

**Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Doktori Iskola**

**A pénzügyi intézmények finanszírozási tevékenységének
jogi szabályozása Magyarországon**

PhD. értekezés

Konzulens:
Dr. Kapa Máttyás, PhD.
egyetemi docens, dékán

Készítette:
dr. Vértesy László
egyetemi tanársegéd

Budapest, 2008

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	2
BEVEZETŐ	7
I. FEJEZET – ALAPVETÉS	9
I.1. KUTATÁSI MÓDSZER	10
I.2. A FINANSZÍROZÁS	11
I.3. A FINANSZÍROZÁS HELYE A JOGRENDszerBEN	13
I.3.1. Általános alapvetések.....	13
I.3.1.1. A jogág problémája.....	14
I.3.1.2. Közjog és magánjog.....	16
I.3.2. Egyes elhelyezési lehetőségek.....	19
I.3.2.1. Közjog – pénzügyi jog.....	19
I.3.2.2. Közjog – közigazgatási jog vagy szabályozott ágazatok.....	20
I.3.2.3. Magánjog – polgári jog vagy kereskedelmi jog.....	21
I.3.2.4. Bankjog (önállóan).....	22
I.3.2.5. Pénzügyi ágazatok joga.....	25
I.4. A MAGYAR FINANSZÍROZÁS ÖSSZEFOGLALÓ TÖRTÉNETE	29
I.4.1. A középkor.....	29
I.4.2. A reformkor és elzárnyei.....	32
I.4.3. A neoabszolútizmus és a kiegyezés évei.....	36
I.4.4. A századfordulós virágkor.....	39
I.4.5. Az első világháború.....	41
I.4.6. A Magyar Királyság.....	43
I.4.7. Az átmenet és az államosítások évei.....	49
I.4.8. A szocializmus évtizedei.....	49
I.4.9. Magyar Köztársaság.....	52
I.4.10. Napjaink.....	55
I.5. ALKOTMÁNYOS HÁTTÉR	58
I.6. NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁS	63
I.6.1. Finanszírozás az Európai Unióban.....	65
I.7. JÖVŐKÉP	68
II. FEJEZET – HITEL - KÖLCSÖN	70
II.1. A HITEL-KÖLCSÖN TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI	71
II.2. A HITEL-KÖLCSÖN ÁLTALÁNOS JELLEMZÉSE	76
II.2.1. Fogalma.....	76
II.2.1.1. Az egyes nemzeti felfogások.....	76
II.2.1.2. Fajai.....	77
II.2.2. Gazdasági szerepe.....	79
II.2.3. Kötelmi jellege.....	81
II.2.4. A magyar jog.....	83
II.2.4.1. A hatályos joganyag.....	83
II.2.4.2. Az új Ptk.....	87
II.3. A HITEL-KÖLCSÖN ÜGYLET ELEMZÉSE	91
II.3.1. Az ügylet alanyai.....	91
II.3.2. Az ügyletkötés elzárnyei.....	93
II.3.2.1. A hitelkérelem.....	93
II.3.2.2. A hitelminősítési eljárás.....	94
i) kockázatok és keretek.....	95
ii) jogvélemény.....	100

iii) komfortlevél	101
II.3.3. A hitel meghatározása	101
II.3.4. Lehívás – Folyósítás	104
II.3.4.1. A MAC és a market flex klauzulák	106
II.3.5. Visszafizetés – Törlesztés	107
II.3.5.1. A sharing és az assignment klauzulák	108
II.3.6. Az ellenérték.....	109
II.3.6.1. Jutalék.....	110
II.3.6.2. Kamat	111
II.3.6.3. Költségek.....	114
II.3.6.4. THM	116
II.3.7. Fizetési késedelem.....	118
II.3.8. A biztosítékok.....	120
II.3.8.1. A biztosítékokról általában.....	120
II.3.8.2. Az egyes biztosítékok	124
i) a Ptk. XXIII. fejezetében szabályozott biztosítékok.....	125
ii) késedelmi kamat	129
iii) bánatpénz.....	129
iv) fiduciárius engedményezés.....	129
v) tulajdonjog fenntartása, visszavásárlási és vételi jog	130
vi) faktoring.....	131
vii) komfortlevél	131
viii) hitelbiztosítás.....	131
II.3.9. Szavatolások, nyilatkozatok és kötelezettségvállalások.....	132
II.3.9.1. Jogi természetük	134
II.3.9.2. Szavatolási formák	136
i) társasági vagy jogi szavatolások.....	137
ii) pénzügyi szavatolások.....	137
iii) üzletviteli szavatolások.....	138
iv) vegyes, egyéb szavatolások	138
II.3.9.3. Kötelezettségvállalások	138
i) tiltó kötelezettségvállalások.....	138
ii) meger sít kötelezettségvállalások	139
iii) gazdasági – pénzügyi kötelezettségvállalások	140
II.3.9.4. Átvilágítási követelmények.....	142
II.3.10. A szerz dés megsz nése	142
II.3.10.1. A szerz désszegés és következményei.....	144
II.3.11. Vegyes rendelkezések	148
i) irányadó jog	148
ii) jogviták megoldása.....	149
iii) titoktartás és adatvédelem	151
iv) nyugta, nyilatkozat.....	152
v) hatálybalépés.....	152
vi) jogutódlás.....	152
vii) eredeti példányok.....	152
II.3.12. A problémás hitel-kölcsönök kezelése	152
II.4. A HITEL-KÖLCSÖN NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁSA	154
II.4.1. Az ICC 590. szokvány – A készenléti ügylet.....	154
II.4.2. A UCP 600. szokvány – Az okmányos meghitelezés	156
II.4.3. Nemzetközi kollíziós magánjog	158

II.5. EGYÉB HITEL-IGÉNYBEVÉTELI MÓDOK	159
i) a szerz és átalakítása	159
ii) banki elfogadvány	159
iii) lombard hitel.....	160
iv) készenléti ügylet – standby.....	161
v) okmányos meghitelezés – documentary letter of credit L/C	161
vi) overdraft.....	162
vii) kombihitel.....	163
viii) szindikált kölcsön	163
ix) refinanszírozás	164
x) projektfinanszírozás	164
III. FEJEZET – LÍZING	166
III.1. A LÍZING TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI	167
III.2. A LÍZING ÁLTALÁNOS JELLEMZÉSE	171
III.2.1. Fogalma.....	171
III.2.1.1. Az egyes nemzeti felfogások	172
III.2.1.2. Fajai.....	174
III.2.2. Gazdasági szerepe	176
III.2.3. Kötelmi jellege.....	178
III.2.3.1. Az atipikus, a vegyes és a többalanyú kötelmekr l	178
III.2.3.2. A lízing kötelmi jellege.....	180
III.2.4. A magyar jog.....	182
III.2.4.1. A hatályos joganyag.....	182
III.2.4.2. Az új Ptk.....	185
III.3. A LÍZINGÜGYLET ELEMZÉSE	189
III.3.1. Az ügylet alanyai	189
III.3.2. A lízing tárgyának meghatározása	191
III.3.3. A vételár folyósítása.....	192
III.3.4. A lízingtárgy átvétele.....	193
III.3.5. A visszafizetés.....	193
III.3.6. Az ellenérték	194
III.3.6.1. Lízingdíj	195
III.3.6.2. Költségek	196
III.3.6.3. Az általános forgalmi adó és más közterhek.....	196
III.3.6.4. Maradványérték	197
III.3.7. A tulajdonjog.....	197
III.3.8. Vagyonbiztosítás.....	199
III.3.9. Kötelezettségvállalások és szavatolások.....	200
III.3.9.1. Kötelezettségvállalások.....	200
III.3.9.2. Szavatosság, jótállás.....	202
i) a szállítói szavatosság, jótállás	202
ii) a lízingbeadói szavatosság.....	203
III.3.10. A szerz és megsz nése.....	204
III.3.10.1. A szerz désszegés és következményei	205
III.4. A LÍZING NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁSA	207
III.4.1. Ottawai egyezmény.....	207
III.4.2. Nemzetközi kollíziós magánjog.....	211
IV. FEJEZET – FAKTORING	212
IV.1. A FAKTORING TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI	213
IV.2. A FAKTORING ÁLTALÁNOS JELLEMZÉSE	220

IV.2.1. Fogalma	220
IV.2.1.1. Az egyes nemzeti felfogások	220
IV.2.1.2. Fajai	224
IV.2.2. Gazdasági szerepe.....	228
IV.2.3. Kötelmi jellege.....	231
IV.2.4. A magyar jog	234
IV.2.4.1. A hatályos joganyag.....	234
IV.2.4.2. Az új Ptk.	240
IV.3. A FAKTORINGÜGYLET ELEMZÉSE	244
IV.3.1. Az ügylet alanyai	244
IV.3.2. A min sítési eljárás.....	245
IV.3.3. A faktoring tárgyának meghatározása	247
IV.3.4. Az el leg szerepe	250
IV.3.5. A vételár folyósítása	251
IV.3.6. Az ellenérték	252
IV.3.6.1. Faktordíj.....	252
IV.3.6.2. Költségek	254
IV.3.6.3. Kamat.....	254
IV.3.6.4. A del credere jutalék.....	255
IV.3.7. A faktor és a kötelezett helyzete	255
IV.3.8. A kapcsolódó szolgáltatások.....	256
IV.3.9. Kötelezettségvállalások és szavatolások.....	258
IV.3.10. A szerz és megsz nése.....	259
IV.3.10.1. A szerz désszegés és következményei.....	260
IV.4. A FAKTORING NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁSA	262
IV.4.1. Ottawai egyezmény.....	262
IV.4.2. Nemzetközi kollíziós magánjog.....	266
IV.5. FORFETÍROZÁS	267
V. FEJEZET – A PÉNZÜGYI INTÉZMÉNYEK FELELŐSSÉGE A FINANSZÍROZÁSBAN....	269
V.1. A JOGI A FELELŐSSÉGRŐL RÖVIDEN	271
V.2. ADATVÉDELMI ÉS TÁJÉKOZTATÁSI FELELŐSSÉG	273
V.2.1. Személyi igazolvány	273
V.2.2. Személyes adatok	275
V.2.3. Adattovábbítás.....	278
V.2.4. Központi Hitelinformációs Rendszer – adóslista.....	279
V.2.5. Banktitok, üzleti titok.....	280
V.2.6. Tájékoztatás.....	281
V.2.7. A felel sségrevonás módjai	283
V.3. A PRUDENS MŰKÖDÉSÉRT VALÓ FELELŐSSÉG	287
V.3.1. Tulajdonosok.....	287
V.3.2. M kódés.....	288
V.3.3. A felügyeleti szervek szerepe.....	290
V.4. AZ ÜGYLETI FELELŐSSÉG	293
V.4.1. Általános szerz ésési feltételek.....	294
V.4.2. Fogyasztóvédelem.....	296
V.4.2.1. A fogyasztó és a fogyasztói szerz és	296
V.4.2.2. A fogyasztói kölcsön és új jogintézmények.....	299
V.4.3. Igényérvényesítés	302
VI. Fejezet – AZ ADÓSOK NYILVÁNTARTÁSA	305
VI.1. AZ ADÓSNYILVÁNTARTÁSOK TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI.....	306

VI.2. AZ ADÓSLISTA MAGYARORSZÁGON	307
VI.2.1. Magyarországi fejlése	307
VI.2.2. A Központi Hitelinformációs Rendszer	310
VI.2.3. Ügyfél- és adatvédelem	314
VI.3. ADÓSLISTÁK AZ EURÓPAI UNIÓBAN.....	319
VI.4. GONDOLATOK A POZITÍV LISTÁRÓL	321
VII. FEJEZET – ÖSSZEFOGLALÁS	325
VII.1. Következtetések – tézisek.....	327
VII.1.1. Jogelmélet (jogtudomány)	327
VII.1.2. Jogalkotás	328
VII.1.3. Jogalkalmazás.....	330
VII.1.4. A magyar nyelv védelmében	332
SUMMARY.....	333
FORRÁSJEGYZÉK.....	336
1. Hivatkozott könyv – publikáció.....	336
1.1. Magyar	336
1.2. Idegen nyelv	343
2. Internetes oldalak	350
3. Jogszabályok	352
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	357
MELLÉKLETEK.....	358
1. számú melléklet – Az új Polgári Törvénykönyv finanszírozási szerződéseinek javasolt normaszövege	358
2. számú melléklet – A hatályos Polgári Törvénykönyv és a Javaslat összehasonlítása a hitel- és kölcsönszerződés tekintetében	362
3. számú melléklet – A f b b lízingtípusok összehasonlítása	364
4. számú melléklet – A lízingre vonatkozó jogi szabályozás összehasonlító táblázata a Leaseurope országokban.....	365
5. számú melléklet – Irodalmi szemelvény a payment default klauzuláról	367
6. számú melléklet – Irodalmi szemelvény a kamatról.....	369

BEVEZETŐ

A PhD. értekezés központi fogalma, nukleusza a pénzügyi intézmények által nyújtott finanszírozás. A dolgozat ennek megfelelően az egyes ügyleteket, valamint a kapcsolódó szabályozási, működési kérdésekkel összefüggő elméleti és gyakorlati problémákat, megoldásokat mutatja be, értékeli és elemzi a hazai, továbbá a nemzetközi jog tükrében. A téma tekintetében a magánjogi és a közjogi rendelkezések rendkívül szoros összefüggést mutatnak, mindkét jogágcsoporthoz egyszerre szabályozza a szerződéseket, a felelősséget, a fogyasztóvédelmet, amelyekhez szervesen kapcsolódik az ügyfelek nyilvántartása.

A globalizált világ pénzügyi piacai Magyarország számára is fontosak, a nemzetközi kereskedelemtől és bankvilágtól, valamint annak hatásaitól, valamint tendenciáitól egyetlen ország sem tud manapság távol maradni, elzárkózni. Ezért minden szereplő számára, legyen magánszemély, vállalkozás, civil szervezet vagy közjogi jogalany stb., szükséges a naprakész tájékozottság, a hatályos (jog)szabályok és a mindennapi gyakorlat ismerete.

A *pénzügyi intézmények – finanszírozási – szolgáltatásai* az elmúlt évtizedekben egyre összetettebbek lettek, szinte összefüggő rendszereket alkotnak, amelyek mára létfontosságúak a piacgazdaság szereplői számára. Működésüket és az ügyleteket olyan sajátosságok jellemzik, amelyek a vállalkozások tevékenységét az üzleti partnerek, de a gazdaság egésze számára is fokozottan kockázatosá teszik. Ennek makroökonómiai vetülete is van, mivel a teljes gazdaság, fenntartható növekedés nem képzelhető el hatékony és stabil bankrendszer, illetve legégszerűsége nélkül. Ezért fontos kérdéseknek minősül i) a gondos szabályalkotás; ii) az erős fizetési rendszer; iii) a gazdaságfejlesztési pénzügyi politika; iv) a rendelkezésre állás likviditási válság esetén; v) a más országokkal, pénzügyi piacokkal való stabil pénzügyi kapcsolat, valamint vi) a hatékony szakmai felügyelet.¹

A *finanszírozás* kifejezés egy szerteágazó fogalmat takar, amelynek jelentéseit és összetettségét az I.2. pont mutatja be. A legtipikusabb pénzügyi finanszírozási formák a hitel-kölcsön, a lízing és a faktoring. A három kötelelem, szerződés részletes magánjogi és az idevonatkozó közjogi rendelkezések feldolgozása, együtt-tárgyalása ritka a szakirodalomban, általában a hitel-kölcsönt és a maradék kettőt egyikét említik, tipikusan a faktoringot.

¹ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2003. 35. o.

Az ügyletekhez kapcsolódó – a polgári jog, különösen a kötelmi jog szempontjából releváns – *közjogi rendelkezések* közül a pénzügyi intézmények felelőssége, valamint az adósok nyilvántartása a legfontosabb. Természetesen az adó- és számviteli jogi szabályozás is kiemelt jelentőségű, azonban ezzel kapcsolatosan a szakirodalomban és a közigazgatás, különösen a Pénzügyminisztérium és az APEH által kiadott tájékoztatókban számos átfogó és részletes munka jelent meg,² így azokat a megállapításokat nem ismétli meg a dolgozat.

² Például: JUNKERTNÉ SZ. CS. Zsuzsanna: *Lízing kézikönyv. Önadózó kézikönyvek*, Adónet.hu Kft., Budapest, 2007.; SZENTIVÁNYI Iván: *A bankrendszer tagjainak adóalanyisága*. in *Gazdaság és Jog* 2003/1. szám; UMENHOFFER Ferenc: *A hitel, a lízing, a faktoring és kapcsolatuk a társasági adóval és a számvittel*. in *Adó* 2004/3. szám; DEÁK Dániel: *Vagyongazdálkodás adójogi nézőpontból*. in *Gazdaság és Jog* 1999/2. szám; DEÁK Dániel: *A pénzügyi lízingügyletek elszámolása*. in *Gazdaság és Jog* 1997/9. szám; DEDÁKNÉ NÉMETH Margit: *Az általános forgalmi adóról és a lízingről*. Saldo, Budapest, 2001. továbbá APEH állásfoglalások, adózási és számviteli kérdések.

I. FEJEZET – ALAPVETÉS

Az I. fejezet az értekezés *elméleti alapozását* adja meg. Olyan témákat vázol, amelyek nélkülözhetetlenek a későbbi kutatási eredmények szempontjából, mivel az egyes rendelkezések megértéséhez szükséges a fogalmak tisztázása, a történeti fejlődés, valamint a jogelméleti megközelítések, továbbá az átfogó jogalkotási és jogalkalmazási tendenciák ismerete. Ennek megfelelően az alapvetés bemutatja a *kutatás* módszerét és koncepcióját, meghatározza az értekezés szempontjából a *finanszírozás* fogalmát, kitér a *jogrendszerbeli elhelyezési lehetőségekre*, leírja és jellemzi a magyar pénzügyi- és hitelélet fejlődését, *történetét*. Ezt követi az *alkotmányos háttér* elemzése, majd a *nemzetközi szabályozás* összefoglalása, részletesebben kitérve az Európai Unió joganyagára. A fejezet lezárásaként pedig néhány gondolat áll a *jövőbeni lehetőségekről, változásokról*.

I.1. KUTATÁSI MÓDSZER

A dolgozat mindegyik fejezetében található *történeti elzmények*, amelyek egészen az adott kifejezés etimológiai megközelítését l, a történelmi érdekességeken keresztül a jelen korban elfoglalt, betöltött szerepéig mutatja be az adott jogintézményt, témakört. Az alapvetés külön tárgyalja a magyar finanszírozás történetét.

A kutatás és az értekezés értékeli, valamint elemzi a hatályos és készületben lévő *joganyagot*, napjaink hazai és nemzetközi, idegen nyelv , a téma szempontjából kurrens *szakirodalmát*, emellett gyakran utal olyan klasszikusnak számító szerkre, mint Grosschmid Béni, Szladits Károly, Kolosváry Bálint stb., annak érzékeltetése érdekében, hogy két világháború közötti polgári korszakban is milyen színvonalas volt a magyar bankélet valamint a (bank)jogtudomány. A történeti részek során pedig természetesen más régebbi tudományos munkák is elkerülnek.

A hazai és külföldi *szerz désszövegek* feldolgozása sokban hozzájárul az egyes ügyletek és a kapcsolódó szabályok minél gyakorlatiasabb bemutatásához.

Az ügyletek elemzése a száraz és gyakran ismert joganyag mellett a gyakorlatban széles körben alkalmazott *klauzulákat*, kikötéseket, megoldásokat is részletesen ismerteti és értékeli a dolgozat, kiegészítve a releváns bírói gyakorlattal. Az egyes fejezetek tárgyalása a már határok nélküli gazdasági bankvilágban, elképzelhetetlen lenne a nemzetközi szabályok és tendenciák ismertetése nélkül (lásd UCP 600).

A *jogösszehasonlítás* során az egyes nemzeti sajátosságok, megoldások is fontos szerepet kapnak. Ennek eredményeként ugyanakkor a jogintézménynek eltérő tartalommal való kitöltésével, alkalmazásával lehet megismerkedni.

A *fogalomalkotásoknál* a legáltalánosabb definíciókból indul ki a szöveg, kiegészítve, hogy a nemzeti jogrendszerekben milyen eltérésekkel lehet találkozni, melyek az ügylet központi, lényeges elemei. A fogalmakkal kapcsolatban ki kell emelni, hogy azok tájékoztató jellegűek, a széles körben elterjedt megfogalmazásokat, elemeket tartalmazzák, nem törekednek a teljességre, illetve szintézisre, mivel – követve, egyben kiterjesztve a római jog megállapítását valamennyi jogterületre – a definícióalkotás veszedelmes: *omnis definitio – in iure civile – periculosa est: parum est enim ut non subverti possit.*³

³ in Iavolenus. Digesta 50, 17, 202.

I.2. A FINANSZÍROZÁS

Az értekezés központi eleme, nukleusza a *finanszírozás*, ezért szükséges a fogalom meghatározása, pontosítása, mivel az napjainkra túlzott mértékben kiszélesedett. A finanszírozás szót a magyar nyelv a francia eredet kifejezésből, annak németesített változatában vette át.⁴ A *finance* szó a középkori francia nyelvben már szerepel, amelynek alapja a késő-latin *financius*. Az idegen nyelvek egy része is mind ezt a finans- szót használja: financing (angl.), Finanzierung (ném.), finanziamento (ol.), financiación (sp.), financement (fr.), finansering (svéd), Finanzierung (or.). Más nyelvekben teljesen eltérő pl. rahoitus (finn) és χρηματοδότηση (gr.).

A szakirodalomban a finanszírozással kapcsolatban számos definícióval találkozhatunk. A legpraktikusabb értelemben a finanszírozás olyan pénzügyi kifejezés, amely valamilyen tevékenység (beruházás, program) pénzzel történő ellátását jelenti;⁵ egy gazdasági szereplő tevékenységét, pénzügyi alapját, anyagi fedezetét biztosítja;⁶ valamint az ezzel foglalkozó tudomány. A gazdasági dinamizmus megközelítésében a hitelintézet a hiányzó vásárlóerőt azáltal pótolja, hogy olyan helyre hozza át, ahol az nélkülözhető.⁸

Amennyiben a finanszírozást *alanyi oldaláról* közelítjük meg, akkor két típusa van: belső és külső finanszírozás.⁹ A *belső finanszírozás* önállóan, külső segítség nélkül valósul meg, az így megszerzett vagyoni érték származhat i) értékcsökkenési leírásból, ii) eredményvisszatartásból, osztalékpolitikából, iii) tartalékolásból, valamint iv) a belső tartalék feltárásából, átcsoportosításából. A *külső finanszírozás* lehet i) részesedésfinanszírozás – saját tevékenység megszerzése (a cég tulajdonosává válik a finanszírozó); ii) idegen tevékenység igénybevétele a pénzpiacról (hitel-kölcsön, lízing, faktoring), illetve a tőkepiacról (kötvénykibocsátás, befektetések, tőzsdetermékek hozama); iii) támogatások.¹⁰ A dolgozat kizárólag a *pénzpiacról származó külső finanszírozási ügyleteket* vizsgálja, tekintettel arra, hogy a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások által nyújtott szolgáltatásokat, pénzellátást elemzi.

⁴ in BAKOS Ferenc –szerk.: *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978. 263. o.

⁵ in Magyar Hivatalos Jogszabálytár. Jogszótár. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. Vö.

Providing the necessary capital. in <http://www.investorwords.com/1960/financing.html>

The act or process of providing funds for a business venture en.wiktionary.org/wiki/financing

⁶ in SCHACK Béla – szerk. *Révai Kereskedelmi, Pénzügyi és Ipari Lexikona*; Révai Irodalmi Intézet, Budapest, 1929. II. köt. 100. o.

⁷ in *A magyar nyelv értelmező szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959–1962. I. köt. 411. o.

⁸ in WEBER, Adolf: *Depositbanken und Spekulationsbanken*. München, 1924. 160-161. o.

⁹ részletesebben lásd GYULAFFY Béláné: *Vállalkozások pénzügyei*. F iskola Kiadó, Budapest, 2000. 41-50. o.

¹⁰ A támogatások lehetnek cél- vagy címzett támogatás, a formái igen változatosak: i) tevékenység megkezdésének támogatása; ii) kamat vagy hiteltámogatás; iii) adókedvezmények; iv) értékcsökkenési leírás kedvezményei; v) munkaerő költségeinek mérséklése.

Azonban meg kell jegyezni, hogy a pénzzel való ellátásnak, azaz az anyagi fedezetnek nem kell feltétlenül pénz formájában megvalósulnia, mivel a szükséges teke szolgáltatása más módon is történhet.

A mindennapi bankgyakorlatban tipikusan az alábbi három pénzügyi finanszírozási forma a legelterjedtebb:

- i. pénzfianaszírozás (teke kejuttatás) – hitel, kölcsön;
- ii. dologi finanszírozás – lízing;
- iii. követelés-fianaszírozás – faktoring.

A finanszírozás jelentése mára túlzottan kitágult, tulajdonképpen bármilyen pénzügyi segítségnyújtásra, megoldásra alkalmazzák. Az értekezés *nem tárgyalja* részletesen i) a mindennapi életben csekély jelentéssel bíró megállapodásokat (szívességi készpénzkölcsön, áruban adott kölcsön, háztartási követelések kezelése stb.) továbbá ii) az olyan specialitásokat, amelyeknek sajátos és elkülönült a gazdasági rendeltetése (hallgatói hitelek, lakáshitelek, tagi kölcsön, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, befektetési hitel stb.). A fent említett hagyományos, bankok által nyújtott finanszírozási módokon kívül számos más rendhagyó megoldással is találkozunk a gazdasági életben, ilyen például a kötvénnyel történő kezelt kivásárlás, a teke keáttételes kivásárlás, valamint a nemzetközi pénzügyi szférában is használatos úgynevezett BOO (*build own and operate and transfer* – építsd magadnak és működtesd), BOT (*build own and transfer* – építsd magadnak, majd add át) és a BOOT (*build own operate and transfer* – építsd magadnak, működtesd, majd add át) technikák.¹¹

Érdemes kitérni az *üzletfinanszírozásra*, amely szinte kizárólag közgazdaságtani kategória, központi eleme a finanszírozási terv, célja pedig a hatékony gazdálkodás megvalósítása: egy előre meghatározott eszközgazdálkodási rendszerben a szükséges források megkelléért a teke kevaló gondoskodás, valamint a pénzügyi zavarok leküzdése a megkellélegezésen keresztül.¹²

¹¹ Bővebben in *Technical Assistance for Legal Training in BOT/BOOT Infrastructure Development*. Asian Development Bank, 1997. April és in *Guidelines on Private Sector Infrastructure Projects*. National Procurement Agency, Sri Lanka, 2006. Part II, Chapter XIV. BOO/BOT/BOOT Projects

¹² GYULAFFY Béláné: *Vállalkozások Pénzügyei*. Felsőiskolai Kiadó 2000. 89-96. o. alapján

I.3. A FINANSZÍROZÁS HELYE A JOGRENDSZERBEN

Az általános egyenértékes, a pénz fogalmának megjelenését és gazdaságba történő bevezetését követően a pénzügyi élet arra kényszerítette, valamint ma is arra ösztönzi a jogtudományt, hogy foglalkozzon vele, és egyúttal dolgozza ki szabályozását. Az egész írott történelem során – már sokkal a Krisztus előtti időkkel egészen napjainkig – találkozunk a pénz- és tőkepiacra, továbbá a pénzügyi ügyletekre (együtt *pénzügyi ágazatokra*) vonatkozó általános, alapvető szabályokkal. Ebben a megközelítésben a bankjogot, a pénzügyi ágazatok jogát, a finanszírozásra vonatkozó joganyagot is jogterületnek is tekinthetjük.¹³ Ennek ellenére a jogtudomány mind a mai napig nem dolgozott ki tiszta, világos és általánosan elfogadott elméletet az adott szabályozási körre.

Ennek megfelelően ez a pont felvázolja a finanszírozásra vonatkozó joganyag elhelyezési lehetőségeit az egész jogrendszerben, végigvélve az egyes jogágakat, megoldásokat, kritikusan elemezve azokat. Az ellenvetések a választott és elemzett jogág jellemzőin, karakterén, továbbá a vezető magyar és különösen az angolszász szakirodalmon, tudományos nézeteken alapulnak. Mindez annak érdekében történik, hogy a jogtudomány és a jogalkalmazás számára – a finanszírozás szempontjából is – egy új nézőpontot adjon egy egységes, átfogó elmélet kidolgozásához, valamint javaslatot tegyen egy új, izgalmas választási lehetőségre: a pénzügyi ágazatok jogára.

I.3.1. Általános alapvetések

A *finanszírozás megfelelő elhelyezése a jogrendszerben* együtt jár(t) a PhD. kutatás kezdeti nehézségeivel. Két problémakört érdemes kiemelni: az egyik a kérdések, illetve megjegyzések; a másik a forrásgyűjtés. A PhD. képzés elején az oktató tanárok és profeszszorok általában érdeklődtek az „új, ifjú generáció” kutatási témái felől. Többen a finanszírozással kapcsolatban megkérdezték, hogy létezik-e a bankjog, a pénzügyi ágazatok világára egy egységes elmélet? Mások azt mondták: ez túlzottan nehéz vállalkozás, mivel nincsen elfogadott, kialakult dogmatika. Később kiderült, hogy az elméleti problémák összefüggnek a finanszírozás „helyes” elhelyezésével a jogrendszerben. Amennyiben a kutató megtalálja a – számára – legalkalmasabb pozíciót, akkor lehetősége nyílik arra, hogy az adott jogterületen már meglévő és kimunkált eredményeket, nézeteket is felhasználja. A

¹³ Jogterület: a jogi normák olyan, többé-kevésbé összefüggő és relatíve elkülönülő összessége, amely a jogág sajátosságaival, önállóságával, elkülönültségével nem rendelkezik. in SZABÓ Imre –szerk. *Állam- és Jogtudományi Enciklopédia*; Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. I. kötet 932-933. o.

másik nehézség a forrásgyjtéshez kapcsolódik, ugyanis az elméleti munka megkezdéséhez szükséges a témával összefüggő különféle könyvek, dokumentumok, tanulmányok, publikációk összegyjtése, feltárása. Ennek során a legváltozatosabb címekkel, megoldásokkal, jogrendszerrel és szerzőkkel találkozhatunk. Tehát a jogelmélet és a szakirodalom szoros kapcsolata a finanszírozás elhelyezését tovább nehezíti.

I.3.1.1. A jogág problémája

A jogrendszerben a jogszabályok (normatív aktusok) egy nagyobb csoportja – egy széles körben elterjedt felfogás szerint – akkor alkot önálló jogágot, ha a szabályozás tárgya és módszere jól körülhatárolható,¹⁴ azaz i) a normák kellenegyenem társadalmi viszonyokra vonatkoznak, valamint ii) a szabályozás módszere is kellenegyenem jellegzetes, homogén.¹⁵ Ez a megközelítés igen gyakori, azonban, ha jobban megvizsgáljuk, nem ad közelebbi támpontot, hogy eldöntsük egy adott szabálycsoportról, hogy jogág-e vagy sem. Szintelen lehetetlen definiálni, hogy mit értünk egyenem társadalmi viszonyon és homogén szabályozási módszeren. Hasznosabb, ha a szabályozási tárgyat azonos vagy hasonló jogviszonyoknak tekintjük, így jogilag értelmezhetőbb kategóriát kapunk, de ugyanúgy nehézkes vele dolgozni. A szabályozási tárgy, mint *principium divisionis*, cáfolatára a legfontosabb érv, hogy egy jogintézménynek vagy reálcselekménynek általában több jogági leképeződése is lehet.¹⁶ A legjobb példa erre a tulajdon, amelyet egyszerre szabályoz a polgári jog, a közigazgatási jog (kisajátítás), a büntető jog (lopás) és az alkotmányjog (Alkt. 13. §).¹⁷ Ugyanez a finanszírozásról is elmondható: az egyes ügyletek a polgári jogba tartoznak, ugyanakkor, mint pénzügyi szolgáltatások a hitelintézeti törvény hatálya alatt állnak, to-

¹⁴ BURIÁN László – KECSKÉS László – VÖRÖS Imre: *Magyar nemzetközi kollíziós magánjog*. Logod Bt. 2003. 41. o. Vö. SZENTIVÁNYI Iván: *Bankjog*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988. 453. o. Vö. SZABÓ Imre –szerk. *Állam- és Jogtudományi Enciklopédia*; Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. 849. o. Ezt kiegészíti egy harmadikkal, a sajátos jogdogmatikával SZIGETI Péter: *Jogtani és államtani alapvonalak*. Rejtjel 2002. 131. o.

¹⁵ Ez a kettős kritérium egyes szerzők szerint a szocializmus idején került jogtudományunkba, méghozzá a Szovjetunióból. in JAKAB András: *A szocializmus jogdogmatikai hagyatéka*. in Jogelméleti szemle 2003/3. szám Vö. SZABÓ Imre –szerk. *Állam- és Jogtudományi Enciklopédia*; Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. 849. o.

A történelmi materializmus szerint a társadalmi viszonyok két nagy csoportot alkotnak: az ideológiai és az anyagi (más néven vagyoni, termelési, elosztási, áru-, csereforgalmi) társadalmi viszonyok csoportját. in SZENTIVÁNYI Iván: *Bankjog*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988. 456. o.

¹⁶ Vö. TAMÁS András: *Legistica*. Szent István Társulat, Budapest, 2008.

¹⁷ in JAKAB András: *A szocializmus jogdogmatikai hagyatéka*. in Jogelméleti szemle 2003/3. szám „... a jogági tagozódást sokkal szkeptikusabban kell felfogni. Valójában ugyanis semmiféle jogelméleti igény *principium divisionis* nincs!

... a jogágak elhatárolására (és önállóságának megállapítására) nem lehet jogelméletileg elfogadható kritériumot találni. Ezek ugyanis inkább tudományszociológiai és egyetemeszervezési okokkal, egy-egy új törvény megalkotására irányuló törvényhozói ötlettel, a társadalmi jelentőségre vonatkozó (jogászai) közvélekedéssel és (teljesen logikátlan) hagyományos beidegződésekkel magyarázhatók.”

vább a büntet jog büntetni rendeli például a jogosulatlan pénzügyi tevékenységet (Btk. 298/D. §), valamint az engedélyezésükre, felügyeletükre a közigazgatási rendelkezések vonatkoznak. A *szabályozási módszer* ugyancsak homályos, itt is a leghasznosíthatóbb szempont a jogi felelősség figyelembevétele. Ezzel ugyanaz a probléma, mert a felelősségi alakzatot vagy igen általánosan értelmezzük (pl. szubjektív és objektív felelősség), vagy jogág szerint (pl. büntet jogi, polgári jogi felelősség, amely azonban pont a jogág fogalmára épít, amit pedig meg kellene határozni) – de használható elválasztási kritériumot sehogy sem kapunk.¹⁸

A *polgári korszakban* a klasszikus magyar jogi irodalomban leginkább a közjog–magánjog elméleti kettéválasztásra fordítottak gondot,¹⁹ az egyes jogágakkal kapcsolatban ügyeket, problémákat vagy szabályozott szervezeteket neveztek meg; azaz a (jog)viszonyok tartalmára,²⁰ a szabályozási területre helyezték a hangsúlyt, és nem a társadalmi viszonyokra, módszerre.²¹

A jogág *szerepe*, jelentősége az elméletben és a gyakorlatban egyaránt a *rendszeresítés*, más megfogalmazásban: *közvetítésszint* a jogrendszer és a jogszabály között.²² *Teoretikus értelemben* tudományos fogalom, ideológiai elképzelés, amelyet vagy használ az adott elmélet, gondolkodó vagy nem. A helyzetet tovább nehezíti, hogy a mai napig nem készült egy taxatív felsorolás a jogágakról, így pontosan nem tudható, hogy valójában hány jogág is létezik. A *praktikus megközelítés* számára több lehetőséget is jelent. Amennyiben az ember keres egy jogszabályt, akkor a jogág eligazítást nyújthat, hogy hol található az adott jogforrás. Itt azonban érdemes megjegyezni, hogy erre a jogterület is tökéletesen alkalmas. Másik lehetőség, hogy így alkotják-e a jogot. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy a jogalkotók nem igen használják, valamint a jogszabály elkészítés és a jogalkotás sem ez alapján szerveződik.²³ A jogág nem pozitív jogi fogalom, azaz egy jogszabály sem definiálja annak tartalmát, ugyanakkor ritkán fordul, hogy a címben történik rá utalás. A

¹⁸ in JAKAB András: *Közjog, magánjog, polgári jog – a dogmatikatörténet Próteuszai és az új Ptk. tervezete.* in Állam- és Jogtudomány 2007/1. szám

¹⁹ Például az érdek szerint osztotta fel TOMCSÁNYI Móric: *Magyarország közjoga.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1940. 37-39. o.

²⁰ in SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlat.* Első rész. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933. 1. o.

²¹ A közigazgatási jogot, mint elfogadott jogágot, például könnyebben lehet a tartalma szerint meghatározni – lásd MAGYARY Zoltán: *Magyar közigazgatás.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1942. –, ugyanis ha fenti definíció alapján próbálja az ember megközelíteni, akkor azzal szembesül, hogy a releváns társadalmi viszony szinte valamennyi viszony, a szabályozás módja – még felelősség esetén is – pedig csakugyan felöleli az összes ismert megoldást, tekintettel arra, hogy hatályos joganyag mintegy 70-80 % közigazgatási norma.

²² in *Bevezetés a jogi ismeretekbe.* Baranya Megyei Vállalkozói Központ Vállalkozásfejlesztési oktatási jegyzet, Pécs, 2007. 5. o.

²³ Bővebben in TAMÁS András: *Legistica.* Szent István Társulat, Budapest, 2008.

harmadik szempont ugyancsak elbizonytalanít, mert a jogalkalmazás bár hasonlóan, de mégsem eszerint épül fel; a bírói szervezetben nem jelentkezik a jogági tagoltság.

„A „jogági rang“ elnyeréséhez jó esélyt nyújt, ha önálló törvényben szabályozzák a kérdést, ha az egyetemeken önálló tanszékek születnek az adott névvel, ha a jogi karokon önálló tantárgyként kezdik tanítani, ha önálló tankönyveket írnak a témában (melyeknek első fejezetében mindig elkezdik saját jogági önállóságukat hangoztatni), és ha társadalmilag fontosnak tekintik az adott kérdést. Ezek egyike sem döntő kritérium, csupán egy-egy érv, amelyeknek több-kevesebb súlya van. Ugyancsak fontos a szerepe a hagyományoknak: jöhet ugyanis akármilyen elméleti irányzat, a polgári jogot például mindig önálló jogágnak fogják tekinteni. „²⁴

Az angolszász felfogás ebben az esetben sokkal ésszerűbbnek, gyakorlatiasabbnak tartják, továbbá egyszerűbb lehetőséget teremt a jogtudomány számára azzal, hogy nem alkalmazzák a fenti megkülönböztetést minden jogágra. Az angol jogelmélet valójában nem is használja a jogág fogalmát, a *branch of law* terminológia kontinentális, német eredetű. A jogtudósok szabadon alkothatnak új jogágakat, jogterületeket,²⁵ ezért találkozunk olyan változatos címekkel és témakörökkel az angolszász szakirodalomban. Egyebekben a tapasztalatok azt mutatják, hogy a precedens alapú jogrendszer jobban megfelel a piacgazdaságok fejlődési igényeinek, mivel kevésbé merev, és gyorsabban képes a változásokhoz alkalmazkodni.²⁶

I.3.1.2. Közjog és magánjog

Az öt remek római jogász egyike, Domitius Ulpianus (170-223) óta – aki különbséget tett *ius publicum* és *ius privatum* között – az európai, pontosabban a kontinentális jog, illetve jogtudomány, jogtudósok mindegyik jogágot Prokrusztész-szerűen kényszerítették ebbe a dichotómiába: közjog vagy magánjog, mondván: *tercium non datur*.

„*huius studii duae sunt positiones: publicum et privatum. Publicum ius est, quod statum rei Romanae spectat, privatum, quod ad singulorum utilitatem; sunt enim quaedam publice utilia, quaedam privatim*”²⁷

²⁴ in JAKAB András: *A szocializmus jogdogmatikai hagyatéka*. in *Jogelméleti szemle* 2003/3. szám

²⁵ Ezzel kapcsolatban érdemes idézni a következő megállapítást: „Ezért a középkori aranycsinálási receptjének reménytelenségére emlékeztető kritériumkeresésekkel fel kellene hagyni, s inkább más (értelmes) jogtudományi kérdésekre kellene koncentrálni.” in JAKAB András: *Közjog, magánjog, polgári jog – a dogmatikatörténet Próteuszai és az új Ptk. tervezete*. in *Állam- és Jogtudomány* 2007/1. szám

²⁶ Ez természetesen az ügyletek szempontjából hangsúlyos, tekintettel arra, hogy az angol parlament is alkotott Banking Act-et, továbbá rájuk is vonatkozik a Basel II.

²⁷ in *Digesta* 1, 1, 1, 2. in FÖLDI András, HAMZA Gábor: *Római jog*. 1996, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. 52. o. ...e tudománynak két része van: A közjog az [a jog] amely a római államra vonatkozik, a magánjog az, amely az egyének érdekét tartja szem előtt; egyes dolgok ugyanis a köz hasznát szolgálják, mások a magán-személyekét.

Ez valójában azért kapott ekkora jelentőséget – amellet, hogy Ulpianus valóban kora egyik legkiválóbb tudósai közé tartozott – mert II. Theodosius és III. Valentinianus császár egy közösen kiadott rendeletükben, 426-ban Ravennában kelt ún. idézési törvényben, a *lex citationis*-ban az öt kiváló jogtudós neveit,²⁸ továbbá azokat, akikre hivatkoznak, kötelezővel ruházták fel. Így ez a jogtétel nem csak elméleti kijelentés maradt, hanem a hatályos, élő joganyag része is lett.

Charles-Louis Montesquieu (1689-1755) ezt a megkülönböztetést: nemzetközi jog (népek joga), közjog (politikai jog) és magánjog (polgári jog), A törvények szelleméről (1748) című munkájában tovább erősítette.

„Ha úgy tekintjük őket, mint egyetlen bolygó lakóit, amelyen szükségképpen különböző népeknek kell élniük, az embereknek vannak a népek egymás közötti kapcsolatára vonatkozó törvényeik; ezek alkotják a nemzetközi jogot. Ha úgy tekintjük őket, mint akik társadalomban élnek, amelyet fenn kell tartani, vannak törvényeik, amelyek a kormányzók és kormányzottak közötti kapcsolatot szabályozzák, ezt közjognak nevezzük. Továbbá vannak olyan törvényeik, amelyek az állampolgárok egymás közötti kapcsolataira vonatkoznak – ez a magánjog.”²⁹

A jogszabály norma. Logikai felépítése szerint parancs, és általában jogviszonyt keletkeztet, szabályoz. Ez alapján egy másik, a jogkövetkezmény, a szankció, valamint a jogviszony alanyai központú megközelítésben:

„Magánjogi tehát mind az a jogszabály, amely magánost más magános érdekében oly módon kötelez, hogy érvényesítésével a másik (a jogosított) magános rendelkezik. Minden más szabály közjogi.”³⁰

A közjog és a magánjog, mint két fő jogágcsoport,³¹ elválasztására számos elméleti megközelítés született, a főbb csoportok: i) érdekelmélet; ii) alárendelési elmélet; iii) alanyelmélet; iv) ügygondnok-elmélet; v) rendelkezési elmélet; vi) maradékelmélet; vii) kombinációs elméletek.³² Azonban ezek a módszerek mind cáfolhatók, tehát egységes és

²⁸ GAIUS, Æmilius PAPIANUS, Domitius ULPIANUS, Iulius PAULUS, Herennius MODESTINUS

²⁹ Charles-Louis MONTESQUIEU: *A törvények szelleméről* I. (1748) 1. könyv. 3. fejezet; (NEMES István - HORVÁTH Andor) Téka kiadó, Bukarest, 1987. 46. o.

³⁰ in SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatja*. Első Rész. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933. 2. o.

Itt érdemes megjegyezni, hogy a magyar polgári korszak legtöbbször magánjogról beszél, a polgári jogot sokan – pl. Szladits is i.m. 3. o. – tágabban értelmezték, egyszerre tartalmazta az anyagi (mai polgári jog) és alakí (mai Pp.) joganyagot.

³¹ in LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2000. 35. o.

³² Részletesebben in JAKAB András: *Közjog, magánjog, polgári jog – a dogmatikatörténet Próteuszi és az új Ptk. tervezete*. in Állam- és Jogtudomány 2007/1. szám

általános érvény magyarázatot kidolgozni – úgy t nük – mindeddig nem sikerült,³³ gyakorlatilag megoldhatatlan probléma, pusztán pozitív jogi fogalomként tehát nem létezik az elválasztás.³⁴ A magánjoggal kapcsolatban általában kiemelik annak dinamikus és szerteágazó természetét, ezért olykor irodalmi megfogalmazásokkal is találkozunk, amelyek azonban az elhatárolás szempontjából nem használhatóak.³⁵

A finanszírozás elhelyezésével kapcsolatban az újszer , haladó javaslatok az interdiszciplinaritás lehet ségét használják fel, tekintettel arra, hogy számos modern, fiatal jogág, jogterület – mint például a bankjog – azzal a különleges tulajdonsággal rendelkezik, hogy maradéktalanul nem illeszthet bele sem a *ius privatum*, sem a *ius publicum* világába. Nevezetesen egyszerre tartalmazznak olyan egymástól elválaszthatatlan elemeket, amelyek vagy az egyik, vagy a másik oldalhoz tartoznak. Így, mai kifejezéssel élve, a vegyes szakjogok közé sorolandók,³⁶ ahol a közjogi és magánjogi elemek keverednek.

„Maga e választvonal alapeszméjében kategoricus, részleteiben esetleges”³⁷
 „A magánjog és a köz- vagy nyilvánjog határai nem egyenes vonalak, miként az Amerikai Egyesült Államok egyes államai közti határok. Hanem csipkések...”³⁸

A legújabb jogfejl dés azonban, már az I. világháborút követ en is, de különösen a II. világháború után ismét, b velkedik a vegyes természet jogi megoldásokban.

„A jogfejl dés irányzata a közjogi és magánjogi intézmények kombinációja és felcserélhet sége felé utal: új átcsoportosítások folynak le szemünk el tt, f leg az ú.n. gazdasági jog körében, melyek a közjogi és a magánjogi elemeket új szintézisben egyesítik.”³⁹

Amikor a közjog és magánjog közti határ elmosódásáról, relativizálódásáról beszélnek, akkor valójában a szerz k inkább az egyes tipikus szabályozási módszerekre utalnak. Ennek megfelel en pedig helyesebb volna a precíz szerz dés, illetve egyoldalú állami aktus kifejezéseket használni.⁴⁰

³³ in MENYHÁRD Attila: *Köztulajdon – közdolgozok – forgalomképesség.* in Polgári jogi kodifikáció 2006/2. szám

³⁴ in JAKAB András: *Közjog, magánjog, polgári jog – a dogmatikatörténet Próteuszai és az új Ptk. tervezete.* in Állam- és Jogtudomány 2007/1. szám

³⁵ Gustav Radbruch szerint a magánjog „Herzkammer allen Rechte ”

Márai Sándor: „A magánjog maga az élet.” (Érdemes megjegyezni, hogy Márai születési neve Grosshmid.)

³⁶ in LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2000. 24. o.

³⁷ in GROSSCHMID Béni: *Fejezetek kötelmi jogunk köréb l II.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1932. 1299.o.

³⁸ in GROSSCHMID Béni: *Jogszabálytan.* Budapest 1905. 10. o.

³⁹ in SZLADITS Károly –szerk.: *Magyar magánjog I-VI.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1940. I. Általános rész, Személyi jog. 19.o.

⁴⁰ in JAKAB András: *Közjog, magánjog, polgári jog – a dogmatikatörténet Próteuszai és az új Ptk. tervezete.* in Állam- és Jogtudomány 2007/1. szám

I.3.2. Egyes elhelyezési lehetőségek

A kutatás alapján ez a rész öt megoldást kínál: az első három klasszikus felfogáson alapul (pénzügyi jog, közigazgatási jog, magánjog), a második kettő új, modern nézeteket használ fel (bankjog, pénzügyi ágazatok joga).⁴¹

I.3.2.1. Közjog – pénzügyi jog

A külföldi országok jogtudománya⁴² és a magyarországi jogdogmatika is a második világháború előtt⁴³ a pénzügyi jog kifejezés alatt az adójogot (beleértve az illetékeket és a vámokat) és az államháztartás jogát értette. A hivatkozott forrásokban található definíciók következetesen egyetértenek abban, hogy a pénzügyi jog a közpénzügyekkel függ össze, azaz az állami bevételekkel és kiadásokkal.⁴⁴ Ennélfogva arra a kérdésre, hogy miért nem találkozunk az ember a pénzügyi jog területén a finanszírozásra, vagy a bankjogra vonatkozó elmélettel, az ok és a válasz szinte magától értődik: mivel nem része annak.⁴⁵ A pénzügyi jog dogmatikája az állami pénzmozgásra, közjogi kérdésekre fókuszál, nem pedig az egyes pénzügyi piacok működésére és a magánjoggal összefüggő ügyletekre.

Napjainkban Magyarországon a jogtudomány legjelentősebb képviselői a pénzügyi jogot az 1. számú táblázat szerint osztják fel. Ehhez hasonló felfogással – azaz, hogy kiterjesszék a pénzügyi jogot – elvéve a külföldi jogtudományban is találkozhatunk, de ezek a nézetek sem dolgoztak ki elméletet. A pénz- és pénzügyi piacok, szervezetek, ügyletek továbbra is megőrizték elkülönülését, megkülönböztettségüket. Még itt érdemes felhívni arra a figyelmet, hogy a megnövekedett anyagmennyiség miatt gyakran számos fontos rész

⁴¹ Az 1960-80-as évek irodalom alapján még a *gazdasági jogot* is lehetne tárgyalni, de
- az szocialista felfogáson alapult, (in LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2000. 42. o.),
- a gazdasági vagy (állami)vállalati jogi szabályokból egy új jogág felépülése nem lehetséges, (bár ebben in EÖRSI Gyula: *A szocialista polgári jog alapproblémái*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965.)
- a gazdasági jogi koncepció csupán haszontalan komplikálása volt a dolgoknak. (in NIZSALOVSKY Endre: *Az állami vállalatok forgalmi viszonyainak új alakulásához*. in Tanulmányok a jogról. Akadémiai Kiadó 1984.)

⁴² Philip WOOD: *Comparative financial law*. London, 1995, Sweet & Maxwell; George STROUGH, George S. HILLS: *The law of accounting and financial statements*. 1957.; IMF Institute: *Current Developments in Monetary and Financial Law, Vol. 1*. 1999.; AYER: *Guide to Finance for Lawyers*. 2001.; MEYER: *Law in a Nutshell: Accounting & Finance for Lawyers*. 2006. illetve további adó és költségvetési jogi könyvek, de ebben az esetben ezek felsorolása itt nem szükséges.

⁴³ KMETY Károly: *Magyar közigazgatási és pénzügyi jog*. Politzer Zs., Budapest, 1897; MÁRFFY Ede: *A magyar pénzügyi jog kézikönyve*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1930.; MARISKA Vilmos: *Pénzügytan*. Pest 1911.; EXNER Kornél: *Magyar pénzügyi jog*; Athenaeum, Budapest, 1910.; MAGYARY Zoltán: *Magyar közigazgatási és pénzügyi jog*. Budapest, 1925, Grill; CSULAK Elemér – PILISY Lajos – FRIMMEL Gyula: *Magyar pénzügyi jog*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1930.

⁴⁴ Esetünkben a Nemzeti Bank szerepe és helye nem releváns, mivel az mindig egy speciális karakterrel rendelkezik.

⁴⁵ Ezt az álláspontot támasztja alá SZENTIVÁNYI Iván: *Bankjog*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988. 458-465. o.

(pl. biztosításpiac, t zse, nemzetközi pénzügyek) kimarad a szakkönyvekb l, valamint a (jogi) oktatásból és a jegyzetekb l.

1. táblázat - A magyar pénzügyi jog rendszere

	Anyagi jog	Eljárási jog	Szervezet
Adójog	2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról 2003. évi CXXVII. törvény a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól egyéb adó jogszabályok 1990. évi XCIII. törvény az illetékekr l 2003. évi CXXVI. törvény a közösségi vámjog végrehajtásáról	2003. évi XCII törvény az adózás rendjér l 2003. évi CXXVI. törvény a közösségi vámjog végrehajtásáról stb.	Adó- és Pénzügyi Ellen rzési Hivatal Vám és Pénzügy rség Helyi önkormányzatok
Államháztartás joga	1992. évi XXXVIII. törvény az államháztartásról		Országgy lés Állami Számvev szék Pénzügyminisztérium
Központi Bank	2001. évi LVIII. törvény a Magyar Nemzeti Bankról		Magyar Nemzeti Bank
Egyéb	1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekr l és a pénzügyi vállalkozásokról 2001. évi CXX. törvény a t kepiacról 2003. évi LX. törvény a biztosítókról és a biztosítási tevékenységr l 2000. évi C. törvény a számvitelr l Nemzetközi szervezetek: IBRD, IMF, EU		Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete Magyar Nemzeti Bank Adó- és Pénzügyi Ellen rzési Hivatal

saját összeállítás FÖLDES Gábor: *Pénzügyi jog*. Budapest, Osiris 2005. és
HALUSTYIK Anna: *Pénzügyi jog I-II*. Budapest, Aula 2003. alapján

I.3.2.2. Közjog – közigazgatási jog vagy szabályozott ágazatok

A közigazgatási jog egyik f karaktere a szabályozás, szabályosság, azaz a normativitás.⁴⁶ Így a finanszírozásra vonatkozó joganyag – jelesül bankjog (de a t zse- és biztosítási jog is) – úgy is felfogható, mint egy különös szakigazgatás, amely szoros kapcsolatot mutat a szabályozott ágazatokkal (pl. energia, közlekedés).⁴⁷ Ezek az ágazatok az alábbi közös jellemz kkel rendelkeznek: i) m kódésüket az állam szabályozza, ii) létük meghatározó a társadalomban, valamint iii) az egész lakosság számára nyújtanak szolgáltatást. Az

⁴⁶ in TAMÁS András: *A közigazgatási jog elmélete*. Szent István Társulat, 2001. 369.o.

⁴⁷ A külföldi irodalomban: regulated industries.

alapvető különbség a pénzügyi intézmények és más szabályozott iparágak, ágazatok között az általuk nyújtott szolgáltatás és a vállalt kockázat természetében keresendő. A szabályozott ágazatok alapvető közszükségleteket látnak el, mint a tömegközlekedés (légi, vasúti, vízi, közúti személy- és áruszállítás), kommunikáció (telefon, internet), energia (gáz, elektromosság), ivóvíz, távhő stb. Szabályozásuk különösen fontos, mivel az általuk nyújtott szolgáltatások összefüggésben vannak mindennapi életünkkel, továbbá a működésük veszélyes, amennyiben tevékenységükre nem vonatkozna bármiféle szabályozás, akár katasztrófák is bekövetkezhetnek. Például az atomenergia felhasználásával az energiát és villamos áramot állítják elő, biztonságos (sugárzás-, robbanásmentes) üzemeltetése nemcsak a közelben lakók számára fontos, hanem az állam számára is lényeges, hangsúlyos cél. Tehát szabályozásuk és megbízható működésük az egész társadalom számára elemi jelentőséggel bír.

Azonban a pénzügyi szolgáltatások nem rendelkeznek ezzel a létfontosságú jellegzetességgel, mivel még ha csúszások is jutnak, vagy nem megfelelően kezelik a rájuk bízott összegeket, megtakarításokat, az emberek akkor is csak pénzüket veszíthetik, és nem egészségük vagy életük kerül veszélybe. További probléma, hogy az egyes ügyletekre vonatkozó joganyag és szabályozás nem helyezhető el a közigazgatási jogban. Ezt a nézőpontot támasztja alá, hogy még a gazdasági igazgatással foglalkozó összefoglaló művek is csak a pénzügyi piacok felügyelete szempontjából vizsgálják a kérdést.⁴⁸

I.3.2.3. Magánjog – polgári jog vagy kereskedelmi jog

A finanszírozásra vonatkozó joganyag másik része: a pénzügyi szolgáltatások és szerződéses, a magánjogba helyezhetőek el. Az erre vonatkozó alapvető szabályok, a joganyagra vonatkozó nemzeti jogi kultúrától, hagyományoktól, felfogástól függően, a polgári törvénykönyvekben, magánjogi kódexekben, vagy a kereskedelmi törvényekben található.⁴⁹ „... a régi kereskedelmi jog sohasem különült el a polgári jogtól úgy, hogy azt önálló jogágnak minősítették volna.”⁵⁰ Néhány idevonatkozó szakirodalom kizárólag ezeket a pénzügyi műveletet, ügyleteket tárgyalja.⁵¹ A klasszikus magánjogi megközelítés szerint

⁴⁸ lásd IMRE Miklós –szerk. *Közigazgatás és gazdaság*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2007. 12. fejezet – A pénzpiac felügyelete.

⁴⁹ Ez Magyarországon történelmileg változott; az 1959. évi IV. törvény a Polgári törvénykönyv megalkotásáig a kereskedelmi törvényről szóló 1875. évi XXXVII. törvénycikkben szabályozták egyes finanszírozási ügyleteket.

⁵⁰ in NIZSALOVSKY Endre: *Az állami vállalatok forgalmi viszonyainak új alakulásához*. in Tanulmányok a jogról. Akadémiai Kiadó 1984. 135. o.

Ezzel ellentétben – azonban számos helyen vitatható – felfogással is találkozunk, azaz a kereskedelmi jogot egyes szerzők elkülönült, önálló jogágnak tekintik. in BÁRDOS Péter: *A kereskedelmi jog alapjairól*. in Gaz-

„ ... a magánjoggal szemben bizonyos élethelyzetekre különös szabályok alkalmaztak ki. Így ágaztak ki ... bizonyos szakjogok (*jus speciale*). ... A magánjognak külön intézményesített szakjogai f leg a kereskedelmi-, váltó és cs d-jog ... stb. ”⁵²

A kötelmi jog rendkívül hasznos és nélkülözhetetlen megállapításokat és rendelkezéseket tartalmaz az ügyletek tekintetében, amelyek nélkül a finanszírozás szinte értelmezhetetlen volna. A téma szempontjából külön kiemelend az atipikus, a vegyes, továbbá a többalanyú, többpólusú szerz déseket érint elméleti megközelítések is,⁵³ valamint a jogügylet jogforrási jellege.⁵⁴

A legf bb probléma a magánjogba történ sorolás lehet ségével összefüggésben a polgári jog karakterében keresend . A magánjog, különösen annak kötelmi jogi része – jogügylettan – ugyanis diszpozitív szabályokra épül,⁵⁵ és atipikus eleme a kógens norma. A finanszírozásra vonatkozó joganyag másik része viszont a szabályozáshoz és a közigazgatáshoz, különösen az el bb említett szabályozott ágazatokhoz kapcsolódik, amely jellegzetesen el író, parancsoló normákból áll. Ennélfogva ez a kizárólag polgári jogi szempontú megközelítés csak a szolgáltatásokra és a szerz désekre helytálló, nem alkalmazható például a pénzügyi szervezetek biztonságos, körültekint – mai kifejezéssel élve prudens – m kódására, amelyek szintén befolyásolják az ügyletek tartalmát.

I.3.2.4. Bankjog (önállóan)

Az egyik interdiszciplináris lehet ség a bankjog. A közgazdaságtan már régóta foglalkozik a finanszírozás elméletével és a bank(üzem)tannal. Ennek ellenére – mind a pénzügyi intézményekre, mind a szolgáltatásokra vonatkozó – joganyag felülvizsgálata csupán az 1970-es években kezd dött, leginkább az angolszász országokban. Az 1950-es években

daság és Jog 1996/9. szám Véleménye szerint a kereskedelmi jog i) közigazgatási jelleg és tartalmú jogterület; ii) számára a polgári jog felel sségi rendszere nem alkalmas a céljainak szolgálatára; iii) esetében a jogérvényesítés középpontjában a gazdasági élet diktálta parancsoló szükség, a jogi konfliktushelyzetek lehet leggyorsabb kiküszöbölése áll.

⁵¹ Harvey L. PITT: *The Law of Financial Services*. 1988. Andrew HAYNES: *Financial Services Law Guide*. 2006. Graham ROBERTS: *Law Relating to Financial Services*. 2004. BLAIR, Michael and WALKER, George: *Financial Services Law* Oxford University Press 2006. Leading International Law Firms: *Financial Services Regulation in the Americas*. (Global Financial Services Regulation) 2006. KÓNIA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*. 2001, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.; DORKÓ Katalin: *Lakossági bankügyletek*. 2000, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.

⁵² in SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlat*. I. Rész Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933. 3-4. o. Az akkori jogtudomány a finanszírozási ügyleteket a kereskedelmi joghoz sorolta.

⁵³ Lásd III.2.3.1. Az atipikus, a vegyes és a többalanyú kötelmekr l szóló alpontot.

⁵⁴ B vebben in MOÓR Gyula: *A magánjogi jogügylet mint jogforrás*. in Szladits Emlékkönyv. Gy ri Hirlap Nyomda, 1938.

⁵⁵ in LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2000. 199-201.o.

az Egyesült Királyságban jelent sen megemelkedett a provinciális fióktelepek száma, és kiemelkedtek azon bankok, amelyek sok városban számos fiókkal rendelkeztek (*high street bank*). A fúziókra és a vállalat felvásárlásokra vonatkozó ellen rzési fegyelem lazulása, továbbá az 1976-ban elfogadott Banking Act meger sítette a Bank of England felügyeleti szerepét.⁵⁶ Az Amerikai Egyesült Államokban két törvényt érdemes kiemelni ebb l az id - szakból az 1970-es Bank Secrecy Act-et (BSA),⁵⁷ amely megkövetelte az amerikai pénzügyi intézményekt l, hogy támogassák a kormányzati szerveket a pénzmosás felkutatásban és a megelőzésében.

A szabályozásokat követ en a jogtudomány is elkezdte tanulmányozni ezt a jogágat, jogterületet. A szakirodalomban számos összefoglaló m vel találkozhatunk a következ címekkel: *Bank, Bankok, Bankjog stb.*,⁵⁸ akár Magyarországon⁵⁹ is. Ezek a könyvek egybekapcsolják a tárgyhoz tartozó közjogi és a magánjogi részeket, így egybefoglalva a szabályozás és az ügyletek fontosabb elveit, rendelkezéseit és a jogeseteket.

A bankjog, mint önálló jogág, első látásra jó választásnak t nnek, mivel a jogalkotó egyszerre tárgyalja és szabályozza a két f területet: i) az intézményeket, szervezeteket, felügyeletet (tipikusan közjog), illetve ii) az egyes ügyleteket (magánjog). Tekintettel a jogág problémájával kapcsolatban kifejtettekre a bankjoggal összefüggésben sincs jelent sége a társadalmi viszonyok és a szabályozási módszer er tetett körülírásának.⁶⁰

A hazai irodalomban Szentiványi Iván részletesen tárgyalja a bankjog létjogosultságát, 1988-ban arra a következtetésre jutott, hogy a bankjog, mint jogágazat a hagyományos

⁵⁶ in VÉRTESY László: *The Place and Theory of Banking Law – or Arising of a New Branch of Law: Law of Financial Industries* – in *Collega XI. évfolyam 2007./2. szám*

⁵⁷ ismert még Currency and Foreign Transactions Reporting Act néven is.

⁵⁸ William A. LOVETT: *Banking and Financial Institutions Law in a Nutshell*, 2005; Michael P. MALLOY: *Principles of Bank Regulation*. 2003, West Group; Harding WILLIAMS: *Federal Banking Law & Regulations: A Handbook for Lawyers*, 2007.; Centre for Commercial Law Staff: *Chinese Banking Law and Foreign Financial Institutions* 2001.; Apostolos Ath. GKOUTZINIS: *Internet Banking and the Law in Europe: Regulation, Financial Integration and Electronic Commerce* 2006.; E. P. ELLINGER, Eva LOMNICKA, and Richard HOOLEY: *Ellinger's Modern Banking Law*. Oxford, 2005, Oxford; HORN, Norbert: *German Banking Law and Practice in International Perspective*. Walter de Gruyter Inc. 1999.; Ross CRANSTON QC MP: *Principles of Banking Law*. Oxford, 2002, Oxford; Alan TYREE: *Banking Law in Australia*. 1990.; C. WENGLER & Cornelia GERSTER: *European Banking and Financial Services Law*. 2004.

⁵⁹ SZENTIVÁNYI Iván: *Bankjog*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988.; RUSZNÁK Tamás: *Bankjog*. 1997, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.; HUSZTI – LENTNER – SEREGDI – TARPATAKI: *Bankszabályozás*. L. vér Print 2002.; BOTOS-HALUSTYIK-KOVÁCS-PETRIK-RUSZNÁK-TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2003.

⁶⁰ A szabályozás tárgya a banki viszonyok, ami megint túlzottan tág, bonyolult a határait meghúzni, pl. a hitelbiztosítás, hitelderivatívák elhelyezése nem egyértelmű. A szabályozási módszer nem sajátos, homogén, mivel egyaránt tartalmaz közjogi és magánjogi megoldásokat.

tagozódási elmélet szerint is megalapozható.⁶¹ Az „új” jogágazat elismerése és kialakítása: folyamat. Mára a bankjog elismert kifejezés, önálló diszciplína, amelyet alátámaszt a szakirodalom, a jogalkotás és maga az oktatás⁶² is.

Az állam rendelkezéseket alkot a pénzügyi intézményekre vonatkozóan, továbbá annak érdekében, hogy a szabályok kelléppen érvényesüljenek felügyeleti hatóság(ka)t állít fel. Az ügyletek szabályozását a pénzügyi szolgáltatók illetve az állam közösen alkotják meg. Az állam a polgári törvénykönyvben, vagy a kereskedelmi törvényben, vagy más jogforrásban helyezi el a szerződési szabályokat (pl. hazánkban a 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról is tartalmaz erre vonatkozó joganyagot). Ezzel az a probléma, hogy a jogalkotás – különösen a finanszírozás világában – általában sokkal lassabb, mint ahogy környezet, azaz pénzügyi élet, körülmények változnak. Így a jogalkalmazók számára egyfajta bizonytalanságot eredményez ez a posztkodifikációs állapot. Tehát a szolgáltatásnyújtók a mindennapi gyakorlatukkal kénytelenek úrrá lenni ezen a lemaradáson,⁶³ az ún. *free banking* tapasztalatait használja fel később a jogalkotó.

Másodsorban az egyes ügyletek sem köthetők kizárólagosan csak a bankokhoz. Számos szolgáltatást mások is nyújthatnak, illetve a hitelintézetek is végezhetnek olyan tevékenységeket, amely nem kapcsolódik szorosan a bankszférához, pl. tőzsdeügyletek, biztosítás stb. Így az önálló bankjog esetében fennáll annak a veszélye is, hogy a tudomány túlzottan elkülönítheti a bankszektort a jog és gazdaság többi rendszerétől.

Tehát egy ilyen kis jogágnak is megvannak a maga nehézségei, mivel az átfogó elméletet pusztán néhány jogforrásból (törvények, rendeletek, irányelvek, direktívák, szabályok stb.) kell kialakítani, amihez csak némi támpontot tud nyújtani a nemzetközi jogösszehasonlítás.

⁶¹ Lásd részletesen SZENTIVÁNYI Iván: *Bankjog*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988. Negyedik Rész B) A „bankjog” létjogosultságának kérdése című pont 453-478. o. A könyv végén még egy bankjogi törvény szerkezeti javaslat is szerepel. 490-512. o.

A jogágazat kifejezést az összefüggő, hasonló tárgyra vonatkozó jogszabályok összessége értelemben használja.

⁶² Szinte mindegyik jogi karon találkozunk bankjogi stúdiumokkal.

⁶³ lásd továbbá in HALUSTYIK Anna: *Public versus Private Law in Banking Regulation Questions and Framework Answers in a Complicated World*. In Közjogi tanulmányok Lőrincz Lajos 70. születésnapjára. 2006.

I.3.2.5. Pénzügyi ágazatok joga

A pénzügyi ágazatok kifejezés alatt a pénz-, a t ke- és a biztosítási piacot, annak szereplőit, továbbá az általuk nyújtott egyes ügyleteket értjük, amelyet a 2. sz. táblázat szemléltet.

2. táblázat - A pénzügyi ágazatok rendszere és a vonatkozó magyar joganyag

Környezet	Bank- vagy pénzpiac ⁶⁴	T ke vagy értékpapír-piac	Biztosítási piac
Intézmények	bankok, szakosított hitelintézetek, takaré- és hitelszövetkezetek, pénzügyi vállalkozások stb.	t zsdé, befektetési társaságok, bizományosi ügynökök, értékpapír kereskedők, befektetési alapkezelők, árut zsdé	biztosítási társaságok, biztosítási szövetkezetek, biztosító egyesületek, biztosítási alkuszok
Ügyletek	bankszámla, betét, hitel, kölcsön, lízing, faktoring, váltó, csekk, kártyák, járulékos kötelezettségek (bankgarancia) stb.	értékpapír vétel eladás, származtatott ügyletek (swap), határidős ügyletek (futures), treasury stb.	a biztosítási szerződés valamennyi típusa (élet, baleset, felelősség, vagyon stb.)
Joganyag	1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról 1959. évi IV. törvény a polgári törvénykönyvről és egyéb jogforrások	2001. évi CXX. törvény a t kepiacról	2003. évi LX. törvény a biztosítókrol és a biztosítási tevékenységről

A táblázat saját összeállítás

A pénzügyi ágazatok jogát háromféleképpen lehetséges megközelíteni. Az első a pénzügyi intézmények által nyújtott *szolgáltatásokat*, ügyleteket helyezi a középpontba, ugyanis mindegyikük kapcsolatban áll az üzleti piacokkal, a mindennapi üzleti élettel. Ebben az esetben az értékesíteni szánt áru a pénz vagy a t ke. Az ügylet tárgyának természetéből ered, hogy a legtöbb szolgáltatás teljesítése általában rövid időn belül történik és nincs lehetőség azok visszafordítására. A második aspektus az üzleti *kockázatokra* koncentrál: piac kockázat (piaci ingadozások, élénkülések, recessziók) rendszer kockázat (biztonság, emberi tényező, számvitel, elektronika) és az állami szabályozás, ellenőrzés kockázata (jogalkotás, felügyelet). A harmadik nézőpont a *szabályozás* kérdésére helyezi a hangsúlyt, azaz: teljes vagy részleges-e a szabályozás az említett piacok, intézmények számára. E szabályozottságra szükség van, mivel rengeteg ügyletet kötnek ezeken a piacokon. Amennyiben mindenfajta rendelkezés nélkül működne, pusztán a „*laissez faire*” elve és a „*láthatatlan kéz*” mítosza alatt, és néhány (akár jelent sebb) intézmény is csúszna

⁶⁴ A bankjog általában kizárólag erre összpontosít.

jutna, az könnyen az egész gazdasági rendszer összeomlását okozhatná, ahogy azt a dominó-elmélet állítja. Más tudományág, például a közgazdaságtan, erre már védekezést is kidolgozott, ilyen az ún. Tobin-adó,⁶⁵ amelyet néhány országban (Belgium, Franciaország stb.) már alkalmaznak is.⁶⁶ Indokolt volna ennek bevezetése Magyarországon és egységen az Európai Gazdasági Térség⁶⁷ valamennyi országában, továbbá Svájcban is.

Érdekességként kell kiemelni, hogy a hatályos joganyag, köztük a hitelintézeti törvény is tartalmazza a pénzügyi ágazatok kifejezést, amely szinte teljes mértékben megfelel a fenti táblázatban összegzett koncepciónak.⁶⁸ A törvény szerint pénzügyi ágazat:⁶⁹ a banki ágazat, a befektetési szolgáltatási ágazat, a biztosítási szolgáltatási ágazat, illetve leg a vegyes pénzügyi holding társaság. Ez alapján elmondható, hogy a hazai jogalkotó számára sem ismeretlen ez a fogalom, sajnos e tekintetben viszont a jogtudomány jelentős lemaradásban van...

Ez a jogterület jelenleg még kialakulatlan, mivel rendkívül fiatal, továbbá a jogtudomány pillanatnyilag nem kíván, esetleg nem is tud(na) egy egységes, tiszta elméletet kidolgozni a pénzügyi ágazatokra. Általában csak leírják és összegzik az egyes piacokra, ágazatokra vonatkozó jelen helyzetet, és elemzéseket készítenek néhány ügyletről. Tehát egyelőre még ezekben a könyvekben, dokumentumokban sem találkozunk tényleges elméletekkel. Jelenleg csak néhány internet link,⁷⁰ publikáció⁷¹ és könyvcím⁷² használja a pénzügyi

⁶⁵ A Tobin-adó a tőkeáramlások egy viszonylag kismértékű alacsony adókulccsal (pl. 0.1 %) történő megadóztatásáról szól, amivel a spekulatív jellegű, gyors árfolyammozgások kijátszására irányuló befektetési magatartást lehetne visszafogni. Az adóból alap is képezhető, amelyet az esetleges spekulációs zavarok során használhat fel az állam.

⁶⁶ Bővebben in KAISER, Johannes – CHMURA, Thorsten – PITZ, Thomas: *The Tobin Tax – A Game-Theoretical and an Experimental Approach*. SSRN Papers, 2006. és PATOMÄKI, Heikki: *Democratising Globalisation: The Leverage of the Tobin Tax*. Zed Books, 2003.

⁶⁷ EU27 továbbá Izland, Liechtenstein, Norvégia (EFTA államok). Svájc tagja az EFTA-nak, de nem része az EGT-nek.

⁶⁸ in Hpt. 2. sz. melléklet II. Az összevont alapú, valamint a kiegészítő felügyelethez kapcsolódó fogalom-meghatározások 7. Szabályozott vállalkozás: hitelintézet, befektetési vállalkozás vagy biztosító.

8. Pénzügyi ágazat: a banki ágazat, a befektetési szolgáltatási ágazat, a biztosítási szolgáltatási ágazat, illetve leg a vegyes pénzügyi holding társaság. 9. Banki ágazat: hitelintézet, pénzügyi vállalkozás, illetve leg járulékos vállalkozás. 10. Befektetési szolgáltatási ágazat: befektetési vállalkozás. 11. Biztosítási szolgáltatási ágazat: biztosító, viszontbiztosító, illetve leg biztosítói holding társaság

2005. évi XXV. törvény a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződésekről 2. § (1) c) pénzügyi ágazati szolgáltatás: a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Hpt.) hatálya alá tartozó pénzügyi és kiegészítő pénzügyi szolgáltatás, a biztosítók-ról és a biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. törvény (a továbbiakban: Bit.) hatálya alá tartozó biztosítási, biztosításközvetítői és biztosítási szaktanácsadói szolgáltatás, a befektetési vállalkozásokról és az árutársadalmi szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól szóló 2007. évi CXXXVIII. törvény (a továbbiakban: Bszt.) hatálya alá tartozó befektetési szolgáltatás, befektetési szolgáltatási tevékenységet kiegészítő szolgáltatás, és az árutársadalmi szolgáltatás, valamint az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény (a továbbiakban: Öpt.) által meghatározott tagsági jogviszony keretében a pénztártagot megillető jogosultságok biztosítása;

⁶⁹ A jogtárban található angol fordítás: financial sector.

⁷⁰ <http://www.eds.com/industries/financial/>, <http://www.pillsburylaw.com/financialservicesindustry>,

ágazatok (*financial industries*, vagy *financial services industries*) kifejezést, vagy tartalmaz utalást mind a szabályozásra és a szolgáltatásokra,⁷³ azaz a közjogi és magánjogi részre. Ennek ellenére az ágazatra (*industry*) történő utalással már korábban is találkozhatunk.⁷⁴

Ez az új, fiatal jogterület tehát a legalkalmasabbnak, és nyújtja a legtöbb lehetőséget – a finanszírozással kapcsolatban is – az egységes, közös elmélet szempontjából. Ez a komplex megközelítés a jogi és a gyakorlati oktatásban,⁷⁵ továbbá a szakirodalomban is hasznos lenne, mivel így a jogtudomány és a jogalkotó, valamint a jogalkalmazók egyszerre látnák összefüggésében a közjogi és magánjogi joganyagot, továbbá – ami még fontosabb – a pénzügyi ágazatok közti szoros gazdasági és jogi kapcsolódási pontokat. A közjog és magánjog közötti összefüggést jól szemlélteti a kockázatvállalásból eredő korlátok, azaz miért nem köthet egy hitelintézet bármekkora összegű hitelszerződést. Az ágazatok közötti kapcsolatokra pedig a két legjobb példa egy befektetés-alapú biztosítással összekötött (ún. unit-linked) kombi hitel, vagy egy hitelbiztosítás mellett felvett kölcsön értékpapírok, vagy származtatott ügyletek (pl. kamat swap) megszerzésére.

<http://www.lanepowell.com/services/industries/detail.asp?iid=2>,

http://www.hoovers.com/free/co/factsheet.xhtml?COID=45556&cm_ven=PAID&cm_cat=YAH&cm_pla=C04&cm_ite=financial_industry,

<http://casecentral.com/financial.php>, <http://www.law.com/jsp/article.jsp?id=1187428799028>

⁷¹ FISHER, James; HARSHMAN, Ellen; GILLESPIE, William; ORDOWER, Henry: *Privatizing Regulation: Whistleblowing and Bounty Hunting in the Financial Services Industries*. in Dickinson Journal of International Law (2000-2001); továbbá MATTSON, Kirk W.: *An Analysis of the Multistate Tax Commissions New Regulations for Financial Services Industries*. in Journal of State Taxation (1997-1998); valamint SCOTT, E. Symposium: *Striking the Right Balance: Federal and State Regulation of Financial Industries*, 53 BROOK. Law Review. 27 (1987)

⁷² GLASSMAN, Cynthia A.: *Regulating the New Financial Services Industry*. Rowman & Littlefield Pub Inc. 1988.; WEBSTER, Mandy: *Data Protection in the Financial Services Industry*. Ashgate Pub Co. 2006. továbbá MORLEY, Alfred C.: *The Financial Services Industry - Banks, Thrifts, Insurance Companies, and Securities Firms*. AIMR (CFA Institute). 1992; és OBAY, Lamia: *Financial Innovation in the Banking Industry: The Case of Asset Securitization (Financial Sector of the American Economy)*. Routledge 2000.

<http://www.afponline.org/pub/pdf/finconssurvey00.pdf>,

<http://www.smarter.com/---se--qq-The+Financial+Industry--pt-0--tt-.html>

⁷³ GILLIGAN, George and GILLIGAN, George P.: *Regulating the Financial Services Sector*. Studies in Comparative Corporate and Financial Law Volume 6. (1999);

⁷⁴ SHAPIRO, Samuel L.: *The ABC's of Leasing*. in University of Illinois Law Forum (1972) 445. o.: „Because commercial leasing has become a large industry...” ECKHART Ferenc: *A magyar közgazdaság száz éve 1841-1941*. Posner Grafikai M. intézet 1941.: „A nagybank sokkal inkább „gépezet”, amelyet általános szempontok irányítanak.” Az Eckhart által 1941-ben használt „gépezet” hasonlat pedig zseniálisan érzékelteti a mai (2008!) pénzügyi gondolkodásban is elterjedtben lévő *financial industries*, pénzügyi ágazatok kifejezést.

⁷⁵ Az ügyletekkel összefüggő gyakorlati jogi oktatás problémájáról és megoldási javaslatairól lásd bővebben in BOGART, Daniel B.: *The Right Way to Teach Transactional Lawyers: Commercial Leasing and the Forgotten Dirt Lawyer*. in University of Pittsburg Law Review. (2000-2001)

Összegy jtve és összehasonlítva a releváns jogforrásokat, valamint a közös rendelkezéseket a következ f bb szabályozási kérdések kerülnek el :

I. Közjogi rész:

- i. *általános rendelkezések*: a) fogalmak a tevékenységekre és szolgáltatásokra, b) szervezetek, intézmények, más szolgáltatók, szerepl k típusai, feltételek, c) szükséges minimális t ke, d) a tulajdonosokra és jogaikra vonatkozó megfelel ségi és részvételi szabályok, e) személyi és tárgyi feltételek, f) alapítási és engedélyezési eljárások, engedélyek;
- ii. *az általános m ködés szabályai*: a) magánigazgatás – vezetési és ellen rzési szervek, testületek, b) bels és küls ellen rzés, ellen rzési mechanizmusok, c) tulajdonosokra, vezet kre, ellen rz kre vonatkozó szabályok, felel sség, d) üzleti és pénzügyi titok, (személyes) adatok védelme, e) bennfentes kereskedelem, bels hitel, befolyásoló részesedés, f) informatika;
- iii. *prudens m ködés*: a) saját, jegyzett, szavatoló és alárendelt t ke, b) t kemegefelelés, c) kihelyezések és befektetések (különösen ingatlan) illetve ezek korlátozása, d) kockázatkezelés és tartalékképzés, e) likviditás, szolvencia;
- iv. *felügyelet és ellen rzés*: a) felügyelet típusai, b) prudens m ködés és összevont alapú felügyelet, c) tevékenységek felügyelete, d) pénzügyi konglomerátumok és kiegészít felügyelet, e) a felügyelet terjedelme és feladatai, f) együttm ködés más hatóságokkal, g) számvitel és auditálás, h) versenyjogi elemek;
- v. *intézmény- és ügyfélvédelem*: a) az állam és a résztvev k által létrehozott alapok, b) nyilvántartások;
- vi. *egyéb*: a) hirdetések és korlátozásaik, b) információ, tájékoztatás, c) szünnapok, d) nemzetközi kapcsolatok, összefüggések.

II. Magánjogi rész:

Az összes szerz déstípus felsorolása rendkívül hosszú listát eredményezne, ízelít ül a 2. számú táblázat tartalmaz néhányat, továbbá napjaink globalizált pénzlete annyira változatos, hogy szinte lehetetlen lenne egy taxatív regiszter összeállítása. Ebben a részben az egyes ügyletek kerülnének bemutatásra és elemzésre, megvilágítva a köztük lévő kapcsolódási pontokat. E három piacon található szolgáltatások ugyanis módfelett szoros kapcsolatban állnak: például, ha az embernek nincs elegend pénze ahhoz, hogy értékpapírokat vagy származtatott eszközöket vásároljon, általában kölcsönszerz dést köt egy bankkal, amelyhez gyakran egy biztosító társasággal kötött hitelbiztosítási szerz dés kapcsolódik, mint szerz dést biztosító mellékkötelezettség. Ugyancsak itt érdemes említeni a befektetési hitelt,⁷⁶ a hitelderivatívákat,⁷⁷ a kombihitelt,⁷⁸ a unit-linked alapú biztosítást stb.

⁷⁶ 2007. évi CXXXVIII. törvény a befektetési vállalkozásokról és az árut zsdéi szolgáltatókról, valamint az általuk végezhet tevékenységek szabályairól 4. § (2) 6. befektetési hitel: pénzügyi eszköz vásárlásához nyújtott hitel, ha a hitelt nyújtó részt vesz az ügylet lebonyolításában

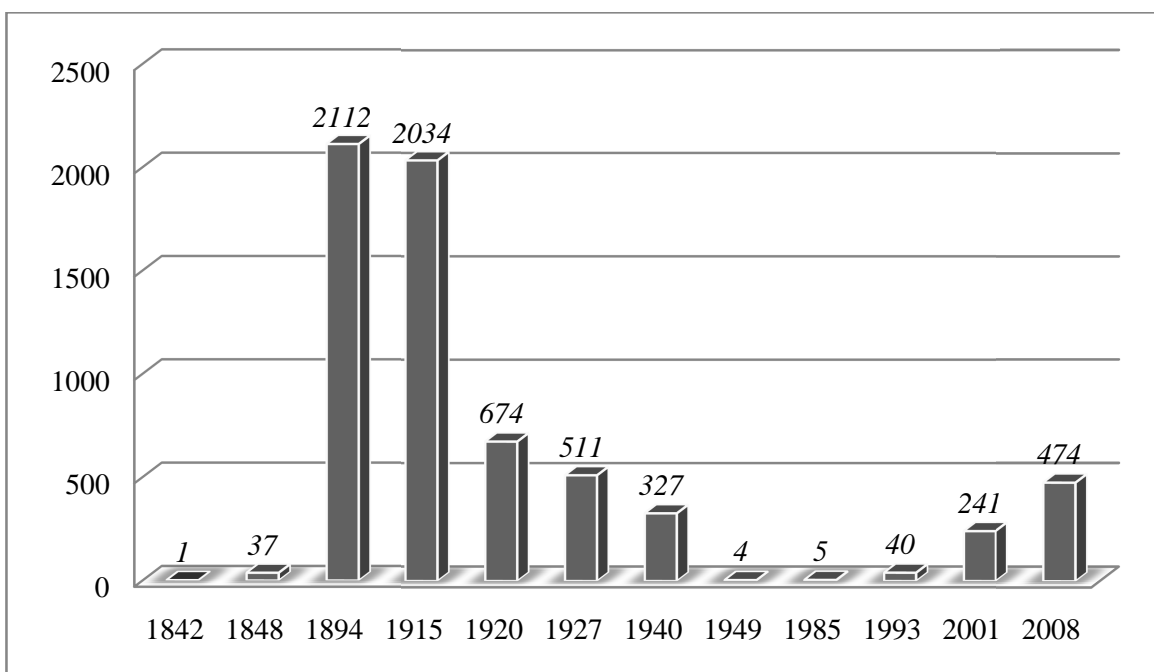
⁷⁷ B vebben in KERÉKGYÁRTÓ Judit: *A hitel-derivatívák piaca és szabályozási kérdései*. Felügyeleti Füzetek 1999.

⁷⁸ Befektetéssel kombinált hitelnyújtási forma.

I.4. A MAGYAR FINANSZÍROZÁS ÖSSZEFOGLALÓ TÖRTÉNETE

A hazai finanszírozás története értelemszerűen egybeolvad a magyar banktörténettel. Átfogó képet nyújt az 1. ábra, amely jól érzékelteti és szemlélteti, hogy a pénz- és hitelintézetek száma összefüggésben áll Magyarország gazdasági és társadalmi berendezkedésével, valamint földrajzi kiterjedésével is.

1. ábra - A magyarországi pénzintézetek számának alakulása

Forrás: Halász Sándor – Mandelló Gyula –szerk. *Közgazdasági Lexikon*; Pallas, 1898; Eckhart Ferenc: *A magyar közgazdaság száz éve 1841-1941*. Posner Grafikai M. intézet 1941; Petrik Ferenc –szerk. *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2003.; és www.pszaf.hu

I.4.1. A középkor

A finanszírozási ügyletek megjelenésének alapfeltétele a pénzélet egy bizonyos szinten való működése. Annak ellenére, hogy már Szent István király is veretett pénzt, a kölcsönügyletek csak a 14. században kezdtek gyakoribbá válni, addig ugyanis az uralkodói hatalom patrimonialis természetének megfelelően – domaniális természetű jövedelmi forrásokon, a rengeteg kiterjedésű királyi birtokon nyugodott.⁷⁹ Ezt követően is főleg az uralkodó vett fel – főleg hadi és fogyasztási célokra – kölcsönöket.⁸⁰ A középkori pénzéletnek nem kedvezett a gyakori valutaváltások (hol arany-, hol ezüstérmék, különböző nemesfém

⁷⁹ in HÓMAN Bálint: *A magyar királyság pénzügyei és gazdaságpolitikája Károly Róbert korában*. Budavári Tudományos Társaság, 1921. I. fejezet (Arcanum Adatbázis Kft)

⁸⁰ in GYÖNGYÖSSY Márton: *Magyar középkori gazdaság- és pénztörténet*. Bölcsész Konzorcium, 2006. 240. o.

tartalom, váltópénzek stb.), a kamara magas haszna (*lucrum camaræ*),⁸¹ és a pénzrontás, körülnyírás sem. Magyarországon következetes monetáris politikáról a 10-14. század között nem is lehet beszélni, a központi pénzm veletek általában burkolt adóztatást jelentettek.

Károly Róbert az első uralkodó, aki felismeri a monetáris politika gazdasági fontosságát. A magyar aranyforintok verését a budai verdében „firenzei mintára” 1325-ben kezdték meg,⁸² ennek köszönhetően 1338-ban ismét aranyvalutára állt át az ország. Megszüntették a pénzüjtás káros rendszerét, a kamara haszna pótlására új adónemet vezettek be, a rendes telekadót (1336). Az arany és ezüst beváltását királyi felségjogként monopolizálták, ezzel betiltva a nemesfémek szabad forgalmát (1327 körül). Az uralkodónak mindehhez jó szakemberre volt szüksége. Az államháztartási reform Nekcsei Demeter tárnokmester nevéhez köthető, aki visszaállította a királyi pénzügyek tekintélyét.⁸³ Luxemburgi Zsigmond tovább folytatta ezt a politikát, ami a magyar pénzügyet megerősödését eredményezte.

I. Ulászló uralkodása nem kedvezett a magyar pénzügyeknek, amelyet majd csak a Hunyadiak tudnak visszaállítani. Azonban ez nem csak *Hunyadi János*nak és *Mátyás*nak volt köszönhető, mivel az 1458-as királyválasztó országgyűlés a pénzverésről is rendelkezett: új pénz verését rendelte el, amelynek árfolyamát 1 aranyforint = 200 ezüstdénár = 400 obulusban határozta meg. Még ugyanezen év májusban, a Pesti országgyűlés kimondta, hogy i) az arany- és az ezüstpénz értékét a főpapok, a bárók és az ország nemeseinek tanácsa nélkül nem lehet megváltoztatni; ii) a dénárokat és az obulusokat a kötelező pénzlábbal verjék; iii) valamint elrendelte, hogy az esztergomi érsek és a tárnokmester mellett egy helyes és alkalmas férfiú az arany- és ezüstpénzverés kérelméül választassék ki, „ahogy az a néhai Zsigmond király dekrétumában is szerepel”.⁸⁴ A korszak két legnagyobb finanszírozása *Mátyás király* és *Bakócz Tamás érsek*, bíboros nevéhez köthető; mindkettő jelentős kölcsönöket vett föl céljaik eléréséhez: előbbi a fekete sereghez, utóbbi a pápaválasztáshoz.

⁸¹ Ez eseteiben akár a váltott érték egyharmada volt. Például, ha három dénárt kellett becserelni az új pénzre, akkor csak két dénár értéket vettek alapul.

⁸² Ha kell képpen megfigyeljük a liliomos aranyforint és firenzei testvére közötti hasonlóságokat, könnyen megértjük, hogy az itáliai város miért beszélt pénzhamisításról. Ez nem véletlen, mivel a magyar forintok a firenzei másolatait voltak. A hamisítás valójában csak utánzást jelentett, mivel mindkettő gyakorlatilag színaranyból volt. A firenzei arany más államoknak is mintául szolgált (Franciaország 1254; Anglia 1257; Genova 1252; nápolyi, szicíliai Anjouk 1278) in HÓMAN Bálint: *A magyar királyság pénzügyei és gazdaságpolitikája Károly Róbert korában*. Budavári Tudományos Társaság, 1921. IV. fejezet (Arcanum Adatbázis Kft)

⁸³ in GYÖNGYÖSSY Márton: *Magyar középkori gazdaság- és pénztörténet*. Bölcsész Konzorcium, 2006. 245.

o.

⁸⁴ in GYÖNGYÖSSY Márton: *Magyar középkori gazdaság- és pénztörténet*. Bölcsész Konzorcium, 2006. 261.

o.

Az 1490-es években kezdődött a *Thurzó család* fokozottabb megjelenése a hazai pénzügyben. Széles pénzügyi kapcsolatrendszerrel rendelkeztek, többek között a korszak két legnagyobb nemzetközi bankárdinasztiáival a Fugger⁸⁵ és a Medici családokkal is komoly gazdasági-üzleti viszonyt alakítottak ki. Ennek hatására jelentek meg hazánkban a virágzó olasz bankélet intézményei: betét, kamatos kölcsön, váltó stb. Az 1510-es években azonban válságjelenségek mutatkoztak a pénzverésben. A kortársak⁸⁶ a „*sérelmeket*” a következő négy pontba sorolták: i) a Thurzók kiviszik az aranyat és az ezüstöt az országból; ii) a kiverett pénz rendkívül csekély értékű, különben is meghamisítják; iii) a legértékesebb bányák Thurzó György kezében vannak, iv) aki hatalmaskodik.⁸⁷ Thurzó György azzal védekezett, hogy a bányavállalkozással kapcsolatos jogait és a kamara bérletét az uralkodónak nyújtott kölcsönök révén szerezte; ezeket csak erőszakkal lehetett megfosztani. A vitából végül a Thurzó család került ki győztesen, akiket a király (II. Ulászló) továbbra is támogatott. Az augsburgi Fugger családdal is szoros pénzügyi, sőt családi kapcsolatban is álltak, Thurzó György 1513-ban elvette Fugger Jakab lányát, Annát, majd 1517-ben végleg Augsburgba költözött.⁸⁸ (Fugger Rajmund pedig Thurzó Katalinnal házasodott meg.)

1521-ben rosszabb minőségű ezüstpénzt hoztak forgalomba, amely a gazdaság számára rossz hatással volt. Ekkortól kezdődően az ország folyamatos válságba került, ugyanis ebben az évben foglalták el a törökök, I. Szulejmán hódító seregei, az ország kulcsának számító Nándorfehérvár várát és városát. Magyarország megoltalmazásához jelentős anyagi erőre lett volna szükség. Bár 1525-ben a kincstár visszatért a régi pénzek veréséhez, ekkor azonban már késő volt: a Mohácsra érkező hatalmas oszmán sereggel egy legyengített államháztartással küzdő, válságoktól sújtott, érdekcsoportok által szétszabdalt Magyarországnak kellett szembenéznie.⁸⁹ Ezt követően, 1526-1687-ig, a törökkel vívott emészt

⁸⁵ 1494-ben már megszületett az első Fugger-Thurzó szerződés a besztercebányai rézbányák közös kiaknázásáról, majd 1496-ban megállapodtak, hogy az üzlet jövedelmét felezik, pontosabban a Thurzók üzleti jövedelmeik felét átengedték a Fuggereknek. in GYÖNGYÖSSY Márton: *Magyar középkori gazdaság- és pénztörténet*. Bölcsész Konzorcium, 2006. 268-9. o. A Fugger-Thurzó vállalkozás – a Fuggerek „magyar üzlete” („ungarischer Handel”) – az 1494-1546 között állt fenn. in SCHACK Béla – szerk. *Révai Kereskedelmi, Pénzügyi és Ipari Lexikona*; Révai Irodalmi Intézet, Budapest, 1929. 245.o.

⁸⁶ Perényi Imre nádor, Frangepán Gergely kalocsai érsek, Szalkai László váci püspök, Bornemissza János és Brandenburgi György

⁸⁷ in GYÖNGYÖSSY Márton: *Magyar középkori gazdaság- és pénztörténet*. Bölcsész Konzorcium, 2006. 270. o.

⁸⁸ in KISLÉGI NAGY Dénes: *Híres kereskedők*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1940. 52-60.o.

⁸⁹ in GYÖNGYÖSSY Márton: *Magyar középkori gazdaság- és pénztörténet*. Bölcsész Konzorcium, 2006. 273. o.

harcok eredményeként számos terület lakatlanná vált, pénzügyi életre l nem is lehet beszél-
ni.⁹⁰

I.4.2. A reformkor és előzményei

Már a 17. és a 18. században, valamint az 1800-as évek elején is léteztek hitelforrások Magyarországon, de ezek közvetlenek voltak, és jellemzően nem bankokon keresztül vették igénybe. A kölcsönöket gazdag és takarékos birtokosok, polgárok folyósították, akik pénzüket nem akarták gyümölcsötlenül hagyni, de vállalkozásokba sem kezdtek. Családi és nemzeti pénztárak is hiteleztek családtagoknak, amire a partikularitás és az uzsoramentesség volt jellemző, a kamathatáridék be nem tartása mellett. Bőséges hitelforrásnak számítottak az egyházi és világi alapítványok, céhládák stb. önmagában az egyházi vagyon is, továbbá a vármegyei árvapénzek.⁹¹ A napóleoni háborúk inflációt okoztak, ami kedvezett a nyereszkeskedőknek, ezzel egy új hitelezői réteg nőtt ki magát, külföldi kereskedő- és bankházak, hazai terménykereskedők nyújtottak hiteleket. Zsidó kereskedők, akik főleg a hadiszállításokon gazdagodtak meg, kiterjedt mezőgazdasági hitelforgalmat bonyolítottak le már Széchenyi fellépése előtt is.⁹² A kamatláb ebben az időben 20-24% között mozgott, mivel a behajthatóság meglehetősen nehézkes volt akkoriban.

Magyarországon a modern bankügy kialakulása – sajnálatosan Nyugat-Európaéhoz képest megkésve, de megelőzve Kelet-Európát – csak a 19. század 30-as éveiben jelentkezett. A fejlett nyugat-európai régióban, főleg Angliában, Hollandiában és az alakuló Belgiumban ekkorra már virágzott a pénz- és tőkepiac, jelentős szerepet játszottak a bankok, különösen a szigetországban volt meghatározó az 1694-ben alapított Bank of England és a tőzsdé a gazdasági mindennapokban. A közép-európai térség lemaradása a porosz utas fejlődéssel magyarázható, de egyes történelmi sajátosságok következtében Németország és Ausztria mintegy két-három évtizeddel előbb érte el az európai színvonalat, mint hazánk.

A magyar pénzügy megalapozásának fontossága érdemben a *reformkorban* merült fel. Természetesen korábban is jelentkezett igény a hazai hitelélet megszervezésére (pl. a pesti kereskedők röpirata az 1790-91-es országgyűlésen, továbbá a pesti és győri kereskedelmi testület 1802-es emlékirata az országos választmányhoz), de az akkori gazdasági

⁹⁰ in ALFÖLDI Antal: *A budapesti pénzügyintézetek története napjainkig*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1928. 3-4. o.

⁹¹ in ECKHART Ferenc: *A magyar közgazdaság száz éve 1841-1941*. Posner Grafikai Műintézet, 1941. 16. o.

⁹² in IVÁNYI-GRÜNWARD Béla: *Széchenyi magánhitelügyi koncepciójának szellemi és gazdasági előzményei és következményei a rendi Magyarországon 1790-1848*. Pécs, 1927. 55. oldaltól

viszonyok, amelyek még naturálgazdasági alapokon álltak, ezt nem tették lehet vé, valamint az osztrák kormányrendszer is gátolta a fejlődést.⁹³ A történelmi elzmények közül érdemes megemlíteni az 1772-ben létrejött Hitelpénztárat, amely még szoros kapcsolatban állt az udvari kamarával. 1827-28-ban az Első Osztrák Takarékpénztár fiókokat nyitott hazánkban. A nagybirtokosok az 1820-as években záloglevelek elhelyezésével is tudtak hosszúlejáratú hitelekhez jutni. A törlesztéssel azonban már gondok adódtak, mivel a lekötött birtokok nem hoztak elegendő jövedelmet, amelyből a kamatot ki lehetett volna fizetni, illetve a kölcsönöket gyakran nem beruházásokra, hanem fogyasztási célokra fordították. Ez később, az 1830-as évek elejére a záloglevelek elértéktelenedéséhez vezetett, volt olyan 1000 forint névértékű partiális (záloglevél), amelynek 4-5 forint körül mozgott az árfolyama.

A reformkor bankéletének tárgyalása elképzelhetetlen *Széchenyi István* 1830-ban kelt *Hitel* című művének megemlézése nélkül.⁹⁴ A hitel kifejezést abban az értelemben használja amelyet

*„ a közéletben a „creditum” jelent, ami nem egyéb, mint bizonyos lekötésesek által más kezében lévő ingó vagy ingatlan vagyonunkról nyert bizodalom és bátorság. Mennél nagyobb bizodalmat s bátorságot nyújthat valaki az kezei között lévő vagyonunkról, annál több hitele – credituma van; s mennyivel nagyobb bizodalommal s bátorsággal bírja a közönség saját javait másoknál, annál tökéletesbnek mondatik azon ország hitelállapota. ”*⁹⁵

A könyv – olykor el-elkalandozó – eszmemenetén keresztül érződik az angol bankélet, továbbá a közgazdaságtani gondolkodók, különösen Adam Smith és Jeremy Bentham, elméleteinek hatása. Olyan gyakorlatról is beszámol, amely akkor még teljesen idegen volt a hazai és a térségi hitelviszonyokban: pl. a hitelbírálat (*credit scoring*), amelynek már akkor jelentős volt az angol gyakorlata.⁹⁶ Az alapgondolat a következő: hitel nélkül nincs gazdasági élet és a gazdaság alapja a jólét. A nemzetek vagyona nemcsak a tőke, hanem a hasznos javak összessége, amelynek alapja a becsületes munka, következménye pedig a virágzó iparral és jól rendezett hitel- és pénzügyviszonyokkal támogatott élénk belső fogyasztás. A fogyasztás háttérében az ember boldogulni akarása áll, mivel mindenki egyre jobban sze-

⁹³ in HALÁSZ Sándor – MANDELLÓ Gyula –szerk. *Közgazdasági lexikon*. Pallas, 1898. 322.o.

⁹⁴ Már az írás ajánlása sem mindennapos: „*Honunk szebb lelkű asszonyinak ... Vegyétek, bár férfiakhoz illelendőbbnek mondják azt sokan, nyájias kegyességgel pártfogástok alá. A hitelről szólok, s ami belőle foly; a becsületről, az adott szó szentségéről, a cselekedetek egyenességéről, így elttetek sem lehet a tárgy idege-nebb, mint elttünk, mert annyi nemes és szép, ami az emberiséget felemeli, a ti nemetek műve.*”

⁹⁵ in SZÉCHENYI István: *Hitel*. 1830. 3. o.

⁹⁶ Ez azért érdekes, mert Magyarországon az ésszerűtlen hitelkihelyezések és a biztosítékok nem megfelelő elbírálása, értékelése; azaz a rossz hitelbírálat, illetve annak hiánya is hozzájárult az 1990-es évek bankbotrányaihoz. Ezekről részletesebben in BOTOS Katalin: *Magyar pénz- és tőkepiaci rendszer*. Osiris, Budapest, 2001.

retne élni. A kereskedő, így a kereskedelem is ezért lett haszon- és nyereségvágyó, amelynek mértéke kizárólag csak az igazság határain belül történhet. Ekkorra ugyanis már egyértelműen jelentkeztek a szabadversenyos kapitalizmus, a „*laissez faire*” gondolat veszélyei és káros hatásai. Széchenyi Magyarország elmaradottságának okait a földbirtok megkötöttségével (széchenyi törvénye), az ipar és a mezőgazdaság elmaradottságával, valamint az önálló, független Nemzeti Bank hiányával magyarázta. A jegybank és váltójog megteremtése együttesen eredményezte volna a kamatlábak csökkenését, mert a hazai hitelezés bizonytalansága, behajthatatlansága drágította meg a hiteleket. Nagy ellenfele volt e gondolatok tekintetben a konzervatív Dessewffy József, aki a *Magyar Nemzet* című munkataglatjában bírálta (Kassa, 1830), abban azonban egyetértettek, hogy országnak hitelre van szüksége. Ez azért érdekes, mert egy másik Dessewffy, gróf Dessewffy Emil volt a magyar nemzeti bank ügyének egyik legkiemelkedőbb ösztönzője és pártfogója. A konzervatív támadásra válaszul írta meg 1831-ben a *Világot*, amelyben még hevesebben védte eszméit. Ugyanebben az évben írta, de csak 1833-ban adta ki a *Stadiumot*, amelyben gondolait egységes rendszerbe foglalta és 12 törvényt javasolt, többek között az aranykölcsön törlesztését, a céhek, monopóliumok megszüntetését, a nyilvános törvénykezést, hitel- és váltótörvényeket, a közlekedés, ipar, kereskedelem fejlesztését. Széchenyi és Dessewffy mellett még ki kell emelni a jeles politikust, *Brassai Sámuel*t, aki egy páratlan munkát hagyott maga után.⁹⁷ A két kötetes *Magyar Nemzet* nyelvvezete ellenére érthetően és korszerűen tárgyalja bankelméletet, olyannyira, hogy az még ma is teljes egészében megállja a helyét.

1836-ban kezdte meg működését a szász Brassói Általános Takarékpénztár. 1839-ben alakult meg, Fáy András munkásságának köszönhetően, a korszakalkotó jelentőségű Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület,⁹⁸ amely 1845-ben osztalékfizető részvényes társulattá szerveződött át. Az eredeti elgondolás szerint kizárólag humanisztikus intézménynek indult, tulajdonképpen az alsóbb néposztályok számára létesült, akik csak keveset tudtak megtakarítani. A működésük már az alapításkor kizárták a nyereszkeskedés lehetőségét, ha a tartalék 50 000 forintra emelkedett, a tiszta jövedelmet jótékony célra kellett fordítani. Hatására alakult meg az Aradi Első Takarékpénztár (1840) majd később hasonló Nagyszombatban (1841) és Pozsonyban (1842) „*nemes lelkű férfiak adományaiból*”. Ezek az intézetek később is megőrizték humanitárius jellegüket és szerény nyereségre törekedtek, a betétekre 4-5% kamatot fizettek, a kölcsönökért 6%-ot kértek.

⁹⁷ BRASSAI Samu: *Bankismeret I-II*. Kolozsvártt, 1842.

⁹⁸ in IMRE Miklós –szerk.: *Közigazgatás és gazdaság*. 2007. HVG-ORA Lap- és Könyvkiadó Kft. 327.o.

Az *els magyar bank* alapítása, amely a hazai bankrendszer megalapozásának tekinthető, egy elkel és befolyásos kereskedő, Ullmann Móric nevéhez fűződik, aki 1830-ban, Széchenyi programjának hatására, vetette fel társainak egy kereskedelmi bank létrehozását. „*A hitelintézetek a génius legjobb támogatói.*”⁹⁹ Célja a tőkegyűjtésen és kistékék összefüggésén alapuló hitelélet megszervezése volt, mivel csak az olcsó hitellel rendelkező kereskedő képes megvenni a mezőgazdasági termékeket, többtermelés esetén piacra vinni azokat, illetve más vállalkozókat bátorítani. Az engedélyezési eljárás és a szabadalomlevél megszerzése azonban a közigazgatás útvesztőiben elhúzódott, így a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank privilégiumát csak 1841. október 14-én írta alá V. Ferdinánd. Ez volt az egyetlen vezető pénzintézet, amely a Monarchia összes gazdasági válságát képes volt túlélni, és működésének majd csak a szocialista államosítás vetett véget. Az 1842-ben Budán megjelent *Handels- und Gewerbs-Almanach* 55 pesti nagykereskedőházat sorolt fel, és 18 esetében meg is jegyezte, hogy az bank és váltóüggyellett is foglalkozik.¹⁰⁰

Az 1840. évi Országgyűlés jogalkotása, így a *gazdasági tárgyú törvénycikkei* (XV–XXII.)¹⁰¹ a pénz- és hiteléletre is nagy hatást gyakoroltak.¹⁰² A Széchenyi és mások által is szorgalmazott váltó-törvénykönyv azonban a várakozásokkal ellentétes eredményt hozott. Ahelyett ugyanis, hogy csökkentek volna a kamatlábak, a korábbi 20 %-os szint tovább emelkedett és nemegyszer a 40 %-ot is megközelítette. Ennek hátterében a Bécsben kitört pénzválság állt, nevezetesen az Osztrák Nemzeti Bank 1841-ben felmondta a bécsi kereskedőházaknál és bankoknál kihelyezett hiteleit. Ezzel egyidejűleg a termények ára is nagymértékben esett, ami súlyosan sújtotta azokat, akik megfogadták Széchenyi tanácsát, és nagyobb termelésre törekedtek.¹⁰³ Ez viszont kedvezett a hitel fokozottabb szabályozása iránti igény erősödésének, mivel nyilvánvalóvá vált, hogy a recessziós időszakokat csak egy erős pénzügyi háttérrel és hitelintézeti rendszerrel lehet átvészelni.

Bár a közvélemény sokat foglalkozott a bankkérdéssel, mégsem volt tisztában vele, számos olyan tévhit keringett, hogy a tőke elteremtéséhez elegendő nagymennyiségű papírpénz kibocsátása állami bank útján. Desseffy Emil gróf még 1842-ben is megrója a

⁹⁹ in ECKHART Ferenc: *A magyar közgazdaság száz éve 1841-1941*. Posner Grafikai Műintézet, 1941. 20.o. v.ö. Werner SOMBART: *Der moderne Kapitalismus*. III. kötet, 219.o.

¹⁰⁰ in VARGHA Gyula: *A magyar hitelügy és hitelintézetek története*. Budapest, 1896. 67.o.

¹⁰¹ Ezek közül kiemelendő a kereskedelmi és váltótörvény, az adóssági követelések elsőbbség végett betáblázásáról szóló törvény, valamint a csődtörvény.

¹⁰² in ALFÖLDI Antal: *A budapesti pénzintézetek története napjainkig*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1928.

¹⁰³ in ECKHART Ferenc: *A magyar közgazdaság száz éve 1841-1941*. Posner Grafikai Műintézet 1941, 18.o.

magyar gondolkodókat, pénzembereket, keresked ket. „, *Hazánkban még az olyan intelligenciák is, mint Kossuth Lajos, e bankokról eleget nem tanultak és nem gondolkodtak.*”¹⁰⁴

I.4.3. A neoabszolutizmus és a kiegyezés évei

A szabadságharcot a *neoabszolút kormányrendszer* követte, amely egészében kedvelt volna a bankéletnek, mivel a régi rendi társadalom megváltoztatásával, a naturálgazdálkodás helyébe a pénzgazdálkodás lépett. Így, f leg a korábbi kiváltságos osztályoknak pénzre, t kére volt szüksége ahhoz, hogy gazdaságukat modern alapokra fektethessék. Ennek ellenére nem indul meg a fejl dés, és a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank mellett mindössze két alapítás történt, az is az abszolút korszak végén, a Magyar Földhitel Intézet (1863) és az Els Magyar Iparbank (1864). A pangás hátterében leginkább az 1852. november 26-i császári parancs állt, amely az egyletek és hitelintézetek engedélyezést ésszer tlenül szigorú és bonyolult eljáráshoz kötötte, így a nagy huzavonával járó eljárás nem hozta meg az alapítási kedvet. Ezt a közönyt ellensúlyozta, hogy az osztrák hitelintézetek egyre nagyobb mértékben szivárogtak az országba. Az osztrák nemzeti bank is megjelent fiókjával el ször Budapesten (1851), majd Brassóban, Kassán, Temesváron, Nagyszébenben, Zágrábban (1854) és Debrecenben, Fiumében is (1856).

A magyar jogtörténet nagy jelent séget tulajdonít az –1860-ban kibocsátott Októberi Diplomát követ en, az 1861-ben létrehozott – Országbírói Értekezlet *Ideiglenes Törvénykezési Szabályainak*, azonban a gazdasági érdekkörök nem fogadták osztatlan örömmel a nemzeti jogfontosság maradéktalan helyreállítását. Nézetük szerint a neoabszolutizmus évtizedében bevezetett általános osztrák polgári törvénykönyv (ABGB), váltójog és büntet t törvénykönyv, amelyet félretettek, a gazdasági élet feltételeinek jobban megfelelt, mint a magyar törvénytár és szokásbeli büntet törvény.¹⁰⁵ Érdemes kiemelni, hogy az 1855-ben bevezetett osztrák telekkönyvi rendszer például hatalmas lökést adott kés bb a jelzálogkölcsön-üzletágnak, hiszen ennek az ügylettípusnak az egyik alapvet feltétele egy közhiteles, mindenki által elfogadott ingatlan-nyilvántartás. Ennek ellenére a nemzeti jogalkotás sokáig rendezetlenül hagyta a pénzületet. A régi táblabírói gondolkodás már nem volt összeegyeztethet az új gazdasági élet m ködéssel. A neoabszolutizmus évei az ipar és kereskedelem szempontjából – a fejlett jognak köszönhet en – kevesebb kárt okoztak, mint az azt követ elmaradott magyar törvénykezés és rossz igazságszolgáltatás.

¹⁰⁴ in DESSEWFFY Emil: *Alföldi levelek*. 1842. 281.o.

¹⁰⁵ in ECKHART Ferenc: *A magyar közgazdaság száz éve 1841-1941*. Posner Grafikai M intézet 1941, 47.o.

„ *A corpus iuris iránti leg szintébb kegyeletünk mellett meg kell vallanunk: hogy az a mai fogalmakat egyáltalában nem elégíti ki, s a mai jogviszonyoknak nem felel meg ... s mai nap egy m velte állampolgár mást követel.* ”¹⁰⁶

Emellett a korszak sajnálatosan számos *gazdasági válságban* b velkedik. A pénzügyi krízisek egészen az 1920-as évekig ugyanarra a két f ökra vezethet k vissza. Magyarország gazdaságát alapvet en a mez gazdaság határozta meg, ami az id járás szeszélyét l függött. A kiváló gabonatermés években mindig megélénkült a hitelpiac, míg az aszályos, kedvez tlen évek általában cs dökhoz vezettek, mivel ekkoriban nem volt annyi pénz a gazdaságban, hogy ezeket a konjunkturális zavarokat áthidalja. Ennek ellensúlyozására alapították 1863-ban a Magyar Földhitel Intézetet. A másik hátráltató tényez , hogy a magyar közgazdaság és jogalkotás pénzügyek terén nem volt eléggé kialakult, így külföldi megoldásokat kellett meghonosítani, ami csak részben sikerült. A t kehiány és a gazdasági elmaradottság egymás okai és okozatai voltak, circulus vitiosus, amelyb l a magyar gazdaság évtizedeken át nem tudott kimozdulni. Az 1850-es évek az egész világon pangást hoztak: Angliában, Franciaországban és Németországban is a túlzások és az üzérkedések a hitel- és a pénzpiac rendszer m ködését megzavarták, összeomlását elkerülhetetlenné tették.¹⁰⁷ A hazai bankélet els sorban önmagára és Bécs támogatására volt utalva.

1867-ben a *kiegyezés* és az alkotmány helyreállítása, párosulva a kedvez gazdasági viszonyokkal (b termés, magas gabonaárak, vasutak építése) a hitelélet fejlődésének is új lendületet adott. Az 1852. évi nyílt parancsot, amely a társulatok alakítását el zetes kormányengedélyt l tette függ vé, hatályon kívül helyezték. Ez annyira meghozta az alapítási kedvet, hogy míg 1840-t l a koronázás évéig mindössze 5 bankot hoztak létre, addig 1867-ben 7 nagybank keletkezett: Pesten a Magyar Általános Hitelbank, Budán a Budai Kereskedelmi és Iparbank, Szegeden kett is létesül, ezen kívül még egy-egy Pozsonyban, Kassán és Temesváron. 1869-re már 50 bank m ködött Magyarországon, 1873-ban pedig 122.¹⁰⁸ E rohamos fejlődés azonban nem nyugodott egészséges alapokon, számos alapítás üzérkedés eredményeként jött létre. Ezek háttérében értékpapír-spekuláció állt. Amíg a bankszféra ésszer en követte a gazdaság fejlődését, addig probléma nem is jelentkezett. A t ke f leg három irányba mozdult: iparvállalatok alapítása, közlekedési eszközök gyártása, építése és a hitelintézetek kiterjesztése felé. Az 1869, '70, '71-es gyenge termés az üzleti életben pangást eredményezett, az iparvállalatok válságos helyzetbe kerültek. 1872-ben a

¹⁰⁶ in *Kamara* 1860-62. évekr l. 311. o. és 324. o.

¹⁰⁷ in ECKHART Ferenc: *A magyar közgazdaság száz éve 1841-1941*. Posner Grafikai M intézet 1941, 44. o.

¹⁰⁸ in HALÁSZ Sándor – MANDELLÓ Gyula –szerk. *Közgazdasági lexikon*; Pallas, 1898. 325. o.

francia hadikárpótlás pénzbeli segítséget idézett elő Németországban, és az érdeklődés a monarchia részvényei felé irányult, amit kihasználtak a spekulánsok, és értékpapír- továbbá ingatlanüzérkedésbe kezdtek. Ebben az évben 550 pénzintézet és csak 15 iparvállalati részvénytársaság alakult. 1873. május 7-én beköszöntött, amit mindenki tartott: a bécsi krach. Mivel Magyarországnak szoros kapcsolatai voltak az osztrák piaccal, hazánkban is éreztette hatását, és számos városi, vidéki bankot elsöpört magával, megbénítva évekre a hitelintézetek fejlődését. A válság akkora volt, hogy egy időre még az 1862. évi bankaktát is fel kellett függeszteni. A részvényekben való csatlódottság a vállalkozási kedvet is visszavetette, így pénzt mindenki a kevésbé jövedelmező, de biztosabb betétekbe helyezte el. Ezek a betétek azonban nem a kisemberek vagyonaiból tevődtek össze, hanem a nagytőkéből, amelyek nyugaton általában jövedelmezőbb befektetésekben gyümölcsoztek. A takarékpénztárak a betéteket jelzálogüzletbe fektették, amelynek következtében az igénybe vehető rövidlejáratú hitelek mennyisége csökkent. A pénzpiac válsága az egész gazdasági életre hatással volt: az értékpapírok tekintetében a veszteségek növekedtek, a kamatlábak megugrottak, az ingatlanforgalom visszaesett, a követeléseket csak nehezen lehetett behajtani, mindennaposak voltak a csődök és a fizetéképtelenség bejelentése. A hazai ipar és a vállalkozási szféra helyzetét tovább rontotta, hogy Ausztria és Magyarország között 1850-ben felszámolták a vámsorompókat, így az ország egy sokkal fejlettebb iparvilággal találta magát szemben, minden átmenet nélkül. 1847-ben az import iparcikkek mértéke 40 millió forint körül alakult, 1870-re ez az érték megtízszereződött, és már 300-400 millió körül állt, amely jelentősen kettőt vont el hazánktól.

A *konzolidáció* az 1880-as évek elején köszöntött be, bár a krach hatásai egyes elemek – pl. Vargha Gyula – szerint még 1885-ben is érezhetőek voltak. 1882-85 között egyetlen új ipari részvénytársaság sem létesült a nagytőkék támogatásával, amely részvények iránti bizalmatlansággal volt magyarázható. Így a beruházások mögött általában a pénzintézetek álltak. A stabilizációban nagy szerepe volt a főváros nagyarányú fejlődésének, a megfelelő jogalkotásnak (új kereskedelmi törvénykönyv, a váltótörvény és a végrehajtási törvény), az államhitelek javulásának, a mezőgazdaság átszervezésének, modernizálásnak, valamint a helyi érdekvasutak építésének. Bár az új alapítások száma alacsony, a korábban létrejött és a válságos éveket is túlélő bankok elterjedése ellensúlyozta ezt. Ebben az időszakban alaptőkéket emeltek, továbbá (mivel újra népszerűek lettek) a nyilván-

nosság körében kiterjesztették és változatosabbá tették üzletköreiket. 1880 és 1894 között átlagosan 11 bankot és 17 takarékpénztárat alapítottak az országban évente.¹⁰⁹

I.4.4. A századfordulós virágkor

A monarchiabeli Magyarország gazdasági fejlődésének virágkora a 19. század utolsó évtizedétől a világháborúig terjedő időszakra tehető. Ennek nukleuszaként szolgált az, hogy az ország pénzjegyállománya nagymértékben megszorodott, ami azonban nem idézett elő értéksökkenést, inflációt. „*Európai, sőt mondhatjuk, amerikai méret volt a haladás ebben a negyedszázadban a gazdasági élet egy másik területén: a hitelintézetekén.*”¹¹⁰ A közgazdasági gondolkodók és gyakorlati szakemberek hamar megbarátkoztak a külföldi, főleg angol, francia, német elméletekkel, vívmányokkal. Az 1890-es évek közepére már elegendőek halmozódott fel, ahhoz, hogy a magyar gazdaság egészséges fellendülése megindulhasson. Az 1897. évi rossz termés kétségtelenül hatással volt a hitelviszonyokra, de megfelelő pénzügyi háttér következtében a konjunkturális zavar nem volt érezhető. A termeléshez szükséges két a magyar pénzügyi intézetek záloglevelek és kötvények külföldi piacokon való elhelyezésével tudták biztosítani. A korábbi hibákból tanulva, a bankok nagymennyiségű értékpapír kibocsátásával nem terheltek túl a részvényt piacot, a rossz és bizonytalan alapokon álló hitelkérelmeket visszautasították, így likviditásuk sem került veszélybe.

A 20. század elején, Magyarországon is megkezdődött a *kekonzentráció*, ez a hazai hitelintézeti rendszer szempontjából a nagybankok kifejlődését jelentette. A pénzügyi koncentráció egyik fajtája volt, hogy a nagyobb bankvállalatok helyi bázisukat egymáshoz közel helyezték el, másik típusuk: az érdekek koncentrálása, ami vagy közös pénzügyi műveletek megvalósítását szolgálta, vagy minden érdek egyesítése, amiből az egymással versenyző pénzügyi intézetek szövetsége jött létre. Nálunk a fúzió játszotta a legkisebb szerepet, és inkább a fiókhálózat kiépítése volt jelentős, illetve a *kekonzentráció* volt meghatározó. Az önálló magyar pénzügyi intézet kedvező irányba lendült, ugyanis az osztrák-magyar központi jegybank 1900-tól kezdődően kezdett kiszorulni a magán pénz- és hitelforgalomból, különösen a leszámítolási piacon, így egyre inkább csak a bankok bankja lett.

A nagybankok kialakulásának számos előnye lett:¹¹¹

¹⁰⁹ in HALÁSZ Sándor – MANDELLÓ Gyula – szerk. *Közgazdasági lexikon*; Pallas, 1898. 326.o.

¹¹⁰ in ECKHART Ferenc: *A magyar közgazdaság száz éve 1841-1941*. Posner Grafikai Műintézet 1941, 161.o.

¹¹¹ Lásd részletesebben in ECKHART Ferenc: *A magyar közgazdaság száz éve 1841-1941*. Posner Grafikai Műintézet 1941, 170-172.o.

- i. könnyebben használhatták fel a megtakarított tőkét a gazdasági élet egyenletes ütemének biztosítására,
- ii. amennyiben szükséges, tartalékaik, betéteik egy részét az állam rendelkezésére tudták tartani,
- iii. a hitelezők szempontjából a hitelügyletekkel járó kockázat csökkent,
- iv. összekapcsolták a gyáripáros, vállalkozó szakértelmét a bankvezérek világgazdasági áttekintésével,
- v. veszély idején szorosan összetartó érdekközösséget alkotnak, így a válságok utáni pangások is rövidebbek lettek.

A tőkékonzentrációnak azonban hátránya is volt, mivel lényegesen megváltoztatta a pénzügyintézetek helyzetét a közgazdasági életben. A szervezett nagybankok befektetéseinek kiválasztása az egész gazdasági életre képes volt kihatni. Ily módon az iparban a vezetés a tőkepiac nagyhatalmainak a kezébe került. Ezen kívül a helyi érdekekkel szemben sokkal közönyösebbek voltak, mint a vidéki kisebb hiteltársaságok, takarékszövetkezetek. Az individualizmus háttérbe szorult, az egyéni szempontok egyre lényegtelenebbek lettek, továbbá a kapcsolat a bankvezérek és az ügyfelek között is elszemélytelenedett, eltávolodott. A nagybank sokkal inkább „gépezet”, amelyet általános szempontok irányítanak.¹¹²

Ennek eredményeként 1909 végén 15 olyan pénzügyintézet volt, amelynek saját tőkéje a 10 millió koronát meghaladta, ezek rendelkeztek a hazai hitelállomány több mint egyharmadával. Legtöbbjüknek kiépített városi és vidéki fiókhálózata volt. A nagybankok uralták jórészt a teljes jelzálogpiacot, és folyószámlaüzlet is csaknem kizárólag az érdekkörükbe tartozott.

A pénzügyintézetek biztonságosabb, ésszerű – mai szóval élve prudens – működésük következtében a mezőgazdaságban jelentkező válságos éveket is képesek voltak már finanszírozni. Ekkorra a bankok is fantáziát láttak az ipari vállalkozásokban, így ezekhez a beruházásokhoz nagy összegeket kölcsönöztek.¹¹³ A magyar bankok tehát a közgazdaság mindenesei lettek, ami szomorú módon a vállalkozási kedv hiányával magyarázható, ugyanis a tőkebeség idején is nem a vállalatokban keresett elhelyezést, hanem betétként a hitelintézetekbe vándorolt, főleg takarékpénztárakba. A magyarországi hitelintézetek legfontosabb üzletága továbbra is a jelzálogkölcsön maradt. Egy agrárországban ez magától értetődő, mert a hitelezéshez jóval kevesebb mobil eszköz áll rendelkezésre, mint hitelké-

¹¹² Érdemes elgondolkozni, hogy ezek az előnyök és hátrányok ma sem változtak. Az ECKHART által 1941-ben használt „gépezet” hasonlat pedig zseniálisan érzékelteti a mai (2008!) pénzügyi gondolkodásban is elterjedt, de már nem új, hanem a financial industries kifejezést, amit magyarra talán pénzügyi ágazatok, iparágaknak lehet fordítani.

¹¹³ Tipikusan „porosz utas” fejlődés, mivel kereskedelmi adottságaink szigorú szabottak voltak – a hazai tengeri árumozgatás elhanyagolható volt –, a tőkék az ipari befektetésekbe vándorolt, hasonlóképpen, mint Németországban.

pes ingatlan. Emellett a községi kölcsönök piaca is nagy fellendülést mutatott. Tulajdonképpen a jelzálogkölcsön csoportjába tartozik, de már az akkori tudomány is külön kezelte, mivel a törvényhatóságok (önkormányzatok) és közérdek társulatok finanszírozását a nagy t keigény miatt csak megfelelő méret hitelintézetek tudták viselni. A hazai bankrendszer harmadik legvirágzóbb aktív üzletága a váltóleszámítolás volt. Ez a likviditás szempontjából sokkal előnyösebb, mint a többnyire hosszú időre lekötött jelzálogkölcsön.

A *jogalkotás* sajnálatos módon azonban továbbra is adósa maradt a hiteléletnek, pusztán a kereskedelmi törvényről szóló 1875. évi XXXVII. törvénycikk egyes passzusai nyújtottak némi eligazítást különösen a kölcsön tekintetében. Tehát a bankügyletek teljes körét nem szabályozták, ami viszonylagos jogbizonytalanságot eredményezett.¹¹⁴

Az 1900-at követő két évtized *jelentős pénzintézetei*: a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület (1839), a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank (1841), a Első Magyar Iparbank (1864), a Magyar Általános Hitelbank (1867), a Magyar Általános Földhitel Részvénytársaság (1871), a Magyar Alkuszbank (1872), a Magyar Királyi Postatakarékpénztár (1886), a Magyar Ipar- és Kereskedelmi Bank (1890), a Budapesti Giro- és Pénztári Egylet (1894).

Az akkori hazai pénzügytudomány szorosan kapcsolódott és összefonódott az osztrákkal, de mégis találkozunk magyar gondolkodókkal és szakirodalommal: Halász Sándor, Mandelló Gyula, Kmety Károly, Exner Kornél, Beöthy Leo, gr. Lónyai Menyhért, Vargha Gyula, Földes Béla, Mariska Vilmos és mások.¹¹⁵

I.4.5. Az első világháború

E korszak vége az első világháború szomorú éveit. A magyar állam már a háború előtt is hiánnyal küzdött a fegyverkezés nagy kiadásai és a külpolitikai feszültség folytán bekövetkezett gazdasági lanyhulás miatt. A helyzetet tovább nehezítette a korona értékének fokozatos csökkenése. Az infláció 1918 végére meghaladta az 500%-t; míg 1914 júliusában egy öttagú munkáscsalád élelmezési szükséglete 100 egység volt, addig 1918 októbere-

¹¹⁴ Sajnálatos, hogy erre mind a mai napig nem került sor, és olyan mindennapos ügyletek, mint a lízing vagy a factoring nem is szerepel érdemben a hatályos joganyagban. Ennek ellenére mint atipikus szerződések léteznek, tehát az elmélet és a gyakorlat a diszpozitivitás alapján megoldotta a helyzetet. Az új Polgári törvénykönyv jelenlegi koncepciója azonban már rendezni kívánja ezeket a szerződéstípusokat.

¹¹⁵ HALÁSZ Sándor – MANDELLÓ Gyula – szerk. *Közgazdasági lexikon*; Pallas, 1898; KMETY Károly: *Magyar közigazgatási és pénzügyi jog*; Politzer Zs., 1897; EXNER Kornél: *Magyar pénzügyi jog*; Athenaeum, Budapest, 1910; BEÖTHY Leo: *A bankügy elmélete*. Budapest, 1875; gr. LÓNYAI Menyhért: *A bankügy I*. Athenaeum, Budapest, 1875; VARGHA Gyula: *A magyar hitelügy és hitelintézetek története*. Budapest 1896; FÖLDES Béla: *Az államháztartástan. Pénzügytan*. Politzer, Budapest, 1900; *Közgazdasági értekezések. I. II. kötet* Budapest: Politzer 1902; MARISKA Vilmos: *Pénzügytan*. Pest 1911.

reben ez az érték 561,3 lett.¹¹⁶ A rendkívüli hadikiadásokat a Monarchia nemzetgazdaságai nem tudták önmagukból fedezni, ezért a közös jegybank vett fel hiteleket és adott kölcsön egy bizonyos paritás alapján a két országnak. 1916 után ez az arány felborult, és a háború végén Ausztria 25,059 millió, Magyarország pedig 9,909 millió koronával tartozott a jegybanknak, holott a kvóta arányában 14,342 milliós adósságot csinálhatott volna. Ausztria tehát a magyar gazdaság hátrányára fokozottabb mértékben rontotta a közös valutát.¹¹⁷ A pénzürték megrendülése és a hitelviszonyoknak ezzel járó bizonytalansága a pénzpiacon az addigi közgazdasági és pénzügyi tudomány, elméletek számára ismeretlen tüneteket idézett elő. A gazdasági élet egyensúlya teljes mértékben megbomlott, a termelés már nem tudta kielégíteni az óriási mértékben növekvő fogyasztást.

A mezőgazdasági termények, továbbá az állatállomány, főleg a lovak jó áron történt eladása nagymértékben gyarapította a vidéki lakosság pénzkészleteit, ami a betétek emelkedésében jutott kifejezésre. A hadikölcsönök jegyzése mellett a bankokba még így is annyira betétet tettek az emberek, hogy a hitelintézeteknek nem kellett kifizetéseiket felfüggeszteni, mivel úgyis gondjaik voltak, hogy a hirtelen felgyülemlett tőkét hogyan helyezik el. A hadiszállításokkal kapcsolatosan több pénzintézet is a mezőgazdaság felé fordult, mivel felismerték, hogy a magyar földön hozzáértéssel és megfelelő beruházásokkal az eddiginél jóval nagyobb jövedelmet lehet biztosítani. 1914-től 1916-ig tartott ez a kedvező állapot, amikor még az infláció inkább fokozta a termelést és gazdaságot, mintsem káros hatást jelentkeztek volna. Az általános hadi helyzetnek megfelelően, bízva a végleges győzelemben, amely a Monarchiának a Balkánon és Közel-Keleten jelentősebb befolyást biztosított volna, a nagybankok ebbe az irányba kezdetek terjeszkedni. Elsőként a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, majd a többiek is. A Magyar Általános Hitelbank és a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank az Osztrák Hitelintézettel és több elsőrendű német bankkal szövetkezve létrehozták az Osztrák-Magyar Orient-Csoportot, amely kezdetben Törökországba terjesztette ki működési körét.¹¹⁸

1917-től kezdve a háború két utolsó évében a magyar gazdasági élet a *kimerülés* és az áruhiány miatt kínosan vergődik, ugyanakkor a bankmérlegek a pénzhígítás nyomán hatalmas forgalmat, a papírvagyonnak megnövekedését mutatják. A látszólagos nagyfokú gyarapodás leple alatt azonban az összeomlás rejtőzött, ami közép-európai hatalmak vereségével valósággá vált. A pénzpiacra ekkora már olyan nagy mennyiségű fizetőeszköz került,

¹¹⁶ in ECKHART Ferenc: *A magyar közgazdaság száz éve 1841-1941*. Posner Grafikai Műintézet, Budapest, 1941, 210.o.

¹¹⁷ in TELESZKY János: *A magyar állam pénzügyei a háború alatt*; Budapest, 1927, 383.o.

¹¹⁸ in KATONA Béla: *Magyarország közgazdasága*. Közgazdasági Évkönyv 1916. évről, 1916, 213.o.

hogy a nagy áruhiány az értékbecslést teljesen lehetlenné tette. A betéti kamatok visszaestek átlagosan 3%-ra. Számos bank külföldi valutáit és devizáit jó nyereséggel még ekkor eladta, nem gondolva arra, hogy a korona értéke a későbbiekben még mekkorát fog zuhanni.¹¹⁹

Már a háború kitörésekor elre volt látható, hogy az utána – mind az állam, mind a magánosok részéről – megnyilatkozó nagy hitelszükségletnek csak az esetben lesznek képesek megfelelni, ha kell tekintély és megfelelő tőkével rendelkező önkormányzati szerve lesz az országnak, amely a bankok működésének irányításával és anyagi támogatásával segítségükre siethet. Ennek megfelelően nevezetes pénzügyi esemény volt Teleszky János ny. pénzügyminiszter koncepciója szerinti 1916. évi XIV. törvénycikk elfogadása a *Pénzügyintézeti Központ* alapításáról.¹²⁰ Az intézmény célja volt i) a kisebb hitelintézetek üzletvitelének ellenőrzése; ii) ha bajba jutnak, megsegítése; és iii) szükség esetén oly módon történő felszámolása, hogy a betétek ne veszítsék el pénzüket. A szövetkezeti forma tagjai részben a pénzügyintézetek, takarékpénztárak, hitelszövetkezetek, alapítványi pénztárak voltak saját tőkéjük arányában, amelyet az állam 125 millió koronával egészített ki.¹²¹ A Pénzügyintézeti Központ kétféle üzletrészei közül a B sorozatúakat a Magyar Királyi Államkincstár, az A sorozatúakat a többi résztvevő vette át. A tagok saját tőkéjük minden 4000 pengő tőke részére után 40 pengő üzletrészt voltak kötelesek átvenni. A Központ szervei: a közgyűlés, három kúria (a pénzügyintézetek alaptőkéjének nagysága szerint) és az igazgatóság voltak.

I.4.6. A Magyar Királyság

Az elvesztett háború és annak következményei: a forradalmak illetve a román megszállás a gazdasági élet egyetlen ágában sem okozott olyan *rombolást*, mint a pénzügy területén. A vereséggel járó terhek, a megszálló katonaság és különféle idegen bizottságok ellátásának költségei az államháztartási hiányt tovább fokozták. A trianoni szerződés elfogadása és ratifikálása sem járt enyhüléssel, a szomszédos országokkal való kereskedelem nem indult meg, a bizalmatlanság a hazánkkal szemben megmaradt. Különösen az infláció és a békekötés jóvátételre vonatkozó feltételei tették kétségessé az állam pénzügyi helyzetét és vele együtt az egész gazdasági életet.

¹¹⁹ in ECKHART Ferenc: *A magyar közgazdaság száz éve 1841-1941*. Posner Grafikai Műintézet, Budapest, 1941, 216.o.

¹²⁰ Részletesebben in NYÁRI Gál: *A Pénzügyintézeti Központ története 1916–1993*. 1. köt. Első huszonöt éve, 1916–1941. 2. köt. A Pénzügyintézeti Központ története 1941-től napjainkig. Bp.: Pénzügyint. Közp. 1997.

¹²¹ Ez alapján a mai PSZÁF, az OBA és az intézményvédelmi alapok egy sajátos keverékeként tekinthetünk rá.

Mégis, az első világháborút követően kezdődhetett meg az *önálló* hazai pénzügyi – fiskális és monetáris – politika, jog és tudomány *fejlődése*. A legfontosabb feladat a gazdaság stabilizálása volt, a korona értékének visszaállítása. Ennek a folyamatnak az egyik első lépésének tekinthető a független magyar jegybank megalakítása. 1921. július 11-én a XIV. törvénycikkkel alapították meg a Magyar Királyi Állami Jegyintézetet, amely az Osztrák-Magyar Bank forgalomban levő bankjegyeit államjegyekre cserélte ki, folytatta annak váltódiszkont-, lombard- stb. üzleteit, illetve a magángazdaság és az államkincstár szükségleteire további, növekvő mennyiségű, fedezetlen államjegyet bocsátott ki. Hamarosan, a *szanálási terv* részeként – 1924 áprilisában a Magyar Nemzeti Bankról (MNB) szóló 1924. évi V. törvénycikkkel át is szervezték. Ezt követően alakulhatott meg a hazai központi bank 1924. május 24-én részvénytársasági formában, és kezdte meg működését egy hónappal később, június 24-én.

Az egész világon végigsöprő pénzügyi krízis, az 1929-32 közötti gazdasági világválság, 1931 júliusában elérte Magyarországot is. Az *inflációval* együtt nemzeti elszegényedés következett, amelynek legfontosabb szenvedői a kistékés és a munkájukból élők, és amelyben „*az átlakonjunktúrának a törvényes rendszabályokat kijátszó élvezői és a tőzsdén sikerrel dolgozó emberek boldogulnak könnyen.*”¹²² A tőzsdéforgalom olyannyira megélénkült, hogy míg 1913-ban 1,1 millió részvényt adtak-vettek 1917-ben már 6,6 volt az éves mutató 1920-ban 93,9-t és 1923-ban 250 millió értékpapír forgott felleg a spekulánsok keze alatt. A jegybank mindezek mellett átvette az állami számlák vezetését, az államadósság kezelését. Kamat- és hitelpolitikájával, váltóleszámítolási elveivel és gyakorlatával irányította az ország hiteléletét, befolyásolta a bankrendszer működését. 1926. december 27-vel megjelent az új nemzeti valuta, a pengő, amely 1927. január 1-től állandósult.¹²³ Az áttérés az akkori bank- és hiteléletben valójában csak kisebb technikai fennakadásokat okozott. A Nemzetközi Fizetések Bankja (BIS) 1930-ban történt megalakulásától kezdve részvényese és aktív tagja mind a mai napig.¹²⁴

A kezdeti nehézségek a *hitelintézeteket* sem kerülhették el. Az ország megcsonkítása után az 1992 bank és takarékpénztárból csak 674 maradt fenn, mivel a hitelélet legerősebb szereplői a fővárosban voltak, így ez a tényekben erősebbeket jelentette.¹²⁵ Ennek ellenére nagy feladatot rótt a pénzügyintézetekre a Trianon előtti bankhálózat átszervezése. A legtöbbet azok a bankok veszítették, amelyeknek érdekeltségeik az elszakított területekre kerültek,

¹²² in Kamara, 1923, 329.o.

¹²³ Az infláció nagyságát jól érzékelteti, hogy 1 pengő 12 500 papírkoronát ért.

¹²⁴ <http://www.mnb.hu/>

¹²⁵ in BUDAY László: *A megcsonkított Magyarország*. Budapest, 1921, 140.o.

mivel ezek az ottani államosításnak estek áldozatul, illetve akiknek – az infláció elszabadulása miatt – idegen valutában voltak kötelezettségeik. A pénzüzetek mérlegei a fizet - eszköz értékének folytonos változása következtében nem juttatták kifejezésre a valóságos helyzetet. A nagybankok, mivel látták, hogy a t zsdén nagyobb lett részvények iránti bizalom és kereslet, felemelték alapt kéjük. Azonban ez a t kegyarapodás is csak látszólagos volt, a pénzhígítás következtében túlnyomórésze elveszett, elértéktelenedett. A hazai pénzüzetek alapt kéje 1921-ben 4,6 milliárd korona volt, míg 1925-ben 2 932 milliárdra emelkedett.¹²⁶ Kés bb a peng stabilizációja (1927) lezárta az álkonjunktúra korszakát. Az értékpapírok iránti érdekl és megsz nt, a t zsde egy csapásra kihalt, a lakosság a rohamos áresések következtében elvesztette pénzét. A pénzürték állandósulásának következménye a pénz fokozódó megbecsülése volt, ami kereskedelmi forgalomban, a mez gazdaságban és a gyáripárban a hosszabb lejáratú hitelekre történ áttérést eredményezte, illetve megkezd dött az értékálló dolgokba fektetett t kék lassú visszazivárgása a pénzgazdaságba. Mivel a gazdaságban nem volt megfelelő mennyiség pénz és t ke, ezért külföldr l kellett azt pótolni, f hitelez ink az Amerikai Egyesült Államok, Anglia, Franciaország és Svájc voltak. Ennek jóval több mint az egyharmada a Magyar Nemzeti Bankra és hitelintézetekre, egyharmada ipar- és bányavállalatokra, csaknem egyhatoda a mez gazdaságra és a megmaradó rész a kereskedelemre és egyéb foglalkozásokra esett.¹²⁷ A magyar bankok kapcsolatai a gyáripárral az els világháborút követ en sem változtak meg. Az ipari vállalkozások hitelszükségleteit csaknem kizárólag a hazai pénzüzetek látták el, még szabad devizagazdálkodás idejében is.

A húszas-harmincas, valamint a negyvenes évek els felében a *pénzüzeti rendszer* rér l a következ k mondhatók el. A magyarországi bankok és takarékpénztárak csaknem kivétel nélkül részvénytársasági formában m ködtek, a budapesti bankoké volt a vezet szerep. Hazánk t keszegénységének következtében általánosságban gyenge volt a t keer , amihez jelent s tartalékolás párosult. A jelzálogüzletág er sen fejlődésnek indult, különösen a vidéki pénzüzeteknél, ahol ez olykor már a likviditást is befolyásolta, mivel az ingatlan alapú biztosíték mobilizálása általában lassú. A zálogleveles kölcsönök, még az 1940-es években is nagy gazdasági jelent séggel bírtak. Emellett továbbra is jellemz a finanszírozásban a követelések engedményezése, leszámítolása (faktoring),¹²⁸ akkreditív, valamint a hitel-kölcsön, illetve az ahhoz szorosan kapcsolódó hitelbiztosítás, hiteltudósí-

¹²⁶ in KELEMEN József: *A magyar hitelügy története legújabb id kig*. Budapest, 1938, 3. tábla alapján

¹²⁷ Részletesebben in SURÁNYI-UNGER Tivadar: *Magyar Nemzetgazdaság és Pénzügy*. 1936, 452.o.

¹²⁸ Lásd GYÖRGY Ern : *A követelések engedményezése és leszámítolása*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1925.

tás.¹²⁹ Valamennyi ágazat, így a mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, közlekedés is általában a pénzügyi intézetekre volt utalva, ami a bankok jókora befolyását eredményezte a gazdasági fejlődésre. Az okmányos meghitelezés alapjául szolgáló dokumentumok leggyakoribb fajtái: i) a tengeri hajóelismervény (*Konnossement*); ii) a rakjegy; iii) a közraktári jegy; iv) a biztosítási kötvény; v) a fuvarlevél és másodpéldánya; ehhez kapcsolódott vi) a szállító cég számlája; vii) a származási bizonyítvány; viii) a konzuli számla.¹³⁰

A pénzügyi világválság során – az osztrák vezetett pénzügyi intézet, a Creditanstalt bukását követően – a legtöbb külföldi rövidlejáratú kölcsönt a hitelezők visszakérték, amelynek fedezetére a központi bank érckészletét kellett igénybe venni, ami azt eredményezte, hogy míg 1927 végén még 317,5 millió pengő volt a jegybank nemesfém vagyona, addig 1931. július 14-re 138 millióra apadt le.¹³¹ Mivel tartani lehetett attól, hogy a belföldi betéteseket és befektetéseket is magával ragadja ez a bizalmatlanság, a jegybank július 14-én 3 napos bankzárlatot rendelt el, amit 17-én annyiban oldott fel, hogy a betétek 5%-a volt csak kifizethető, de legfeljebb 1000 pengő. A hitelintézetek mozgási szabadságát – az 1931. évi XXVI. törvénycikk alapján kiadott – 5610/1931 M. E. számú rendelet alapján létrejött *Országos Hitelügyi Tanács* is erősen korlátozta,¹³² amelynek joga volt az adósokkal szemben bírói úton érvényesíthető legmagasabb kamattételek és egyszersmind a betétek után fizetendő kamat megállapítására is.¹³³ Ez a bankok gyárakkal való kapcsolatait is befolyásolta, aminek eredményként ipari érdekeltségeiket kénytelenek voltak csökkenteni. Míg 1924-ben a hitelintézetek érdekeltsége az iparban 20% körül alakult, addig 1937 ez 3,2 %-ra mérséklődött.¹³⁴

1934-től kezdődött a gazdasági javulás, az államháztartás helyreállt és a pénzügyi viszonyok is normalizálódtak. Ennek ellenére még 1936-ban is az ország tőkehiányossága lassan emelkedett, és csak a pénz forgalmi sebességének meggyorsulása, továbbá a készpénzfizetési forgalom növekedése volt tapasztalható. 1938 nagy változást hozott, mivel az ország fegyverkezési szabadságának elismerésével a Darányi-kormány felállította az elkövetkező öt évre az ún. milliárdos (gyári) programot, amelyből 600 millió a hadi, 400

¹²⁹ Lásd SMOLKA János: *A hitelbiztosítás*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1926.

¹³⁰ in MAKAI Oszkár: *Export- és importüzletek finanszírozása*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1925. 10-19. o.

¹³¹ in ECKHART Ferenc: *A magyar közgazdaság száz éve 1841-1941*. Posner Grafikai Műintézet, Budapest, 1941, 309-311.o.

¹³² in KRESZ Károly: *A magyar hitelélet szervezete*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1939. 9. o.

¹³³ in *Ungarische Wirtschaftsjahrbuch* 1932, 328.o. (KRESZ Károly) és ECKHART Ferenc: *A magyar közgazdaság száz éve 1841-1941*. Posner Grafikai Műintézet 1941, 313.o. vö. HAJDÚ – NIZSALOVSKY – NYULÁSZI – PETH – SÁRFFY – VICZIÁN: *Hiteljogunk fejlődése a világháború óta*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1939. 63-66. o.

¹³⁴ in *Ungarische Wirtschaftsjahrbuch* 1940, 383.o. (STEIN Emil)

millió pedig gazdasági és szociális célokat szolgált. Az állam rendezte korábbi adósságait, amelyekkel a bankoknak és az iparvállalatoknak tartozott, így a pénzügyintézetek is könnyebben láthatták el a kormányprogrammal összefüggő hiteligényeket. A háborús események és az ezzel összefüggő fegyverkezés fokozása illetve meggyorsítása következtében az eredetileg öt évre tervezett program végrehajtása sokkal rövidebb idő alatt sikerült. A politikai és gazdasági élet szoros összefüggése még sohasem mutatkozott olyannyira nyilvánvalóan, mint ezekben az években. A II. világháború kezdeti sikeres éveiben is megkezdődött a pénz, betétek kivétele a hitelintézetekből, amely próbára tette a bankokat, mivel ezenfelül az állam évente 13 millió pengő beruházási hozzájárulást állapított meg a pénzügyintézetek számára, így fizetéseik fedezésére tőkertartalékukat is igénybe kellett venniük.¹³⁵ Ez mind azt eredményezte, hogy a Magyar Nemzeti Bank szerepe erősödött a magángazdasági életben. Az ötéves terv pénzügyi végrehajtása során a pénzpiac teljesen az állami beruházások és hitelmevetések hatása alá került. A Magyar Gazdaságkutató Intézet adatai alapján 1927-ben 511, 1931-ben 420 és 1940-ben már csak 327 hitelintézet működött Magyarországon. A világháború során a trianoni szerződéssel elcsatolt területek fokozatos visszatérése a hitelintézetekre a zavaros évek miatt nem gyakorolt nagy hatást. A háború előtti szerződésközvetítés, bízva a kedvező kimenetelben, a békés idők munkájára bízták az elemzést, a háború utáni idők pedig már nemigen foglalkoztak ezzel a kérdéssel.

Érdekes módon a németeket kiszolgáló *Szállasi-vezetés* nem adta fel az önálló pénzügypolitikát. Azonban számottevő gyakorlati jelentősége ennek már nem volt, hiszen hatalomra jutása idején a szovjet csapatok már áttörték a Kárpátok vonalát. A Magyar Nemzeti Bank tulajdona (29 tonna arany, illetve valuta-, részvényállomány stb.), és az ország egyéb értékei,¹³⁶ 1945 januárjában, az ún. *aranyvonattal* nyugatra, az ausztriai Spital am Pyhrn templomának kriptájába került,¹³⁷ ami nehezítette a háború utáni konszolidációt.¹³⁸ A debreceni Ideiglenes Nemzetgyűlés nem foglalkozott monetáris kérdésekkel, így percek alatt a világ addigi legnagyobb inflációja köszöntött Magyarországra. A milpenges világ semmilyen pénzügyi segítséget sem adott a békés termelés pénzügyi megalapozásához.

A Trianon előtti *pénzügyintézetek* legtöbbje túlélte az első világháborút és továbbra is vezető szerepben maradt. A húszas, harmincas évek legjelentősebb hitelintézetei a Pesti

¹³⁵ B. V. in NÖTEL Rudolf: *A beruházási politika pénzügyi hatásai*. Budapest, 1940.

¹³⁶ Például a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank aranykincsét, közgyűjteményi javakat (Országos Széchényi Könyvtár, Magyar Tudományos Akadémia értékei stb.) és egyes állami kezelésű értéktárgyakat (Budapest Székesfővárosi Árvaszék, b. n. ügyi letétek).

¹³⁷ www.mnb.hu

¹³⁸ A vonat értékeinek nagy részét 1946 és 1947 folyamán az amerikai hatóságok visszaadták Magyarországnak. A zsidóktól elvett értékek jelentős hányada nem érkezett vissza.

Hazai Els Takarékpénztár-Egyesület (1839), a Magyar Általános Hitelbank (1867), a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank (1841), a Magyar Pénzintézetek Jelzáloglevélkibocsátó Szövetkezete (1926), Budapest Székesf város Községi Takarékpénztár Rt (1928). A még 1916-ban alapított Pénzintézeti Központ, mint hatóság ebben a korszakban is ellátta feladatait. Az 1926-os alapszabály módosítás leginkább a nyereségfelosztásra vonatkozó szabályokat érintette.

A legnagyobb bankközi megállapodás-rendszer (kvázi kartell), a Lánczy Leó és Heged s Lóránt által alapított TÉBE volt (jelentése hatalmas), amelynek lényege, hogy a f városi pénzintézetek közös kérdéseikben egyöntet en járjanak el.¹³⁹ 1937 végére 32 budapesti és 334 vidéki hitelintézet tartozott tagjai sorába.

A két világháború közötti id szak leginkább az *önálló magyar közgazdasági és pénzügyi tudománynak* teremtett virágzó term területet, a bank világgal foglalkozó jogterületet *hiteljog*nak nevezeték. Ekkor születtek azok a munkák, amelyeket, érthet és világos nyelvezetüknek és gondolkodásmódjuknak köszönhet en, még a szocializmust követ t en is újra fel lehet használni. A korszak legjelent sebb képvisel i: Márffy Ede, Heller Farkas, Mariska Vilmos, Szádeczky-Kardos Tibor, Varga István, Alföldi Antal, Surányi-Unger Tivadar, Schack Béla, Teleszky János, Kuncz Ödön, Csulak Elemér, Cottely István és sokan mások.¹⁴⁰ Ebben a negyedszázadban állandóan napirenden volt a pénzintézeti rendszer reform kérdése, amely különösen a következ feladatokat jelentette, (ezekb l sajnálatos módon alig valósult meg néhány):¹⁴¹

- i. a hazai hitelintézeti hálózat arányos csökkentése,
- ii. a letétügylet törvényes szabályozása,
- iii. a pénzintézeti kamara felállítása,
- iv. egységes pénzintézeti ügyvitel,
- v. kötelez revízió,
- vi. pénzintézeti tisztvisel k intézetközi nyugdíjalapja,
- vii. szolgálati pragmatika.

¹³⁹ in SZENTIVÁNYI Dezs : *Bankdiktatúra és a zsidókérdés*. Centrum, Budapest, 1939. 11-12. o.

¹⁴⁰ MÁRFFY EDE: *A magyar pénzügyi jog kézikönyve*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1930; HELLER Farkas: *Közgazdaságtan I. II.* Budapest, 1919, 1920 és *Közgazdasági lexikon*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1937., SZÁDECZKY-KARDOS Tibor: *Magyarországi pénzintézetek fejl dése*. 1928; VARGA István: *Csonka-Magyarország gazdasági fejl dése*. 1932; ALFÖLDI Antal: *A budapesti pénzintézetek története napjainkig*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1928.; SURÁNYI-ÜNGER Tivadar: *Magyar Nemzetgazdaság és Pénzügy*. 1936; SCHACK Béla – szerk. *Révai Kereskedelmi, Pénzügyi és Ipari Lexikona*; Révai Irodalmi Intézet, Budapest, 1929; TELESZKY János: *A magyar állam pénzügyei a háború alatt*; MTA 1927. KUNCZ Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlat*. Budapest, Grill 1928. CSULAK Elemér – PILISY Lajos – FRIMMEL Gyula: *Magyar pénzügyi jog*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1930. COTTELY István: *A bankitok*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1940.

¹⁴¹ in SCHACK Béla – szerk. *Révai Kereskedelmi, Pénzügyi és Ipari Lexikona*; Révai Irodalmi Intézet, Budapest, 1929. 209.o.

I.4.7. Az átmenet és az államosítások évei

A második világháborút követően a Magyar Nemzeti Bank közreműködésével valósult meg a pénzügyi, gazdasági stabilizáció. Ennek egyik legszembevetőbb eleme az 1946. augusztus 1-jén megjelent új fizetéseszköz, a forint bevezetése. Az ezt követő több mint négy évtizedig tartó intervallum az egypártrendszeren alapuló népköztársaság, a szocializmus kiépítésnek éveivel kezdődött. Ez a hazai hitelélet szempontjából az államgazdaság logikájának megfelelő intézményrendszer kialakítását és működtetését jelentette. A világháborút követően is világszínvonalú magyar bankrendszerre a legnagyobb csapást a Magyar Nemzeti Bank és a Pénzügyintézeti Központ I. kúriájába tartozó, részvénytársasági alapon működő pénzügyintézetek magyar tulajdonban levő részvényeinek állami tulajdonbavételéről szóló 1947. évi XXX. törvény mérte, amely decemberben lépett hatályba. A jogszabály 3. § (2) bekezdése a következőképpen rendelkezett:

„Az állami tulajdonbavétel a Magyar Köztársaság kormányának rendeletével megállapított időpontban, legkésőbb az 1948. évi március hó 31. napjáig történik.”

Ennek eredményeként – az a több mint egy évszázadot megélt – *hitelélet* és pénzügyi rendszer, amely a reformkortól folyamatosan, a kisebb visszaesések ellenére is virágzott és fejlődött, mintegy három-négy hónap leforgása alatt teljesen eltűnt, majd *a feledés homályába merült*.

I.4.8. A szocializmus évtizedei

Az állami tulajdonba vétellel a kereskedelmi bankokat és a takarékpénztárakat sorra felszámolták, amit némi iróniával akár *szocialista bankkoncentrációnak* is nevezhetünk. 1948-ban a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank vette át a külkereskedelemmel összefüggő fizetési forgalom kezelését. 1950-ben átszervezték, jogutódja a Magyar Külkereskedelmi Bank Rt. lett. Ezt követően az MKB kizárólag csak a jegybank megbízásából látott el nemzetközi bankári tevékenységet, ugyanis a külkereskedelem fizetési forgalma is zömmel az MNB-n keresztül történt.¹⁴²

Szintén 1948-ban alapították a Magyar Beruházási Bankot, amelynek feladata az állami és a vállalati beruházások pénzügyi lebonyolítása és ellenőrzése volt. Majd 1951-52-ben a Magyar Nemzeti Banktól átvette az építőipari vállalatoknak történő hitelnyújtást és számlavezetést. 1972-ben a Magyar Beruházási Bank elnevezése Állami Fejlesztési Bankra

¹⁴² in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2003. 15.o.

változott, ez egyben tevékenységének módosulását is jelentette. Ennek következtében a vállalati, különösen az építési ipari beruházások hitelezése és számláinak vezetése átkerült a Magyar Nemzeti bankhoz.¹⁴³

1949-ben hozták létre az *Országos Takarékpénztárt* a lakosság bankmunkáinak ellátására, főleg lakossági betétgyűjtéssel és hitelek kezelésével foglalkozott. A rákövetkező években hatásköre és tevékenységi köre fokozatosan szélesedett: először ingatlanügyekre kapott engedélyt, később tevékenysége kiterjedt a belföldi devizaszámla-vezetésre, valutaváltásra. 1972-től kezdődően átvette az MNB-től a helyi tanácsok bankjának funkcióit, így az akkori önkormányzatok számára is végzett banki tevékenységre.¹⁴⁴

A szocializmus évtizedeiben a *hitelélet* intenzitása lecsökkent, számos ügylet (pl. követelésleszámítolás, tartós bérlet, váltó) teljesen eltűnt a gyakorlatból, és olykor még a tudomány számára is feledésbe merült. Ez az állapot az 1987-1990-es fordulatokig tartott. Az 1968-as *új gazdasági mechanizmus* élénkítette ugyan a pénzforgalmat is, de igazán áttörő változásokat nem eredményezett. Ennek hátterében a merev belpolitikai vezetés, valamint a – baráti – szocialista országok többségének negatív hozzáállása állt.¹⁴⁵ A magyar gazdaságirányítási rendszer reformja során a bankszervezet továbbfejlesztésének kérdése is felmerült.¹⁴⁶ A bankszervezet átalakításának elméleti és gyakorlati oldalát tárgyaló tudományos publikációk a 60-70-es évek fordulóján és majd a 80-as években jelentek meg a szakirodalomban. Egyes gazdaságpolitikusok már ekkor felvetették az egyszintű bankrendszer átalakításának szükségességét.

Az 1970-es, 80-as évek *pénz- és hitelforgalmának szabályozását* a Magyar Nemzeti Bank, az Állami Fejlesztési Bank, az Országos Takarékpénztár, a Magyar Külkereskedelmi Bank, a Pénzügyintézeti Központ, a Magyar Általános Értékforgalmi Bank látta el, a belső ellenőrzés a felügyelőbizottságokon, a vállalati pénzügyi revíziókon keresztül történt, de ismert volt a függetlenített belső ellenőrzés is. A népi ellenőrzés a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság (KNEB) és területi szervei (NEB) hatáskörébe tartozott. A hatósági ellenőrzésben szerepet kapott a Pénzügyminisztérium, az ügyészség és természetesen a központi bank is.¹⁴⁷

¹⁴³ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2003. 15.o.

¹⁴⁴ www.otp.hu

¹⁴⁵ in SZENTIVÁNYI Iván: *A kétszintű bankrendszer tíz éve és a bankügyletek szabályozásának fejlődése*. in *Gazdaság és Jog* 1997/7-8. szám

¹⁴⁶ in HUSZTI – LENTNER – SEREGDI – TARPATAKI: *Bankszabályozás*. L. vér Print, Sopron, 2002. 13. o.

¹⁴⁷ Részletesebben in KÁLMÁN György: *A gazdaság jogi szabályozása*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979. 439-470. és 637-699. oldalak

1985. január 1-vel *újabb szerepl* vel gazdagodott a magyar szocialista bankélet: a Magyar Nemzeti Bank leánybankjaként megalakult a Budapesti Hitelbank. Ezzel párhuzamosan a jegybankon belül két hitelágazatot hoztak létre, amely még nem jelentette az egyszint bankrendszer feladását, de szolgálta a kétszint vé történ kialakítás el készítését. 1983 óta lehet vé vált a kötvénykibocsátás, 1985-t l pedig újra polgárjogot nyert a váltó. Az akkori gazdasági rendszer kereti között a meglepetés erejével hatott, hogy két külföldi magántulajdonú üzleti bank megjelent a hazai pénzpiacon: 1979-ben a CIB és 1985-ben a Citibank.

Az 1980-as évek közepén a *bankreform* keretében a központi és kereskedelmi bankok egymáshoz való kapcsolata szerint elvileg a következő lehet ségek, javaslatok merültek fel:¹⁴⁸

- i. a központi bank mellett csupán egy kereskedelmi bank m ködik,
- ii. a kereskedelmi bankok gazdasági ágak, ágazatok szerint szakosodnak,
- iii. a kereskedelmi bankok a regionális beosztás szerint különülnek el,
- iv. a kereskedelmi bankok között nincs munkamegosztás, az ügyfelek bármely bankhoz fordulhatnak, a bankok versenyeznek egymással.

Az els három megoldás pusztán technikai jelleg átszervezést jelent, amely nem eredményezett volna számottev változást az egyszint bankrendszerhez képest, mivel a bankok monopolhelyezete megmaradt, így a vállalatok és a magánszemélyek továbbra is kiszolgáltatottak a pénzintézeteknek. 1984-ben eld lt, hogy gyökeres változás csak az utolsó lehet séggel képzelhet el, az ezzel kapcsolatos teend ket egy 1986. februári minisztertanácsi határozat rögzítette.

A többéves szakmai és politikai viták, el munkálatok után, a bankok közötti verseny el segítése, továbbá a különböző hatóságoknál és intézményeknél felhalmozódott pénzeszközök jobb hasznosítása érdekében 1987. január 1-én felállt a kétszint bankrendszer. Ennek elemei a monetáris politikáért felel s Magyar Nemzeti Bank és az ett l intézményesen leválasztott, elkülönített kereskedelmi bankok voltak. A létrejöv új üzleti hitelintézetek apparátusa, fiókhálózata, ügyfélköre kevés kivételt l eltekintve a MNB-től került át a megalakuló pénzintézetekhez.¹⁴⁹ Ennek megfelelő en még az év során módosították az Állami pénzügyekr l szóló 1979. évi II. törvényt (Ápt.) is. Az id szakhoz kapcsolódik az Állami Bankfelügyeletet létrehozása, a Pénzügymisztérium szervezeti egységként.¹⁵⁰ A nyugat-európai országok nagyon pozitívan fogadták a magyarországi teljes reformcsoma-

¹⁴⁸ in BOTOS Katalin: *Magyar pénz- és t kepiaci rendszer*; Osiris, Budapest, 2001. 13.o.

¹⁴⁹ in FÖLDES Gábor: *Pénzügyi jog*. Osiris, Budapest, 2005. 291.o.

¹⁵⁰ in SIMON István: *Magyar Bankjog 1985-2005*. 2006. forrás: www.mnb.hu

got, az IMF és a Világbank is egyértelműen támogatta a programot, míg a KGST tagországok igen eltérően reagáltak a folyamatra.

I.4.9. Magyar Köztársaság

A *rendszerátvitelt* megelőzően, már a 1980-as évek végétől egyértelmű jelek mutatkoztak, hogy a központi ellenőrzött és behatárolt bankélet tarthatatlanná vált. A politikai fordulatnak a pénzpiacot érintő egyik legjelentősebb eredménye a 1991. évi LXIX. (Pit) és a LX. (MNB) törvény¹⁵¹ volt.

A *bankpiac* megvalósításának jogi leképezése kezdetben a Pénzügyi Intézetekről és pénzügyi tevékenységről szóló 1991. évi LXIX. törvény (Pit). Ekkor még a hitelintézetek szabályozása Nyugaton sem mutatott olyan kidolgozottságot és részletezettséget, mint ma. A tiszteletre, a portfólió összetételére, a likviditásra, a kihelyezések megítélésére vonatkozó szigorú előírások – amit ma egyszerűen prudens működésként jelölünk – még kezdetlegesek voltak a már fejlett pénzügyi rendszerrel rendelkező országokban is.

A hazai kereskedelmi bankéletben a *kezdeti nehézségek* az elhíresült „bankbotrányok” keretében jelentkeztek, aminek legfőbb indokaként a belső visszaélések, illetve az „újdonságok” – főleg külföldi, különösen angol, német gyakorlat – nem megfelelő alkalmazásának vagy éppen kijátszásának volt betudható. Számos pénzügyi vállalkozás ment csúszdába vagy került ahhoz közeli állapotba a rossz követelések ésszerűtlen mennyiség megvásárlásával, illetve bizonytalan kihelyezéseik miatt, amely a fogyasztói ügyfélkörben általános bizalmatlanságot eredményezett. A hibák közé tartozott, hogy a kétszintű bankrendszer kialakításakor az MNB portfóliójából a különböző ágazatokat egy-egy banknak adták, pl. a Hitelbank kapta a nehézipart.¹⁵² Ezzel a szükségesnél nagyobb koncentrációval alapították ezeket a bankokat, így azok csak a konszolidáció útján tudtak kimászni ebből a problémából. Az 1990-es években ismerte meg a magyar pénzügy a különféle külföldi konstrukciókat, ebben az időszakban az alábbi hitelek voltak népszerűek: START, OMFH-hitel, Exportfejlesztési hitel, Export-előfinanszírozási, bajor – baden-württembergi, olasz, francia, svéd, finn, japán, angol, török, kanadai.¹⁵³

1992. a *rendhagyó bankcsődök* éve volt, ugyanis nem a külső gazdasági körülmények indokolták ezek bekövetkezését. Ekkor ment tönkre az Általános Vállalkozási Bank,

¹⁵¹ A magyar központi bankról a jelenleg hatályos 2001. évi LVIII. törvény rendelkezik.

¹⁵² in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2003. 27. o.

¹⁵³ in CSANÁDI Ágnes – GYURCSÁK Ferencné – HEVESI Zsuzsanna: *A vállalkozások pénzügyei*; Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992. 35.o.

az Ybl Bank és a Gyomaendrői Vállalkozói Takarékszövetkezet a belső hitelek nyújtása, az összefonódások a bizonylati fegyelem hiánya, a banküzemi szabályok figyelmen kívül hagyása (illetve formális betartása) következtében. Számos olyan visszaélés történt,¹⁵⁴ amely nem volt betudható egyszerűen a szakmai rutin hiányának és a véletlennek sem. Ezek a bankkrachok rávilágítottak az akkori jogi környezet hiányosságaira, ellentmondásaira, illetve az egyes törvények közötti fokozottabb összhang kialakítására. A bankbotrányok¹⁵⁵ további jelentősebb szereplői az Ingatlanbank, az Agrobank és a Postabank voltak.

A kormányzat hamar felismerte, hogy a bankprivatizáció előtt konszolidációra van szükség, azaz mindegyik állami tulajdonban lévő vagy érdekeltségű hitelintézetet fel kellett készíteni egy olyan szintre, hogy annak vagyona elegendő legyen a stabil működéshez. A rendbetétel előtt csak részleges privatizációról beszélhetünk. Az első 1989-ben az Inter-Európa Bank, az Általános Értékforgalmi Bank és 1990-ben a Postabank volt.

A 1992-93-ban a pénzüzetek *konzolidációja* több irányból történt. Egyrészt átnézték a portfóliókat és a kintlévőségeket, ezt követően a rossznak minősített követeléseket és értékpapírokat 50%, 80%, kivételesen 100%-os áron eladhatták az államnak. Ez azt eredményezte, hogy a problematikus követelések bankrendszeren belüli 288 milliárd forintos állománya 186-ra mérséklődött. Másrészt megindult a hitelintézetek tiszteletkezelése, amely során – mivel más megbízható befektető nem mutatkozott – az állam bizonyos pénzüzetekben növelte saját részesedését. Így a bankok már kezdték a 8%-os tiszteletkezelési mutatóhoz közelíteni. A konszolidációt követően indult meg a tényleges bankprivatizáció. 1994-ben a Magyar Külkereskedelmi Bank többségi tulajdonhányadát adták el, majd 1995-től kezdődően fokozatosan a Konzumbank, Magyar Hitelbank, az Országos Takarékpénztár, Kereskedelmi és Hitelbank került teljesen vagy részlegesen magánkézbe.

A kilencvenes évek közepétől *stabilizálódott* a magyar bankrendszer helyzete. A jelenleg is hatályos, azóta többször módosított Hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) 1997. jan. 1-én lépett hatályba, amely korszerűen, már a nyugati követelményeknek is megfelelően szabályozza a pénzüzetekkel összefüggő legfontosabb kérdésköröket: alapítás, cégformák, tulajdonosok, tevékenységi körök, engedélyezés, prudens működés, nyilvántartás, könyvvizetés, felügyelet, megszűnés. A

¹⁵⁴ Például megfelelő tartalmi és formai kellelkel rendelkező szerződések nélküli kölcsönfolyósítások; szóbeli utasítás alapján pénzáttalás; a váltó és garancia lejáratok nyilvántartásának mellőzése, formális belső ellenőrzés stb.

¹⁵⁵ Ezekről bővebben in BOTOS Katalin: *Magyar pénz- és tőkepiaci rendszer*; Osiris, Budapest, 2001. 45-65.o.

pénzügyi szolgáltatásokra vonatkozó öt legfontosabb ismérv:¹⁵⁶ i) a taxatív szabályozás;¹⁵⁷ ii) az engedélyhez kötöttség;¹⁵⁸ iii) az üzletszerűség;¹⁵⁹ iv) a pénznem;¹⁶⁰ és v) a formakényszer.¹⁶¹ Ennek köszönhetően az elmúlt években jelentős, az egész pénzpiacra veszélyt jelentő bankbotrány nem történt. Az ügyfelekben is kellő bizalmat alakított ki a hitelintézetek likviditása és szolvenciája ahhoz, hogy napjainkban szinte mindenki akár több csatornán keresztül kapcsolódik valamilyen pénzintézethez, pénzügyi szolgáltatóhoz.

Az *Állami Bankfelügyelet*, mint országos hatáskörű közigazgatási szerv 1996. december 31-ig felügyelte a magyar pénzpiacot. 1997-től jogutódja az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet lett. Az Országgyűlés az 1999. évi CXXIV. törvényben rendelkezett a *Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének* (PSZÁF) létrejöttéről. A jog- és igazgatástudományban hosszas vita volt arról, hogy egy központi felügyeleti szerv jöjjön létre, vagy minden pénzügyi ágazatnak külön hatósága legyen, ugyanis Európában és a világon mindkét rendszerre található példa,¹⁶² továbbá az Európai Unió erre vonatkozólag nem állapít

¹⁵⁶ in NAGY Zoltán: *A factoring közjogi szabályozásának aspektusai*. in Miskolci Jogi Szemle 2007/2. szám 84. o.

¹⁵⁷ A Hpt. kimerítő jellegű részletezettséggel sorolja fel a szolgáltatásokat. Hpt. 3. § (1) *Pénzügyi szolgáltatás* a következő tevékenységek üzletszerű végzése forintban, illetve devizában, valutában: a) betéti nyújtása és más visszafizetendő pénzeszköz – saját tőkéjét meghaladó mértékű – nyilvánosságtól történő elfogadása; b) hitel és pénzkölcsön nyújtása; c) pénzügyi lízing; d) pénzforgalmi szolgáltatások nyújtása; e) elektronikus pénz, valamint készpénz-helyettesítő fizetési eszköz kibocsátása, illetve ezzel kapcsolatos szolgáltatás nyújtása; f) kezesség és bankgarancia vállalása, valamint egyéb bankári kötelezettség vállalása; g) valutával, devizával – ide nem értve a pénzváltási tevékenységet –, váltóval, illetve csekkel saját számlára vagy bizományosként történő kereskedelmi tevékenység; h) pénzügyi szolgáltatás közvetítése (ügynöki tevékenység); i)* j) letéti szolgáltatás, széfszolgáltatás; k) hitel referencia szolgáltatás; l)* m) készpénzátutalás; n) (2) *Kiegészítő pénzügyi szolgáltatás* a következő tevékenységek üzletszerű végzése forintban, illetve devizában: a) pénzváltási tevékenység; b) az elszámolásforgalom lebonyolítása (elszámolásforgalmi ügylet); c) pénzfeldolgozási tevékenység; d) pénzügyi ügynöki tevékenység a bankközi piacon.

¹⁵⁸ A Hpt. I. része részletesen szabályozza az engedélyezés feltételeit, emellett a Büntető Törvénykönyv is büntetni rendeli a *jogosulatlan pénzügyi tevékenységet*. Btk. 298/D. § Aki törvényben előírt engedély nélkül a) pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási, b) befektetési szolgáltatási vagy befektetési szolgáltatási tevékenységet kiegészítő szolgáltatási, áru üzleti szolgáltatási, befektetési alapkezelési, kockázati tőkealap-kezelési, tőke üzleti, elszámolóházi, központi értéktári vagy központi szerződő fél, c) biztosítási, viszontbiztosítási vagy független biztosításközvetítési, d) önkéntes kölcsönös biztosító pénztári, magánnyugdíjpénztári vagy foglalkoztatói nyugdíjszolgáltatási tevékenységet végez, büntetett követel, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

¹⁵⁹ 2. számú melléklet az 1996. évi CXII. törvényhez – Értelmező rendelkezések, III. Egyéb meghatározások 22. *Üzletszerű tevékenység*: az ellenérték fejében nyereség, illetve vagyonszerzés végett – elvileg egyedileg meg nem határozott ügyletek megkötésére irányuló – rendszeresen folytatott gazdasági tevékenység.

¹⁶⁰ A pénznem nem kötött, bármilyen hivatalos pénz lehet. Hpt. 3. § (1) *Pénzügyi szolgáltatás* a következő tevékenységek üzletszerű végzése forintban, illetve devizában, valutában:... (2) *Kiegészítő pénzügyi szolgáltatás* a következő tevékenységek üzletszerű végzése forintban, illetve devizában:...

¹⁶¹ Hpt. 77. § (2) Pénzügyi intézmény kockázatvállalással járó ügyletet kizárólag írásban köthet. A szóban kötött pénz- és tőkepiaci ügyleteknél az ügyletkötést írásban vissza kell igazolni.

Tekintettel arra, hogy a pénzügyi intézmények a legtöbb ügylet tekintetében kockázatot vállalnak ezért szinte mindegyik szerződésüket írásban kell megkötniük.

¹⁶² Nagy Britanniában a Kereskedelmi Minisztérium (jogi felügyelet), az Államkincstár (Treasury - adófizetés) és a Bank of England (pénz- és hitelpolitika ellenőrzése) közösen látja el. Németországban a Hitelügyek Felügyeleti Hivatala (Bundesaufsichtsamt für das Kreditwesen) a központi szerv. Svájcban az ellenőrzést a független revizori bizottság végzi, amely tájékoztatja a Szövetségi Bankbizottságot, amely a

meg kötelezettséget, pusztán az ellenrészést írja el. Végül az első megoldás valósították meg, így jött létre a PSZÁF 2000. április 1-jén az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet, az Állami Biztosításfelügyelet és az Állami Pénztárfelügyelet jogutódjaként. A bankpiac ellenrészésére és felügyeletére vonatkozó joganyag így részben a PSZÁF-ról szóló törvényben (2007. évi CXXXV. törvény), részben a Hpt-ben található.

Az intézményrendszer *hatékonyabbá* tétele, illetve a bankpiac *biztonságosabb* működése érdekében hozták létre az Országos Betétbiztosítási Alapot, a Központi Hitelinformációs Rendszert (korábban Bankközi Adólista), emellett Hpt. lehet végezni az önkéntességen alapuló betétbiztosítási és intézményvédelmi alap létesítését a pénzügyintézetek számára. Érdeemes megjegyezni, hogy ennek a szervezeti hálózatnak szinte maradéktalanul megfelelt az 1916-ban felállított Pénzügyintézeti Központ.

I.4.10. Napjaink

A finanszírozásra vonatkozó *hatályos magyar joganyag* mind mennyiségében, mind minőségében nem megfelelő. A Hpt. csak a pénzügyintézetek működését szabályozza, az egyes tevékenységeket csak definiálja, de nem részletezi. A Polgári Törvénykönyv összesen 14 szakaszban rendezi (522-532. §.) a bank- és hitelviszonyokat, a finanszírozás szempontjából pedig csak a hitel- és kölcsönszerződést nevesíti. Az egyes törvények pl. áfa törvény, számviteli törvény is tartalmaz a szabályozási tárgyat érintő rendelkezéseket, meghatározásokat. Sajnos az egyes definíciók nem egységesek, ellentmondások vannak közöttük, amely részben a jogalkotó figyelmetlenségének eredménye, részben a törvény jogpolitikai rendeltetésével magyarázható.

Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója célja, hogy megoldja a jelenlegi problémákat. Az Ötödik könyv 6. címe: Pénz- és hitelviszonyok. A joganyag a jelenlegihez képes korszerűbb, korrigálja a hibákat, ellentmondásokat.¹⁶³ Terjedelmében is több mint a jelenlegi: az 5:326. § – 5:349.§, azaz huszonnégy szakasz. Számos új jogintézmény került a szövegbe: a fogyasztói kölcsön, szívességi kölcsön, lízing, faktoring. A nyolc fejezet a

Pénzügyi Államtitkársághoz (lényegében pénzügyminisztérium) tartozik. Az *Amerikai Egyesült Államokban* bonyolult rendszerrel találkozunk, amelynek eleme: a Szövetségi Bankrendszer Kormányzó Testületet (Federal Reserve System Board) a Pénzforgalmi Ellenrész Hivatal (Controller of the Currency), a Szövetségi Bankok Könyvvizsgáló Hivatala (Chief National Bank Examiner) és az egyes államok bankfelügyeletei. *Japánban* a Pénzügyminisztérium Bankfelügyeleti Osztálya végzi az ellenrészést. in IMRE Miklós –szerk. *Közigazgatás és gazdaság*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2007. 328-331. o. és www.pszaf.hu

¹⁶³ A Javaslat eredeti tervezete meglehetősen visszafogott volt, a lízing és a faktoring nem is szerepelt benne, a hitel, kölcsön, betét esetében is jórészt a hatályos Ptk. szövegét kívánta fenntartani. Vö. SZENTIVÁNYI Iván: *Bankügyletek jogi szabályozása a Ptk-tervezetben*. in *Gazdaság és Jog* 2007/6-7. szám

következ szerz déseket szabályozza: i) hitelszerz dés, ii) kölcsönszerz dés, iii) fogyasztói kölcsönszerz dés, iv) betétszerz dés, v) takarékbetét-szerz dés, vi) bankszámlaszerz - dés vii) lízingszerz dés, és viii) a faktoring szerz dés. Ezt követi a 7. cím, a Biztosítéki szerz dések. Ebb l következik, hogy a Javaslat természetesen nem fedi le a pénzvilág által alkalmazott ügyletek összességét. A kodifikációs bizottságnak nem is volt célja, mert szerintük egy olyan területen, amelyen folyamatosan b vül a felek által alkalmazott jogi konstrukciók köre ez lehetetlen.¹⁶⁴ Hosszú szakmai vitatkozások eredményeként került a Javaslatba még az olyan mindennaposá vált szerz dések is, mint a lízing és a faktoring. A Bizottság törekvése egyértelm en arra irányult, hogy olyan szerz déstípusokat és olyan szabályokat állapítson meg, amelyek alapulvételével a felek közötti, egyre bonyolultabbá váló szerz déses kapcsolatok megfelelő en kialakíthatók.

„A magánjogi codifikációnak célszer sége megsz nt nyílt kérdés lenni, de vitás maradt a törvénykönyv szerkesztése körül követend módozat, vitás az uraló szempont, melyb l a codifikátoroknak fel kell fognia feladatát, vitás szóval a jog anyagi képzésének elmélete. Örökölni vagy alkotni – that is the question.”¹⁶⁵

Záró gondolatként a 21. századba történ átmenet alapvet kérdéseir l pár szó, amelynek fókuszában az Európai Unióhoz történ csatlakozás állt. A bevezet ben jelzett korszak felosztási elv alapján ennek külön fejezetet nem szükséges nyitni, mivel közjogi értelemben nem történt államforma-váltás. Azonban ha az Alkotmány 2/A. §-t elolvassuk, kit nik, hogy Magyarország – mint az Unió egyik tagállama – kénytelen volt nemzeti szuverenitását korlátozni bizonyos kérdésekben.

A 2004. május 1-i csatlakozással a Magyar Nemzeti Bank szervesen bekapcsolódott a Központi Bankok Európai Rendszerébe, amelynek els dleges célkit zése az árstabilitás fenntartása az EU térségben, a közösségi monetáris politika meghatározása és az euró bevezetése minél több tagállamban. A hálózat központja a Frankfurtban m köd Európai Központi Bank, amelynek ugyan nincsenek a jegybankok alárendelve, de tevékenységüket mégis iránymutatásai szerint végzik. Tehát a hazai monetáris politika is veszített önállóságából, függetlenségéb l, mivel els dleges szempont a közös valuta bevezetése és a maast-richti kritériumok elérése.

A szuverenitás csorbításának egy másik markáns példája az, hogy az EU-ban már elfogadottá vált közvetlen hatály és közvetlen alkalmazandóság elve szerint az uniós jogalkotás megel zi a hazait. Ez a magyar bankéletre is kihat, kihatott mivel már a csatlakozásra

¹⁶⁴ Az új Polgári Törvénykönyv – javaslat – normaszöveg és indokolás. 2006. 289. o.

¹⁶⁵ in DELL' ADAMI Rezs : Az anyagi magyar magánjog codifikációja. Budapest 1877. 18. o.

való felkészülés során is számos jogszabályt módosítottunk az EU el írásoknak megfelel - en. A bankélet szempontjából a Basel I–II programcsomagban szerepl közösségi vívmányok a legmeghatározóbbak, amelyeket szintén maradéktalanul át kellett vennünk. A Hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény is leggyakrabban emiatt került változtatásra. Az Unió leginkább a prudens m ködés szabályait határozza meg: a hitelintézetek tevékenységének megkezdéséről és folytatásáról szóló 2006/48, továbbá a befektetési vállalkozások és hitelintézetek t kiegészítéséről szóló – a kockázatmin sítési rendszereket tartalmazó – 2006/49-es Európai Parlament és a Tanács irányelvben megfogalmazott követelményeket a 2007. évi LI. törvény építette be sok más változtatással együtt a Hpt. rendelkezési közé. A módosítások között szerepelt, hogy 2007. július 1-t l pénzügyi vállalkozás alapítványként is m ködhet,¹⁶⁶ megjelent az EU-szint hitelin-tézet fogalma, továbbá a nyilvánossághozatalra vonatkozó szabályok is helyet kaptak.

Végezetül pedig álljon itt egy rövid idézet az 1940-es évekb l, amely sajnos még ma is nagyon találó:

*„A hitelszervezet segítségével ... pénzt kölcsönadni manapság nem nehéz; ha valakinek a szerz désileg ígért kölcsön nem kell, „egy adós helyébe száz is akad”. Különösen így van ez t keszegény országokban, ahol a legels rangú pénzügyintézetek is fizetnek betét után manapság 3-6 % kamatot.”*¹⁶⁷

¹⁶⁶ Hpt. 3. § (1) Pénzügyi szolgáltatás a következ tevékenységek üzletszer végzése forintban, illet leg devizában, valutában: f) kezesség és bankgarancia vállalása, valamint egyéb bankári kötelezettség vállalása; h) pénzügyi szolgáltatás közvetítése (ügynöki tevékenység)

6. § (5) Az alapítványi formában m köd pénzügyi vállalkozás gazdasági tevékenysége keretében kizárólag a 3. § (1) bekezdésének a) f) pontjában meghatározott pénzügyi szolgáltatási tevékenységet, és b) h) pontja szerinti, a 2. számú melléklet I. fejezet 12. pont b) alpontjában meghatározott pénzügyi szolgáltatás közvetítést végezhet.

¹⁶⁷ in SZLADITS Károly –szerk.: *Magyar magánjog I.-VI.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1940. IV. Kötelmi jog különös része 181. o.

I.5. ALKOTMÁNYOS HÁTTÉR

A Magyar Köztársaság Alkotmányának (1949. évi XX. törvény) preambuluma továbbá 2. §, 2/A. §, 9. §, és 59. § is tartalmaz a pénzügyi, finanszírozási életre vonatkozó rendelkezéseket. Természetesen a 8. § sem elhanyagolható, mivel egyes kérdéseknél felmerül alapjogok ütközése és azok korlátozása. E tekintetben jelent séggel bír lényeges tartalmuk kifejtése, továbbá az alkotmányossági, alapjogi tesztek.

Az alaptörvény bevezet jével kapcsolatban felmerül egy elméleti kérdés, hogy van-e kötelez ereje a *preambulumnak*, kizárólag arra hivatkozással lehet-e döntést hozni, el lehet-e bírálni egy alkotmányossági problémát.¹⁶⁸ Az Alkotmánybíróság erre nemleges választ adott.¹⁶⁹ Ez a döntés azért különösen fontos, mert a preambulum deklarálja, hogy Magyarország szociális piacgazdaságot megvalósító jogállam kíván lenni.¹⁷⁰ Az Alkotmány 9. §-ában viszont a szociális jelz nem szerepel. Az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatban is következetesen ragaszkodott el bbi álláspontjához, így a preambulumban szerepl *szociális piacgazdaság* csak államcél, az Alkotmány 9. § (1) bekezdésben deklarált piacgazdaság pedig nem a preambulumban foglalt szociális piacgazdaság konkretizálása, pusztán az egyenl és egyenjogú tulajdonformák azonos védelemének a kifejez dése.¹⁷¹ Tehát alkotmányossági szempontból a szociális jelz nek nincs kötelez hatása. Ez a finanszírozás szempontjából is jelent séggel bír, mivel a jogalkotó a pénzügyi jogszabályok megalkotásakor nem kell, hogy figyelemmel legyen a szociális kérdésekre. Pedig számos olyan terület van, ahol ennek érvényesülése fokozottan kívánatos: lakáshitelek, diákhitelek, fogyasztói kölcsön, általános szerz dési feltételek stb. Érdeemes lenne a szociális jelz beépítése az Alkotmány törzsszövegébe is, mind a jogállam, mind a piacgazdaság elé.

A szociális piacgazdaság és a bankélet más megközelítésben is értelmezhet , így a *katolikus egyház* is állást foglalt a bankokkal kapcsolatban. A *Rerum Novarum* kezdet pápai enciklika (1891. XIII. Leó) negyvenedik évfordulójára – XI. Pius által – kiadott *Quadragesimo Anno* (1931.) szerint, ha a t ke gazdasági fölénye megsz nik, ha a t ke nem ura, hanem eszköze lesz a nemzetnek, megsz nik a bankok elleni ellenszenv is.¹⁷² A gaz-

¹⁶⁸ in *Az Alkotmány magyarázata* KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2003. 27. o.

¹⁶⁹ lásd 32/1991. (VI. 6.) AB határozat, ABH 1991, 146., 162. Érdeemes megemlíteni, hogy ebben a nemzetközi gyakorlat nem egységes, a francia alkotmány preambuluma kötelez jogi er vel bír.

¹⁷⁰ A többpártrendszer, a parlamenti demokráciát és a szociális piacgazdaságot megvalósító jogállamba való békés politikai átmenet el segítése érdekében az Országgy lés — hazánk új Alkotmányának elfogadásáig — Magyarország Alkotmányának szövegét a következő k szerint állapítja meg:

¹⁷¹ lásd 33/1993. (I. 28.) AB határozat, ABH 1993, 247., 249.

¹⁷² in MIKOS Ferenc: *A Quadragesimo Anno gazdasági rendje*. Pázmány Péter Irodalmi Társaság Kiadása, 1934. 248. o.

dasági tevékenységnek és az anyagi gyarapodásnak az ember és a társadalom szolgálatában kell állnia.¹⁷³ A takarékpénztáraknak és szövetkezeti hitelintézeteknek is eredeti rendeltetésük, eszméjük szerint kellene működniük; nem kockáztatva – még a prudens működés keretein belül sem – jelentősen, ésszerűen betéteseik, tagjaik pénzét. Az állam beavatkozása a gazdasági életbe csak a szükséges mértékben kívánatos, a hitelszervezet teljes államosítása nem szerencsés, hanem veszedelmes, mert a hitelélet így könnyen pártpolitikai célok szolgálatába kerülhet. Az egyház ezért az állami szervek általi ellenrészét tartja szükségesnek.¹⁷⁴ A szociális piacgazdaság nem engedhetné meg, hogy a hitelfelvevők túlzottan eladósodjanak, ezért bizonyos mértékben korlátozni kellene az ingatlanok megterhelését, valamint a személyi, fogyasztói kölcsönök felvételét.¹⁷⁵ A gazdaság morális dimenziója összekapcsolja a gazdasági hatékonyságot és az emberiség szolidáris fejlődését, jól lehet ezek egymástól különböző, alternatív, ám ugyanakkor egymástól elválaszthatatlan célok.¹⁷⁶

A 2. § kimondja, hogy a Magyar Köztársaság *független demokratikus jogállam*. A jogállamiság egyszerre eszme (*civitas ubi ius legesque valent*) és normatív fogalom is, mivel az Alkotmány tartalmazza. A jogállam egyidejűleg formai és tartalmi megközelítésben is értelmezhető, amelynek középpontjában az alkotmányos törvény és a jogszabályoknak megfelelő jogok és kötelezettségek érvényesülésének folytonos biztosítása: a jogbiztonság áll.¹⁷⁷ Ennek fontos eleme, hogy az állam és a társadalom a jog szabályai szerint működik és a feladatok, problémák megoldása során jogi módszereket alkalmaz, azaz jogszerű. Így a finanszírozás sem tekinthető kizárólag közgazdasági fogalomnak, mivel számos kérdés jogi szabályozottságot igényel, amelyeknek szintén illeszkednie kell a jogállamiságba. Ebből a nézőpontból a Polgári Törvénykönyv 200. § (1) bekezdése, amely arról rendelkezik, hogy a felek a szerződés tartalmát szabadon állapítják meg, csak részben felel meg ennek a követelménynek, mert egy jogszabályhely még nem elegendő ahhoz, hogy a pénzügyi élet valamennyi ügyletét egyértelműen értelmezze a jogalkalmazó. Ugyanis a finanszírozás összetettsége a gyakorlati életben különféle, szabályozásra szoruló kérdéseket, problémákat vet fel. Még egy elemet érdemes kiemelni. Ez a jogorvoslathoz való jog, azaz a polgári jogi igények bíróság általi érvényesítése, illetve a (pénzügyi) közigazgatás döntéseivel

¹⁷³ Az Egyház társadalmi tanításának kompenduma 329. bekezdés
http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/

¹⁷⁴ Ez akkoriban (1931) a Pénzügyi Központ volt, ma a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete.

¹⁷⁵ in MIKOS Ferenc: *A Quadragesimo Anno gazdasági rendje*. Pázmány Péter Irodalmi Társaság Kiadása, 1934. 250-251. o.

¹⁷⁶ Az Egyház társadalmi tanításának kompenduma 332. bekezdés
http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/

¹⁷⁷ in TAMÁS András: *A közigazgatási jog elmélete*. Szent István Társulat 2001. 228. o.

szembeni jogorvoslat, illetve bírói felülvizsgálat. Ugyancsak itt említhet meg a jogi normák alkotmányossági szempontból történő vizsgálata.

Az *Európa klauzula*¹⁷⁸ (2/A. §) teremti meg az alapot az uniós jog szupremáciájára, így arra is, hogy az *acquis communautaire* közvetlenül legyen hatályos és alkalmazandó Magyarországon. Tehát a pénzügyi piacokkal összefüggő különféle rendeletek és irányelvek (különösen Basel I. II. programcsomag) is a magyar jog kötelező elemei lettek.

A 9. § (1) bekezdésében rögzített államcél szerint: Magyarország gazdasága olyan *piacgazdaság*, amelyben a köztulajdon és a magántulajdon egyenjogú és egyenlő védelemben részesül. A (2) bekezdés valódi alapjogot rögzít: a *vállalkozás jogát*, továbbá a *gazdasági verseny szabadságának* követelményét. Az Alkotmány egyébként gazdaságpolitikailag semleges.¹⁷⁹ Nem határozza meg a piacgazdaság modelljét, a preambulumban található szociális jelző nem rendelkezik kötelező erővel. Továbbá a gazdaságba történő állami beavatkozás mértékét sem szabályozza, a mindenkori politikai vezetésen múlik ennek foka pl. törvényes kamatmaximum bevezetése, a pénzügyi jövedelmek megadóztatása, befektetések korlátozása vagy éppen ezek támogatása stb.

Számunkra a *piacgazdaság* jelentéssel bír, mivel ez ösztönzi a versenyt, továbbá magába foglalja, vagyis lényegi eleme a szerződési szabadság.¹⁸⁰ Tehát a szerződési szabadság már nem alapjog,¹⁸¹ hanem alkotmányos jog, így ha maga a szerződés kötés szabadsága nem is, de a jogügylet tartalma már korlátozható,¹⁸² például a fogyasztói kölcsön esetében bizonyos szerződési feltételek tisztességtelennek minősítése. Ennek általános megfogalmazása található a Polgári Törvénykönyv 226. § (1) bekezdésében, amely szerint jogszabály meghatározhatja a szerződés egyes tartalmi elemeit, és kimondhatja, hogy ezek a szerződésnek akkor is részei, ha felek eltérően rendelkeznek. Ugyanezen § (2) bekezdése azonban kiköti, hogy jogszabály a hatálybalépése előtt megkötött szerződések tartalmát csak kivételesen változtathatja meg. A magyar piacgazdaság kezdeti éveit, a 1990-es éveket hívták az állami beavatkozás szükségességét egyes szerződésekbe. A lakáshitelek kama-

¹⁷⁸ in *Az Alkotmány magyarázata*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2003. 127. o.

2/A. § (1) A Magyar Köztársaság az Európai Unióban tagállamként való részvétele érdekében nemzetközi szerződés alapján - az Európai Uniót, illetve az Európai Közösségeket (a továbbiakban: Európai Unió) alapító szerződésekkel felfutó jogok gyakorlásához és kötelezettségek teljesítéséhez szükséges mértékig - egyes, Alkotmányból eredő hatásköreit a többi tagállammal közösen gyakorolhatja; e hatáskörgyakorlás megvalósulhat önállóan, az Európai Unió intézményei útján is.

¹⁷⁹ in KUKORELLI István: *Alkotmánytan*. Osiris, Budapest, 2001. 204. o. és 33/1993 (V. 28.) AB határozat

¹⁸⁰ lásd 13/1990. (VI. 18.) AB határozat, ABH 1990, 54., 55.

¹⁸¹ lásd 32/1991. (VI. 6.) AB határozat, ABH 1991. 146., 153-154.

¹⁸² Ptk. 200. § (1) bekezdése a diszpozitivitás generálklauzuláját tartalmazza.

taival kapcsolatos Alkotmánybírósági határozat¹⁸³ rámutatott arra, hogy a kötelmi viszonyokban szociális szempontokat is figyelembe kell venni, és a *clausula rebus sic stantibus* elv alapján az államnak, illetve a bíróságoknak lehet sége van a szerződés módosítására a Ptk. 241. § alapján, mivel az Alkotmány 9. § (1) bekezdésében eredetileg védelem „társadalmi hatású” (az állam szabadsága viszonylag nagy).¹⁸⁴

A *vállalkozás joga* azt jelenti, hogy bárkinek Alkotmány biztosította joga a vállalkozás, azaz üzleti tevékenység kifejtése.¹⁸⁵ Ennélfogva, mint alapjog,¹⁸⁶ a finanszírozás mindkét oldala: a hitelezés és az adós tekintetében hangsúlyos. Ugyanis a hitelezés és a kötelezett egyaránt a vállalkozik; az egyik arra, hogy finanszírozzon; a másik arra, hogy terveit megvalósítsa, és eleget tegyen pénzügyi kötelezettségeinek. Itt fontos utalni ismét a 8. § (2) bekezdésére: alapjog lényeges tartalma nem korlátozható; a korlátozhatóságnál az ún. szükségességi/arányossági teszt alkalmazandó.¹⁸⁷

„A piacgazdaság körülményei között a versenyszférában következetesen el kell határolni egymástól az állam közhatalmi és tulajdonosi minőségét, illetve az állami (államigazgatási) és vállalkozói-gazdálkodási szférát.”¹⁸⁸ Tehát az állam a gazdaság egyik szereplője és ebben a szerepben nem közhatalmi funkciót gyakorló szervezet. Az Alkotmány egyéb rendelkezéseinek érvényesülése a versenyszabadság igazi biztosítéka: tulajdonhoz való jog, munka- és foglalkozás szabad megválasztásához való jog, vállalkozás joga, diszkrimináció tilalma, szabad mozgás és letelepedéshez való jog stb.¹⁸⁹ Az alaptörvény 10. § lehetővé teszi az állam számára, hogy bizonyos stratégiai fontosságú tevékenységeket kivonjon a piaci szférából (monopóliumok).¹⁹⁰ A gazdasági verseny jogszabályok által való korlátok közé szorítása önmagában nem alkotmányellenes, ugyanis az államnak joga van megfelelő alkotmányos indokok esetén annak korlátozására (lásd pl. fogyasztóvédelmi rendelkezések).¹⁹¹ A pénzügyi gazdaság szempontjából mindenképp szükség van a legteljesebb versenyre, hogy az ügyfelek számukra a legkedvezőbb (finanszírozási) konstrukciót vehessék

¹⁸³ lásd 13/1990. (VI. 18.) AB határozat, ABH 1990, 54., 55. és 32/1991. (VI. 6.) AB határozat, ABH 1991. 146., 151.

¹⁸⁴ in *Az Alkotmány magyarázata*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2003. 257. o.

¹⁸⁵ lásd 54/1993. (I. 13.) AB határozat, ABH 1993, 340., 341-343. és 327/B/1992 AB határozat, ABH 1995. 604. 609.

¹⁸⁶ lásd 881/B/1991. AB határozat, ABH 1992, 474., 475., és mint valódi alapjog 21/1994. (II. 16.) AB határozat, ABH 1996, 117., 120.

¹⁸⁷ in *Az Alkotmány magyarázata* KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2003. 257. o., a vállalkozáshoz való jog korlátozásáról továbbá in SAJÓ András: *Alkotmányosság a magánjogban*. Complex kiadó, 2006.

¹⁸⁸ lásd 59/1991. (XI. 19.) AB határozat, ABH 1991, 283., 294-295.

¹⁸⁹ in *Az Alkotmány magyarázata* KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2003. 246. o.

¹⁹⁰ lásd 1814/B/1991. AB határozat, ABH 1994. 513., 514-515.

¹⁹¹ lásd 17/1998. (I. 13) AB határozat, ABH 1998. 155., 156. és 31/1994 (VI. 2) AB határozat, ABH 1994. 168., 170.

igénybe. Ezt alkotmányos igényt bontja ki az 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról.

Az 59. §. (1) bekezdés garantálja a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a *magántitok és a személyes adatok védelméhez való jogot*. Ez utóbbit az 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról és az 1992. évi LXVI. törvény a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról bontja ki. A finanszírozásban jelentősége a jó hírnévnek és magántitoknak van, melyhez kapcsolódik az adatvédelmi törvény. A jó hírnév egyaránt fontos a hitelezőknek és az adósnak, ugyanis mindkét szerepel általában ez alapján választja a másikat. A titoknak számos típusa van, itt különösen a banktitok és az üzleti titok hangsúlyos, továbbá a személyes adatok, amelyekről a felelősségi és az adós-nyilvántartási fejezetekben részletesen lesznek kifejtve.

I.6. NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁS

Tekintettel arra, hogy ezeknek a finanszírozási ügyleteknek a szabályozása a kötelmi jog feladata, a globalizált világ számára nagy segítséget jelentenek az *univerzális jogegységesít szervezetek*. A nemzetközi gazdasági kapcsolatokat érint legfontosabb intézmények: ¹⁹² a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia (*Hague Conference on Private International Law*), a Nemzetközi Intézet a Magánjog Egységesítésére – UNIDROIT (*International Institute for the Unification of Private Law*), az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága – UNCITRAL (*United Nations Commission on International Trade Law*), továbbá az egyéb fontosabb egyezmények pl. a Genfi Váltó- és Csekk törvény. Emellett működnek szakosított szervezetek, szövetségek, egyesületek is, amelyek egybegyűjtik a finanszírozással foglalkozó vállalatokat és szakembereket, ilyen például az International Finance and Leasing Association, Eurofactor, Factors Chain International, International Factoring Association.

A nemzetközi jog az pénzügyi intézetekre vonatkozó szabályokat nem állapít meg, mivel az az egyes országok hatáskörébe tartozik. Ebből a szempontból kivételes az Európai Unió, mivel ott a szabályozás fordított: a szerződés helyett az intézmények működésével kapcsolatban alkot jogi rendelkezéseket.

A nemzetközi számviteli, könyvvizsgálói standardok alkalmazása elkerülhetetlen a külföldi tulajdonrész gazdasági társaságok könyvvizsgálatában, mivel a vállalat csoportnak és a hitelezőknek is érdeke, hogy egységesen lássák a pénzügyi helyzetet.¹⁹³ Ezek nem jogszabályok vagy egyezmények, kötelező erővel nem bírnak, az egyes hazai és nemzetközi szabályozási ellentmondások feloldása értelmezési jogvitához vezethet. A három legnagyobb nemzetközi szervezet az Európai Könyvvizsgálói Szövetség (*Fédération des Experts Comptables Européens – FEE*), a Nemzetközi Könyvvizsgálói Szövetség (*International Federation of Accountants*) és Nemzetközi Számviteli Standard Bizottság (*International Accounting Standards Board – IASB*)¹⁹⁴ ez utóbbi dolgozta ki a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardokat (*International Financial Reporting Standards – IFRS*) és a Nemzetközi Számviteli Standardokat (*International Accounting Standards – IAS*).

¹⁹² BÁNRÉVY Gábor: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*; Szent István Társulat, Budapest, 2004. 2.2 fejezete alapján

¹⁹³ B. v. in Kapásiné dr. BUZA Mária – PANKUCSI Zoltán: *Számvitel az Európai Unióban és Magyarországon*. in Európai Füzetek 4. 2003.

¹⁹⁴ Az IASB 2001. április 1-én jött létre, mint a Nemzetközi Könyvvizsgálói Szövetség (*International Accounting Standards Committee – IASC*, 1973) jogutódja.

A finanszírozási szerzések szempontjából ki kell emelni az UNIDROIT-t. Ez a független kormányközi szervezet 1926-ban alakult, székhelye a Villa Aldobrandini, Rómában található. 1940-ben „újra alapították”, ugyanis ekkor fogadták el a jelenleg is hatályos statútumát. Jelenleg 61 ország tagja az Intézetnek.¹⁹⁵ A Hágai Konferenciával ellentétben az UNIDROIT célja nem a kollíziós szabályok kidolgozása, hanem a magánjog egységesítésének elkészítése, kimunkálása. Legjelentősebb egyezmények: az 1964-ben elfogadott Egységes Törvény a Nemzetközi Adásvételre (*Convention relating to a Uniform Law on the International Sale of Goods – ULIS*), valamint az Egységes Törvény a Nemzetközi Adásvételi Szerződésre (*Convention relating to a Uniform Law on the Formation of Contracts for the International Sale of Goods – ULFIS*), az 1983-as Nemzetközi Adásvétellel kapcsolatos Képviseletre (*Convention on Agency in the International Sale of Goods*), 1994-es Nemzetközi Kereskedelmi Szerzések Alapelvei (*Principles of International Commercial Contracts*)¹⁹⁶ és az 1988-as ottawai Lízing és Faktoring Egyezmények.

Fontos megemlíteni, hogy az UNCITRAL számos *modell törvényében* – a hivatalos magyarázat – a kereskedelmi jelzést tágan értelmezi, így azokat a pénzügyi, finanszírozási, bank-, továbbá faktoring-, valamint a lízingügyletek tekintetében is lehet/kell alkalmazni. Ezek közül kiemelendő az UNCITRAL *Model Law on International Commercial Arbitration* (1985) és az UNCITRAL *Model Law on Electronic Commerce* (1996).

A *szokványok* szerepe ugyancsak fontos a nemzetközi jogban, ugyanis ezek küszöbölik ki a szokások bizonytalansági elemeit, mivel a szokvány összegyűjtött, egységes szerkezetbe foglalt és írásban közzétett szokás¹⁹⁷ és gyakorlat. (*Uniform Customs and Practice, UCP* vagy *Règles*) Az 1919-ben alapított, a világ mintegy 130 országából taggal rendelkező, Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (*International Chamber of Commerce, továbbiakban ICC*) által kidolgozott szokványgyűjtemények kiemelkedő jelentőséggel bírnak. A finanszírozási ügyletekkel kapcsolatosan érdemes kiemelni az okmányos meghitelezésre (*documentary letter of credit, L/C*) vonatkozó UCP 500-at, a nemrég elfogadott UCP 600-at, továbbá a készenléti (*standby*) hiteleket szabályozó UCP 590-et.¹⁹⁸ Az ICC mellett működő választott bíróságot (*ICC International Court of Arbitration*) 1923-ban hozták létre, amely azóta meghatározó a nemzetközi kereskedelmi viták rendezésében.

¹⁹⁵ www.unidroit.org

¹⁹⁶ GEHÉR József – RÉCZEI László – KATONA Péter: *Nemzetközi Kereskedelmi Szerzések Alapelvei*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1996.

¹⁹⁷ in BÁNRÉVY Gábor: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*; Szent István Társulat, Budapest, 2004. 29.o.

¹⁹⁸ A dokumentumok angol szövege elérhető a <http://letterofcreditforum.com> honlapon

I.6.1. Finanszírozás az Európai Unióban

Figyelemmel Magyarország uniós tagságára érdemes a *közösségi vívmányokra* (*acquis communautaire*) is rámutatni. Annak ellenére, hogy az Európai Unió belső piacán a négy alapszabadság – az áruk, a szolgáltatások, a tke és a munkaerő szabad mozgása – érvényesül, az uniós magánjogi jogalkotás nem szabályozza az ezek alapját képező jogügyleteket, a téma szempontjából jelesül a finanszírozási szerződéseket. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy az uniós bankélet, pénzpiac számára kifejezetten nagy hatást gyakorolt a tke mozgások teljes felszabadítása, a korlátozások felszámolása.¹⁹⁹

Egyelőre egy új fogalomként az általános szerződési feltételek (ÁSZF) tisztességtelenségét, és a fogyasztási szerződéseket lehet figyelembe venni, de az ezekre vonatkozó rendelkezések inkább a fogyasztóvédelemből eredeztethetők, mintsem a polgári jogból. A *fogyasztókkal kötött szerződéseknél alkalmazott tisztességtelen feltételekről* szóló 93/13/EGK tanácsi irányelv²⁰⁰ melléklete tartalmaz egy példálózó felsorolást különböztetve egy fekete és egy szürke listára. Míg a fekete listába tartozó kikötések minden esetben tisztességtelennek minősülnek, addig a szürke listába tartozó jogszabályok vélelmezetten tisztességtelennek minősülnek, azaz a feltételt alkalmazó félnek kell bizonyítania, hogy az adott feltétel nem tisztességtelen. A bizonyítás sikertelensége a feltételt alkalmazó fél kockázata: ilyen esetekben a feltétel tisztességtelennek minősül. A finanszírozással összefüggő két legjelentősebb jogforrás a Tanács 87/102/EGK és az azt módosító a Parlament és a Tanács 98/7/EK irányelve a fogyasztói hitelről, valamint a Parlament és a Tanács 97/5/EK irányelve a határon átnyúló átutalásokról.²⁰¹ Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2007. november 11-i számában szerepel egy javaslat a 87/102/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

Az EU tagországok magánjogi kódexeibe beépült a *fogyasztói hitel* (*consumer credit*), fogyasztói kölcsön szabályozása. Ez számottevő nemzeti karakterrel nem rendelkezik,

¹⁹⁹ in KIRÁLY Miklós –szerk.: *Az Európai Közösség kereskedelmi joga*. KJK-Kerszöv, 2003. 119-124. o.

88/361/EGK irányelv a Szerződés 67. cikkének végrehajtásáról

Római Szerződés 67. cikk (1) Az átmeneti időszak alatt és a közös piac megfelelő működésének biztosításához szükséges mértékben a tagállamok egymás között fokozatosan eltörlik a tagállamokban lakóhellyel vagy székhellyel rendelkező személyekhez kötődő kizárólagosra vonatkozó korlátozásokat, valamint a felek állampolgárságán, lakóhelyén vagy székhelyén, illetve a tke befektetés helyén alapuló minden megkülönböztetést.

²⁰⁰ A magyar jogban lásd a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II. 5.) Korm. Rendeletet

²⁰¹ 87/102/EGK irányelv a tagállamok fogyasztói hitelre vonatkozó jogszabályai és közigazgatási rendelkezéseinek közelítéséről

90/88/EGK irányelv az 87/102/EGK irányelv módosításáról

98/7/EK irányelv a fogyasztói hitelre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló 87/102/EGK irányelv módosításáról

mivel a 1986. december 22-én elfogadott 87/102 számú EGK irányelvet és az ezt módosító 98/7 számú EK irányelvet kellett átültetni vagy a hazai polgári törvénykönyvekbe (pl. BGB, új Ptk.), vagy egy külön jogszabályba (az angol 2006-os fogyasztói hitel törvény).²⁰² Az irányelv szerint *fogyasztói hitelszerz* dés alatt olyan szerz dészt kell érteni, amely alapján a hitelez a fogyasztónak hitelt nyújt vagy annak nyújtására ígéretet tesz halasztott fizetés, kölcsön vagy más, ezekhez hasonló pénzügyi megoldás formájában. A fogyasztó természetes személy, aki az irányelv hatálya alá tartozó ügyletek során olyan célból jár el, amely saját kereskedelmi vagy szakmai tevékenységi körén kívül esik. Hitelez pedig bárki, aki a kereskedelmi, üzleti vagy szakmai tevékenysége gyakorlása során hitelt nyújt. A jogforrás definiálja a fogyasztónak nyújtott hitel teljes költségét is, amely mindaz a hitelezési költség, ideértve a hitelszerz déshez közvetlenül kapcsolódó kamatot (éves hiteldíj mértékkel) és egyéb költségeket, amelyeket a tagállamok hatályos vagy kés bbiekben elfogadásra kerül el írásaiknak vagy gyakorlatuknak megfelelő en állapítanak meg.²⁰³ A hitelszerz dés lényeges elemeit mindenképp írásába kell foglalni, amelynek egyik példányát a fogyasztónak át kell adni. A hitelez nek minden, a szerz déssel kapcsolatos, változásról tájékoztatni kell az adóst. Az irányelvet nem kell alkalmazni, amennyiben az ügylet ingyenes vagy a hitel összege 200 €-nál kisebb vagy 20 000 €-nál több.²⁰⁴ A fogyasztó jogosult a hitelszerz dés szerinti kötelezettségeinek teljesítésére a hitelszerz désben meghatározott időpont el tt. Ez esetben – tagállamok által meghatározott szabályoknak megfelelő en – jogosult a hitel teljes költségének arányos csökkentésére.

A magánjog szempontjából kik kell emelni az *Európai Szerz dési Jog Alapelveit* (*Principles Of European Contract Law*; PECL).²⁰⁵ Az Európai Parlament Jogi és Belső Piaci Bizottsága 2000. november 6-án szakért i meghallgatást tartott egy európai magánjogi törvénykönyv létrehozásának lehet ségér l és szükségességér l; tartalmáról, valamint megalkotásának módjáról. 2001 júliusában a Bizottság közleményt tett közzé, amelyben egy sz kebb területtel, az európai szerz dési jog megteremtésének kérdésével foglalkozott: *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on Eu-*

²⁰² in HEMETSBERGER – SHOPPMANN – SCWANDER – WENGLER: *European Banking and Financial Services Law*. Kluwer Law International – European Association of Public Banks, 2006. 139 – 145. o.

²⁰³ 93/13/EGK irányelv a fogyasztókkal kötött szerz désekben alkalmazott tisztességtelen feltételekr l. Ez Magyarországon a betéti kamat, az értékpapírok hozama és a teljes hiteldíj mutató számításáról és közzétételér l szóló 41/1997. (III. 5.) Korm. rendeletben szabályozott THM-nek felel meg.

²⁰⁴ Az eredeti szövegben még ECU szerepel.

89/646/EGK irányelv a 77/780/EGK irányelv módosításáról

²⁰⁵ <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/doc>

Nem hivatalos magyar fordítása Az *európai Szerz dési Jog Alapelvei* in Európai Jog 2002/1. szám és 2004/2. szám

ropean Contract Law [COM (2001) 398 final]. A 1:101 § (3) szerint az alapelvek akkor alkalmazhatók, ha a felek i) megállapodtak abban, hogy a szerződésükre nézve az „általános jogi alapelveket”, a „lex mercatoria-t” vagy hasonló szabályokat kell alkalmazni, vagy ii) nem választottak szerződésükre nézve egyetlen jogrendszert vagy jogi szabályozást sem. Az ún. Lando-elvek tehát egy teljes körű önkéntesen alkalmazható szerződési jogot kínálnak a szerződéses partnereknek. Ma már a PECL-t az *európai lex mercatoria* egyfajta kodifikációjaként, de legalábbis összegzéseképp ismerik el.

Az Unió jogrendszer egyébként nem az egyes ügyletekre, hanem a pénzügyi intézetek működésére fekteti a hangsúlyt. A programcsomag egyik neve: Basel I., Basel II., amelyek a prudens működés szabályait fektették le. Az irányelvek közül kiemelendő az 77/780. számú EGK irányelv, amely elsőként hozta összhangba az üzleti tevékenység megkezdésére és gyakorlására vonatkozó rendelkezéseket.²⁰⁶ Ezt módosította 89/646. számú EGK irányelv, hangsúlyozva a székhely tagállama szerinti felügyelet elvét.²⁰⁷ A saját tőkét és a fizetőképességi mutatót szabályozta a 86/635/EGK irányelv, amelyet tovább finomított a 89/299. számú EGK irányelv.²⁰⁸ A nagykockázatokra és azok ellenőrzésére, továbbá a piaci verseny feltételeire vonatkozó rendelkezéseket a 89/647/EGK és 92/121/EGK irányelvek vezették be.²⁰⁹ A pénzmegosztás visszaszorítása érdekében született a 91/308/EGK és az azt módosító 2001/97/EK irányelv.²¹⁰ A pénzügyi biztosítékok közelítéséről a 2002/74/EK irányelv rendelkezik.²¹¹ A Basel II. legfrissebb szabályait a 2006/48/EK (a hitelintézetek tevékenységének megkezdéséről és folytatásáról) és 2006/49/EK (hitelintézetek tőkemegfeleléséről) irányelvek tartalmazzák.²¹²

²⁰⁶ 77/780/EGK irányelv a hitelintézetek üzleti tevékenységének megkezdésére és gyakorlására vonatkozó jogszabályai és közigazgatási rendelkezéseinek közelítéséről

²⁰⁷ in IMRE Miklós –szerk. *Közigazgatás és gazdaság*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2007. 331-332. o.

²⁰⁸ 86/635/EGK irányelv a bankok és más pénzügyi intézmények éves beszámolójáról és konszolidált éves beszámolójáról

89/299/EGK irányelv a saját tőké szabályozásáról

²⁰⁹ 89/647/EGK irányelv a fizetőképességi mutató szabályozásáról; 92/121/EGK irányelv a nagykockázatokra és azok ellenőrzéséről

²¹⁰ 91/308/EGK irányelv a pénzügyi rendszerek pénzmegosztás céljára való felhasználásának megelőzéséről; 2001/97/EK irányelv a 91/308/EGK irányelv módosításáról a pénzmegosztás megelőzése és megakadályozása érdekében

²¹¹ 2002/47/EK irányelv a pénzügyi biztosítékokról szóló megállapodásokról

²¹² 2006/48/EK irányelv a hitelintézetek tevékenységének megkezdéséről és folytatásáról; 2006/49/EK irányelv a befektetési vállalkozások és hitelintézetek tőkemegfeleléséről

I.7. JÖVŐKÉP

A magyar pénzügyi ágazatok nem függetlenek sem a *globális*, az európai, különösen az *euró pénzügyi piacoktól*. Erre a további jövőben is figyelemmel kell lenni, továbbá a nemzetközi tendenciákhoz, változásokhoz minél gyorsabban és rugalmasabban kell alkalmazkodnia az államnak és mindegyik szereplőnek, legyen az jogelméleti, jogalkotói vagy jogalkalmazói oldalon.

Az *Európai Unió* kötelező, közvetlenül alkalmazandó és hatályos jogi aktusai – az Alkotmány 2/A. § alapján továbbra is meghatározóak lesznek a *közjogi szabályozásban*, amely alapvetően egyértelműen továbbra is azokat fogja átültetni, beépíteni a hazai pénzügyi jogszabályokba. Az *uniós magánjog* jövője kiszámíthatatlan, a magyar magánjog újrakodifikálása is szinte végtelenségig húzódott el, pedig „csak” egy jogrendszerben kellett közös nevezőre jutni. Ez a folyamat biztosan nem lesz rövidebb a legalább 27 tagállam egyeztetései során. Ennek ellenére egyes uniós rendelkezések, például általános szerződési feltételek tisztességtelensége, fogyasztóvédelem, részben harmonizálni fogja az eltéréseket.

Rendkívül kivételes és egyelőre életszerűtlen elképzelés, hogy a közeljövőben az *ázsiai pénzügyi élet* olyan új megoldásokat dolgozzon ki, amely sokkal haladóbb lenne, mint a több száz éve kialakult és bevált európai mechanizmusok. Néhány hatékony és működő formáját azonban már látjuk, például ilyen a Béke Nobel-díjas Muhammad Yunuz és bankja, a Grameen Bank. A *szegények bankja* Bangladesben harminc-hetvenezer forintnak megfelelő összegeket ad szerszámra, tyúkra, kecskére, mobilra, laptopra stb. Az adósok ötös-tízes csoportokba tömörülnek, azaz egy-két ember kap hitelt, a többi neki segít, rá figyel. Ha az elsők visszafizették a kölcsönt, a szerepek felcserélődnek. A rendszer működésének alapja a bizalom és a kontroll egyensúlya. Hasonló modellt lehetne kidolgozni Magyarországon a nagyon szegényekre, nincstelenekre. Most még furcsán hangzik, de lehet, hogy pár év múlva már életszagú lesz a roma-bank.

A hazai pénzügyi szférára feltehetően a legnagyobb hatást az *euróra történő átállás* gyakorolja majd, ennek ideje a maastrichti kritériumok²¹³ megvalósítását követően leghama-

²¹³ A Delors tervben kidolgozott, némileg módosított maastrichti kritériumok a következők:

- i) *árstabilitás*: az inflációs ráta nem lehet 1,5%-nál több a három legnagyobb árstabilitással rendelkező tagállam inflációs rátájának átlagánál.
- ii) *stabil kormányzati pénzügyi pozíciók*: a) az éves költségvetési hiány nem haladhatja meg a GDP 3%-át; b) a bruttó államadósság nem lépheti túl a GDP 60%-át (de legalábbis csökkenő tendenciájú legyen).
- iii) *árfolyamok stabilitása*: a tagállam nemzeti valutájának árfolyama a Gazdasági és Monetáris Unió harmadik szakaszába lépést megelőző két évben nem lépheti át a második szakaszban megállapított árfolyamsá-

rabbi harmadik év, mivel legalább két éven keresztül kell megfelelni azoknak.²¹⁴ Sajnálatosan az eddigi kormányzatok ezeket nem kell mértékben tekintették irányadó szempontoknak, a költségvetési tervezés csak üres szólamok erejéig veszi figyelembe a feltételeket. Az infláció, kamat stb. visszaszorítása sürget tényez , már csak az ország gazdasági növekedése érdekében is.

A jogalkotás rendkívüli mértékben képes hatást gyakorolni a gazdaság egészére, ehhez azonban következetes kormányzati politikára van szükség, mivel a pénzügyi törvények elfogadásához általában a jelenlév képvisel k felének támogatása szükséges. Ez egyaránt jelent közjogi (adó és számviteli politika) és magánjogi lépéseket. A legaktuálisabb és legösszetettebb jelenség az új Polgári Törvénykönyv tervezetének elkészülte. Remélhetőleg a hazai magánjogot jelent sen átalakító új Kódex szabályai sokban hozzájárulnak a magyar belföldi és nemzetközi pénzügyi élet kiszámíthatóbbá, jogi szempontból is biztonságosabbá tételéhez, továbbá a finanszírozási szerz dések színvonalasabb alkalmazáshoz.

*„A nemzeti élet tágult és régi övét szétrepesztette; ... lehullottak a bástyák és mivel nyugati társadalommal érintkezésünk szelleme és anyagi érdekközösségünk mind rosszabbá lett ... Nem feledhetjük el, hogy hitelre utalt haladásunk igényli, hogy a hitel legels feltételét, ... megfelelni magánjogot megalkotni, ránk nézve életérdek. ”*²¹⁵

*„A kötelmi és a hitel jog kifejlesztése, a zálog jog, az értékpapírok és a különböző hitelviszonyok megfelelni jogi formáinak megteremtése a legfontosabb támaszai a hitel helyes m kötésének, mert el mozdítják és helyes mederbe terelik a t ke körforgását. ”*²¹⁶

vot. A gyakorlatban ez azzal is jár, hogy az adott országnak be kell lépnie az Európai Árfolyam Mechanizmusba (ERM).

iv) *kamatok konvergenciája*: a hosszú távú hitelek kamatlába legfeljebb 2%-kal lehet több, mint a három legnagyobb árstabilitással rendelkező tagállam államkölcsoeinek átlagos kamatlába.

²¹⁴ in BOYTHA György – PAPP Mónika: *Az Európai Unió létrejötte, intézményrendszere és jogforrásai*. Budapest 2004. 110. o.

²¹⁵ in DELL' ADAMI Rezs : *Az anyagi magyar magán jog codifikációja*. Budapest 1877. 321. o.

²¹⁶ in HELLER Farkas: *Közgazdaságtan*. 1920. II. kötet 131. o.

II. FEJEZET – HITEL - KÖLCSÖN

A hitel szavunk a hisz ige származéka a rövid hi- t b l, azzal a -tel képz együttessel, amely az étel, vétel, vitel szavakban is megtalálható. Sejtethet leg leg sibb szókincsünkhöz tartozik, mivel néhány leglényegesebb igénkhez (tesz, vesz, lesz, eszik, iszik) hasonlóan viselkedik alaktanilag, de ezt egyelőre nem sikerült megbízhatóan igazolni. Valójában az adósnak van elegendő hitele arra, hogy a hitelező bízjon a visszafizetésben. Tehát a hitel alapja a bizalom.²¹⁷ A külföldi nyelvek a latin *credo* 3 -*didi* -*ditus* szót vették át: credit (angl.), Kredit (ném.), credito (ol.), crédit (fr.). A kölcsön pedig ótörök eredetű: csuvas kivzsen ('hitelbe'); ennek eredeti ócsuvas alakja külcsen lehetett. A magyar szó melléknévi és főnévi jelentése másodlagos fejlemény.²¹⁸ Az idegen nyelvek itt nem egységesek: az olasz a latin *mutuum* modern alakját használja: *mutuo*, a francia az *emprunt*-t vagy *prêt*-t, a germán nyelvek pedig saját kifejezésüket: *lending* (angl.), a német az *Anleihe* (e); *Borg* (r); *Darlehen* (s); *Pump* (r)²¹⁹ szavakat.

Annak ellenére, hogy bár a hitel- és kölcsönnyújtásnak eltérő a finanszírozásban betöltött rendeltetése, mégis mivel a szerződéses gyakorlati életben e két ügylettípus alkalmazására rendkívül gyakran együttesen kerül sor, így a szoros összefüggések hangsúlyozása és bemutatása érdekében érdemes együtt tárgyalni azokat. Ilyen például az a tény, hogy ahhoz, hogy a hitelkeretet ténylegesen használja az adós valamilyen más – a pénzkötelmek körébe tartozó – szerződést kell kötnie, tipikusan kölcsönszerződést.

²¹⁷ Sajnos napjainkban a pénzügyi, bankéletben ez a fajta hozzáállás eltérő. A mai szakirodalom néha már annyira kiforgatja, hogy például a Központi Hitelinformációs Rendszer pozitív listájának kiterjesztése a természetes személyekre indokolásánál is az erre való hivatkozással találkozunk.

„Homály és tévedés elhárítása végett az olvasót mindenekelőtt szükségesnek tartom arra figyelmeztetni, hogy én ezen kifejezést: hitel; azon értelemben veszem, melyet a közéletben a „creditum” jelent, ami nem egyéb, mint bizonyos lekötölések által más kezében lévő ingó vagy ingatlan vagyonunkról nyert bizodalom és bátorság. Mennél nagyobb bizodalommal s bátorsággal nyújthat valaki az ingó kezei közt lévő vagyonunkról, annál több hitele – credituma van; s mennyivel nagyobb bizodalommal s bátorsággal bírja a közönség saját javait másoknál, annál tökéletesebbnek mondatik azon ország hitelállapota.” in SZÉCHENYI István: *Hitel*. 1830. 3. o.

²¹⁸ in TÓTFALUSI István –szerk. *Magyar Etimológiai Nagyszótár*. 1993. Arcanum DVD könyvtár VI.

²¹⁹ Innen jön a magyarba a pumpolni kifejezés.

II.1. A HITEL-KÖLCSÖN TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI

A közgazdaságtani elméletek szerint a hitelezés és a pénzkölcsönzés akkor alakul ki, amikor megszűnik az önellátás. A klasszikus közgazdaságtan történeti iskolája szerint²²⁰ ennek alapján három fejlődési fok különböztethető meg: csere-, pénz- és hitelgazdaság, mivel a pénz megjelenése önmagában nem eredményezi a vállalkozói, beruházási kedv élénkülését, csupán mint általánosan elfogadott egyenértékes könnyíti meg a kereskedelmet.

Történetük az ókorra nyúlik vissza, az ókori Babilóniában, Föníciában és Görögországban is virágzó finanszírozási élettel találkozunk. A pénzzel való foglalkozás megvetett volt, általában rabszolgák,²²¹ megtelepedett idegenek (μετοικος –metoikosz) végezték, nevük δανεοτης (daneothész), amely a győlt kölcsön kifejezésből eredt. A kamatok magasak voltak évi 12-18 %, de uzsorával (60 %) is találkozhatunk, sőt Theophrastus egyik feljegyzése szerint olyan konstrukció is előfordult, hogy egy drachma után másfél obulust, 25 %-ot kértek egy napra, ami 9000 %-ot(!) jelentett egy évre.²²² A kamatra kölcsönzés kérdését egyébként Arisztotelész Politika című művében is felveti. Az a gazdálkodó, aki pénzt kölcsönadja azért, hogy bizonyos idő múltán több pénzhez jusson, az uzsorás,²²³ az ilyen módon szerzett nyereség pedig maga az uzsora (kamat).²²⁴ Arisztotelész korábbi elemzéséből kitűnik, hogy a pénz alapvető rendeltetése, a csere közvetítése. Amikor tehát a pénzt kölcsönadják uzsorára, a pénzt nem eredeti rendeltetésének megfelelően használják, ezért a pénz kamatra kölcsönzése, mint

„*gazdálkodási mód valamennyi közt a legtermészetellenesebb.*”²²⁵ A pénz „*a cserekereskedés céljára keletkezett, s lám az uzsora mégis magát szaporítja. Innen ered az uzsora görög neve is, ami azt jelenti, hogy magzat, a megszületett kicsinyek rendszeren ugyanis hasonlítanak az őket létrehozó lényekhez, márpedig az uzsora mi egyéb, mint mikor a pénz megfiadzik.*”²²⁶

A hitel-kölcsön lényege a római jogi felfogáshoz, jogintézményekhez képest számottevően nem változott. Az archaikus korban a *nexum* kezdetben nyers ércpénz, majd később

²²⁰ lásd továbbá in Bruno HILDEBRAND: *Die Nationalökonomie der Gegenwart und Zukunft*. Frankfurt/Main 1848. első fejezetei.

²²¹ A történelem megírta Πασιον nevét, aki rabszolgaként a Kr. e. 4. században élt és gazdái üzletét vette, majd polgárjogot kapott. 50 talentum ezüsttel kévelt dolgozott (1 talentum 26 kg ezüst, akkoriban az ezüst és az arany egy árban volt), ami mai áron 1,7 milliárd forintnak felel meg. (A hatályos Hpt. szerint 2 milliárd forint kell ma Magyarországon a bankalapításhoz.)

²²² in PECZ Vilmos – szerk. *Ókori Lexikon*. 1902.

²²³ in BODAI Zsuzsa: *Arisztotelész gazdaságbölcselete*. <http://www.inco.hu/>

²²⁴ A görög uzsora szó valójában a kamatot jelentette, és nem volt negatív értéktartalma; a görög τοκος félrefordítása, amely kamatot jelent, egyébként az uzsora is ugyanazt a gyököt őrzi:

²²⁵ in BODAI Zsuzsa: *A pénz filozófiája*. Aula Kiadó, Budapest, 2001. 19. o.

²²⁶ in ARISZTOTELÉSZ: *Politika*. Gondolat, Budapest, 1984. 89.o.

vertpénz kölcsönt jelentett, s mint ilyen, az érccel és mérleggel létrehozott jogügyletek közé tartozott (*negotium per aes et libram*). Amennyiben az adós nem fizetett, vele szemben manus iniectio-ra volt lehetőség, azaz legvégső esetben a hitelező megölhette vagy a Tiberisen túl rabszolgának adhatta el. Ez egészen a lex Poetilia Papiria bevezetésig, Kr. e. 326-ig így volt, amely megtiltotta az adósrabszolgaságot. A klasszikus korban a kölcsön *mutuum* néven ismert,²²⁷ amely helyettesíthető dolgok (*res fungibilis*) tulajdonba adása volt azzal a feltétellel, hogy az adós lejáratkor ugyanabból a dologfajtából súly, szám, és mérték szerint ugyanannyit köteles visszaadni.²²⁸ Az akkori jogelmélet *dare* szolgáltatásként határozta meg és a reálkötelekhez sorolta. Mivel az ügylet közvetett tárgya helyettesíthető dolog volt, a teljesítés lehetetlenülését még *vis maior* sem eredményezhette. A tipikus az ingyenes kölcsön volt, a kamatot (*fenus*) külön ki kellett kötni. Ebből a szóból jött a *fenerator*, aki kamatos kölcsönt ad.²²⁹ Bár a *fenus* alatt szűk értelemben csak kamatot értettek, az élénk és virágzó kereskedelmi élet saját konstrukciót dolgozott ki, ez a *pecunia nautica* vagy *fenus nauticum*,²³⁰ azaz a tengeri kamat, tengeri kölcsön. Amennyiben a hajóúton az áru megsérült, vagy elveszett azt a kölcsönadó viselte, viszont ezt a veszteséget azzal ellensúlyozták, hogy az akkori törvényes kamatmaximumnál (évi 8 %, a tized egytized részé)²³¹ magasabbat is ki lehetett kötni. Később, amikor a birodalom gazdasági életének kiemelkedő szereplői Agrippa, Maecenas, Trimalchio voltak, már a kamatos kölcsön lett az általános, a hatalmas ingatlan- és pénzvagyonnal rendelkező gazdag emberek jórészt ezek hozamaiból, kamataiból éltek. A hivatásos bankárokat a következő kifejezésekkel jelölték: *argentarius*, *coactor argentarius*, és *nummularius*. A hitelkölcsönügyletekhez természetesen már akkor is kapcsolódtak – a római jog által részletesen kimunkált – biztosítékok.²³²

²²⁷ Boveiben in ANDREAU, Jean: *Banking and Business in the Roman World*. Cambridge University Press, 1999. 121-122. o.

²²⁸ A *mutuum* elnevezés abból ered, hogy úgy adok neked valamit, hogy az enyémből a tied (*ex meo tuum*) legyen. in MARTON Géza: *Justinianus császár Institúciói*; Egyetemi Könyvkereskedés, 1939. 145. o.

²²⁹ in ANDREAU, Jean: *Banking and Business in the Roman World*. Cambridge University Press, 1999. 11-15. o. A legismertebb *fenerator*-ok (*feneratores*): Q. Considius, Q. Cæcilius, Octavius Ruso, Alfius, Cercopithecus Paneros, és maga a filozófus Seneca! is.

²³⁰ A *fenus nauticum* kifejezéssel csak Diocletianus (244–284-305 császár –311) korától találkozhatunk. ANDREAU, Jean: *Banking and Business in the Roman World*. Cambridge University Press, 1999. 54. o.

²³¹ Ezzel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a polgári korszak magánjoga is 8 %-ban maximálta a kamatot. in 1877. évi VIII. törvénycikk. és in SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatja*; Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933. Második Rész 58. o.

4. § Nyolcz százaléknál magasabb kamat a bíró által nem állapítható meg. Ezen szabály áll akkor is, ha a magasabb kamat bírói egyességben kötött ki.

5. § Az ezen törvényben megszabott mértéken felül kikötött és megfizetett kamatok visszafizetése nem követhető.

²³² Részletesebben lásd in ANDREAU, Jean: *Banking and Business in the Roman World*. Cambridge University Press, 1999. 75-77. o.

Még a *Biblia* is tartalmaz kölcsönre vonatkozó szóló részletekkel, amelyekből számos következtetést vonhatunk le a kor finanszírozási kultúrájáról.²³³ Az Ószövetségben elforduló helyek²³⁴ az uzsora tilalmáról szólnak, amelyek alkalmazása csak a szegény, nyomorgó emberekkel szemben volt tiltott. Az Újszövetségben Máté könyvében az öt talentumról szóló példabeszéd a legszemléltetőbb részlet,²³⁵ amely jól mutatja, hogy már abban a korban is a pénzkölcsön tekintetében a kamat elkerülhetetlen volt. Ennek háttérében az gazdasági felismerés áll, hogy a pénz (jelen)értéke nem állandó, a jövőben ugyanaz az egység általában kevesebbet képvisel. A bibliai szövegekben olykor félrefordították a görög *τοκος* (tokosz) szót, amely nem uzsorát, hanem kamatot jelent, amely nélkülözhetetlen eleme a pénzügyi szerződéseknek. Ez arra is enged következtetni, hogy tisztában voltak azzal, hogy a pénzügyi közvetítők, akkori szóval élve pénzváltók, azaz a bankárok, kockázatot vállalnak a kölcsönnyújtás során.

A középkorban visszaesett a gazdaság színvonala, főleg a fogyasztási célokra vetettek fel hiteleket. A középkori uralkodói – olykor ésszerűtlen – kölcsönök biztosítása gyakran a regálék hozamának idővel elzáróztatását, átengedését eredményezte. A pénzügyeket alantas dologként kezelték, és a keresztény egyház az uzsora ellen keményen fellépett. Ehhez hozzájárult, hogy a II. niceai zsinat 787-ben kimondta a kamattilalmat,²³⁶ az 1139-es lateráni konzíliumon pedig katasztrofálisan és a keresztény temetés megtagadásával sújtotta a kamatszédet.²³⁷ Aquinói Szent Tamás, a kiváló keresztény dogmatista is igazolni iparko-

²³³ Részletesebben lásd NORTH, Gary: *Honest Money – The Biblical Blueprint for Money and Banking*. Dominion Press 1986. különösen a Biblical Banking fejezet.

²³⁴ [Kiv. 22. 25.] Ha pénzt adsz kölcsön az én népemnek, a szegénynek a ki veled van; ne légy hozzá olyan, mint a hitelező; ne vessetek reá uzsorát.

[Deut. 28. 12.] Megnyitja néked az Úr az drága kincsházát, az eget, hogy eszt adjon a te földednek alkalmas időben, és megáldja kezédnek minden munkáját, kölcsönt adsz sok népnek, te pedig nem veszel kölcsönt.

[Lev.25. 35-37.] Ha a te atyádfia elszegényedik, és keze erőtlené lesz melletted, segítsd meg t, akár jövedvény, akár zsellér, hogy megélhessen melletted. Ne végy t le kamatot vagy uzsorát, hanem félj a te Istenedtől, hogy megélhessen melletted a te atyádfia. Pénzedet ne add neki kamatra, se uzsoráért ne add a te eleségedet.

[Péld. 28. 8] A gazdag a szegényeken uralkodik, és szolgálja a kölcsönvevőt a kölcsönadónak.

[Péld. 28. 8] Aki öregbíti az marháját kamattal és uzsorával, annak gyűjt, a ki könyörül a szegényeken.

²³⁵ [Mt. 25. 27-29.] Oda kellett volna adnod pénzedet a pénzváltóknak, hogy megjövet kamattal kaptam volna vissza. Vegyétek el t le a talentumot, és adjátok oda annak, akinek tíz talentuma van! Mert annak, akinek van, még adnak, hogy bőven legyen neki; akinek meg nincs, attól még amiye van is, elveszik.

²³⁶ Ennek bibliai alapja a Hegyi beszédből egy félreértelmezett részlet, (a két fordítást érdemes összehasonlítani):

[Lk. 6. 35.] Hanem szeressétek ellenségeiteket, és jól tegyetek, és adjatok kölcsönt, semmit érte nem várván; és a ti jutalmatok sok lesz, és ama magasságos Istennek fiai lesztek: mert jóltévők a háládatlanokkal és gonoszokkal.

[Lk. 6. 35.] Szeressétek inkább ellenségeiteket: tegyetek jót, adjatok kölcsön, és semmi viszonzást ne várjatok. Így nagy jutalomban részesültök, a Magasságosnak lesztek a fiai, hiszen jó a hálátlanokhoz és a gonoszokhoz.

²³⁷ in NAGY Éva: *A fogyasztási célú hitelezés kialakulása*. in Jura 2006/1. szám

dott a kamattilalmat. A kamatszedés kérdése a reformáció során újra jelentkezett, és a szigor fokozatosan lazult, elismerve a méltányos és tisztességes mérték pénzügyi hasznot. Mivel a más vallásúakra – általában zsidók, muszlimok – nem vonatkozott a kánoni tilalom, így idők lettek a pénzügyi élet kiemelt szereplői. Ez időben az augsburgi Fugger család a legnagyobb bankár dinasztia Európában, óriási nemzetközi hitelkihelyezéseik voltak.²³⁸ Miksa császárnak 170 000 aranyat kölcsönöztek a Velence elleni háborúhoz, ehhez képest a valóban fényes, a pusztán fogyasztó igényeket kielégítő hitelfelvétel jó példája V. Károly koronázási ünnepsége, amelyhez 300 000-t vett fel.²³⁹ Még érdemes kiemelni Augsburg másik nagy, a Fuggerekkel olykor rivalizáló patríciausi családot a Welser-eket.²⁴⁰ A pénzügyek és a bankvilág középpontja ebben az időben a levantei kereskedelem, az *észak-itáliai város(állam)ok* voltak, számos kifejezés őrzi olasz eredetét, pl. lombard-hitel, zsíróforgalom (*giro*), és a bank, bankó szó a *banco*-ból (jelentése: pad, asztal, pult) ered,²⁴¹ amely nem változat: *banca*, jelenti a bankot. Egyes tulajdonnevekben azonban hímnem szerepel, pl. Banco di Napoli. A vásárok tovább élénkítették a pénzmozgást, megjelentek a váltó, vásári hitelek, valamint a vitákat gyorsan elbíró vásári bíróságok.

Az *angolszász országokban* az esetjogi irodalom, továbbá a kiemelkedő történelmi hagyományokkal rendelkező bankélet – különösen a *Bank of England* 1694-es alapítása óta – részletesen kidolgozta ezeket a szerződéseket a mindennapok számára. A kontinentális országokban csak a 19. századtól, a polgári társadalom kialakulásától lehet érdemben hitelezéssel beszélni, amely szorosan összefügg a banktörténettel, az ügylet konstrukciója szinte semmit sem változott. Európában a tőkefelhalmozásnak ez a másfél, két évszázados lemaradása, hiánya sokáig éreztette hatását, a helyzet a 19. század második felében és a 20. század elején, valójában a két világháború közötti időszakban indult javulásnak.²⁴²

A fejlődéshez nagyban hozzájárult, hogy megjelentek a nemzeti polgári törvénykönyvek: Code Civil (1804), Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (1811), Bürgerliches Gesetzbuch (1900), Codice Civile (1942); és/vagy a kereskedelmi törvények: Code de commerce (1807), Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch (1861), később az Obligationenrecht (1911), Uniform Commercial Code (1952); amelyek nevesítették a köl-

²³⁸ in KISLÉGI NAGY Dénes: *Híres kereskedők*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1940. 40-46. o.

²³⁹ in HALÁSZ Sándor – MANDELLÓ Gyula – szerk. *Közgazdasági lexikon*. Pallas, 1898. Fuggerek

²⁴⁰ in KISLÉGI NAGY Dénes: *Híres kereskedők*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1940. 31-35. o.

²⁴¹ Érdemes itt megemlíteni, hogy már az ókori görögök is kis asztalokon, padokon ülték a banküzletet, ezt a *τραπεζιτης*, (trapezithész) – asztalos, pénzváltó asztal szó őrzi mind a mai napig, például a görög jegybank neve *Τραπεζα της Ελλάδος* (trápéza thész elládosz). Így habár a kifejezést nem is vette át a középkor a technikát mindenképp.

²⁴² A kamatról szóló Tolsztoj irodalmi szemelvényt lásd a 6. számú mellékletben.

csönszerzést. Magyarországon a reformkorban – gr. Széchenyi István 1830-ban megjelent *Hitel című művének hatására* – jelentkezik az az alapgondolat, hogy hitel(élet) nélkül nincs gazdasági élet. Hazánkban a gazdasági életre, a finanszírozásra a legnagyobb hatást az 1875. évi XXXVII. törvénycikk, a Kereskedelmi törvény gyakorolta, továbbá a Magánjogi Törvényjavaslat (1928), amely sajnálatosan nem lépett hatályba.

A 20. században a klasszikus szerződéstípusok mellett, a jelentős gazdasági és társadalmi változások hatására megjelent a fogyasztói hitel, fogyasztó kölcsön.²⁴³ Az ipari termelés a piaci verseny érdekében fokozottan előtérbe helyezte a finanszírozási ügyleteket, hogy megnövekedett kínálatnak folyamatos keresletet biztosítson. Ezzel párhuzamosan, valójában a fogyasztóvédelem együtt kialakult a fogyasztói szerződések „rendszere”, amely a jogtudomány érdeklődését is felkeltette.

A hitel-kölcsön mára a legtipikusabb finanszírozási mód, a nemzeti jogrendszerek hasonlóan szabályozzák a két ügylettípust, és csak a részletszabályokban van kisebb-nagyobb eltérés. A legtöbb országban a hitelélet a közjog által is szabályozott, így, mint a bankok által nyújtott szolgáltatásokat, mindegyik állam ismeri.

²⁴³ in NAGY Éva: *A fogyasztási célú hitelezés kialakulása*. in Jura 2006/1. szám

II.2. A HITEL-KÖLCSÖN ÁLTALÁNOS JELLEMZÉSE

II.2.1. Fogalma

A modern hitel fogalmát – meglepő módon – az olasz polgári törvénykönyv, a Codice Civile 1842. bekezdése határozza meg legkifejezettebben. A bankhitel nyitása olyan szerződés, ahol a bank arra vállal kötelezettséget, hogy a másik fél rendelkezésére egy pénzösszeget tart meghatározott időpontig vagy határozatlan ideig.²⁴⁴ A (pénz)kölcsön legáltalósabb megfogalmazását pedig a svájci polgári törvénykönyv (Zivilgesetzbuch) 312. §-ban találjuk: A kölcsön egy olyan szerződés, amelynek fogva a kölcsönadó arra vállal kötelezettséget, hogy egy meghatározott pénzösszeget vagy más helyettesíthető dolgokat a kölcsönvevő tulajdonába átadja, és az ugyanolyan fajút köteles visszaszolgáltatni azonos minőségben és mennyiségben.²⁴⁵

II.2.1.1. Az egyes nemzeti felfogások

Érdeemes megfigyelni, hogy az *angol* szakirodalom nem definiálja ezen ügyleteket, kimarad az elméleti alapvetés, rögtön az egyes típusokat mutatják be a szerzők.²⁴⁶ A köztudottal kapcsolatban a bankjogi könyvek hangsúlyozzák a common law egyik sajátosságát, hogy aki – legyen az a fogyasztó akár – aláírta a szerződést, azt akkor is köti, ha el is olvasta,²⁴⁷ mivel az angolszász jog inkább a formára és nem az akaratra helyezi a hangsúlyt. Az angol bankszargon a hitelt, a kölcsönt a bankok vagyonának tekinti, és három alaptípusát különbözteti meg: határidős – rövid, közép, hosszú távú – kölcsön (*term loan*), megújuló, ismételten igénybe vehető lehetőség (*revolving facility*) és a hitel, hiteltúllépés (*credit, overdraft*).²⁴⁸

A bankélet a kontinentális jogrendszerekre is hatással volt, így ezek az ügyletek Európa valamennyi magánjogi kódexekbe is bekerültek; a szabályozási koncepció azonos, pusztán a terjedelemben és a kidolgozottság mértékében található különbség. A *német*

²⁴⁴ Codice Civile Art. 1842. L'apertura di credito bancario è il contratto col quale la banca si obbliga a tenere a disposizione dell'altra parte una somma di danaro per un dato periodo di tempo o a tempo indeterminato.

²⁴⁵ Il mutuo è un contratto per cui il mutuante si obbliga a trasferire al mutuatario la proprietà di una somma di danaro o di altre cose fungibili, e questi a restituire le cose della stessa specie in eguale qualità e quantità. <http://www.admin.ch/ch/i/rs/220/a312.html> szinte szó szerinti ugyanez található az 1928-as Magánjogi törvénykönyv javaslata 1314. §-ában

²⁴⁶ Jó példa erre, hogy a még az olyan konkrét című könyv is, mint a GUTTERIDGE – MEGRAH: *The Law of Bankers' Commercial Credits*; London 1984. sem ad fogalom meghatározást, hanem rögtön az egyes típusokat tárgyalja.

²⁴⁷ Ez alól kivételt képeznek a tisztességtelen szerződési feltételek, amelyek a fogyasztókat védik az általános szerződési feltételekkel szemben.

²⁴⁸ in ROSS CRANSTON: *Principles of Banking Law*; Oxford, 2003. 145. o. és 300-323.o.

BGB²⁴⁹ csak a kölcsönszerzést dőst nevesíti, és a rendelkezések nagy része a fogyasztóval kötött ügyletet tárgyalja. Ezek között helyezi el és utal a hitelre. A *francia* Code Civil valamennyi kölcsöntípust együtt tárgyalja, és külön nevesíti a kamatos kölcsönt elhatárolva a haszonkölcsönt I és fogyasztási, fogyasztói kölcsönt I.²⁵⁰ Az *olasz* Codice Civile²⁵¹ – a magyar Ptk. is ezt a megoldást követve – elválasztja a két szerzést dőst egymástól: a kölcsönt, mint pénz vagy más dolog átadásaként definiálja, kiemelve, hogy a dolog a kölcsönvevő tulajdonába kerül, amelyet a lejáratkor vissza kell adni. A bankhitelt már a bankszerzések dősekről szóló fejezetben szabályozza, amely határozott vagy határozatlan ideig tartó banki hitelnyitást jelent. A *magyar* Polgári Törvénykönyv ezt I eltér, és tipikusnak a pénzkölcsönt tekinti, és ennek szabályait rendeli alkalmazni más helyettesíthető dolog kölcsönbeadása esetén, ideértve a kamatra vonatkozó rendelkezéseket is.

II.2.1.2. Fajai

Az elmélet a hitel és kölcsön számos típusát ismeri.²⁵² A *hitelfolyósító* oldalon állhat: jegybank, pénzügyintézet, egyéb szervek. Az *adós* személye lehet: az állam, az önkormányzatok, egyes hatóságok, vállalkozások, magánszemélyek, civil szervezetek illetve bankok (bankközi hitelek). A hitel és a kölcsön *tárgya* lehet pénz, dolog vagy munkaerő; beruházási (állóeszköz) vagy forgóeszközhitel. Sajátos megoldás a *contractus mohatrae*, amely esetében dolgokat (ez lehet váltó, értékpapír is) adnak át abból a célból, hogy az adós értékesítse, és a befolyt vételárat egy előre meghatározott összeg kölcsönként tartsa meg.²⁵³ Az *id tartam* szerint megkülönböztethető rövid- (1-2 év), közép- (3-5 év) és hosszúlejáratú (5 évnél hosszabb időtartam, egészen akár 20, 25 évig is). A *felhasználási célok* a következők: javak termelése – beruházás, fogyasztás, illetve egyes ágazatok: mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, szolgáltatás, infrastruktúra stb. A *folyósítás* lehet rulírozó (a hitelkeret a folyósított kölcsönök visszafizetésével újra növekszik) vagy nem rulírozó (egyösszegben). A *Fedezete* szerint megkülönböztetünk fedezetlen (nyílt vagy biankó) illetve fedezettel bíró hiteleket (anyag, termék, áru, termés, zálog, követelés, garancia, kezesség, értékpapír stb.) A fedezet lehet személyi (ez tipikusan valamilyen biztosíték), a reálhitelek mögött mindig valamilyen speciális vagyongfedezet áll. A *lombardhitelek* fedezete lehet kézizálog (tipiku-

²⁴⁹ részletesebben in BGB 2. könyv Kötelmek 3. cím Kölcsön szerzések 488-507. szakasz.

²⁵⁰ in Code Civil III. könyv X. cím 1874-1914. szakasz.

²⁵¹ lásd továbbá in Codice Civile 4. könyv A kötelmekről XV. fejezet Kölcsön 1813-1822. szakasz, továbbá a bankszerzések dősekről szóló XVII. fejezet. III. rész Banki Hitelnyitás 1842-1845. szakasz.

²⁵² vö. BOTOS Katalin: *Magyar pénz- és tőkepiaci rendszer*. Osiris, Budapest, 2001. 106-108. o. és HUSZTI Ernő: *Banktan*. Tas Kft. 1996. 101-106. o.

²⁵³ in KOLOSVÁRY Bálint: *Magánjog*. A „Studium” kiadása, 1930. 361. o.

san áru) vagy értékpapír. A *cessziós hitel* egy későbbi követelés megelőzése (valójában engedményezés). A kötelezettségvállalás keretében nyújtott hitelek esetén a pénzügyet a jövőre nézve vállal pénzügyi szolgáltatást. A kaució hitelnél a bank meghatározott összeg erejéig kezességet, garanciát vállal ügyfelének a szállítójával szemben fennálló fizetési kötelezettsége teljesítéséért. Az *akcepthitel* az ügyfél számára lehetővé teszi, hogy a részére biztosított keret vagy limit erejéig a bankra váltókat intézményezzen. A okmányos hitelezés dokumentumok bemutatásához köti az összeg folyósítását. A nemzetközi fizetési forgalom kedvelt pénzügyi konstrukciója a *rembours-hitel*, amely összekapcsolja az elfogadványt és az akkreditívet, oly módon, hogy megfinanszírozza a szállítás és az ellenérték beérkezése közötti időt. A *megtérülés alapja* lehet az árbevétel, a jövedelem, illetve egyéb források. A hiteltípusok a *folyósító országok* szerint is csoportosíthatók²⁵⁴ – ez hazánkban a 1990-es években volt jellemző, mivel a magyar finanszírozási élet főleg a külföldi gyakorlatot vette alapul – így megkülönböztetünk: osztrák, bajor – baden-württembergi, olasz, francia, svéd, finn, japán, angol, török, kanadai, amerikai konstrukciókat.

A hitel-kölcsön két alapvető formája a megújuló (*revolving*) és a meghatározott lejáratú (*term facility*) hitel. A határidős és a megújuló hitel közötti különbségek az újra felvétel lehetőségében, a visszafizetés módjában és a szokásos biztosítékok formáiban mutatkoznak meg. A *revolving* hitelt általában a folyamatos működés érdekében alkalmazzák, készletek finanszírozására. Tekintettel arra, hogy nincs ütemezve, a visszafizetés felszólításra történik, nem előre meghatározott ütemezés szerint, szemben a határidős hitellel. A megújuló hitel esetén ugyanis a lejáraton belül visszafizetett összeg újra felvehető. A határidős esetén nem. A megújuló hitel biztosítására többnyire zálogjog vagy a kinnlevések engedményezése szolgál, addig a határidős hitelnél az eszközökön alapított (jel)zálogjog a jellemző biztosíték. A hitelösszeg ezekben az esetekben kölcsön, banki elfogadvány vagy okmányos meghitelezés formájában vehető igénybe. A kölcsön a legjellemzőbb.²⁵⁵ A revolving hitelek esetében azonban egy végső lejáratú időpontot határoz meg a hitelező bank a megállapodásban, amelyen belül az adós többször is igénybe vehet kölcsönt. Az igénybe nem vett összeg után a határozott lejáratú hiteleknel alkalmazott rendelkezésre tartási jutalékhoz hasonló, ún. „le nem hívási” jutalékot (*non-utilization fee*) kell fizetnie az adósnak. Ez utóbbi számítása sajátos, az igénybe nem vett összeg mértékével fordítottan arányos. Tehát minél kevesebb az igénybe nem vett összeg, annál magasabb a fizetend

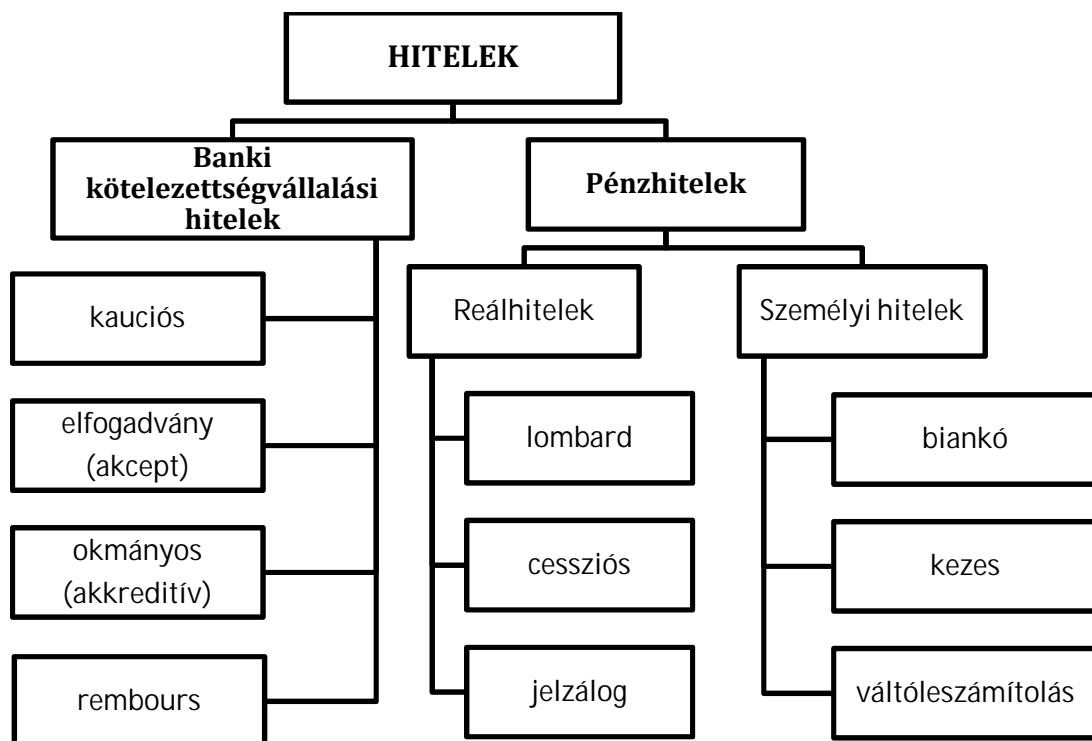
²⁵⁴ CSANÁDI Ágnes – GYURCSÁK Ferencné – HEVESI Zsuzsanna: A vállalkozások pénzügyei; Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992. 35.o.

²⁵⁵ in KÓNYA Judit: *A nemzetközi hitelszerző és jogi aspektusai*, in Hitelintézeti Szemle 2007. 5. szám. 481. o., www.bankszovetseg.hu/anyag/feltoltott/HSZ5konya479_505.pdf

jutalék; így ösztönözvén az adósokat minél több hitel lehívására, amely a bankoknak fog több nyereséget jelenteni.

A *term facility*, határozott lejáratú hitel az eszközök számára teremti meg a pénzügyi feltételeket és nem vehet újra igénybe. Jellegzetessége, hogy meghatározott időtartam, az ún. lehívási időszak (*drawdown period*) áll rendelkezésre a lehívásokra és rögzített időpontokban válik esedékessé részletekben (*amortising term loan*) vagy teljes összegben (*bullet loan*) a visszafizetésük. Azonban a revolving hitelekkel eltérően ebben a formában az igénybevételi időszak alatt igénybe nem vett hitelek később már nem hívhatóak le, s t ezen összegek után rendelkezésre tartási jutalékot (*commitment fee*) köteles fizetni az adós a hitelező banknak. Hasonlóképpen nincs lehetőség az el törlesztésképp visszafizetett összegnek megfelelő mértékben újabb kölcsön lehívására sem.

2. ábra - A hiteltípusok rendszere

saját átdolgozás HUSZTI Ernő : *Banktan*. Tas Kft. 1996. 104. o. alapján

II.2.2. Gazdasági szerepe

A piacgazdaság és a kapitalista termelés fejlődése azon alapul, hogy a vállalkozó általában idegen tőkét vesz igénybe. Ez kétféleképpen történhet, vagy társvállalkozókat keres, akikkel osztoznia kell majd az elért nyereségben, vagy pénzintézeteken keresztül pó-

tolja a szükséges t két.²⁵⁶ A pénzügyetek mai fejl ési fokán sokan nem beruházási céllal, hanem fogyasztási szükségleteiket, adósságaik rendezését is átmeneti id re kölcsön igény-bevétele útján elégítik ki. Valójában az adósságkezel hitel egy újabb adósság, pusztán a visszafizetés kerül átütemezésre. Mára az oktatásban is egyre nagyobb jelent séggel bír a diákhitel, Nyugaton, f leg az angolszász kultúrában már hallgatói hitelrendszerekr l²⁵⁷ beszélhetünk.

A globalizáció kett s hatással van a hiteléletre. Egyfel l összefonódnak a nemzeti pénzügyi piacok, megjelennek transznacionális pénzügyi csoportok, ez élénkíti a versenyt, olyan mérték beruházásokra kerül sor szerte a világon, amelyek korábban elképzelhetetlenek voltak. Másfel l ez óriási pénzmennyiség, továbbá a nemzetközi pénzügyi szervezetek (IMF, IBRD) sok államot arra indítottak, hogy idegen t két vegyen igénybe, ebb l napjainkra olyan hatalmas államadósságok keletkeztek, amelyet sok – f leg afrikai, dél-amerikai – ország államháztartása és gazdasága már képtelen kezelni.

Fontos kiemelni, hogy a hitel-kölcsön önmagában nem produktív, nem a hatalmas hitelfelvételi lehet ségek eredményezik egy gazdaság el bbe jutását. A hitel, kölcsön csak átviszi a javakat, t két, pénzeszközöket egyik pénzügyi rendszerb l a másikba, a felhasználáson múlik, hogy az mekkora hatással lesz a gazdaságra, ugyanis ha egyszer en feléltek, akkor az adósság visszafizetése még azt a kevés könnyebb évet is megbosszulhatja.

*„Kell tehát el menetel a gazdaságban, kell kereskedés! De ezekr l csak álmodni sem lehet bizonyosság s hitel nélkül.”*²⁵⁸

A hitel és a kölcsön kifejezést a mindennapi szóhasználat egymás szinonimájaként használja. A közgazdaságtan és sz kebb megközelítésben a banktan a hitelt és kölcsönt a legjellemz bb, ún. reguláris aktív bankm veletnek tekinti. Makrogazdasági a szempontból a hitelezés, maga a hitelkeret létrehozása, a pénzteremtés egyik formája, mivel az eddigi megtakarításokból egy újabb, újra felhasználható pénztömeg jelenik meg. Tehát ugyanaz a pénz egyszerre betét az egyik oldalon és egyszerre hitel a másik oldalon. Ennek fels kor-

²⁵⁶ in VERNIMMEN, Pierre – QUIRY, P. – DALLOCHIO, M. – LE FUR, Y. – SALVI, A.: *Corporate Finance – theory and practice*. Jhon Wiley & Sons Ltd, 2006. 20-21. o.

²⁵⁷ Ilyen szerz déstípusok a teljesség igénye nélkül: CL - FFEL Consolidated, D1 - Direct Stafford Subsidized, D2 - Direct Stafford Subsidized, D3 - Direct PLUS for Graduate or Professional Students, D4 - Direct PLUS, D5 - Direct Consolidated Unsubsidized, D6 - Direct Consolidated Subsidized, D7 - Direct PLUS Consolidated, DU - National Defense Loan, EU - Perkins Expanded Lender, FI - Federally Insured Student Loan—FISL, GB - FFEL PLUS for Graduate or Professional Students, IC - Income Contingent Loan—ICL, NU - NDSL, PL - FFEL PLUS, PU - Federal Perkins, RF - FFEL Refinanced, SF - FFEL Stafford Subsidized, SL - Supplemental Loan—SLS, SN - FFEL Stafford Non-Subsidized, SU - FFEL Stafford Unsubsidized;

forrás: www.collegeboard.com, www.finaid.org, http://www.nslsds.ed.gov/nslsds_SA/SaGlossary.do

²⁵⁸ in SZÉCHENYI István: *Hitel*. 1830. 15. o.

látja a tartalékrátához igazodó multiplikátor. A kölcsön a pénzüjraelosztásban játszik szerepet, amikor az eddig hitelkeretként létező összeg a valóságban is kikerül a gazdaságba. A pénzügyi intézmény nyeresége pedig abból keletkezik, hogy a betétesnek kisebb kamatot fizet, mint amekkorát az adóssal szemben támaszt (*marge, margin*).

A gazdasági élet hatással van a jogtudományra is, ezért indokolt lenne a hitel-kölcsön kimunkáltabb szabályozása, különös figyelemmel az egyes típusok eltérő sajátosságaira. Tekintettel arra, hogy a hitelező vállal kockázatot, a jogi szabályozás hitelező védelem-centrikus lett.

II.2.3. Kötelmi jellege

A jogtudomány a fenti megkülönböztetést (pénzteremtés és pénzüjraelosztás) úgy fordítja át saját nyelvére, hogy a hitelezés szolgáltatását *praestare*, a kölcsönt *dare* kötelemként definiálja. A kötelmi jelleggel általában összekapcsolódik a szerződés létrejöttének kérdése. A kölcsönrel kapcsolatban a jogelméletben találkozunk olyan állásponttal is, hogy mivel *dare* kötelemről beszélünk, ezért az reálkontraktus, azaz a szerződés és a dolog, pénz átadásával jön létre.²⁵⁹ Ennek a felfogásnak a gyökere a római jogban keresendő, ugyanis az archaikus kor kölcsöne (*nexum*) még reálkötelem volt, és valójában a hitelezőt védte, hogy visszakövetelhesse az adóstól a folyósított összeget akkor is, ha az adós a visszafizetésre formális kölcsönszerződés útján nem kötelezte magát. A 19. század kontinentális pénzügyében ez a felfogás újra megjelent, de már, mint adósvédelmi eszköz, hogy a hitelezőt megóvja, ha az a nem folyósított pénzt visszakövetelné. A 20. századi Magyar Magánjog helyes álláspontja szerint azonban mindkét ügyletet a szerződésre vonatkozó meg egyezés hozza létre,²⁶⁰ tehát konszenzuális kontraktus,²⁶¹ a *causa obligationis* nem a pénzfelvétel ténye, hanem a fizetési ígéret.²⁶² Ez a megállapítás mintha feledésbe merült volna, ugyanis a rendszerváltozást követően még egy évtizeddel is felmerült problémaként, így végül a Legfelsőbb Bíróságnak meg kellett ismételnie az előbbi kijelentést.²⁶³

²⁵⁹ lásd in KOLOSVÁRY Bálint: *Magánjog*. A „Studium” kiadása, 1930. 361. o. és FÖLDI András – HAMZA Gábor: *Római jog*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 496. o.

²⁶⁰ in SZLADITS Károly –szerk. *Magyar Magánjog I-VI*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1940. IV. Kötelmi jog különös része. 159-163. o.

²⁶¹ Ehhez Szász-Schwarz Gusztáv hozzáteszi (ha a felek mást nem kötöttek ki) ma minden szerződés konszenzuális. in SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv: *Magánjogi Fejetegetések*. Budapest, 1890. 65. o. v.ö. GROSSCHMID Béni: *Fejetegetek kötelmi jogunk köréből I II*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1932. 537. o.

²⁶² in GROSSCHMID Béni: *Fejetegetek kötelmi jogunk köréből I II*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1932. 557. o.

²⁶³ BH 1998. 443. I. A kölcsönszerződés is a felek akaratnyilvánításával és nem a kölcsönösszeg átadásával jön létre

A bankéletben természetesen mindkettő visszterhes, mivel a hitelkeret már önmagában is vagyoni értékkel bír, függetlenül attól, hogy azt igénybe veszik-e vagy sem, a kölcsönt pedig rendszerint kamatostul kell visszafizetni. A magyar szabályozás szerint amennyiben a hitelező pénzügyi intézmény, úgy az ingyenesség fel sem merülhet.

A kölcsön más rokonkötelmektől való elhatárolása vonatkozásban a haszonkölcsön, a bérlet, a letét, a társasági betét és az óvadék kerül szóba.²⁶⁴ A haszonkölcsön ingyenes, a tulajdonjog nem változik, továbbá pénz, illetve elhasználódó dolog nem lehet tárgya. A bérlethez való hasonlítás igen szellemesnek tűnik, mivel mindkét ügylet esetében valóban találkozunk a bérlet egyes elemeivel, így akár pénzbéretről is beszélhetünk.²⁶⁵ Ez a felfogás azonban hibás, mivel a kölcsön esetében az adós tulajdonjogot szerez a dolgon, tehát rendelkezési jogosultságot is, míg bérelt esetében nem, azaz csak a birtoklás, a használat és a hasznok szedésének jogát. További különbség, hogy ugyanazt a dolgot kell visszaszolgáltatni. A letét abban különbözik a kölcsöntől, hogy az a letett egyedi dolgokra, egyedi pénzdarabokra vonatkozik és nem egy pénzüsszegre, továbbá a kamat nehezen értelmezhető egy ilyen konstrukcióban. Kölcsön jelleggel rendelkezik a társasági betét is, ahol a betét tulajdonjoga átszáll a vállalkozásra, továbbá általában annak értéke emelkedik, hozama van, amely quasi kamat funkcióval rendelkezik. Itt az elhatárolás a célban keresendő: kölcsönnél a hitelezési szándék motivál, míg a társasági betét lényege a nyereségből való részesedés, az üzletvezetésben való részvétel, az ellenrészeli jogosultság stb. Az óvadék járulékos kötelelem, természete a biztosíték szolgáltatása, így osztozik a fenti kötelelem sorsában. Ezen ismervén az sem változtat, ha a felek kamatot kötnek ki az óvadék összegére. Kölcsönszerzőként palástoló megállapodás viszont, ha az óvadék összege – akár kamatokkal vagy anélkül – még a fenti kötelelem tartama alatt részletekben visszafizetendő.²⁶⁶

A hitelszerző désszel kapcsolatban csak az ellenrészeli szerzőként és a keretszerzőként való elhatárolás kérdése merül fel. A hitel definíciók rendszerint tartalmazzák, hogy a hitelkeret terhére a pénzügyintézet kölcsönszerzőként köti, vagy egyéb hitelműveletet végez. Mint ilyen, ezért egy tényleges kölcsön vagy más lehívás ellenrészeli szerzőként lehet értelmezni. Azonban a hitelszerzőként önálló ügylettípus, maga a hitelkeret önmagában is vagyoni értékkel rendelkezik, az ügylet hatálybalépéséhez, teljesítéséhez nem szükséges a pénzügykeret felhasználása. A hitelszerzőként és keretszerzőként való értelmezése szerint, az a később megkötö-

²⁶⁴ A SZLADITS Károly –szerk. *Magyar Magánjog I-VI.* IV. Kötelmi jog különös része még itt tárgyalja a váltóleszámitolás speciális esetét, illetve a bemutatóra szóló vagy forgatható kötvények kibocsátását, amely valójában kölcsön, de mint értékpapír egyszerűen a továbbadása, ugyanis nincs szükség külön engedélyezésre.

²⁶⁵ in SZÁZ János: *Hitel, pénz, t ke.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1989. 62-64. o.

²⁶⁶ lásd Kúria 777/1904. döntése. Sajnos a jelenleg hatályos joganyag nem tartalmazza ezt a megállapítást.

d konkrét egyes kölcsönszerzések alapjául szolgál. Azonban a hitelszerződés más kötelelem kötése nélkül önállóan is megáll, a szerződéseket már a hitelszerződés megkötésével következően terhelik bizonyos szerződéses kötelezettségek, függetlenül attól, hogy a későbbiekben sor kerül-e kölcsönszerződés megkötésére, avagy a hitel lehívására, illetve egyéb hitelműveletek végzésére.²⁶⁷ A felek általában részletesen rögzítik a hitel az összegét, a fizetendő jutalékot, a lejárat módját (határozott, határozatlan) stb. A keretjellel pusztán a lehívási módokkal kapcsolatosan értelmezhető, amennyiben azt előre nem határozták meg.

II.2.4. A magyar jog

II.2.4.1. A hatályos joganyag

A hatályos magyar joganyag a finanszírozási ügyetek közül a hitelt és a kölcsönt szabályozza a legrészletesebben. A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) a két ügyletet nem szerződésként, hanem mint tevékenységet határozza meg, amelyhez az üzletszerűség fogalmát kapcsolja. Ezért nem hitel- vagy kölcsönszerződés szerepel, hanem hitel- és pénzkölcsönnyújtás.²⁶⁸ Az 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről a fogyasztási kölcsönt szabályozza. A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvének szóló 1959. évi IV. törvény (Ptk.) Kötelmi jogról szóló része a szerződésekre vonatkozó joganyagot tárgyalja.

A Ptk. szerződési felfogása és a Hpt. tevékenységekben való gondolkodása a gyakorlati életben és a jogalkalmazó számára is ellentmondásokra vezet; például a váltóra vonatkozó kölcsönmegállapodás – mivel a közvetett tárgy nem pénz vagy más helyettesíthető dolog – a Ptk. szerint színlelt szerződésnek minősül,²⁶⁹ míg a Hpt. rendelkezési alapján kölcsönnyújtásról beszélünk.

A *hitelintézeti törvény* szerint hitelnyújtás a hitelező és az adós között írásban létesített hitelszerződés alapján meghatározott hitelkeret rendelkezésre tartása az adós részére, jutalék ellenében és a hitelintézet kötelezettségvállalása meghatározott szerződési feltételek megléte esetén a kölcsönszerződés megkötésére, vagy egyéb hitelművelet végzésére. A törvényi definíció a Polgári Törvénykönyvvel összhangban kiemeli az írásbeliséget, a hi-

²⁶⁷ in *Az új Polgári Törvénykönyv – javaslat – normaszöveg és indokolás*. 2006. Ötödik könyv Kötelmi jog. 292. o.

²⁶⁸ in Hpt. 3. §. (1) b) pont

²⁶⁹ BH 1997. 408. színlelt szerződésnek minősül, és ezért kell megítélni azt a kölcsönszerződést, amelyben a hitelező nem pénz vagy helyettesíthető más dolog, hanem váltó átadására, az adós pedig pénz visszafizetésére vállal kötelezettséget

telkeret præstare jellegét, megismétli a visszterhességet (jutalék), illetve utal arra, hogy a kölcsönszerz ésen kívül más pénzügyi m veletek is kapcsolódhatnak a hitelezéshez.

A pénzkölcsön-nyújtás fogalma több ügyletet jelent:

- i. a hitelez és az adós között létesített hitel-, illetve leg kölcsönszerz és alapján a pénzüsszeg rendelkezésre bocsátása, amelyet az adós a szerz ésben megállapított id pontban – kamat ellenében vagy anélkül – köteles visszafizetni,
- ii. követelésnek – az adós kockázatának átvállalásával vagy anélkül történ – megvásárlása, megel legezése (ideértve a faktoringot és a forfetírozást is), valamint leszámítolása, függetlenül attól, hogy a követelés esedékességének nyilvántartását és a kintlév ségek beszedését ki végzi,²⁷⁰
- iii. minden olyan megállapodás, amely értékpapír vételér l és határid s visszaszármaztatásáról rendelkezik és a szerz és tárgyát képez értékpapírok a vev (hitelez) javára az ellenérték óvadéki biztosítékául szolgálnak úgy, hogy azokat az ügylet ideje alatt további ügyletben sem elidegeníteni, sem megterhelni nem lehet,
- iv. a jelzálog-hitelintézetr l és a jelzáloglevélr l szóló külön törvény szerinti önálló zálogjog vásárlása és egyidej eladása útján végzett tevékenység,
- v. zálogkölcsön nyújtása.

A fenti meghatározás ii., iii. és iv. pontja csak közvetetten tekinthet pénzkölcsön-nyújtásnak, a faktoringot és forfetírozást a magyar és külföldi szakirodalom is önálló ügyletként tárgyalja. Továbbá az értékpapír és az önálló zálogjoggal történ tranzakciók is távol állnak a kölcsön klasszikus fogalmától. A jogalkotó egyébként nem ad magyarázatot arra, hogy ezeket a tevékenységeket miért sorolta egy meghatározás alá. A jogalkalmazói (ideértve a bankszektor valamennyi szerepl jét is) félreértések elkerülése érdekében célszer bb lenne, ha ezeket az ügyleteket külön nevesítené a jogszabály. Ezt követ en a törvény kivételeket fogalmaz meg²⁷¹, amelyeket bár kötelmi jogilag kölcsönszerz ésnek kell tekinteni, de gazdasági és társadalmi rendeltetésük folytán, vagy az üzletszer ség hiánya miatt, nem szükséges ezek engedélyhez kötöttsége.²⁷²

²⁷⁰ Érdemes megemlíteni, hogy 1997-ben ezzel kapcsolatban egy indítvány érkezett az Alkotmánybírósághoz, amely szerint „az adós kockázatának átvállalásával vagy anélkül történ megvásárlása” szövegrész alkotmányellenes, mivel sérti az indítványozó tulajdonhoz való jogát, mivel ezt az adásvételi tevékenységet tovább már nem tudja folytatni, csak mint pénzügyi intézmény. Az Alkotmánybíróság a nem megalapozott indítványt elutasította. Lásd b webben 497/B/1997. AB határozatot.

²⁷¹ Nem min sül pénzkölcsön nyújtásának a) a munkáltató által a munkavállaló részére szociális céllal - eseti- leg - adott kölcsön b) az egymással áruszállítási vagy szolgáltatási jogviszonyban álló vállalkozások vagy természetes személyek által e jogviszonyra tekintettel adott halasztott fizetés vagy el leg, ide nem értve a hitelintézet által kötött ilyen ügyleteket c) a biztosítóintézet által az életbiztosítási kötvény tulajdonosának nyújtott kötvénykölcsön d) az önkormányzat által adott lakáscélú vagy szociális kölcsön e) (*hatályon kívül*) f) anyavállalatnak leányvállalatokkal, illetve leg ez utóbbiak egymás közötti, a likviditás biztosítása érdekében közösen végrehajtott pénzügyi m velete, ide nem értve a pénzügyi intézmény által kötött ilyen ügyletet.

²⁷² EBH 2002. 646. I. Egyedi pénzkölcsönzés nem tekinthet olyan pénzügyi szolgáltatásnak, amely csak engedéllyel végezhet , ezért az engedély hiányában kötött egyedi kölcsönszerz és semmissége nem állapítható meg.

A hitelintézeti törvény ezen felül megköveteli az *üzletszer séget*, amelynek ismérvei az ellenérték, a nyereség vagy vagyonszerzés, a rendszeresség²⁷³ és az el re egyedileg meg nem határozott ügyletek kötése. Mind a hitel-, mind a kölcsönnyújtás magában foglalja i) a hitelképesség vizsgálatát ii) a hitel és kölcsönszerz dések el készítését iii) a folyósított kölcsönök nyilvántartását iv) azok figyelemmel kísérését v) ellen rzését vi) behajtását. Mivel így a kapcsolódó szolgáltatások is a Hpt. hatálya alá tartozó tevékenységnek min sülnek, végzésük engedélyhez kötött. Ezen túlmen en a törvény mindkét ügylet esetében kötelez írásbeli alakot rendel el.²⁷⁴

A *fogyasztóvédelmi törvény* 2. § f) pontja értelmében a fogyasztási kölcsönszerz dés: a fogyasztási kölcsön igénybevételére irányuló szerz dés. A d) pont szerint a fogyasztási kölcsön a hitelintézetekr l és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény hatálya alá nem tartozó minden olyan kölcsön, részletfizetés vagy halasztott fizetés, amelyet gazdálkodó szervezet fogyasztó részére nyújt az általa forgalmazott áru megvásárlásához, illetve az általa nyújtott szolgáltatás igénybevételéhez.

A *Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvr l szóló 1959. IV. törvény* XLIV. fejezete A bank- és hitelviszonyok címet viseli. Az összesen 14 szakaszból (522-535. §) 7 tárgyalja együtt a hitel- és a kölcsönszerz dést. A többi a különböz számla- és betétszerz désekr l rendelkezik. A bankhitelszerz déssel a pénzintézet arra vállal kötelezettséget, hogy jutalék ellenében meghatározott hitelkeretet tart a másik szerz d fél rendelkezésére, és a keret terhére – a szerz désben meghatározott feltételek megléte esetén – kölcsönszerz dést köt, vagy egyéb hitelm veletet végez.²⁷⁵ A szerz dés alapján a bank valójában hitelez, azonban ténylegesen pénzeszköz átadására nem kerül sor. A jutalék megfizetésének kikötése mellett a bank csak arra vállal kötelezettséget, hogy kölcsön vagy hitelm velet elvégzése céljából a hitelkeret erejéig bármikor – illet leg a szerz dés megsz néséig – a vele szerz d fél rendelkezésére áll. A Hpt., a Ptk., s t azok kommentárja, indokolása sem

²⁷³ A PSzÁF állásfoglalása szerint akár évi legfeljebb két ügyletkötést is lehet rendszeresen folytatott gazdasági tevékenységnek tekinteni, amennyiben a szerz dés tartalma a szolgáltatás rendszeres nyújtására utal. in *Felügyeleti állásfoglalások*. 156. o. www.pszaf.hu

²⁷⁴ Hpt. 77. § (2) Pénzügyi intézmény kockázatvállalással járó ügyletet kizárólag írásban köthet. A szóban kötött pénz- és t kepiaci ügyleteknél az ügyletkötést írásban vissza kell igazolni.

Hpt. 210. § (1) A pénzügyi intézmény pénzügyi és kiegészít pénzügyi szolgáltatásra irányuló szerz dést csak írásban vagy min sített elektronikus aláírással ellátott elektronikus okirat formájában köthet. Az írásban kötött szerz dés egy eredeti példányát a pénzügyi intézmény köteles az ügyfélnek átadni.

²⁷⁵ A normaszöveg pontatlan, mivel a pénzintézet kifejezést a pénzintézetekr l és pénzintézeti tevékenységr l szóló 1991. évi LXIX. törvény (Pit) használta, a jelenleg hatályos Hpt-ben pénzügyi intézmény szerepel, továbbá nemcsak bank, pénzintézet, hanem bármely engedéllyel rendelkező hitelintézet és pénzügyi vállalkozás is nyújthat hitelt, kölcsönt.

nevesíti még példálózó jelleggel sem az egyéb hitelm veleteket. A nemzetközi gyakorlatot is figyelembe a legelterjedtebb ügyletek a következ k: okmányos meghitelezés, banki elfogadvány, bankgarancia, készenléti ügylet, lombardhitel, overdraft stb. A bankhitelszerz és érvényességéhez – ebb l következ en annak módosításához,²⁷⁶ kiegészítéséhez, megszüntetéséhez, átalakításához is – a szerz és írásbafoglalása szükséges. A Ptk. 218. § szerint az írásbeliség emellett azt is jelenti, hogy legalább a szerz és lényeges tartalmát írásba kell foglalni. Ezzel kapcsolatban felmerül a kérdés, mi számít lényeges elemnek? A 522. § alapján ezek a következ k: a jutalék, a hitelkeret mértéke és ideje, az igénybevétel feltételei, továbbá a kapcsolódó pénzügyi m velet(ek). A gyakorlati élet azonban ennél összetettebb hitelszerz ésekkel dolgozik, így a lényeges elemek köre b vülhet. A törvényi definíció szóhasználata bankhitelt említ, ebb l az is következik, hogy pénzügyintézeteken kívül más nem köthet bankhitelszerz ést hitelez i pozícióban.²⁷⁷ Ehhez kapcsolódik, hogy ellenszolgáltatásként jutalékot említ, tehát ingyenes bankhitel megállapodás Magyarországon jelenleg nem köthet . Azt is érdemes megfigyelni, hogy nem kamatról, hanem jutalékról rendelkezik, ami azzal magyarázható, hogy kamatot a Ptk. a pénztartozással együtt szabályozza (231-232. §). Ezt a kógens jogszabályhelyet oldja fel a Ptk. 201. §, amely kimondja, hogy a szerz és tartalmát a felek szabadon állapíthatják meg, tehát a mindennapi kisebb jelent ség esetekben, pl. szívességi hitelekkel (pl. hozzátartozók, barátok között) kapcsolatban nem szükséges a jutalék, és az írásos alak sem. A *clausula rebus sic stantibus* elve alapján a kölcsönösszeg átadását a hitelez megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy a szerz és megkötése után akár az , akár az adós körülményeiben olyan lényeges változás állott be, amely miatt a szerz és teljesítése többé el nem várható, továbbá a szerz és megkötése után olyan körülmények következtek be, amelyek miatt azonnali hatályú felmondásnak (525. §) van helye.

Kölcsönszerz és alapján a pénzügyintézet vagy más hitelez köteles meghatározott pénzügyösszeget az adós rendelkezésére bocsátani, az adós pedig köteles a kölcsön összegét a szerz és szerint visszafizetni. A (bank)kölcsön esetében kötelez alakiságot a törvény nem határoz meg, így a szerz és írásba foglalásának hiánya miatt azt nem lehet érvénytelennek min síteni.²⁷⁸ A kölcsönösszeg egyértelm meghatározása viszont lényeges tartalmi

²⁷⁶ BH 1996. 378. I. A bankhitelszerz és vagy annak módosítása csak írásban történhet.

²⁷⁷ GK BH 2002. 197. I. Egyedi pénzkölcsönzés nem tekinthet olyan pénzügyi szolgáltatásnak, amely csak engedéllyel végezhető, ezért az engedély hiányában kötött egyedi kölcsönszerz és semmissége nem állapítható meg.

²⁷⁸ BH 1998. 144. A bankkölcsön-szerz és nincs alakisághoz kötve, ezért - ha a szerz ést köt felek bankhitel nyújtásra vonatkozó színlelt szerz ése valójában bankkölcsön-szerz ést leplez - az írásba foglalás hiánya miatt a szerz ést nem lehet érvénytelennek min síteni

elem,²⁷⁹ anélkül nem jön létre a szerződés. A lejárat azonban lehet határozatlan. F szabályként, a Ptk. 232. §-val összhangban, a magánszemélyek közötti kölcsön ingyenes, üzleti kamat csak erre irányuló kikötés esetén jár. Az 523. §. (2) bekezdése szerint bankkölcsön esetében, tehát ha a hitelező pénzintézet – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – az adós (üzleti)kamat fizetésére köteles. A magyar törvény tipikusnak a pénzkölcsönt tekinti, de a kölcsönszerződésnek a tárgya más helyettesíthető dolog is lehet, ekkor a kölcsön és a kamat körében megfelelően irányadóak a pénzkölcsönszerződés szabályai. A Ptk. XLIV. fejezetének utolsó rendelkezése szerint a bankhitel- és bankkölcsönszerződés részletes szabályait külön jogszabály tartalmazza.²⁸⁰

II.2.4.2. Az új Ptk.

Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója megtartja a hitel és kölcsön közti megkülönböztetést, a korszerűsítés egy dinamikus kereskedelmi életéhez igazítja a jelenlegi szabályozást. Megjegyzendő, hogy a 2007-es változat bizonyos kérdésekben sokkal korszerűbb volt, mint a jelenlegi 2008-as:

- i. a hitelszerződés alanyai: hitelnnyújtó, hitelfelvevő és harmadik személy(!);
- ii. a kölcsön esetében megjelent a tulajdonba adás,²⁸¹ illetve az adós átvételi kötelezettsége;
- iii. a negatív interesse eltérő, tehát elmarad a hitelező szerződés megkötéséből eredő kárának megtérítésére, csak a rendelkezésre tartásból származó költségekre tarthat igényt;
- iv. a kamatfizetés időpontjának pontosítása;
- v. a rendes felmondás aszimmetrikus szabályozása: határozatlan időre kötött kölcsönszerződést az adós harminc, a hitelező hatvan napos felmondással szüntetheti meg.²⁸²

A *hitelszerződés* esetében Javaslat jelenlegi szövege²⁸³ a hatályos Ptk-tól eltérően nemcsak a bankhitelről, hanem általában a hitelszerződésről rendelkezik, ezért hitelezőről

²⁷⁹ BH 1998. 443. II. A kölcsönszerződés lényeges tartalmi eleme a kölcsön összegének meghatározása. Ennek hiányában a kölcsönszerződés létrejötte nem állapítható meg.

²⁸⁰ Ezek a következők: a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.), a pénz- és elszámolás-forgalom, valamint a pénzfeldolgozás szabályairól szóló 9/2001. (MK 147.) MNB rendelet, a kötelezően alkalmazandó egyes kamatlábak mértékéről szóló 2/1991. (PK 23.) MNB rendelet, a betéti kamat, az értékpapírok hozama és a teljes hiteldíj mutató számításáról és közzétételéről szóló 41/1997. (III. 5.) Korm. rendelet.

²⁸¹ A tulajdon változás lényeges elem, ezt a Dologi jogról szóló könyv tervezete is megemlíti, amikor kimondja, hogy pénz átruházásakor a tulajdonjog átszáll akkor is, ha az átruházó nem volt tulajdonos.

²⁸² Ennek háttérében egyszerre hitelező- és adósvédelmi megfontolások húzódnak, ugyanis a felmondási idő megnövelése olyan reális határidőt kíván szabni, amely lehetővé teszi az adósnak arra, hogy a visszafizetendő kölcsön összegét szükség szerint más forrásból beszeresse. Emögött valószínűleg a hitelezői oldal, különösen a pénzintézeti lobby áll, mivel a bankéletben így megnehezíti az igényérvényesítésre vonatkozó várakozási időt.

²⁸³ 2008. június 5-i állapot a 2008. április 25-i konferencia kiegészítéseivel.

és másik szerződés félről rendelkezik. A Javaslat definíciója túlzottan sommás, az 5:326. § (1) szerint hitelszerződés alapján a hitelező díj ellenében arra vállal kötelezettséget, hogy a szerződésben meghatározott feltételek megléte esetén a másik szerződő féllel kölcsönszerződést köt. Ezzel kapcsolatban több *hiányosság* merül fel: i) a hitelszerződés célja a hitelkeret képzése és annak rendelkezésre tartása az adós részére; ii) a lehívás/folyósítás az igénybevétel módja, amely nemcsak kölcsön útján lehetséges, hanem egyéb formában is: akkreditív, banki elfogadvány, bankgarancia, készletli ügylet, lombardhitel, overdraft stb..²⁸⁴ Indokolt lenne a „ hitelkeret ” és az „ egyéb finanszírozási jelleg szerződések ” beépítése a szövegbe. A Javaslat nem tartja feladatának azt, hogy állást foglaljon a hitel és a kölcsön közötti viszony minősítésében, azaz hogy a hitelszerződés keretszerződés-e vagy el szerződés, inkább a két ügylettípus lényeges vonásainak felvázolására törekszik, amelyek külön-külön is megállapíthatók.

Az *írásbeli* alakiságra kötelezés *megszűnik*,²⁸⁵ illetve a Hpt. alapján közvetlen megmarad a bankhitelre vonatkozóan.²⁸⁶ A Konceptió nemcsak a hitelező, hanem az adós *felmondási jogát* is lehetővé teszi. A hitelszerződés felmondása a szerződő felek külön intézkedése nélkül bekövetkezik, azonban a már megkötött kölcsönszerződéseket azonban nem szünteti meg.

A *kölcsönszerződés* konszenzuális jellege nem módosul, a definícióban a rendelkezésre bocsátás fizetésre változik, továbbá a szerződés szerint kell visszafizetni az ugyanakkora pénzüsszeget és a kamatot. A Javaslat tehát a kamatos kölcsönt tekinti alap esetnek. Érdeemes lett volna a kapcsolódó költségekről is rendelkezni, tekintettel a THM kötelező alkalmazására. Amennyiben az adós nem veszi át a kölcsön összegét, akkor meg kell térítenie a hitelezőnek a szerződés megkötéséből eredő kárát. Az adóst csak a kölcsön „ nyújtását ” követően terheli a szerződéses felelősségi kötelezettség. A Javaslat szóhasználatából egyértelmű, hogy a hitelezőt kötelmi és nem tulajdoni igény illeti meg az adóssal szemben. A Konceptió kamatperiódusokat és a kamatfizetési határidőket nem szabályozza, a szerződő felekre bízza azok megállapítását. Fontos szabály, hogy az 5:109. § (1) szerint a jogosult a teljesítési idő eltelte felajánlott teljesítést kötelese elfogadni.²⁸⁷ A Javaslat elhagyja a Ptk. 526. §-ának (2) bekezdésében foglalt rendelkezést, mely szerint a hitelezőnek a kölcsönösszege vonatkozó visszakövetelési joga a szerződésben meghatározott lejárat, illetve lejáratok

²⁸⁴ A korábbi 2008. márciusi változatban egyéb finanszírozási jelleg szerződések is szerepeltek.

²⁸⁵ Bár a konferencián jelezték mind a hitel, mind a kölcsön esetében az írásbeliség követelményét. Elképzelhető ez irányú változás.

²⁸⁶ lásd Hpt. 77. § (2) és 210. § (1) bekezdéseket.

²⁸⁷ 5:109. § (2) Fogyasztói szerződésben az eltérő tartalmú kikötés, illetve leg az olyan kikötés, amely ebben az esetben a fogyasztóra további kötelezettséget (kamatt, díj, kártalanítás fizetése) ró, semmis.

szerint, felmondás esetén pedig a felmondási idő elteltével nyílik meg, tekintettel arra, hogy az a Javaslathoz egyéb rendelkezéseiben is kiolvasható evidenciát fogalmaz meg. A kölcsönösszeg átadásának megtagadási esetei nem változnak.

Az *azonnali felmondási okokat* azonban egységesen kezeli a Koncepció, nem különböztet meg külön pénzügyi intézkedésekre vonatkozó szabályokat. A jelenleg hatályos esetek megmaradnak, csak a hitelképtelenné válás t n i k e l, továbbá új elemként jelentkezik, ha az adós fizetési késedelembe esik, és mulasztását felszólításra sem pótolja. További újdonság, hogy az adós azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönszerződést a hitelező súlyos szerződés megszegése esetén. Ezzel kapcsolatban izgalmas lesz a bírői gyakorlat. Az egyéb kölcsönökre a pénzkölcsön szabályait kell alkalmazni, a Javaslathoz kiemeli, hogy az adós ugyanolyan fajtájú, minőség és mennyiség dolognak a hitelező tulajdonába adására köteles, továbbá ez esetben is jár kamat. Ezenfelül a kölcsönszerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni minden olyan esetben, amikor az egyik fél által nyújtott szolgáltatás megel z i a másik fél által nyújtandó pénzzolgáltatást, ideértve a jövőbeli vagy feltételesen keletkező követelés engedményezését is.

A legszembetűnőbb változás a *szívességi kölcsön és a fogyasztói kölcsönszerződés* külön nevesítése a Javaslathoz.²⁸⁸ Szívességi kölcsön esetén az adós nem köteles kamatot vagy egyéb ellenszolgáltatás fizetésére, ha ezt a felek kifejezetten kikötötték, vagy ha a szerződés céljából, vagy az eset körülményeiben ez következik. Az utóbbi fordulat tekintetében a bírói gyakorlatnak kell majd kialakítania ennek értelmezését. A hitelező a saját körülményeiben bekövetkezett lényeges változás miatt is megtagadhatja a kölcsönösszeg átadását, illetve a már kifizetett kölcsönösszeget visszakövetelheti, továbbá a határozatlan időre szóló szívességi kölcsönt bármikor visszakövetelheti. A fogyasztói kölcsönszerződés típusnak a kiemelése azért szükséges, mert a jogalkotó is felismerte, hogy a lakosság és pénzügyi szereplők közötti informáltság foka, illetve a szaktudás ismeretének mértéke jelentősen eltér. Így indokolt, hogy az adós a törvény által védelemben részesüljön a hitelintézetek szigorú, olykor akár tisztességtelen, feltételeivel szemben. Hatályos jogunk már ismeri és szabályozza a fogyasztói, fogyasztási kölcsönt – az elnevezés nem egységes.²⁸⁹ Ennek hátterében az áll, hogy a fogyasztó jelző a vásárló személyéhez köthető (alanyi ol-

²⁸⁸ Hatályos jogunk – a fogyasztóvédelmi és a hitelintézeti törvény – is ismeri a kifejezést, amelyek megfelelnek a fogyasztói hitelről szóló 87/102/EGK irányelvnek, de a Polgári Törvénykönyv nem szabályozza külön.

²⁸⁹ Lásd a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 212-214/C §-ban és a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény 7-7/A §-ban fogyasztási szerepet, a Javaslathoz fogyasztói található.

dal), míg a fogyasztási pedig az áruhoz, szolgáltatáshoz (tárgyi oldal).²⁹⁰ Jelenleg azonban csak a közjogi joganyag tartalmaz rendelkezéseket, a magánjogi szabályozás egyelőre csekély, a Ptk. záró rendelkezései között a fogyasztó és a fogyasztói szerződés rövid meghatározásával találkozunk.²⁹¹

A Javaslat a fogyasztói hitellel szóló 87/102/EGK irányelvnek megfelelően rögzíti, hogy a fogyasztói kölcsönt gazdasági tartalma szerint kell megítélni, tehát ilyennek minősülnek a kölcsönön kívül egyéb finanszírozási formák, nevezetesen a részletfizetés és a halasztott fizetés lehetőségének biztosítása is. Arra azonban nincs utalás, hogy a lízing ide sorolandó-e. A fogyasztói kölcsönszerződésre, mint fogyasztói szerződésre vonatkozó rendelkezésektől a fogyasztó hátrányára eltérő szerződési feltétel semmis (egyoldalú kógencia). Az írásbeliség, mint érvényességi kellék jelenik meg, azaz, amit a felek nem rögzítenek írásban, az nem része a jogviszonynak, tehát nem elegendő pusztán a lényeges elemek meghatározása. Ezen kívül a szerződés egy példányát át kell adni a fogyasztónak. Fogyasztó- és adósvédelmi rendelkezés, hogy eltörlesztés esetén a fogyasztó jogosult a kölcsön felhasználásával összefüggésben fizetendő költségeinek arányos csökkentésére. A koncepció visszautal az engedményezés szabályaira, amikor úgy rendelkezik, hogy ha a hitelező a fogyasztóval szembeni követelését harmadik személyre ruházza át, a fogyasztó e harmadik személlyel szemben érvényesítheti azokat a kifogásokat, és beszámíthatja azokat az ellenköveteléseket is, amelyek a hitelezővel szemben az átruházásról szóló érvényes értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek.

²⁹⁰ Részletesebben lásd V.4.2. pont.

²⁹¹ Ptk.685. § E törvény alkalmazásában

d) fogyasztó: a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül es célból szerződést kötő személy;
 e) fogyasztói szerződés: az a szerződés, amely fogyasztó és olyan személy között jön létre, aki (amely) a szerződést gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében köti; a törvény jóállásra és kellékszavatosságra vonatkozó szabályai alkalmazásában az a szerződés minősül fogyasztói szerződésnek, amelynek tárgya ingó dolog, kivéve a villamos energiát, a – tartályban, palackban vagy egyéb módon korlátozott mennyiségben vagy meghatározott tartalommal ki nem szerelt – vizet és gázt, továbbá a végrehajtási eljárás vagy más hatósági intézkedés folytán eladott dolgot, valamint az olyan árverésen eladott használt dolgot, amelyen a fogyasztó személyesen részt vehet (fogyasztási cikk).

II.3. A HITEL-KÖLCSÖN ÜGYLET ELEMZÉSE

II.3.1. Az ügylet alanyai

A szerző és hitelezői oldalán általában egy vagy több pénzügyi intézmény (hitelintézet vagy pénzügyi vállalkozás) áll, ez utóbbi esetben szindikált (vagy konzorciális) hitel(ezés)ről beszélünk. A hitelintézeti törvény alapján a hitelező lehet akár hitelintézet:²⁹² bank, szakosított hitelintézet, szövetkezeti hitelintézet (tipikusan hitelszövetkezet), akár pénzügyi vállalkozás is.²⁹³ Amennyiben nem bankhitelről van szó, akkor a hitelezői oldalon – a Ptk. alapján – bárki más is lehet.²⁹⁴ Mivel az üzletszerű hitel- és kölcsönnyújtás engedélyhez kötött tevékenység, ezért a hitelezőnek fokozott figyelmet kell fordítania a Hpt. rendelkezéseinek – különösen a prudens működés – maradéktalan betartására. Fontos az egyértelmű azonosítás, amely a cégjegyzék alapján történik. Ki kell emelni, hogy a belső szervezeti egység nem önálló jogi személy, tehát a szerződő fél ez esetben is maga a pénzügyi intézmény. A képviselői szabályoknál is figyelemmel kell lenni, hogy egyszemélyes-e vagy nem, illetve az összhangban áll-e a jogszabályokkal, az alapító dokumentumokkal és a belső szabályzattal. Emellett az egyes szervezeti formáknak a rájuk vonatkozó joganyagban szereplő szabályokra is figyelemmel kell lenniük. A részvénytársasági formában működő pénzügyi intézményre a gazdasági társaságokra vonatkozó,²⁹⁵ a szövetkezeti formában működő pénzügyi intézményre a szövetkezetekre vonatkozó törvényi rendelkezéseket,²⁹⁶ az alapítványi formában működő pénzügyi vállalkozásra a Polgári Törvénykönyv szabályait,²⁹⁷ a fióktelep formájában működő pénzügyi intézményre a fióktelepekről szóló törvény²⁹⁸ rendelkezéseit kell alkalmazni.

Az adós, azaz a kötelezett oldalán is szigorú szabályokkal találkozunk. Az azonosítás itt is kulcsszereppel rendelkezik. Magánszemélyek esetén,²⁹⁹ melyek azok az adatok,

²⁹² Hpt. 3-6. §

²⁹³ Az értekezés külön nem tér ki a speciális pénzügyi szereplőkre, például Magyar Nemzeti Bank, Magyar Államkincstár, nemzetközi pénzügyi intézmények stb.

²⁹⁴ GK BH 2002. 197. I. Egyedi pénzkölcsönzés nem tekinthető olyan pénzügyi szolgáltatásnak, amely csak engedéllyel végezhető, ezért az engedély hiányában kötött egyedi kölcsönszerződés semmissége nem állapítható meg.

²⁹⁵ a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény és a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény

²⁹⁶ a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény

²⁹⁷ Ptk. 74/A-74/G §.

²⁹⁸ a külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeiről és kereskedelmi képviselőiről szóló 1997. évi CXXXII. törvény

²⁹⁹ Értelemszerűen cselekvő képességgel vagy kivételesen korlátozott cselekvő képességgel kell rendelkeznie. Ez utóbbi esetben figyelemmel kell lennie a korlátozás mértékére, egyáltalán köthet-e pénzügyi tárgyú jognyilatkozatot.

amelyeket el lehet kérni, anélkül, hogy megsértenék az Alkotmány vagy az adatvédelemmel összefüggő törvényeket. Szervezetek estén pedig ugyancsak megjelenik gazdasági társaságokra vonatkozó joganyag, a cégkivonat és a cégbejegyzés, nyilvántartásbavétel; a székhely, telephely, fióktelep pontos megjelölése. Emellett a képviseleti szabályokat is érdemes megvizsgálni, azaz ki és hogyan jogosult a cégjegyzésre, a szervezet törvényes képviseletére. Amennyiben a felek a hitel-kölcsön célját is meghatározzák, jelentéssel bír, hogy az adós, különösen ha szervezet, rendelkezik-e a szükséges engedéllyel a tevékenység folytatására. Ha több kötelezett szerepel a szerződésben, lényeges a köztük lévő viszony rendezése. Általában egyetemlegesen tartoznak, de lehetőség van az összeg felosztására is, esetleg úgy kombinálva kezességgel, hogy ha az egyik nem fizet, akkor a másik helytáll.

További korlátokkal egyes törvényekben külön is találkozhatunk. A Hpt. szerint, ha a hitelező hitelszövetkezet, az adós csak olyan személy lehet, aki tagja a hitelszövetkezetnek.³⁰⁰ Ezzel kapcsolatban érdemes rámutatni arra, hogy a szövetkezeti tag egyben tulajdonos is, így bizonyos értelemben az adós is kockázatot vállal arra az esetre, ha a szövetkezet csődbe jutna. Az államháztartásról szóló törvény³⁰¹ szerint költségvetési szervek – ideértve a társadalombiztosítási költségvetési szerveket is, az önkormányzati költségvetési szervek (polgármesteri hivatal, megyei közgyűlési hivatala stb.) és a kincstár kivételével –, valamint az elkülönített állami pénzalapok és a társadalombiztosítás pénzügyi alapjai pénzkölcsönt (hitelt) feltételeként nem vehetnek fel, kizárólag csak megelőlegezési, likviditási hitelre köthetnek megállapodást. Az Európai Unióról szóló szerződés és a központi bankokra és a közjogi intézményekre vonatkozóan további szigorú korlátot állít fel.³⁰²

MK BH 1993. 712. A pénzügyi intézménnyel kötött kölcsönszerződéssel kizárólag a kölcsönadó és a kölcsönvevő között keletkezik jogviszony. Ez a jogviszony polgári jogi jogviszony, amelynek teljesítésével, illetve végrehajtásával kapcsolatos jogvita elbírálása nem tartozik a munkaügyi vitákat elbíráló bíróságok hatáskörébe.

³⁰⁰ a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 5. §. (7) bekezdése

³⁰¹ az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény 100. § (1) a) pont

³⁰² Szerződés és az Európai Unióról 104. cikk

(1) Az EKB, illetve a tagállamok központi bankjai (a továbbiakban: nemzeti központi bankok) nem nyújthatnak folyószámlahitelt vagy bármely más hitelt a közösségi intézmények vagy szervek, a tagállamok központi kormányzata, regionális vagy helyi közigazgatási szervei, közjogi testületei, egyéb közintézményei vagy közvállalkozásai részére, továbbá ezektől közvetlenül nem vásárolhatnak adósságinstrumentumokat.

(2) Az (1) bekezdés nem alkalmazható a köztulajdonban lévő hitelintézetekre, amelyeket a jegybanki pénzügyi felügyelet vonatkozásában a nemzeti központi bankoknak és az EKB-nak a magántulajdonban lévő hitelintézetekkel azonos elbánásban kell részesíteniük.

Emellett az ügyletben *további szereplőkkel* is találkozunk.³⁰³ Tipikusan ilyen, amikor a szükséges biztosítékot egy *harmadik személy* nyújtja: kezesség, óvadék, zálog, bankgarancia stb. Olyan konstrukció is elképzelhető, hogy harmadik személy a visszafizetés tekintetében vállal *egyetemlegességet* az adóssal.³⁰⁴ Az alanyváltozás szempontjából pedig a *tartozásátvállalást* érdemes megemlíteni.³⁰⁵

II.3.2. Az ügyletkötés előzményei

A hitel-kölcsön ügylet megkötését szinte minden alkalommal megelőzi a hitelkérelem benyújtása és az azt követő hitelminősítési eljárás.

A feleknek már az ügyletkötést megelőző viszonyukban is a Ptk. 4. § (1) bekezdés alapján a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően, kölcsönösen *együttműködve* kötelesek eljárni. Ennek megsértése esetén a Ptk. 6. § alapján a bíróság a kárnak egészben vagy részben való megtérítésére kötelezheti azt, akinek szándékos magatartása más jóhiszemű személyt alapos okkal olyan magatartásra indított, amelyből tőle önhibáján kívül károsodás érte. Ezzel kapcsolatban azonban a Ptk. 524. § (2) bekezdése korlátot állít fel, ugyanis az adós a kölcsönösszeg átvételére nem köteles, ebben az esetben azonban a hitelezőnek a szerződés megkötéséből eredő kárát meg kell térítenie. Ha a hitelező pénzintézet, kártérítés nem illeti meg, arra az időre azonban, amely alatt a kölcsönösszeget – akár hitelszerződés alapján, akár anélkül – az adós rendelkezésére tartja, az adós jutalék fizetésére köteles, amelynek gazdasági szempontból kárenyhítési funkciója van.

II.3.2.1. A hitelkérelem

A hitelintézetek úgy szabadulnak meg az ajánlattal összefüggő ügyletkötési köötöttségüktől,³⁰⁶ hogy az adóstól hitelkérelmet kérnek, így az adós kerül az ajánlattevő pozícióba. A *hiteligénylappal* alkalmazása egy rendkívül szellemes megoldás, ugyanakkor feltűnően visszafizetés eredményez, mert valójában az ügyfél tesz egy olyan ajánlatot a pénzintézetnek, ahol a szerződés tartalmát jelentős részben nem is határozta meg.³⁰⁷ A hitelkérelem alapvetően két részből áll: i) a hitelszükségletre vonatkozó *számszaki kimutatásokból*,

³⁰³ GÜ BH 2007. 58. Kölcsönszerződés színlelt volta megállapítható, ha az a hitelező és a valójában szerződés kívánó harmadik személy közötti kölcsönszerződés leplez.

³⁰⁴ BH 1995. 457. Nincs törvényi akadálya annak, hogy a kölcsönszerződésben harmadik személy a kölcsön visszafizetéséért az adóssal egyetemleges fizetési kötelezettséget vállaljon.

³⁰⁵ GK BH 2003. 289. I. A jogosult (a hitelező) hozzájárulása nem a tartozás átvállalási szerződés létrejöttéhez, hanem ahhoz szükséges, hogy a már megkötött megállapodás a jogosulttal szemben is hatályos legyen.

³⁰⁶ in Ptk. 211. § (1) Aki szerződés kötésére ajánlatot tesz, ajánlatához kötve marad, kivéve, ha kötöttségét az ajánlat megtételekor kizárta.

³⁰⁷ in DORKÓ Katalin: *A lakossági bankügyletek*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2000. 217. o. és 277. o.

amelynek célja a státusz és a likviditási terv kidolgozása; és ii) a *szöveges indokolásból*, ahol a pénzügyi és a gazdasági indokoltság bizonyítása a feladat.³⁰⁸

Erről a bank alkalmazottja *cenzára-el terjesztést* készít, majd megküldi a *cenzúrabitótságnak*, akik megindítják a hitelminősítési eljárást. Odaítélés esetén szerződést kötnek a felek, kedvezőtlen döntés esetén pedig vagy hiánypótlást kérnek (tipikusan többletbiztosítékot), vagy elutasítják a kérelmet. Fontos garanciális szabály, hogy az elutasítást meg kell indokolni.³⁰⁹

II.3.2.2. A hitelminősítési eljárás

A hitelminősítési eljárás (*credit rating*), hitelpontozás (*credit scoring*), vagy *due diligence* (megfelelő gondosság) eljárás nem része az ügyletnek, de szinte kivétel nélkül megelőzi a szerződés megkötését. A hitelminősítési eljárás során a pénzügyintézet, vagy egy általa megbízott vállalkozás, ügynökség³¹⁰ felméri, hogy kössön-e egyáltalán szerződést a leendő adóssal, továbbá az ügyfélnek mennyi hitele van, valamint megvalósítható-e a beruházás, illetve mekkora kockázattal jár a vele való szerződéskötés. Ezt más megközelítésben kockázatkezelésnek, kockázatviselésnek, kockázattelepítésnek is nevezhetjük.³¹¹ Az angol bankjog ezt a következőképpen fogalmazza meg: „*my adventures with your money*”.³¹² A lényeg a likviditás és a szolvencia fenntartása, azaz a betétek és hitelek közötti lejáratiról összhang megteremtése, amelynek alapja, hogy az adós visszafizeti a kölcsönt és a kamatot. Az adós feladata, hogy meggyőzze a bankot arról, hogy a hitelezés csekély kockázatú, azaz képes a visszafizetésre.³¹³ A hitelintézeteknél követelmény, hogy az objektív megítélés érdekében érvényesüljön a *négy szem elv*, azaz a javaslattevő ügyintéző és a döntéshozó ne legyen ugyanaz a személy.³¹⁴

³⁰⁸ in GYULAFFY Béláné: *Vállalkozások Pénzügyei*. F. iskolai Kiadó 2000. 96-97. o.

³⁰⁹ Avtv. 12. § (1) Az érintett kérelmére az adatkezelő tájékoztatást ad az általa kezelt, illetve az általa megbízott feldolgozó által feldolgozott adatairól, az adatkezelés céljáról, jogalapjáról, időtartamáról, az adatfeldolgozó nevéről, címéről (székhelyéről) és az adatkezeléssel összefüggő tevékenységéről, továbbá arról, hogy kik és milyen célból kapják vagy kapták meg az adatokat. Tehát az Avtv. 12. §-a szerint a hitel odaítélésének vagy megtagadásának okairól is kötelező tájékoztatást adni.

³¹⁰ B. webben in ELKHOURY, Marwan: *Credit Rating Agencies and their Potential Impact on Developing Countries*. a United Nations Conference on Trade and Development kiadványa 2008.

³¹¹ Ennek elméleti hátteréről lásd ORAVECZ Beatrix: *Credit scoring modellek és teljesítményük értékelése*. in Hitelintézeti Szemle. 2007. 6. szám

³¹² RICE, George Graham: *My adventures with your money*. Elibron Classics, 2005. replica of 1913 edition by Richard G. Badger, Boston.

³¹³ in SAMUELSON, Paul A. – NORDHAUS, William D.: *Közgazdaságtan*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. II. kötet 632. o.

³¹⁴ in KATONA Klára –szerk.: *Pénzügyi szolgáltatások fogyasztói szemszögből I*. Szent István Társulat, 2008. 32. o.

A minősítési eljárás egyik alapeleme a különböző nyilvántartásokból való adatkérés: i) adós nyilvántartások, a Központi Hitelinformációs Rendszer (bővebben lásd VI. fejezet); ii) a végrehajtási nyilvántartások,³¹⁵ iii) cégnyilvántartások, iv) APEH vagy munkáltatói jövedelemigazolás; v) adó- és/vagy vámhivataltól, önkormányzattól való igazolás, hogy nem áll fenn köztartozás.

i) kockázatok és keretek

A hitelkihelyezés a bank számára kockázatot jelent, amelyet kezelni kell. Az erre vonatkozó szabályok egy részét a Hpt. prudens működésre vonatkozó részében, a XI-XII. fejezetben találjuk meg, míg a többit a hitelintézetek belső szabályzatai tartalmazzák.³¹⁶ Ennek érdekében a pénzügyi intézetek kihelyezéseik megkönnyítésére különféle kereteket alakítanak ki, ugyanis így könnyebb a kockázatok behatárolása, kezelése. A hitelkeretek lehetnek objektívek, amelyek függetlenek az adós személyétől, magatartásától, és szubjektívek, amelyek összefüggnek azzal (ügyfélkeretek). Ezek meghatározása azért számottevő, mert többek között ez alapján történik a céltartalék képzése.

A kockázatvállalás összefügg a szerződéses formai követelményeivel. A Hpt. 77. § (2) bekezdés szerint a pénzügyi intézmény kockázatvállalással járó ügyletet kizárólag írásban köthet. A szóban kötött pénzügyi és tőkepiaci ügyleteknél az ügyletkötést írásban vissza kell igazolni. A kockázatvállalást tartalmazó szerződés tartama alatt a hitelintézet rendszeresen figyelemmel kíséri és dokumentálja a szerződésben foglalt feltételek megvalósulását, beleértve az ügyfél pénzügyi, gazdasági helyzetének alakulását és a kihelyezések és kötelezettségvállalások megalapozottságát, áttekinthetőségét, a kockázatok felmérésének ellenőrzését és csökkentésének lehetőségét.

Az alábbi *objektív hitelkeret*-fajták a legelterjedtebbek: i) országkeretek; ii) ágazati keretek; iii) lejárat keretek; iv) biztosíték- (fedezet-) keretek és v) valutakeretek.³¹⁷ A hatá-

³¹⁵ 14/2001. (X. 20.) IM rendelet a Magyar Bírósági Végrehajtói Kamara egyes feladatairól

1. § A Magyar Bírósági Végrehajtói Kamara (a továbbiakban: kamara) az önálló bírósági végrehajtók (a továbbiakban: végrehajtó) adatszolgáltatása alapján nyilvántartást vezet a végrehajtók által intézett végrehajtási ügyekről

4. § Az adós gazdálkodó szervezetek számítógépes nyilvántartását a kamara a Vht. 253/E. §-a szerinti tartalommal vezeti

³¹⁶ Hpt. 77. § (1) A pénzügyi intézmény – ide nem értve a pénzügyi holding társaságot – köteles a kihelyezések és kötelezettségvállalások megalapozottságát, áttekinthetőségét, a kockázatok felmérésének ellenőrzését és csökkentését lehetővé tevő – igazgatóság által elfogadott belső szabályzatot kidolgozni és alkalmazni.

³¹⁷ in Price Waterhouse: *A hitelkockázat kezelése*. (ford. Hajós-Tóth) Panem Kft. 1993. 47. o.

lyos jog szerint a kockázatok számításának a t kemegefelelés számításánál is súlyozott szerepe van.³¹⁸

Az *országkockázat (sovereign risk)*³¹⁹ az egyes államok működéséből, politikai, gazdasági helyzetéből ered, jelentősége az 1973-as olajválságot követő években került előtérbe.³²⁰ A nemzetközi hitelezés szempontjából ugyanis fontos, hogy az adós olyan környezetben legyen, ahol képes és lehetőség is van a szerződést teljesíteni. Így az országkockázat további két részből áll: a külföldi ügyfél hitelkockázatából és az átutalási kockázatból (visszafizetés). Az országkockázat ellensúlyozása jórészt állami feladat, Magyarországon a Magyar Exporthitel Biztosító (MEHIB) vállal ebben oroszlánrészt.³²¹ A MEHIB küldetése i) a külgazdasági kapcsolatok ösztönzése és segítése; ii) az export hagyományos piaci eszközökkel nem biztosítható pénzügyi kockázatainak megosztása; iii) a pénzügyi intézményrendszer, ezen belül az exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás rendszerének piacgazdasági eszközökkel, valamint a nemzetközi normákkal összhangban történő továbbfejlesztése.³²² Ez a non-profit alapon működő pénzügyi tevékenység jórészt költségvetési finanszírozású, amely megfelel az általános EU-gyakorlatnak.

Az *ágazati keretek* az egyes gazdasági tevékenységeket osztályozzák. Rendkívül sok függ a helyesen megállapított ágazati keretektől, hiszen bizonyos gazdasági szektorok hosszabb időszakon keresztül rendszeresen az átlagos nyereségmegtérülés fölélt lehetnek, míg mások az átlagos szintet sem tudják elérni, ezért a jövőben várható (versenybeli, technológiai) változásokra is figyelemmel kell lenni. Fontos, hogy a bank diverzifikáljon a különböző szektorok között, hiszen ha a bank túl sok ügyfelet vállal azonos ágazatból, akkor a sorsa együtt mozog az ágazat konjunktúrájával.³²³ Minél egészségesebb az adott gazdasági szektor, minél kiterjedtebb az üzleti köre, minél szélesebb a jövedelemforrása, annál

³¹⁸ Jelenleg a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény XI. – XII. fejezete szabályozza a t kemegefelelést és a kockázatkezelést. Ennek egyik részét bontja ki az összevont alapú szavatoló t ke és összevont alapon számított t ke követelmény számításáról szóló 27/2007. (XII. 20.) PM rendelet. (Korábban az országkockázatra külön PM rendelet vonatkozott: előbb a 25/1998 majd a 16/2001 PM rendelet.)

³¹⁹ B vekben in PENN, G. A. – SHEA, A. M. – ARORA, A.: *The Law & Practice of International Banking*. Sweet & Maxwell, London, 1987. Chapter 3. Sovereign Risk

³²⁰ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008.

³²¹ Lásd 1994. évi XLII. törvény a Magyar Export-Import Bank Részvénytársaságról és a Magyar Exporthitel Biztosító Részvénytársaságról és a 312/2001. (XII. 28.) Korm. rendelet a Magyar Exporthitel Biztosító Részvénytársaság által a központi költségvetés terhére, a Kormány készfizetkezessége mellett vállalható nem-piacképes kockázati biztosítások feltételeiről

³²² www.mehib.hu

³²³ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 27. o. Magyarországon ebbe a hibába került a rendszerváltás után egy-két bank, lásd Hitelbank kapta a nehézipart, így csak a konszolidációval sikerült kikerülnie ebből a problémából.

jobb a kockázati megítélése, mivel nincsen annyira kiszolgáltatva a piac egyes szegmenseinek.

A *lejárat* keretek az elbb bemutatott likviditási és szolvens okokból, prudens működésnek való megfelelés szempontjából játszanak szerepet.

A *biztosíték- vagy fedezetkeretek*, a mellékkötelezettségekben rejlő veszélyeket mérik,³²⁴ így itt is találkozunk korlátozásokkal,³²⁵ továbbá elmondható, hogy ez esetben is diverzifikációra van szükség, azaz csökkentendő a túlzott koncentráció, pl. a túl sok ingatlan túlzottan kiteszi a pénzügyintézetet az ingatlanpiaci változásoknak.

A *valutakockázat* az árfolyamok ingadozásából adódik, a kétes megítélés vagy rossz, bizonytalan gazdasági, politikai helyzetben lévő országok pénznemei szóba sem kerülnek. Az elbb ismertetettek szerint ez esetben is törekedni kell, hogy a hitelintézet ne csak egy típusra koncentráljon.

Az eddigiek alapján látható, hogy a hitelminősítési eljárás középpontjában a *szubjektív keretek*, azaz az *ügyfélkeretek* állnak, mivel egy konkrét hitelbírálatnál már csak ez az egyetlen ismeretlen kockázati tényező. Ha egy kormánynak nyújtanak hitelt, akkor az ügyfélkockázat és az országgkockázat egy és ugyanaz.³²⁶ Ezek a hitelek tudnak a legproblémásabbak lenni, ugyanis ilyen esetekben a kormányzatokat nem lehet bírósági úton fizetésre kötelezni, a nemzetközi gyakorlat ilyenkor az, hogy nehezebben jut a jövőben további hitelekhez.³²⁷ Az ügyfélkockázat kialakításánál a pénzügyintézet a belső szabályzata alapján általában az alábbi tényezőket vizsgálja:³²⁸ i) egy adott hiteltervezetre kihelyezhető (kockázathatóság) tőke összege; ii) az ügyfél menedzsmentjének színvonala, eszközeinek nagysága, jövedelmi helyzete,³²⁹ pénzügyi ereje és stabilitása,³³⁰ kilátásai, gazdasági helyzete;³³¹ iii) a bank kapcsolata az ügyféllel; iv) a megcélzott piac; v) a megcélzott piac kockázat/díj viszonya;

³²⁴ Hpt. 78. § (1) A hitelintézetnek a kihelyezésről történő döntés előtt meg kell győződnie a szükséges fedezetek, illetve legbiztosítékok meglétéről, valóságos értékéről és érvényesíthetőségéről. A döntés alapjául szolgáló iratokat az ügyletre vonatkozó szerződéshez, illetve legfeljebb a leszámlított változóhoz kell csatolni.

³²⁵ Hpt. 78. § (3) A hitelintézet fedezetként nem fogadhatja el: *a*) a saját maga által kibocsátott, tagsági jogokat megtestesítő értékpapírt, *b*) a hitelintézettel szoros kapcsolatban álló vállalkozás által kibocsátott, tagsági jogokat megtestesítő értékpapírt, *c*) a hitelintézet vagy az összevont alapú felügyelet alá tartozó hitelintézettel szoros kapcsolatban álló vállalkozás a Gt.-ben meghatározott minimumított többséget biztosító befolyása alatt álló részvénytársaság részvényét.

³²⁶ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008.

³²⁷ in KOHN, Mier: *Bank- és pénzügyek, pénzügyi piacok*. Osiris, 2003. 338. o.

³²⁸ in Price Waterhouse: *A hitelkockázat kezelése*. (ford. Hajós-Tóth) Panem Kft. 1993. 55. o.

³²⁹ Ezen belül: árbevétel-arányos eredmény, saját tőke jövedelmezősége, adósságszolgálati fedezet mutató, forrásarányos pénzjövdelem stb.

³³⁰ Ezen belül: likviditási mutató, vevő- és szállítói állomány futamideje, változása, készletek forgási sebessége stb.

³³¹ Ezen belül: saját tőke, forgótőke aránya; rövid és hosszúlejáratú kötelezettségek; vagyonszerkezet stb.

vi) az adós hitelfelvev i el élete (*credit record*)³³². Külföldön külön céginformációs vállalkozásokkal is találkozunk, amelyekből számtalan cég hitelei életéről, pénzügyi történetéről kaphatunk adatokat.³³³ Tehát a hitelintézet itt is próbál objektív adatokból, alapvető mutatók elemzéséből kiindulni. Emellett a bankok közel azonos arányban szubjektív szempontokat is érvényesítenek, amelyeket külön pontoznak.³³⁴ A két megközelítés alapján a leendő adós kap egy pontszámot, amit aztán a bank egybevet az adósminősítési osztályok pontszámaital. Az ügyfelet így „A”-tól „E”-ig,³³⁵ vagy AAA és D, F3 között,³³⁶ az egyik adóskategóriába sorolják. Ez a két legelterjedtebb felosztás. Természetesen emellett létezik kevesebb (négy), de lehet hét, tíz vagy akár tizenkét kategória is.³³⁷ Ezután a bank meghatározza a tényleges ügyfélkeretet (ügyféllimitet), azaz hogy az adott ügyfélnek nyújtott hitel és egyéb vállalt kötelezettség összege legfeljebb mekkora lehet. Ez alapján a következő minősítési kategóriákkal találkozunk:

³³² Ide tartozik: a számlavezetés, fizetés története; az számláinak száma és típusa; fizetési szokások, magatartása; számlák kora; tartozások nagysága, gyakorisága stb. részletesebben in Federal Trade Commission: *Building a Better Credit Report* és *Need Credit or Insurance? Your Credit Score Helps Determine What You'll Pay* forrás: www.ftc.gov.

³³³ Például Dun & Bradstreet, Equifax, TransUnion, Northern Credit Bureaus stb.

³³⁴ Ilyen például az üzleti stratégia, a tulajdonosi háttér, szerkezet, a vezetés értékelése, a kapcsolatok más cégekkel stb.

³³⁵ Ezt az A-E besorolást az ágazati és az országkockázatok esetében is használják. Lásd bővebben in Price Waterhouse: *A hitelkockázat kezelése*. (ford. Hajós-Tóth) Panem Kft. 1993. 76-77. o.

³³⁶ ELKHOURY, Marwan: *Credit Rating Agencies and their Potential Impact on Developing Countries*. a United Nations Conference on trade and Development kiadványa 2008. 20. o. Példa néhány kategóriára: AAA, Aaa, Aa1, Baa2, B+, CCC-, D, F3 stb.

³³⁷ Például Kanadában I, O, R hitelkategóriák léteznek, mindegyiken belül 1-9-ig megy a számozás. in Financial Consumer Agency Canada: *Understanding Your Credit Report and Credit Score*. www.fcac.gc.ca

3. táblázat – Az egyes minősítési kategóriák, a szükséges céltartalék és a kintlévőségek jellemzői

	Minősítési kategória	Céltartalék mértéke	Kintlévőségek jellemzői
A	probléma-mentes	0%	- dokumentáltan valószínűsíthető, hogy a kintlévőség megtérül; a banknak veszteséggel nem kell számolnia; a tőke, illetve kamattörlesztésének vagy egyéb törlesztési kötelezettségének fizetési késedelme a 15 napot, lakossági hitelek esetében a 30 napot nem haladja meg, vel nem rendelkező kintlévőségek, valamint a függő és jövőbeni kötelezettségek közül azok, amelyekkel kapcsolatosan a jövőben veszteség bekövetkezése a rendelkezésre álló adatok alapján nem valószínűsíthető
B	különfigyelend	0-10%	- a veszteség a minősítés időpontjában még nem valószínűsíthető, de a bank olyan információ birtokába került, amely következtében az adott kockázatvállalás az általánostól eltérő kezelést igényel - a hitel típusa, az adós személye vagy a kapcsolódó egyéb feltételek (pl. futamidő, törlesztési ütemezése) következtében különleges kezelést igényelnek, de a minősítés időpontjában konkrét, veszteségre utaló tényező még nem jelentkezett
C	átlag alatti	11-30%	- a rendelkezésre álló információk alapján a szokásosnál magasabb kockázatúnak minősülnek, - a minősítés időpontjában bizonytalan mértékű veszteség valószínűsíthető
D	kétes	31-70%	- egyértelműen megállapítható, hogy az ügylet a banknak veszteséget okoz, de a veszteség mértéke a minősítés időpontjában még nem ismert, - a törlesztési késedelem tartós (legalább 90 napot meghaladó) vagy rendszeres, - a peresített összeg erejéig kétesnek minősül az a követelés, amely a minősítés időpontjában bírósági per tárgyát képezi
E	rossz	71-100%	- a keletkező veszteség a kockázatvállalás összegének 70%-át elrelatíválhatóan meghaladja és az adós törlesztési kötelezettségének többszöri felszólítás után sem tesz eleget, - adós ellenes csőd-, felszámolási eljárás indult

Saját összeállítás Price Waterhouse: *A hitelkockázat kezelése.* (ford. Hajós-Tóth) Panem Kft. 1993. 83-85. o. és BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog.* HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2003. 32-34. o. alapján

Kedvező eredmény esetén a bankok számára rendkívül csábító, hogy koncentráltan egy-két ügyfélnek hitelezzenek. Ez olcsóbb, mert nem igényli a vizsgálatok tömegét, hiszen elég egyszer minősíteni és kihelyezni. Azonban itt is felmerül a kiszolgáltatottság, amennyiben az adós nem (képes) fizetni. Ilyenkor lehetőség nyílik a hatósági úton vagy bíróságon érvényesíteni a követelést, de sajnálatosan ezek az eljárások elhúzódnak, gyakran sikertelenek.³³⁸ A magyar prudenciális szabályozás éppen ezért követeli meg, hogy a bank a nagy hiteleire (a szavatolótól ke 10%-át elérő) a Felügyeletnek számot adjon, és azt is elírja, hogy a szavatolótól ke 25% fölé semmiképpen sem mehet a koncentráció.³³⁹ Ez a

³³⁸ B-vebben in KAPA Mátyás: *Ha az adós nem fizet...* HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2006.

³³⁹ in Hpt. 79. §. A bankok ezt úgy próbálták megkerülni, hogy szétdarabolták az egyes hiteleket, esetleg átvezették a bankholding egyik vállalkozásán megnehezítve az ellenőrzést. vö. GK BH 1999. 175. I. A pénzügyintézeteknél az ún. „nagy hitel” nyújtásának engedélyezési feltételei.

nemzetközinek is mondható szabály a diverzifikációt segíti el. Amennyiben a beruházás meghaladja a törvényi korlátot, akkor más pénzügyi intézmények is bekapcsolódnak a finanszírozásba (szindikált hitel), amelynek következtében a kockázat is csökken.³⁴⁰

Az *amerikai szakirodalom* a kockázatokat általában az 5C kategóriába sorolja: i) *character* – jellem; ii) *capital* – t ke (hiteligényl vagyoni helyzete); iii) *conditions* – feltételek; v) *collateral* – fedezet.³⁴¹ A rossz hiteleket egy másik 5C szerint különböztetik meg: i) *complacency* – önhittség; ii) *carelessness* – figyelmetlenség; iii) *communication breakdown* – kommunikáció megszakadása; iv) *contingences* – el re nem látott mellékhatások; v) *competition* – verseny.³⁴²

ii) jogvélemény

Az ügyfélmin sítés egyik, Magyarországon is már elterjedt, kiegészít módja az – adós által megbízott, a pénzintézet által elfogadott – ügyvéd által készített jogvélemény, amelynek a hitellehívás, -folyósítás során is meghatározó a szerepe. Ennek gyakorlata el - ször az Egyesült Államokban és ott is a nagyobb t kepiaci és finanszírozási ügyletekben terjedt el, majd nem sokkal kés bb általánossá vált azokon a(z) (euro)piacokon is, ahol az amerikai kereskedelmi vagy befektetési bankok megjelentek.³⁴³ A jogvélemény elkészítésének els dleges célja az adott ügylethez és az ügyleti dokumentációhoz kapcsolódó jogi kockázatok lehet legteljesebb kör feltárása és az üzleti döntések alapjául szolgáló jogi el feltételezések meger sítése.³⁴⁴ Az esetleg felmerül jogi kockázatokra tekintettel ezért például a negatív vélemény is fontos üzenetet hordozhat a címzett részére. A jogvélemény biztosítékot jelent a hitelez számára bizonyos jogi szempontból fontos körülmények meger sítésére, amelynek egy része az adós jogi státuszával, szabályszer m kódésének deklarálásával, más része pedig a hitelszerz és érvényességével, érvényesíth ségével függ össze. Mivel kés bb ennek tartalmára a hitelintézet hivatkozhat, a jogászok igyekeznek jól körülírni felel sségük terjedelmét. A felel sségrevonás és az esetleges kártérítés alapját a Ptk. megbízási fejezete teremti meg.³⁴⁵ A jogvélemény lényegi része a tények tanúsítása:

³⁴⁰ in KOHN, Mier: *Bank- és pénzügyek, pénzügyi piacok*. Osiris, 2003. 336-337. o.

³⁴¹ in ZELLER Gyula: *Pénz- és bankügyletek*. Mispriint Kft. 2008. 182. o.

³⁴² in GOLDEN, S. – WALKER, H.: *Ten Commandments of Commercial Credit: The Cs Good and Bad Loans*. in *Journal of Commercial Banking* 1993. January

³⁴³ in HORVÁTH Attila: *Jogvélemény, ügyvédek és lehívási el feltételek ellen rzése*. 2007. <http://www.ash-law.hu/>

³⁴⁴ <http://www.bankestozsde.hu/online/cikk.html?aid=1000172>

³⁴⁵ Arra nézve, hogy az ügyvéd kártérítési felel ssége milyen körben állapítható meg, többek között a Ptk. 474. §. (1) és (2) bekezdés – a mérvadó. Az ennek értelmében kötött ügyvédi megbízási szerz és alapján a megbízott köteles a rábízott ügyet a megbízó utasítása szerint – és a megbízó érdekeinek megfelelő en – ellátni. Ha a megbízó célszer tlen vagy szakszer tlen utasítást ad, a megbízott köteles t figyelmeztetni erre; ha a

i) az adós megfelel a gazdasági társaságokra vonatkozó szabályoknak, ii) a hitelszerző és összhangban áll-e az adós működésére vonatkozó dokumentumokkal, jogszabályokkal, iii) a hitelszerző déssel vállalt adóssága közvetlen, feltétel nélküli, iv) a hitelszerző és aláírásával és végrehajtásával kapcsolatban Magyarországon nem kell adót vagy adójelleg költséget fizetni, v) a választottbírói kikötés a magyar jog szerint érvényes stb. A zárófejezet a megszorításokat (*qualifications*) tartalmazza: i) a felek hitelszerzősbeni jogait korlátozza-e a cs d-, felszámolási és végelszámolási jogszabály, ii) az ügyvéd nem végzett tulajdonjogcím-keresést (*title search*) az adós eszközein, iii) a jogvéleményben foglaltakat nem lehet kiterjeszteni értelmezni, iv) a jogvélemény kizárólag a hitelező, illetve jogásza számára készült, és általuk is csak a hitelszerző déssel kapcsolatban használható fel.³⁴⁶

iii) komfortlevél

A komfortlevél, (*comfort letter*, vagy *letter of comfort*) valójában egy ajánló levélhez hasonlít, neve találóan fejezi ki rendeltetését, nem biztosítékot, hanem csak komfortot ad a hitelezőnek.³⁴⁷ Több mint egy egyszer tájékoztató, de kevesebb, mint egy garancia vagy kezességvállalás. Az adós goodwill-ét fejezi ki egy egyszer írt, elfogadott formában.³⁴⁸ Tehát nincs kötelező jogi ereje, pusztán egy támogató nyilatkozat arról, hogy a bank hitelezzen a kérelmezőnek, azaz később jogilag már kötelező erejű szerződést kössön.³⁴⁹ Általában az ellenrészést gyakorló vállalat adja, így a bank könnyebben átlátja a tulajdonosi szerkezeteket, összefonódásokat, illetve a kockázat számításnál figyelembe veszi az anyavállalat szerepét, gazdasági, piaci helyzetét.³⁵⁰

II.3.3. A hitel meghatározása

A hitel összegének valamint lejáratának pontos meghatározása – a Ptk. szerint is – a szerződés lényeges tartalmi eleme. Emellett a gyakorlat az egyes típus-elemeket is beépíti a szerződésbe pl. rulírozás kérdése. A hitelintézet finanszírozási okból *nyitott hitelkeretet* is

megbízó az utasításhoz mégis ragaszkodik, az utasításból eredő károkat terheli. Kapcsolódó elvként jelentéssel bír, hogy az ügyvéd kártérítési felelősséggel tartozik, ha az általa szerkesztett szerződés nem felel meg a megbízó üzleti akaratának, és nem alkalmas a célzott joghatás kiváltására (például: ellenjegyzés nélküli, vételi jogot rögzítő szerződés ingatlanra vonatkozóan).

³⁴⁶ B. v. in KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 72-74. o.

³⁴⁷ Nagy hasonlóságot mutat a hitelértesítő levelekkel, amely Magyarországon az 1900-as évektől a II. világháborúig a magyar kereskedelmi és bankélet népszerű szereplője, intézménye volt. in Révai Kereskedelmi, Pénzügyi és Ipari Lexikona; szerk. SCHACK Béla; 1930

³⁴⁸ in The Association of Corporate Treasurers: *Letters of Comfort – A Practical Guide*. London 2007. 4. o.

³⁴⁹ BLOCK, Kenneth M. és STEINER Jeffrey B.: *Comfort Letters*. in New York Law Journal. Volume 231. No. 13. 21. January 2004.

³⁵⁰ in The Association of Corporate Treasurers: *Letter of Credit – A Practical Guide*. London 2007. 8. o.

fenntarthat, állandó és jó hitelkapcsolat esetén a korábbi hitelbírálati eljárás lefolytatása nélkül az ügyfélnek szezonálisan vagy ciklikusan jelentkező igénye szerint hitelt nyújt. A bank a szerződés kötésekor közli a hitelezésre nyitva álló idő leghosszabb tartamát, ekkor a hiteladós hitelképességét alapos vizsgálat alá veszi, fedezetet azonban nem kér. A hitelkeret megnyitásakor közli az ügyféllel a maximált tartozás összegét, a felhasznált hitelkeret díját, az ún. *kitisztítási időt*, ami polgári jogi szóhasználattal a lejárat idő, ami a teljes tartozás visszafizetésének az ideje. Ez a legkevésbé kockázatos kihelyezési mód, miután a bank csak a legmegbízhatóbb adósoknak biztosított hitelkeret szerződést. A *rujírozó hitel* rokonítható a nyitott hitelkerettel, azzal az eltéréssel, hogy itt formálisan is létrehozunk egy hitelkeretet, amely általában hosszabb időre, két-három évre vonatkozik. Hitelképes nagyvállalatok kérik és kapják meg, ahol a hitelviszony tartama alatt változik a forgóeszköz-szükséglet. Visszafizetése a nyereségből vagy hosszúlejáratú hitelekből történhet.

Ebben a részben szokás még a *pénznemet* is rögzíteni, ami lehet forint vagy deviza. A devizaalapú hitelek igen elterjedtek Magyarországon, különösen a svájci frank. Fontos hangsúlyozni, hogy amennyiben a pénznem a folyósítás során változik, ez nem módosítja a szerződést, tehát marad az eredetileg megjelölt.³⁵¹ A kölcsönnél tehát az az álláspont érvényesül, hogy az adós ugyanolyan fajta, minőség és mennyiségű, de feltétlenül ugyanolyan értékű dolgot köteles visszafizetni.³⁵² Például a 10 000 svájci frankban felvett kölcsön akkor is frank alapú marad, ha a folyósítás forintban történik, mert a bank – 151 Ft-os árfolyam esetén³⁵³ – nem 1 510 000 forintot kölcsönzött, hanem 10 000 svájci frankot. Sajnálatosan a hatályos Ptk. szövege ezt így kifejezetten nem tartalmazza, indokolt lenne 523. § (1) bekezdés, valamint az új Ptk. javaslat szövegének átfogalmazása az 1928-as Mtj-nek megfelelően.³⁵⁴

A nemzetközi gyakorlatban gyakran ezt a jogtételt külön nevesítik, *valutabiztosítéki klauzula* (*currency indemnity clause*) megjelöléssel beépítik a szerződésbe, amelynek következtében, ha az adós a szerződésben rögzített pénznemű (*contractual currency*) eltér valutában teljesít, annak értéke akkora legyen, hogy azon a hitelintézet a szerződésben rögzített

³⁵¹ in SZLADITS Károly –szerk.: *Magyar magánjog I.-VI.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1940. IV. Kötelmi jog különös része 177. o.

³⁵² in KOLOSVÁRY Bálint: *Magánjog.* A „Studium” kiadása, 1930. 363. o. Vö. az 1928-as Magánjogi törvénykönyv javaslata 1314. §-ával.

³⁵³ 2008. májusi érték. <http://www.mnb.hu/engine.aspx?page=napiarfolyamok>

³⁵⁴ Az 1928-as Magánjogi Törvénykönyv (Mtj.) javaslatának 1314. §-a a következőképpen fogalmaz: Aki pénzt vagy egyéb helyettesíthető dolgot mástól kölcsön kap (a kölcsönvevő), ennek fejében ugyanolyan fajta és minőségű dolgot ugyanolyan mennyiségben köteles a másik félnek (a kölcsönadónak) visszaszolgáltatni.

zített mennyiség valutát – az előre meghatározott értéknapon – meg tudja venni.³⁵⁵ A hitelez így teljesen kiküszöböli az árfolyamok közötti ingadozást.

A *valutaalapú hitel* a pénzintézet számára kedvező, mivel egy világviszonylatban stabil pénznemmel könnyebb a valorizáció, jelenérték-számítás, illetve csökken a kockázat megállapítás hibahatára, szórása. Az adós szempontjából hátrány, hogy viselnie kell a hazai és a külföldi fizetési eszköz közötti árfolyam ingadozást. Amennyiben a deviza árfolyama csökken, akkor az számára favorábilis; ha nő, akkor többet kell fizetnie, drágul a törlesztés részlet. A hétköznapi életben elterjedt kifejezés a középárfolyam, azonban a pénzügyi élet ezzel nem tud mit kezdeni, mert 195 és 205 számtani közepe ugyanúgy 200, mint 197 és 203-nak vagy 190 és 210-nek. Az adós és hitelező szempontjából, valamint a törlesztés tekintetében azonban – főleg nagy volumenű hitelek esetén – már az az egy-két forint – hazánkban sajnálatosan gyakori az akár 20-30 forintos éves ingadozás – is számít. Ezért a bankélet eladás vagy vételi árfolyamban gondolkodik. A hitelfelvétel során, amikor a devizahitel folyósításra kerül, akkor forintban történik az utalás, és vételi árfolyamon váltják át az összeget, ez mindig alacsonyabb, mint az eladási. A törlesztés részlet fizetésekor, illetve ha a hitelrészletet előre szeretné a hitelfelvevő befizetni, akkor eladási árfolyamon számol a bank. A vételi és az eladási árfolyam között akár 2-3%-os különbség is lehet.

A *határozott idejű hitelek* esetén a lejáratot precízen év, hónap, nap lebontásban rögzítik. A hitel lejáratára pontos megnevezést igényel; a hitel lejáratára és a hitel összegének bank általi rendelkezésre tartása nem feltétlenül (sőt az esetek többségében nem) eszik egybe. A szerződés pontosan meghatározza mind a hitel végső lejáratát, mind a rendelkezésre tartási időtartamot kezdő és végnappal.

A pénzügyi élet kisebb összegeknél *szabad felhasználású hitelterméket* értékesít, nagyobb összegek esetén azonban a gyakorlati élet úgy alakította, hogy külön meg kell jelölni a célt. Ez a hitelintézet szempontjából nagy jelentőséggel bír, mivel a Ptk. szerint, amennyiben a meghatározott cél lehetetlenül, vagy attól eltérő a felhasználás, a bank ex lege azonnal felmondhatja a szerződést. Ezért minél körültekintőbben kell körülírni, komoly figyelmet fordítva i) hogy ne ütközzön jogszabályba; és ii) a gazdasági szempontok érdekében az egyes adózási szabályokra.

³⁵⁵ Részletesebben in BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the currency indemnity clause.* in International Financial Law Review 1994. May

II.3.4. Lehívás – Folyósítás

A meghatározott pénzüsszeg a lehívás vagy folyósítás útján kerül az adós rendelkezési körébe, valójában tulajdonába jut. A kölcsön jogviszony így a hitel felvevő oldaláról nézve a hitelkeret lehívása, a pénzüintézet tekintetében pedig a rendelkezésre tartott hitel (vagy annak egy része) folyósítása. A folyósítás általában a bank oldaláról az adós számláján való jóváírást jelent. A lehívás ütemezése lényeges elem. Ez történhet egy összegben, ütemezés szerint, amely konkrétan megállapított időpont, összeg, pénzünem és a konverziós eljárás meghatározása mellett történik, vagy rülirozó, amelynél rögzítik az esetenkénti minimális és maximális összeget.

A hitel-kölcsön szerzők részben meghatározzák a lehívás előfeltételeit (*conditions precedent*),³⁵⁶ tehát a folyósítás nem automatikusan történik, a bank azt is vizsgálja, hogy fennállnak-e az igénybevételekre vonatkozó előzetes kikötések. Az első lehíváshoz külön feltételek kapcsolódhatnak, általában a rendelkezéstartási jutalék megfizetése, de például egy beruházás esetén az építési telemek megszerzése, építőanyagok megvásárlása, engedélyek bemutatása, munkások, mérnökök, szakértők szerzők részben stb.³⁵⁷ A feltételek között találkozhattunk még dokumentumok, okiratok, jogvélemény bemutatásával vagy más adatszolgáltatás teljesítésével is. Ezek meglétére a hitelintézet a folyósítási eljárásban vizsgálja, amely határidőhöz kötött, eredményét az ügyféllel közölni kell, kedvezőtlen döntés esetén a bank elállhat a szerzők részben től. Az eljárás menete formailag egy lehívó levél³⁵⁸ beküldését és a folyósítási értesítés kiküldését jelenti. Sajnos a magyar jog ezek jogi természetéről külön nem rendelkezik, pedig az esetleges jogviták során akár perdöntő lehet tartalmuk. Ha a pénzüintézet túllépi a vizsgálati határidőt, akkor a Ptk. 298-301/A. § szerinti kötelezett késedelem szabályait lehet vele szemben alkalmazni. Ebből talán a leglényegesebb, hogy köteles megtéríteni az ügyfélnek a késedelemből eredő kárát. Nagyobb beruházásoknál ennek komoly jelentősége lehet az alvállalkozók követeléseinek kielégítése szempontjából. Másik fontos szabály, hogy az adós elállhat a szerzők részben től, ha a teljesítés többé már nem áll érdekében. A folyósítás menete egyszeres folyószámlahitel esetén, ahol a hitelkeret igénybevételenek feltétele, vagyis az adós számára kölcsön folyósítása akkor és annyiban

³⁵⁶ Részletesebben in PENN, G. A. – SHEA, A. M. – ARORA, A.: *The Law & Practice of International Banking*. Sweet & Maxwell, London, 1987. 101-104. o.

³⁵⁷ in SZLADITS Károly –szerk.: *Magyar magánjog I.-VI.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1940. IV. Kötelmi jog különös része 171-172. o.

³⁵⁸ Ez általában egy formanyomtatvány, amelyet az adós tölt ki. Szokták még lehívási értesítőknek is nevezni.

történik, amennyiben a hitel folyósítása az adós pénzforgalmi számlája terhére beadott fizetési megbízások teljesítéséhez szükséges.³⁵⁹

A Ptk. szerint a kölcsönösszeg átadását a hitelez megtagadhatja: egyfelől, ha bizonyítja, hogy a szerződés megkötése után akár az adós, akár az adós körülményeiben olyan lényeges változás állott be (*clausula rebus sic stantibus*)³⁶⁰, amely miatt a szerződés teljesítése többé el nem várható; másfelől, ha a szerződés megkötése után olyan körülmények következtek be, amelyek miatt azonnali hatályú felmondásnak van helye. Az azonnali felmondási okok egy részét a Ptk. 525. §., a többit pedig a szerződés megfelelő fejezete tartalmazza. Ez a szabály csak objektív alapú megtagadást tesz lehetővé a bankok részére, amelyet vita esetén a hitelezőnek kell bizonyítania.

A Ptk. alapján a hitelezőnek jogában áll a kölcsön nyújtására vonatkozó kötelezettségét részben vagy egészben beszámítás útján teljesíteni, amennyiben annak összegét nem kell meghatározott célra fordítani.³⁶¹ Tehát a hitelintézet a kölcsönt igényelőkkel szemben fennálló tartozását így is kiegyenlítheti, kivéve, ha a szerződés szerint a kölcsön felvételének az volt a célja, hogy a kölcsönvevő a kölcsön összegét valamilyen más célra használja fel. Ennek magyarázata az, hogy az adósnak komoly gazdasági érdeke fűződik ahhoz, hogy a szerződésben meghatározott pénzt megkapja és az nem valamely más tartozásának kiegyenlítésére fordítódjon.³⁶² A gyakorlatban teljes beszámítással nem igen találkozunk, a részlegessel inkább, azaz a folyósítandó összegből már előre levonják a költségeket, díjakat.

Természetesen az adós a kölcsönösszeg átvételére nem köteles, ebben az esetben azonban a hitelezőnek a szerződés megkötéséből eredő kárát (tehát nem az egészet – negatív interesse)³⁶³ meg kell térítenie: pl. gazdasági elmozdulások költségei, nagyobb összegű valuta megvásárlása, átváltása stb., de az elmaradt hasznot nem. Ha a hitelező pénz-

³⁵⁹ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac, Budapest, 2003. 213-241. o. Természetesen a szerződés felsorolhat még egyéb feltételeket vagy kizárhat bizonyos eseteket: a legkritikusabb kizárási eset, amely gyakran megfogalmazásra kerül, az azonnali beszedési megbízás esete, mely tipikusan az adós által a banknak adott felhatalmazás alapján kerül az adós számlája ellen benyújtásra.

³⁶⁰ Ezek lehetnek, hogy már korábban is fennálltak, csak a hitelező még nem ismerte.

³⁶¹ Ptk.296. § (1) A kötelezett a jogosulttal szemben fennálló egynemű és lejárt követelését – ha jogszabály kivételt nem tesz – a jogosulthoz intézett vagy a bírósági eljárás során tett nyilatkozattal tartozásába beszámíthatja. (2) A beszámítás erejéig a kötelezettségek megszűnnek.

Ptk.297. § (1) Beszámításnak nincs helye olyan szolgáltatással szemben, amelyet megállapodás alapján meghatározott célra kell fordítani, továbbá – a túlfizetés esetét kivéve – tartási, életjáradéki és baleseti járadékköveteléssel, úgyszintén a szándékosan okozott kár megtérítésére irányuló követeléssel szemben.

³⁶² in SZLADITS Károly –szerk.: *Magyar magánjog I.-VI.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1940. IV. Kötelmi jog különös része 174. o.

³⁶³ Régi magánjogunk teljes kártérítési felelősséget állapított meg a kölcsön felvételének megtagadása esetére: lásd Kúria 740/1905 sz. ítélete és SZLADITS Károly –szerk.: *Magyar magánjog I.-VI.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1940. IV. Kötelmi jog különös része 182. o.

intézet kártérítés nem illeti meg, viszont arra az időre, amely alatt a kölcsönösszeget – akár hitelszerződés alapján, akár anélkül – az adós rendelkezésére tartja, az adós jutalék fizetésére köteles.

II.3.4.1. A MAC és a market flex klauzulák

A gyakorlat az ún. MAC klauzulával (*material adverse change* – lényegi kedvezőtlen változás) oldja fel a hitelező objektív alapú elállási kötöttségét és az erre vonatkozó bizonyítási terhet.³⁶⁴ Ennek értelmében az adósnak kell nyilatkoznia arról, hogy nem történt a szerződés kötési, vagy más rögzített állapothoz képest lényegi kedvezőtlen változás a kettejük viszonyában. Ha igen, akkor a pénzügyintézet mérlegel, hogy folyósít-e vagy sem, azaz megszünteti-e a szerződést. A bizonyítási teher ez esetben megfordul, az adós szavatol, bizonyítja, hogy körülmények nem változtak, a bank még érdekelt a szerződés teljesítésében.³⁶⁵ A jogalkalmazó szempontjából egy ilyen vita eldöntése ugyanolyan bonyolult, mint a Ptk. 524. (1) bekezdés esetében,³⁶⁶ a bizonyítási teher valójában csak a felek vonatkozásában jelentős. A – f leg nemzetközi – bírói gyakorlat ebben az esetben is adósvédelmi ítéleteket alkotott.³⁶⁷ A hitelintézetek emiatt csak óvatosan alkalmazzák a MAC klauzulát, eltekintve megvizsgálják, hogy van-e más, konkrétabb szerződésességi ok, a szerződés kötésekor volt-e a hitelezőnek tudomása a MAC-ról, vagy hozzájárult-e annak elidézéséhez, a kedvezőtlen gazdasági helyzetnek van-e az adósról gyakorolt konkrét hatása, illetve fennállhat-e a megalapozatlan hivatkozás veszélye.

³⁶⁴ Boveben in GRAY, Richard; HOLMES, Patrick; MUZILLA, Kevin: *Why Banks Should Look Again at Market Flex and MAC Clauses Cover Story* in International Financial Law Review Vol. 22. 2003. Issue 4. 19-20. o.

³⁶⁵ in BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the material adverse change clause.* in International Financial Law Review 1994. March/Vö. PENN, G. A. – SHEA, A. M. – ARORA, A.: *The Law & Practice of International Banking.* Sweet & Maxwell, London, 1987. 110.o.

³⁶⁶ Ptk.524. § (1) A kölcsönösszeg átadását a hitelező megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy a szerződés megkötése után akár az adós, akár az adós körülményeiben olyan lényeges változás állott be, amely miatt a szerződés teljesítése többé el nem várható, továbbá a szerződés megkötése után olyan körülmények következtek be, amelyek miatt azonnali hatályú felmondásnak (525. §) van helye.

³⁶⁷ in KÓNYA Judit: *A nemzetközi hitelszerződés jogi aspektusai,* in Hitelintézeti Szemle 2007. 5. szám. 497. o. Bírói ítéletek:

- egy jogvitában a lényegi kedvezőtlen változás (MAC) nemléte az olajipari berendezésekben, vagyontárgyakban lehívási feltételként volt meghatározva a hitelszerződésben. Az olajárak esése miatt a MAC-re való hivatkozást a bíróság elutasította, mert a vagyontárgyakra való utalást azok fizikai meglétére, tulajdoni státuszára és nem értékváltozásokra vonatkoztatta;
- a MAC-re való hivatkozást a bíróság elutasította olyan esetekben is, amikor a piaci körülmények ugyan negatívan változtak, de a hitelfelvétel kormánygarancia mellett történt;
- a bíróság helyt adott az adós azon védekezésének, hogy a hitelező a hitelszerződés megkötésekor is tudott a MAC-ról;
- a bíróság kimondta továbbá, hogy ha a MAC nem tartalmaz az adós jövőbeni kilátásaira, illetve jövőbeni kötelezettségei teljesítésének képességére kifejezett utalást, a klauzulát kiterjesztően nem lehet értelmezni;
- a bíróság egyik ítélete szerint a valutaérték romlása csak akkor releváns a MAC alkalmazásánál, ha az közvetlenül érinti az adóssal, és pénzügyi kimutatásaiban, piaci helyzetében idéz elő negatív hatást.

Egy másik, ennél enyhébb fokú záradék a piacváltozási vagy piaci rugalmasság klauzula (*market flex clause*)³⁶⁸. A market flex alkalmazására elször 1998 végén került sor, válaszolva az orosz adósságkrízisre. Ennek alapján a hitelintézet egyoldalúan módosíthatja a kölcsönmegállapodás ellenértékét, árképzését, feltételeit, szerkezetét a piaci változások esetén. Ezzel nem a bizonyítási teher kerül a hitelfelvevő oldalára, hanem az árfolyam – szélesebb dimenzióban vizsgálva az ország-, valamint a piaci – kockázat viselését telepíti a pénzügyintézet az adóshoz. Az ügyfél úgy próbálja mérsékelni ezt az egyoldalú változtatási jogosultságot, hogy megállapodnak egy felső értékhatárban.

II.3.5. Visszafizetés – Törlesztés

Az ügyfél kötelezettsége, illetve a bank joga a kihelyezett összeg visszafizetése, illetve követelése. Minden átutalás vagy pénzbefizetés, amely a hitelfelvevő adósnak a hitelező bankkal szemben fennálló tartozását csökkenti, törlesztésnek minősül. A törlesztés egyik módja lehet a hitelfelvevő adós forint- vagy devizaszámlájának közvetlen megterhelése, ez esetben a bank általában kiköti, hogy fizetési késedelem esetén jogosulttá válik az esedékes törlesztés részlettel a hitelfelvevő adós bankszámláját az esedékesség időpontjában megterhelni (inkasszó).³⁶⁹ Másik megoldás a hitelező bankhoz közvetlenül befolyó, de adós nevében vagy részére utalt pl. export árbevételek jóváírása.³⁷⁰ A törlesztés történhet egy összegben a lejáratkor (ez ritka), vagy ütemezés szerint.³⁷¹ Utóbbi esetben részletesen rögzíteni kell az időpontot, a pénznemet, a minimális és maximális részlet mértékét. Az esedékesség vizsgálatakor figyelemmel kell lenni a munkaszüneti napokra és a bankszünetnapokra. A felek megállapodhatnak abban is, hogy az adósnak lehetősége van az eltörlesztésre, ekkor szintén meg kell határozni a pénznemet, a minimális és maximális részlet mértékét, illetve az eljárás menetét, amelynek középpontjában a bank értesítése áll. Természetes, ha megszűnik a szerződés, akkor minden követelés és tartozás egy összegben lejárttá és esedékessé válik, tehát a törlesztés, kamat, jutalék, költségek stb.

A törlesztés elszámolásának szabályait és módját a szerződés tartalmazza. Amennyiben ez elmaradt, akkor a Ptk. 293. §-a az irányadó, azaz, ha a kötelezett kamattal és költséggel is tartozik, és a fizetett összeg az egész tartozás kiegyenlítésére nem elég, azt első

³⁶⁸ Részletesebben lásd in GRAY, Richard; HOLMES, Patrick; MUZILLA, Kevin: *Why Banks Should Look Again at Market Flex and MAC Clauses Cover Story* in *International Financial Law Review* Vol. 22. 2003. Issue 4. 18-19. o.

³⁶⁹ GÜ BH 2007. 56. I. A beszámítás szabályai szerint kell elbírálni a hitelintézetnek azt a jogát, hogy követelésével a számlatulajdonos nála vezetett bankszámláját megterhelje.

³⁷⁰ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

³⁷¹ Az egyes törlesztési konstrukciók szemléltetése összehasonlítására lásd FEKETE Orsolya – TATAY Tibor: *Törlesztés, kamatfizetés*. in *Gazdaság és Jog* 2000/5. szám

sorban a költségre, azután a kamatra és végül a f tartozásra kell elszámolni. A kötelezett eltér rendelkezése hatálytalan.

A szerződési megállapodásban rendelkezhetnek a halasztott törlesztésben, illetve a halasztott kamatfizetésben.³⁷² A *halasztott törlesztés*, vagy türelmi időszak kölcsön esetében a kikötött türelmi idő lejártáig az adós csak a járulékokat (jutalék, kamat, költséget) fizeti meg, tehát az adósság t kerésze nem csökken. A *halasztott kamatfizetés* során a kötelezett a kamatok egy részét fizeti meg, törlesztés nem történik, tehát a tartozás összege folyamatosan növekszik, de csökkentett mértékben.

A feleknek rendezniük kell az *el törlesztés* lehetőségét, illetve annak legkisebb mértékét. A Ptk-ban szereplő szabályt, a 282. § (2) bekezdést,³⁷³ a speciális rendelkezés felülírja, amely szerint pénztartozás esetén a hitelező a határnapot megelőzően, illetve legkésőbb a határidő kezdete előtt felajánlott teljesítést is köteles elfogadni,³⁷⁴ és ez esetben a teljesítés és a lejárat közötti időre kamat vagy kártalanítás nem jár, az ilyen kikötés semmis (Ptk. 292. § (2) bekezdés).³⁷⁵ Ez a rendelkezés az adós számára előnyös, a hitelező számára viszont hátrányos, mert a szerződés lejártát gazdasági érdekeinek megfelelően állapította meg. Természetesen a felek a Ptk. 200. § (1) bekezdése szerint egyezkedéssel eltérhetnek, tehát kizárhatják az *el törlesztést*, ugyanis a semmisség kógens szabálya csak a kamatra és a kártalanításra vonatkozik.³⁷⁶ A gyakorlat az *el törlesztést* a kamatfizetési napokhoz kapcsolja, egyébként pedig külön díjat számít fel a hitelintézet. Az *el törlesztést* általában egy formanyomtatványon kell előre jelezni.

II.3.5.1. A sharing és az assignment klauzulák

A szindikált hitelezés esetén a törlesztéssel kapcsolatban felmerülhet számos kérdés. Ezek középpontjában az áll, hogy az adós melyik hitelintézetnek teljesítsen, illetve közöt-

³⁷² in DORKÓ Katalin: *A lakossági bankügyletek*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2000. 298-299. o.

³⁷³ Ptk. 282. § (2) A kötelezett a határnapot megelőzően, illetve legkésőbb a határidő kezdete előtt csak a jogosult beleegyezésével teljesíthet. Beleegyezés hiányában a jogosult a felelősségi szabályai szerint tartozik eljárni.

³⁷⁴ GÜ BH 2007. 56. II. A Ptk-nak az a rendelkezése, hogy a jogosult a pénztartozás teljesítését a határnapot megelőzően is köteles elfogadni, nem eredményezi a szerződés módosítását, ezért ezen a címen a hitelintézet kezelési költség nem illeti meg.

³⁷⁵ A Ptk. 292. § (2) bekezdését 1996-ban alkotmányellenesség kívánták nyilvánítani, arra hivatkozva, hogy a bankoknak veszteséget okoz a kölcsön határidő előtt történő visszafizetése, mert a visszafizetés időpontja és a szerződésben meghatározott teljesítési idő között fennmaradó időszakra az adós nem fizet kamatot, a bank viszont nem tudja a visszafizetett összeget azonnal és azonos kamatfeltétellel másnak kölcsönadni. Az Alkotmánybíróság az indítványt elutasította. Lásd továbbá a 423/B/1996. AB határozatot.

³⁷⁶ Ezzel áll összhangban a Hpt. 214. § (1) bekezdése, amely szerint a fogyasztási kölcsön esetében az ügyfél – a szerződés megszüntetése érdekében – minden esetben élhet a határidő (lejárat) előtti teljesítéssel (törlesztéssel) jogával. Mivel a szövegben a szerződés megszüntetése szerepel, ez csak arra az esetre vonatkozik, ha az adós a kölcsönt a lejárat előtt egyösszegben fizeti vissza.

tük hogyan történik az elszámolás. Itt a nem-fizetés a valódi probléma, mert lehet, hogy X bank már pénzéhez jutott, de Y és Z még nem vagy csak részben. A megosztási klauzula (*sharing clause*)³⁷⁷ célja, egy több bank által kötött hitelmegállapodás (*multibank credit agreement*) esetén, ha az egyik hitelező aránytalan törlesztési részletet kap vagy fogad el, akkor azt az elre meghatározott ráta alapján meg kell osztania a szindikátus többi tagjával.³⁷⁸ A klauzulába az egyes hitelintézetek kiköthetik, hogy nemcsak törlesztés, hanem más módon – például inkasszó, per vagy végrehajtás útján – történő pénzhezjutás esetén is fennáll a megosztási kötelezettség. Ezzel a bankok csökkentik a kockázatukat, továbbá az adós és az egymás közötti (f leg elszámolási) jogvitákat is elkerülhetik.

Az engedményezési klauzula (*assignment clause*)³⁷⁹ értelmében a hitelező az adóssal szemben fennálló követelését másra engedményezheti. Ennek több célja is lehet: így akarja egy harmadik személlyel szembeni adósságát rendezni, vagy esetleg a szindikátusból kíván kiválni, és a többi tagra, vagy esetleg az új tagra engedményezi a követelést. A gazdasági célú engedményezésre nem vonatkoznak törvényi korlátok, ezzel a klauzulával a bankok külön deklarálják, megerősítik ezt a jogosultságukat.

II.3.6. Az ellenérték

A hitel-kölcsön ellenértéke *több részben* áll össze: i) jutalék; ii) kamat; iii) költségek. A hitelkeret ellenértéke a jutalék, a kölcsön, azaz a pénz használatának ellenértéke a kamat, pontosabban az ügyleti kamat,³⁸⁰ a költségek az kapcsolódó szolgáltatások díja. E több típus egy ponton belüli tárgyalására a teljes hiteldíj mutató (THM) szemléltetbb ismertetése érdekében kerül sor, amelynek kötelező alkalmazását jogszabály írja elő. A bankzsargon és szerződésben használt kifejezések, valamint a joganyag szóhasználata eltérhetnek egymástól.³⁸¹

Az *ellenérték* meghatározásakor figyelemmel kell lenni a Polgári Törvénykönyv közigazgatási szabályaira így a Ptk. 201. § (2) bekezdése szerint, ha a szolgáltatás és ellenszolgáltatás

³⁷⁷ A klauzula alkalmazására először az 1970-es évek végén és 1980-as években került sor, főleg az állami kölcsönök esetében (pl. 1979. Irán), ezt követően került át az üzleti gyakorlatba.

³⁷⁸ in BUCHHEIT, Lee. C.: *Changing bond documentation: the sharing clause*. in International Financial Law Review 1998. July és BUCHHEIT, Lee. C.: *The sharing clause as a litigation shield*. in International Financial Law Review 1990. October

³⁷⁹ B-ekben in BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the assignment clause*. in International Financial Law Review 1993. February

³⁸⁰ in SZLADITS Károly –szerk.: *Magyar magánjog I.-VI.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1940. IV. Kötelmi jog különös része 183. o.

A kamat egyébként lehet: i) ügyleti; ii) törvényes a) késedelmi b) kármamat c) egyenértéki (ennek célja az idő múlás során az ellenérték reálértékének változásából előálló értékeltolódás kompenzációja) in BÍRÓ György: *Hitelező védelem – a reális kamatszabályozás igényével*. in Gazdaság és Jog 1994/2. szám

³⁸¹ Például a kamat, angolul *interest*, de a bankzsargon gyakran a *prime rate*-t használja.

tás között anélkül, hogy az egyik felet az ajándékozás szándéka vezetné, a szerződés megkötésének időpontjában feltüntetett nagy az értékkülönbség, a sérelmet szenvedő fél a szerződést megtámadhatja. A Ptk. 202. § alapján pedig, ha a szerződő fél a szerződés megkötésekor a másik fél helyzetének kihasználásával feltüntetett aránytalan elnyert kötött ki, a szerződés semmis (uzsorás szerződés).

A Hpt. 210. § (2) bekezdése értelmében a pénzügyi és kiegészítő pénzügyi szolgáltatásra irányuló szerződésben egyértelműen meg kell határozni a kamatot, díjat és minden egyéb költséget vagy feltételt, ideértve a késedelmes teljesítés jogkövetkezményeit és a szerződést biztosító mellékkötelezettségek érvényesítésének módját, következményeit is. A kamatot, díjat vagy egyéb szerződési feltételt csak akkor lehet egyoldalúan, az ügyfél számára kedvezőtlenül módosítani, ha szerződés ezt – külön pontban – a pénzügyi intézmény számára meghatározott feltételek, illetve körülmények esetére egyértelműen lehet véteni.³⁸²

II.3.6.1. Jutalék

A rendelkezésretartási jutalék annak az igen értékes gazdasági elnyerésnek az ára, hogy a hitelmegállapodás alapján a szerződő fél szinte feltétel nélkül számíthat a kölcsön nyújtására, amikor arra szüksége van.³⁸³ A jutalék megfizetése a hitelfelvevő kötelezettsége, amely a mindenkor igénybe vehető még szabad hitelkeret után számítható a rendelkezésre tartás minden naptári napjára, tehát a rendelkezési időkezdetétől a kölcsön lehívásának értéknapiáig. Mértékét a banki számítások alapján adják meg, így az lehet egyösszegű vagy százalékosan meghatározott. Megfizetése a kamatfizetéssel egyidejűleg esedékes, és ahhoz hasonló módon történik. Ennek a rendelkezésre tartási jutaléknak komoly gazdasági jelentősége van, ugyanis ha a hitelintézetek nem kötnék ki, akkor nem volna semmi korlátja annak, hogy a hitelképes személyek és vállalatok nagy összegű hitelkeretet tartsanak fenn, még akkor is, ha az igénybevétel nagyon valószínűtlen.³⁸⁴

³⁸² Hpt. 210. § (4) Az üzletszabályzat kamatot, díjat vagy egyéb feltételeket érintő – az ügyfél számára kedvezőtlenül – módosítását a módosítás hatálybalépését tizenöt nappal megelőzően, hirdetményben közzé kell tenni, elektronikus kereskedelmi szolgáltatás nyújtása esetén az ügyfelek számára folyamatosan és könnyen hozzáférhető módon, elektronikus úton is elérhetővé kell tenni.

³⁸³ in SZLADITS Károly –szerk.: *Magyar magánjog I.-VI.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1940. IV. Kötelmi jog különös része 180. o.

³⁸⁴ in SZLADITS Károly –szerk.: *Magyar magánjog I.-VI.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1940. IV. Kötelmi jog különös része 180. o.

II.3.6.2. Kamat³⁸⁵

A kölcsön is viszonyos kötelem, mert a kölcsönnyújtó kötelezettségért, azaz, hogy a kölcsön összegét az adós ideiglenes tulajdonába, ennek folytán használatába adja, átengedve a gyümölcsötetés lehet ségét,³⁸⁶ az adós ezért ellenérték, *kamat* fizetésére köteles.³⁸⁷ Más összefüggésben a kamat a visszafizetendő és a készhez kapott t ke különbsége.³⁸⁸ A kamat mindig f kötelmet: t ketartozást tételez fel, a kamatszolgáltatás járulékos természetű.³⁸⁹ Sajnálatosan mára a kamat fogalma elvesztette valódi jelentését, kiüresedett.³⁹⁰ A kamat meghatározásakor és mértékének megállapításakor figyelemmel kell lenni a Ptk. – és külön az általános szerződési feltételek –, valamint a Hpt. kógens szabályaira. Ugyanis a Ptk. csak arról rendelkezik, hogy amennyiben a hitelező pénzintézet, akkor kamat jár, de a Hpt. már ennél többet, az üzletszerződést is megköveteli, amelynek egyik eleme a nyereségszerzés, azaz a kamatnak akkorának kell lennie, hogy az ügylet profitot termeljen. Egyebekben a Ptk. kamatra vonatkozó része ritkán kerül alkalmazásra, ugyanis annak csak akkor van jelentősége, ha a felek nem állapodtak meg kamatban, ami eddig még nem fordult elő a bankgyakorlatban. Ha mégis történe ilyen, akkor a jegybanki alapkamattal kell számolni, úgy, hogy az érintett naptári félévet megelőző utolsó napon érvényes jegybanki alapkamat irányadó az adott naptári félév teljes idejére.

Fontos és ennél létszerőbb rendelkezés található a 232. § (3) bekezdésében, amely kimondja, hogy a felek által túlzott mértékben megállapított kamatot a bíróság mérsékelhe-

³⁸⁵ A kamatról szóló Tolsztoj irodalmi szemelvényt lásd a 6. számú mellékletben.

³⁸⁶ in SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatja*; Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933. II. Rész 177. o.

³⁸⁷ in SZLADITS Károly –szerk.: *Magyar magánjog I.-VI.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1940. IV. Kötelmi jog különös része 177. o.

³⁸⁸ in HAVAS Miksa: *A Magyar Nemzeti Bank és a pénzpiac.* Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1928. 105. o. vö. KOÓS Zoltán: *Pénz és hitel.* Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1944. 111. o.

³⁸⁹ in SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatja*; Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933. II. Rész 58. o.

³⁹⁰ Régi magánjogunk egyébként kamaton mindennemű melléktartozást értett, amelyre az adós a t kén felül kötelezettséget vállalt. A kamat tekintete alá esik tehát a kötbér, jutalék, üzleti díj, megtérítési összeg stb. is és a kamatos kamat sem mehetett a törvényes kamatmaximum fölé. in SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatja*; Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933. II. Rész 58. o. Vö. 1877. évi VIII. törvénycikk 2. § Kamat alatt nem csak a pénzben fizetendő minden mellék-tartozás értetik, hanem bármely dolog vagy haszon, melynek adására vagy teljesítésére az adós a hitelező részére a t ke visszafizetésén, illet leg visszatérítésén kívül kötelezettséget vállalt. Mindazon esetben, melyben a jelen törvény az adóstól követelhet kamatot legmagasabb összegét megállapítja, abba a kötbér, üzlet-díj, megtérítési összeg és mindennemű melléktartozás is beszámítandó.

4. § Nyolc százaléknál magasabb kamat a bíró által nem állapítható meg. Ezen szabály áll akkor is, ha a magasabb kamat bírói egyességben kötött ki.

5. § Az ezen törvényben megszabott mértéken felül kikötött és megfizetett kamatok visszafizetése nem követhet.

ti.³⁹¹ Nincs olyan általános érvény iránymutatás, amely meghatározná azokat a feltételeket vagy értéket, amelyek mellett a bíróság a kikötött kamatmérték túlzott voltát megállapíthatná,³⁹² ez mindig eseti mérlegelés kérdése, így a kamatos kamat kikötésének sincs törvényi akadály.³⁹³ A járulékos jelleg ellenére a f tartozás kiegyenlítését követően a lejárt kamat, mint t követelés önállóan is érvényesíthető, de kifejezett megállapodás nélkül a szerződéssel engedményezett pénzkövetelés után lejárt késedelmi kamat automatikusan nem tárgya az engedménynek.³⁹⁴ Az engedményest külön kikötés hiányában csak az engedményezés után esedékessé váló kamatok illetik meg. A szerződésben alkalmazott kamatnak egyébként meg kell egyeznie a hirdetményekben közzétett adatokkal: mérték, fajta, pénznem.

A mai bankgyakorlat ritkán határozza meg egy fix számmal a kamat mértékét, általában egy mutatóhoz (kamatbázishoz) igazítják. Így oldják meg a valorizáció kérdését, illetve a piac, a gazdaság változásaihoz való igazodást. Magyarországon a három legelterjedtebb mutatók a LIBOR (*London Interbank Offer Rate*),³⁹⁵ az EURIBOR (*Euro Interbank Offer Rate*) és BUBOR (*Budapest Interbank Offer Rate*). A nemzetközi élet a LIBOR mellett a HIBOR-t (*Hong Kong Interbank Offer Rate*) és a SIBOR-t (*Singapore Interbank Offer Rate*) is alkalmazza. A LIBOR a londoni bankpiacon a kamatperiódusra nézve azt az egyhónapos (vagy 3, esetleg 6 hónap a hitelszerződésben megállapított futamidő szerint), éves százalékban kifejezett bankközi kínálati kamatlábat jelenti, amelyet az adott kamatperiódust megelőző második banki napon, a londoni idő szerint 11:00-kor, az adott kamatperiódussal megegyező időtartamú, és a hitelszerződés szerint az adóssal szemben időre fennálló teljes tartozás összegével megegyező mértékű betétek tekintetében a Reuter monitor ISDA (*International Swap Dealers Association*) oldalán jegyeznek.³⁹⁶ A valuta kódját az index elé teszik, pl. CHF LIBOR (svájci frankra vonatkozó kamatláb) vagy EU-

³⁹¹ A bankok által alkalmazott kamatmérték korlátairól bővebben in SZENTIVÁNYI Iván: *Meddig terjed a bankok önálló kamatmegállapítási jogosultsága?* in *Gazdaság és Jog* 2004/12. szám

³⁹² GK BH 1999. 176. I. A kölcsönszerződésnél az uzorás jelleg megállapításának lehetősége, feltételei. II. Bankkölcsön folyósítása esetén az aránytalan elnyúló mértékű ügyleti kamat – kikötésének lehetősége nem kizárt.

³⁹³ BH 1998. 495. Kamatos kamat kikötése – gazdálkodó szervezet és magánszemély között létrejött kölcsönszerződésben – nem tilos. Érdekes, hogy a korábbi Ptk. szabályozás a kamatos kamat kikötésének lehetősége mellett a magánszemélyeket kizárta, az Alkotmánybíróság azonban az Alkotmány 9. §-ával ellentétes törvényi rendelkezést megsemmisítette. Lásd 61/1993. (XI. 29.) AB határozat A Ptk. 232. § (1) bekezdése második mondatának második része megsemmisítéséről

A kamatos kamat képlete: $R = C(1 + r)^n$; ahol C: a tőke (*capital*); r: a kamatláb (*rate*); n az évek száma.

³⁹⁴ in TÖRÖK Gábor –szerk.: *A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvének 1959. évi IV. törvény kommentárja*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. (Hivatalos Jogszabálytár CD)

³⁹⁵ Bővebben in BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the Libor definition*. in *International Financial Law Review* 1993. June

³⁹⁶ in KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 114-115. o.

RO LIBOR. A BUBOR a budapesti bankközi forint hitelkamatláb. Hivatalosan a Magyar T kepiac cím lapban jelenik meg a tárgynapot követ munkanapon. Számítását a Magyar Nemzeti Bank végzi a következ módon: a Magyar Nemzeti Bank a jegyz bankok kétoldalú árjegyzése alapján, futamid nként összegzik a kamatjegyzéseket és futamid nként a két-két legmagasabb valamint a két-két legalacsonyabb „offer” elhagyásával a futamid nként megmaradt ajánlatok – a kerekítés szabályai szerint számított – számtani középértékének meghatározásával (két tizedesjegyre kerekítve) számítja ki a tárgynapon rögzítendő BUBOR kamatlábakat.³⁹⁷ Az EURIBOR-t az Európai Unió Bankszövetsége teszi közzé. A gondos hitelnyújtóknak alternatív kamatbázisban is gondolkodniuk kell, abban az esetben, ha a mutató valamely oknál fogva nem állna rendelkezésre. Ilyenkor 3-4 referencia bankot jelölnek meg, és azok betéti kínálatai alapján számolnak. Fontos kiemelni, hogy a tárgynap és az értéknapi azonos időpont: a tárgynap a naptár szerinti nap, az értéknapi a naptári napot megelőző második banki munkanap. Továbbá érdemes megfigyelni, hogy sem a külföldi, sem a hazai hitelintézeti gyakorlat nem szokta a jegybanki alapkamathoz igazítani a kamatot.

Ezek az indexek a betétekre számított kínálati kamatlábak, ha ezzel számolnának a pénzintézetek, még nem lennének nyereségesek, ezért a kamatbázist éves kamatréssel korrigálják, tehát vagy hozzáadnak egy állandó értéket (pl. LIBOR + 0,5 %), vagy bázispontot (1 bázispont = 1/100 %), illetve igen ritkán egy szorzót (pl. LIBOR × 1,05).³⁹⁸

A bankközi mutatók egyes időszakokra vonatkoznak ezért a kamatperiódusokat is rögzíteni kell a szerződésben, ez általában 1 vagy 3 hónap, ritkán 6, 12 hónap. A kamatperiódusoknak két típusa van: az első és az utolsó általában tört, a többi teljes. Az egyes időszakok általában a következő lehívás fordulónapjához igazodnak, ezt is szükséges pontosan meghatározni. A bankgyakorlat 360 napos év alapján számol a ténylegesen eltelt időszakra. A kamat megfizetése az esedékesség napján történik, amelynél figyelemmel kell lenni a munkaszüneti és bankszünnapokra, mivel ekkor az ügyfél még nem esik késedelembé, tehát bank nem élhet az inkasszó lehetőségével, nem terhelheti meg az adós számláját. A gyakorlat egyébként azt mutatja, hogy a hitelszerződéshez gyakran számlaszerződés is tartozik, a késedelmes összegek könnyebb érvényesíthetőség érdekében. Ez a hitelintézet mellett még az ügyfél érdekét is szolgálja, mivel így tartozása nem növekedhet meg túlzot-

³⁹⁷ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 211. o.

³⁹⁸ A két képlet alapján számított érték eltér: például a LIBOR 2008 májusában 2,67%. +0,5% esetén 3,17 lesz, ×1,05 esetén pedig csak 2,803. (ha az alapérték 10, akkor a két összeg egyenlő, afölött már a szorzatos a nagyobb: pl. 11 esetében 11,55%)

tan magasra a késedelmi terhekkal együtt. Amennyiben a bank nem tud a megfelelő összeghez jutni, akkor lehet sége van a biztosítékok érvényesítésére is.

II.3.6.3. Költségek

A *költségek* szintén a hitelintézet bevételei közé tartoznak, de rendszerint azért valamilyen ellenszolgáltatást nyújt, tehát csak közvetetten eredményez nyereséget (pl. átváltási költség). A hitel-kölcsön szerzésekben számos, akár tizenöt-husz olyan tétellel találkozunk, amelyek a kamat fizetése mellett tovább drágítják az ügyletet.³⁹⁹ Az, hogy a bankok hányfélélt alkalmaznak, változó, mindig az adott konstrukció függvénye. A szerzésekben ezért szükség van az egyes költségek – lehet leg taxatív – felsorolására és azok pontos meghatározására: mértéke, számítási módja, az idő szak, továbbá, hogy megfizetésük el re vagy utólag esedékes, illetve annak módozata. A másik ok, amiért rögzíteni kell ezeket: az egyes bankok gyakorlata eltér egymástól, nincs egységes definíció ezekre a tételekre. A hatályos jog szerint az ügyféllel valamennyi felmerülhet költséget ismertetni kell, ugyanis a tájékoztatásban meghatározott díjakon és költségeken túlmenően az ügylet szerzések szerinti teljesítése esetén az ügyféllel szemben további jogcímen költséget, díjat nem számíthat fel.⁴⁰⁰ A tájékoztatási kötelezettség ellenére indokolt lenne a költségek és a díjtételek alkalmazásának hatósági felülvizsgálata. A költségeket a hitelfelvevő fizeti általában az egyes szolgáltatás igénybevételekor, de a szerzések megszűnésekor mindenképp. Ezt a nemzetközi gyakorlat a költségtérítési klauzulában (*expense reimbursement clause*)⁴⁰¹ rögzíti.

A költségek alapja lehet egyszeri, fix összeg, de lehet a 360 napos banki évhez arányosított is, igazodva a kamatperiódushoz. Az ügyfél kötelezettsége, hogy az egyes költségek összegét rendelkezésre bocsássa az esedékességkor, egyébként megfizetésének módja a kamat és a rendelkezésre tartási jutalék megfizetéséhez hasonlóan alakul: i) számlák megterhelése; ii) fizetés; esetleg iii) kielégítés keresése a biztosítékokból. A hitelintézetek gyakran kikötik az egyoldalú banki szerzések módosítás lehetőségét a költség mértékével kapcsolatosan. Természetesen ezt is belefoglalják a szerzésekbe. Az egyoldalú módosítás egyik központi eleme az ügyféllel zetes értesítése, amely történhet nyilvános, hirdetményi formában is. A másik az ügyfél nyilatkozata a módosításról. Ha nem tiltakozik ellene a

³⁹⁹ Ez a pont a jelenlegi bankgyakorlatot is figyelembe véve több mint huszonötöt nevesít!

A költségek humoros megfogalmazására lásd 2. számú melléklet.

⁴⁰⁰ in a betéti kamat, az értékpapírok hozama és a teljes hiteldíj mutató számításáról és közzétételéről szóló 41/1997. (III. 5.) Korm. rendelet 12. §.

⁴⁰¹ in BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the expense reimbursement clause*. in *International Financial Law Review* 1994. January

meghatározott határidőn belül, az a módosítás elfogadását jelenti. Amennyiben nem fogadja el azokat, az többnyire a szerződés bank általi felmondásához vezet, amelynek következménye az elszámolási kötelezettség azonnali létrejötte a felek között, tehát minden követelés esedékessé válik. Ebből az következik, hogy az ügyfelek ritkán tiltakoznak, mert nincs elegendő pénzügyi erejük ahhoz, hogy hirtelen teljesíteni tudják a hitelintézet követeléseit. Itt fokozottan felmerül a bíróságok, hatóságok jogvédő szerepe. A módosítás első alkalmazására általában az értesítést, hirdetmény megjelenését követő 15 vagy 30 nap elteltével kerülhet sor.

Ha egy szerződés megkötésének időrendi sorrendjét vesszük alapul, akkor első helyen a *hitelbírálati díj* szerepel, amely a hitelminősítési eljárás, illetve a hitelpontozás ellenértéke. A legtipikusabb tétel a *kezelési költség*, amely a rendelkezési tartással össze nem függ banki szolgáltatások költségét tartalmazza, és általában a szerződés érvényes létrejöttéhez, hatálybalépéséhez vagy hasonló eseményhez kapcsolódik. Megfizetése történhet úgy, hogy a hitelező bank az első folyósított kölcsönösszegből levonja a kezelési költség összegét és annyival kevesebb folyósításra kerül sor, vagy a hitelező bank a kezelési költség összegével az első folyósításkor megterheli a hitelfelvevő banknál vezetett számláját.⁴⁰² A következő a *rendelkezésretartási díj*, amelyet a le nem hívott hitelkeret összege után kell megfizetni, ez nem azonos rendelkezésretartási jutalékkal. A *lehívási vagy folyósítási díj* a lehívott, folyósított kölcsönösszeg(ek)hez kapcsolódik, amelyet tovább emelhet a folyószámlán való jóváírás díja, az *átutalási költség*. Ugyancsak gyakori típus a *szerződés módosítási díj*, amely szerződés módosításakor esedékes. A módosítás vonatkozhat a hitel, kölcsön összegére vagy más szerződési feltételre. Az sem kizárt, hogy a hitelintézet által történt egyoldalú módosítást is külön felszámolják. Amennyiben lehetőség van eltörlesztésre, akkor általában ezért is külön *eltörlesztési díjat* számolnak fel. Ennek egyik szélsőséges, de gyakori típusa a *stornódíj*, amely főleg hosszúlejáratú hitelek lejárat előtti visszafizetése esetén merül fel. Jellegében kártalanításra vall azért a hátrányért, amely a hitelező érzi, ha jól elhelyezett tőkét idő előtt kapja vissza, és csak kedvezőtlenebbül tudja újra elhelyezni.⁴⁰³ Annak ellenére, hogy a gyakorlat során alkalmazza mind az el-törlesztési, mind a stornódíjat, felmerül azok semmissége a Ptk. 292. § (2) bekezdés, második mondata alapján.⁴⁰⁴ Ezzel kapcsolatban ugyancsak hangsúlyozni kell a felügyeleti hatóság-

⁴⁰² in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008.

⁴⁰³ in KOLOSVÁRY Bálint: *Magánjog*. A „Studium” kiadása, 1930. 362. o.

⁴⁰⁴ Ptk.292. § (2) A jogosult a határnapot megelőzően, illetve legkésőbb a határidő kezdete előtt felajánlott teljesítést is köteles elfogadni; ilyenkor a teljesítés és a lejárat közötti időre kamat vagy kártalanítás nem jár. A feleknek

gok, jogvéd szervezetek fellépésének szükségességét. Amennyiben a hitel célja ingatlan-szerzés vagy –építés, továbbá az a biztosíték (jelzálog), a *helyszíni szemlék díja* is külön költség. A biztosítékokkal kapcsolatban jelentkezhethet az *értékbecslési* és az *újraértékelési díj*. A bank dönthet úgy, hogy a szerz dészhez, vagy a biztosítéokra vonatkozó jognyilatkozatokhoz közjegyz t vesz igénybe, közokirat vagy teljes bizonyító erej magánokirat készítése érdekében, ekkor merül fel a *közjegyz i díj*. Ez az egyszer bb végrehajtás érdekében történik, ugyanis a közjegyz i okiratba foglalt szerz dést a bírósági végrehajtási záradékkal látja el,⁴⁰⁵ amelyet követ en azonnal megindítható az eljárás.⁴⁰⁶ A *biztosítási díj* alatt érthetjük a hitelbiztosítás díját, a biztosítékok biztosítási díját, illetve a kölcsön folyósításhoz kapcsolódó biztosítási díjat. Deviza alapú hiteleknél, kölcsönöknél az *átváltási költség* is megjelenik. Hosszúlejáratú kölcsönöknél gyakran fordul el , hogy az adósnak lehet sége van kedvez bb feltételek mellett kölcsönhöz jutni, tehát például olcsóbb kamatozásúra konvertálni,⁴⁰⁷ illetve az egyik valutáról vagy devizáról egy másik alapúra áttérni stb., erre *konverziós díjat* számolnak fel. A *felszólítási díjat*, amelyhez külön kapcsolják a *felszólító levél költségét*, külön bontják az egyéb, illetve a nem-fizetés esetére, tehát a késedelemmel ered terhek mellett ezeket is viselnie kell az adósnak. A *prolongálási díj* a fizetési halasztást, meghosszabbítást terheli. Az ügylet lezárásakor a *nyugta-* és a *tehermentesítési díjat* is neki kell fizetnie. Ezenkívül – a teljesség igénye nélkül, de a változatoság további fokozása érdekében – találkozhatunk még *el törlesztési díjjal*, *különeljárás díjjal*, *konzolidációs díjjal*, *hitelfedezeti védelmi díjjal*, *felmondási díj*átalánnyal, *monitoring díjjal* stb.

II.3.6.4. THM

A teljes hiteldíj mutatót (THM) a betéti kamat, az értékpapírok hozama és a teljes hiteldíj mutató számításáról és közzétételéről szóló 41/1997. (III. 5.) Korm. rendelet vezette be, megfelelve az Európai Unió követelményeinek.⁴⁰⁸ A mutató célja, hogy az egyes hitelkonstrukciók összehasonlíthatók legyenek, hiszen korábban a kamatszázalékokat tüntet-

az ilyen kamatra vagy kártalanításra vonatkozó megállapodása – jogszabály engedélye hiányában – semmis; a semmisség a szerz dész egyéb rendelkezéseire nem hat ki.

⁴⁰⁵ PK BH 1994. 425. Pénzügyintézetek kölcsönügylettel kapcsolatos okiratai végrehajtási záradékolásának egyes kérdései.

⁴⁰⁶ 1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról 21. § (1) bekezdése.

⁴⁰⁷ in SZLADITS Károly –szerk.: *Magyar magánjog I.-VI.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1940. IV. Kötelmi jog különös része 184. o.

⁴⁰⁸ A Tanács 90/88/EGK irányelve (1990. február 22.) a tagállamok fogyasztói hitelre vonatkozó jogszabályai és közigazgatási rendelkezései közelítéséről szóló 87/102/EGK irányelv módosításáról, továbbá a Tanács 98/7/EK irányelve (1998. február 16.) a tagállamok fogyasztói hitelre vonatkozó jogszabályai és közigazgatási rendelkezései közelítéséről szóló 87/102/EGK irányelv módosításáról.

ték fel a hirdetésekben, így a fogyasztók el is lehetett rejteni az egyéb költségeket, mint például a kezelési díjat. A néhány évvel ezelőtti 0 %-os kamatú áruhiteltek tipikusan ennek megfelelően lettek kialakítva.⁴⁰⁹ A THM az a belső kamatláb, amely mellett az ügyfél által visszafizetendő tőkés és hiteldíj egyenlő az ügyfél által a hitel folyósításáig bezárólag a kölcsönrel kapcsolatban fizetett összes költséggel csökkentett hitelösszeggel.⁴¹⁰ A rendelet definíciója szerint ez egyszerűbb megfogalmazásban egy olyan mutatót jelent, amelyből kiderül, hogy az adósnak egy év alatt a tőkén túl mekkora összeget kell visszafizetnie.⁴¹¹ Azonban a jogszabály kivételeket is felsorol, amely nem része a teljes hiteldíj mutatónak, ezek a következők:

- i. a prolongálási költség,
- ii. a késedelmi kamat,
- iii. az egyéb olyan fizetési kötelezettség, amely a szerződésben vállalt kötelezettség nem-teljesítéséből származik,
- iv. a biztosítási és garanciadíjak,
- v. az átutalási díjak,
- vi. továbbá – a rendelet szövegéből következik – a közjegyzői díj, biztosítási díj, illetékek.

Az első négy esetben teljesen érthető, hogy nem tartozik bele, mivel nem szükségképpen költségek. Ezzel szemben az utolsó már aggályos, mivel – ahogy korábban már elkerült – a bankgyakorlat a hitelszerződéshez általában számlaszerződést kapcsol, erre folyósítja a kölcsön összegét, tehát átutalás minden esetben lesz. Érdemes lenne ezt a költséget is beépíteni a teljes hiteldíj mutatóba.

Garanciális szabály, hogy a pénzügyi intézménynek biztosítania kell, hogy ügyfele a szerződés aláírása előtt megismerhesse annak minden fontos elemét⁴¹² a THM jobb megértése érdekében. Az üzlethelyiségében kifüggesztett üzletszabályzatnak, nyilvános tájékoztatójának és ajánlattételének feltétlenül tartalmaznia kell a THM-et azzal a kiegészítéssel, hogy annak meghatározása az aktuális feltételek, illetve a hatályos jogszabályok figyelembevételével történt, és a feltételek változása esetén a mértéke módosulhat, továbbá a

⁴⁰⁹ http://www.hiteltanacsok.com/cikk_THM2.htm

⁴¹⁰ Ez a szinte érthetlenség és lehetetlen megfogalmazás a betéti kamat, az értékpapírok hozama és a teljes hiteldíj mutató számításáról és közzétételéről szóló 41/1997. (III. 5.) Korm. rendelet 8. §-ban szerepel.

⁴¹¹ Például 100 000 Ft kölcsön 8%-os éves kamat esetén és 5% költség mellett a (THM 12% vagy pontosabban 112%) lenne, azaz 112 000 Ft-ot kell évvégén fizetni.

⁴¹² a) a hitelszerződés tervezetét, b) a hitelszerződés módosításának esetleges költségeit, c) a hitelprolongálás várható költségét, d) az ügyfél nem teljesítése esetén a késedelmi kamat mértékét és a hitelfelmondás feltételeit, e) a teljes futamidőre kiszámított kamatot, f) a rövidítés feltüntetésével két tizedesjegy pontossággal a THM-et, a THM számításának módját és a THM számítása során figyelembe nem vett egyéb költségek, különösen a közjegyzői díj és a kölcsön folyósításához megkövetelt biztosítási díj meghatározását és várható összegét, g) az összes – a pénzügyi intézmény részére fizetendő –, a hitel felvételével összefüggő költséget, valamint h) a pénzügyi intézmény által a hitel folyósításához megkívánt egyéb feltételeket.

mutató értéke nem tükrözi a hitel árfolyam- és kamatkockázatát. Az árfolyamkockázat tovább módosíthatja a THM-et. E helyen érdemes kiemelni, hogy a mutató csak az első periódusra, általában az első évre – ritkábban félévre – vonatkozik,⁴¹³ tehát a hitelintézet csak erre az időszakra van kötve a hirdetményében közöltekhöz, később, mivel tipikusan a kamatbázis nem rögzített (kamatkockázat), a THM változhat. Így érthető, hogy a médiában és a plakátokon miért találkozunk olykor szinte ésszerűtlenül alacsony hiteldíj mutatóval. 8,5 %-os jegybanki alapkamat⁴¹⁴ mellett egy 6 %-os hirdetésben megjelenő THM inkább veszélyeket rejt, mintsem kedvezményeket. A felügyeleti szerveknek felül kellene vizsgálnia a forgalomban lévő mutatók valódiságát, mivel ha az alacsony érték csak az első évre vonatkozik, a tájékoztatóban a későbbi évekre vonatkozóan már 13-15 % is szerepelhet. A THM számítására a Korm. rendelet különböző módszereket állapít meg, differenciálva a hitel lejáratát, pénzneme, kamatbázisa, a meghirdetett akciók és az ügyfelek típusai között.

II.3.7. Fizetési késedelem

A fizetési késedelem a kötelezett nem időbeni teljesítését jelenti, azaz az adós nem tartotta be a szerződésben szereplő törlesztési, visszafizetési határidőt. Ennek jogkövetkezménye a késedelmi kamat, esetleges kártérítési kötelezettség, nagyobb összeg esetén a Központi Hitelinformációs Rendszerbe való bekerülés, legszélsőséges esetben a szerződés megszűnése: a hitelintézet rendes vagy – amennyiben a szerződésben rögzítették – azonnali felmondási joga. A nemzetközi szakirodalom ezt külön klauzulaként tárgyalja: *payment default clause*.⁴¹⁵

A késedelem szabályozása a hitel-kölcsön szerződésben alapvetően kétirányú, vonatkozhat a tőkerészre, illetve a kapcsolódó terhekre.⁴¹⁶ A kamatfizetési kötelezettség a késedelembeesés időpontjában esedékessé válik, kölcsönszerződés esetén a késedelmi kamat-fizetés kezdő napja a kölcsön visszafizetésének napját, azaz a lejáratot (törlesztési időszakot) követő nappal lesz azonos. Ekkor a hitelintézetnek a szerződésben meghatározottak szerint jogában áll az adós banknál vagy más intézménynél vezetett szám-

⁴¹³ A fogyasztási hitelek, gyorskölcsönök sok esetben egy évnél rövidebb lejáratúak, de a teljes hiteldíj mutató évesített, így a rövidebb lejáratú kölcsönök esetében is az éves THM-et kell számolni. Tehát egy 10 %-os hiteldíj, 10 hónapos futamidej konstrukció THM-je elképzelhető, hogy 25,68 % lesz.

Általánosságban elmondható, hogy minél rövidebb a futamidő, a THM annál magasabb lesz, mivel a felmerülő költségeket (folyósítási díj, kezelési költség stb.) rövidebb idő alatt fizetjük vissza.

⁴¹⁴ A dolgozat lezáráskori érték. www.mnb.hu

⁴¹⁵ Humoros megfogalmazása az 5. számú mellékletben található. *How to negotiate payment default clause*.

⁴¹⁶ BH1997. 594. I. A késedelmi kamat a korábban esedékessé vált, de meg nem fizetett ügyleti kamat után is megilleti a jogosultat

láját megterhelni (azonnali beszedési megbízás – prompt inkasszó), illetve a biztosítékokból kielégítést keresni.

A *késedelmi kamat* meghatározásakor a banki gyakorlat, a szerződésben rögzített ügyleti kamat mértékét veszi alapul, és ehhez állapít meg plusz százalékot. Mind az ügyleti kamat mértéke, mind az ahhoz hozzáadódó százalék nagysága alapvetően a bank által hozott üzleti döntés eredménye; a hitel árazásának kérdése. Különösen devizahitel szerződések esetén a bankéletben a késedelmi kamat mértékének meghatározására erős differenciálság alakult ki: ezt lehetséges a késedelemben eltöltött idő hosszúságához kötni, vagy pedig – szerződéses megállapodás alapján – a késedelem bizonyos ideje vagy ahhoz kapcsolódó más feltételek eltelte után a devizakölcsönt forint kölcsönné lehet konvertálni és más késedelmi kamatszámítással élni.⁴¹⁷ A devizahitelek késedelmi kamata a nemzetközi piacokhoz igazodik⁴¹⁸ megfizetése – ellenkező kikötés hiányában, egyébként a gyakorlatban ilyennel nem találkozunk – ugyanabban a pénznemben történik, mint a késedelmes tartozásé.⁴¹⁹ A gyakorlatban akad olyan megoldás is, amikor a tényleges járulékaiknak késedelmes megfizetése esetén a késedelmi kamat mértékét a jegybanki alapkamat kétszeresében állapítják meg.

A késedelmi kamat meghatározásakor figyelemmel kell lenni a Ptk. szabályaira is. A kamatfizetési kötelezettség akkor is beáll, ha károsodás ezzel nem következett be,⁴²⁰ illetve, ha a kötelezett késedelmét kimenti, tehát független a felróhatóságtól. A jogosult követelheti a késedelmi kamatot meghaladó kárát.⁴²¹ A bíróság – hasonlóan a kamat általános szabályaihoz – a felek által túlzott mértékben megállapított késedelmi kamatot mérsékelheti, itt a bírói gyakorlat az eset összes körülményei alapján mérlegel, az egyes bírósági határozatoknál figyelemmel kell lenni azok időpontjára.⁴²² Gazdálkodó szervezetek között a

⁴¹⁷ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 216. o.

⁴¹⁸ Ezt erősíti meg a EBH 2000. 195. Idegen pénznemben fennálló, meghatározott kötelezettség késedelmes teljesítése esetén a nemzetközi pénzpiaci kamatot kell alapul venni.

⁴¹⁹ BH 2006. 111. Az idegen pénznemben fizetendő kártérítés – mint a tartozás – után a kamat is ebben a pénznemben jár, mértékét a teljesítés helyén fizetendő kamat határozza meg.

⁴²⁰ BH 1986. 431. A késedelmi kamat a jogosultat attól függetlenül megilleti, hogy a kötelezett késedelme okozott-e kárt.

⁴²¹ EBH 2000. 328. II. A késedelmi kamat a törvény által megszabott kárátalány. Annak az elmaradt jövedelemnek a kompenzálására szolgál, amelyet a fél a késedelmesen kifizetett összeg kockázat nélküli befektetésével biztonsággal elérhetett volna. A jogosult azonban bizonyíthatja, hogy a késedelmi kamatot meghaladó kára keletkezett.

⁴²² BH 1995. 154. BH 1990. 385. Évi 30%-os késedelmi kamat kikötése nem tekinthető túlzottnak (Ennek alkalmazásán ma, 2008-ban, azért el kellene gondolkodni!)

VB 2001. 1. II. Az MNB-alapkamat kétszeresének megfelelő kamatláb 10-10%-kal való emelése a késedelem minden hónapja után túlzott, s a magyar gazdasági életben szokatlan kamatkikötés, amelynek tekintetében bírói mérséklésnek van helye.

túlzottan alacsony mértékben megállapított késedelmi kamatot, továbbá a késedelmi kamat esedékességének az időpontját a bíróság megváltoztathatja, kivéve, ha a törvény rendelkezéseitől való eltérést a szerződés kötésekor fennálló körülmények indokolták. A törvényi szabály megfogalmazásából is kitűnik, hogy a késedelmes kötelezett a késedelembe eséstől kezdődően csak késedelmi kamatot és nem ügyleti és késedelmi kamat megfizetésére köteles, tehát szét kell választani a tőkekereszt és az egyéb terheket. Ugyanakkor, ha a kölcsön-szerződés ügyleti kamatkikötést is tartalmaz, az esedékességkor meg nem fizetett kamatot is tőkekeresztként viselkedik, tehát ugyanúgy terheli késedelmi kamattal.⁴²³ Annak ellenére, hogy a késedelmi kamat járulékos, osztozik a fő követelés sorsában,⁴²⁴ és önállóan is érvényesíthető.⁴²⁵

II.3.8. A biztosítékok

II.3.8.1. A biztosítékokról általában

A biztosítékok felsorolása és a rájuk vonatkozó fontosabb szabályozás általában a hitel-kölcsön szerződésekre kapcsolódik, külön elválaszthatatlan mellélet(ek)et képezve, az alapügyletben csak utalás történik rájuk. Sem a Ptk. sem a Hpt. nem kötelezi kifejezetten a hitelezőt biztosíték kikötésére, közvetlen azonban a prudens mód követelményéből levezethető. Ennek hiányában a pénzügyi élet alakította ki azt a gyakorlatot, amely alapján a hitelező bank jogosult arra, hogy követeléseit, azok megtérülése érdekében a hitelviszonyban biztosítsa: biztosíték adását vagy biztosíték kiegészítését kérje az általa szükségesnek tartott mértékben – az ügyféllel való megállapodás alapján a szerződés keretei között. A biztosíték kérése általában a kölcsön összegének folyósítási feltételeként kerül a szerződésben meghatározásra.

Az ügylet fennállása alatt a hitelező bank bármely időpontban általa megfelelőnek ítélt biztosíték adását vagy meglévő biztosíték kiegészítését kérheti hitelfelvevő adósától. Ezt az adósi kötelezettségvállalást külön beépítik a szerződésbe. A biztosítékok értékének változása és a hitelviszony során az adott esetben éppen fennálló tartozás összegének ál-

⁴²³ in DORKÓ Katalin: *A lakossági bankügyletek*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2000. 304. o.

GK BH 1994. 551. Kölcsön-szerződés esetén a szerződésben kikötött ügyleti kamatot is „tőkekeresztként”, ha azt az esedékességkor nem fizetik ki. Késedelme következményeként az adós az ügyleti kamatösszeg figyelembevételével is a speciális jogszabályban meghatározott mértékű késedelmi kamatot köteles a kölcsönbeadónak megfizetni.

⁴²⁴ BH 1982. 153. A fő követelést elismerő - fizetési késedelembe levő - kötelezettet a késedelmi kamat megfizetésének kötelezettsége is terheli.

⁴²⁵ BH 1990. 217. A késedelmi kamatra új végrehajtási lap állítható ki, ha a végrehajtást kérő eredetileg arra nem kért végrehajtást.

landó harmonizációjára rendszerint nincs lehetőség; sem a szerződéses állandó módosítása nem lenne erre megfelelő módszer, sem az értékváltozás szerződéssel való követése nem tartozhat az ún. járható útnak,⁴²⁶ ezért választják a kiegészítés módszerét. A bank általában kiköti a szerződésben arra vonatkozó jogát, hogy felfüggeszti az ügyfélnek folyósított kölcsönöket addig, amíg az ügyfél az adott biztosítékot nem nyújtja, vagy a kért biztosíték kiegészítést nem szolgáltatja. Szükséges esetben az azonnali felmondásra is lehetőség van a törvény erejénél fogva.⁴²⁷

A biztosítékadásnak különböző formái lehetnek:⁴²⁸

- i. a vonatkozó szerződés megkötésekor a banki hitelmevet elvégzésének előfeltételeként biztosíték nyújtása,
- ii. a hitelviszony fennállása alatt későbbi időpontban kiegészítő biztosíték nyújtása, vagy
- iii. a hitelviszony fennállása alatt különböző biztosítékok egymással való kicserélése stb.

A biztosítékok körére korlátozó szabály vonatkozik, amelynek értelmében a hitelviszony fennállása során a hitelintézet fedezetként nem fogadhatja el biztosítékként: a saját maga által kibocsátott, tagsági jogokat megtestesítő értékpapírt; a hitelintézettel szoros kapcsolatban álló vállalkozás által kibocsátott, tagsági jogokat megtestesítő értékpapírt; a hitelintézet vagy az összevont alapú felügyelet alá tartozó hitelintézettel szoros kapcsolatban álló vállalkozás a Gt.-ben meghatározott minimumított többséget biztosító befolyása alatt álló részvénytársaság részvényét.⁴²⁹ A hitelviszony tartama alatt és a biztosíték nyújtás idején a hitelező bank jogosult a javára biztosítékul szolgáló jog vagy követelés gyakorlására, érvényesítésére.⁴³⁰ Amennyiben ennek során a hitelező bevételhez jut, úgy e bevételt biztosítékként kezeli a továbbiakban.

A mellékkötelezettségekkel kapcsolatban hangsúlyos kérdés azok minimumítása.⁴³¹ A biztosítékokat a hitelintézet saját eljárásában és saját szabályzata alapján minimumítja, adott

⁴²⁶ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

⁴²⁷ Ptk. 525. § (1) A hitelező azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönt, ha c) a kölcsönre nyújtott biztosíték értéke jelentősen csökkent, és azt az adós a hitelező felszólítására nem egészíti ki;

(2) Ha a hitelező pénzügyintézet ... azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönt, ha c) az adós a kölcsön fedezetével, biztosítékával vagy céljának megvalósulásával kapcsolatos vizsgálatot – figyelmeztetés ellenére – akadályozza, ideértve azt az esetet is, ha a szerződésben vállalt vagy jogszabályban előírt adatszolgáltatási kötelezettségét megszegi.

⁴²⁸ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 218. o.

⁴²⁹ Hpt. 78. §. (3) bekezdés.

⁴³⁰ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

⁴³¹ Hpt. 78. § (1) A hitelintézetnek a kihelyezésről történő döntés előtt meg kell vizsgálnia a szükséges fedezetek, illetve legbiztosítékok meglétéről, valós értékéről és érvényesíthetőségéről. A döntés alapjául szolgáló iratokat az ügyletre vonatkozó szerződéshez, illetve legfeljebb a leszámított változóhoz kell csatolni.

esetben bizonyos biztosítékokat újra értékelhet, vagy azok értékelését megváltoztathatja. Ehhez kapcsolódhat azok külön biztosítása, továbbá az ellenrész. A hitelező egyik legfontosabb joga, hogy az általa nyújtott kölcsön fedezetéül szolgáló biztosíték meglétét, annak megfelelően ellenőrizze, amelynek részletes feltételeit rögzítik a szerződésben. A hitelező biztosíték-ellenőrzési joga nem zavarhatja a hitelfelvevő szokásos gazdasági tevékenységét; az ellenrész nem terjedhet ki szélsőséges esetekre, helyzetekre vagy időre; a kölcsön felhasználásának ellenőrzése nem járhat együtt a hitelfelvevő üzleti titkainak megismerésére való követeléssel.⁴³² Ugyanakkor, ha az adós nem teszi lehetővé az ellenrészét, vagy azt akadályozza, a hitelintézet ex lege azonnali hatállyal felmondhatja a szerződést.⁴³³

A gyakorlat a biztosítékkul kiköthető tárgyak vagy jogok piaci értékét, értékelését veszi alapul. Problémaként jelentkezhet a nem megfelelően értékelt biztosítékok érvényesítési nehézségei és annak lehetséges jogkövetkezmenyei. Az értékelést mindenképpen a hitelező végzi, ez azonban megbízott vagy más közreműködő igénybevételén keresztül is történhet. A biztosítékok értékelésének eljárása és módja a hitelminősítéshez hasonló. A főbb szempontok: azok piaci értéke, értékállósága, elfogadási sorrend, végrehajthatóság, forgalomképesség stb. Amennyiben a biztosíték mértéke meghaladja a hitel-kölcsön összegét, a többlet és az érvényesíthetőség kérdésében külön kell a szerződésben megállapodni.

Az adós kötelezettsége a biztosíték tárgyául szolgáló vagyontárgyak ellenőrzése, azok meglétének fenntartása. Amennyiben a biztosítékkul szolgáló vagyontárgyak használatban kezelésben vannak, úgy a használatnak, kezelésnek rendeltetésszerűen kell megvalósulnia. Ha a biztosítékkul szolgáló vagyontárgy elhasználható vagy helyettesíthető dolog, úgy az elhasználódott vagy értékesített dolgot a hitelfelvevő a biztosíték keretén belül köteles pótolni, és arról a hitelezőt értesíteni a szerződésben foglalt szabályoknak megfelelően.⁴³⁴

A biztosíték értékmegóvási, érték megtartási kockázatának csökkentése érdekében, egyes, főleg vagyontárgyak, esetében a hitelező kikötheti, hogy azokra az adós minden káreseményre kiterjedő, ún. *all risk* típusú, *hitelfedezeti biztosítási szerződést*⁴³⁵ kössön.⁴³⁶ Adott esetben az erre szolgáló biztosítási szerződés megkötése a hitel- vagy kölcsönszer-

⁴³² in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 221. o.

⁴³³ Ptk. 525. §. (2) c) pont.

⁴³⁴ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

⁴³⁵ Fontos elhatárolni egymástól két hasonló fogalmat. A hitelfedezeti biztosítás a biztosítéokra vonatkozik, a hitelbiztosítás, pedig egy biztosíték típus, ami az alapügyletet érinti.

⁴³⁶ Érdekesség, hogy a biztosítékok biztosításával már SZLADITS Károly –szerk.: *Magyar magánjog I.-VI.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1940. IV. Kötelmi jog különös része 186. oldalán is találkozunk. „Az adós tartozik a kölcsön biztosítékát képező tárgyat a szokásnak megfelelően tényleg ellenbiztosítani és pedig legalább is a kölcsön összegére vagy legfeljebb természetesen a biztosítandó tárgy értéke erejéig.”

z és alapján történ kölcsön folyósításának feltétele lehet. További szerz ésés feltétel, hogy a hitelfelvev által biztosított és biztosítékba adott vagyontárgyakat ért bármilyen kár esetén számára járó biztosítási összeget a – t ke, illetve járulékaik erejéig – a hitelez bank-ra engedményezi – szintén biztosíték gyanánt. A biztosítási szerz és követelményét érdemesebb a hitel-kölcsön megkötésével egyid ben jelezni, mert így a jogviszony szerepl i (hitelez – kedvezményezett, adós – biztosított, biztosító)⁴³⁷ összhangba tudják hozni az egyes szerz éséseket. Azt követ en bonyolult tárgyalássorozatok lehetnek szükségesek, mivel a már fennálló jogviszonyt kell módosítani. A biztosítási jogviszony fennállása alatt a biztosítási szerz ésést az adós a hitelez értesítése vagy – szigorúbb szerz ésési feltételek fennállása esetén – jóváhagyása nélkül sem módosítani, sem megszüntetni nem tudja, annak ellenére, hogy a jogviszonynak az esetek többségében a hitelez bank nem szerz d fele.

Amennyiben az esedékesség id pontjában a hitelfelvev a hitelez felé fennálló kötelezettségét nem teljesíti, az jogosult a rendelkezésre álló bármely biztosítékból származó jogát érvényesíteni - a Ptk. szabályainak megfelelően.⁴³⁸ A bankgyakorlatban egyre elterjedtebb és a szerz ésések részévé válik, hogy a biztosítékok meg rzését, fenntartását, de leginkább érvényesítését nem saját maga, hanem megbízása alapján közrem köd látja el. A közrem köd igénybevétele a polgári jog szabályai szerint jogszer , ennek során meg kell határozni azokat a szerz ésés jogokat és kötelezettségeket, amelyek a közrem köd feladatát kell részletességgel és jogszer en behatárolják a biztosítékérvényesítés (vagy más banki követelés érvényesítése) területén. A hitelez i rossz követelések eladásának tömegessé válásával természetesen leg a közrem köd k igénybevételenek kérdése is el térbe került. A gyakorlat még nem találta meg a választ arra a kérdésre, ha egy követelés minden jogszer lépcs jét végigjárva érvényesíthetetlennek bizonyul, akkor a követéleladás következtében a követelés új jogosultja milyen egyéb jogérvényesítési módszereket alkalmazhat – ha alkalmazhat egyáltalán.⁴³⁹

A *biztosítékot adó harmadik személy* jogi helyzetének megítélése akkor kerül el , ha a biztosítékot nyújtó személy és a hitelfelvev adós nem azonos. Ezzel gyakran találkozunk a mindennapi pénzügyi életben. Ilyen esetekben biztosíték nyújtásánál alkalmazott

⁴³⁷ Természetesen ennél több szerepl is el fordulhat: pl. a biztosítási szerz d fél egy kívülálló harmadik személy lesz, aki fizeti a biztosítási összeget.

⁴³⁸ Ilyen korlát például zálog esetén a lex commissoria tilalma. Ptk. 255. §. (2) Semmis a kielégítési jog megnyíltá el tt létrejött az a megállapodás, amely szerint a jogosult a kötelezettség teljesítésének elmulasztása esetén megszerzi a zálogtárgy tulajdonjogát.

⁴³⁹ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 221. o.

szerződéses kikötés, hogy a harmadik, biztosítékot nyújtó személy (kötelezett) a hitelszerződés egyik alanyává válik. Ez történhet úgy, hogy a harmadik személy kötelezett a hitelszerződés feltételeinek megismeréséről és azok tudomásulvételéről nyilatkozik külön okiratban; vagy magában a hitelszerződésben ismeri ezt el.⁴⁴⁰ A kötelezett helyzete a polgári jogban szabályozott keretekhez alkalmazkodik: a zálogjog szabályai szerint lehet zálogkötelezett, óvadéki kötelezett, a kezességi szabályok alkalmazásával kezes vagy készfizes kezes stb.

Érdemes itt megjegyezni, hogy a lombard hitelek esetében a biztosítékok szerepe nem számottevő, mivel az alapügyleten már van értékpapír- vagy árufedezet.

II.3.8.2. Az egyes biztosítékok⁴⁴¹

A biztosítékok rendszere változatos. A nemzetközi gyakorlat alapelvei ebben az esetben különösen veszélyesek, mivel az egyes nemzeti jogrendszerek eltérően szabályozzák az egyes jogintézményeket.⁴⁴² Az Európai Unió 2002/47/EK irányelvének a pénzügyi biztosítékokról szóló megállapodásokról célja az, hogy elősegítse a pénzügyi szolgáltatások nyújtásának szabadságát, a tiszteket szabad áramlását és ezeken keresztül az egységes piac megerősödését a készpénzen, a tisztekepiacokon forgalmazott értékpapírokon és egyéb pénzügyi eszközökön alapított biztosítéki jogok meghatározott kérdéseinek rendezésével. Az irányelvi szabályozás nem nevesíti az egyes mellékkötelezettségeket, főleg fogalom-meghatározásokat és elméleti csoportosítás alapján néhány általános rendelkezést tartal-

⁴⁴⁰ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

⁴⁴¹ Ez a fejezet az egyes biztosítékokat teljes részletességgel nem elemzi. A szakirodalomban ugyanis számos olyan könyvvel találkozunk, amelyek ezeket kimerítően tárgyalják: HARMATHY Attila: *A szerződés és biztosító mellékkötelezettségek*. Polgári Jog – Kommentár a gyakorlat számára II., HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 1997., SALAMONNÉ Dr. SOLYMOSI Ibolya: *A szerződés és biztosítéki jogok*. AGROCENT Kiadó, 1999., ZÁMBÓ Tamás: *A zálogjog szerződéséről*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999., GYÖRGY Ernő: *A hitel biztosítéki jogai*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1928.

⁴⁴² Rövid ízelítést adunk, hogy a zálogjog rendszere is mennyire változatos. Az angol jog a zálog négy típusa különbözteti meg: a *mortgage* (biztosítéki tulajdonát ruházás), a *pledge* (kézizálog), a *charge* (jelzálog) és a *lien* (visszatartási jog). A német BGB is négy zálogfajtát szabályoz: az ingó dolgon alapítható kézizálogjogot (*Pfandrecht an beweglichen Sachen*), a jogon alapítható zálogjogot (*Pfandrecht an Rechten*), az ingatlanon alapítható járulékos jelzálogjogot (*Hypothek*) és az ingatlanon alapítható nem járulékos jelzálogjogot, vagyis a telekadósságot (*Grundschuld*). A Code Civil ingatlanok esetében ismeri mind a jelzálogjogot (*hypothèque*), mind a kézizálogjogot (*antichrèse*). Ingók esetében elvileg csak a kézizálogjog (*gage*) ismert, valójában azonban számtalan ingó dolgon alapítható jelzálogjog is (gépkocsin, filmen). Az ingó és az ingatlan kézizálogjog (*gage* és *antichrèse*) összefoglaló neve: *nantissement*. in HANÁK András: *Magyar zálogjog nemzetközi kitekintéssel* in *Gazdaság és jog* 7. évfolyam 9. szám. 1999.

Másik érdekesség, hogy a garancia és a kezesség az angol jogban – *guarantee* és *surety* – szinonim fogalmak, az utóbbit a bírói gyakorlat alakította ki; a kettő megkülönböztetése német jogterületről származik: *Garantie* és a *Bürgschaft*. in in GELLÉRT Andor: *Banküzletek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 170. o.

maz.⁴⁴³ Sajnálatosan a váltó kikopott a hazai üzleti életből, pedig legdinamikusabb megoldásnak mondható, hogy ha vevőnek, kereskedőnek (adósnak) nincs elég pénze és hitelre vásárol, akkor az ellenérték erejéig váltót állít ki, amelyben kötelezettséget vállal, hogy a lejáratkor a megfelelő összeget kifizeti banknak. Az eladó (hitelező) pedig leszámíttatja, így pénzéhez jut.

Magyarországon a Ptk. egyes szerződést biztosító mellékkötelezettségeivel találkozunk, kiegészítve egy-két atipikus megoldással:

- i. Ptk. XXIII. fejezet - A szerződést biztosító mellékkötelezettségek: bankgarancia [249. §.], zálogjog [251-269. §.] (jelzálog, vagyterhelés zálog, zálogjog jogokon és követeléseken, önálló zálogjog, keretbiztosítéki⁴⁴⁴), óvadék [270-271/A. §.] (pénz, értékpapír, bankszámla követelés), kezesség [272-276. §.] (sortartó, készfizetés);
- ii. Ptk. XXV. fejezet – A szerződés dísszegés – A kötelezett késedelme – késedelmi kamat [301-301/A. §] és kötbér [247. § (2)];
- iii. Ptk. – XXVI. fejezet – A szerződés dísszegésének egyes esetei – bánatpénz [320. § (2)];
- iv. Ptk. XXVII. fejezet – Az engedményezés [328-331. §.];
- v. Ptk. XXXIII. fejezet – a tulajdonjog fenntartása [368. §], a visszavásárlási jog és a vételi jog [374-375. §];
- vi. faktorálás;
- vii. komfortlevél;
- viii. hitelbiztosítás.

i) a Ptk. XXIII. fejezetében szabályozott biztosítékok

A *bankgarancia* nyújtásának két típusa ismert az egyik az egyszerű, amely egy esemény beálltához vagy annak elmaradáshoz kapcsolódik;⁴⁴⁵ a másik az okmányos, amelynek el feltétele dokumentumok bemutatása. A hitelező oldalról kedvelt forma, mivel önálló kötelezettségvállalás, érvényesíthetősége gyors, és a nem-fizetés kockázata csekély. Adósi oldalról nézve azonban rendkívül drága, költséges, ugyanis a hitel törlesztése mellett egy másik pénzügyi intézetnek is meg kell fizetni a garancia díját. Sajátos biztosítéki forma,

⁴⁴³ Az irányelv 3. cikk - Alaki követelmények (1) bekezdése érdekes szabályt tartalmaz: A tagállamok nem írhatják elő, hogy a pénzügyi biztosítékról szóló megállapodás vagy annak alapján a pénzügyi biztosíték nyújtása, létrehozása, érvényessége, teljesülése, érvényesíthetősége vagy bizonyítékként történő elfogadhatósága bármilyen alaki követelmény teljesítésétől függ.

Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy az irányelv egyfelől a tulajdonjog átruházásával járó biztosítékokra vonatkozik, hazai jogunk pedig ilyen nem ismer; másfelől pedig az értékpapírokból álló biztosítékokat szabályozza. Ezzel összhangban van a hatályos Ptk., mivel az óvadékról szóló megállapodást nem kell írásban kötni.

⁴⁴⁴ GÜ BH 2006. 370. I. Keretbiztosítéki jelzálogszerződés hiányában a visszafizetett majd ismételt kölcsönadott pénzösszeg megfizetésére nem nyújt biztosítékokat az egyedi kölcsönszerződésből eredő követelés biztosítására alapított jelzálogjog.

⁴⁴⁵ Ennek altípusai: a fizetési garancia, az el leg-visszafizetési garancia, a jóteljesítési garancia, a tendergarancia és az ajánlati garancia.

mert valójában önálló, független az alapügylettől,⁴⁴⁶ illetve a kötelezettségvállalás egyoldalú nyilatkozattal történik.⁴⁴⁷ Természetesen a megszerzéshez kapcsolódóan már nem lehet követelni a bankgarancia kiadását.⁴⁴⁸ A teljesítésnél a garanciát vállaló hitelintézet vizsgálhatja az adós törlesztésének mértékét.⁴⁴⁹ A nemzetközi garanciák szabályait a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) ICC 325 – *Uniform Rules for Contract Guarantees* (szerződéses garanciák) és ICC 458 – *Uniform Rules for Demand Guarantees* (első felszólításra, egyszeri felhívással, feltétel nélkül fizetendő garanciák) szokványai tartalmazzák.⁴⁵⁰

A zálogjog a legelterjedtebb forma, mivel így az adós megterhelt dolgokat, vagyont és jogokat ugyanúgy használhatja. A hitelezés szempontjából az érvényesíthetőség nehezebb, mivel a kielégítés módja a zálogtárgy értékesítése. Ez általában végrehajtás útján történik, tehát végrehajtóhoz kell fordulnia. A szabályt lazítja, hogy a felek megállapodhatnak a közös értékesítésben is, a legalacsonyabb eladási ár rögzítése mellett. Amennyiben a hitelezés üzletszerűen foglalkozik záloghitel nyújtásával vagy a zálogtárgynak hivatalosan jegyzett piaci ára van,⁴⁵¹ továbbá a felek így állapodtak meg, akkor maga is értékesítheti. Ha erre nincs lehetőség, a szerződésben rendelkezhetnek úgy, hogy zálogtárgy értékesítésével üzletszerűen foglalkozó harmadik személyt vesznek igénybe. Bármelyik megoldást is választják, az értékesítési eljárást le kell folytatni, ami elhúzódhat, sosem olyan egyszerű és gyors, mint egy inkasszó vagy bankgarancia érvényesítése. Az értékesítést követően el kell számolnia a feleknek. Az ingatlan jelzálog az egyik legelterjedtebb fajta, ugyanakkor a legproblémásabb is, mivel i) az ingatlan általában lassan értékesíthető, ii) az eljárás hosszadalmas, körülményes,⁴⁵² iii) az ingatlan-nyilvántartásba is be kell jegyezni;

⁴⁴⁶ GK BH 2003. 473. I. A bankgarancia a garantőr önálló kötelezettségvállalása. A jogviszony alanya a bank és a kedvezményezett, ezért a bank megbízója érdekét, annak fizetést megtiltó nyilatkozatát nem veheti figyelembe. A fizetési feltételek igazolása esetén a fizetés nem tagadható meg.

⁴⁴⁷ in Török Gábor –szerk.: *A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvének 1959. évi IV. törvény kommentárja*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. (Hivatalos Jogszabálytár CD) 249. §.

⁴⁴⁸ GK BH 1996. 541. A bankgarancia szerződést biztosító mellékkötelezettség, ezért megszerzéshez kapcsolódóan – ún. szándéknyilatkozat alapján – már nem lehet bankgarancia kiadását követelni.

⁴⁴⁹ GK BH 1999. 267. A vállalt bankgarancia alapján a garantőr csak a főszerződés által már kifizetett díjrészek levonása után fennmaradó összeget köteles – az adós teljesítésének elmaradása esetén – megfizetni. A garantőr ezért jogosult vizsgálni az adós teljesítését

⁴⁵⁰ Mindkettőről részletesen lásd KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 218-230. o.

⁴⁵¹ Ebben a körben a pénzügyi életben csak nemesfémek és energiahordozók jöhetnek szóba, ugyanis ha a zálogtárgy pénz vagy értékpapír akkor az óvadék szabályait kell alkalmazni.

⁴⁵² in BÓKAY Judit: *Követelések biztosítékai, különös tekintettel a jelzálogra*. in *Gazdaság és Jog* 1998/1. szám

iv) valamint az ingatlanpiac ingadozásával értéke jelentősen változhat.⁴⁵³ Az önálló zálogjog a zálog egy szellemes, kreatív típusa, egy tetszőleges szolgáltatásra irányuló olyan értékjog, amely független az alapkötelemtől, ahhoz nem kapcsolódik, azaz személyes követelés nélküli. Gazdasági célja egy (korábbi) tartozás megszüntetése, kiegyenlítése. Önállósága következtében forgatható, a kielégítés egyszerre, ez teszi rugalmasabbá a többi zálogtípushoz képest. Az önálló zálogjog személyes követelés nélküli, a jogosult nem egy konkrét személyhez fordul követelésével, hanem kizárólag a zálogjoggal terhelt zálogtárgyból kereshet kielégítést.⁴⁵⁴ Absztrakt jellege abban mutatkozik meg, hogy a feleknek nem kell feltárni az alapul szolgáló kötelezettségvállalás jogcímét, az elvileg bármilyen gazdasági vagy jogi cél lehet (vétélártartozás, kölcsön stb.).⁴⁵⁵ Az önálló zálogjogból való kielégítési jog felmondással nyílik meg, nincs szükség külön értékesítési eljárásra. Sajnálatosan a magyar gazdasági életben egyelőre nem tudott meghonosodni, pedig a jelzálog-hitelintézeti törvény is lehetővé teszi ezt a formát.⁴⁵⁶ Hosszas viták eredményeként az új Ptk. koncepció szövegébe is bekerült.⁴⁵⁷

Az óvadék tulajdonképpen egy speciális zálog, amelynek tárgya pénz, értékpapír vagy számlakövetelés. Itt is fontos hangsúlyozni, hogy a hitelező nem az óvadék tulajdonát szerzi meg, hanem az értékéből keres kielégítést. Az idevonatkozó jogi rendelkezések egyszerrebbek, nem szükséges a biztosított követelés mértékének meghatározása. Ez a szabály azonban pénzkötelelem esetében nehezen értelmezhető. Az értékpapírok értéke és a valutafolyamok változnak, erre külön figyelemmel kell lenni az biztosíték minősítésekor. Az

⁴⁵³ GK BH 1998. 290. Nincs jogi akadálya annak, hogy az adós és a hitelező a kölcsönszerződésüket és/vagy a jelzálogjog alapítására vonatkozó megállapodásukat módosítsák, ezért a hitelezőnek az egyes jogairól való lemondása - még akkor is ha ennek földhivatali bejegyzése még nem történt meg - jogszerű. Az ilyen megállapodás után a végrehajtási eljárásban árverésen kívüli értékesítésre kötött szerződés nem semmis.

⁴⁵⁴ in GELLÉN Klára: *Az önálló zálogjog alkalmazása a jelzálog-hitelezés gyakorlatában.* in Jogelméleti Szemle 2002/4.

⁴⁵⁵ KAPA Mátyás: *Néhány gondolat az önálló zálogjogról.* in *Collega* 2005. IX. évfolyam 5. szám 17-21. o. Ezzel kapcsolatban felmerül, hogy német mintára nálunk is ki kellene alakítani az önálló zálogjog célját rögzítő biztosítéki szerződés vagy célmeghatározó nyilatkozat intézményét. Vö. BALOGH Zsigmond: *Az újonnan szabályozott önálló zálogjog a német tapasztalatok tükrében.* in *Magyar Jog* 2002. évi 7. szám. 474-475. o.

⁴⁵⁶ 1997. évi XXX. törvény a jelzálog-hitelintézetről és a jelzáloglevélről 13. § (1) Jelzálog-hitelintézet pénzkölcsönt nyújt Magyarország, az Európai Unió más tagállama vagy az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes más államnak (a továbbiakban: EGT-állam) területén lévő ingatlanon alapított jelzálogjog, ideértve az önálló zálogjogként alapított jelzálogjogot is (a továbbiakban együtt: jelzálogjog) fedezete mellett, amelyhez forrásait alapvetően jelzáloglevél kibocsátásával gyűjti.

⁴⁵⁷ A szabályozás azonban korlátozza az önállózálogjog tárgyát, kizárólag ingatlanon alapítható. Azonban a biztosított követelés megjelölését az ingatlan-nyilvántartás nem tartalmazza. új Ptk. 4:160-166. §.

óvadék rugalmatlanságát az átadás eredményezi,⁴⁵⁸ az adós így az óvadékba adott pénzeszközeit nem használhatja, míg zálog esetében igen: lehetőség van a zálogtárgy igénybevételeire. A névre szóló értékpapírok átadása üres forgatmánnyal történik, egyéb értékpapíroké és takarékettkönyvé pedig letétbehelyezéssel. Itt érdemes kitérni arra, ha az értékpapír *váltó*, ugyanis ennek az igényérvényesítés során van jelentősége, mert a Pp. alapján a váltóperekre eltérő, egyszeri szabályok vonatkoznak.⁴⁵⁹ Sajnos a gyakorlati életben a biztosíték céljából adott váltók gyors érvényesíthetősége sokszor akadályba ütközik, mert az adós általi kifogás elbírálása i) jogkérdés; ii) szakértői igénybevétele szükséges.⁴⁶⁰ A készpénz-átadás ritka, általában ezt is a hitelfelvevő betéti számláján helyezik el, azzal a megkötéssel, hogy a számlaszerződést az adós nem szüntetheti meg, illetve az adott összeggel nem rendelkezhet. Érdemes lenne az óvadék átadási szabályát részben lazítani, mert így fedezetként sokkal könnyebben lehetne a magánnyugdíjpénztárban kezelt összeget, illetve tőzsdetermékeket, különösen a derivatívákat (swap, future), is igénybevenni.⁴⁶¹

A *kezeség* járulékos kötelezettségvállalás, amely lehet sortartó (egyszeri, közönséges) vagy készfizetési, illetve korlátozott, azaz meghatározott összeg erejéig terjed. Mind a hitelező, mind az adós szemszögéből nézve elnyitja a bank egyszerre érvényesíthető követelését, a hitelfelvevőnek viszont nem kell lekötnie pénzügyi eszközeit, vagyontárgyait, ezáltal könnyebben tudja kigazdálkodni a hitel-kölcsön ellenértékét.⁴⁶² A kezeséghez hasonló szerződés a *hitelezési megbízás*, amelynek lényege, hogy valaki mást megbíz, hogy saját nevében és saját számlájára harmadik személynek hitelezzen, a hitelvevő kötelezett-

⁴⁵⁸ GÜ BH 2006. 331. I. A hitelintézet képviselőjének kell tekinteni az ügyintézés helyén dolgozó alkalmazottat, ezért az adós eleget tesz az óvadék-kiegészítési kötelezettségének, ha a készpénzt, illetve az értékpapírok transzferálására vonatkozó megbízást az alkalmazottnak átadja.

⁴⁵⁹ Pp. 38. § A váltóra alapított per a váltó fizetési helyének bírósága előtt is megindítható.

125. § (2) A tárgyalást úgy kell kitűzni, hogy a keresetlevélnek az alperes részére való kézbesítése a tárgyalás napját ... váltóperben pedig legkésőbb három nappal megelőzze. A tárgyalási időközben az elnök sürgős esetben megrövidítheti. (4) Váltóperben a bíróság soron kívül jár el. A tárgyalást legkésőbb a keresetlevélnek a bírósághoz érkezésétől számított nyolcadik napra kell kitűzni.

217. § (4) Váltóperben a teljesítési határidőt három napon belül meg kell állapítani.

234. § (1) A fellebbezés határideje a határozat közzétételétől (219. §) számított tizenöt nap, váltóperekben három nap.

319. § (1) A fizetési meghagyás ellen a kötelezett annak kézbesítésétől számított tizenöt nap — váltón alapuló követelés esetében három nap — alatt a fizetési meghagyást kibocsátó bíróságnál írásban ellentmondással élhet.

⁴⁶⁰ Részletesebben in BÉRES István: *Gyorsak-e a váltóperek, ha lízingügyletekkel függenek össze?* in Magyar Jog 2008/3. szám

⁴⁶¹ Jelenleg ezek biztosítékként való lekötése ugyanis jogilag nem teljesen rendezett.

⁴⁶² GK BH 1998. 546. Készfizetési szerződés esetén a bíróság nem köteles vizsgálni, hogy a kezestek milyen okok miatt tették a kezeségvállalásra, a kölcsönadó a hitelnyújtás során szakszerűen járt-e el, és képviselte-e a kezestek érdekeit a hitelszerződés megkötésekor. A bíróság által vizsgálandó viszont az, hogy a hitelt nyújtó az ügyletet biztosító valamely jogáról nem mondott-e le. Nem mindegy a biztosíték jellegétől való „lemondásnak” az, hogy ezt a jogot az érintett nem gyakorolta.

ségéért a megbízottnak kezesként felel; egyébként a szerz és a megbízás szabályaihoz idomul.⁴⁶³ A bírói gyakorlat egyébként a kezes teljesítését a zálogjog arányos csökkentésével is összekapcsolja.⁴⁶⁴

ii) késedelmi kamat

A *késedelmi kamatot* a fizetési késedelemről szóló II. 3.7. pont részletesen tárgyalja. Ezzel kapcsolatban érdemes utalni, hogy a pénztartozás késedelmes fizetése esetére kikötött *kötbér* lényegében elre meghatározott késedelmi kamat.⁴⁶⁵

iii) bánatpénz

A szerz déskötfelek az elállás esetére *bánatpénz* fizetésében állapodhatnak meg. Az *elállás* visszamenleges hatállyal szünteti meg a szerz dést, a már teljesített szolgáltatások visszajárnak. A hitel-kölcsön (általában minden finanszírozási ügylet) tartós jogviszony, ezért az elállás csak kivételesen fordulhat el (szerz déskötést követlegfeljebb néhány hét), mivel különben akár ingyenes hitelkeret vagy kölcsön jönne létre.

iv) fiduciárius engedményezés

A *biztosítéki (fiduciárius)* vagy ritkábban bizalmi *engedményezési* szerz és elzményeként a bank és az ügyfél általában hitelviszonyban áll egymással.⁴⁶⁶ E tartozásának biztosítékaként ajánlja fel az adós ügyfél a hitelez bank felé a részletesen meghatározott követeléseket. Az elmélet és a bírói gyakorlat kettéválasztja a biztosítéki és a teljesítési célú engedményezést, azonban a hatályos Ptk. ezt a megkülönböztetést nem szabályozza.⁴⁶⁷ Biztosítéki célú engedmény esetén az engedményes arra szerez jogot, hogy az engedményez vel szembeni követelését – nem-fizetés esetén – az átruházott követelésből kielégítse. Amennyiben azonban az engedményez teljesít, az engedményezett követelés már nem illeti meg, azt vissza kell szolgáltatnia.⁴⁶⁸ Ebből adódik, hogy egymás közötti viszonyuk-

⁴⁶³ in SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatja*; Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933. II. Rész 144. o.

⁴⁶⁴ GÜ BH 2005. 188. I. A kezes fizetése a hitelez követelésének csökkenésével arányosan csökkenti valamennyi zálogkötelezett helytállási kötelezettségét – A kezes pedig ugyanilyen arányban szerez a hitelez vel egy sorban valamennyi zálogtárgyon zálogjogot.

⁴⁶⁵ Ptk. 247. § (2) A pénztartozás késedelmes fizetése esetére kikötött kötbérre a késedelmi kamat szabályait kell alkalmazni.

⁴⁶⁶ B vebben in LESZKOVEN László: *A fiduciárius engedményezés jogi természetéről*. in *Gazdaság és Jog* 2002/3. szám és in HORVÁTH S. Attila: *Engedményezés másképp?* in *Bank és Tz* 2003. Január

⁴⁶⁷ Az új Ptk. koncepció jelenlegi normaszövege tartalmazza a biztosítéki célú engedményezést.

A biztosítéki engedményezés szoros kapcsolatban áll a bizalmi (fiduciárius) tulajdon másik formájával a bizalmi vagyonkezeléssel.

⁴⁶⁸ BH 2001. 489. I. A biztosítéki célú engedmény elbírálásánál irányadó szempontok. Megjegyzend, hogy a biztosítéki engedményezés szabályozása szorosan kapcsolódik a felszámolási- és csd joghoz.

ban az engedményes az engedménnyel nem rendelkezhet korlátlanul, a kapott jogosultsága korlátozott, célhoz kötött. A biztosítéki engedményezés (és vételi jog) alkalmazásának indokai: i) a biztosíték létesítése olcsóbb; ii) a hitelező a biztosíték tulajdonosa mindaddig, amíg annak tulajdonjogát át nem ruházza (az adósra vagy harmadik személyre); iii) a követelés érvényesítése egyszerre; iv) az adós fizetése képtelensége nem akadályozza a biztosított követelés érvényesítését.⁴⁶⁹ Az engedményezési szerződésben rögzítik i) a követelés alapjául szolgáló szerződést magát, annak minden azonosítójával (kódok, szerződés szám, elnevezés stb.); ii) a szerződésben foglalt követelés összegét; iii) a követelés(ek) esedékességét, valamint iv) a követelés kötelezettjének azonosítására szolgáló adatokat.⁴⁷⁰ Az engedményezett sokszor elvárt annak szavatolása, hogy i) az engedményezett követelés per-, teher-, illeték- és igénymentes; ii) az engedményezett kizárólagos tulajdonában áll, amit semmilyen más szerződés nem korlátoz. A biztosítékul szolgáló engedményezési szerződésnél a gyakorlatban fel sem merülhet a Ptk. 330. § (1) bekezdésében foglalt lehetőség, amely szerint az engedményezett a követelését kifejezetten bizonytalan követelésként ruházza át az engedményesre,⁴⁷¹ ugyanakkor a jövőben lejárat és feltételhez kötött követeléssel találkozhatunk a gyakorlatban.⁴⁷² Az engedményezés során központi kérdés az eredeti kötelezett értesítése, illetve az adós a nemfizetés esetére vállalt kezessége.

v) tulajdonjog fenntartása, visszavásárlási és vételi jog

A tulajdonjog fenntartása,⁴⁷³ a visszavásárlási jog és a vételi jog az elmúlt évtized bankgyakorlatában soron első forduló, eltérő intenzitású, egymástól különböző joghatással bíró hitelbiztosítékformák.⁴⁷⁴ A visszavásárlási jog esetében az adós a dolog tulajdonjogát adásvételi szerződés keretében át is ruházza a hitelezőre, de magának – gyakorlatilag a visszavásárlási gazdasági funkciójával egyező céllal⁴⁷⁵ – visszavásárlási jogot köt ki. A másik

⁴⁶⁹ in GÁRDOS István – GÁRDOS Péter: *Az engedményezés és a vételi jog biztosítéki célú alkalmazása*. in *Gazdaság és Jog* 2004/4. szám

⁴⁷⁰ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 286. o.

⁴⁷¹ in PETRIK Ferenc – szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008.

⁴⁷² in KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 130. o.

⁴⁷³ B. törvényben in SZEIBERT Orsolya: *A tulajdonjog-fenntartás mint hitelbiztosíték*. in *Polgári jog kodifikáció*, 2000/4. szám

⁴⁷⁴ PK BH 2002. 182. Nincs jogszabályi akadálya annak, hogy a felek a kölcsön visszafizetésének biztosítékként függő hatályú ingatlan-adásvételi szerződést kössenek.

A BH 2001. 573. is elismerte a fedezet céljából visszavásárlási joggal kombinált kölcsönszerződést. Az alperes 1997 júniusában Sz. A.-tól 2 000 000 forint összegű kölcsönt vett fel négy hónap határidőre havi 10%-os kamat kikötése mellett. A kölcsön fedezete a felperes tulajdonában álló m.-i ingatlan volt, melynek tulajdonjogát a felperes Sz. A.-ra ruházta át visszavásárlási jog kikötésével, amelyet az alperes volt jogosult gyakorolni harminc napos határidő alatt.

⁴⁷⁵ in *Az új Polgári Törvénykönyv – javaslat – normaszöveg és indokolás*. 2006. 164. o.

konstrukcióban az adós biztosítékként vételi jogot (*fiduciárius vételi jog*),⁴⁷⁶ opciót enged valamely ingó vagy ingatlan dolgán a hitelezőnek.⁴⁷⁷ Az a tény, hogy a tulajdonjog megszerzésére irányuló vételi jog biztosítéki szerepet tölt be, nem eredményezi egyúttal azt is, hogy ez az intézmény a tulajdoni biztosítékokkal esne egy megítélés alá.⁴⁷⁸ Tehát még a Ptk. 373. § (3) bekezdése⁴⁷⁹ is a biztosítéki vételi jogot csak abszolút vagy dologi hatályúvá tesz, de nem változtatja át dologi joggá. A szerződésben rögzített vételár, vagy annak meghatározásának módja, valamint a korrekt elszámolási kötelezettség nem sérti a magánjog alapelveit, szabályait, dinamizmusát.

vi) faktoring

A faktorálással külön a IV. fejezet foglalkozik, összetettsége miatt több mint az engedményezés, ezért került külön a felsorolásba.

vii) komfortlevél

A komfortlevél a hitelminősítési eljárásnál már szerepelt, kettős, átmeneti természetű miatt, azaz, hogy egyszerre rendelkezik a tudakozvány és a biztosíték tulajdonságával;⁴⁸⁰ itt is indokolt az említése.

viii) hitelbiztosítás

A hitelbiztosítás nem banki szolgáltatás, hanem biztosítási kategória. Rendszerint az adós vagy a hitelező az ügylet kockázatának mérséklése érdekében bevon egy biztosítót. A 19. század végén jelent meg és a két világháború között Nyugat-Európában fejlődött a leginkább, még Magyarországon is találkozunk vele.⁴⁸¹ Napjaink globalizált gazdaságának aktív, elterjedt intézménye.⁴⁸² Olyan biztosítási forma, amely a hitelezésből eredő kockáza-

⁴⁷⁶ B. törvényben in GÁRDOS István – GÁRDOS Péter: *Az engedményezés és a vételi jog biztosítéki célú alkalmazása*. in Gazdaság és Jog 2004/4. szám

⁴⁷⁷ Részletesebben in HALMÁGYI Csaba: *Féljünk-e, ha gépjárművünkre nem tipikus biztosítéki jogot engedünk a banknak, avagy vételi jog a banki gyakorlatban*. in Hitelintézetek Szemle 2008/3. szám

⁴⁷⁸ in LESZKOVEN László: *A biztosítéki célú vételi jog néhány kérdéséről I.* in Gazdaság és Jog. 2004/12. szám cikkében továbbá részletesen kifejti, hogy a fiduciárius vételi jogot nem a zálogjog szabályai alapján kell megközelíteni, ezért például nem jelenti a lex commissoria [Ptk. 255. § (2)] tilalmának megkerülését. Valamint hangsúlyozza, hogy csak a tulajdonszerzési módok köre zárt, a tulajdonátruházó jogügyletek valamennyi lehetséges jogcímét a Ptk. nem sorolja fel.

⁴⁷⁹ Ptk. 373. § (3) Ha az elvásárlási jogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzik, az mindenkivel szemben hatályos, aki a bejegyzést követően az ingatlanon valamely jogot szerez.

⁴⁸⁰ in BLOCK, Kenneth M. és STEINER Jeffrey B.: *Comfort Letters*. in New York Law Journal. Volume 231. No. 13. 21. January 2004.

⁴⁸¹ in SMOLKA János: *A hitelbiztosítás*. Tébe Kiadványai, Budapest, 1926.

⁴⁸² http://en.wikipedia.org/wiki/Credit_insurance

tok és károk fedezetéül szolgál, mára átmenet a biztosítási termékek és a biztosítékok között. A biztosított mindig a hitelező, a biztosítási esemény az adós nemfizetése, a jogviszony további szereplővel, a biztosítóval bonyolul.⁴⁸³ A hitelbiztosítás már a piacra lépés előtt segíthet a hitelfelvevő minősítésében, továbbá abban is, hogy egy vállalkozó megtalálja a potenciális kapcsolatokat. Főleg a nemzetközi kereskedelmi életben van nagy gyakorlata, amikor az adósról nehéz az információgyűjtés.⁴⁸⁴ Ebből a fajta biztosításból két típus létezik: az egyik, amelyet az ügyfél köt a biztosítóval, a másik, amelyet a bank köt a kihelyezett pénzére. Ez utóbbi esetben is az adós viseli a biztosítás díját, amit általában a bank beépít a hitel költségei közé. A hitelbiztosítás más kiegészítő szolgáltatással is bonyolítható, amelyek átmeneti fizetési képtelenség, munkanélküliség, keresetképtelenség esetére szólnak.⁴⁸⁵ Ezeket a biztosítási csomagokat a hitelszerződéskor kell igényelni a banktól. Ha a biztosítás összege nagyobb a fennálló tartozásnál, akkor a maradék értelemszerződésben a biztosítót illeti meg. A hitelbiztosítás mértéke a teljes összegéhez képest alacsony, az éves forgalom vagy a teljes hitelösszeg 0,2-0,3 százaléka,⁴⁸⁶ így például 1 milliárd Ft-os biztosítás éves díja 2-3 millió Ft. A biztosítók általában 20%-os önrészt kívánnak meg, így egy 20 milliós tartozás nemfizetése esetén a biztosító 16 milliót fizet, tehát ha díjat is beleszámoljuk (3 millió) az adós tényleges költsége/vesztesége csak 7 millió és nem 20. A hitelezői oldal szempontjából egy kedvelt forma, mivel az igényérvényesítés gyors, egyszerre, másrészt a nemfizetés kockázatát szinte a minimálisra lehet csökkenteni. Emellett az önrész fennmaradó részét továbbra is lehet az adóstól követelni, amire szintén nagyobb az esély, mivel kisebb értékű is van szó.

II.3.9. Szavatolások, nyilatkozatok és kötelezettségvállalások

A szavatolásokat, nyilatkozatokat és a kötelezettségvállalásokat érdemes egy pontban tárgyalni, mivel mindkét típus teljesítése, betartása az adós kötelessége, feladata. A hitelintézet által vállalt kötelezettségek ritkán fordulnak elő, akkor is csak a titoktartáshoz kapcsolódnak.

A legnagyobb hitelbiztosítással foglalkozó cégek – a teljesség igénye nélkül: Coface (francia, Natixis csoport), Euler Hermes (német, Allianz csoport), Atradius, AXA-Winterthur (svájci), CESCE (spanyol) HCC International, Lloyd's (angol) SACE BT (olasz) FCIA (USA), AON, ICBA, IRC, Marsh (globális)

⁴⁸³ BH 1990. 268. A biztosító - amennyiben biztosítási szerződés alapján a károkozó helyett a kárt megtéríti - engedményesként léphet fel a károkozóval szemben. Igényének elévülése ezért nem a saját kifizetésével, hanem a káresemény bekövetkeztével kezdődik. Az igényérvényesítés akadálya miatt azonban a kifizetésig az elévülés nyugvása állapítható meg.

⁴⁸⁴ in Brown and Brown Insurance: *Credit Insurance*. 2005.

<http://www.bbinsurance.com/uploads/creditBrochure.pdf>

⁴⁸⁵ <http://www.es-a-legjobb-ingatlan-hitel-kalkulator.com/hitelbiztositas.html>

⁴⁸⁶ <http://www.vg.hu>.

Általánosságban elmondható, hogy az előző pontok többsége a hitel-kölcsön lényeges elemeit bontotta ki, a szerződés ezen részével kelti életre és építi be a mindennapi gyakorlatba leginkább a Ptk. 200. §. (1) bekezdését.⁴⁸⁷ Irodalmi stílusban úgy is fogalmazható, hogy itt található a szerződési szabadság apoteózisa.

Tipizálásuk rendkívül nehézkes, mivel egyrészt az ügyletek változásával sokszor változnak a hitelezés feltételei és ezáltal az adós kötelességei, másrészt a magyar banki gyakorlat széles skálán mozog e tekintetben attól függően, hogy a belső hitelbírálati, adósmi- nősítési és biztosíték értékelési szabályzatok összehasonlításából és egymás melletti alkalmazásából az adós részére milyen kötelezettségvállalások adódnak.⁴⁸⁸ A szakirodalom – már a hazai is – összegzi azokat a szerződéses kikötéseket, amelyek a lényeges, hagyományosnak mondott elemek mellett jelentkeznek a bankéletben:⁴⁸⁹

- i. nyilatkozatok, szavatosságok (*representations and warrants*) – az adós kijelenti, hogy nem volt „szófogadatlan”;
- ii. kötelezettségvállalás tartózkodásra (*negative covenants*) – az adós kijelenti, hogy nem lesz „szófogadatlan”;
- iii. megerősítő kötelezettségvállalások (*affirmative covenants*) ideértve a pénzügyi kötelezettségvállalásokat is (*financial covenants*) – az adós megígéri, hogy „szófogadó” lesz;
- iv. szerződészegés szabályozása (*default*) – az adós „szófogadatlanságának” következményei;
- v. viták elrendezésének módja – a hitelező számára nyújtott jogorvoslat, ha az adóst „szófogadatlanságon” éri.

Ezek az elterjedt tartalmi elemek olyan felelősségvállalások, amelyek a lehívási előfeltételek alapját képezik, elengedhetetlenek a kötelezettségvállalások struktúrájának kialakításához és azok megvalósulása ellenrészéhez. Ezekről a feltételekről elmondható, hogy nemcsak szerződéskötéskor, hanem később, ismétlődően is jelentkezhetnek. Az adósnak leginkább a változásokról kell tájékoztatnia hitelezőt. Az érvényesíthetőségénél a bank önmagában elegendőnek tarthatja azt, hogy a változás kiderüljön, tudomására jusson. Ennek egyik – az adós számára – enyhébb, valamint sokkal egyértelműbb, objektív formája, hogy ha bizonyítást nyer. A hitelintézet mérlegelési joga, hogy az azonnali felmondási okok közé sorolja ezek megszegését, illetve azok beálltakor alkalmazza a jogkövetkezményeket,

⁴⁸⁷ Ptk. 200. §. (1) A szerződés tartalmát a felek szabadon állapíthatják meg. A szerződésekre vonatkozó rendelkezésektől egyezkedéssel eltérhetnek, ha jogszabály az eltérést nem tiltja.

⁴⁸⁸ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 223. o.

⁴⁸⁹ Ez a felosztás megtalálható KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 37. oldalán. és KÓNYA Judit: *A nemzetközi hitelszerződés jogi aspektusai*, in *Hitelintézeti Szemle* 2007. 5. számában. A szerző itt Buchheit, Lee. C. az *International Financial Law Review* 1991. decemberi számában megjelent cikkére (The pari passu clause, the negative pledge clause) hivatkozik, ám az nem ezt tartalmazza. Mindenesetre a felsorolás rendkívül szemléltető.

emellett kártérítési igénye is keletkezhet. Enyhébb szankció lehet a kedvezmények (alacsonyabb kamatláb, fizetési moratórium megszüntetése stb.) megvonása.

A szavatolások és kötelezettségek rögzítése a szerződésben kétféleképpen történhet. Lehetséges az adós kötelezettségeit általánosan, a Ptk-ra utaló szabályokkal megfogalmazni. Ennek előnye a szerződés egyszeriségén és átláthatóságán kívül mindkét felet megillet flexibilitás, amit egymás közti viszonyukban szabályozhatnak; hátránya viszont jogvita esetén az, hogy a vitás kérdés teljes egészében bírói értelmezésre és a bírói ítélezési gyakorlat eredményeire hagyatkozik. A gyakorlatban találkozhatunk olyan szerződésekkel, amelyekben hosszan tárgyalják és részletezik az adós szerződéses kötelezettségeit. E módszer előnye jogvita esetére vitathatatlan; ugyanakkor előnyében rejlik hátránya is: a részletes kötelezettség felsorolás meg is kötheti a hitelező bank kezét, és adott esetben a hitelfelvevő még szerződésszegés esetén is kerülhet olyan helyzetbe, melyben szerződésszegése a részletes feladat- vagy kötelezettségvállalás leírásába nem illeszthető be, és ezért a szerződésben a szerződésszegés esetére meghatározott jogkövetkezmények sem alkalmazhatók.⁴⁹⁰

Ezzel összefüggésben érdemes hangsúlyozni, hogy amennyiben ezek általános szerződési feltételek felmerül az egyes kikötések – különösen a hitelintézetek kockázat áthárító kötelezései (megnövekedett költségek és teljesítményemelési klauzulák) tisztességtelenségének vizsgálata.⁴⁹¹

II.3.9.1. Jogi természetük

A szavatolások, nyilatkozatok jogi természetének megítélése nehéz feladat, ugyanis a Ptk. ezt a kifejezést nem ismeri, külön nem nevesíti. A jogi minősítés során elemezhető i) a szavatosság és a jótállás, továbbá a Ptk. általános szabályaiból levezetett következtetés; ii) illetve egy új jogintézmény a szavatolás vagy felelősségvállalási nyilatkozatok bevezetésének kérdése.⁴⁹²

A Ptk. 305. §. a *kellékszavatosságot* szabályozza,⁴⁹³ a bírói gyakorlat és a jogtudomány azonban szolgáltatások tekintetében is lehetővé teszi az alkalmazását. Mivel a hitelkölcsön tartós jogviszony, ezért annak egész tartama alatt fenn kell állnia az adós hibátlan

⁴⁹⁰ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

⁴⁹¹ Az általános szerződési feltételekkel külön pont foglalkozik.

⁴⁹² Ez a pont KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 1.5.2.1.3. A nyilatkozatok jelentősége és jogi minősítése pontja alapulvételével készült, kiegészítve saját gondolatokkal.

⁴⁹³ Ptk. 305. § (1) Olyan szerződés alapján, amelyben a felek kölcsönös szolgáltatásokkal tartoznak, a kötelezett hibásan teljesít, ha a szolgáltatott dolog a teljesítés időpontjában nem felel meg a jogszabályban vagy a szerződésben meghatározott tulajdonságoknak.

teljesítésnek, szolgáltatásnyújtásának, azaz a feltételeket, nyilatkozatokat be kell tartania. A szavatosság független a felelősség szubjektív oldalától, jóhiszeműségétől, minden körülmény között fennáll. Finanszírozási ügyleteknél a hibásteljesítés esetén a kijavítás, kicserélés, árleszállítás fogalmilag kizárt, így csak elállásra van lehetőség.⁴⁹⁴ Ez a rendelkezés összhangban áll a Ptk. 524. §. (1) bekezdésével, amely kimondja, hogy a kölcsönösszeg átadását a hitelező megtagadhatja, tehát elállhat a folyósítástól, ha bizonyítja, hogy a szerződés megkötése után a körülményekben olyan lényeges változás állott be (*clausula rebus sic stantibus*), amely miatt a szerződés teljesítése többé el nem várható, továbbá a szerződés megkötése után olyan körülmények következtek be, amelyek miatt azonnali hatályú felmondásnak lehet helye. A hibás teljesítés bizonyítási terhére a hitelező viseli. A *jogszavatosság* megvizsgálása is érdekes kérdés, azonban a Ptk. a Kötelmi jog általános részben nem szabályozza, csak az adásvételnél említi (369-370. §). A Ptk. miniszteri indokolása szerint a jogszavatosság valamennyi szerződéstípusra nézve nem létezik, csupán az egyes szerződések körében, amelyekkel kapcsolatban ez a helytállási kötelezettség fennállhat. Emellett kiemeli, hogy a kellékszavatosságra vonatkozó számos megállapítás a jogszavatosságra is érvényes. Mivel a Ptk. szövege szerint nincs kizáró ok a jogszavatosság alkalmazására, a felek a 200. §. (1) bekezdése alapján kiköthetik. Az új Ptk. koncepciója helyesen mindkét szavatossági formát a kötelmi jog általános részében helyezte el.

A *jótállás* szigorúbb intézmény, azonban csak külön kikötés esetén, szerződést biztosító mellékkötelezettségként való alkalmazáskor érvényesülnek szabályai. A szavatosságot nem lehet kizárni. A jogviszony fennállása alatt a felelősség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett. Hitel-kölcsön szerződés esetében ez alapján szinte elképzelhetetlen kimentési ok, mivel a jogviszony folyamatos.

A *Ptk. általános szabályait* felhasználva a következő mondható el. Attól függően, hogy a kötelmi jog diszpozitivitását [200.§ (1)] mennyire értelmezzük széleskörűen, elmondható, hogy a felek meghatározhatnak a szerződésben általuk lényegesnek tartott kérdéseket, nyilatkozatokat tehetnek anélkül, hogy azokat a hatályos jogi kategóriák szerint

⁴⁹⁴ Ptk. 306. § (1) Hibás teljesítés esetén a jogosult

a) elsősorban – választása szerint – kijavítást vagy kicserélést követelhet, kivéve, ha a választott szavatossági igény teljesítése lehetetlen, vagy ha az a kötelezettnek a másik szavatossági igény teljesítésével összehasonlítva aránytalan többletköltséget eredményezne, figyelembe véve a szolgáltatott dolog hibátlan állapotban képviselt értékét, a szerződésszegés súlyát, és a szavatossági jog teljesítésével a jogosultnak okozott kényelmetlenséget;

b) ha sem kijavításra, sem kicserélésre nincs joga, vagy ha a kötelezett a kijavítást, illetve a kicserélést nem vállalta, vagy e kötelezettségének a (2) bekezdésben írt feltételekkel nem tud eleget tenni – választása szerint – megfelelő árleszállítást igényelhet vagy elállhat a szerződéstől. Jelentéktelen hiba miatt elállásnak nincs helye.

min sítenék. Ehhez hozzá vehetjük a Ptk. együttm ködési elvét, amely emellett el írja a szerz dést érint minden lényeges körülményr l való tájékoztatást.⁴⁹⁵ E kötelesség megsértését a szerz désszegés címén való kártérítési felel sség szankcionálja. Tévedés, megtévesztés címén a Ptk. 235-236.§ szerint a szerz dés megtámadására vonatkozó szabályokat is lehet alkalmazni.⁴⁹⁶ Ezek alapján a hitelez dönti el, hogy a hibás teljesítésre hivatkozik, vagy inkább megtámadja a szerz dést. Ezzel kapcsolatban a bírói gyakorlat is többféle.

Az elméleti eszmefuttatással kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy azok az adásvételi, vállalkozási típusú jogviszonyok tekintetében m köd polgári jogi szabályokat próbálják meg ráer lteni a finanszírozási ügyletekre. Ugyanis jelenleg vagy ezeket alkalmazzák, vagy konspiratív módon a Ptk. más szabályaiból közvetten vezetik le a hitelez fellépési lehet ségét.

Ebb l következik a negyedik lehet ség: a *szavatolások, vagy felel sség vállalási nyilatkozatok* beépítése a Kötelmi jog általános részébe, mivel így más szerz dések esetében is (pl. lízing, faktoring) probléma nélkül lehetne alkalmazni.

II.3.9.2. Szavatolási formák

A szavatolások és nyilatkozatok (*warranties and representations*) a hitelfelvev jelenlegi helyzetét, állapotát mutatják be.⁴⁹⁷ Ennek jelent sége a folyósításkor – lehíváskor különösen megn , mivel a hitelez ezekhez viszonyítja a lényegi kedvez tlen változásokat (MAC klauzula). Ugyanis, ha a szerz dés megkötésekor már tisztában volt a kockázati tényez kkel, a hátrányos körülményekkel, akkor erre hivatkozással nem tagadhatja meg a folyósítást, mivel ahhoz képest nem történt változás.⁴⁹⁸ Az egyes szavatolási formák – egy saját logikai rendszer alapján – az alábbi csoportba sorolhatók: i) társasági és jogi; ii) pénzügyi; iii) üzletviteli; illetve iv) vegyes, egyéb szavatolások. Az egyes kategóriák közötti határ nem ennyire éles, egyes szavatolások több pontba is tartozhatnak. Az ügyletköt felek döntenek el, hogy melyeket és milyen módon építik be szerz déses viszonyukba.

⁴⁹⁵ Ptk.205. § (4) Ha a szerz déskötési kötelezettség esetében a szerz dési nyilatkozatok eltérnek egymástól, a felek kötelesek álláspontjaik egyeztetését megkísérelni.

⁴⁹⁶ BH 2001. 29. II. A tévedés jogcímén történt alapos megtámadás folytán érvénytelen szerz dés alapján felvett kölcsön összegét a kölcsön felvev je a szerz déskötés el tt fennállott helyzet visszaállítása jogcímén, és nem kölcsön jogcímén köteles visszafizetni

⁴⁹⁷ Ez a rész KÓNIA Judit: *A nemzetközi hitelszerz dés jogi aspektusai*, in Hitelintézeti Szemle 2007. 5. számában megjelent 2.2. Kötelezettség vállalások pontján alapul.

⁴⁹⁸ in KÓNIA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 70. o.

i) társasági vagy jogi szavatolások

A társasági jogi szavatolások az adós vállalkozás létezésével, felépítésével, szerkezetével és működésével kapcsolatosak. Ezek közé tartozik:

- i. a *jogállás* – a társaság az adósra vonatkozó jog alapján jogszerűen alakult, amelyet a cégkivonat és a kapcsolódó engedélyek tanúsítanak;
- ii. a *társasági struktúra* és a *jegyzett tőke* – az adós tulajdonosi szerkezetének (részvényeseinek vagy üzletrész tulajdonosok) leírását, az esetleges elsőbbségi jogok feltüntetésével, továbbá a jegyzett tőke mértéke, összetétele;
- iii. a *kell felhatalmazás* – a képviselő jogosult a szerződés aláírására és az abban foglalt kötelezettségvállalásra, valamint a szerződés kötéséhez rendelkezik a szükséges felhatalmazással, pl. taggyűlési, közgyűlési határozat;
- iv. az *aláírás* – az adós cégszerűen írta alá;
- v. az *érvényesíthetőség* és a *végrehajthatóság* – a kötelezettség vele szemben a rá vonatkozó jog alapján kikényszeríthető, figyelembe véve a kötelező szabályokat: csőd, felszámolási, végrehajtási stb. jogszabályok;
- vi. az *összeférhetetlenségtől való mentesség* – a kötelezettségvállalás nem sérti az alapidokumentumokat, szabályzatokat (alapító okirat, szervezeti és működési szabályzat stb.) valamint nem ütközik az irányadó jogrendszer szabályaiba (pl. jó erkölcs, feltétlen értékárányalanság stb.), megfelel az engedélyeknek, rendelkezik a szükséges hatósági határozatokkal;
- vii. *nincs szerződészegés* – az adós, különösen a hitel-kölcsön szerződéssel összefüggő más szerződések tekintetében, nem követett el – a múltban, vagy annak egy időszakában – (súlyos) szerződészegést;
- viii. *permentesség* – adós kijelenti, hogy nincsenek folyamatban olyan perek, hatósági eljárások, amelyeket indított, vagy vele szemben indítottak, illetve amelyek összefüggnek tevékenységével;
- ix. az *engedélyek* – az adós rendelkezik a tevékenységhez szükséges engedélyekkel;
- x. a *jogszabályokkal való összhang* – az adós minden, ránézve kötelező erejű olyan jogszabállyal összhangban van, amelynek megsértése az adós létezését és működését lényegesen hátrányosan befolyásolná.

ii) pénzügyi szavatolások

A pénzügyi szavatolások az adózási és számviteli szabályoknak való megfelelésre vonatkoznak. Itt kell említeni:

- i. a *mérleget* és *eredménykimutatást* – az adós rendelkezik (könyvvizsgáló által hitelesített, auditált) évi végi vagy amennyiben így állapodnak időszerű mérleggel és eredménykimutatással;
- ii. a *könyvvizsgálást* – az adós könyvelése, naplós könyve, más üzleti könyvei, nyilvántartásai megfelelnek az adó és számviteli szabályoknak;
- iii. a *valóságosság* és az *állandóságot* – az adós kimutatásai a valós pénzügyi helyzetet tükrözik, továbbá azok az elmúlt évekkel összehasonlíthatóak;
- iv. a *tehermentességet* – az adósnak nincs elmaradt befizetése (adók, vámok, illetékek, díjak stb.) az állammal vagy önkormányzatokkal szemben, szélsőséges esetben nincs egyéb lejárt tartozása;
- v. az *üzleti évet* – az adós nem változtat az üzleti éven.

iii) üzletviteli szavatolások

Az üzletviteli szavatolások a folyamatos rendes üzletmenet garanciái:

- i. a *rendes üzletmenet* – az adós legutolsó pénzügyi beszámoló óta is a rendes üzletmenet szerint működik;
- ii. az *üzletvitel helye* – az adós kizárólag a hitelez vel közölt székhelyen, telephelye(ke)n, fióktelepe(ke)n folytatja tevékenységét;
- iii. a *teljesíthetőség* – az adós szerződési kötelezettség teljesítését nem akadályozza bírósági vagy hatósági eljárás;
- iv. a *valóságosság* – az adós által szolgáltatott, illetve a róla adott információk, adatok, tények megfelelnek a valóságnak;
- v. a *hozzájárulások* – az adósnak nincs olyan kötelezettsége, amelyet valamely – hatósági, hitelintézeti stb. – hozzájárulás megsértésével kötött;
- vi. a *jogok, jogosultságok* – az adós tulajdonában lévő vagyontárgyak, jogok, bérleti jogok, lízing jogosultságok, rá engedményezett követelések, szellemi tulajdon, a biztosítékokra vonatkozó jogosultságok, más hitelintézetnél vezetett számlák stb.

iv) vegyes, egyéb szavatolások

Ide tartoznak azok a szavatolások, amelyek a fenti kategóriákba nem sorolhatók:

- i. a *tulajdonosi* szavatolások – az adós tulajdonosai nem járnak el csalárdul, a tulajdonosi szerkezet átlátható stb.;
- ii. *nincs engedmény* – az adós nem alkalmaz olyan engedményeket, amelyek veszélyeztetnék a visszafizetést;
- iii. az *üzletkör állandóság* – az adós csak a pénzügyi intézet hozzájárulásával terjeszti ki külföldre üzletkörét;
- iv. a *környezetvédelem* – az adós a környezetvédelmi elveknek, jogszabályoknak megfelelően működik, a tevékenységéről környezetvédelmi jelentés készítt

II.3.9.3. Kötelezettségvállalások

A kötelezettségvállalások szorosan összefüggnek a szavatolásokkal, ugyanis az ott rögzítettek betartásáért az adós felelősséget vállal. Egyszerűbben fogalmazva azt mutatják meg, hogy mit tehet, és mit nem tehet a hitelfelvevő a jogviszony fennállása alatt. A hitelező egyoldalúan lazíthat az egyes kötelezettségeken, lehetővé téve azok gyakorlását, amely általában az egyes eltérésekhez való hozzájárulást jelenti. A kötelezettségvállalások három fő csoportja: i) tiltó; ii) megengedő; iii) gazdasági – pénzügyi.⁴⁹⁹ A kategóriák természetesen átjárhatók, az egyes kötelezettségek adott esetben másik csoportba is sorolhatók.

i) tiltó kötelezettségvállalások

A negatív, vagy tiltó kötelezettségvállalások (*negative covenants*) azok, amelyek tartózkodást, tiltást jelentnek az adós számára, behatárolják a működését. Ide tartozik

⁴⁹⁹ Lényegében hasonló felosztást tartalmaz BURGESS, Robert: *Law of Loans and Borrowing*. Sweet & Maxwell, London, 1989. 6.44-6.65.

- i. a *társasági struktúra, jegyzett t ke* – az adós kötelezi magát, hogy nem bocsát ki újabb részvényeket, ezáltal nem emeli meg törzst kéjét;
- ii. a *társasági forma* – a jelenlegi társasági forma megtartása, az adós nem módosíthatja az alapszabályát, szervezeti és m kódési szabályzatát, más alapszabályait;
- iii. az *átalakulás* – az adós a jogviszony alatt nem alakulhat át, nem egyesülhet, nem válhat szét, nem határozhat el reorganizációt, végelszámolást;
- iv. a *tulajdonosi struktúra* – a jelenlegi tulajdonosi szerkezet megmarad;
- v. a *change of control* klauzula – az adós nem köt olyan megállapodást, amelynek eredményeként az üzleti tevékenységet, vagy annak irányítását harmadik személy látja el;
- vi. az *új érdekeltségek* – az adós nem hozhat létre, nem szerezhethet meg új érdekeltségeket;
- vii. az *osztalékfizetés* – az adós vállalja, hogy a bank hozzájárulása nélkül nem határoz el, illetve nem fizet osztalékot;
- viii. a *szerz désmódosítások* – az adós nem módosíthatja az üzleti m kódéshez szükséges, vagy a hitelszerz dék mellékletében felsorolt szerz déseket (lényegi szerz - dések).

ii) megerősítő kötelezettségvállalások

A pozitív, vagy meger sít kötelezettségvállalások (*affermative covenants*) cselekvésre készítetik az adóst, tevé leges magatartásban nyilvánulnak meg. Ezek közé sorolandó

- i. a *biztosítékok állapota* – az adós köteles könyveiben és nyilvántartásaiban a hitelez t által megkívánt formában fenntartani a biztosítékokat, ezek változásáról pedig haladéktalanul értesíteni;
- ii. a *kintlív ségekr l szóló jelentés* – az adós vállalja, hogy meghatározott id közönként (30 nap, negyedév) részletes kimutatást küld a hitelez t részére a kintlív ségek alakulásáról: értéke, id tartama, jogalapja, a kötelezett adatai, valutanem;
- iii. a *környezetvédelmi jelentés* – az adós haladéktalanul értesíti a hitelez t, ha a környezetvédelmi jogszabályoknak való megfelelés hiánya miatt hatóságilag felszólítják, vagy intézkedést alkalmaznak;
- iv. a *hitelezési politika* – a kintlív ségekkel kapcsolatos rendes üzletmenet szerinti m kódés fenntartása;
- v. az *üzletvitel* fenntartását – az adós továbbra is a rendes üzletvitel szerint m kódik;
- vi. a *vagyontárgyak állagának megóvása*;
- vii. az *engedélyek, jóváhagyások* érvényességének fenntartása;
- viii. az *információszolgáltatás* – az adós valamennyi lényegi változásról (ez mindig az adott ügylethez igazodik) haladéktalanul értesíti a hitelez t.

A hitelintézetek saját kockázatvállalásuk csökkentése érdekében további klauzulákat építenek a hitel-kölcsön szerz dések kötelezettségei közé:

- i. az *increased costs* klauzula⁵⁰⁰ (magnövekedett költségek) – a jogszabályok megváltozása, vagy a kötelez t tartalékrátára vonatkozó el írások miatt megdrágul a hitel fenntartása, ennek költségeit a bank az adósra átháríthatja;
- ii. a *tax gross-up klauzula*⁵⁰¹ (adó növekedés) – a bank az adóterhek növekedését áthárítja az adósra,⁵⁰² például a forrásadó,⁵⁰³ külön adó stb.;

⁵⁰⁰ BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the increased costs clause*. in International Financial Law Review 1993. April

- iii. a *capital adequacy indemnity* klauzula⁵⁰⁴ (t ke megfeleleési klauzula, a mutató változásából ered költségek áthárítása) – a hitelintézetnek az Unió (Basel II) és a Hpt. szabályainak megfelel en meghatározott t ke megfeleleési mutatóval (*capital adequacy ratio*) kell rendelkezniük, amely a szavatoló t kének (saját ke és források) a korrigált mérlegf összeghez viszonyított aránya, ennek értéke 8 % vagy a fölött kell lennie. Ahhoz, hogy ezt a bank elérje, vagy t két kell emelnie vagy meglév hiteleit kell eladnia – ennek elkerülésének költségét hárítja át az adósra;
- iv. a *currency indemnity* klauzula⁵⁰⁵ (valutabiztosíték) – az adós bármilyen pénznemben is teljesít, annak értéke el kell érje a szerz désben meghatározott valuta teljesítéskori árfolyamát;
- v. az *illegality* klauzula⁵⁰⁶ (törvényellenesség) – amennyiben a hitelintézet számára többé jogellenes a hitel-kölcsön nyújtása, akkor az adós köteles a folyósított összegeket és a kapcsolódó ellenértéket azonnal visszafizetni.

iii) gazdasági – pénzügyi kötelezettségvállalások

A pénzügyi kötelezettségvállalások (*financial covenants*) a hitelfeltev pénzügyi, gazdasági kötelességeire, azzal kapcsolatos feladataira vonatkoznak. Vegyesen található itt meger sít és tiltó kötelezettségvállalások:

- i. az *üzletvitel* – az adós továbbra is a rendes üzletvitel szerint fog m ködni;
- ii. a *continuity* klauzula⁵⁰⁷ (folytonosság, kontinuitás) – az adós a kés bbiekben is folyamatosan fenntartja m ködését, az üzletpolitikáját, a biztosítékokat stb.
- iii. a *befektetések* – az éves pénzügyi terven felül nem szerezheth meg eszközöket, nem nyújthat kölcsönöket, nem fektethet be más vállalkozásokba, nem vásárolhat értékpapírokat;
- iv. a *pari passu* klauzula⁵⁰⁸ – az adós vállalja, hogy a hitelez vel ugyanolyan feltételek mellett tartja fenn a jogviszonyt, mint amely feltételek mellett más, (hasonló) jogviszonyban, más, (hasonló) szervezettel (hitelez vel) szerz dönt vagy szerz dni fog, ez a kötelezettség kiterjed a biztosítékok típusára is (pl. zálog rangsor), egy-

⁵⁰¹ BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the tax gross-up clause*. in *International Financial Law Review* 1993. September

⁵⁰² Itt érdemes megemlíteni a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások különadójáról szóló 2004. évi CII. törvényt, amely átmeneti jelleggel állapított meg külön adófizetési kötelezettséget 2007. január 1-ig. (A törvény 2008. június 1-vel hatályát veszítette)

⁵⁰³ Ez valójában azt jelenti, hogy a bank által fizetett osztalékok terhek adó mértékét (Magyarországon 2008-ban ez 20 %) és esetleges változását beépíti az hitel-kölcsön ellenértékébe, azaz az adóssal fizetetti meg.

⁵⁰⁴ BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the capital adequacy indemnity clause*. in *International Financial Law Review* 1993. March. A szerz igen találó bevezet jében a következ ket olvashatjuk: „A legjobb, amit e klauzuláról a hitelfeltev szempontjából elmondható, az az, hogy nincs koleszterin tartalma. Minden egyéb vonatkozásban irritálni fogja t.”

⁵⁰⁵ Vö. BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the currency indemnity clause*. in *International Financial Law Review* 1994. May

⁵⁰⁶ BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the illegality clause*. in *International Financial Law Review* 1994. June

⁵⁰⁷ in JOUBERT, Nereus L.: *The Legality of Continuity Clauses in Factoring Contracts*. in *South African Law Journal* 1994.

⁵⁰⁸ B vebben lásd BUCHHEIT, Lee. C. – PAM, Jeremiah S.: *The hunt for pari passu I-II*. in *International Financial Law Review* 2004. February, March továbbá BUCHHEIT, Lee. C.: *The pari passu clause sub specie aeternitatis*. in *International Financial Law Review* 1991. December, valamint PENN, G. A. – SHEA, A. M. – ARORA, A.: *The Law & Practice of International Banking*. Sweet & Maxwell, London, 1987. 115-116. o. *pari passu* (lat.) jelentése: egyenl lépéssel, egyenl en haladva, egyenl módon. in *Pallas Nagy Lexikona*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt. 1893-97.

- szerben: az adós hitelszerző későbbi kötelezettségei a fizetéssel kapcsolatos jogok vonatkozásában azonosak minden más adóssággal;
- v. a *negative pledge* klauzula⁵⁰⁹ (terhelési tilalom) – az adós nem alapíthat és vállalhat át terhet eszközein (zálogjog, óvadék, beszámítási jog, elsőbbségi jog, szolgálat, elidegenítési és terhelési tilalom, bérlet, használati jog, el- és visszavásárlás, opció, végrehajtási jog) továbbá nem engedélyezheti azok megterhelését érdekeltségei számára sem;
 - vi. a *permissible liens* (megengedhető terhek)⁵¹⁰ – az elzáró klauzula szigorát enyhíti bizonyos terhek tekintetében. A szakirodalom négy kategóriát sorol fel: i) fennálló terhek (a szerző későbbi kötelezettségei a bank által már ismert lízingből, licenzből, franchise-ből származó terhek); ii) működési terhek (rendes működéssel összefüggő kiadások); iii) kényszerterhek (adók, közterhek, egyéb jogszabályban meghatározott kötelezettségek, bírósági, hatósági kötelezések, törvényes zálogjog); iv) egyéb (pl. nemzetközi szervezetek felé teljesítendő összegek BIS⁵¹¹);
 - vii. az *eszközök elidegenítése* – az adós nem adhatja el, nem adhatja bérbe, nem ruházhatja át, nem engedheti át a rendelkezési vagy használati jogot az eszközei felett, ez alól kivételek: a rendes üzletvitelhez kapcsolódó értékesítések, az éves pénzügyi tervben szereplő eladások, likviditáskezelés stb.;
 - viii. az *adósságvállalás* – az adós a jogviszony alatt nem vállal adósságot (minden hitellel, kölcsönrel kapcsolatos adósság; okmányos meghitelezésből, váltóból, kötvényből, más értékpapírból eredő kötelezettség, lízing, vételi jogból származó kötelezettségek stb.), azaz nem kerülhet eladósodott helyzetbe (*indebtedness*)⁵¹²;
 - ix. az *engedmények* – az adós egyetlen kintlévőségének fizetési határidejét sem hosszabbíthatja meg, nem adhat engedményt (diszkontot) a rendes üzletvitelen kívül;
 - x. a *számlázás* – az adós nem keltezhet újra semmilyen számlát, nem engedhet eltérő fizetési határidőt;
 - xi. a *külföldön történő üzletvitel* – az adós a bank hozzájárulása nélkül nem változtathatja meg, illetve nem terjesztheti ki üzleti működési körét külföldre, különösen bizonytalan gazdasági térségekre;
 - xii. a *pénzügyi év* – az adós nem változtathatja meg a pénzügyi évének meghatározását;
 - xiii. a *pénzügyi beszámoló* – az adós a hitelező részére üzleti tevékenységéről és pénzügyi helyzetéről időközönként (negyedévenként, félévenként) valamint az üzleti év zárását követően köteles benyújtani a konszolidált és auditált mérleget, eredménykimutatást;
 - xiv. az *adók, közterhek* megfizetése;
 - xv. a *mutatók* – időközönként újra meg kell küldeni a hitelezőnek a szerző későbbi meghatározott mutatókat: adósságarány-mutató (*debt ratio* – összes adósság / összes eszköz) adósság és saját ke-arány (*debt equity ratio*); fedezettségi mutatók

⁵⁰⁹ Részletesebben BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the negative pledge clause*. in International Financial Law Review 1992. December, és BUCHHEIT, Lee. C.: *Negative pledge clauses: the games people play*. in International Financial Law Review 1990. July, továbbá ASIÉDU-AKROFI, Derek: *Negative pledge clauses in international loan agreements*. in Law and Policy in International Business 1995. Vol. 26., valamint PENN, G. A. – SHEA, A. M. – ARORA, A.: *The Law & Practice of International Banking*. Sweet & Maxwell, London, 1987. 110-111. o.

a *negative pledge* fordítása a *pledge* szó számos jelentése miatt nehézkes, ennek megfelelően negatív elkötelezések, tartózkodásra való ígéret (az interneten a negatív elzálogosítás kifejezés is szerepel).

⁵¹⁰ Erről részletesebben in BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate permissible liens*. in International Financial Law Review 1993. January

⁵¹¹ a Bank of International Settlements csak bankoknak hitelezhet, tehát az adós kizárólag pénzügyintézet lehet.

⁵¹² BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the definition of indebtedness*. in International Financial Law Review 1993. December

(*coverage ratios*): kamatfedezettségi mutató (*interest coverage ratio* – az éves kamatfizetés el tti és azt követ jövedelem) adósságszolgálati mutató (*debt service ratio* – adó- és kamatfizetés el tti jövedelem / teljes kötelezettség állomány) stb.

- xvi. a prompt vagy okmányos *inkasszó* – más hitelintézeteknél vezetett számlák tekintetében azonnali vagy okmányos beszedési megbízás (*documentary collection*) engedélyezése.⁵¹³

II.3.9.4. Átvilágítási követelmények

Természetesen a szavatolások és a kötelezettségvállalások ellen rizhet ség nélkül nem sokat érnek, nemfizetéskor lehet, hogy a hitelintézet számára már kés szembesülni a valós adatokkal, tényekkel. Az átvilágítási követelmények (*due diligence requirements*)⁵¹⁴ a bank által az ügyfélnél lefolytatott vizsgálati eljárás szabályait és kereteit határozzák meg. A hitelez komplex módon elemzi az adós helyzetét, kell gondossággal átnézve és elemezve a releváns dokumentumokat, a piaci és jogi környezetet, tulajdonosi viszonyokat.⁵¹⁵ Az átvilágítás tehát az objektív tisztánlátás egyik eszköze.⁵¹⁶

A *pénzügyi és üzleti átvilágítás* célja az adós jelenlegi m ködésének, szervezetének üzletmenetének, pénzügyi állapotának, különösen finanszírozási helyzetének – hitelállomány, céltartalékképzés, függ kötelezettségek, biztosítékok értéke – áttekintése. A *gazdasági átvilágítás* a mostani és a jövőbeni piaci pozíciót, annak alakulását, a nyereségességet vizsgálja. Az *adó- és számviteli átvilágítás* a közterhekre, az adóelszámolásokra, a mérleg és eredménykimutatás készítésének módjára, az esetlegesen előforduló hibákra koncentrálnak. A *jogi átvilágítás* a jogi kockázatokat tárja fel: szervezet és m ködés összhangja a jogszabályokkal, jogilag lehetséges-e a célok elérése, az adós ügyletei, kötelezettségvállalásai, a nyújtott biztosítékok megfelelnek-e a jogrendnek.

II.3.10. A szerződés megszűnése

A szerződés megszűnésének alapja a *teljesítés*. Természeténél fogva a hitel megszűnik, ha a teljes hitelkeretet a bankkal szerződő fél kimerítette, a határozott időtartam letelt, a szerződésben kikötött feltételek megghiúsultak (például időmúlás, hitelképesség megromlása, a kölcsön felvételének okafogyottá válása stb.). A kölcsön pedig a szerződés-

⁵¹³ in GELLÉRT Andor: *A nemzetközi kereskedelmi ügyletek fizetési módozatai*. Trainex, Budapest, 1994. 18-22. o.

⁵¹⁴ A *due diligence* jelentése kell gondosság. A kifejezés először az Amerikai Egyesült Államok 1933-as értékpapír törvényében jelent meg, a befektetési kockázatok csökkentésének egyik eszközeként.

⁵¹⁵ Bővebben in LAWRENCE, Gary M.: *Due Diligence in Business Transactions*. Law Journal Press, 1994. különösen 9-10. fejezet – Chapter 9 Real Property and Personal Property Due Diligence Review, – Chapter 10 Debt Instrument Review

⁵¹⁶ in KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 71. o.

ben meghatározott összeg visszafizetésével, illetve eshet legesen egyéb kötelezettségek teljesítésével sz nik meg.

Emellett a szerz dés megsz nik ha i) lejár; ii) az esetlegesen kikötött bontó feltétel bekövetkezik; iii) a szerz d felek bármelyike jogutód nélküli megsz nik; iv) a felek közös nyilatkozattal megszüntetik;⁵¹⁷ v) *confusio*; vi) lehetetlenülés; vii) *vis maior*; viii) valamelyik fél egyoldalú nyilatkozattal megszünteti. Az i-iii) pont különösebb magyarázatot nem igényel, a viii)-kat a II.3.10.1. külön tárgyalja.

A felek közös megegyezéssel a jöv re nézve *megszüntethetik* vagy a megkötés id - pontjára visszamen leges hatállyal *felbonthatják* a köztük lévő szerz dést. A felbontás és az *elállás* esetében – mivel az visszamen leges hatállyal sz nteni meg az ügyletet – a már teljesített szolgáltatások visszajárnak. Tekintettel arra, hogy a hitel-kölcsön tartós jogviszony, ezért a felbontásra, elállásra csak igen kivételes helyzetben van lehetőség, például a szerz dés első néhány hetében, egy-két hónapjában.

A *confusio* esete ritka, de elméletileg nem elképzelhetetlen, hogy a hitelintézet egyesül az adós céggel vagy fordítva: az adós cég vásárolja meg a hitelez t.⁵¹⁸

A *lehetetlenülés* szabálya szerint, ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felel s, a szerz dés megsz nik (Ptk. 312. §). A lehetetlenülés lehet i) fizikai ii) jogi, iii) érdekbeli és iv) gazdasági. Pénz esetében, mivel az fajlagos kötelem a *fizikai lehetetlenülés* elképzelhetetlen, mert a középkori latin szentencia szerint: *genus perire non censetur*. A *jogi lehetetlenülés* viszont már komoly, életszerű probléma lehet, például jogszabályi tilalom, a PSZÁF felfüggeszti a hitelez m kódését, vagy visszavonja az engedélyt, az adós nem jogosult a tevékenység folytatására stb. Az *érdekbeli lehetetlenülés* rendkívül kényes kérdés, mert ez esetben a kötelezett csak rendkívüli nehézségek, áldozatok árán tudna teljesíteni, és ezt a méltányosság alapján nem lehet t le elvárni. A *gazdasági lehetetlenülés*re csak kivételes helyzetekben lehet hivatkozni: háború, kezelhetetlen infláció, t zse összeomlása stb. Mindegyik esetben vizsgálni kell, hogy a feleket terheli-e a felel sség a lehetetlenülés tekintetében. A jogosultnak elég csak a lehetetlenülést bizonyítani, a kötelezettnek viszont azt kell igazolnia, hogy az neki fel nem róható (*exculpatio*): i)

⁵¹⁷ az i-iv) pontok BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 227. és 309.o. valamint BARTA Judit – FAZEKAS Judit – HARSÁNYI Gyöngyi – KOVÁCS István – MISKOLCZI BODNÁR Péter – UJVÁRINÉ ANTAL Edit: *Üzleti szerz dések*. UNIÓ Kiadó, Budapest 2005. 392. o. alapján.

⁵¹⁸ Ptk. 322. § Megsz nik a szerz dés, ha ugyanaz a személy lesz a jogosult és a kötelezett.

véletlen, illetve ii) a jogosult saját hibája. Amennyiben a kötelezett felel s, úgy, akkor a kötelelem kártérítésre fordul át.⁵¹⁹

Itt érdemes említeni a *vis maior* klauzulát.⁵²⁰ A nemzetközi gyakorlatban igen elterjedt, az UNIDROIT által 1994-ben készített, a Nemzetközi Kereskedelmi Szerződés Alapelvei (*Principles of International Commercial Contracts – Alapelvek*) is foglalkoznak vele. Az Alapelvek 7.1.7. cikke az erő hatalmat *force majeure* elnevezéssel szabályozza, amelynek értelmében a fél nem felel s a nem-teljesítésért, ha bizonyítja, hogy a nemteljesítést olyan akadály okozta, amely elleni védekezési körén kívül esett, és ésszerűen nem lehetett elvárni, hogy a szerződés megkötésének idejében az akadályt számításba vegye vagy elkerülje, vagy annak következményeit elhárítsa. A *vis maior* körébe tartozik szinte minden esetben a i) háború (hadüzenettel vagy anélkül) vagy egyéb katonai tevékenység; ii) sztrájkok, munkások kizárása és egyéb munkaügyi zavargások; iii) felkelések és zavargások; iv) kisajátítás, rekvirálás, elkobzás vagy államosítás; v) törvények, (jogszabályok vagy elírások megváltozása; vi) blokádok, illetve kikötők vagy dokkok, repterek egyéb okból történő lezárása; vii) természeti katasztrófák viii) járványok, karantén; ix) ionsugárzás, nukleáris vagy radioaktív sugárszennyezés.⁵²¹

II.3.10.1. A szerződésszegés és következményei

A megszerzés másika esete a szerződés-szegés,⁵²² amelynek jogkövetkezménye lehet az elállás, valamint a rendes vagy rendkívüli felmondás, ennek utolsó napján (tizenöt nap,⁵²³ vagy azonnal) a kölcsön (térítés), a kamat (jutalék) és a költségek egy összegben lejárttá és esedékessé válnak.

Érdemes megfigyelni, hogy a Ptk. a hitelszerződés-szegéssel kapcsolatban a szerződés-szegését nem szabályozza, illetve azonnali felmondási okokat nem határoz meg. A hitel esetében szerződés-szegés a jutalék nem-fizetése esetén merül fel. Ha felek ezt külön nem kötötték ki a szerződésben, akkor a kötelezetti késedelem szabályai⁵²⁴ alapján lehet köve-

⁵¹⁹ in SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatja*; Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933. II. Rész 100. o. vö. Ptk. 312. § (2) Ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért a kötelezett felel s, a jogosult a teljesítés elmaradása miatt kártérítést követelhet.

⁵²⁰ AMBROSE, Clare: *Force Majeure in International Contracts – The English Law Perspective*. Business Law 2003. Issue 3.

⁵²¹ in KÓNIA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 138. o.

⁵²² A Ptk. alapján szerződés-szegésnek minősül i) a kötelezett késedelme (298. §); ii) a jogosult késedelme (302. §); iii) a hibás teljesítés (305. §); iv) a teljesítés lehetetlenné válása (312. §); v) a teljesítés megtagadása (313. §).

⁵²³ Ptk. 526. § (1) A határozatlan időre kötött kölcsönszerződés 15 napi felmondással szüntethető meg.

⁵²⁴ Ptk. 300. § (1) A jogosult – függetlenül attól, hogy a kötelezett késedelmét kimentette-e – követelheti a teljesítést, vagy, ha ez többé nem áll érdekében, elállhat a szerződéstől.

telni a jutalékot. A Ptk. szerint ez esetben a jogosult elállhat a szerződéstől, azaz visszamenő hatállyal szünteti meg, a már teljesített szolgáltatások visszajárnak. Erre azonban csak akkor van lehetőség, ha nem történtek lehívások, folyósítások, azaz nem keletkeztek kölcsönszerződések. A gyakorlatban késedelem esetén a felek póthatáridőben állapodnak meg.

A határozatlan időre kötött szerződést mind a hitelező, mind az adós felmondhatja. A felmondási időre vonatkozó szabály diszpozitív, tehát a felek szabadon megállapodhatnak. A felmondási idő a felmondás hatályosulásától kezdődik, azaz akkortól, amikor a felmondásról a másik fél tudomást szerzett. Felmondás esetén a szerződés a felmondási időleletével szűnik meg. A bankhitelt csak írásban lehet felmondani, mivel megkötéséhez is ezt a formát követeli meg a törvény, a kölcsön felmondására azonban nem ír elő alakzereségi követelményt, ezért azt szóban és írásban is lehet gyakorolni.

A szerződés azonnali hatályú felmondásának joga általában csak a hitelezőt illeti meg, bár elméletileg nem kizárt, hogy a felek az adós számára is lehetővé teszik azt – a gyakorlatban ezzel nagyon ritkán, szinte nem is, lehet találkozni. Amennyiben a hitelező pénzügyi helyzetét, a Ptk. az alábbi azonnali felmondási okokat jelöli meg:⁵²⁵

- i. a kölcsönnek a szerződésben meghatározott célra fordítása lehetetlen;
- ii. az adós a kölcsönösszeget a szerződésben meghatározott céljától eltérően használja;
- iii. a kölcsönre nyújtott biztosíték értéke jelentősen csökkent, és azt az adós a hitelező felszólítására nem egészíti ki;⁵²⁶
- iv. az adós vagyoni helyzetének romlása vagy a fedezet elvonására irányuló magatartása veszélyezteti a kölcsön visszafizetésének lehetőségét (érdekes, hogy a Ptk. ezt a két esetet együtt említi, mivel az egyik egy objektív körülmény, míg a másik az adós akaratával függ össze);⁵²⁷
- v. az adós más súlyos szerződészegést követett el (Erre vonatkozóan semmilyen BH vagy egyéb iránymutatás nem született. Érdemes elgondolkozni azon, hogy a bíróság hogyan döntene olyan esetben, amikor a felek a más súlyos szerződészegés eseteit nem nevesítették, és a hitelező pusztán erre hivatkozna);
- vi. az adós hitelképtelenné válik (a hitelképességet a szerződés megkötését megelőzően vizsgálják a hitelminősítési eljárásban, azokat a szempontokat veszik itt is figyelembe);⁵²⁸

(2) Nincs szükség a teljesítéshez fűződő érdek megszűnésének bizonyítására, ha a szerződést a felek megállapodásánál vagy a szolgáltatás felismerhető rendeltetésénél fogva meghatározott időpontban – és nem máskor – kellett volna teljesíteni, vagy, ha a jogosult utólagos teljesítésre megfelelő határidőt szabott, és az is eredménytelenül telt el.

⁵²⁵ Ptk. 525. (1) és (2) bekezdés alapján

⁵²⁶ GK BH 2003. 204. I. A hitelező a kölcsönszerződést jogosult azonnali hatállyal felmondani, ha a kölcsön fedezete megszűnik.

⁵²⁷ GÜ BH 2005. 63. A kölcsönszerződés – az adós vagyoni helyzetének romlására alapított – felmondási okvizsgálatánál azt is figyelembe kell venni, hogy a hitelező a szerződés megkötésekor milyen jelentőséget tulajdonított az adós fedezetül lekötött teljes vagyona mellett a várható piaci helyzet alakulásának.

⁵²⁸ A bírói ítélkezési gyakorlat egy része szerint nem elégséges az adós hitelképtelenségének bank általi egyoldalú megállapítása – még akkor sem, ha ez a bank érvényes és hatályos belső szabályzatainak alapul, hiszen a bank belső szabályzatai az adós számára nem ismertek és nem hozzáférhetőek. Tehát mindenképpen a felek közötti szerződés rendelkezései között kell az adós hitelképtelenségének eseteit, feltételeit, egyéb körülménye-

- vii. az adós a pénzügyintézetet a kölcsön összegének megállapításánál valótlan tények közlésével, adatok eltitkolásával vagy más módon megtévesztette, amennyiben ez a kölcsön összegének a megállapítását befolyásolta (amennyiben a felek valamennyi megtévesztő magatartásra akarják alkalmazni, akkor azt külön meg kell szövegezni, mivel ez a pont csak a kölcsön összegére vonatkozik);
- viii. az adós a kölcsön fedezetével, biztosítékával vagy céljának megvalósulásával kapcsolatos vizsgálatot – figyelmeztetés ellenére – akadályozza, ideértve azt az esetet is, ha a szerződésben vállalt vagy jogszabályban előírt adatszolgáltatási kötelezettségét megszegi.

A kölcsönszerződésnek nem szükségszerű tartami eleme a kölcsön céljának megjelölése, ezért a Ptk. 525. § (1) bekezdés a) és b) pontjaiban szabályozott azonnali hatályú felmondási jog előfeltétele, hogy a felek a kölcsön rendeltetésében megállapodjanak. E két említett ok a gyakorlat során egybeolvadhat, hiszen a szerződésben meghatározott céltól eltér kölcsönfelhasználás teszi lehetetlenné az adott kölcsön szerződésben meghatározott célra fordítását.⁵²⁹ Érdeemes megfigyelni, hogy a hitel összege vagy a jutalék, kamat esedékességekori megfizetésének elmulasztása esetén ipso iure nincs azonnali felmondás. A Ptk. szövegében kölcsön és nem kölcsönszerződés szerepel, ennek magyarázata az lehet, hogy ezek a felmondási okok akkor is alkalmazhatók, ha nem kölcsönszerződés, hanem más jogviszony alapján jött létre.

A szerződési szabályok diszpozitivitásából következik, hogy a felek a szerződésbe más olyan okot is befoglalhatnak, ami a szerződés azonnali hatályú felmondására alapot adhat. Ezek legtöbbször a szavatolások, kötelezettségvállalások tükröszabályai, olykor csak egy ponton belül utalással hivatkoznak a szerződés azon részére. A hazai és nemzetközi gyakorlat részletesen kidolgozta a felmondási okok rendszerét, klauzuláit:⁵³⁰

- i. az adós nem fizeti vissza a kölcsön összegét, amikor az esedékes;
- ii. az adós nem fizeti meg a jutalékot, a kamatokat, illetve a költségeket esedékességkor, és elmulasztását a szerződésben meghatározott banki munkanapon belül nem orvosolja;
- iii. az adós a hitelezőnél vezetett forint vagy deviza számlájának szerződését a hitel futamideje alatt felmondja, vagy számlájának forgalma nem éri el az adós valamennyi hitelállományából a bankra jutó hitelállománnyal arányos résznek megfelelő mértéket, vagy egy konkrét összeget;
- iv. bármely felelősségvállaló nyilatkozat, amikor tették, vagy amikor megtették minősül, valótlanak bizonyul bármely lényeges vonatkozásában, és ezt az adós 30 napon belül nem korrigálja;

it, tehát az azonnali hatályú felmondáshoz vezető okokat konkrétan felsorolni. in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

⁵²⁹ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 230. o.

⁵³⁰ A felsorolás a gyakorlatban előforduló szerződéses és KÓNYA Judit: *A nemzetközi hitelszerződés jogi aspektusai*, in *Hitelintézet Szemle* 2007. 5. szám. alapján készült.

- v. az adós a hitelező t valótlán tények közlésével, lényeges tények elhallgatásával, a valóságnak nem megfelelő adatok szolgáltatásával, megtéveszti vagy tévedésben tartja
- vi. az adós tiltó kötelezettségvállalásait megsérti;
- vii. az adós megerősítő kötelezettségvállalásait elmulasztja, és nem orvosolja meghatározott idő alatt;
- viii. az adós bármely más szerződési kikötést megsért, és meghatározott időn belül nem orvosolja;
- ix. az adós olyan fizetési kötelezettséget vállal, mely veszélyezteti a hitelezővel szembeni kötelezettségei teljesítését;
- x. bármely más kötelezett, például a garantőr vagy biztosítékot nyújtó harmadik személy megsérti szerződéses kötelezettségeit, és 10 napon belül nem orvosolja;
- xi. *cross default* klauzula⁵³¹ (szerződéses más szerződésben) i) az adós bármely más adósságának t összegét, kamatát vagy jutalékát annak esedékességekor nem fizeti meg, és nem orvosolja a megadott határidőn belül, vagy egyéb olyan esemény következik be, amely ezen adósságok megfizetését azonnal esedékessé teheti, vagy ha bármely adósságot azonnal esedékessé nyilvánítottak (az „adósság” fogalmán a hitelszerződésben meghatározott kötelezettségeket kell érteni); ii) az adós nem teljesítette, vagy figyelmen kívül hagyta bármely lényegi szerződés kikötéseit vagy bármely lényegi szerződést fel kell mondani, vagy már fel is mondták (a „lényegi szerződés” fogalmán a hitelszerződésben meghatározott szerződéseket kell érteni);
- xii. *change of control* klauzula – az adós felett az irányítási jog megváltozott;
- xiii. az adós tulajdonosainak, tagjainak részesedési aránya bármilyen mértékben, ill. menedzsmentjének személyi összetétele a jelen szerződés aláírásának időpontjához képest megváltozott;
- xiv. az adós a hitelezővel zetes írásbeli tájékoztatása nélkül megváltoztatja nevét, szervezeti formáját, vagy határozza az átalakulásáról;
- xv. az adós vagyoni helyzetében, likviditásában, hitelképességében, gazdasági helyzetében, illetve ezek várható alakulásában a szerződés megkötését követően a hitelező megítélése szerint, olyan változás következik be, mely a hitel visszafizetését veszélyezteti (*MAC klauzula*);
- xvi. az adós likviditási vagy t keellátottsági mutatója a szerződésben meghatározott mértékhez képest csökken;
- xvii. az adós fizetése képtelenné vált, hitelezővel átutamezésről tárgyal, cs. degyezséget köt, vagy felszámolási eljárást indítottak ellene;
- xviii. az adós ellen – a hitelszerződésben meghatározott összeget meghaladó összeg – jogerős ítéletet hoztak, amelyben a végrehajtás már megkezdődött;
- xix. az adóst környezeti károkozás miatt hatósági eljárás során elmarasztalták, a hitelszerződésben meghatározott összeg bírság meghaladja a szerződésben rögzített értéket;
- xx. a hitelező megalapozott véleménye szerint negatív változás következett vagy következhet be az adós üzletében, működésében, eszközeiben, kötelezettségeiben, beleértve bármely, a működéshez szükséges engedély visszavonását, amely alapján feltételezhető, hogy fizetési kötelezettségeinek teljesítése veszélyeztetett;

⁵³¹ B. Webb in BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate cross-default clauses*. in *International Financial Law Review* 1993. June és COLEMAN, Ebo: *Cross-default confusion*. in *International Financial Law Review* 1997. April

- xxi. az adós auditált, konszolidált éves pénzügyi beszámolóját független auditorok lényegi megjegyzésekkel látták el, és ezek azt igazolják, hogy az adósnak a hitelszerzítésben vállalt kötelezettségei veszélyeztetettek;
- xxii. olyan jogszabály lépett hatályba, amely megakadályozza az adóst abban, hogy a hitelszerzítésben eredő kötelezettségeit teljesíteni tudja;
- xxiii. az adós vagyona vagy annak lényeges része kisajátítás vagy átvétel tárgyává vált, vagy az adós jogosultsága megszűnik azok tulajdonlására, kezelésére vagy ellenőrzésére; biztosítékkal rendelkező más hitelezőket birtokba veszi, vagy annak egészére vagy egy részére végrehajtást vezetnek, vagy lefoglalják;
- xxiv. a lehetetlenülés – a hitelszerzítés bármely lényeges rendelkezése, valamely oknál fogva, érvénytelenné vagy végrehajthatatlanná válik, és ez olyan körülmény, amelynek ismeretében a felek a szerzést nem kötötték volna meg;
- xxv. az adós, vagy az adós tulajdonában lévő más gazdálkodó szervezet, vagy az adósban részesedéssel rendelkező gazdálkodó szervezet a hitelezővel vagy más bankkal ill. harmadik személyekkel szemben fennálló összeget meghaladó kötelezettségét nem vagy csak késedelmesen teljesíti;
- xxvi. amennyiben bármikor jogellenes vagy jogellenessé válik a hitelező számára az, hogy a szerzést alapján szolgáltatást nyújtson vagy fenntartson az adós számára.

Természetesen a felek – általában a hitelező – döntenek el, hogy mely felmondási okokat alkalmazzák, illetve azokat is milyen formában: azonnal szankcionál vagy engedélyezik azok orvoslására.

II.3.11. Vegyes rendelkezések

A vegyes rendelkezések olyan ügyleti elemeket tartalmaznak, amelyek az előző pontokba nem illeszthetők, illetve leginkább csak a nemzetközi ügyletek, gyakorlat során találkozunk velük. Ezek általában a szerzést végén helyezkednek el, általában az alábbi kérdésekkel találkozunk:

- i. irányadó jog;
- ii. jogviták megoldása;
- iii. titoktartás, adatvédelem;
- iv. nyugta, nyilatkozatok;
- v. hatálybalépés;
- vi. eredeti példányok.

i) irányadó jog

A szerződés felek számára a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet (Nmtvr.) lehetővé teszi idegen jog kikötését. A *governing law* klauzulában⁵³² megjelölt irányadó jogrendszer, vagy a *choice of law* klauzulában⁵³³ választott jog alapján

⁵³² in BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the governing law clause*. in International Financial Law Review 1994. July

⁵³³ in BUCHHEIT, Lee. C.: *Choice of law clauses and regulatory statutes*. in International Financial Law Review 1996. March

kell a feleknek – és esetleg a bíróságnak is majd – értelmeznie a szerződést, az egyes jogintézményeket, illetve a kapcsolódó egyéb szabályokat (pl. a kötelmi jog általános részét). Jogválasztás hiányában az Nmtvr. kiegészítő szempontokat ad.⁵³⁴ Természetesen az ügyletben valamilyen nemzetközi elem kell, hogy szerepeljen, különben csalárd kapcsolat esete forog fenn, és az idegen jog kikötése semmis.⁵³⁵

ii) jogviták megoldása

A felek közötti esetleg felmerülő jogviták megoldásának rendezése többféleképpen történhet: joghatóság kikötése; külföldi bírósági határozat elismerése, végrehajtása, illetve választott bíróság kikötése vagy mediáció. Az első két esetben természetesen ugyanúgy szükséges a külföldi elem, mint a jogválasztás esetében.

A *joghatóság kikötése* egy másik állam rendes bíróságainak vagy egy konkrét bíróságának meghatározását jelenti a jogvita eldöntésére, amely így az ügylet tekintetében kizárólagos joghatósággal rendelkezik.⁵³⁶ Fontos megjegyezni, hogy a feleknek figyelemmel kell lenni a kizárt és kizárólagos joghatósági szabályokra, ugyanis amennyiben a kikötésük ezekbe ütközik, akkor az érvénytelen.⁵³⁷

Az eljáró fórummal kapcsolatban fontos szempont, hogy a bíróság határozata, ítélete, *döntése elismerhető és végrehajtható* legyen – akár a hitelező, vagy általában – az adós lakóhelye, tartózkodási helye, székhelye, telephelye, fióktelepe szerinti államban.⁵³⁸ Fontos

⁵³⁴ 25. § A szerződésre vonatkozó jog annak az államnak a joga, amelyben a szerződés megkötésének időpontjában ... j) a bank- és hitelügyletekre vonatkozó szerződésnél a bank szolgáltatást nyújtó pénzintézetnek ... a székhelye, vagy a telephelye van.

⁵³⁵ Nmtvr. 8. § (1) Nem lehet alkalmazni azt a külföldi jogot, amely a felek által – az egyébként irányadó jogszabály megkerülése céljából – mesterségesen vagy színleléssel létrehozott külföldi elemhez kapcsolódik (csalárd kapcsolat).

(2) Csalárd kapcsolat esetében az e törvényerejű rendelet szerint egyébként irányadó jogot kell alkalmazni.

⁵³⁶ Nmtvr. 62/F. § (1) Vagyonjogi ügyek tekintetében a felek a felmerült jogvitájukra vagy a meghatározott jogviszonyból eredő jövőbeli jogvitájuk esetére kiköthetik valamely állam bíróságainak vagy egy meghatározott bíróságának joghatóságát. Ilyen kikötéssel a felek élhetnek a) írásban; b) szóban, írásbeli megállapítással; c) olyan formában, amely megfelel a felek között kialakult üzleti szokásoknak; vagy d) nemzetközi kereskedelemben olyan formában, amely megfelel az olyan kereskedelmi szokásoknak, amelyeket a felek ismertek vagy ismerniük kellett, és amelyeket az ilyen típusú szerződés kötő felek a szóban forgó üzletágban általánosan ismernek és rendszeresen figyelembe vesznek.

(2) A felek kifejezett eltérő megállapodása hiányában a kikötött bíróság vagy bíróságok kizárólagos joghatósággal rendelkeznek. Ha azonban a felek külföldi bíróság joghatóságát kötötték ki, és e bíróság joghatóságának hiányát állapítja meg, magyar bíróság az általános szabályok szerint megállapíthatja joghatóságát.

⁵³⁷ Nmtvr. 62/G. § (1) Érvénytelen a kikötés, ha a felek a 62/A. §-ban meghatározott ügyek (kizárólagos) valamelyikében külföldi bíróság joghatóságában, illetve legfeljebb a 62/C. §-ban meghatározott ügyek (kizárt) valamelyikében magyar bíróság joghatóságában állapodnak meg.

⁵³⁸ Nmtvr. 72. § (1) Külföldi bíróságnak ... a határozatát el kell ismerni, ha a) az eljáró külföldi bíróság vagy más hatóság joghatósága a magyar törvényben megállapított joghatósági szabályok valamelyike alapján megalapozott volt; b) a határozat azon állam joga szerint, amelyben azt meghozták, jogerőre emelkedett; c) Magyarország és a határozatot hozó bíróság vagy hatóság állama között viszonyosság áll fenn; d) a (2) bekezdésben meghatározott megtagadási okok egyike sem áll fenn.

hangsúlyozni, hogy külföldi vagyoni jogi határozat esetében a viszonyosság fennállása nem feltétele a hazai elismerésnek.⁵³⁹ Ez a szabály jelentősen megkönnyíti, egyben biztonságosabbá teszi a nemzetközi pénzügyi ügyleteket. Az elismerhetőség összefügg a hazai végrehajthatóság ugyanis, ha a külföldi marasztaló határozat hazai elismeréséhez megkívánt feltételek fennállnak, a határozatot belföldön az erre irányadó jogszabály rendelkezései szerint lehet végrehajtani,⁵⁴⁰ azaz a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvényt kell alkalmazni.

A nemzetközi gyakorlatban a *választottbíró*ság kikötése népszerű, mivel az eljárás gyors, egyfokú és szakértő. Általában az intézményes választott bíróságokat jelölik meg, például az Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) vagy a Magyar Kereskedelmi és Ipar Kamara (MKIK) melletti választottbíró>ság,⁵⁴¹ a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíró>ság,⁵⁴² de találkozunk eseti, ad hoc kijelölt választottbíró>sággal is. Az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi bizottsága választottbíró>sági eljárási szabályzatot és modell törvényt is kidolgozott,⁵⁴³ amelyek alkalmazása azonban nem kötelező. A választottbíró>ságot az 1994. évi LXXI. törvény szabályozza, a külföldi választottbíró>sági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban, 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről a 1962. évi 25. törvényerejű rendelet rendelkezik. A kikötésben ki kell töltenie, hogy milyen kérdésekről eredő viták eldöntésére terjed ki; melyik az irányadó és alkalmazandó jog; eljárás helye, nyelve; a választottbíró>ság összetétele, illetve a kijelölt szerv meghatározása, ha felek meghatározott időn belül nem állapodnak meg.

A *mediáció* vagy közvetítés egy sajátos permegelőző, vitarendező eljárás, speciális konfliktuskezelési módszer, amelynek lényege, hogy a két fél vitájában mind a két fél közös beleegyezésével egy semleges harmadik fél (mediátor) jár közben.⁵⁴⁴ A mediátor⁵⁴⁵ a problémamegoldó folyamat keretében segít tisztázni a konfliktus természetét, segít olyan megoldást találni, amely mind a két fél számára kielégítő. A mediáció főbb elemei: az egyezkedést segítő technikák alkalmazása, a probléma megfogalmazása, az álláspontok közelítése, az egyezkedés folyamatának lépésekre bontása, az empátikus kommunikáció

⁵³⁹ Nmtvr. 73. §. (2) bekezdés b) pont.

⁵⁴⁰ Nmtvr. 74/A. §.

⁵⁴¹ A gazdasági kamarákról szóló 1999. évi CXXI. törvény 47. §.

⁵⁴² A tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény 376. §.

⁵⁴³ 1976 - UNCITRAL Arbitration Rules (1976. április 28.); 1985 - UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (legfrissebb módosítása 2006. július 7.) illetve a békéltetésről 1980 - UNCITRAL Conciliation Rules; 2002 - UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation

⁵⁴⁴ <http://www.kih.gov.hu/alaptev/partfogo/mediacio>

⁵⁴⁵ A közvetítők felsőfokú végzettséggel és a saját szakterületén legalább ötéves szakmai gyakorlattal kell rendelkeznie, névjegyzéküket az Igazságügyi (és Rendészeti) Minisztérium vezeti.

fejlesztése, alternatív megoldások keresése, közös cél kialakítása, a beszűkülés, bizalmatlanság, merev attitűdök kialakulásának megakadályozása.⁵⁴⁶ A mediáció mára szabályozott eljárás,⁵⁴⁷ hazánkban a közvetítési tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény rendelkezik. A közvetítési eljárás célja az, hogy a felek között írásba foglalt megállapodás jöjjön létre. A közvetítési eljárás csak egy kísérlet a jogvita rendezésére, még megállapodás esetén sem korlátozza a feleket a – rendes vagy választott – bírósághoz fordulás jogában.⁵⁴⁸ Többek között ez is valószínűleg hozzájárul ahhoz, hogy sajnos Magyarországon még nem eléggé elterjedt a (jog)gyakorlatban,⁵⁴⁹ pedig sokkal olcsóbb és rövidebb időt vesz igénybe, mint egy peres eljárás, amely már önmagában számos (gazdasági) elnyert jelent a felek számára. Inkább még a régi latin mondás érvényesül: *fiat iustitia pereat mundus!*

iii) titoktartás és adatvédelem

A szerződési gyakorlatban a törvényi kógens rendelkezések ellenére találkozunk olyan klauzulával is, amely a felek számára különrendezi a titoktartás és az adatvédelem kérdéseit. Erre azért van szükség, mert a jogviszony időtartama alatt mindkét szereplőnek, különösen a hitelintézetnek, rengeteg információ jut a birtokába a másik félről. Eszerint mind a hitelező, mind az adós a tudomására jutott üzleti és/vagy banktitkot, egyéb adatot, tény, információt és következtetést is köteles megőrizni, harmadik személy tudomására jutása esetén felelősséggel tartozik.⁵⁵⁰

A hitelintézet gyakran felhatalmazást kér az adóstól arra, hogy a vele kapcsolatban álló pénzügyi intézményektől banktitkoknak minősülő információt kérjen, egyben kötelezettséget vállaljon arra, hogy az ehhez szükséges titoktartási kötelezettség alóli felmentést – a bank által kért tartalommal és időn belül – a hatályos jogszabályokban előírt formában a hitelező rendelkezésére bocsátja. A hitelintézet feljogosítása szélsőséges esetekben akár

⁵⁴⁶ <http://www.eandh.hu/mediacio/mediacio.html>

⁵⁴⁷ Külföldön is találkozunk ilyen törvényekkel, lásd USA számos államában pl. Illinois, Virginia; illetve az Act No. 8 of 2004 Republic of Trinidad and Tobago; Mediation Act 1997 No. 61. of Australia stb.

⁵⁴⁸ 2002. évi LV. törvény 36. § (1) A közvetítési eljárásban létrejött megállapodás nem érinti a feleknek azt a jogát, hogy a vitás ügyben igényüket bírósági vagy választottbírói eljárás keretében érvényesítsék.

(2) Ha törvény másként nem rendelkezik és a felek másként nem állapodtak meg, a közvetítési eljárás befejezését követően indult bírósági vagy választottbírói eljárásban a felek nem hivatkozhatnak a) a másik fél által, a vita lehetséges megoldásával összefüggésben a közvetítési eljárásban kifejtett álláspontra, javaslatra, és b) a másik félnek a közvetítési eljárásban tett elismerés, joglemondó nyilatkozatára.

⁵⁴⁹ „A mediáció a jogászoknál olyan, mint a szex a kamaszoknál: mindenki csak beszél róla. Mindenki egyetért, hogy ez jó dolog, de valójában nem sokan szereztek ezzel kapcsolatos tapasztalatot.”

Ian Walker of Russell Jones & Walker, a CEDR Civil Bírósági Vizsgálaton 2000-ben, <http://www.eandh.hu/mediacio/mediacio.html>

⁵⁵⁰ A hitelintézetek adatvédelemmel összefüggő felelősségét egy későbbi fejezet részletesen tárgyalja.

kiterjedhet az adós ellen esetleg folyó hatósági, bírósági vagy egyéb eljárások dokumentumainak megismerésére is.

iv) nyugta, nyilatkozat

Az ügylet lezárásakor, azaz a kölcsön visszafizetésekor, teljesítéskor a hitelez kötelezettsége a biztosítékokat, adóslevelet, váltót visszaadni. A szerződésben a felek rögzítik, hogy a hiteleznek további kötelessége az adós kívánságára erről nyugtát adni, továbbá a tehermentesítésre alkalmas nyilatkozatot adni.⁵⁵¹ Általában ennek költségei az adóst terhelik. Ennek a szerződés megszűnését követően van jelentősége például későbbi hitelfelvétel esetén, vagy esetleg a Központi Hitelinformációs Rendszerrel való vitában.

v) hatálybalépés

A szerződés általában a felek által történő aláírással lép hatályba, de lehetőség van arra is, hogy hatályba lépést egy meghatározott későbbi időponthoz, vagy más feltételhez kössék. (Például a folyósítási bankszámlaszerződés megkötéséhez, a számlaszám közzétételéhez, biztosítékok biztosításához stb.)

vi) jogutódlás

Fontos annak rendezése is, hogy mi történik akkor, ha az adós több jogutód hátrahagyásával szűnik meg. A mindennapi bankgyakorlat ezt úgy rendezi, hogy a szerződésen alapuló kötelezettségeikért valamennyi jogutód egyetemlegesen felel.

vii) eredeti példányok

A szerződés végén általában rögzítik, hogy az hány eredeti példányban készült. Ennek az esetlegesen felmerülő jogviták, illetve a bizonyítás során van jelentősége.

II.3.12. A problémás hitel-kölcsönök kezelése

A hosszú távú sikeres hitelezés kulcsa a problémás, bajba jutott hitelek kezelése, illetve az ebből adódó veszteségek lehetőleg kisebb, vagy legalább elfogadható szintre szorítása. A hitelintézet egy gazdasági, nyereségközpontú pénzügyi vállalkozás. Számára nem feltétlenül az azonnali felmondás válasz egy problémás, nemfizető adóssal szemben. Az angolszász szakirodalom ezzel a kérdéssel, megoldásokkal külön is foglalkozik.⁵⁵²

⁵⁵¹ SZLADITS Károly –szerk.: *Magyar magánjog I.-VI.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1940. IV. Kötelmi jog különös része 179. o.

⁵⁵² BARRICKMAN, Jhon R.: *Problem Loans.* Handbook, American Bankers Association, 1990.

A szavatolások és kötelezettségvállalások pontosan azért kerülnek a szerződésbe, hogy azok alapján a hitelintézet még időben értesüljön az esetleges problémákról. Arra is figyelemmel kell lennie, hogy a túlzott megszorítások ne eredményezzék az adós működésének lehetetlenülését, tehát ésszerűen alkalmazza a szerződésben rögzített jogosultságait.

A problémás hitel-kölcsön kezelésére több megoldás is kínálkozik, figyelemmel az adós pénzügyi helyzetére. Amennyiben lehetséges a visszafizetés, akkor megéri módosítani a jogviszonyt, ennek eszközei: i) új hitelezés (k) bevonása, ii) az ügyleti kamat mértékének megnövelése iii) a hitelfeltételek átstrukturálása iv) a lehívási lehetőségek módosítása v) további biztosítékok kérése. Ha ez nem lehetséges, akkor a hitelintézet kielégítés kereshet a biztosítékokból (óvadékból, zálogból, bankgaranciából), anélkül, hogy felmondaná a szerződést. Amennyiben a szerződészegés súlyos, akkor természetesen csak az azonnali felmondás lehetséges, amelynek eredményeként vagy fizet az adós vagy nem, ez utóbbi esetben a szerződés jogvitákra irányadó rendelkezésit kell alkalmazni (rendes vagy választottbírói út). A legszélsőségesebb eset pedig a felszámolási eljárás megindítása az adóssal szemben.⁵⁵³

⁵⁵³ 1991. évi XL. törvény a csőd-eljárásról és a felszámolási eljárásról 27. § (1) A bíróság az adós felszámolását végzéssel elrendeli, ha az adós fizetési képtelenségét állapítja meg. A bíróság a felszámolást elrendelő végzést az eljárás lefolytatására irányuló kérelem beérkezését követően 60 napon belül hozza meg. (2) A bíróság az adós fizetési képtelenségét akkor állapítja meg, ha a) szerződésen alapuló nem vitatott vagy elismert tartozását a teljesítési idő lejártát követően 15 napon belül sem egyenlítette ki vagy nem vitatta, és az ezt követően hitelezési írásbeli fizetési felszólítására sem teljesítette, vagy ... c) a vele szemben lefolytatott végrehajtás eredménytelen volt.

II.4. A HITEL-KÖLCSÖN NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁSA

A magánjog összehangolásával és egységesítésével foglalkozó nemzetközi szervezetek keretében eddig nem került sor e két ügyletfajtát szabályozó egyezmények elfogadására. Ez azzal magyarázható, hogy ezek a szerződések hagyományosan szerves részei a nemzeti jogrendszereknek, így nehéz feladat egy széles körben elfogadható dokumentum kidolgozása. A nemzetközi gyakorlat azonban kialakított finanszírozási szokásokat: banki elfogadvány, lombard hitel, okmányos meghitelezés, készenléti hitel. Ez utóbbi kettőről külön ICC szokvány rendelkezik.

II.4.1. Az ICC 590. szokvány – A készenléti ügylet

A készenléti (*standby*) ügyletekre vonatkozó rendelkezéseket, az 1998-ban elfogadott, az ICC 590. számú szokványa tartalmazza, más néven *the Rules for International Standby Practices (ISP98)*.⁵⁵⁴ Sajátos tagolása következtében 10 szabály köré csoportosulnak az előírások. Az első, az *Általános rendelkezések*, kimondja, hogy csak kifejezett kikötés esetén alkalmazható, tehát a felek elhatározásától függ, aszerint rendezik kapcsolatukat vagy nem. Figyelemmel kell lenni, hogy az ne ütközzön az ügyletre irányadó jogba. A nemzeti jogot kell alkalmazni kibocsátására vonatkozó felhatalmazás vizsgálatára, a formai követelményekre, és a csalárd igénybevétel szabályozására. Természete szerint a készenléti ügylet: visszavonhatatlan, önálló, okmányos és kötelező erejű;⁵⁵⁵ azaz absztrakt jogügylet, független attól, hogy a megbízó jogosult volt-e a kibocsátására vagy sem. Ennek következtében a kibocsátó nem felel az alapügylet teljesítésért, az okmányok valódiságért, harmadik személyért továbbá a jogszabályok, gyakorlat követéséért. Az okmányokat elektronikus dokumentumok útján is be lehet mutatni, ezzel kapcsolatban szabályozták az elektronikus tétel (*record*) és a hitelesség fogalmát, valamint az elektronikus aláírást. A 2. szabály, a *Kötelezettségek* címet viseli. Ezek közül kiemelendő a látra szóló fizetés, azaz hogy a kibocsátó csak akkor fizet, ha az okmánybenyújtás formailag megegyezik a Szokvány előírásaival. Az ICC 590 szerint lehet még van harmadik személy igénybevételére, aki értesít, okmányokat vesz át, megértesít, fizet, intézkedést fogad el, halasztott fizetést vállal. Az automatikus módosítás lehetősége azt jelenti, hogy amennyiben a felek így állapodnak meg, a standby által biztosított összeg változása (növelése és csökkenése), illetve a lejárat határ-

⁵⁵⁴ Részletesebben lásd DOLAN, John F.: *Analyzing Bank Drafted Standby Letter of Credit Rules, The International Standby Practice (ISP98)*. in Wayne Law Review 1999-2000.

⁵⁵⁵ ICC 590. 1.06. (a) A standby is an irrevocable, independent, documentary, and binding undertaking when issued and need not so state.

idő módosulása önmagától kihat a készenléti ügyletre. E nélkül ugyanis a kedvezményezettnek külön nyilatkoznia kell a változásról, a részleges elfogadás elutasításnak minősül. Fontos, hogy az automatikus módosítás lehetősége nem sérti a standby absztrakt jellegét. A *Bemutató* (3. szabály) rész szabályozza, hogy az ügyletben meg kell határozni az okmánybemutató idejét, helyét (ezen belül kinek) és a közlési eszközt. A bemutató vonatkozhat részösszegre is. A következő (4. szabály) az *Okmányvizsgálat*. A Szokvány értelmében a dokumentumok közötti inkonzisztencia (nemegyezés) vizsgálatának mélységét a standby határozza meg. Az okmányokat a kedvezményezettnek kell kibocsátania, amelynek dátuma – értelemszerűen – meg kell, hogy előzze a bemutató dátumát. A 5. szabály szerint a dokumentumok nyelvének meg kell egyeznie a standby nyelvezetével – a felek ettől eltérhetnek. Érdekes rendelkezés, hogy az okmányokat nem kell aláírni, kivéve, ha a standby előírja, vagy a gyakorlat aláírandónak minősíti.⁵⁵⁶ Erre azonban nem találunk irányelvet az ICC 590-ben. Az ötödik az *Okmányok visszautasításáról szóló értesítést* szabályozza, amely az okmányok bemutatóját követően még nem ésszerűtlen időn belül történjék,⁵⁵⁷ a Szokvány szerint ez 3-7 üzleti nap. A visszautasítás negatív következményei miatt, azt szinte azonnal közölni kell távközlés útján, vagy más azonnali értesítést lehetővé tevő eszközzel. Az értesítés címzettje az a személy, akitől az okmányok érkeztek. A 6. szabály – *Átruházás* – (a lehívási jogok átruházása – *transfer of drawright rights*) szerint a standby külön kikötés nélkül nem ruházható át. Amennyiben átruházható, akkor i) teljes egészében többször is átruházható; ii) részlegesen nem ruházható át iii) addig nem ruházható át, amíg a kibocsátó ahhoz nem járul hozzá, továbbá az a kedvezményezett által kért átruházást eredményezze. Az átruházás esetén a kibocsátó nem köteles elismerni az engedélyezést, továbbá nem köteles az új kedvezményezettnek teljesíteni, kivéve, ha az irányadó jog másként nem rendelkezik. Ennek értelmében, ha magyar jog az irányadó, akkor ez a szabály nem érvényesül;⁵⁵⁸ mivel a kibocsátót (kötelezettet) értesítették, ugyanis másképp nem tudott volna hozzájárulni. Az alanyváltozásra nem vonatkozik az automatikus módosítás. Az átruházásnál megnevezés az aláírás szerepe, az új kedvezményezettnek alá kell írnia. A *Megszűnés* (7. szabály) kimondja, hogy a visszavonhatatlan standby csak a kedvezményezett beleegyezésével szüntethető meg. Ha a beleegyezést közölték a kibocsá-

⁵⁵⁶ ICC 590. 4.07. (a) A required document need not be signed unless the standby indicates that the document must be signed or the document is of a type that standard standby practice requires be signed.

⁵⁵⁷ Ez a nehézkes megfogalmazás az eredeti szövegből származik: within a time after presentation of documents which is not unreasonable. Egyszerűbb lett volna: which is reasonable.

⁵⁵⁸ A Ptk. 328. §. (4) bekezdés kimondja: Ha a kötelezettet (kibocsátót) az engedélyező értesíti, a kötelezett az értesítés után csak az új jogosultnak (engedélyező, kedvezményezett) teljesíthet... tehát nem kell a kötelezett beleegyezése, elfogadása.

tóval, akkor az visszavonhatatlanná válik. A 8. szabály, a *Megtérítési kötelezettségek*, szokatlanul szigorú rendelkezést tartalmaz. Ha a megfelelő okmányok ellenében fizetés történt, a megbízó köteles a kibocsátónak megtéríteni az általa fizetett összeget, továbbá ezen felül minden olyan igényért, kötelezettségért, kiadásért kártalanítani, amely nem a standby-ra kikötött jog, gyakorlat következtében merült fel, illetve mások által elkövetett csalás, hamisítás vagy más jogellenes cselekedet következménye. A standby-nak tartalmaznia kell az *Id tartamot*, azaz a lejárat időpontját vagy lehetővé kell tennie a kibocsátó számára, hogy megfelelő felmondási idővel felmondhassa, vagy fizetés útján megszüntethesse azt. (9. szabály). A 10. szabály szerint lehetőség van *Szindikálásra*, részvételre, ekkor a standby több kibocsátót jelöl meg, és ha nincs külön megjelölve, akkor az okmányok bármelyikükénél bemutatathatók.

II.4.2. A UCP 600. szokvány – Az okmányos meghitelezés

Az okmányos meghitelezés szabályait az ICC által kidolgozott UCP 500-as tartalmazta, ugyanis 2006. október 25-én elfogadták az új *Uniform Customs and Practice for Documentary Credits*, azaz a UCP 600-as szokványt, amely 2007. július 1-vel lépett hatályba. A korábbi 49 cikk helyett csak 39-ből áll. A nemzetközi kereskedelem, pénzügyi élet már ezt használja, a szakirodalomban is találkozunk már ezzel a szóval.⁵⁵⁹ Az 1. cikk úgy rendelkezik, hogy a Szokványt csak akkor kell az okmányos hitelekre („hitel”, meghitelezés) alkalmazni, amennyiben ezt kifejezetten kikötik a szerződésben. A feleknek mindaddig alkalmazniuk kell a Szokvány szabályait, amíg a szerződést nem módosítják, vagy nem zárják ki azt. A 2. cikk a fontosabb fogalmakat sorolja fel és magyarázza, majd a 3. a dokumentumok és az egyes kifejezések értelmezéséről rendelkezik. Az akkreditív i) visszavonhatatlan; ii) önálló, azaz a „hitel”szerződés különálló (*separate*) az alapügylettől (4. cikk); iii) absztrakt, ezzel kapcsolatban az 5. cikk egyértelművé teszi, hogy a bank kizárólag dokumentumokkal foglalkozik, és nem az árukkal, illetve a (alap)szolgáltatásokkal.⁵⁶⁰ A Szokvány meghatározza, hogy a hitelnek annál banknál kell lennie, amelynél az rendelkezésre áll, tehát elérhető, felhasználható. A felhasználás lehet látra szóló, halasztott (utó-

⁵⁵⁹ PIETRZAK, Lisa: *Sloping in the Right Direction: A First Look at the UCP 600 and the New Standards as Applied to Voestalpine*. in *Asper Review of International Business and Trade Law Volume VII 2007*.

⁵⁶⁰ Ezt a hazai jog is megerősíti. EBH 2001. 537. Az akkreditív absztrakt jellegéből, abból, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatók fel, az következik: a benyújtott okmányoknak az akkreditív elírásain túlmenően tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben elírt kikötéseknek. Az okmányok esetleges hamissága a bank fizetési kötelezettségét nem befolyásolja. A bank csak az esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett.

lagos) fizetés, elfogadvány, vagy negociálás (okmányok ellenérték fejében történő megvásárlása). A megállapodásban rögzíteni kell a lejárat idejét, eddig kell fennállnia a hitelnek is, továbbá a bemutatás helyét, és azt, hogy ott kinek kell átadni. F szabályként ez az a bank, ahol a hitel elérhető – ettől a felek eltérhetnek. Ezt követően külön szabályozzák a kibocsátó (nyitó) és az akkreditívét igazoló banktól történő lehívást. Az akkreditív kibocsátó bankja (*issuing bank*) az első kötelezett, a bevont bankoknak két típusa van: az egyik igazoló (megerősítő) bank (*confirming bank*), az első kötelezettsége, hogy a nyitási feltételekről történő értesítés mellett, fizetést ígérjen; a másik az értesítő (avizáló) bank (*advising bank*), amely nem fizet, csak értesíti a nyitási feltételekről. A nevezett bank (*nominated bank*) az, akinél az akkreditív összege rendelkezésre áll, ez általában a kibocsátó, de megbízhat mást. Majd ezt követik az akkreditív lehívási, avizós és a módosítási szabályok. Az igazolt akkreditív esetében a lehívás esetében az eladó (jogosult) bankja vizsgálja meg az okmányokat, ekkor az akkreditív fedezetét is átutalják az igazoló bankhoz. Attól függően, hogy a bevont bank saját kockázatára fizet-e vagy sem, beszélhetünk i) negociáló bankról, akit nem kértek fel fizetésre, de saját kockázatára megveszi az okmányokat; illetve ii) fizető bankról, akinek a nyitó bank átutalja a fedezetet. Ezenkívül lehet még van harmadik, elfogadó bank megjelölésére is. A 10. cikk szerint az akkreditív módosításhoz és megszüntetéséhez szükség van a kibocsátó, az igazoló és a kedvezményezett hozzájárulásához. Az értesítési szabályok (11. cikk) szerint a távközlési úton továbbított meghitelezések esetén azokat külön nem kell írásban megerősíteni, visszaigazolni, kivéve, ha felek így állapodnak meg. A Szokvány rendelkezik az értesítésről és az akkreditív módosításáról. A 14. cikk a dokumentumok megvizsgálásának részletekbe menő szabályait tartalmazza, amelyek lényege, hogy az okmányok akkreditívkonformak legyenek. A megvizsgálásra az UCP 600 öt banki munkanapot határoz meg. A bankok az okmányok valódiságáért, pontosságáért, hitelességéért semmiféle felelősséget nem vállalnak. Ehhez kapcsolódnak a bemutatás és a dokumentumok eltérőségének, az eredeti iratok és másolatok, továbbá a kereskedelmi számlák és a hajóraklevél (*bill of lading, B/L*), fuvarlevelek (légi, közúti, vasúti, belföldi hajózás),⁵⁶¹ valamint a biztosítási iratok szabályai (15-28. cikk). A 29. cikk szerint, ha a lejárat és a teljesítés utolsó időpontja bankszünnapra esik, az automatikusan kitolódik a következő banknapra. A Szokvány megengedi az akkreditív részleges felhasználását és a részletekben történő szállítást is. A 34-37. cikk a dokumentumok visszautasításának, az

⁵⁶¹ Az utóbbi két dokumentum típus között az alapvető különbség az, hogy míg a hajóraklevél értékpapírnak minősül (azaz megtestesíti az áru feletti rendelkezési jogot), addig a fuvarlevelek pusztán a fuvarozási szerződés létrejöttét bizonyítják.

átadás és a fordítás el nem fogadásának, a vis major (*force majeure*) szabályait rendezi. A bankok nem vállalnak kötelezettséget vagy felelősséget azokért a következményekért, amelyek üzleti tevékenységüknek vis maior (*acts of God*), lázadások, zavargások, felkelések, háborúk, terrorista akciók, sztrájkok, munkáskizárások vagy befolyásuktól független más okok folytán bekövetkezett megszakításból erednek (36. cikk). Az utolsó kettő pedig a meghitelezés átruházhatóságának és az ellenérték engedményezésének elírásait tartalmazza. Más kedvezményezett részére történő átruházásra csak akkor van lehetőség, ha azt a nyitóbank kifejezetten az átruházható (*transferable*) szó használatával annak nyilvánította. Az akkreditív nem értékpapír, így átruházásához a bankkal történő megállapodás szükséges. A meghitelezés – ellenkező kikötés hiányában – csak egyszer ruházható át, viszont az lehetséges, hogy több kedvezményezett osztozzon rajta (részátruházás). Erre a korlátra azért van szükség, mert ha túlzottan forgalomképes lenne, a kereskedelmi forgalomba kerüléssel túlzottan elszakadna az alapügylettől, így nem jelentene kellő biztonságot. Az ellenérték engedményezésére még át nem ruházható akkreditívnel is lehetőség van.

II.4.3. Nemzetközi kollíziós magánjog

A Nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet oldja fel a kollíziós problémát, kimondva, hogy a bank- és hitelügyletekre vonatkozó szerződésekre annak az államnak a joga alkalmazandó, amelyben a szerződés megkötésének időpontjában a banki szolgáltatást nyújtó pénzintézetnek székhelye, telephelye van. Amennyiben az adós fogyasztónak és a szerződés fogyasztói szerződésnek minősül, akkor a fogyasztó lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye szerinti államnak a joga az irányadó.

II.5. EGYÉB HITEL-IGÉNYBEVÉTELI MÓDOK

A hitelszerzítéshez kapcsolódó legtipikusabb igénybevételi forma a kölcsön. Emellett azonban, főleg a nemzetközi gyakorlatban, számos egyéb megoldás is elterjedt:

- i. a szerződés átalakítása;
- ii. banki elfogadvány, akcepthitel (*bankers acceptance*, BA);
- iii. lombardhitel;
- iv. készletli ügylet (*standby*);
- v. okmányos meghitelezés (*documentary letter of credit L/C*), akkreditív;
- vi. overdraft;
- vii. kombihitel;
- viii. szindikált kölcsön;
- ix. refinanszírozási hitel;
- x. projektfinanszírozás.

i) a szerződés átalakítása

A magánjog ügyleti szemléletből, rendszeréből és dinamikájából következik a szerződés átalakításának lehetősége más jogügyletté. Ennek értelmében a hitelező jogosult a kölcsön összegét oly módon szolgáltatni, hogy valamely más címen fennálló követelését kölcsönképpen hagyja az adósnál.⁵⁶² Erre szinte bármely olyan szerződésnél lehetőség van, amelynél fogva az adóst visszafizetési kötelezettség terheli, mert a hitelező az ügylet alapján már elzárva szolgáltatott. Így az a felek pusztán megegyezésével kölcsönre alakítható. Ezzel kapcsolatban felmerül a biztosítékok további sorsa. Amennyiben a felek erről nem rendelkeznek, akkor továbbra is fennmaradnak, mint az új ügylet mellékkötelezettségei.⁵⁶³

ii) banki elfogadvány

A banki elfogadvány vagy akcepthitel (*bankers acceptance*, BA) lényegében egy az adós által a bankra kiállított határidős idegen váltó,⁵⁶⁴ amelyben az adós, mint kibocsátó utasítja a hitelintézetet, hogy fizessen meghatározott összeget a rendeltvényesnek egy meghatározott jövőbeni időpontban, az ügylet végén az adós megfizeti a váltó névértékét a pénzintézetnek. Más megfogalmazásban olyan hitelezési forma, amely a bank által elfogadott (akceptált) váltóra, mint elfogadványra épül. Ez az intézkedés forgatható értékpapír, mind a bank, mind a rendeltvényes részéről. A lejárat általában 30, 60, 90 vagy 180 nap,

⁵⁶² in SZLADITS Károly –szerk.: *Magyar magánjog I.-VI.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1940. IV. Kötelmi jog különös része 175. o.

⁵⁶³ id.

⁵⁶⁴ idegen váltó: kibocsátója egy másik természetes személyt vagy jogi személyt (címezett) szólít fel, hogy a váltóban megjelölt összeget a váltón megjelölt kedvezményezett részére fizesse ki. A címezett attól válik kötelezetté, hogy a váltót elfogadja (váltóra vezetett feljegyzés vagy az elzárásra vezetett névaláírás). Az elfogadástól kezdve a címezett elfogadóvá, azaz váltókötelezetté válik. in Magyar Hivatalos Jogszabálytár. Jogszabálytár. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.

amelynek esedékességekor az új vevő, azaz a végső tulajdonos beszedi az összeget a banktól.⁵⁶⁵ Az akcepthitel háttérében kereskedelmi ügylet áll, amelynek tárgya tipikusan olyan áru (késztermék vagy alapanyag), amely nagy keresletnek örvend. Gazdaságilag ez akkor kedvező, ha olcsóbb, mint a kölcsön és terhei. A lényeg, hogy az ügylet önfinanszírozó legyen, azaz a hitelt a mögötte lévő áru értékesítésének árbevételéből is lehessen visszafizetni. Általában biztosítékkul a bank az adóstól saját váltót kér (*promissory note*), azonban ez az okmánykísérő váltó már nem forgatható. Az akcepthitel-szerződés főbb pontjai: i) felek; ii) hitelmegállapodás összege; iii) fogalmak: elfogadvány (*acceptance*), akceptkötelezettség (*acceptance commitment* – elfogadási kötelezettség), akcept visszafizetési kötelezettség (*acceptance obligation*), akcept hivatkozási bankok (*acceptance reference banks*), akcept lejárat határidő (*accept termination date*), intézvény (*draft*), lehívás (*drawing*), biztosítékok (*encumbrances*) iv) igénybevételi szabályok; v) feltételek; vi) az elfogadvány létrejötte, leszámítolása; vii) visszafizetési kötelezettség; viii) választhatóság, nem választhatóság (*eligibility, ineligibility*) – a banknak mindenképp el kell fogadnia, de választhat, hogy drágábban; ix) elfogadási és egyéb jutalék, költségek; x) egyéb. Annak ellenére, hogy a genfi váltójogi egyezményeket Magyarország már 1965-ben kihirdette,⁵⁶⁶ a váltó és a banki elfogadvány mégsem tudott igazán meghonosodni hazánkban,⁵⁶⁷ holott polgári perrendtartásunk szerint a bírósági igényérvényesítés ez esetben gyorsabb a normál eljárásnál.⁵⁶⁸

iii) lombard hitel

A *lombardhitel* egy záloggal biztosított hitel, ahol zálogtárgy általában valamilyen értékpapír vagy áru. Az értékpapírok közül legalkalmasabbak a kötvények és más, tisztesen jegyzett papírok. A gyakorlatban a bankok általában nem az árfolyam szerinti teljes értéket

⁵⁶⁵ GELLÉRT Andor: *Banküzletek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 183. o.

⁵⁶⁶ Ez az 1930. június 7-én, Genfben megkötött alábbi egyezményeket jelenti: I. Egyezmény az idegen és a saját váltóra vonatkozó egységes váltótörvény tárgyában, II. Egyezmény az idegen és a saját váltóra vonatkozó törvények ütközésének rendezése tárgyában, III. Egyezmény az idegen váltó és a saját váltó bélyegilletéke tárgyában. Mindhárom az 1965. évi 1. törvényerejű rendeltetést hirdette ki.

⁵⁶⁷ in KÓNYA Judit: *A vállalkozások banküzletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 118-119.o.

⁵⁶⁸ Pp. 38. § A váltóra alapított per a váltó fizetési helyének bírósága előtt is megindítható.

125. § (2) A tárgyalást úgy kell kitűzni, hogy a keresetlevélnek az alperes részére való kézbesítése a tárgyalás napját ... váltóperben pedig legkésőbb három nappal megelőzze. A tárgyalási idő közt az elnök sürgős esetben megrövidítheti. (4) Váltóperben a bíróság soron kívül jár el. A tárgyalást legkésőbb a keresetlevélnek a bírósághoz érkezésétől számított nyolcadik napra kell kitűzni.

217. § (4) Váltóperben a teljesítési határidőt három napban kell megállapítani.

234. § (1) A fellebbezés határideje a határozat közzétételétől (219. §) számított tizenöt nap, váltóperekben három nap.

319. § (1) A fizetési meghagyás ellen a kötelezett annak kézbesítésétől számított tizenöt nap — váltón alapuló követelés esetében három nap — alatt a fizetési meghagyást kibocsátó bíróságnál írásban ellentmondással élhet.

veszik figyelembe, hanem ennél alacsonyabb összeggel számolnak. Az árulombardnál pedig a könnyen értékesíthető, és/vagy nehezen romló termékek a legkedveltebbek: gabona, nemesfémek, nyersanyagok, energiahordozók. A lombardhitelek lejáratát általában nem haladja meg a hat hónapot.⁵⁶⁹

iv) készenléti ügylet – standby

A készenléti ügylet (*standby*) az esetleges fizetések támogatására szolgál, biztosíték jellegű, amely csak akkor lép életbe, ha az adós az alapügyletben szerződésességét követően el, legtipikusabb esetben, ha nem időben vagy egyáltalán nem egyenlíti ki az ellenértéket; vagy bármely más feltételes kötelezettségét nem teljesíti.⁵⁷⁰ A standby típusai:⁵⁷¹

- i. *jóteljesítési standby* – teljesítési kötelezettséget biztosít (nem a pénzfizetést) pl. nemteljesítés miatt felálló károk, veszteségek megtérítése;
- ii. *tendergarancia standby* – annak biztosítása, hogy a pályázó nyertessége esetén megköti a szerződést;
- iii. *pénzügyi standby* – biztosítja egy összeg megfizetését, beleértve az azt bizonyító instrumentumot is (pl. váltó)
- iv. *biztosítási standby* – biztosítási kötelezettséget biztosít;
- v. *kereskedelmi standby* – a leszállított áruk, vagy nyújtott szolgáltatások ellenértékének megfizetését biztosítja.

A standby ügyleteket az ICC 590. szokványa részletesen szabályozza.

v) okmányos meghitelezés – documentary letter of credit L/C

Az okmányos meghitelezés (*documentary letter of credit L/C*), más néven *akkreditív*, főként a nemzetközi kereskedelemben, áruszállítások esetében rendkívül gyakori. Az ügylet keretében az adós felkéri a bankot, hogy fizessen a kedvezményezettnek, ha a szerződésben foglalt kötelezettségeit teljesítette.⁵⁷² Az akkreditív a bank által vállalt kötelezettség arra vonatkozóan, hogy a vevő számlájának terhére, az eladó javára bocsát egy bizonyos, előre meghatározott összeget, ugyancsak előre meghatározott okmányok alapján és nagyon precíz feltételek szerint.⁵⁷³ Az adós (vevő) megbízza a bankját, hogy L/C-t bocsásson ki a szállító javára, az áruk vételárának erejéig. Az L/C akkor hívható le, ha szállító igazolja,

⁵⁶⁹ BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 625.o. alapján

⁵⁷⁰ Vö. PENN, G. A. – SHEA, A. M. – ARORA, A.: *The Law & Practice of International Banking*. Sweet & Maxwell, London, 1987. 261-262. o.

⁵⁷¹ in KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 209-210. o.

⁵⁷² ANDERSON – FOX – TWOMEY: *Business Law*. South-Western Publishing Co., 1987. 628. o.

⁵⁷³ in GELLÉRT Andor: *A nemzetközi kereskedelmi ügyletek fizetési módjai*. Trainex, Budapest, 1994. 26. o. Vö. PENN, G. A. – SHEA, A. M. – ARORA, A.: *The Law & Practice of International Banking*. Sweet & Maxwell, London, 1987. 290-291. o.

hogyan a szállítás megtörtént, azaz bemutatja a banknak a megfelelő okmányokat. A meghitelezés önálló, az alapjogviszonytól független jogügylet.⁵⁷⁴ A hitelintézet a fizetési kötelezettséget saját nevében vállalja, így nem hivatkozhat olyan körülményekre, amely kizárólag a vevő és az eladó közötti jogviszonyon alapulnak.⁵⁷⁵ Gazdasági jelentősége abban áll, hogy mivel a nemzetközi áruforgalom mára az egész világot behálózta, nagy távolságokra van egymástól a megrendelő (adós) és a szállító (jogosult), sok időbe telik, míg a termék egyik helyről a másikra. Az adós csak teljesítéskor kíván fizetni, viszont a jogosult csak akkor szállít, ha a fizetés biztosított. Ekkor az adós megbízza a pénzintézetet, hogy bocsásson ki egy L/C-t. Az akkreditív fajtái: i) *sight payment* – látra szóló; ii) *deferred payment* – halasztott (utólagos) fizetés; iii) *acceptance* – elfogadvánnyal igénybe vehető, pl. váltó; iv) *negotiation* – negociálás, okmányok ellenérték fejében történő megvásárlása. A hosszúlejáratú akkreditív finanszírozási formái: i) *omnibus* meghitelezés; ii) *red clause* (piros záradékú) meghitelezés, ennek altípusai: a tiszta és az okmányos; iii) *packing*- vagy *anticipatory*-meghitelezés; iv) *pre-shipment* (pre-export) megállapodás.⁵⁷⁶ A UCP 600. szokvány részletesen szabályozza az okmányos meghitelezést.

vi) overdraft

Az angolszász kultúrában az *overdraft* (magyarra fordítása folyószámlahitel, hitelkeret-túllépés) a vállalatfinanszírozás elterjedt formája, de a magánszemélyek körében is gyakori. Az Egyesült Királyságban a vállalatfinanszírozás 59 %-át ez a forma teszi ki.⁵⁷⁷ Ennek keretében amennyiben a kölcsönvevő egyoldalúan túllépi a rendelkezésére tartott összeghatárt, más bankhiteleket jelentősen meghaladó mértékű kamatot kell fizetnie – Nagy-Britannia kivételével.⁵⁷⁸ Miután az ezzel a formával realizálható kamatösszeg maga-

⁵⁷⁴ EBH 2001. 537. Az akkreditív absztrakt jellegéből, abból, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatók fel, az következik: a benyújtott okmányoknak az akkreditív elírásain túlmenően tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben elírt kikötéseknek. Az okmányok esetleges hamissága a bank fizetési kötelezettségét nem befolyásolja. A bank csak az esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett.

⁵⁷⁵ BÁNRÉVY Gábor: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*; Szent István Társulat, Budapest, 2004. 170-171.o. alapján

⁵⁷⁶ in GELLÉRT Andor: *A nemzetközi kereskedelmi ügyletek fizetési módozatai*. Trainex, Budapest, 1994.38-39. o.

⁵⁷⁷ ÁRVAI Zsófia: *A vállalatfinanszírozás új fejlődési irányai*, In: Tanulmányok a bankszektor középtávú fejlődési irányáról, MNB M helytanulmány, Budapest, 2002. 101. o.

<http://vmek.oszk.hu/02400/02453/02453.pdf>

⁵⁷⁸ in BURGESS, Robert: *Law of Loans and Borrowing*. Sweet & Maxwell, London, 1989. 3.24. Overdraft 3031-3032.

sabb, mint a rövid-, közép- vagy hosszúlejáratú hitelek esetén, ezért favorizálják a bankok az overdraftot.

vii) kombihitel

A *kombihitel* egy befektetéssel egybekötött hitelforma. Lényege és egyben gazdasági elnye, hogy a hitelfelvevő a futamidő alatt a banknak csak a jutalékot, a kamatot és a költségeket fizeti, míg a tőkekeresés egy befektetésből térül meg, tehát vagy kevesebb pénzbe, vagy pedig a befektetés többletet is eredményezhet. A magánszemély hitelfelvevő k esetében, főleg lakáshiteleknél ennek egyik legelterjedtebb formája a *unit-linked alapú életbiztosítással kombinált hitel*,⁵⁷⁹ ahol a hitel nagyságával megegyező biztosítási összeget a biztosítónak kell fizetni, aki – az ügyfél elhatározása, hozzájárulása alapján – ezt az összeget befekteti a kiválasztott befektetési eszköz alap(ok)ba.⁵⁸⁰ A tőkekeresztéseket a hitelszerződésben meghatározott időpontokban a biztosító fizeti a bank részére, a biztosítási számlán felhalmozott összegből, jellemzően a biztosítás tartamának 10-ik, 15-ik vagy 20-ik évében.

viii) szindikált kölcsön

A szakirodalom a *szindikált kölcsönt*⁵⁸¹ vagy konzorciális kölcsönt a boldogság művészetével együtt említi.⁵⁸² Specialitása a hitelezési oldalon jelentkezik, így a folyósító bankoknak kell egymás közötti viszonyukat és az adóssal való kapcsolatukat rendezni. Ennek legelterjedtebb formája a megosztási klauzula (*sharing clause*).⁵⁸³ A szindikátus általában nagyobb összegű beruházások finanszírozására alakul, mert egyfelől jogi korlátai vannak a nagyösszegű kihelyezéseknek, másfelől elnye is csoporthoz tartozásnak, mivel így a hitelintézetek megosztják egymás között a kockázatot, továbbá idő- és költségmegtakarítást is jelent. A konzorcium tagjai megállapodnak abban, hogy ki legyen a hiteladminisztráció központi szereplője (ügynök), rajta keresztül történik a pénzüsszegek lehívása, folyósítása és a visszafizetés. A közös fellépésnek azonban vannak korlátai: i) minden hitelező külön

⁵⁷⁹ Az életbiztosításnak itt fontos szerepe van, mivel a Ptk. 565. § (1) szerint, ha a szerződés bármely okból a biztosítási összeg kifizetése nélkül megszűnik meg, a biztosító köteles a befizetett díjaknak a szabályzatban megállapított részét (visszavásárlási összeg) kifizetni. Tehát az ügyfél nem veszítheti el pénzét. A lejáratkor természetesen a teljes összeg a kedvezményezetté, a visszavásárlási szabályoknak csak a futamidő eltelte esetén van jelentősége.

⁵⁸⁰ in POPPER Klára: *Modern életbiztosítás*. in *Gazdaság és jog* 2001/2. szám

⁵⁸¹ Bővebben in PENN, G. A. – SHEA, A. M. – ARORA, A.: *The Law & Practice of International Banking*. Sweet & Maxwell, London, 1987. Chapter 7. Syndicated Loans 118-141. o.

⁵⁸² in BUCHHEIT, Lee. C.: *Syndicated loans and the art of happiness*. in *International Financial Law Review* 1992. October

⁵⁸³ Természetesen más bankügyletek is szindikálhatók in PENN, G. A. – SHEA, A. M. – ARORA, A.: *The Law & Practice of International Banking*. Sweet & Maxwell, London, 1987. 118. o. és Chapter 17. Specimen Syndicated Term Loan Agreement 393-439. o.

hitelbírálatot végez; ii) ha valamelyik hitelező nem teljesít, a szerző désszegésért a többi nem felel; iii) a közös hitelnyújtás nem jelent feltétlenül közös igényérvényesítést, mind-egyik hitelező önállóan is felléphet.⁵⁸⁴

ix) refinanszírozás

A *refinanszírozás* vagy visszafinanszírozási művelet során egy pénzügyi intézmény az általa nyújtott – általában gazdasági célú – hitel finanszírozására egy vagy több másik banktól vesz fel hitelt.⁵⁸⁵ A másik bank lehet egy nagyobb nemzetközi bank vagy a jegybank. Szűk értelemben az MNB azon tevékenységét értjük, amely keretében értékpapírokat számítól le, refinanszírozási hiteleket nyújt, értékpapírügyleteket köt visszavásárlási megállapodással (repó).⁵⁸⁶ A refinanszírozási kamatlábnak a bankok jegybankpénzben nyújtott hitelkamatát nevezzük.

x) projektfinanszírozás

A *projektfinanszírozás* komplexitása és növekvő gyakorisága indokolja annak külön említését.⁵⁸⁷ Legelterjedtebb definíciója szerint a projektfinanszírozás egy adott gazdasági egység finanszírozása, amelyre a hitelező úgy tekint, hogy első sorban annak pénzáramlása és jövedelme szolgál a kölcsön visszafizetésének forrásául, vagyontárgyai pedig a kölcsön biztosítékaul.⁵⁸⁸ Általánosságban elmondható, hogy ugyanazokkal a szerzői részi elemekkel találkozunk, amelyek fent bemutatásra kerültek, de mivel a szerzői részi értéke magas (akár több milliárd euró, dollár) és a megvalósítás hosszúidejű, ezért a feleknek fokozottabb figyelemmel kell eljárniuk. A projekt tárgya lehet beruházás, szervezetfejlesztés vagy kuta-

⁵⁸⁴ in KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 109. o.

⁵⁸⁵ in SZENTIVÁNYI Iván: *Bankjog*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988. 391. o.

⁵⁸⁶ Repó ügylet minden olyan megállapodás, amely értékpapír tulajdonjogának átruházásról rendelkezik a szerzői részkötéssel egyidejűleg meghatározott vagy meghatározandó jövőbeli időpontban történő visszavásárlási kötelezettség mellett meghatározott visszavásárlási áron. Az ügylet tárgyát képező értékpapír feletti rendelkezési jog alapján a repó ügylet két típusát különböztetjük meg: szállítási és óvadéki repó. Az *óvadéki repó* ügyleteknél az értékpapírok csak óvadékba kerülnek, azaz nem történik tulajdonosváltás. Az óvadéki repót a valódi penziós ügyletekre vonatkozó szabály szerint kell elszámolni. Az óvadéki repó ügylet keretében repóba adott értékpapír a repóba adó könyveiben kerül kimutatásra, a repóba vevő által fizetett értékpapír-ellenértéket a repóba adó kötelezettségként, a repóba vevő követelésként mutatja ki. A *szállítási repó* ügyletek esetében az értékpapírok tulajdonjoga átkerül a hitelezőhöz (vevő; szabad rendelkezési jog), az értékpapír adásvétel általános szabályai szerint azonnali eladásként, illetve vételként és határidős visszavásárlásként, illetve viszonteladásként kell elszámolni, a nem valódi penziós ügyletekkel azonosan.

⁵⁸⁷ projekt: 'hosszú távra szóló (tudományos) tervezet'. Nemzetközi szócsalád a latin *proiectio* ('kivetés') nyomán, a *proicere*, *proiectum* ('elévet, félrevet') igéből a *pro-* ('elre') és *iacere* ('dob') elemek alapján. A projekt a német Projekt átvétele. Az újkori latiban létezett is ilyen szó, hogy *proiectum*, illetve *projectum*, jelentése terv, tervezet, benyújtott nyilvánosságra hozott terv javaslat.

⁵⁸⁸ in NEVITT, Peter K. – FABOZZI, Frank: *Projektfinanszírozás*. Co-Nex Könyvkiadó Kft. Budapest, 1997. 9. o.

tás és fejlesztés, amelyet a megvalósíthatósági tanulmány (*feasibility study*) részletesen tartalmaz. Az alanyok tekintetében a szponzor(ok) (adós cégcsoportjába tartozó, anyavállalat vagy testvércég) szerepe jelentős, ugyanis kötelezettséget vállalnak a nem-fizetés vagy projektköltség-túllépés esetére.⁵⁸⁹ A hitelezési oldal is összetett, általában szindikátus jön létre. A hitelminősítési eljárás valójában a projekt megvalósíthatóságát elemzi, és nem az adós személyét, mivel az rendszerint fiatal vállalkozás, a projekt kivitelezése érdekében alapították. A projektfinanszírozási dokumentumrendszer általában a következő szerződés-csomagokból tevődik össze:⁵⁹⁰ i) a projekt alapszerződése; ii) az építési, bérleti, működtetési és fenntartási (javítási) szerződés (a különböző projekt elemeken dolgozó felek közötti műszaki, együttműködési és más hasonló megállapodások; a független műszaki szakértőkre vonatkozó egyéb dokumentumok; biztosítékok, esetleges garanciavállalás, jóteljesítési garanciák, bankgaranciák); iii) a projektre, illetve annak műszakilag és a finanszírozás szempontjából is megosztható részeire vonatkozó biztosítási szerződésdokumentáció; iv) a projektársaság(ok) társasági jogi dokumentumai; v) a finanszírozási dokumentáció (a hitelkeretszerződésre épülő kölcsönszerződés és/vagy kötvénykibocsátási dokumentáció). Számos számlaszerződés kapcsolódik egy projekthez:⁵⁹¹ i) elszámolási számlaszerződés ii) építési számlaszerződés, iii) adósságszolgálati fedezeti számlaszerződés. Erre azért van szükség, hogy az adós cash flow-ja minél áttekinthetőbb, ellenőrizhetőbb legyen, mivel az adós bevételei képezik a hitelösszeg visszafizetésének alapját. Sajnos, manapság ezt a fogalmat helytelenül használjuk, és minden, ami kicsit nagyobb volumenű beruházás, már ezzel illetnek, ami nem helyénvaló, mivel a projektfinanszírozás egy olyan speciális finanszírozási forma, amely csak milliárdos ügyleteknél használatos. Megjegyzendő azonban, hogy ez is változik: az Európai unió pályázattalási gyakorlatában például projektek már néhány milliós összegűek is lehetnek.

⁵⁸⁹ in KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 121-124. o.

⁵⁹⁰ BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 238-240. o. alapján

⁵⁹¹ in KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 134. o.

III. FEJEZET – LÍZING

A lízing a dologi, eszközalapú vagy más megközelítésben a bérletalapú finanszírozás legelterjedtebb formája az egész világon. Az elnevezés az angol „*to lease*” igéből származik, amely bérletet, haszonbérletet, földbérletet jelent, és érdekes módon szinte mindegyik országban meghonosodott ez a kifejezés, még az olyan erős nemzeti, nyelvi karakterrel rendelkező államokban is, mint Franciaország, Olaszország, Németország. A hazai jogirodalomban találkozunk fordítási, magyarosítási kísérletekkel: hitel-bérlet, bérletvásárlás, vételbérlet, vásárlás-bérlet; de egyik sem honosodott meg sem az elméletben, sem a gyakorlatban. A lízingnek kettős jogi természete van: egyrészt a dolog használatát, esetlegesen tulajdonszerzést tesz lehetővé; másrészt speciális fizetési módozatként is felfogható.⁵⁹²

⁵⁹² in VÖRÖS Imre: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga II.*, KRIM Bt. Budapest, 2004. 190.o.

III.1. A LÍZING TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI

Az ókori kultúrákban is találkozunk olyan szerződéses konstrukciókkal, amelyek tartalmukat tekintve összetettebbek az egyszerű bérleti szerződéseknél, inkább a mai lízingnek feleltethetők meg. A dolgok bérlete, mint finanszírozási módszer első történelmi emlékei a Kr. e. 2100-ban Ur városából származó agyagtáblácskák, amelyek szerint a papok mezgazdasági eszközöket, földet és a vízforrások, vízkészletek használatának jogát adták bérbe a földműveseknek.⁵⁹³ A Babiloni Birodalomban, Hamurappi törvénykönyvében, és Egyiptomban is találkozunk hasonló ügyletekkel.⁵⁹⁴ Az első ismert lízing céget a Murashu család alapította Nippur városában Kr. e. 450 – 400 között, amely szintén mezgazdasági és vetőfelszereléseket adott bérbe.⁵⁹⁵

A *föníciaiak* és a *görögök* tengeri kereskedelmi élete rendkívül fejlett volt, amelynek nélkülözhetetlen eszköze a hajó, háló és a hajóhorgony, vasmacska.⁵⁹⁶ Mindegyik drága, ugyanakkor, ha elsüllyed senki nem hozza vissza, tehát akkor is a kereskedő viseli a veszteséget, ha az övé, vagy bérlő. Ez utóbbi eset induló költsége viszont kisebb, tehát erre nem kell a teljes összeget beruháznia. A hajólízinghez, mint kapcsolódó szolgáltatásnyújtás, személyzetet is biztosítottak. Továbbá megjelent az is, hogy a lízingbevevő a használat joga mellett viseli a kockázatokat és a kapcsolódó terheket is.⁵⁹⁷

Az ókori római uralkodó felfogás szerint „*servi res sunt*”.⁵⁹⁸ Tehát az univerzálisnak mondható munkaeszköz a beszélő gép, dolog volt, következésképpen a rabszolga tartósbérlete alakult ki, mint egy kedvelt és elterjedt ügylettípus. Gondoljunk csak a hatalmas üzemekre, bányákra, építkezésekre és gályákra, amelyek működéséhez rengeteg (kényszer)munkaerre volt szükség. A nagy beruházásokhoz abban az időben is tük kellett, így a kor színvonalához igazodott az ügylet tárgya. Az Afrikában szerzett rabszolgákat általában nem eladták, hanem bérbe adták, hogy az észak-olasz márványbányákban munkát végezzenek.⁵⁹⁹ Természetesen a virágzó kereskedelmi élet folytán a hajó- és horgonylízing is megmaradt. Érdeemes kitérni a *constitutum possessorium* jogintézményére,⁶⁰⁰ amely dologadásvételét jelentette, valamely részjogosítvány, tipikusan használat, haszonélvezet, birtok-

⁵⁹³ http://www.fbibusiness.com/history_of_leasing.htm

⁵⁹⁴ <http://www.aelusa.com/leasing-history.php>

⁵⁹⁵ http://www.leasing.ru/en/benefit/leasing_history/

⁵⁹⁶ <http://www.aelusa.com/leasing-history.php>

⁵⁹⁷ http://www.leasing.ru/en/benefit/leasing_history/

⁵⁹⁸ A rabszolgák dolgok – Ulpianus 19, 1. in FÖLDI András – HAMZA Gábor: *Római jog*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 204. o.

⁵⁹⁹ in TAMÁS Lajos: *A lízingszerződés kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991. 69. o.

⁶⁰⁰ a kifejezés a középkori latinból ered, azonban már a klasszikus jog is ismerte (*constituit nolle possidere*, Ulpianus D. 41,2,17,1)

lás, fenntartásával,⁶⁰¹ azaz a dolog a korábbi tulajdonosnál marad, de már, mint idegen birtokos tartja hatalmában. Ez a konstrukció leginkább a mai visszlízingnek feleltethet meg. Justinanus Institutióiban is olvashatjuk, hogy „Az adásvétel és a bérlet annyira rokonok egymással, hogy némely esetben fel szokott merülni az a kérdés, hogy adásvételt kötöttek-e a felek vagy bérletet.” Emellett megjelenik a lízingbevett dolog állagáért való felelősség is: „Aki ruhák, ezüst vagy szarvasmarha (tehát bármilyen dolog) használatáért bért adott vagy ígért, attól olyan rizet kívánatik meg, mint amilyen a leggondosabb család- atya saját dolgaival szemben tanúsít.”⁶⁰²

A középkorban a kereskedelem színvonalára visszaesett, de a lízing megmaradt. 1066-ban a normann Hódító Vilmos az angliai hadjáratához (üzleti terv) szükséges flottát és személyzetet (eszköz) pénzügyi bérelt formájában biztosította, mivel nem volt elegendő pénze.⁶⁰³ Ebben az időben Angliát egyébként számos támadás érte a dánok, norvégok, normannok részéről, végül is ez a pénzügyi konstrukció döntötte el, hogy ki szerezte meg a hatalmat az ország felett. Ebben a korban a ló, mezőgazdasági eszközök és a páncélzat volt népszerű lízingtárgy. Például 1248-ban Boniface Manganella lovag elhatározta, hogy részt vesz a hetedik keresztes hadjáratban, amelyhez egy teljes lovagi fegyverzetet bérelt, a kammat (lízingdíj) a páncélzat értékének 25 %-a volt.⁶⁰⁴

A modernkori lízing megjelenése a 19. század végére tehető, és az angolszász kultúrából, az Amerikai Egyesült Államokból származik. A vadnyugaton azért találkozunk először a gépekkel az 1700-es évekből: ló, szekér, kocsik pénzügyi bérletével.⁶⁰⁵ Az ügylet fejlődését leginkább a vasútépítés indította el.⁶⁰⁶ Az országos (szinte kontinensnyi) beruházásokhoz, illetve megnövekedett áru és személyforgalomhoz szükséges eszközök (mozdony, vagon) finanszírozását lízing, *equipment trust* formájában oldották meg.⁶⁰⁷ Ennek hátterében az amerikai bankok állnak ugyanis kezdetben túl kockázatosnak tartották a vasútépítést, és tartózkodtak a hitelezéstől.⁶⁰⁸ Ekkor kezdenek kialakulni az egyes lízingtípusok, illetve megjelenik a tulajdonszerzés, vételi jog. A három leghíresebb vállalat, akik először foglalkoztak vele: a Bell cég 1877-től, a Remington 1920-tól és a Ford az 1950-es évek-

⁶⁰¹ in FÖLDI András – HAMZA Gábor: *Római jog*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 307. o.

⁶⁰² Mindkét idézet in MARTON Géza: *Justinianus császár Institutiói*; Egyetemi Könyvkereskedés, Budapest, 1939. 162-163. o.

⁶⁰³ <http://eng.rlu.ru/leasing/history/>

⁶⁰⁴ http://www.leasing.ru/en/benefit/leasing_history/

⁶⁰⁵ <http://www.aelusa.com/leasing-history.php>

⁶⁰⁶ in WHITTAKER, W. H.: *Statutory Provisions for Leasing Railroad*. in Central Law Journal (1882)

⁶⁰⁷ Az *equipment trust* olyan befektetési alap, amely a vásárolt berendezést bérbe adja. A trust egyébként bizalmi tulajdonátruházást jelent.

⁶⁰⁸ http://www.fbibusiness.com/history_of_leasing.htm

ben,⁶⁰⁹ ekkor alakul ki a *vendor leasing*.⁶¹⁰ Mindhárom vállalatot valójában ez az üzleti-jogügyleti man ver húzta ki a gazdasági nehézségekből, ezáltal élénkítve termékük iránt a keresletet.⁶¹¹ Így oldották fel az USA-ban először azt a dilemmát, hogy a beruházásokra saját tőke hiányában is sor kerülhessen.⁶¹² A II. Világháború alatt 1941 márciusában a Kongresszus elfogadta *Lend-Lease Act*-et, a kölcsönbérleti törvényt, amely lehetővé tette az Egyesült Államok számára, hogy készpénzfizetés nélkül megsegítse a tengelyhatalmakat.⁶¹³ Főleg Anglia és a Szovjetunió vette igénybe, így jutott fegyverekhez, hadi gépekhez, gyógyszerekhez, élelmiszerhez, nyersanyaghoz stb. Történelmi érdekesség, hogy még a hidegháború első éveiben ilyen konstrukció keretében (*lend and lease*) vásárolt a Szovjetunió az USA-tól még hadianyagokat is. A modern pénzügyi lízing atyjának Henry Shonfeldet tartják, aki 1952-ben egy olyan lízingtársaságot alapított, amely a vasúti szállítás területén egy konkrét ügylettípussal foglalkozott. Később terjeszkedni kezdett, megalapítva a United States Leasing Corp.-t (ma nevén United States Leasing International Inc.) Az 1960-as években indult az informatika világhódító útjára, az IBM és Xerox cég az elsők voltak, akik felismerték, hogy termékeiket (hardver és szoftver) lízing keretében értékesítsék.⁶¹⁴ A 60-as évek fejlődéséhez az is hozzájárult, hogy a Bank Holding Company Act kongresszusi módosítása lehetővé tette a bankok számára, hogy a betét- és kölcsönügyletek mellett számos más tevékenységet is végezzenek. Ezzel egyszerre és összhangban változtak az adó, valamint a számviteli (főleg amortizációs) szabályok is.⁶¹⁵

Az európai kontinensen csak az 1960-as években kezd elterjedni,⁶¹⁶ először Németországban, Olaszországban és Franciaországban.⁶¹⁷ Történelmi adatok szerint már korábban is ismerték, az ipari forradalom hatására itt is előfordul, a szakirodalomban vita van, hogy a Bell vagy a British Railway Wagons Co. az első lízingvállalat.⁶¹⁸ A két világháború között Közép-Európában a Volkswagen és a varrógép lízing a legelterjedtebb, a német területen a részletügylet (*Abzahlungsgeschäft*)⁶¹⁹ kifejezést használták. Erre a térségre, különösen német lízing felfogásra jellemző – még a poroszutas fejlődés hatása, hogy inkább a

⁶⁰⁹ Korábban, már az 1920-as években is megjelent az autólízing, Zolty Frankot tekintik a gépjármű lízing atyjának, aki nemcsak darabonként, hanem teljes jármű flottát adott lízingbe.

⁶¹⁰ <http://www.aelusa.com/leasing-history.php>

⁶¹¹ in TAMÁS Lajos: *A lízingszerző és kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991. 69. o.

⁶¹² in CSIBY – KISS – SÁRHEGYI – TULLER: *Lízing*; Unió Lap és Könyvkiadó, Budapest, 1992. 9-10.o.

⁶¹³ in VÖRÖS Imre: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga II.*, KRIM Bt. Budapest, 2004. 189.o.

⁶¹⁴ <http://www.aelusa.com/leasing-history.php>

⁶¹⁵ http://www.leasing.ru/en/benefit/leasing_history/

⁶¹⁶ in GELLÉRT Andor: *Banküzletek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 115. o.

⁶¹⁷ in TAMÁS Lajos: *A lízingszerző és kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991. 69. o.

⁶¹⁸ <http://eng.rlr.ru/leasing/history/>

⁶¹⁹ in PORKOLÁB Erika: *A lízing a polgári jog rendszerében*. in ELTE Seminarum 2002.

(részlet)vétel dominált, mintsem a finanszírozás. Olaszországban páratlan karriert futott be, az 1960-as években indult ipari versenyfutás rendkívül erjeszt leg hatott a lízingre,⁶²⁰ és – néhány (pl. 1982-83) évet kivéve – szinte a mai napig tart ez a fellendülés. Két speciális lízingfajttával is itt találkozunk először, a konténerlízinggel, valamint a részvénylízinggel.

Magyarországon a két világháború között a kedvelt lízingszerek a kerékpár és a varrógép volt. A Csepel gyártmányú varrógép főleg vidéken, így próbálta kiszorítani a városokban már elterjedt Singert.⁶²¹ Valójában azonban, a többi volt szocialista országhoz hasonlóan, későn csak 1980-as évek első felében jelentkezett, akkor még állami vállalati szinten. Ennek előzményeként tekinthető az 1970-es és 80-as években a gépbérletre vonatkozó külön rendelkezések.⁶²² Ekkor a hazai jogtudományban és jogirodalomban divatos témakörre vált a beruházási szerződés tanulmányozása.⁶²³ A kereskedelmi cégek és a lakosság körében az 1990-es években terjedt el, fejlődése – Amerikához és Európához hasonlóan – összefüggött az adózási szabályokkal. Kezdetben leginkább egy kedvező adózási konstrukciót láttak benne, különösen az általános forgalmi adó és a társasági adó esetében. Azonban egyes szerzők nagyfokú óvatosságra intették a lízingbevevőket mondván: „*Óvakodj a görögötől, még ha ajándékot hoz is.*”⁶²⁴ A Magyar Lízingszövetség 1991-ben alakult meg, amely 2008-ban 44 céget tömörít. Magyarországon az operatív és pénzügyi lízing mellett a privatizációs,⁶²⁵ illetve a visszlízing terjedt el a 90-es évek elején.

⁶²⁰ in TAMÁS Lajos: *A lízingszerződés kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991. 70. o. és 127. o.

⁶²¹ http://www.szerszamgepgyartas.hu/hun/factory/csepel/csepel_02.htm

⁶²² 66/1970. (XI. 30.) PM rendelet, később ezt váltotta fel a 8/1982 (III. 8.) PM rendelet, majd a 36/1985. (X. 31.) PM rendelet.

⁶²³ in TAMÁS Lajos: *A lízingszerződés kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991. 67. o.

⁶²⁴ in LENGYEL Miklós –szerk.: *Lízing 1996. („Sz nyegbombázás” után)*. Verzál Könyvek, Budapest, 1996. 59. o.

⁶²⁵ jelenleg az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény szabályozza. (ez helyezte hatályon kívül a korábbi, az állam tulajdonában álló vállalkozói vagyont értékesítéséről szóló 1995. évi XXXIX. törvényt)

III.2. A LÍZING ÁLTALÁNOS JELLEMZÉSE

III.2.1. Fogalma

A lízingügyletre ma sem alakult ki egységes definíció, ahány szakkönyv, cikk, törvény- vagy szerződésjavaslat, annyi megoldással találkozunk. Általában a következő elemek dominálnak: bérlet⁶²⁶ vagy használat, birtoklás, finanszírozás, atipikusság,⁶²⁷ *sui generis*, szereplők, lízingtárgy. Maga a lízingügylet egy több szerződésből álló komplex jogviszony, amely tartalmaz egy el szerződést, egy adásvételt és a lízingszerződést, valamint a folyamat lezárásaként eshet legesen vagy biztosan vételi jogot.⁶²⁸ A joggyakorlatban azonban ezek a szakaszok ennyire élesen nem különülnek el egymástól, gyakran fordul elő, hogy az egész rendszert egy megállapodásban rendezik. Ez a szemléletmód található még az UNIDROIT lízing egyezményben, továbbá a hazai és nemzetközi szakirodalomban is. Folyamatát tekintve először a lízingbeadó adásvételi szerződéssel megvásárolja a gyártótól vagy a forgalmazótól a pénzügyi lízing tárgyát képező, a lízingbevevő által megfelelő gondossággal kiválasztott és átvett eszközt, majd azt a lízingszerződés megkötésével rendelkezésszerű használatra lízingbe adja a lízingbevevőnek.

A *lízingügylet* keretében a lízingbeadó adásvételi szerződéssel megvásárolja a gyártótól vagy a forgalmazótól a megrendelt, azaz a lízingbevevő által specifikált terméket, majd a lízingbeadó és a lízingbevevő között létrejött lízingszerződés alapján a lízingbevevő díj ellenében jogosult a termék használatára, a lízingbeadó pedig a tulajdonjog fenntartása mellett használati díjra, lízingdíjra tart(hat) igényt. A lízingszerződésben a felek azt is kiköthetik, hogy a lízing időtartamának lejáratakor a tulajdonjog átszáll-e a lízingbevevőre, vagy vételi jogot kap a lízingtárgy vonatkozásában. A lízingszerződés mindenkor előre meghatározott időtartamra szól, és a szerződés szerinti időtartam lejáratkor a lízingelt eszköz vagy visszakerül a lízingbeadó használatába, vagy átmegy a lízingbevevő tulajdonába. A pénzügyi lízing során a lízingtárgy megszerzésének annak meghatározott idejű használatának díja, a lízingdíj kifizetése több részletben történik, és ez a lízingdíj két – egymástól elválaszthatatlan – részből áll: a keresztlétszám (egyenlő az eszköz nettó beszerzési árával), kamatból (%). A *lízingszerződés* alatt egy olyan meghatározott időre szóló szerződést értünk, amely

⁶²⁶ in ZIEGLER Éva: *Lízing a mindenkinek*. Aula kiadó, Budapest, 2001. 11. o., A lízing a klasszikus értelmezés szerint egy olyan speciális bérlet...” vö. RÉCZEI László: *A leasing dióhéjban*. ELTE Jogi Továbbképzési Intézet, Budapest, 1992. 7. o., Hitel-bérleti szerződéssel (leasing) a bérbeadó ... bérbeadására kötelezi magát...”

⁶²⁷ MISKOLCZI BODNÁR Péter: *Atipikus szerződések (lízing, faktoring franchise)*. in Gazdaság és Jog, 1997/1. vö. PORKOLÁB Erika: *A lízing a polgári jog rendszerében*. in ELTE Seminarum 2002.

⁶²⁸ in PAPP Tekla: *Atipikus szerződések*; Palatia Nyomda és Kiadó Kft, 2006. 132.o.

alapján a lízingbeadó köteles valamely ingó vagy ingatlan dolog (lízingtárgy) birtoklására, használatára és hasznosítására vonatkozó jogait a lízingbevevő re átruházni, aki ellenszolgáltatásként köteles a szerződésben meghatározott kötelezettségek teljesítésre, különösen a lízingdíj megfizetésére, illetve legfeljebb a lízingtárgy tulajdonosát terhelő kötelezettségeket is átvállalni.⁶²⁹ A jogviszony további szereplővel bír, ha a lízingbeadó személye és a szállító, aki eredeti tulajdonosa a lízingtárgynak, elkülönül (közvetett lízing).

III.2.1.1. Az egyes nemzeti felfogások

Az angolszász és kontinentális jogfelfogás közötti különbség gyökere a lízing megjelenésének idejében, valamint a két kultúrkör közötti eltérő gazdasági fejlettségében keresendő. Az Egyesült Államokban és Angliában virágzó kereskedelmi és pénzügyi élet, illetve a megnövekedett beruházási kedv (feljebb vasút) hívta életre, így a bérletszerzés finanszírozás áll a középpontban. Közép-Európában az erős abszolutizmus és a kései forradalmak következtében egy 150-200 éves polgári, ezzel együtt a kefelhalmozási lemaradás volt ekkor, ezért inkább a (részlet)vételt és a tulajdonszerzést hangsúlyozták.

A lízing az *angolszász* pénzügyi élet, jogtalálománya. Ennek ellenére mégis egy-egy lízingszerződés fogalom, valójában a lízingügylet kifejezés ismert és ezen belül van a számtalan lízingtípus (*operating leasing, financial leasing, vendor leasing, captive leasing, sale and lease back*) létezik, így egységes definíció kialakítása nem lehetséges, és valójában – az angolszász jogfelfogásnak megfelelően – nem is szükséges. Az angol, amerikai jog a lízinget finanszírozási bérletnek tekinti,⁶³⁰ és a tulajdonjog az esetek zömében a lízingbeadónál marad. Ennek megfelelően a lízingszerződés legfeljebb elemei i) a felek azonosítása; ii) a berendezés leírása; iii) a lízing időtartama, feltételek; iv) díjfizetések száma, mennyisége, időpontja; v) kötelezettségek; vi) szavatolások; vii) szerződésesség.⁶³¹ A tulajdon átruházáshoz külön megállapodásra van szükség (*Conditional Sale Contract*). Az amerikai joganyagban és jogirodalomban az 1980-as évek elejétől a fogyasztási lízinggel (*consumer leasing*) is találkozhatunk,⁶³² amely a fogyasztási kölcsönhöz hasonlóan a fogyasztó érdekében szigorúbb szabályokat állapít meg az ügyletre.⁶³³ Érdemes lenne ezt a

⁶²⁹ in NOCHTA – KOVÁCS – NEMESSÁNYI: *Magyar polgári jog*, Kötelmi jog, Különös rész; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2004. 222.o.

⁶³⁰ in TAMÁS Lajos: *A lízingszerződés kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991. 101.o.

⁶³¹ in SHAPIRO, Samuel L.: *The ABC's of Leasing*. in University of Illinois Law Forum (1972)

⁶³² in COOLURIS, John G.; WINN, Edward L.: *Consumer Leasing Developments*. in Business Lawyer (1983-1984)

⁶³³ ROHNER, Ralph J.: *Leasing Consumer Goods: The Spotlight Shifts to the Uniform Consumer Leases Act*. in Connecticut Law Review. (2002-2003)

jogintézményt a magyar jogrendszerbe is átültetni, tekintettel a fogyasztási javak – f járm vek – nagymérték , nagymennyiség lízingjére.

A német jog nem ad egységes fogalmi meghatározást. Az operatív lízinget egy sajátos bérletfajtaként értelmezi, a pénzügyi lízinget pedig egy olyan sui generis szerz désként, amelyben megtalálható a használat, a bérlet, a részletvétel és a hitelszerz dés. A szakirodalomban itt is eltér nézetekkel találkozunk, vannak olyanok, akik a haszonkölcsönt, a bizományt továbbá a vételt emelik ki (Canaris),⁶³⁴ mások a bérletet (Westphalen) hangsúlyozzák és a BGB 535. §-ból indulnak ki,⁶³⁵ de a hitel-kölcsön finanszírozási megközelítés is ismert (Koch).⁶³⁶ A német jogi kultúrában a *Mietkauf* elnevezés is ismert, amely bérletvételként, bérletvásárlásként fordítható. Az osztrák jogban is atipikus bérlet, de hangsúlyozva, hogy nem a tartósjogviszony, hanem a célkötelmi jelleg (tulajdonátruházás) a domináns;⁶³⁷ illetve sajátos dologátengedési szerz dés (*Sachüberlassungsvertrag*), vagy olyan jogügylet, amelyben a bérlet és az adásvétel keveredik. Az olasz jog a német megoldást vette át, mivel az elmúlt tíz évben a két ország közötti lízing piac meger sődött, f leg az olasz érdekeltség miatt Németországban.⁶³⁸ Ennek hatására a finanszírozási bérletb l indulnak ki (Shlesinger, Fossati),⁶³⁹ továbbá ugyanolyan éles különbséget tesznek az operatív és a pénzügyi lízing között. A francia jog a bérletet teszi a középpontba, és amennyiben nem történik tulajdonátruházás, *location*-nak (operatív lízing), ellenkez esetben – kiemelve pénzügyi, finanszírozási természetét – *crédit bail*-nak nevezi (pénzügyi lízing), amelynél kötelez tartalmi elem a lízingbevev számára az opciós (vételi) jog biztosítása.⁶⁴⁰ A lízingtársaságokról a 1966. évi 455. törvény, a lízingtranzakcióról a 1967. szeptember 28-i miniszteri rendelet rendelkezik.⁶⁴¹ Spanyolországban az 1988. évi 26. törvény rendelkezik a lízingr l, amely *arrendamiento financiero* néven szabályozza. A jogszabály mind az ingó, mind az ingatlan lízinget lehet vé teszi, a minimális futamid el bbinél 2 év, utóbbinál 10 év. Az ügylet célja, hogy a lízingbevev el írásai alapján megszerzett eszköz használati jogát a lízingbeadó a szerz désben lefektetett lízingdíj ellenében átruházza. A

⁶³⁴ B vekben in CANARIS, Claus-Wilhelm: *Bankvertragsrecht*. 2. Aufl. Berlin/New York 1981. 1710. o.

⁶³⁵ in WESTPHALEN, Friedrich Graf von: *Der Leasingvertrag*. Verlag Dr. Otto Schmidt KG. Köln, 1987. 31. következ oldalak. vö. REINICKE – TIEDTKE: *Kaufrecht*. Luchterhand Verlag, 2005. Leasing fejezete

⁶³⁶ KOCH, Ernst-Gerald: *Störungen beim Finanzierungsleasing*. Berlin 1981. 99. o.

⁶³⁷ in EGGER, Anton – KREJCI, Heinz: *Das Leasinggeschäft*. Wien, 1987. 46-62. o.

⁶³⁸ <http://www.deutsche-leasing.com/it/en/leasing-italy.html>

⁶³⁹ in SHLESINGER, Piero: *Manuale di diritto privato*. Giuffrè Editore, 2004. 425-426. o. és FOSSATI, Giorgio: *Il Leasing. Nuovi Strumenti Finanziari*. Buffetti Editore, 1987. 11. o.

⁶⁴⁰ in NOCHTA – KOVÁCS – NEMESSÁNYI: *Magyar polgári jog, Kötelmi jog, Különös rész*; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2004. 222-223.o.

⁶⁴¹ in RÉCZEI László: *A leasing dióhéjban*. ELTE Jogi Továbbképz Intézet, Budapest, 1992. 12. o.

futamid végéig a lízingbevev opciós joggal élhet.⁶⁴² Mint látható, a országok különböző megoldásaitól függ, hogy a nemzeti jogi karakternek megfelel en hogyan értelmezik a lízing jogviszonyt.⁶⁴³ A magyar jogtudomány is a nemzetközi felfogásokból kiindulva a (tartós)bérlet,⁶⁴⁴ a haszonbérlet,⁶⁴⁵ a hitel-kölcsön,⁶⁴⁶ valamint adásvétel⁶⁴⁷ egyes elemeit hangsúlyozza.

III.2.1.2. Fajai

Az elmélet számos típusát ismeri, a legáltalánosabb megkülönböztetés a lízing vételi jogot biztosító ügyleti karaktere alapján történik: az operatív és a pénzügy lízing. Az *operatív lízing* (ritkábban működési lízing, *operating leasing*) esetén a vételi jog nem tartalmi eleme a szerződésnek, tehát egyértelműen a bérleti elem dominál, szokták tartós bérletnek is tekinteni. A *pénzügyi lízing* (*financial leasing*) közvetlen finanszírozási forma, amelynek két típusa van: az egyik a zártvég (*closed-end leasing*), ahol biztos a tulajdonátruházás; a másik a nyíltvég (*open-end leasing*), ahol a lízingbevev az ügylet végén nyilatkozik, hogy kíván-e élni vételi jogával, azaz akar-e tulajdont szerezni a lízingtárgyon. A *vissz lízing* (*sale and lease back*) egy olyan sajátos refinanszírozási konstrukció, amikor az ügyfél eladja a hitelintézetnek az eszközt és azt újra visszalízingeli.⁶⁴⁸ Az *allízing* (*subleasing*) során a lízingbevev továbblízingeli más személynek a lízingtárgyat, ha mindkét ügylet esetén lehetőség van a vételi jogra, akkor *szendvics lízing*ről⁶⁴⁹ beszélünk. Különös kombinációs lehetőség az *al-vissz lízing*, amely nem elterjedt forma, mégis komoly gazdasági érdekek bizonyítják létjogosultságát.⁶⁵⁰ A vállalat nem rendelkezik telerrel, de a piaci viszonyok telerkészültségre késztetik, így eszközeit vissz lízingeli egy lízingtársaságtól, majd azt ügyfelei részére operatív allízingbe adja.

⁶⁴² in CSIBY – KISS – SÁRHEGYI – TULLER: *Lízing*; Unió Lap és Könyvkiadó, Budapest, 1992. 20.o.

⁶⁴³ Részletesen lásd 4. számú melléklet: A lízingre vonatkozó jogi szabályozás összehasonlító táblázata a Leaseurope országokban.

⁶⁴⁴ in TÓTH Barnabás – SZABÓ S. László: *A belföldi lízing a pénzügyi szabályozásban*. Világgazdaság, 1984. július 14.

⁶⁴⁵ pl. FOGARAS István: *A leasing üzlet külföldi tapasztalatai*. Pénzügyi Szemle 1981. 6. szám

⁶⁴⁶ in BOTOS Katalin – TERTÁK E. György: *A lízing – eszköz a gazdasági fejlődés és rugalmas gazdálkodás szolgálatában*. Közgazdasági Szemle, 1984. 12. szám

⁶⁴⁷ *Mi a lízing?* Világgazdaság melléklete. 1984. febr. 1. (a német irodalomban Emmerich, Ebenroth és Plathe alapján)

⁶⁴⁸ ULPH, Janet.: *Sale and Lease-Back Agreements in a World of Title Relativity: Michael Gerson (Leasing) Ltd v. Wilkinson and State Securities Ltd*. in *Modern Law Review* (2001) továbbá SHAPIRO, Samuel L.: *The ABC's of Leasing*. in *University of Illinois Law Forum* 1972.

⁶⁴⁹ részletesebben <http://ezinearticles.com/?What-Is-A-Sandwich-Lease?&id=481499>

⁶⁵⁰ GÉVAI Gábor – JÁNOSI Kornél – RUTAI István: *A lízing és finanszírozása*. Kaposvári Nyomda Kft. 1995. 16. o.

A *szervizlízing* (*service leasing*) lényege, hogy a lízingbe adó, vagy általa megbízott cég, a finanszírozás mellett karbantartási, javítási, szervizszolgáltatásokat is vállal. Ettől meg kell különböztetni a *full service lízinget*, mert az – mint azt neve is mutatja – az ügylet minden járulékos elemére is kiterjed pl. közterhek, engedélyek, biztosítás, esetleg szervíz stb. A *vendor lízing* során a szállító/gyártó saját termékét adja lízingbe, a lízingcég a forgalmazó (*vendor*), azaz a gyártó meghosszabbított keze, leányvállalata. A megbízható, állandó szállítói kapcsolat jelentős mértékben csökkenti a lízingtársaság szállítói kockázatát. A *captive lízing* esetében egy multinacionális vállalathoz szorosan kapcsolódik egy lízingvállalkozás, a név arra utal, hogy a multicég mintegy a fogságában tartja a másik céget. A *privatizációs lízing* esetén a lízingelt eszköz állami tulajdon.

A *cross border lízingbe* nemzetközi elem kerül, így az lehet import vagy export lízing.⁶⁵¹ Találkozhatunk még a *szamuráj lízinggel* is, amely Japánon kívüli berendezésekre vonatkozik jelenben meghatározva.

A *lízingelt eszköz* lehet i) ingó (autó, motorkerékpár, számítógép) ii) hajó, repülőgép iii) ingatlan (föld, épület, lakás) iv) vagyoni érték jog (szerzési jog, társasági részesedés, szolgálat). Újabban megjelent a nukleáris lízing,⁶⁵² víz lízing (*water leasing*),⁶⁵³ illetve a humán tőke lízing.⁶⁵⁴ A lízing tárgya lehet egyedi (*equipment* vagy *term leasing*), komplett üzemi berendezés (*plant leasing*) vagy ritkán fajlagos, megújuló lízing (*revolving leasing*). A lízingelt tárgyak állapota lehet új (*first hand*) vagy használt (*second hand*), ez utóbbi másik megfogalmazásban újralízingelést jelent.

Az *alanyai* alapján beszélhetünk közvetlen és közvetett lízingről. A *közvetlen* lízing esetén a jogviszony kétszemélyes: a lízingbevevő közvetlenül az elállítótól, a gyártótól lízingeli a lízingtárgyat. A *közvetett* lízingbe harmadik személy, azaz a lízingcég, hitelintézet, pénzügyi vállalkozás is bekapcsolódik, finanszírozza az ügyletet.

Amennyiben a felek rögzítik a lízingtárgy *felhasználási módját, célját* akkor *individuális* lízingről beszélünk, ha nem akkor *bianco*. Az *időtartam* szerint lehet rövid- (1-2 év),

⁶⁵¹ Bővebben in HEATHER, Thomas S.; COLLINS, Martha Traudt: *Secured Financing of Machinery and Equipment, including Cross-Border Leasing and Conditional Sales Contracts*. in United States – Mexico Law Journal 1997.

⁶⁵² BEAUFOY, Mark: *Is the Law of the Sea Ready for Nuclear Leasing*. in Macquarie Journal of International & Comparative Environmental Law. Volume 3 No. 2. 2006.

⁶⁵³ FERGUSON, John J.; HALL, Barbara Chillcott; RANDALL, Brianna: *Keeping Fish Wet in Montana: Private Water Leasing: Working within the Prior Appropriation System to Restore Streamflows*. in Public Land & Resources Law Review. 2006. valamint CRAMMOND, James D.: *Leasing Water Rights for Instream Flow Uses: A Survey of Water Transfer Policy, Practices and Problems in the Pacific Northwest*. in Environmental Law 1996.

⁶⁵⁴ LIBENSON, Daniel J.: *Leasing Human Capital: Toward a New Foundation for Employment Termination Law*. in Berkeley Journal of Employment & Labour Law. 2006.

közép- (2-5 év) és hosszútávú, akár 50 év is. Attól függ en, hogy a lízingbevev vel milyen a termelési, elállítói, gyártói, szállítói kapcsolat, megkülönböztetünk direkt (közvetlen) és indirekt (közvetett, a közvetítő általában pénzügyintézet) lízinget. Az operatív lízing általában direkt, a pénzügyi lízing indirekt.

III.2.2. Gazdasági szerepe

A lízing olyan finanszírozási forma, amely közvetve, vagy közvetlenül eszközök finanszírozására szolgál,⁶⁵⁵ bérleti konstrukció keretében.⁶⁵⁶ Más megközelítésben egy olyan telt kejtatási forma, amely alkalmas arra, hogy az igénybevev képes legyen nyereségesen m ködtetni a pénzkihelyezést.⁶⁵⁷ A hangsúly nem az anyagi javak ideiglenes kölcsönzésén, hanem finanszírozásán van, ezért több egy egyszer bérletnél. Az angol terminológia szerint *secured asset financing*, azaz a mérleg eszközoldalának közép vagy hosszúlejáratú, biztosított finanszírozása, ahol a biztosíték a lízingtárgy tulajdonjoga, ritka esetben zálogjog.⁶⁵⁸ A gazdasági életben a lízinget alapvet en három célból szokták alkalmazni: i) új eszközök, berendezések finanszírozása – banki hitel alternatívája;⁶⁵⁹ ii) forgót ke szerzése a visszalízingelés által (*sale and lease back*); iii) az eladó árukészletének részletfizetésszerű megoldással való csökkentésére.⁶⁶⁰ Az operatív lízing a kínálati oldalhoz, a termeléshez kapcsolódik, és a gyártók értékesítési formáinak kib vítését jelenti. A pénzügyi lízing a keresleti oldalhoz köt dik, mivel a lízingbevev pénzügyi problémáit oldja meg.⁶⁶¹ A lízing általában a vételhez szükséges pénzeszközök hiánya miatt jön létre, de úgy, hogy a vétel csak átmeneti elhalasztásra kerül, arra az időre viszont a használat és a hasznosítás biztosított, tehát a hitel egy sajátos formája: a hitel-bérlet.⁶⁶²

A lízing minden történelmi korban megtalálható, és megfigyelhet , hogy rendszerint a telt keigényes beruházásokhoz kapcsolódik: kereskedelmi vállalkozások, építkezések, vagy akár háborúk; illetve a lakosság számára a kedvelt nagyobb érték fogyasztási eszközök: pl. személygépjárm . Számos esetben a vállalkozó befektet nem tudja, vagy nem is kívánja megvásárolni a szükséges berendezéseket, épületeket még akár halasztott fizetési

⁶⁵⁵ in LEVY, David A.: *Financial Leasing under the UNIDROIT Convention and the Uniform Commercial Code: A Comparative Analysis*. in Indiana International & Comparative Law Review 1994-1995.

⁶⁵⁶ in VERNIMMEN, Pierre – QUIRY, P. – DALLOCHIO, M. – LE FUR, Y. – SALVI, A.: *Corporate Finance – theory and practice*. Jhon Wiley & Sons Ltd, 2006. 106. és 959. o.

⁶⁵⁷ in DEAN, Joel: *The Economics of Equipment Leasing*. in University of Illinois Law Forum 1962.

⁶⁵⁸ B vebben in KRAUS, Brent.: *Leasing as an Alternative to Secured Financing*. in Saskatchewan Law Review 1999.

⁶⁵⁹ in BEROLD, Robert –edited: *Leasing for Small and Micro Enterprises*. ILO Publications 2003. 3. o.

⁶⁶⁰ in GELLÉRT Andor: *Banküzletek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 115. o.

⁶⁶¹ in TAMÁS Lajos: *A lízingszerz és kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991. 82. o.

⁶⁶² in SZENTIVÁNYI Iván: *Bankjog*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988. 374. o.

kondíciókkal sem: vagy azért, mert nincs elég pénze, vagy azért, mert az eszközre csak ideiglenesen van szüksége.⁶⁶³ A lízing konstrukcióban kisebb t ke-használóval tudja elérni majdnem ugyanazt a mérték profitot. Emellett érdemes megfigyelni, hogy a vállalkozó döntését az adózási szempontok is befolyásolják. Leginkább az általános forgalmi adó vagy hozzáadott-értékadó és a számviteli értékcsökkenési, amortizációs rendelkezések játszanak szerepet. A dilemma mindig a következő: lízingelni, vagy megvenni az állóeszközt.⁶⁶⁴ Mindig az ügyfél gazdasági helyzete és a pénzügyi szabályok döntenek el, hogy a hitelfelvétel, a vétel vagy a lízing a legkedvezőbb finanszírozási konstrukció. Eszközfinanszírozás esetén általában a lízing lesz az, mivel nincsenek olyan járulékos terhei, mint egy hitelnek. A hitelt leginkább a biztosítékok drágítják meg, amelyeket az adós szinte nem is tud használni a lejáratig. A lízing esetében pedig lehetősége van, hogy a finanszírozott eszközzel termelje meg a szükséges lízingdíjat és a profitot.

A hitelintézetek is hamar meglátták a gazdasági fantáziát az ügyletben, hiteltevékenységük természetes meghosszabbításának tekintették, számos elemet használtak fel a hitel-kölcsönyszerződésekben, innen jött a hitelbérlet kifejezés.⁶⁶⁵ Ennek háttérében az is állt, hogy lízingcéget olcsóbb és egyszerűbb alapítani, mint bankot. A bankok hitelkihelyezéseikkel kockázatot vállalnak, a legnagyobb rizikó a vissza-nem-fizetés. Természetesen a lízing esetében is van kockázat, ha a lízingbevevő nem fizet, de akkor ott van biztosítékként a lízingtárgy tulajdonjoga. A szerződés megszegését, felmondását követően nem éri veszteség, mert ha nincs szüksége az eszközre, eladja piaci áron. Veszteség nem éri, mert a lízingdíjat úgy állapították meg, hogy az kövesse az eszköz értékcsökkenését.

A lízing előnyei:⁶⁶⁶

- i. pénzügyi lízing esetén a tulajdonszerzés hosszabb időszak alatt, de kisebb összeg befizetésekkel valósul meg;
- ii. az operatív lízing rugalmasabb a pénzügyi lízingnél;
- iii. a számviteli-adózási szempontú amortizáció a lízingdíj költségkénti elszámolásával gyorsítható, gyorsítva ezzel a technikai fejlesztést;
- iv. a lízingügyletbe beruházási kedvezmény, és kedvezőbb amortizációs szabályok kapcsolódhatnak;
- v. a futamidő a technikai élettartamhoz igazodik;
- vi. ösztönzi az eladást és a termelést;
- vii. kíméli a saját forrásokat;
- viii. a lízingdíj előre kalkulálható, megállapodás függvényében a progresszív, degresszív vagy szezonális jövedelemrátkhoz igazítható;

⁶⁶³ in SHAPIRO, Samuel L.: *The ABC's of Leasing*. in University of Illinois Law Forum 1972.

⁶⁶⁴ in GELLÉRT Andor: *Banküzletek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 115. o.

⁶⁶⁵ in HUSZTI Ernő: *Banktan*. Tas Kft. 1996. 107. o.

⁶⁶⁶ in LENGYEL Miklós –szerk.: *Lízing 1996*. („Sz. nyegbombázás” után). Verzál Könyvek, 1996. 10-11. o. és Junkertné SZ. CS Zsuzsanna: *Lízing kézikönyv*. Adónet.hu Kft. Budapest, 2007. 12. o.

- ix. könnyebb hozzájutni, mint a bankhitelhez;
- x. a lízingbeadó számára többletgarancia az t megillet tulajdonjog;
- xi. bizonyos feltételek esetén olcsóbb, mint a bankhitel.

A lízing hátrányai:⁶⁶⁷

- i. a pénzügyi lízing gyakorlatilag nem mondható fel a lízingbevev részér l;
- ii. amennyiben a lízingbeadó felmondja, akkor az addigi „ befektetés ” elvész;
- iii. drágább lehet, mint a bankhitel.

2006-ban az Leaseurope országok éves lízingforgalma elérte a 287 milliárd eurót, ebb l Magyarországra 3,9 milliárd € jut. Az els három ország: Egyesült Királyság (54,29 milliárd €), Németország (49,5 milliárd €) és Olaszország (48,1 milliárd €).⁶⁶⁸

III.2.3. Kötelmi jellege

Miel tt a lízingügylet kötelmi jellegének tárgyalására kerülne sor, érdemes és szükséges néhány elméleti alapvetés összefoglaló ismertetése.⁶⁶⁹

III.2.3.1. Az atipikus, a vegyes és a többalanyú kötelmekről

Mára a mindennapi élet számos olyan új szerz déstípust, szerz dési konstrukciót alkalmaz, amelyek megközelítéséhez újfajta kötelmi jogi elméletek szükségesek. A legelterjedtebb kategóriák i) az atipikus szerz dések; ii) a vegyes szerz dések és iii) a többalanyú szerz dések.

A tipikus és az atipikus szerz désekre nincs egységes fogalom. Az *atipikus szerz désekr* l általában elmondható, hogy i) idegen eredet elnevezés (magyarul pontos egy szavas megfelel je nincs); ii) e szerz dések kialakulása nem jogalkotással történt, hanem külföldi mintára születtek, melyeket a magyar szokások tovább alakítottak; iii) a Ptk. különös részében nem találhatóak meg a nevesített szerz dések között;⁶⁷⁰ iv) a Ptk. 200. § (1)-ben a szerz dési szabadság elve szerint, ezek az atipikus szerz dések jogszer ek; v) az egyik szerz d fél mindig legtöbbször gazdálkodó szervezet; vi) írásban kötik; vii) tartós, huzamos jogviszonyt, hosszú távú piaci kapcsolatot fednek le; viii) er teljes közjogi befolyás alatt állnak.⁶⁷¹ Az atipikus szerz dés lehet: i) egyedi-egyszeri (jogalkotás, jogalkalmazás szempontjából nincs jelent sége pl. házmesteri szerz dés, projektszerz dés); ii) vegyes

⁶⁶⁷ lásd el z lábjegyzet

⁶⁶⁸ Leaseurope 2006. Annual Enquiry

⁶⁶⁹ A III.2.3.1. pont a faktoring kötelmi jellegének tárgyalásakor is jelent séggel bír.

⁶⁷⁰ A Ptk-beli nevesítés önmagában még nem eredményezi, hogy az adott szerz dés tipikus, alaptípus lesz (lásd bizomány, szállítványozás stb.)

⁶⁷¹ <http://209.85.135.104/search?q=cache:z98pLDpBiuQJ:tipi.tapi.hu/egyetem/VII.%2520felev/atipikus/atipikussipi.doc+tipikus+atipikus+szerz%C5%91d%C3%A9s&hl=hu&ct=clnk&cd=4&gl=hu>

(több kötelem típus, pl. konzorcium, privatizációs szerzések); iii) nevesített. Amennyiben bekerülnek a nemzeti joganyagba, azaz nevesítik a jogszabályokban, azzal elveszítik atipikus jellegüket.⁶⁷² A „jogon kívüliség” számos problémát is felvet, ilyen például: melyek a szerzések lényeges elemei, illetve mely jogszabályokat, jogszabályhelyeket kell alkalmazni az adott ügylettel kapcsolatosan.

A *vegyes szerzések* három elméletcsoport szerint lehet megközelíteni: i) *abszorpciós elmélet*: az egyik szolgáltatás, mint f típus lesz a döntő; ii) *kombinációs elmélet*: több szerzéstípus egyszerre, de mindegyik elemre a saját szabályait kell alkalmazni, pl. adásvétellel kombinált ajándékozás; iii) *kreációs elmélet*: a több szerzéstípus tényállásait egy egységben kell felfogni, és nem lehet azokat elemeire bontani.⁶⁷³

A *többalanyú kötelek* elmélete hosszabb fejlődés eredménye. Szladits Károly szerint „... lehetséges, hogy a kétszemélyes kötelemben, ugyanabban az érdekállásban, több személy osztozik.”⁶⁷⁴ Ennek típusai az osztott, az együttes és az egyetemleges kötelek. Eörsi Gyula azt a megállapítást tette, hogy több alany különféle pozícióban „szerepelhet a szerzésekben úgy, hogy az egyes pozíciók egymástól önállóak, és szerepelhet úgy, hogy valamelyik pozíció egy másiknak a járuléka.”⁶⁷⁵ Ezt egészíti ki Tamás Lajos azzal, hogy a több érdekállású (pluralisztikus) kötelekben a „további személyek vagy az alapjogviszony valamelyik érdekállásához, avagy pedig magához az alapjogviszonyhoz járulhatnak, kapcsolódhatnak.”⁶⁷⁶ Az alapjogviszonyhoz kapcsolódó másodlagos kötelek típusai: i) járulékos kötelek; ii) párhuzamos kötelek; iii) csatlakozó kötelek; iv) láncolatos, reflex kötelek.

Az *angolszász jog* nem a kötelem tárgyára teszi a hangsúlyt, hanem az igényérvényesítés lehetősége alapján kategorizál: i) *several liability*: a követelés minden kötelezett ellen önállóan érvényesíthető; ii) *joint liability*: a követelés csak minden kötelezett ellen érvényesíthető; iii) *joint and several liability*: a jogosult tetszése szerint az egyes kötelezettek ellen.⁶⁷⁷ A common law a maga esetrel esetre következtetési módszerével jóval hamarabb

⁶⁷² Remélhetőleg az új Ptk. jelenlegi javaslata szerint a lízing, a faktoring és a franchise is nevesítve lesz.

⁶⁷³ B. v. in VÉKÁS Lajos: *A szerzések és a szerzések rendszerének fejlődésének csomópontjai*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.

⁶⁷⁴ in SZLADITS Károly szerint: *A magyar magánjog vázlatja*. II. Rész Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933. 74. §. Többalanyú kötelek.

⁶⁷⁵ in EÖRSI Gyula: *Kötelmi jog, Általános rész*. Tankönyvkiadó 1979. 220-221. o.

⁶⁷⁶ in TAMÁS Lajos: *A lízingszerzések és kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991. 48-55. o.

⁶⁷⁷ in SZÁSZY István: *A kötelmi jog általános tanai*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1943. 7. o.

jutott el a szerz és általános fogalmának határáig, mint az absztrakciókban jelesked , filozofikus töltés német jog.⁶⁷⁸

III.2.3.2. A lízing kötelmi jellege

Az egyes nemzeti jogrendszerek túlnyomó részében nincs külön rendelkezés a lízingszerz ésre, így leginkább a polgári törvénykönyv, vagy magánjogi kódex, illetve a kereskedelmi törvénykönyv idevonatkozó szabályait alkalmazzák. A lízingszerz és atípus, vegyes, többalanyú kötelelem,⁶⁷⁹ amelyben az alábbi kötelmek jelen(het)nek meg: bérlet, használat és adásvétel, továbbá, mivel finanszírozási forma a hitel és kölcsön elemei is.⁶⁸⁰ A lízing lényege a tulajdon- és a használati jog kettéválasztásán alapul.⁶⁸¹ A *bérlet*, a *hasznóbérlet*, illetve a *használati* kötelmi elemek egyértelm ek, mivel ideiglenes használatba adás, hasznok szedésének átengedését, az eszköz birtoklását is magába foglalja, továbbá az angol név is erre utal. Az *adásvétel* nem jelentkezik szükségszer en, de ez jogi kultúránként változik, hazánkban szinte mindenki tulajdonátruházásra gondol. Az adásvétel részletszabályai közül érdemes megemlíteni a *vételi jogot*, a *részletvételt* és a *tulajdonjog fenntartásával történ adásvételt*. Egyes altípusoknál: a vendor és a captive lízing esetében a *szállítási szerz és* szabályai is alkalmazhatók. Visszlízíngnél a *visszavásárlási jog* szabályai is jelentkezhethetnek. A *hitel-kölcsön* elemei azért fontosak, mert az ügylet lényege a közvetlen vagy közvetett finanszírozás, így az azzal kapcsolatban már kialakult és részletesen kimunkált bankgyakorlatból számos praktika felhasználható a lízing esetében is. A lízingbeadó számára az egész tranzakció valójában hitelügylet, a lízing az a jogi forma, amellyel a felek a szükséges hitelt biztosítják a lízingbevev számára.⁶⁸²

Az egyes kötelmekt l való *elhatárolási kérdéseket* itt nem érdemes túlzott részletességgel tárgyalni,⁶⁸³ mivel a fentiek alapján egyik klasszikus, a magánjogi kódexben általában nevesített, szerz ésnek sem felel meg teljes mértékben. A *kölcsön* esetében az egyetlen különbség, hogy a dolog nem kerül a lízingbevev tulajdonába.

⁶⁷⁸ in VÉKÁS Lajos: *A szerz ésí rendszer fejl ésí csomópontjai*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 37-38.

⁶⁷⁹ in TAMÁS Lajos: *A lízingszerz és kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991. 80. o. Vö. GYERGYÓINÉ RUDNAI Vera: *Nemzetközi helyzetkép a lízíngr l*. Pénzügyi Szemle, 1985. 3. sz. 225. o.

⁶⁸⁰ in *Az új Polgári Törvénykönyv – javaslat – normaszöveg és indokolás*. 2006.

⁶⁸¹ in Junkertné SZ CS Zsuzsanna: *Lízínng kézikönyv*. Adónet.hu Kft. Budapest, 2007. 11. o.

⁶⁸² in RÉCZEI László: *A leasing dióhéjban*. ELTE Jogi Továbbképz Intézet, Budapest, 1992. 13. és 22. o.

⁶⁸³ Err l b vebben lásd in MISKOLCI BODNÁR Péter: *A lízingszerz ésék tartalma és elhatárolása más szerz és típusoktól*. in Jogtudományi közlöny, 1987. 1. sz.

A *bérlettel* és a *részletvétellel* kapcsolatban azonban érdemes felhívni néhány különbségre a figyelmet. A lízing sokkal dinamikusabb, mert a lízingbevevő bármelyik céget megkeresheti, és bármelyik eszközt kiválaszthatja, míg bérletet csak olyannal köthet, akié a dolog feletti rendelkezési jog, már az ügylet megkötése előtt is. Bérlet esetén a bérleti díj mindig előre jár, lízing esetében a szerződés szerint, de általában utólag, mint a hitelkölcsönnél. A lízingdíj minden költséget tartalmaz, a bérletnél általában a bérbeadó viseli a közterheket és a további költségeket (Ptk. 427. §). A dolog elpusztulásakor a bérlet megszűnik, a lízing esetében pedig minden követelés egyösszegben lejárttá válik. A *haszonbérlet* tárgya a Ptk. 542. § (1) szerint csak hasznot hajtó dolog lehet, a lízingé bármi. A haszonbér a felek megállapodása alapján természetben is járhat, a lízingdíj – mivel pénzügyi szolgáltatás – csak pénzben. A rendkívüli felújítás költségei a haszonbérbeadót, míg lízing esetében a lízingbevevőt terhelik.

Az *adásvétel* causája a tulajdonszerzés, tulajdonátruházás, ez a lízing esetében két alkalommal szerepel: i) pénzügyi lízingcéggel tulajdonszerzése; ii) pénzügyi lízing esetében az ügylet lezárásakor történő automatikus vagy vételi jogon alapuló tulajdonátzárlás.⁶⁸⁴ De a pénzügyi lízing jogcíme nem ez, hanem a használat,⁶⁸⁵ valójában a finanszírozás. A *részletvételt* is meg kell külön említeni, a hasonlóságok ellenére, azaz hogy i) a kárveszélyt a vevő viseli; ii) az ellenszolgáltatás részletekben történik,⁶⁸⁶ iii) esetleg a tulajdonjog fenntartása is megjelenik mint biztosíték; jelentős, lényegi különbségek vannak. A részletvétel az adásvétel egyik speciális fajtája, amelynek célja, (causája) a tulajdonátruházás, pusztán az ellenérték megfizetése történik több részletben, alkalommal, a tulajdonos azonnal megváltozik. Az operatív lízing esetében nincs tulajdonos változás, nyílt végű pénzügyi lízing esetében ez a lízingbevevő döntése, zártvégű esetében automatikus, de a causa még ekkor sem (csak) a tulajdonátruházás, hanem a finanszírozás. További különbség, hogy a részletvétel esetén az ellenérték, vételár megegyezik a dolog értékével, míg pénzügyi lízing esetén a ténylegesen (eszköz ára) kamat és egyéb költség is kiegyezíthető. Más megközelítésben az ellenérték részletvételnél a tulajdonátruházás ellenszolgáltatása, míg lízing esetében a használat és az esetleges tulajdonjog díja. Amennyiben

⁶⁸⁴ in JUNKERTNÉ SZ. CS Zsuzsanna: *Lízing kézikönyv*. Adónet.hu Kft. Budapest, 2007. 28-29. o.

⁶⁸⁵ in BÁNSÁGI Györgyi: *Pénzügyi lízing, operatív lízing vagy adásvétel?* in *Gazdaság és Jog* 1997/11. szám

⁶⁸⁶ Ptk. 376. § (1) A felek megállapodhatnak, hogy a vevő a vételárat meghatározott időpontokban, több részletben fizeti meg, és a dolgot a vételár teljes kiegyenlítése előtt neki átadják (részletvétel). (4) A vevőnek átadott dolog elpusztulásának vagy értékcsökkenésének veszélyét – a tulajdonjog fenntartása esetében is – a vevő viseli.

felek kikötötték és a vevő nem fizeti a részlet(ek)et az eladó elállhat a szerződést,⁶⁸⁷ a lízing esetében viszont azonnali hatállyal felmondással élhet. Az adásvételhez kapcsolódik a *vételi jog*. A lízingszerződés színlelt ügyletté válik, ha a lejárat előtt a lízingbevevő a vételi jogot gyakorolhatja, azaz megszerzi a lízingtárgy tulajdonjogát, ez esetben valójában adásvételi szerződés jött létre.⁶⁸⁸

Az *operatív lízinget* általában tartósbérletnek tekintik, és ennek megfelelően a bérlet szabályait alkalmazzák, az elhatárolás a kockázatviselésben keresendő, lízing esetében a lízingbevevő átvállalja a dolog elvesztésének, illetve a véletlen károsodás veszélyét is.

III.2.4. A magyar jog

III.2.4.1. A hatályos joganyag

A hazai magánjog nem nevesíti a lízinget, így nem tartalmaz arra vonatkozó közvetlen rendelkezéseket, kötelmi jogunkban, mint atipikus szerződést helyezük el, amelyre a használat, a bérlet, az adásvétel és a hitel-kölcsön szabályait megfelelően alkalmazza a magyar bírói és joggyakorlat.

A – pénzügyi – lízingről a Hpt., a 2007. évi CXXVII. törvény általános forgalmi adóról (Áfa. tv.) és a 2000. évi C. törvény számvitelről (Számv. tv.), az 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról (Szja. tv.) is definiálja, továbbá az 1990. évi XCIII. törvény az illetékekről is tartalmaz rendelkezéseket. Emellett még a 250/2000. Kormányrendelet a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól,⁶⁸⁹ és a társasági adóról és az osztalékadóról

⁶⁸⁷ Ptk. 376. § (2) Az eladó írásban kikötheti az elállás, illetve a részletfizetési kedvezmény megvonásának jogát arra az esetre, ha a vevő a részletet az esedékességkor nem fizeti meg. Ezzel a jogával az eladó a részlet megfizetésének elmulasztása esetében csak akkor élhet, ha a vevő tényleg a legutóbbi értesítette, és neki a teljesítésre megfelelő időt engedett. (3) Ha az eladó a szerződést elállt, a vevő köteles használati díjat fizetni, továbbá meg kell térítenie azt a kárt, amely a dolog rendeltetésszerű használatával járó értékcsökkenést meghaladja.

⁶⁸⁸ in RÉCZEI László: *A leasing dióhéjban*. ELTE Jogi Továbbképzési Intézet, Budapest, 1992. 23. o.

⁶⁸⁹ 250/200 Korm. R. 5. § (3) h) a pénzügyi lízinggel kapcsolatos követelést a Hpt. 2. számú melléklete I. részének 11. pontjában meghatározott, a lízingszerződés tárgyát képező, a lízingbevevő részére beszerzett és a lízingbevevő könyveiben kimutatott – beruházásként elszámolandó – eszközök számlázott (általános forgalmi adó nélküli) értékének – a lízingdíj tényleges részével még ki nem fizetett összegében – a következő lehetések közül választott módon: – a lízingbeadáskor a lízingbeadó által a lízingbevevő felé számlázott, a fizetendő általános forgalmi adót nem tartalmazó követelés összegében. A számlázott összeg nem foglalja magában a pénzügyi lízinggel kapcsolatos követelés után felszámított kamat összegét. A lízingbeadott eszköz könyv szerinti értékét a lízingbeadáskor a nem pénzügyi és befektetési szolgáltatás ráfordításai között, a számlázott összeget pedig a nem pénzügyi és befektetési szolgáltatás bevételeként kell elszámolni a pénzügyi lízinggel kapcsolatos követelésekkel szemben. Ezzel egyidejűleg a lízingbevevőnél a kötelezettségekkel szemben a beruházások között kell nyilvántartásba venni a lízingbevevő által a lízingbevevő felé számlázott, a pénzügyi intézmény által kifizetett, az eladótól felszámított általános forgalmi adót nem tartalmazó ellenérték összegében. A pénzügyi lízinggel kapcsolatos követelés összege nem foglalja magában a felszámított kamat összegét.

szóló 1996. évi LXXXI. törvényben is találkozunk szabályokkal. E törvények, jogszabályok fogalomalkotásával kapcsolatban néhány hiányosságot kell megemlíteni:

- i. csak a pénzügyi lízinget szabályozzák;
- ii. eltér az ügylet felfogása, egyes törvények (Hpt. Áfa tv.) mint tevékenységet, mások (Szja tv, Számv tv.), mint szerzést határozzák meg;
- iii. nem egységesek a definíciók, mindegyik jogszabály a saját nézőpontjából közelíti meg az ügyletet, van olyan jogszabály (illeték törvény), amely nem tartalmaz meghatározást, csak rendelkezik róla.

A *hitelintézeti törvény* a pénzügyi lízinget, mint tevékenységet definiálja, így része lesz a szabályozott pénzügyi ágazatoknak. A Hpt. 2. számú melléklet 11. pontja szerint a pénzügyi lízing az a – üzletszerűen végzett – *tevékenység*, amelynek során i) a lízingbeadó ingatlan vagy ingó dolog tulajdonjogát, illetve vagyoni érték jogot ii) a lízingbevevő megbízása szerint abból a célból szerzi meg, hogy iii) azt a lízingbevevő meghatározott idejű használatába adja⁶⁹⁰ oly módon, hogy iv) az a lízingbevevő könyveiben kerül kimutatásra. Emellett kiemeli a lízingbevevő vagy az általa megjelölt személy tulajdonszerzési jogosultságát, továbbá meghatározza az ügylet lényeges elemeit: t kérés, kamatrész és a törlesztés ütemezése.⁶⁹¹ Ha a lízingbevevő nem él e jogával, a lízing tárgya visszakérül a lízingbeadó birtokába és könyveibe. Nem minősül pénzügyi lízingnek az anyavállalat és a leányvállalata közötti lízing, ide nem értve a pénzügyi intézmény által kötött ilyen ügyletet. Tekintettel arra, hogy az ügylet során kockázatvállalás történik, ezért kötelező a lízingszerződés írásba foglalása.⁶⁹²

Az *általános forgalmi adóról szóló törvény* a tulajdonátruházásra koncentrálna és valószínűleg a zártvégű pénzügyi lízingre is rendelkezik a 10. §.⁶⁹³ A joggyakorlat abban következtet, hogy az operatív lízinget bérletnek, szolgáltatásnyújtásnak tekinti, a nyíltvégű pénz-

⁶⁹⁰ Hpt. 2. számú melléklet 11. pont szerint a használatba adás következményei, hogy a lízingbevevő i) viseli a kárveszély átszállásából származó kockázatot; ii) a hasznok szedésére jogosulttá válik, iii) viseli a közvetlen terheket (ideértve a fenntartási és amortizációs költségeket is); iv) jogosultságot szerez arra, hogy a szerződésben kikötött időtartam lejártával a lízingdíj teljes törlesztés és kamattörlesztés részének, valamint a szerződésben kikötött maradványérték megfizetésével a dolgot vagy az általa megjelölt személy tulajdonjogot szerezzon.

⁶⁹¹ Hpt. 2. számú melléklet 11. pont A felek a szerződésben kötik ki a lízingdíj törlesztését – amely a lízingbeadott vagyontárgy, vagyoni érték jog szerződés szerinti árával azonos –, valamint kamatrészét és a törlesztésének ütemezését.

⁶⁹² Hpt. 77. § (2) Pénzügyi intézmény kockázatvállalással járó ügyletet kizárólag írásban köthet. A szóban kötött pénz- és tőkepiaci ügyleteknél az ügyletkötést írásban vissza kell igazolni.

Hpt. 210. § (1) A pénzügyi intézmény pénzügyi és kiegészítő pénzügyi szolgáltatásra irányuló szerződést csak írásban vagy minősített elektronikus aláírással ellátott elektronikus okirat formájában köthet. Az írásban kötött szerződés egy eredeti példányát a pénzügyi intézmény köteles az ügyfélnek átadni.

⁶⁹³ Áfa tv. 10. § szerint *termék értékesítésének* minősül i) a termék birtokbaadása olyan ügylet alapján, ii) amely a termék meghatározott időre szóló bérbeadásáról vagy részletvételéről azzal a kikötéssel rendelkezik, hogy iii) a jogosult a tulajdonjogot legkésőbb a meghatározott idő lejártával, illetőleg az ellenérték maradéktalan megtérítésével megszerzi.

ügyi lízinget pedig vegyesen kezeli: alapvetően szolgáltatásnyújtás, a dolog megvételekor viszont termékértékesítés. A *személyi jövedelemadóról szóló törvény* rendelkezései sajátosak a lízingszerző dőst meghatározott dátumhoz köti, továbbá éven túlinak jelöli meg, kiemelve a tulajdonszerzést vagy a vételi jogot.⁶⁹⁴ A *számvitelről szóló törvény* rendelkezéseinek középpontjában a lízing könyvelése, elszámolása áll, szerző dősként nevesíti,⁶⁹⁵ a tulajdonszerzés nem lényeges elem, az ügylet szempontjából fontos szabályok az értékcsökkenéssel, illetve a mérleg szerinti eredményre gyakorolt hatásával függnek össze. Az *illetékekről szóló törvény* nem definiálja, csak visszterhes vagyónátruházási illetékkötelezettség állapítja meg az ingatlanok, illetve gépjárművek (pótkocsik) pénzügyi lízingjére vonatkozó, a futamidő végén tulajdonjog átszállást eredményező szerző dők esetén is. Mivel a többi dolog tulajdonátruházása, így pénzügyi lízingje sem illetékköteles ezért azok kimaradtak a jogszabályból.

A hazai jogelmélet és jogalkalmazás az operatív lízinget általában következetesen tartósbérletnek tekinti, és ennek megfelelően a bérlet szabályait alkalmazzák.⁶⁹⁶

A hatályos *Polgári Törvénykönyv* jelenleg nem nevesíti a lízingszerző dőst, a Ptk. 200. § (1) bekezdésére hivatkozva a szerző dőst tartalmát a felek szabadon állapítják meg, így valamennyi lízingtípus megkötésére lehetőség van. Ennek következtében, mint atipikus szerző dősből,⁶⁹⁷ a fentebb ismertetett és nevesített kötelmi elemei keverednek: adásvétel (Ptk. 365-377. §), bérlet (Ptk. 423-433. §),⁶⁹⁸ haszonbérlet (Ptk. 452-461. §), hitel-kölcsön (Ptk. 522-528. §), továbbá egyes esetekben a szállítási szerző dőst (Ptk. 379-385. §), illetve

⁶⁹⁴ Szja. tv. 3 § 47. pont értelmében lízingnek minősül i) a tárgyi eszköz használatba adása ii) 1997. január 1-je előtt kötött olyan szerző dőst alapján, iii) amely annak határozott időre szóló, de 365 napot meghaladó bérlettel I azzal a kikötéssel rendelkezik, iv) hogy a bérlő a tulajdonjogot legkésőbb az utolsó bérleti díj kiegyenlítésével, illetve leg a szerző dőst lejártával megszerzi, vagy számára a bérbeadó vételi jogot biztosít.

⁶⁹⁵ A Számv. tv. 3. § (8) 13. pontja szerint a pénzügyi lízing i) olyan szerző dőst alapján valósul meg, amely szerző dőst értelmében ii) a lízingbeadó a lízingbevevő igényei szerint beszerzett és a iii) lízingbeadó tulajdonát képező eszközök iv) lízingdíj ellenében, v) a szerző dőstben rögzített időtartamra a vi) lízingbevevő használatába, birtokába adja azzal, hogy vii) a lízingbevevő terheli a használatból következően minden költség és kockázat, viii) a lízingbevevő jogosult a hasznok szedésére ix) a szerző dőst időtartamának végén a lízingelt eszköz tulajdonjogát a lízingbevevő, vagy az általa megjelölt megszerzi (vagy megszerezheti), a maradványérték megfizetésével vagy anélkül, illetve a lízingbevevő tő elvételi jog illeti meg, a lízingbevevő azonban ezen jogairól a szerző dőst megszerzése előtt le is mondhat.

⁶⁹⁶ A pénzügyi lízing és az ún. operatív vagy közvetlen lízing elhatárolási szempontjait elvileg a GK BH 1997. 85. tartalmazza, azonban a határozat számottevő útmutatást nem ad.

⁶⁹⁷ GK BH 1991. 357. A lízing atipikus szerző dőst, tartalmában bérlet és – a jelen esetben részvétel is, amely tartós jogviszonyt keletkeztet, és amelynél a szerző dőst fennállása alatt az elévülés – például az egyes díjrészek tekintetében – fogalmilag kizárt.

⁶⁹⁸ GK BH 1994. 40. A lízingszerző dőst — a bérletre vonatkozó szerző dőstípus jellemzői mellett — más szerző dőstípus — így akár ingatlan adásvételi-szerző dőst — elemeit is magában foglalhatja. Ha a kérdéses ingatlanra vonatkozó elidegenítési és terhelési tilalom került bejegyzésre az ingatlan-nyilvántartásba, a lízingbevevő ezen a címen jogszerűen elállhat a lízingszerző dőstől.

az új Ptk. jelenlegi szövegezéséből következően a vállalkozási szerződés⁶⁹⁹ is. A hazai magánjogban a hitelezésre irányuló pénzügyi lízingszerződés megnevezéssel a felek általában abban állapodnak meg, hogy a lízingbevevő a birtokába (használatába) került dolog után a meghatározott futamidő alatt és a kikötött ütemezés szerint részleteket teljesít, a maradványérték megfizetésével (vagy az utolsó részlet kiegyenlítésével) pedig megszerzi a dolog tulajdonjogát. A bérlet a dolog birtokának, illetve használatának időleges átengedését jelenti, amely történhet határozott időre, illetve leghatározatlan időre, azonban lízing esetében mindig pontosan meg kell határozni a lejáratot, mivel anélkül sem a maradványérték, sem a lízingdíj nem kalkulálható. Az olyan szerződésekre – amely a bérleti és az adásvételi (részletvétel) szerződés elemeit vegyíti – a tulajdonjog átruházása körében az adásvételi szerződés szabályait kell alkalmazni.⁷⁰⁰ A bérlet szabályaiból kiindulva annak érvényességéhez alakszerűséget nem állapít meg a Ptk. Ugyanakkor, az előbbi szabályból az következik, hogy az ingatlanlízing-szerződést írásba kell foglalni. A bérlettel kapcsolatban érdemes kiemelni, hogy a Ptk. 426. § (1) bekezdése szerint ingatlant vagy lakást – ha jogszabály másként nem rendelkezik – a bérbeadó engedélye nélkül albérlletbe vagy egyébként másnak használatába lehet adni. Más dologot a bérlő a bérbeadó engedélye nélkül nem adhat albérlletbe vagy harmadik személy használatába.⁷⁰¹

III.2.4.2. Az új Ptk.

Az új *Polgári Törvénykönyv* kodifikálása során a lízing beemelése a magánjogi kódexbe vita tárgya (volt). A Javaslat indokolásából azt olvashatjuk ki, hogy a kodifikátorok nem kívánták nevesíteni, ugyanakkor az adásvétel és a bérlet egyik altípusaként sem akarták elhelyezni.⁷⁰² Kezdetben ilyen meglepetéssel megállapításokkal találkozhattunk:

⁶⁹⁹ új Ptk. 5:335. § [A lízingszerződés] (1) A lízingszerződés alapján a lízingbeadó köteles a lízingbevevő által kiválasztott, vagy a lízingbevevő által meghatározott feltételeknek megfelelő ... dolgot elállítani abból a célból, hogy azt meghatározott időtartamra a lízingbevevő használatába adja.

⁷⁰⁰ in *Magyar Hivatalos Jogszabálytár*. Jogszótár. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.

⁷⁰¹ BH 1991. 285. I. A lízingbevevő a lízingszerződést csak a lízingbeadó hozzájárulásával engedheti át harmadik személynek. Ha a hozzájárulás nem a szerződés, hanem csak a szerződés tárgyát képező dolgok használata átengedésére vonatkozik, a dolgokra albérlleti szerződés jön létre.

⁷⁰² Az üzleti életben viszonylag gyakran fordulnak elő olyan – többnyire lízingszerződésnek nevezett – szerződések, amelyeknek lényege nem a lízingbeadó tulajdonában álló dolog használatának átengedésében áll, hanem egyértelműen a tulajdonátruházás áll a középpontban, azzal a biztosítékkal, hogy a tulajdonjogot a vevő nem szerkezheti meg a vételár teljes kiegyenlítéséig. Az ilyen tartalmú szerződéseket a Javaslat nem kívánja önálló szerződéstípusként vagy altípusként nevesíteni, mert az adásvételi szerződésnek a tulajdonjog fenntartásra és a részletvételre vonatkozó szabályai kellő módon szabályozzák az ilyen szerződésből eredő jogviszonyokat. ... A Javaslat a bérleti és haszonbérleti szerződések szabályozási szerkezetén alapvető változtatásokat nem tartalmaz. A lízingszerződés, mint az egyik leginkább körülírható tartalmú atipikus (vegyes) szerződés, amelyet a bírói gyakorlat a használati elem dominanciája miatt a bérleti szerződéshez közelítenek tekint, a Javaslatban végül nem kerül a bérleti szerződés egyik altípusaként szabályozásra. Ennek elsődleges oka az, hogy a lízing maga sem takar a tipizáláshoz kellő egységes ügyleti tartalmat; a pénzügyi és az ope-

„A Javaslat nem kívánja mesterségesen egységes típusba gyúrni ezeket a különböző elemeket, nem alkot új szerz. dástípust a változatos tartalmú lízingügyletekből, mivel abból indul ki, hogy a gyakorlat igényei tökéletesen kielégíthetők azokkal a diszpozitív szabályokkal, amelyek a lízingben vegyül hagyományos szerz. dástípusoknál adóttak. ... A jogalkalmazási gyakorlatban gondot okozó problémák kezeléséhez ezért a Javaslat az adott szerz. dástípus (mindenekel tt a bérlet) rendezésénél ad szabályokat.”⁷⁰³

A Konceptió legújabb, 2008. júniusi szövegében az Ötödik könyv 6. Cím Pénz- és hiteljogviszonyok VII. fejezete a lízingszerz. dás címet viseli, így Európában a magyar Ptk. lehet az első magánjogi kódex, amely nevesíti. A Javaslat definíciója 5:340. § szerint a lízingszerz. dás alapján a lízingbeadó köteles a lízingbevevő által kiválasztott, vagy a lízingbevevő által meghatározott feltételeknek megfelelő dolog tulajdonjogát megszerezni, illetve dolgot elállítani abból a célból, hogy azt meghatározott időtartamra a lízingbevevő használatába adja. Tehát egyaránt vonatkozik a pénzügyi és az operatív lízingre.⁷⁰⁴ Érdekes, új, szellemes elem a dolog elállítása, amely így a vállalkozás szabályait is érinti, továbbá eddig egyetlen – akár külföldi, akár hazai – lízing-meghatározásban nem találkozhat vele. A definíció alapján nemcsak akkor beszélhetünk róla, ha a lízingbeadó a lízingbevevő által kiválasztott és a lízingbeadás céljából beszerzett dolgot adja a lízingbevevő használatába, hanem akkor is, ha a lízingbevevő által kiválasztott és neki használatra átadott dolog már eleve (a lízingszerz. dás megkötése időpontjában) a lízingbeadó tulajdonában van, vagy azt a lízingbevevő által a lízingszerz. dásban meghatározott feltételeknek megfelelően éppen maga állította el. Ebből következően az olyan megállapodás is lízingszerz. dásnak minősül, amely szerint a t. kehiánnyal küszködő lízingbevevő adja el a dolgot a lízingbeadónak, amit aztán ez utóbbtól nyomban lízingbe vesz, vagyis visszalízingel (*sale and lease back*).

A szerz. dás érvényességéhez a szerz. dás írásba foglalása szükséges, azaz szükséges a lényeges elemek írásos rögzítése: i) a dolog hasznai és terhei átszállnak-e és milyen módon a lízingbevevőre; ii) a lízingbevevő a lízingszerz. dásban meghatározott időtartam végén megszerzi-e a dolog tulajdonjogát és a tulajdonjog megszerzésének módja; iii) a lízingszerz. dás időtartama miként viszonyul a dolog hasznos élettartamához, iv) a lízingdíj-

ratív lízing közötti különbségek már a definiálást is szinte lehetetlenné teszik, miközben nem t. nek jól körülírhatónak azok, a lízingügyletekre. in *Az új Polgári Törvénykönyv – javaslat – normaszöveg és indokolás*. 2006. V. könyv 43. o. és 210. o.

⁷⁰³ in *Az új Polgári Törvénykönyv – javaslat – normaszöveg és indokolás*. 2006. V. könyv 11. o. Vö. PRESSER Andrea: *Alapvetés a lízing kodifikációjához*. in *Gazdaság és Jog* 2008/1. szám

⁷⁰⁴ in GADÓ Gábor: *Eltér és egyez. álláspontok az új Ptk. el. készítése során*. in *Magyar Jog* 2008/6. szám

nak a dolog értékéhez viszonyított mértéke és a lízingdíj összetevő i; v) a lízingszerződés felmondásának feltételei és a felmondás esetén követendő eljárás.

A lízingbevevő a dolog átvételére és díj fizetésére köteles. Jogosultságai között szerepel a használat és a hasznok szedése, amely magában foglalja, hogy viseli a (köz)terheket és kárveszélyt. A dolgot rendeltetésének és a szerződésben foglaltaknak megfelelően használhatja, továbbá a lízingbeadó előzetes hozzájárulásával harmadik személynek átengedheti, átalakíthatja. Tehát nem érvényesül a bérlet és az ottawai egyezmény 6. szabálya, miszerint engedély nélkül lehet allízingbe (albérletbe) adni a dolgot. A használatot a lízingbeadó ellen rízheti (5:342-343. §).

6. szabályként a lízingbeadót a dologgal, illetve használatának átengedésével összefüggésben szavatossági felelősség nem terheli, kivéve, ha i) a dolgot maga állította elő; ii) a felek a lízingszerződésben kifejezetten ebben állapodtak meg; vagy iii) ha a lízingbeadó a dolog tulajdonjogának megszerzésére irányuló szerződés hibás teljesítéséből eredő jogairól a lízingbevevő hozzájárulása nélkül lemondott. (5:344. §). A szavatossági és jótállási jogosultságok gyakorlása a lízingbevevőt illetik meg, e törvényi engedmény megfogalmazásával az említett jogosultság egyfelől ahhoz a szereplőhöz kerül, aki szakértelménél fogva felkészültebb annak gyakorlására, másfelől pedig azt is biztosítja, hogy a csak az ügylet finanszírozását vállaló fél se kerüljön méltánytalan helyzetbe azáltal, hogy a lízingtárgy megfelelő ségét, rendeltetés szerinti használatra való alkalmasságát annak tulajdonságai ismeretének hiányában is szavatolnia kelljen. A hibás teljesítés miatti elállás jog gyakorlása a dolog megszerzésére irányuló szerződés felbontását eredményezi (amelynek következtében a hibás dolog visszaszolgáltatására kerül sor), ezáltal a lízingszerződés teljesítése is lehetetlenné válik, ezért a javaslat e jognak a lízingbevevőre való ex lege történő átszállását nem teszi lehetővé. A lízingbevevő nemcsak jogosult, de köteles is a hibás teljesítésből eredő jogok gyakorlására, továbbá az ennek elmaradásával összefüggő károkért felelősséggel tartozik.

A lízingbevevő a díjat a szerződésben meghatározott időszakonként köteles megfizetni, díjfizetési kötelezettségét nem érinti, hogy a lízingbevevő szerződés szerinti használatának a lízingbeadónak fel nem róható akadálya vagy korlátozása van (5:345. §).

A lízing megszűnésekor a lízingbeadónak – a tulajdonszerzés esetét kivéve – a dolgot vissza kell adnia. A lízingbeadó a lízingszerződés azonnali hatályú felmondására a lízingszerződésben meghatározott esetekben jogosult, azaz nincsenek ex lege felmondási

esetek.⁷⁰⁵ Ha a lízingszerződésben meghatározott időtartam elteltével a lízingbevevő köteles megfizetni a lízingbeadóval szemben a lízingbeadó által a lízingbeadóval szemben megfizetésre kötelezett költségeket, a felek kötelesek egymással elszámolni. Ennek során a lízingbeadó érvényesítheti a lízingbeadóval szemben megfizetésre kötelezett költségeit, azonban köteles ebbe beszámítani a lízingbeadó által a lízingbeadóval szemben megfizetésre kötelezett költségeiből származó vagy a dologgal kapcsolatosan más jogcímen hozzá befolyt kifizetések összegét, feltéve, hogy a lízingbevevő vagy az általa kijelölt személy a dolog tulajdonjogát nem szerzi meg. Az 5:347. § szokatlan szabályt rögzít, kimondva, hogy a lízingszerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni, ha a lízingbeadó vagyoni érték jog gyakorlásának lehetőségét biztosítja meghatározott időtartamra a lízingbevevő számára. Továbbá lízingszerződésnek minősül az a szerződés is, amellyel a lízingbeadó a korábban lízingbeadás céljára beszerezett vagy előállított dolgot a fejezet rendelkezései szerint ismételtelen, a korábbi vagy más lízingbevevő – meghatározott időtartamra szóló – használatába adja. A szokatlanság abból ered, hogy eddig a lízing volt az atipikus, mindig máshoz hasonlították, az új rendelkezést követően már ez lesz a tipikus, és ehhez próbálnak más ügyleteket megfeleltetni.

Összességében elmondható, hogy a lízing nemzeti karakterű, sajnálatosan az ottawai egyezmény szemléletmódja, rendelkezései nem érvényesülnek maradéktalanul: i) az új Ptk. feltételhez köti az allízingbeadást; ii) a dolog kiválasztását a Javaslat nem rendezi; iii) elállásra nincs lehetőség; iv) az egyezményben kimunkáltabb a szavatosság, ehhez kapcsolódóan a lízingbevevő elállási joga.

⁷⁰⁵ A Javaslat korábbi változata, 5:341. § (3), tartalmazott azonnali hatályú felmondási okokat: ha

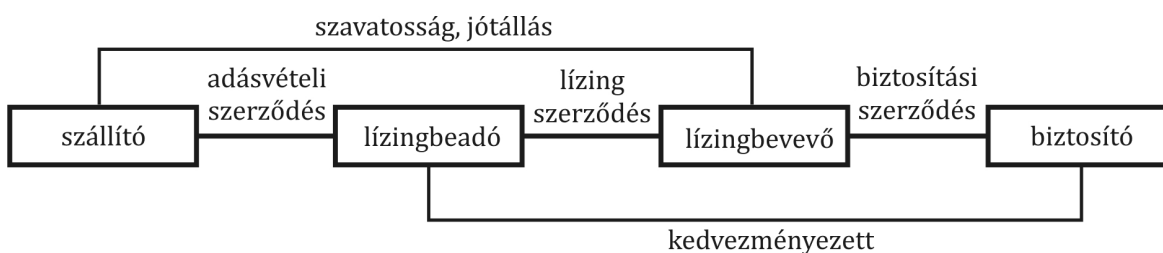
- a) a lízingbevevő a lízingdíj, valamint a törvény, illetve a szerződés alapján a lízingbevevővel terhelhető költségek és közterhek megfizetését elmulasztja, feltéve, hogy a lízingbeadó a lízingbevevővel határidőtelésével és a következményekre való figyelmeztetéssel a hátralék megfizetésére felszólította, és az e határidő elteltéig a fizetési kötelezettségének nem tett eleget;
- b) a lízingbevevő a lízingbeadót a szolgáltatásának meghatározásánál valótlan tények közlésével, adatok eltitkolásával vagy más módon megtévesztette, ha ez a szolgáltatás meghatározását befolyásolta;
- c) a lízingbevevő a dolog használatát jogosulatlanul harmadik személynek átengedi, és ezt az állapotot a lízingbeadó felszólítása ellenére sem szünteti meg;
- d) a lízingbevevő a fizetési képességére vonatkozó, valamint a biztosítékokkal kapcsolatos vizsgálatot – figyelmeztetés ellenére – akadályozza;
- e) a dolog értéke – a szerződésben előre tervezett, illetve a dolog rendeltetésszerű használatával szükség szerint együtt járó, szokásos értékcsökkenéshez képest – jelentősen csökken, és a lízingbevevő a lízingbeadó felszólítása ellenére nem ad megfelelő biztosítékot;
- f) az 5:337 (3) c) pontja alapján a rendeltetésellenes használat tovább folytatódik, vagy ha a dolgot fenyegető veszély súlyossága miatt a rendeltetésellenes használat megszüntetésének követelése nem vezetne eredményre, a lízingszerződést azonnali hatállyal felmondhatja.

III.3. A LÍZINGÜGYLET ELEMZÉSE

Tekintettel arra, hogy a lízing is egy finanszírozási forma, így a hitel-kölcsönszerzés fejezetben ismertetett számos kérdés ismételtten elkerül. Általánosságban elmondható, hogy mutatis mutandis ugyanazok a szabályok, szempontok érvényesülnek, mint a hitel-kölcsön esetében, így ennek megfelelően e pont újból nem tér ki:

- i. a hitelminősítési eljárásra (lásd II.3.2.2.): a kockázatokra, a jogvéleményre, a komfortlevélre, kiegészítve, hogy a kockázatok a lízingtárgyhoz és a szállítóhoz is kapcsolódhatnak;
- ii. egyes klauzulákra: MAC, market flex (lásd II.3.4.1.), valamint a sharing és az assignment (lásd II.3.5.1.);
- iii. a fizetési késedelemre (lásd II.3.7.);
- iv. a biztosítékokra (lásd II.3.8.), mivel itt általában a lízingtárgy már maga is biztosíték jelleg (tulajdonjog fenntartása),⁷⁰⁶ ezzel kapcsolatban csak a vagyontárgybiztosítást kell külön kiemelni;
- v. a szavatolásokra, nyilatkozatokra, átvilágítási követelményekre (lásd II.3.9), ugyanakkor kiegészíti a kötelezettségvállalásokat, és elemzi a szavatosságot;
- vi. a szerződés megszüntetésére (lásd II.3.10.) viszont a fizikai lehetetlenséget és az azonnali hatályú felmondást részletezi;
- vii. a vegyes rendelkezésekre (lásd II.3.11.).

3. ábra – A lízingügylet főbb alanyi és a kötelmi kapcsolatai

Az ábra saját összeállítás

III.3.1. Az ügylet alanyai

Az lízingügylet alanyai a lízingbeadó, a lízingbevevő és a szállító, esetleg további személy(ek). Ennek megfelelően bonyolult jogviszonyrendszer jön létre, ahol adott esetben vannak olyan felek és szereplők, akik nem (pl. szállító és biztosítékot nyújtó személy) vagy csak részjogosítványok tekintetében (szállító – lízingbevevő) kerülnek egymással kapcsolatba.

A lízingbeadóra (*lessor*) ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a hitelezésre (II.3.1. pont), tehát üzletszerű lízinget, mint tevékenységet csak hitelintézet, illetve pénzügyi vállalkozás végezhet. Mivel az operatív lízinget a Hpt. nem tekinti pénzügyi tevé-

⁷⁰⁶ Ezt értsíti meg THEISS, William R.: *Security Aspects of Equipment Leasing*. in University of Illinois Law Forum. (1962)

kenységnek, ezért azt üzletszeren bárki végezheti, aki a kölcsönzést, bérbeadást felvette a tevékenységi körébe. Ezzel kapcsolatban felmerül egy érdekes kérdés, hogy minek kell tekinteni azt, ha egy cég csak operatív lízingel, de szinte minden egyes esetben egy külön adásvételi szerződésben a lízingbevevőnek értékesíti a lízingtárgyat.⁷⁰⁷ Természetesen esetenként – ezt erősíti az új Ptk. koncepció is – magánszemélyek, gazdasági társaságok is köthetnek egymással (pénzügyi) lízingszerződést. A lízingbeadó számára az egész tranzakció valójában hitelügylet.⁷⁰⁸

A lízingbevevő (*lessee*) tekintetében teljes mértékben megegyeznek az adósra vonatkozó szabályok (pl. cselekvőképesség, cégjegyzés stb.).

A szállító (*supplier*) az a személy, akit a lízingbeadó megvásárolja a lízingtárgyat a lízingbevevő érdekében. A jogszabályok a lízingre vonatkozóan vele szemben nem állapítanak meg többlet követelményeket, általában a Gt. szabálynak kell megfelelniük, illetve a szükséges engedélyekkel rendelkezniük (pl. import engedély). Az ügylet így háromoldalúvá válik, mert általában a szavatossági és jótállási jogok gyakorlását, érvényesítését a lízingbeadó a lízingbevevőre ruházza át. Ezzel kapcsolatban mindig vizsgálni kell, hogy az ügylet alanyai mennyiben szerződő felek.⁷⁰⁹ Ha a szállító megegyezik a lízingbeadóval, természetesen az ügylet nem lesz hárompólusú. Ez általánosságban – a visszlízing kivételével – ritka, mivel a pénzintézetek pénzügyi szolgáltatásokhoz kapcsolódóan csak meghatározott tevékenységeket végezhetnek.⁷¹⁰

A lízingügylet alanyai közé *további személyek* alapvetően négyféleképpen kerülhetnek:

- i. fizeti a lízingdíjat a lízingbevevő helyett;
- ii. biztosítékot nyújt;
- iii. a szerződésben meghatározott feltételek szerint átengedték neki a használat, birtoklás jogát;⁷¹¹
- iv. a szerződésben meghatározott feltételek szerint allízingbe adták neki.⁷¹²

⁷⁰⁷ Ezzel a kérdéssel összefüggésben a PSZÁF gyakorlatában semmilyen útmutatással nem találkozunk.

⁷⁰⁸ in RÉCZEI László: *A leasing dióhéjban*. ELTE Jogi Továbbképzési Intézet, Budapest, 1992. 13. és 22. o.

⁷⁰⁹ GK EBH 2003. 869. A pénzügyi lízingszerződéshez kapcsolódóan kötött adásvételi szerződés esetén a jogviszonyok csak annyiban válnak háromoldalúvá, amennyiben az átruházott jogok, illetve kötelezettségek tekintetében a szerződő felek alanyai lesznek a szerződésnek. Ez esetben a szavatossági jogok, közöttük az elállási jog körében vizsgálendő körülmények.

⁷¹⁰ Ilyen lehet, ha a például a lízingtárgy értékpapír.

⁷¹¹ GK BH 1991. 285. I. A lízingbevevő a lízingszerződést csak a lízingbeadó hozzájárulásával engedheti át harmadik személynek. Ha a hozzájárulás nem a szerződés, hanem csak a szerződés tárgyát képező dolgok használata átengedésére vonatkozik, a dolgokra albérleti szerződés jön létre.

⁷¹² Ebben a tekintetben a bankgyakorlat és a Ptk. bérleti szabályai ütköznek, bár a 200. §. (1) bekezdéssel ez feloldható, ugyanis a pénzügyi szférában elterjedt az allízing. A Ptk. 426. § (1) Ingatlant vagy lakást - ha jogszabály másként nem rendelkezik - a bérbeadó engedélye nélkül albérletbe vagy egyébként másnak használatába lehet adni. Más dolgot a bérlő a bérbeadó engedélye nélkül nem adhat albérletbe vagy harmadik személy használatába.

Az *alanyváltás* körében kiemelendő a lízingbeadó kifejezett hozzájárulásával történő engedélyezés, így új szerződés fél az eredeti lízingszerződés szerinti kötelezettségeket teljesíti változatlan feltételek mellett. Másik esetben a lízingszerződés lejáratához kapcsolódóan a lízingtárgy tulajdonjogának megszerzésére kijelölhető a lízingbevevő egy t le különböző harmadik személyt.⁷¹³ A szakirodalom vitatható álláspontja szerint amennyiben a lízingbevevőnek a lízingszerződés alapján nincsen esedékessé váló tartozása, úgy a lízingbeadó kifejezett hozzájárulása a lízingbevevő ezen lépéséhez nem szükséges.⁷¹⁴

A lízingügyletben a *biztosító* nem szükségszerű szereplő, de a gyakorlatban általában találkozunk vele.

III.3.2. A lízing tárgyának meghatározása

Az eszközalapú finanszírozás középpontjában természetesen a lízingtárgy vagy lízingelt eszköz áll (*equipment*). A lízingtárgy lehet i) ingó; ii) hajó, repülőgép; iii) ingatlan; iv) vagyoni érték jog. A lízingbevevő, az eszköz kiválasztásával összefüggésben a terhelési gondossági követelmény szabályozása és betartása azért is fontos, mivel a lízingbevevő a lízing tárgyának azonosítását és kiválasztását – általában a lízing tárgyának szállítójának adott megrendelés formájában – a lízingszerződés hatályba lépését megelőzően végzi.⁷¹⁵ A lízing tárgyának kiválasztása, megrendelése alapvetően a lízingbevevő és a lízingtárgy szállítója, gyártója stb. között kötött ügylet, és ennek megfelelő szerződés.

A lízingszerződés szempontjából tehát fontos, hogy az eszköz kiválasztásakor a lízingbevevő részletesen megjelölje a lízingtárgy i) megnevezését; ii) mennyiségét; iii) típusát, azonosítóját; iv) műszaki és egyéb jellemzőit; v) az eladási/vételárát; vi) a szállítót és a szállítási feltételeket; vii) a felszereltséget, tartozékokat; viii) valamint kitérjen a szavatosságra és a jótállásra. A lízingtárgy pontos meghatározása a lízingbeadó számára is fontos, mivel az a lízingdíj elsődleges fedezete.⁷¹⁶ Ebből következik, hogy a hitelintézetek az értékesebb, és szükség esetén könnyebben mobilizálható eszközöket preferálják.

Amennyiben a lízingtárgy kiválasztására vonatkozó szerződés a lízingbevevő és a szállító között bármilyen módon hiányos vagy a lízingbevevő számára elnyitelen feltételeket tartalmaz, ez a felek későbbi jogviszonyát – a pénzügyi lízing jogviszony – nem érinti abban az esetben, ha a lízingszerződés céljának meghatározásakor a felek kikötötték, hogy

⁷¹³ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

⁷¹⁴ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 255. o.

⁷¹⁵ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

⁷¹⁶ in SERF Zoltán György: *A lízingről*; Száminform, Budapest, 1991. 25. o.

mindezen el ügyletekből fakadó bármilyen elnyertelen következmény, káros következmény vagy kár következménye a lízingbevevőre terheli.⁷¹⁷ Ezzel összefüggésben kivételesen megállapodhatnak a lízingtárgy felhasználási céljában, azonban ez a bankgyakorlatban ritka.

A lízingtárgy precíz meghatározása a biztosítás szempontjából is jelentőséggel bír.

III.3.3. A vételár folyósítása

A vételár folyósítása tipikusan átutalás útján történik a lízingbeadó részéről a szállítónak. Lényeges momentum ez, mivel a hitelintézet ezzel lép be tulajdonképpen a jogviszonyba, más megközelítésben ettől a pillanattól kezdve vállal kockázatot, mivel egy olyan dolgot vásárol meg, amelyre neki nincs szüksége, és elképzelhető, hogy nemfizetés esetén csak veszteséggel tudja értékesíteni. A vételár folyósítása és a lízing tárgyának átvétele szorosan kapcsolódik egymáshoz. A vételár folyósítása a lízingbeadó és a lízingtárgyat szállító, gyártó között történik; a lízingbeadó fizeti (utalja) az eszköz vételárát a szállító javára. Ugyanakkor a lízing tárgyat a lízingbevevő veszi át a szállítótól. A pénzügyi élet bonyolult el feltételi rendszereket alakított ki, amelyek maradéktalan fennállása esetén kerül sor először a vételár fizetésére szállító felé, ezt követően pedig lízingbevevő részére a lízing tárgyának átadására a szállító oldaláról. A vételár folyósításához ezért a mindennapi bankgyakorlat általában a következő el feltételeket – együttesen vagy sem – kívánja meg:⁷¹⁸

- i. a lízingszerződés megkötése és hatályossá válása;
- ii. a lízingbevevő legalább az első befizetését teljesítése, továbbá az ezt igazoló dokumentumok;
- iii. a lízingbevevő hitelkérelme és az ehhez tartozó dokumentumok, valamint a felek megállapodásától függően kiegészítve a szállító tudomásulvételével és a biztosítékokat nyújtók, más további személyek tudomásulvételével;
- iv. a szállító által kiállított, a lízingtárgyra vonatkozó számla (ez a lízingbeadó nevére szól, tartalmazza a lízingtárgyára vonatkozó minden fontos megjelölést, a szállítás vagy átvétel idejét, továbbá az általános forgalmi adót is);
- v. a lízingtárgyra vonatkozó egyéb dokumentumok, okiratok (pl. jármű esetén használatra, üzemben tartásra és üzemeltetésre vonatkozó engedélyek, iratok);
- vi. a biztosítási szerződés és kötvény, valamint a kapcsolódó okiratok;
- vii. minden egyéb, amit a felek a vételár folyósítás el feltételeként meghatároztak és a hozzájuk tartozó egyéb dokumentumok.

⁷¹⁷ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 248. o.

⁷¹⁸ PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008. alapján.

III.3.4. A lízingtárgy átvétele

A lízing tárgyának átvételét a lízingbevev végzi szinte egyidőben vagy kicsivel később, mint amikor a lízingbeadó kifizeti a vételárat. Az átvétel időpontjában a lízingbevev és a szállító állapotodik meg. A szerződésben a felek részletesen rögzítik, hogy melyek azok a feltételek és dokumentumok, amelyek az eszköz átvételéhez szükségesek. Ezek az iratok ügylet fontos részévé válnak. A gyakorlati életben az átvétel is fontos szerepet játszik, ugyanis ekkor száll át a birtoklás és használat joga, a kárveszélyviselés, az adó- és illetékfizetési, valamint egyéb fizetési kötelezettségek a lízingbevev-re. Ezt a hazai joganyag – Hpt. és a Számv. tv. – is megerősíti.⁷¹⁹ Az lízing tárgyának átvételéhez is kapcsolódnak tipikus előfeltételek:

- i. a lízingbevev első befizetésének teljesítése és az erről szóló okiratok;
- ii. a szállító igazolása a vételár jóváírásáról;
- iii. a biztosítási szerződés hatályba lépése;
- iv. egyéb (pl. jármű esetén az üzemeltetési, üzemeltetési dokumentumok lízingszerződés szerinti kitöltése és bejegyzése).

Az átadás-átvételről általában külön jegyzőkönyv készül, amely (jog)vita esetén meghatározó, jelentős bizonyító erővel rendelkezik.

III.3.5. A visszafizetés

A visszafizetés, törlesztés a hitel-kölcsönhöz hasonlóan történik, pontosan meghatározva a futamidőt, a törlesztés gyakoriságát, az egyes részletek mértékét, az előtörlesztést stb. Nyíltvégű pénzügyi lízing esetében a szerződés lezárásakor felmerülő viták elhárítása érdekében a maradványértéket is rögzíteni szokta a bankgyakorlat. Az első részlet (önrész) általában nagyobb, így csökkenti a lízingbeadó hitelintézet a kockázatát, illetve egyfajta megerősítő jellege is van, hogy a lízingbevev is komolyan érdekelt az ügyletben. A felek a szerződésben általában kikötik, hogy az első részlet nem-fizetése esetén a lízingbeadó elállhat, illetve a további részletek felszólítás ellenére sem történik teljesítéskor azonnali beszédési megbízással kiegyenlítheti vagy azonnali hatállyal felmondhatja a jogviszonyt. A

⁷¹⁹ Hpt. 2. számú melléklet 11. pont szerint a használatba adás következményei, hogy a lízingbevev i) viseli a kárveszély átszállásából származó kockázatot; ii) a hasznok szedésére jogosulttá válik, iii) viseli a közvetlen terheket (ideértve a fenntartási és amortizációs költségeket is); iv) jogosultságot szerez arra, hogy a szerződésben kikötött időtartam lejártával a lízingdíj teljesítőketörlesztés és kamattörlesztés részének, valamint a szerződésben kikötött maradványérték megfizetésével a dolgon vagy az általa megjelölt személy tulajdonjogot szerezzen.

A Számv. tv. 3. § (8) 13. pontja szerint a pénzügyi lízing i) olyan szerződés alapján valósul meg, amely szerződés értelmében a lízingbeadó a lízingtárgyat a lízingbevev használatába, birtokába adja azzal, hogy a lízingbevev terhelő a használatból következően minden költség és kockázat, a lízingbevev jogosult a hasznok szedésére.

lízingszerző és egyik további szabálya szokott lenni az esetleges biztosítási szerződéssel kapcsolatban, hogy a biztosítási esemény bekövetkezte alapján a biztosító által fizetett kártérítési összegből a lízingbeadó jogosult a fennálló és esedékessé vált követelését kielégíteni. A lízing, mint finanszírozási ügylet természetéből fontos szabály következik: a lízingbevevő a teljes lízingdíjat a lízingtárgy átadása előtt nem fizetheti ki, mivel akkor eltekint a hitelezési elem, így nem lehetne lízingről beszélni.⁷²⁰ Egyebekben az eltörlesztést külön kell rendezni a szerződésben, különben a Ptk. szabályai érvényesülnek.⁷²¹

A szerződésből továbbá egyértelműen ki kell tennie, hogy operatív, illetve zárt- vagy nyíltvégű pénzügyi lízingről van szó, mivel az egyes törlesztési részletekhez általános forgalmi adó fizetési kötelezettség is társul. Az áfa rendezése nem fölösleges óvatosság, hiszen a szabályozatlanság és az adószabályok állandó változása a több évre kötött lízingügyleteknél külön körültekintést igényel.⁷²²

III.3.6. Az ellenérték

Amennyiben a lízinget bérletnek tekintjük, úgy hasonló probléma merül fel, mint a hitel-kölcsön esetében. Bérleti díj az, amit a bérlő a használat ellenértékeként fizet, a felek megállapodásának tárgya, nem csak pénzösszeg, hanem más vagyoni értékű dolog is lehet.⁷²³ Nagyságára vonatkozóan a Ptk. semmiféle rendelkezést nem tartalmaz, az abban való megállapodás a szerződő felek diszkrecionális joga, természetesen a Ptk. 201. § (2) bekezdésében megfogalmazott egyenértékűség szabálya a bérleti szerződés esetében is alkalmazandó. Ugyanakkor a szerződési gyakorlat a bér fogalmát nem használja, hanem lízingdíjról, költségekről és maradványértékről beszél. Bérlet esetében a bérlő a bérleti időszakonként előre köteles megfizetni. Ez a szabály lízing esetében esetleges, mindig az adott szerződésben rögzítettekől függ. Ennek háttérében az áll, hogy a lízingdíjat lehet bérleti díjnak is tekinteni, de ha a finanszírozást emeljük ki, akkor az két elemre bontható: a költségre és kamatra, amelyet utólagosan kell megfizetni.

További nehézség, hogy a lízingre nem vonatkozik a teljes hiteldíj mutató (THM), így a pénzügy életben egyelőre nincs olyan egységes mérőszám, amely alapján az egyes konstrukciókat össze lehetne hasonlítani, tehát a lízingdíj nem mutatja meg az ügylet

⁷²⁰ GK BH 1994. 97. Ha a lízingbevevő a teljes lízingdíjat még a lízingtárgy átadása előtt kifizeti, lízingszerződéssel nem lehet beszélni. Pénzügyi lízing esetén hitelnyújtásról van szó, ha erre nem kerül sor, akkor színlelt szerződés miatt a semmisség következményeit kell alkalmazni.

⁷²¹ Ptk. 292. § (2) A jogosult a hatámpot megelőzően, illetve a határidő kezdete előtt felajánlott teljesítést is köteles elfogadni; ilyenkor a teljesítés és a lejárat közötti időre kamat vagy kártalanítás nem jár.

⁷²² in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 247-248. o.

⁷²³ in CompLex CD Jogtár Kommentár

kapcsolódó költségek mértékét és az általános forgalmi adó nagyságát. A szakmában egyébként igény mutatkozik ilyen közös indexre, ennek megfelelően már olyan megjelent tanulmányokkal is találkozhatunk, amelyek részletesen ismertetnek egy egységes lízingdíj mutató számításának módszertanát.⁷²⁴ A közgazdaságtan ismeri és alkalmazza a lízing-szorozót,⁷²⁵ de az elbb ismertetett okok miatt ez nem meghatározó az üzleti életben, inkább csak tájékoztató jellegű, a pénzügyi kalkulálásban segít.

A bírói gyakorlat is jelentőset tulajdonít az ellenértéknek, ugyanis az elévülés nem az egyes részletekhez kapcsolódik, hanem a végeladási árhoz.⁷²⁶

III.3.6.1. Lízingdíj

A lízingdíj az eszköz használatának és esetlegesen a tulajdonszerzésnek az ellenértéke,⁷²⁷ amely lehet forintban vagy valutában megállapítva. A lízingdíj alapvetően két egymástól elválaszthatatlan elemből áll: a t-kerészből és a kamatból,⁷²⁸ kivételesen ezt ki lehet egészíteni a maradványértékkel. A t-kerész egyenlő az eszköz nettó beszerzési árával, amelyet az adásvételi szerződés tartalmaz. A kamatmérték meghatározásának módszeréhez a banki gyakorlat a hitel-kölcsön esetében alkalmazott megoldásokat vette át, tehát a fix érték ritka, általában a BUBOR, LIBOR, EURIBOR-hoz igazodik. Figyelemmel kell lenni a Ptk-ban szereplő feltétel értékaránytalanság tilalmára,⁷²⁹ továbbá a kamatra vonatkozó szabályokra.⁷³⁰

⁷²⁴ *Lízing THM tanulmány*. http://www.lizingpercek.hu/izing_thm_tanulmany.html

⁷²⁵ in GYULAFFY Béláné: *Vállalkozások Pénzügyei*. F. iskolai Kiadó 2000. 100. o.

$$\text{lízingszorozó} = \frac{\text{ízlet end teljes lízingdíj}}{\text{lízingtárgy teljes ára}}$$

⁷²⁶ BH 1998. 242. A lízingszerződésben kikötött részletfizetés esetén a követelés elévülésének kezdő időpontja nem az elmaradt – ki nem fizetett – részlet esedékességének, hanem a végeladási ár esedékességének az időpontja.

⁷²⁷ PK BH 1996. 257. I. A lízingdíj valamely dolog meghatározott időre szóló használatának, majd a maradványérték ellenében a tulajdonjogának átengedése fejében együttesen járó ellenérték.

⁷²⁸ A lízingdíj egyszeri számítási képlete: $LP = \frac{NI}{\frac{1-(1+pi)^{-n}}{pi}}$; ahol NI = az eszköz értéke, amit a lízingbeadó

fizet (*net investment*); pi = periodikus hozam. Tehát ha eszköz értéke 10 000 € a futamidő 5 hónap, és a lízingbeadó évi 15%-os hozamot kíván elérni, akkor a havonkénti lízingdíj: 2079 €, mert $pi = 15\% / 12 = 1,25\%$ (0,0125) szerint $LP = \frac{10\,000}{\frac{1-(1+0,0125)^{-5}}{0,0125}} = 2079,002$

[Ez az egyes törlesztő részletek kamatos kamatával ($LP \times pi^4 + LP \times pi^3 + LP \times pi^2 + LP \times pi + LP$) számolva, kerekítve 10 625, ami egyenlő a t-ke és a várt hozam arányos részével. $10\,000 + 625; (10\,000 \times 1,15 = 11\,500; 1\,500 \times 5/12 = 625)$

⁷²⁹ Ptk. 201. § (2) Ha a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között anélkül, hogy az egyik felet az ajándékozás szándéka vezetné, a szerződés megkötésének időpontjában feltételként nagy az értékkülönbség, a sérelmet szenvedő fél a szerződést megtagadhatja.

Ptk. 202. § Ha a szerződés fél a szerződés megkötésekor a másik fél helyzetének kihasználásával feltételként aránytalanul elnyert kötött ki, a szerződés semmis (uzsorás szerződés).

⁷³⁰ Ptk. 231. § (3) A felek által túlzott mértékben megállapított kamatot a bíróság mérsékelheti.

Amennyiben részletesebben vizsgáljuk meg a lízingdíjat, akkor az magába foglalja i) a lízingtárgy beszerzési árát; ii) a beszerzési ár mellékköltségeit; iii) a finanszírozás alapköltségét; iv) a finanszírozási költség id közti változásait; v) a lízingcég működési költségeinek arányos részét; vi) az igényérvényesítés arányos részét; vii) a kockázati tényezőt; viii) a lízingcég nyereségét.⁷³¹

Amennyiben a pénzügyi lízingszerződésben a felek utalnak a kamatláb változásának hatásaira, akkor ez befolyásolhatja a futamidő hosszát, illetve a lízingdíj nagyságát. A bankgyakorlat általában a következőképpen rendezi ezt a kérdést: a kamatok csökkenése esetén a havi lízingdíj változatlanul marad, és a futamidő csökken; ha viszont a kamatok emelkednek, akkor a havi lízingdíj változatlanul marad és az utolsó lízingdíj mértéke magasabb lesz. A felek kikötik, hogy a kamatok változásáról, és az ennek következtében beálló futamidő csökkenésről, vagy az utolsó lízingdíj mértékének megváltozásáról a lízingbeadó egyoldalúan módosíthatja a lízingszerződés lízingdíj fizetésre vonatkozó mellékletét.

A lízingdíj annál alacsonyabb, minél előbb történik a fizetés, minél nagyobb(ak) az első részlet(ek), a közgazdaságtan ezt fejnehéz konstrukciónak hívja.⁷³²

III.3.6.2. Költségek

A költségekkel kapcsolatban a hitel-kölcsön esetén (II.3.6.2. pont) látható volt az oktűlburjánzása. Ezek a lízingügyletnél is gyakran felmerülnek. Itt a dokumentumokhoz, okiratokhoz kapcsolódó költségeket kell leginkább hangsúlyozni, mivel az általában háromoldalú szerződés konstrukció jelentősen megdrágítja ezeket a terheket. Így külön-különként jelentkezik a szállító és a lízingbevevő közötti *adásvételi szerződés díja*, a *számlakiállítási díj*, az átadás-átvételért, a biztosítási kötvény átvételért készült *jegyzék-könyv díja*, a tudomásulvételi *nyilatkozatok díja*, *egyéb okiratok, engedélyek* költsége, a szerződés lezárásakor pedig az esetleges *újabb tulajdonátruházás* költségei. Ezekhez járulnak az *üzembehelyezés* költségei illetve a szükséges *engedélyek beszerzésének* díjai, valamint a *biztosítási díjak*.

III.3.6.3. Az általános forgalmi adó és más közterhek

A lízingügylet során a lízingbeadó megvásárolja a lízingtárgyat, amelyet általános forgalmi adó terhel. A lízingszerződésben ezért a felek szabályozzák az áfa viselésének kötelezettségét, amely általában a lízingbevevőre terheli. A lízing tárgyának szállításakor

⁷³¹ in Junkertné SZ. CS Zsuzsanna: *Lízing kézikönyv*. Adónet.hu Kft. Budapest, 2007. 46. o.

⁷³² in Dedákné NÉMETH Margit: *Az általános forgalmi adóról és a lízingről*. l. Saldo, Budapest, 2001. 132. o.

ugyanis a vételár általános forgalmi adót tartalmaz, viszont a pénzügyi lízingszerz és feltételeinek meghatározásakor a felek áfa nélküli vételárral kalkulálnak, azaz a lízingdíj csak a t kerészt és a kamatot fedezi, az adót nem. Amennyiben a lízingtárgy ingatlan vagy gépjármű, akkor a tulajdonszerzést illeték is terheli, ennek viselésében is külön megállapodnak. Zártvégű pénzügyi lízing esetében az ügylet elején kik kell fizetni a teljes áfát, nyíltvégű pénzügyi lízingnél az egyes t kerészletekhez kapcsolódik az adó, illetve a maradványértékhez külön. Operatív lízingnél pedig az egyes bérleti díjakat terheli a forgalmi adó.

III.3.6.4. Maradványérték

A maradványérték a rendeltetésszerű használatból eredő értékcsökkenést mutatja meg, amelynek az elszámolásnál jelentősége van. Maradványértékről csak operatív, illetve nyíltvégű pénzügyi lízinggel kapcsolatban beszélhetünk, mivel a zártvégű „nullára fut ki”. Az első esetben a maradványérték általában a lízingtárgytól függően a beszerzési ár 5-40 %-a, azonban az ügylet szempontjából nincs jelentősége, mivel a lízingbevevő nem szerez tulajdonjogot. Természetesen lehetőség van arra is, hogy a felek a lízingszerződést követően egy különálló adásvétellel átruházzák a tulajdont. Nyíltvégű pénzügyi lízing esetében már a szerződésben rögzíteni kell a maradványértéket (általában az eszköz 1-5 %-a, maximum 20 %), hogy az opciós jognyilatkozat megtételekor ne legyen vitás a felek között az összeg.

III.3.7. A tulajdonjog

A lízing esetében a tulajdonjogot két nézőpontból érdemes tárgyalni: egyszer az ügylet fennállása alatt, a részjogosítványok megoszlása tekintetében, másodszor pedig az ügylet lezárásakor, a tulajdonjog esetleges vagy biztos átszállásakor.

A lízingbeadót az *ügylet fennállása során*, mint tulajdonost megilleti a rendelkezési jog, amely magában foglalja i) a birtoklás, a használat, a hasznok szedésének jogának átengedését; ii) a lízingtárgy megterhelését, biztosítékkul adását; iii) a tulajdonjog átruházását vagy az azzal való felhagyást. Ennek kivételével a többi részjogosítvány gyakorlását átruházza, átengedi a lízingbevevőre,⁷³³ így

- i. a birtoklás jogát;

⁷³³ BK BH 2000. 5. I. Megvalósítja a sikkasztás bűntettét, aki mint a gazdasági társaság ügyvezetője a lízingbérleti – vagy haszonkölcsön – szerződés alapján birtokba vett szállítóeszközöket a tulajdonos tudta vagy hozzájárulása nélkül elzálogosítja vagy eladja, és ezáltal azokkal sajátjaként rendelkezik, vagy azokat eltulajdonítja.

- ii. a használat jogát;
- iii. a hasznok szedésének jogát;
- iv. a szavatossági és jótállási jogokat;
- v. valamennyi, a lízingtárggyal összefügg kötelezettségek viselését.

A tulajdonjog fenntartása egyben biztosíték jelleg is.⁷³⁴ Amennyiben közhiteles nyilvántartást (ingatlan, jármű) esetleg más regisztert (dematerializált értékpapír, tulajdoni hányad) vezetnek a lízingtárggyról, akkor azt oda is be kell jegyezni. Ehhez idomul a lízing számvitele is, hiszen mind a lízingbeadó, mind a lízingbevevő könyveiben megjelenik a lízingelt eszköz.⁷³⁵

A tulajdonjogból lehet levezetni, hogy a lízingbeadót megilleti az *ellenkezés joga*. Ennek során a hitelintézet azt vizsgálja, hogy i) a lízingbevevő rendeltetésszerűen, a szerződésben esetlegesen rögzített célra használja-e a lízingtárgyat; ii) elvégzi, elvégezteti a rendszeres karbantartási munkálatokat; iii) hozzájárulásának megfelelően a módosítás, átalakítás; iv) megfelelő-e az eszköz állapota.⁷³⁶ Tekintettel arra, hogy a lízingtárgy a futamidő egész tartama alatt a lízingbeadó tulajdonát képezi, kívánságára a kötelezett köteles arról is gondoskodni, hogy a tulajdonjogát harmadik személyek is felismerhessék. Számos országban (pl. Franciaország, Svájc) külön közhiteles nyilvántartást vezetnek arról a dolgokról, amelyeknek a tulajdonosa és a birtokosa más-más személy.⁷³⁷ Egy ilyen regiszter bevezetése Magyarországon is hasznosnak bizonyulna, továbbá sokban erősítené a jogbiztonságot, mivel a lízingszerződés alapján történt bejegyzés a tulajdonos jogát megvédi.

A pénzügyi *lízingszerződés lezárásakor*, azaz az utolsó törlesztés rész kifizetésekor, ha az zártvégű, akkor automatikusan megtörténik a tulajdonváltás, nyíltvégű esetén pedig a lízingbevevő nyilatkozik, hogy megfizeti-e a maradványértéket, kíván-e tulajdonszerezni. A tulajdonjog átszálláshoz kötelezettség is kapcsolódik: a lízingszerződésben kikötött időtartam lejártán túlmenően a lízingbevevő a lízingdíjat teljes mértékben köteles megfizetni, valamint minden olyan más pénzügyi kötelezettséget teljesíteni, amelyet a szerződés felek a szerződésben megjelöltek (ez a gyakorlatban a legtöbbször a maradványérték megfizetéséhez kapcsolódik).⁷³⁸ A felek egyéb feltételeket is részletesen rögzíthetnek a szerződésben, továbbá a tulajdonjog megszerzésére más személyt is kijelölhetnek (*quasi*

⁷³⁴ Bvebben in SZEIBERT Orsolya: *A tulajdonjog-fenntartás mint hitelbiztosíték*. in Polgári jog kodifikáció, 2000/4. szám

⁷³⁵ Érdekes módon ezt nemcsak a Számv. tv. mondja ki, hanem a Hpt. is.

⁷³⁶ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 254. o. alapján.

⁷³⁷ in RÉCZEI László: *A leasing dióhéjban*. ELTE Jogi Továbbképzési Intézet, Budapest, 1992. 18. o.

⁷³⁸ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

kedvezményezett). Amennyiben a lízingbevevő vagy a kedvezményezett nem él a tulajdon-szerzési jogával, úgy a lízingtárgy visszakerül a lízingbeadó birtokába és könyveibe.

III.3.8. Vagyonbiztosítás

A lízingügylet harmadik főbb köteleme a *biztosítási szerződés*. Ezt a lízingtárgyra a lízingbevevő köti egy biztosítóval, engedményezéssel vagy általában annak kifejezett rögzítésével, hogy biztosítási esemény bekövetkeztekor a szerződés kedvezményezettje a lízingbeadó. A szerződésben rögzíteni kell, hogy lízingtárgy tekintetében milyen terjedelemben vonatkozik a biztosítás például tartozékokra, felszerelésekre is kiterjed-e. Egyes esetekben két biztosításról is beszélhetünk: a kötelező, illetve a lízingbiztosításról.⁷³⁹ A pénzügyi lízingszerződés dokumentációjának egyszerűsítése érdekében elterjedt a gyakorlatban az a változat is, amely alapján a biztosítást a lízingbeadó köti a biztosítóval.⁷⁴⁰ Mivel ez a konstrukció eléggé elterjedt a lízingszerződésekbe bekerültek egyes elemek a biztosítási szerződésekkel összefüggésben, például egyes azonnali felmondási okok, vagy a biztosítási eseményről való tájékoztatás stb..

A biztosítási szerződés a lízing teljes időtartamára érvényes, továbbá minden káreseményre kiterjed (*all risk*) típusú vagyonbiztosítás.⁷⁴¹ Ennek megfelelően lízingbevevő köteles hitelt érdemlően igazolni, hogy i) elegendő biztosítási fedezettel rendelkezik; ii) az első időszakra a díjat megfizette; iii) a lízingbeadó kedvezményezetti joga bejegyzésre került; továbbá iv) a biztosító által kiállított kötvény és az ahhoz tartozó részletezők másolatát a lízingbeadónak le kell adni. A késedelmes megkötésből, vagy bármely, a lízingbeadónak fel nem róható okból bekövetkező érvényvesztéséből származó minden kárért a lízingbevevő felel és köteles az eszközöket saját költségén helyreállítani. Bármilyen biztosítási esemény bekövetkeztekor a biztosítási szerződésben meghatározott önrészt a lízingbevevő viseli.

Tekintettel arra, hogy a kedvezményezett a lízingbeadó, ezért a biztosítási esemény bekövetkezése esetén nemcsak a biztosítót, hanem a hitelintézetet is minél hamarabb (a szerződési gyakorlat szerint 24 órán belül) távközlési eszköz útján vagy tértivevényes aján-

⁷³⁹ Amennyiben gépjármű a lízing tárgya, úgy a biztosítás kettős: egyrészt a kötelező gépjármű felelősségbiztosítást kell a lízingbevevőnek saját nevében megkötöni és a biztosítási díjakat a lízingszerződésben meghatározott díjakon felül a biztosító részére megfizetni; másrészt a gépjárműre vonatkozóan a lízingbevevő casco biztosítást köteles kötni a biztosítóval.

⁷⁴⁰ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 249. o.

⁷⁴¹ BH 1990. 268. A biztosító - amennyiben biztosítási szerződés alapján a károkozó helyett a kárt megtéríti - engedményesként léphet fel a károkozóval szemben. Igényének elévülése ezért nem a saját kifizetésével, hanem a káresemény bekövetkeztével kezdődik. Az igényérvényesítés akadálya miatt azonban a kifizetésig az elévülés nyugvása állapítható meg.

lott levélben kell értesíteni. Elmulasztása súlyos következményekkel járhat, különösen, ha a biztosító nem fizet.

A bekövetkezett kár mértéke befolyással bír a lízing további menetére. Amennyiben a bekövetkezett kár javítható, akkor a lízingbevevő a káreseményt függetlenül teljesíti a lízingszerződés szerinti fizetési kötelezettségeit, valamint viseli a lízingtárgy teljes helyreállítási költségét. Ha a biztosító fizetett a biztosítási eseményre, a lízingbevevő jogosult, hogy a lízingbeadótól megkapja a kártérítési összeget, ha hitelt érdemlően igazolja, hogy a helyreállítást elvégezte vagy végezteti. Nem javítható kár vagy a lízing tárgyának elvesztése, megsemmisülése esetén a lízingszerződés megszűnik, és a felek (lízingbeadó, lízingbevevő) elszámolnak egymással, úgy, hogy a biztosító által megállapított kártérítési összeget be kell tudni a lízingbevevő fizetési kötelezettségébe. Mivel a pénzügyi lízing díja vételár-részleteket is tartalmaz, a lízingtárgy megsemmisülése esetén azon a lízingbevevő már nem tud tulajdont szerezni, ezért a vételár-részletek visszajárnak.⁷⁴² Amennyiben az elszámolások nem történnek meg, akkor a lízingbeadó jogalap nélkül gazdagodott.⁷⁴³ Sajnos, erre sok esetben csak bírósági eljárás keretében vagy követelés kerül sor.

III.3.9. Kötelezettségvállalások és szavatolások

III.3.9.1. Kötelezettségvállalások

A lízingbeadó kötelezettségei: i) a vételár folyósítása; ii) a lízingelt tárgy használatba adása.⁷⁴⁴

A lízingbevevő a lízingszerződés alapján számos kötelezettség terheli, amely lehet vagyoni, illetve nem-vagyoni természetű.

A vagyoni kötelezettségek közé tartozik:

- i. a lízingdíj, a költségek, és az áfa, illetve más közterhek megfizetése;⁷⁴⁵
- ii. az üzembe helyezés költségei;

⁷⁴² in Junkertné SZ. CS Zsuzsanna: *Lízing kézikönyv*. Adónet.hu Kft. Budapest, 2007. 48. o.

⁷⁴³ Ptk. XXXII. Fejezet Jogalap nélküli gazdagodás

Ptk. 361. § (1) Aki másnak rovására jogalap nélkül jut vagyoni előnyhöz, köteles ezt az előnyt visszatéríteni. (2) Nem köteles visszatéríteni a gazdagodást az, aki attól a visszakövetelés esetén, kivéve ha a) számolnia kellett a visszatérítési kötelezettséggel, és felelőssége a gazdagodás megszűnéséért megállapítható, vagy b) rosszhiszemően jutott a gazdagodáshoz.

Ptk. 363. § (1) A gazdagodással kapcsolatos vagyoni előnyök visszatérítésére a jogalap nélküli birtoklásra vonatkozó szabályokat (195. §) kell alkalmazni; a visszatérítésre köteles személy a dologra fordított szükséges költségei megtérítését követelheti. (2) Ha a vagyoni előnyt természetben visszaszolgáltatni nem lehet, értékét kell megtéríteni.

Ptk. 364. § A jogalap nélküli gazdagodásra egyébként a kártérítés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

⁷⁴⁴ in VARGA Nelli: *A pénzügyi lízing a küszöbön álló Ptk. kodifikáció tükrében*. in Miskolci doktoranduszok jogtudományi tanulmányai, Tomus 2/2. 2002. 441. o.

⁷⁴⁵ EBH 2004. 1028. A gépjármű üzemben tartója felel a járműve jogszert használatáért, ennek keretében a személygépkocsit bérlő által ki nem fizetett parkolási díjért (pótdíjért).

- iii. a karbantartás;
- iv. a károk,⁷⁴⁶ a károsodás és a műszaki hibák, valamint az ebből származó következmények viselése;
- v. a vagyonbiztosítás.

A lízingbevevő *nem-vagyoni kötelezettségei* a használattal függnek össze, amelyek a következők:

- i. a rendeltetésszerű használat;
- ii. a lízingtárgy átvétele és a jegyzék könyv megküldése;
- iii. a lízingtárgy tárgyi eszközként való aktiválása és az amortizáció;
- iv. a karbantartás (állagmegóvás, tisztítás) és nyilvántartás;
- v. a kapcsolódó engedélyek beszerzése;
- vi. a szükséges hatósági feltételek biztosítása;
- vii. az adatszolgáltatási kötelezettség;
- viii. a lízingbeadó elleni részleges jogának teljesítése;
- ix. a lízingbeadó – kérésére – tulajdonjogának felismerhetőségének harmadik személyek számára;
- x. tartózkodás a lízingtárgy hozzájárulás nélküli, jogosulatlan átalakításától.

Ezek közül a *rendeltetésszerű használatot* érdemes kiemelni, amellyel szorosan összefügg a zavartalan birtoklás joga, más kifejezéssel a kizárólagos használat. Így a használat joga kötelezettség színezetet nyer, mivel korlátozások vonatkoznak rá. A kizárólagos használatban kapcsolatban gyakran kikötik a felek a szerződésben, hogy a használatot harmadik személynek általában csak a lízingbeadó hozzájárulásával lehet *átengedni*, akinek a magatartásáért a lízingbevevő sajátjaként felel.⁷⁴⁷ A rendeltetésszerű használat *üzemeltetést* is jelent, ezért lényeges a lízingtárgy ésszerű, szokásos igénybevétele, az ebből eredő minden veszély viselése,⁷⁴⁸ állagának megóvása, figyelembe véve a rendes elhasználódást. Amennyiben a használat *átalakítást*, változtatást igényel, akkor az csak a lízingbeadó előzetes hozzájárulásával történhet, azzal a kikötéssel, hogy amennyiben ez *értéknövekedést* is eredményez, a hitelintézet azt semmilyen esetben és mértékben nem téríti meg. A rendeltetésszerű használat számszerűsített összege a maradványérték. Ezzel kapcsolatban a felek kiköthetik, hogy ha a lízingtárgy értéke az ügylet lezárásakor jelentősen eltér a maradványértéktől, akkor a lízingbevevő felelősséggel tartozik, meg kell térítenie a különbözetet.

⁷⁴⁶ Ez más megfogalmazásban *casum sentit dominus*, azaz a tulajdonos viseli mindazon károk veszélyét, amelyek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni. A tulajdonos lízing esetében a lízingbeadó, de a birtoklás és használat a szakirodalom és a szerződéses gyakorlat is egységes abban, hogy a kockázat- és kártelepítés az általános szabályoktól eltérően történik, tehát a lízingbevevő terheli.

⁷⁴⁷ Ezzel kapcsolatban egy választottbírói döntés is született, amely kimondta, hogy a használat átengedése automatikusan nem eredményezi a lízingbevevő kötelezettségeinek a megszűnését. in *Változás a lízingvevő személyében*. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbírói Gyakorlatából in *Gazdaság és Jog* 1997. 3. szám

⁷⁴⁸ A veszélyeket okozhatja i) a lízingbevevő, ii) harmadik személy, illetve iii) vis maior.

III.3.9.2. Szavatosság, jótállás

A szavatosságot kétféleképpen kell megközelíteni: egyrészt szavatosság terheli a szállítót, másrészt a lízingbeadót is.

i) a szállítói szavatosság, jótállás

A szavatosság vagy esetlegesen a jótállás a lízingtárgy adásvételi szerződéséhez kapcsolódik. A bankgyakorlat szerint a lízingbevevő a lízingbeadó jóváhagyásával megállapodik a szállítóval a jótállási, szavatossági feltételekben. A szavatossági jogok a lízingbevevőt illetik, amíg a lízingtárgyat használja. Ezeket közvetlenül és kizárólag csak a szállítóval/gyártóval szemben érvényesítheti. Ha ebben ugyanis nem állapodnának meg a felek, akkor a lízingbeadónál maradna a jog, viszont általában nem ért a lízingtárgyhoz, s t mivel a nem is használja azt, csak közvetetten szerez tudomást az esetlegesen bekövetkezett meghibásodásokról. Az igényérvényesítés rendkívül körülményes, nehézkes lenne, mert a lízingbevevő minden szükséges információt a lízingbeadón keresztül kellene, hogy eljuttasson a szállítóhoz.⁷⁴⁹ Ezért alakult ki, hogy a lízingbeadó a lízingbevevőre ruházza át a szavatossági és jótállási jogok gyakorlását. A szavatossági jogok, követelések engedményezése történhet i) az ügylet elején, vagy ii) a konkrét szavatossági követelés létrejöttét követően. A gyakorlat – egyszerűsége miatt – inkább az első megoldást választja. A Legfelsőbb Bíróság – egyik igen vitatható döntésében – kimondta, hogy a létre nem jött követelés érvényesen nem engedményezhető.⁷⁵⁰ Itt érdemes kitérni arra, hogy a Ptk. nem rendelkezik, hogy mikor jön létre a szavatossági jog, követelés. A kógens szabályok alapján a szerződés megkötésekor a fél már szavatossággal tartozik, így ez alapján a BH 1996. 30. ebben az esetben nem alkalmazható, mert ha az egyik már tartozik a szolgáltatással a másik – a feltétel bekövetkeztekor – azt követelheti, érvényesítheti.

A Ptk. szövegéből következően a szavatossági szabályok kógenssek, a hibás teljesítésért való felelősséget kizárni nem lehet. A gyakorlat ebben az esetben a kijavítást és a kicserélést szokta alkalmazni. Az árleszállítás elméletileg nem kizárt, de túlzottan problémás

⁷⁴⁹ Magyarországon az 1980-as évek végén és a 90-es évek elején, a lízing kezdeti megjelenésekor lehetett ilyen ügyletlen megoldásokkal, helyzetekkel találkozni. Ehhez kapcsolódott, hogy a korábbi bírói gyakorlat az lízingügylet egyes szerződéseit egymástól jól elkülöníthető jogviszonyokként fogta fel. Részletesebben in ÁDÁM Attila – SÜLYOK Tamás: *A lízingszerződés egyes kérdései. A kellékszavatosság.* in Bankszemle, 1997. 8. szám

⁷⁵⁰ BH 1996. 380. Az engedményezési szerződés megkötésének időpontjában még létre sem jött követelés – érvényesen – nem engedményezhető.

Ez ellentmond a polgári korszak kúriai gyakorlatának is, lásd I.G. 93/1896 sz.; I.G. 153/1902. sz.; P.K. V 2201/1933. sz.

lenne a lízingdíj, vagy a maradványérték csökkentése. Az elállással kapcsolatban felmerül, hogy mikor ismerik fel a hibát, ugyanis az elállás felbontja a szerződést, tehát minden kifizetett összeg visszajár. Így hosszabb idő elteltével az a helyzet állna elő, hogy a lízingbevevő bizonyos ideig ingyenesen használta a lízingtárgyat. Tartós, használati jogviszonyok esetén, jelesül bérlet,⁷⁵¹ nem lehet elállni a szerződéstől,⁷⁵² felmondásra van lehetőség. Kivételesen azonban elképzelhető, például ha az átadáskor, vagy pár napon belül ismeri fel a lízingbevevő a hibát. A szakirodalomban található olyan szellemes megoldás, álláspont is, amely kettébontja a lízinget: az elállást az adásvételhez, a felmondást pedig a használatához kapcsolja; ezzel feloldva az ingyenes használat és a vételár jellegű részletek elszámolásának problémáját.⁷⁵³ Azonban ki kell emelni, hogy ebben az esetben is a jogviszony hárompólusú, a lízingbeadót is be kell vonni, mivel az elállás a lízingszerződésre is kihat.

Mivel adásvételről van szó, ezért a jogszavatosság is megjelenik.⁷⁵⁴ A Ptk. 396. § szerint: ha a harmadik személynek az adásvétel tárgyára olyan joga van, amely a vevő tulajdonszerzését akadályozza, a vevő elállhat a szerződéstől, és kártérítést követelhet. E jogainak gyakorlása előtt a vevő köteles az eladót megfelelő határidő kitűzésével felhívni arra, hogy tulajdonszerzésének akadályait hárítsa el, vagy adjon megfelelő biztosítékot. Ha a vevő harmadik személy joga következtében a dolgot a harmadik személynek kiszolgáltatja, vagy az eladónak visszaadja, az eladótól kártérítést követelhet. Ha az eladó jóhiszemű volt, csak a szerződés megkötéséből eredő károkat köteles megfizetni. Ez a vevő elállási jogát nem érinti.

ii) a lízingbeadói szavatosság

A Ptk. szerint a bérbeadót nem csak kötelek-, hanem jogszavatosság is terheli,⁷⁵⁵ (Ptk. 424. §), amelynek keretében köteles biztosítani a bérlő számára a bérleti szerződés teljes időtartama alatt a birtoklás és használat zavartalanságát. Így a lízingbeadónak biztosítania kell, hogy a lízingbevevő használati és a hasznok szedésének, valamint a birtoklási joga olyan személlyel szemben is védelemben részesül, akinek tulajdonjoga vagy erősebb jog-

⁷⁵¹ A lízing bérleti jellegét erősíti meg a GK BH 1994. 40. A lízingszerződés — a bérletre vonatkozó szerződéstípus jellemzői mellett — más szerződéstípus — így akár ingatlan adásvételiszerződés — elemeit is magában foglalhatja.

⁷⁵² in JOBBÁGYI Gábor – FAZEKAS Judit: *Kötelmi jog*. Szent István Társulat, Budapest, 2004. 108. o.

GK BH 1991. 30. Dolgok használatának biztosítására irányuló – például lízing – szerződés fel nem bontható, az ilyen szerződés csak a jövőre nézve szüntethető meg. A bíróság – a jognyilatkozat tartalmát véve figyelembe – a „szerződés felbontására” vonatkozó jognyilatkozat ellenére a megszüntetés jogkövetkezményeit alkalmazhatja

⁷⁵³ in Junkertné SZCS Zsuzsanna: *Lízing kézikönyv*. Adónet.hu Kft. Budapest, 2007. 44. o.

⁷⁵⁴ Az új Ptk. koncepciója helyesen mindkét szavatossági formát a kötelmi általános részben helyezi el.

⁷⁵⁵ BH 2003. 495. A szavatosság szabályainak alkalmazása a bérbeadó hibás teljesítése esetén

címe van a lízingtárgy felett, vagy aki ezt bírói úton érvényesítheti, feltéve, hogy ez a jog vagy igény nem a lízingbevevő tevékenységének vagy mulasztásának a következménye. Ez a be-nem-avatkozási szavatosság (*non-interference warranty*),⁷⁵⁶ vagy más megközelítésben a békés birtoklás szavatolása (*warranty of quiet possession*).⁷⁵⁷ Ugyanakkor a lízingbeadó jogosult a birtoklást és használatot ellenrizni, de szintén figyelemmel kell lennie a zavartalan birtoklásra és használatra, ugyanis ellenkező esetben a lízingbevevő erre hivatkozva megtagadhatja a teljesítést, mivel a lízingtárgy korlátozott igénybevételével nem tudta a megfelelő gazdasági eredményt elérni. Amennyiben végső soron a bérebeadó jogszavatossági kötelezettségét nem teljesíti, a bérlőt megilleti a szerződés azonnali hatályú felmondásának joga.⁷⁵⁸

III.3.10. A szerződés megszűnése

A lízingszerződés megszűnik a teljesítéssel, közös megegyezéssel, illetve, ha hatályba lép a szerződés, de bizonyos időn belül nem kerül a sor vételár folyósítására. Az ügylet megszűnése a kapcsolódó ügyletekre is kihatással van.⁷⁵⁹ A szerződés megszűnéskor a felek elszámolnak egymással, összevetik a lízingtárgy állapotát a maradványértékkel, illetve az esetleges biztosítási kártérítés(ek)e)t is beszámítják. A szerződési gyakorlat gyakran tartalmaz érvényesíthető, előre megállapított kártérítési összegre vonatkozó rendelkezésű klauzult (*liquidated damages clause enforceable*).⁷⁶⁰

Amennyiben a lízingtárgy megsemmisül, akkor *fizikai lehetetlenülés* következik be, mivel a lízingbeadót pótlási kötelezettség nem terheli.⁷⁶¹ Ebben az esetben tehát a lízingszerződés megszűnik, és a lízingbevevő köteles a hátralékos lízingdíjakat megfizetni. Tekintettel arra, hogy ez rendkívül szorult helyzetbe is hozhatja a lízingbevevőt, ezért is szokták kikötni a biztosítási szerződés megkötését.

⁷⁵⁶ in NIMMER, Raymond T.: *The New Face of Leasing?*. in DePaul Business & Commercial Law Journal. (2004-2005)

⁷⁵⁷ LEVY, David A.: *Financial Leasing under the UNIDROIT Convention and the Uniform Commercial Code: A Comparative Analysis*. in Indiana International & Comparative Law Review (1994-1995)

⁷⁵⁸ A Ptk. 424. § szerint az elállást és a kicserélést nem lehet alkalmazni.

⁷⁵⁹ GK BH 1991. 285. II. A lízingszerződés megszűnése esetén a szerződés tárgyát képező dolgokra vonatkozó albérelti szerződés is megszűnik. Az albérel a lízingbeadóval szemben követeléseinek kiegyenlítéséig nem jogosult a dolgok visszatartására.

⁷⁶⁰ in LEVY, David A.: *Financial Leasing under the UNIDROIT Convention and the Uniform Commercial Code: A Comparative Analysis*. in Indiana International & Comparative Law Review (1994-1995)

⁷⁶¹ in Junkertné SZ. CS Zsuzsanna: *Lízing kézikönyv*. Adónet.hu Kft. Budapest, 2007.

III.3.10.1. A szerződésszegés és következményei

A szerz dési gyakorlat részletesen kidolgozta a szerz désszegés következményeit, különösen az felmondás eseteit. Annak ellenére, hogy a bírói gyakorlat automatikusan nem tekinti a kölcsön felmondási szabályait irányadónak,⁷⁶² a lízingvilág mégis a hitelezés során kialakult okokat ültette át a lízingre, így a II.3.10. pontban ismertetett esetek itt is alkalmazhatók.

A lízingbevev a lízingszerz dést felmondhatja, ha a hátralév lízingdíj fizetési kötelezettségeinek egyösszegben eleget tesz.

A lízingbeadó jogosult a lízingszerz dést azonnali hatállyal felmondhatja, ekkor az összes tartozás egyösszegben esedékessé válik, és a használati jog megsz nik, mindent vissza kell adnia a lízingbeadónak. A lízingbeadó *általában* azonnali hatállyal felmondhatja az ügyletet, ha

- i. a szállító az általa vállalt szállítási határid t túllépte;
- ii. az eszköz átvételére a lízingszerz dést hatályba lépését követ meghatározott időn belül nem került sor;
- iii. a lízingszerz dést keretében nyújtandó hitelnek (finanszírozott összegnek) a Lízingszerz déstben meghatározott célra fordítása lehetetlen;
- iv. a lízingbevev az eszközt a lízingszerz déstben meghatározott céljától eltér en használja;
- v. a lízingbevev az eszközt nem rendeltetésszerű en használja;
- vi. a lízingbevev a lízingszerz dést fedezetével, biztosítékával vagy céljának megvalósulásával kapcsolatos vizsgálatot (figyelmeztetés ellenére) akadályozza, ideértve azt az esetet is, ha a lízingszerz déstben vállalt vagy jogszabályban el írt adatszolgáltatási kötelezettségét megszegi;
- vii. a lízingbeadó vagyoni helyzete megromlik vagy a fedezet elvonására irányuló magatartást tanúsít (és ez veszélyezteti a lízing díjat);
- viii. a lízingbevev által nyújtott biztosíték értéke jelent sen csökkent, és azt a Lízingbevev a lízingbeadó felszólítására nem egészíti ki;
- ix. a lízingbevev hitelképtelenné válik;
- x. a lízingbeadó a lízingdíj fizetési kötelezettségének késedelme a meghatározott határid t meghaladja, és felszólításra sem teljesített;
- xi. a lízingbeadó a biztosítással kapcsolatos kötelezettségeit megszegte (nem köti meg, felmondja, nem fizeti a díjat, módosítja, olyan magatartást tanúsít, amely biztosító mentesülését eredményezi);
- xii. a lízingbeadó nem tartja be a lízingelt eszközre vonatkozó üzemeltetési szabályokat;
- xiii. a lízingbevev az üzletszabályzatban meghatározott tájékoztatási kötelezettségének nem tesz megfelelő módon eleget;
- xiv. a lízingbeadó a lízingtárgy adataiban beállt változásokról nem értesít;
- xv. a lízingbeadó valótlan tények közlésével, adatok eltitkolásával vagy más módon megtévesztette a lízingbeadót;

⁷⁶² GK BH 1992. 776. Lízingszerz dést esetén a kölcsönszerz désekre irányadó felmondási szabályok nem alkalmazhatók.

- xvi. a lízingbeadó egyéb meghatározott kötelezettségeit nem teljesíti;
- xvii. az eszközt ellopták vagy megsemmisült (totálkáros lett);
- xviii. olyan esemény következik be, amely gazdaságos javítást lehetetlenné tesz;
- xix. a lízingbevev tulajdonosi körében változás következik be;
- xx. a lízingbevev vel szemben cs deljárás vagy felszámolási eljárás indult, vagy végelszámolását határozták el;
- xxi. a lízingbevev vel szemben büntet eljárás indult.

A lízing tárgyának *biztosítási köréhez* kapcsolódó súlyos szerz désszegések a gyakorlatban, amelyek azonnali hatályú felmondást vonnak maguk után:⁷⁶³

- i. a felek között megállapodott bármilyen biztosítás meg nem kötése, felmondása vagy nem fizetése;
- ii. a szerz désből meghatározott felszerelések beszerelésének elmulasztása;
- iii. harmadik személlyel kötött biztosítási szerz désnél annak bármilyen módosítása vagy arra irányuló törekvés;
- iv. a lízing tárgyának olyan módon való használata vagy olyan területen tartása, amelyre a biztosítás nem terjed ki;
- v. lízingbe vev minden olyan tevékenysége, amely a biztosítási szerz dés alapján biztosítási fedezetlenséget és ezzel a kárért való helytállásban a biztosító mentesülését eredményezi (pl.: alkoholos befolyásoltság, gyógyszer, kábítószer hatása alatt okozott kár stb.);
- vi. a biztosítók megtagadták a vagyontulajdonosi szerz dés megkötését az eszközre;
- vii. a lízingbevev a vagyontulajdonosi szerz dés megkötésére kiválasztott biztosító el - írásainak megfelelő vagyontulajdonosi berendezések beszerelésének nem tett eleget;
- viii. bármi, a fenti esetekben nem szabályozott, de a lízingbe vev nek a biztosítások megkötésével kapcsolatos kötelezettségéhez tartozó vagy a biztosítási szerz désekben meghatározott kötelezettség megszegését eredményező esemény.

⁷⁶³ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 250. o. alapján.

III.4. A LÍZING NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁSA

A lízingre vonatkozó nemzetközi szabályok közül a 1988-ban elfogadott Ottawai egyezményt és a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendeletet érdemes kiemelni. Emellett érdemes megemlíteni az IAS 17-et,⁷⁶⁴ amely megteremtette a pénzügyi lízing elszámolását, a hatályos hazai számviteli szabályok lényegében meg-egyeznek a Standardéval.

III.4.1. Ottawai egyezmény

A magán és kereskedelmi pénzügyi lízinget szabályozó el készített munkálatok már 1974-ben elkezdődtek.⁷⁶⁵ Hosszas kodifikációs munkálatokat követően 1988. május 28-án fogadták el Ottawában a nemzetközi pénzügyi lízingről szóló UNIDROIT egyezményt, amelyet Kanada Kormányánál helyeztek letétbe. A hatályba lépés 1995. május 1-re maradt, ugyanis ekkor történt meg az ahhoz szükséges első három ratifikáció. A 61 UNIDROIT tagállam közel kétharmada, azaz csupán 20 ország részese az Egyezménynek. A Magyar Köztársaság vonatkozásában a csatlakozásáról szóló nyilatkozat 1996. május 7-i letétbe helyezését követően, 1996. december 1-jén lépett hatályba, amelyet az 1997. évi LXXXVI. törvény hirdetett ki.

4. táblázat - Az Ottawai nemzetközi pénzügyi lízingről szóló UNIDROIT egyezmény tagjai

Állam	Aláírás	Ratifikáció	Hatálybalépés	Fenntartások
Amerikai Egyesült Államok	90-12-28	–	–	–
Belgium	90-12-21	–	–	–
Belorusszia	–	98-08-18	99-03-01	–
Cseh Köztársaság	90-05-16	–	–	–
Finnország	90-11-30	–	–	–
Franciaország	89-11-07	91-09-23	95-05-01	8(3); 20 Cikk
Fülöp szigetek	88-05-28	–	–	–
Ghána	88-05-28	–	–	–
Guinea	88-05-28	–	–	–
Litvánia	–	97-08-06	98-03-01	–
Magyarország	–	96-05-07	96-12-01	–
Marokkó	88-07-04	–	–	–
Nigéria	88-05-28	94-10-25	95-05-01	–
Olaszország	90-12-13	93-11-29	95-05-01	–
Oroszország	–	98-06-03	99-01-01	8(3); 20 Cikk

⁷⁶⁴ International Accounting Standard 17 Accounting for Leases. Részletesebben lásd Junkertné SZ. CS Zsuzsanna: *Lízing kézikönyv*. Adónet.hu Kft. Budapest, 2007.137-140. o.

⁷⁶⁵ LEVY, David A.: *Financial Leasing under the UNIDROIT Convention and the Uniform Commercial Code: A Comparative Analysis*. in Indiana International & Comparative Law Review (1994-1995)

Állam	Aláírás	Ratifikáció	Hatálybalépés	Fenntartások
Panama	90-12-31	97-03-26	97-10-01	–
Szlovákia	90-05-16	–	–	–
Tanzánia	88-05-28	–	–	–
Ukrajna	–	06-12-05	07-07-01	–
Üzbegisztán	–	00-07-06	01-02-01	–

Forrás: www.unidroit.org

Az Egyezmény 1. cikke meghatározza a tárgyi hatályt, a nemzetközi pénzügyi lízingügylet fogalmát,⁷⁶⁶ amelynek főbb elemei: a lízing jogviszony háromalanyúsága (lízingbeadó, lízingbevevő, szállító), a lízingszerződés és az ellenérték (bérfizetés). Az ügylet többi szerződéses elemét a definíció nem említi. A címben és az elnevezésben is csalóka a „pénzügyi” jelző, mert a 3. pont kimondja, hogy a vételi jog megszerzése nem lényegi ismérv.⁷⁶⁷ Ez a kijelentés ellentmond a nemzetközi és a hazai irodalomban is elterjedt operatív és pénzügyi lízing megkülönböztetésnek.⁷⁶⁸ Fontos kiemelni, hogy az Egyezmény is a lízingügyletet és a lízingszerződést megkülönbözteti egymástól.

Az előbbieken látható volt, hogy a legtöbb ország nemzeti joga nem definiálja a lízinget, amely olykor nagyfokú bizonytalanságot eredményez, kiszámíthatatlanná téve a joggyakorlatot. Így elgondolkodtató, hogy azok az államok, amelyek részesei az Egyezménynek, miért csak a nemzetközi ügyletekre alkalmazzák a rendelkezéseket. Az ottawai dokumentum ugyanis csak akkor alkalmazható, ha a lízingbeadó és a lízingbevevő telephelye különböző szerződésállamban van, továbbá a szállító telephelye is egy szerződésállamban található, illetve a lízing ügyletre (lízingszerződés és/vagy adásvétel) valamelyik szerződésállam joga az irányadó. Természetesen a felek az 5. Cikk alapján kizárhatják az Egyezmény egymásközi alkalmazását teljes mértékben, valamint részlegesen is. Ez utóbbi esetben azonban a lízingbeadó felelősségét (8. Cikk 3. pont) és a kártérítés, hátralékos,

⁷⁶⁶ 1997. évi LXXXVI. törvény 2.§ I. fejezet 1. cikk 1. Az Egyezmény [...] olyan nemzetközi pénzügyi lízingügyletre alkalmazandó, amelynek értelmében az egyik fél (lízingbeadó)

a) a másik fél (lízingbevevő) részletes leírásának megfelelően szerződést köt egy harmadikkal (szállító), amely szerint a lízingbeadó felszereléseket, gépeket vagy egyéb berendezéseket (a továbbiakban: berendezés) vesz meg a lízingbevevő által jóváhagyott olyan feltételekkel, amelyeket a lízingbevevő az érdekeivel meg egyeztetnek ítélt, és

b) olyan szerződést (lízing szerződés) köt a lízingbevevővel, amely alapján a lízingbevevő bér fizetése ellenében jogosult a berendezés használatára.

3. Az Egyezmény alkalmazását nem érinti, hogy a lízingbevevőnek van-e, vagy a szerződés kötést követően szerez-e vételi jogot a berendezésre, illetve további időszakra vonatkozó bérleti jogot, akár névleges ár vagy bér megfizetése ellenében.

⁷⁶⁷ in CUMING, Ronald C.C.: *Model Rules for Lease Financing: A Possible Complement to the UNIDROIT Convention on International Financial Leasing*. in *Uniform Law Review* (1998)

⁷⁶⁸ Az angolszász irodalomban találkozunk olyan magyarázattal is, hogy a pénzügyi lízinghez (*financial leasing*) szorosan nem kapcsolódik a vételi lehetőség, azt inkább a bérlet-vétellel (*hire-purchase*) fejezik ki. A pénzügyi, *financial* jelző inkább a finanszírozásra utal. in BEROLD, Robert –edited: *Leasing for Small and Micro Enterprises*. ILO Publications 2003. 6. o.

elmaradt bérfizetés (13. Cikk 3. b) és 4. pontjai) egyes szabályait megállapító részek érvényesülését nem lehet kizárni.

A lízingtárgyat az Egyezmény berendezésként, eszközként (*equipment*) aposztrofálja,⁷⁶⁹ amely els sorban nem szolgálhat a lízingbevev személyes, családi vagy háztartási használatára, tehát a fogyasztói lízingre nem vonatkozik az egyezmény. Speciális lízingtárgy a hajó és a repülőgép. Emellett felmerül az a kérdés, hogy ingatlanlízing esetében kell-e alkalmazni ezt a nemzetközi megállapodást? A szakirodalom erre nemleges választ ad.⁷⁷⁰ A Szerződés szerint a lízingtárgy allízingelhető, és amennyiben az megfelel az Egyezmény szabályainak, akkor azok arra is vonatkoznak. Az a személy, akitől az els lízingbeadó a berendezést megvásárolta az a szállító, és az a szerződés pedig, amellyel így megveszik a berendezést, az adásvételi szerződés lesz.

A felek jogait és kötelezettségeit a II. fejezet részletesen tartalmazza.

A lízingbeadó (*lessor*) elsődleges kötelezettsége a berendezés megszerzése, amelyen dologi jogai keletkeznek, amelyet nemcsak a lízingbevevvel, hanem annak felszámolójával és hitelezőivel szemben is érvényesíthet. A lízingbeadót a lízingtárgy tekintetében semmiféle felelősség nem terheli a lízingbevevvel szemben, kivéve, ha a lízingbevev kárát okozta, hogy bízott a lízingbeadó szakértelmében és véleményében, és a lízingbeadó közreműködött a szállító kiválasztásában, vagy a berendezés részletes leírásában. Harmadik személlyel szemben pedig egyáltalán nem felel a lízingtárgy által okozott halálos eset, személyi sérülés vagy dologi kár miatt. Tehát számára a lízing elsődlegesen egy finanszírozási forma, hiteljogviszony, a tulajdonszerzés csak mint hitelfedezet számít, egyéb, jogilag méltányolható érdeke ahhoz nem tapad.⁷⁷¹ Emellett kötelezettsége, hogy szavatolja a lízingbevev zavartalan birtoklását (jogszavatosság). A lízingbevev mulasztása esetén a lízingbeadó követelheti a hátralékos bért, annak kamatait és a kártérítést. Amennyiben a mulasztás súlyos szerződészegésnek minősül, úgy a lízingbeadó a jövőben esedékessé váló részleteket is lejárttá teheti és azt követelheti, illetve elállhat a lízingszerződéstől. Azonban csak akkor teheti lejárttá a jövőben esedékessé váló bért, vagy – az elállás mellett – követelhet kártérítést, ha előzőleg felszólította a lízingbevevet, és előzőleg lehetőséget kínált fel neki a mulasztás pótlására, amennyiben az lehetséges, valamint megtett

⁷⁶⁹ lásd az Egyezmény 1. Cikk 1. a) pont második fordulata, és 4. Cikk

⁷⁷⁰ GEHÉR József: *A nemzetközi lízingről szóló UNIDROIT Egyezmény (1997. évi LXXXVI. törvény)*. Jogi Tájékoztató Füzetek, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Budapest 2000. 1. o. Vö. Junkertné SZCS Zsuzsanna: *Lízing kézikönyv*. Adónet.hu Kft. Budapest, 2007. 133. o. szerint az Egyezmény kizárja az ingatlanlízinget.

⁷⁷¹ in ÁDÁM Attila – SÜLYÖK Tamás: *A lízingszerződés és egyes kérdései – A kellékszavatosság*. in Bankszemle 1997/8. szám

mindazon ésszer intézkedést, amely kárát enyhítette volna. Az elállást követően ismét birtokba veheti a berendezést, tovább olyan mértékű kártérítést követelhet, amely olyan helyzetbe hozza, amelyben akkor lenne, ha a lízingbevevő szerződésben teljesít. Érdekes rendelkezés, hogy ha a lízingbeadó eláll a lízingszerződéstől, a jövőben fizetendő bért nem teheti lejárttá, de ezt a bérhátralékot figyelembe veheti a kártérítés összegének megállapításánál.

A lízingbevevő (*lessee*) joga a berendezés kiválasztása, majd annak zavartalan birtoklása, használata, hasznosítása. Kötelezettségei, hogy a lízingtárgyat karbantartja, ésszerű módon használja, és azt az átvételkor állapotban megőrzi, figyelembe véve a rendes elhasználódást és a berendezésen végrehajtott – a felek megállapodásának megfelelő – változtatásokat. A szerződés megszűnésekor, amennyiben azt nem hosszabbítják meg, vagy a lízingbevevő nem gyakorolja megvásárlási jogát, köteles a lízingtárgyat az előbbieken meghatározott állapotban visszaszolgáltatni. Igényérvényesítési könnyebbség, hogy bár a lízingbevevő nincs szerződéses kapcsolatban a szállítóval, mégis hivatkozhat a szállítónak az adásvételi szerződésen alapuló kötelezettségeire, különösen a szavatosság és jóállás tekintetében, de az adásvételi szerződést nem mondhatja fel. Ez a rendelkezés azért indokolt, mert az esetek legnagyobb részében a lízingbevevő sokkal tájékozottabb a lízingtárgy vonatkozásában, mint a lízingbeadó. Ezért a lízingbeadó és a lízingbevevő jogosultsága a szállító kártérítési felelőssége esetén együttes. Annak ellenére, hogy ritka eset, és a nemzetközi, valamint a hazai szerződéses gyakorlat sem szerepelteti a lízingbevevő elállási jogát, az Egyezmény mégis szabályozza. Eszerint, ha a lízingbevevő élt elállási jogával, úgy jogosult az előre kifizetett bért és minden egyéb kifizetést visszakövetelni, levonva abból egy ésszerű összeget a berendezés által biztosított előnyök címén.

Ha a szállító (*supplier*) késedelembe esik, vagy a berendezést nem szállítják, vagy az adásvételi szerződésben foglaltaknak nem felel meg, akkor a lízingbevevő jogosult a lízingbeadóval szemben a berendezés átvételét megtagadni, vagy a lízingszerződést felmondani. A lízingbevevő jogosult a lízing szerződés alapján fizetendő bért mindaddig visszatartani, amíg a lízingbeadó nem orvosolja a mulasztását azzal, hogy az adásvételi szerződésnek megfelelő berendezést ajánl fel, illetve amíg a lízingbevevőnek a berendezés átvételének megtagadásához való joga meg nem szűnik.

Az Egyezmény nem szabályozza a kárveszélyviselést. A magánjog egyik fő szabálya, hogy *casum sentit dominus* – azaz a tulajdonos viseli mindazon károk veszélyét, amelyek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni. Mivel a lízingbeadó megvásárolja a szállítótól a lízingtárgyat, így a veszély is átkerül hozzá. Azonban lízingügyletek tekintetében a szakiro-

dalom és a szerz déses gyakorlat is egységes abban, hogy a kockázat- és kártelepítés az általános szabályoktól, továbbá a haszonbérlet rendelkezéseit l eltér en történik, tehát a lízingbevev t terheli.⁷⁷²

Szintén nem sorol fel a Szerz dés felmondási és elállási okokat, így ezt teljesen az adott ország bels jogára, illetve a felek megállapodására bízza.

III.4.2. Nemzetközi kollíziós magánjog

Amennyiben a felek nem részesei az Egyezménynek, úgy a kollíziós magánjog szabályait kell el hívni,⁷⁷³ amely alapján az alkalmazandó jog a lízingbeadó székhelye szerinti jogrendszer lesz.

Sajátos problémát vet fel az egyértelm en tulajdon átruházást is tartalmazó lízing-szerz dés, mivel ez esetben el kerülhet a nemzetközi adásvételr l szóló 1980. április 11-én elfogadott, az UNCITRAL által kidolgozott Bécsi Egyezmény,⁷⁷⁴ az Egyesült Nemzetek Egyezménye az áruk nemzetközi adásvételi szerz déseir l (United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, CISG) alkalmazása is.⁷⁷⁵

⁷⁷² in STANFORD, Martin J.: *UNIDROIT Convention on International Financial Leasing and the Preliminary Draft UNIDROIT Convention on International Interests in Mobile Equipment: Two Examples of UNIDROIT in Its Law-Making Role.* in *International Journal of Legal Information* (1999)

⁷⁷³ 1979. évi 13. törvényerej rendelet a nemzetközi magánjogról.

⁷⁷⁴ in VÖRÖS Imre: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga II.*, KRIM Bt. Budapest, 2004. 192.o.

⁷⁷⁵ Magyarországon kihirdette angol és magyar nyelven az 1987. évi 20. tvr.

IV. FEJEZET – FAKTORING

A szakirodalom és a gyakorlat a faktoring fogalmán követelésfinanszírozást, követeléskezelést ért. A faktor kifejezés a latin tenni, cselekedni *facio 3 feci factus* igéből és a *factor, -oris, m f* névből származik, utóbbi jelentése: aki valamit csinál. Erre vezethet vissza az angol *factor* szó is, amely bizományost, ügynököt, de tényező, együttthatót is takar, további jelentései: alkotóelem, szorzótényező, ügynök, a régi angolban tisztartó, gazdasági intéző.⁷⁷⁶

Sajátos hitelezési forma, mivel valójában az adósság faktorálása nem az eladó ügyfél saját célú finanszírozását szolgálja, hanem az ügyfél és adósa között fennálló, más – tipikusan kereskedelmi – jellegű jogviszonyból eredő (számla)követelések kezelésére, azaz faktorálására szolgál.⁷⁷⁷ A lízinghez hasonlóan szintén nem kapott nemzeti elnevezést, mindegyik nyelvbe az angol kifejezés épült be. Magyarországon a polgári korszak bankirodalmában a (számla)követelések leszámítolása, illetve váltóhitelek⁷⁷⁸ kifejezésekkel találkozunk, ennek a faktoring kötetmi jellegének tárgyalásakor jelentősége is lesz.

⁷⁷⁶ Lásd irodalmi környezetben William SHAKESPEARE: *Cymbeline* I. Felvonás VII. Szín. Jachimo:

Some dozen Romans of us and your lord –
The best feather of our wing – have mingled sums
To buy a present for the emperor
Which I, the *factor* for the rest, have done
In France: 'tis plate of rare device, and jewels
Of rich and exquisite form; their values great;

Tizenkettő magunkkal én s urad
(É szárnynak legjobb tolla) összeget
Gyűjtünk, a császárnak ajándokot
Vendégek, s én, mint megbízott, Frankhonban
Már vettem is: egy ritka művét
S kiváló alakú gyémántokat.

Emellett még a III. Richárd, a IV. Henrik, az Antonius és Kleopátra, és a Tévedések vígjátéka is említi a „factor”-t.

⁷⁷⁷ Bővebben in Freddy SALINGER: *Factoring: The Law and Practice of Invoice Finance*; 3rd Edition, Sweet & Maxwell, London, 1999. Az elképzelései, törekvései közé tartozik egy nemzetközi faktorálási szokványok kódexének a kidolgozása és egy Nemzetközi Faktorálási Választottbírószági Szervezet felállítása.

⁷⁷⁸ in GYÖRGY Ernő: *A követelések engedményezése és leszámítolása*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1925. 11. o.

IV.1. A FAKTORING TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI

A faktoring gazdag történelmi hagyományokra tekint vissza. Az ókori civilizációk is ismerték és alkalmazták, már a *Babiloni Birodalomban* is beszélhetünk kialakult gyakorlatról és szabályozásról. Hammurappi törvénykönyve (Kr.e. 1700 körül) ebből a szempontból is kiemelkedően fontos, mivel ezen található az első üzleti és pénzügyi törvények. A kutatók szerint így a babilóniaiak ötlötték ki a faktoring elméletét is.⁷⁷⁹ Az alapforma a kereskedelmi ügynökre, bizományosra (tam-karu vagy samallú) vezethető vissza, aki átvállalta a kereskedőt az áru eladásának, jelesül a követelés érvényesítésének kockázatát. A történelem legelső ismert „faktora” sumér volt, neve Úr-Nusku, aki *dam-gàr*-ként (kereskedő, pénzember) tevékenykedett, többek között megbízást fogadott el állami adók behajtására.⁷⁸⁰ Hammurappi idejében a Kr. e. 18. században a *tam-karu* pénzembert és egyben társadalmi állapotot jelentett, akik pénzjelek forgatásával gyorsították az egymás közötti elszámolások teljesítését, a *samallú* pedig az üzletben megbízotti, ügynöki szerepet jelölt.⁷⁸¹ Később a többi ókori kultúrában is elterjedt, így a Kaldeus Birodalomban, Föníciában,⁷⁸² Egyiptomban, és a görög világban is találkozhatunk vele.⁷⁸³

A *Római Birodalom* az első, ahol a kötelezvényeket árkedvezményel, leszámítolással adták el.⁷⁸⁴ Ebben annak is nagy szerepe volt, hogy joguk részletesen kimunkálta az engedményezés szabályait, azaz megteremtették a kötelelem átruházhatóságát. Kezdetben a *delegatio* intézményét használták, amely értelmében a hitelező az adóst egy új hitelezőhöz küldi, delegálja⁷⁸⁵ (*delegatio activa*), vagy az adós egy új adóst küld (delegál, *delegatio passiva*) a hitelezőhöz.⁷⁸⁶ Ezt modern szakkifejezéssel utalványozásnak, utalványozási ügyletnek nevezhetjük. A rohamosan fejlődő forgalmi igények szempontjából azonban ez a megoldás nem volt kielégítő, mivel nem kötelezettséget ruháztak át, hanem új kötelemet hoztak létre a felek. A *mandatum agendi* tette lehetővé, hogy a követeléseket az adós tudta és beleegyezése nélkül is át lehet ruházni,⁷⁸⁷ a mai a faktorlás nézőpontjából ezt ma csendes faktoringnak nevezik. Ennek értelmében az eredeti hitelező megbízta az újat, hogy hajtsa be a tartozást, mégpedig anélkül, hogy az érvényesített összeggel el kellett volna

⁷⁷⁹ HILLYER, William Hurd: *Key Business Cash, Origin of Factoring Traced Back to Ancient Babylon*. in Barrons National Business and Financial Weekly, Boston 1941/10.

⁷⁸⁰ in PHELPS, Clyde W.: *The Role of Factoring in Modern Business Finance*. Baltimore, USA. 1956.

⁷⁸¹ in MARTINKÓ Károly: *Factoring – a vállalatfinanszírozás hamupip kője*. Saldo Rt., Budapest, 2002. 61. o.

⁷⁸² in SALINGER, Freddy: *Factoring law and practice*, Sweet & Maxwell Limited, London, 1995. 4. o.

⁷⁸³ <http://www.articlesbase.com/ask-an-expert-articles/a-short-history-of-factoring-443517.html>

⁷⁸⁴ <http://www.franklincapitalnetwork.com/Factoring-Basics/History-of-Factoring.aspx>

⁷⁸⁵ in ANDREAU, Jean: *Banking and Business in the Roman World*. Cambridge University Press, 1999. 76. o.

⁷⁸⁶ in FÖLDI András – HAMZA Gábor: *Római jog*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 457. o.

⁷⁸⁷ in FÖLDI András – HAMZA Gábor: *Római jog*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 458. o.

számolnia. Az üzleti élet tekintetében problémás volt, hogy a régi hitelez bármikor visszavonhatta a behajtásra vonatkozó perlési jogot, illetve bármelyik fél halála megszüntette a megbízást. Antonius Pius (86 – 138 (császár) – 161) korában alakult ki az engedményezés mai formája, a *cessio*, amely valóban követelésátruházás, a régi (engedményez – *cedens*) és az új (engedményes – *cessionarius*) hitelez kötelemtátruházó megegyezése.⁷⁸⁸ Ekkor újra megjelenik az értesítés (*denuntiatio*), ezt követően az eredeti hiteleznek csak a kétszeres fizetés veszélyével teljesíthetett. A római jog vizsgálta először, hogy a régi hitelez mennyiben a szavatol az újnak faktoring esetében. A szavatosságot, ahogy ma is, két irányból közelítették még: i) fenáll-e az engedményezett követelés (*nomen verum*); ii) behajtható-e (*nomen bonum*). Visszterhes átruházás esetén mindkettőért felelt az eredeti hitelező, ingyenesség esetében csak a fennállásért. Még fontos kiemelni, hogy ezzel párhuzamosan az adásvétel szabályai is változtak, ugyanis kimondták, hogy az áru (*merx*) testetlen dolog (*res incorporales*) is lehet, tehát vagyontömeg, idegen dologbéli jog, de követelés is eladható, mert „*Omnium rerum, quæ quis habere vel possidere vel persequi potest, venditio recte fit.*”⁷⁸⁹ A faktort bízták meg a gazdag szenátorok és közemberek, hogy kezelje vagyonukat és értékesítse terményeiket, a szolgálataiért pedig jutalék illette meg.

A középkorban visszaesett a gazdaság színvonala, de 13. században már ismét találkozunk vele, a Levantei és a Hanza kereskedő államok más országokban nagykereskedelmi telepeket, faktóriákat (*faktorien*) alapítottak (Fondaco dei Tedeschi – Velence, Steelyard – London, Olaf udvar – Nyizsnij-Novgorod), amelynek vezetését közeli hozzátartozóra vagy üzlettársa, a faktorra bízták.⁷⁹⁰ Az 1400-as években terjedt el ismét az észak-olaszországi, német és angol a kereskedelmi bankoknak,⁷⁹¹ valamint Spanyolországban a 15. és 16. században,⁷⁹² a földrajzi felfedezéseknek köszönhetően.⁷⁹³ A *del credere* kockázatvállalás és jutalék intézménye az akkori lombard bankzsargonból ered.⁷⁹⁴

A 17. században megjelent a *gyarmatosítás*, és ezzel a *gyarmatbirodalmak* megjelenése felpezsdítette a kereskedelmi életet. Az angolszász pénzügyi világ hamar felismerte a

⁷⁸⁸ Az olasz jog ma is használja ezt a terminológiát, lásd az 1991. évi 52. törvényt – *Disciplina della cessione dei crediti di impresa*.

⁷⁸⁹ in Paulus, *Diegista* 18, 1, 34, 1. Mindazon dolgok eladása jogszerűen történik, amelyeket valaki bírhat, vagy birtokolhat, vagy perrel megszerezhet.

⁷⁹⁰ in MARTINKÓ Károly: *Factoring – a vállalatfinanszírozás hamupip kége*. Saldo Rt., Budapest, 2002. 61. o.

⁷⁹¹ HILLYER, William Hurd: *Four Centuries of Factoring*. in *Quarterly Journal of Economics*, MIT Press 1939.

⁷⁹² in FOSSATI, Giorgio – PORRO, Alberto: *Il Factoring – aspetti economici, finanziari e giuridici*. Dott. A. Giuffrè Editore, 1974. 3. o.

⁷⁹³ in MOORE, Caroll, G.: *Factoring – A Unique and Important Form of Financing and Service*, in *The Business Lawyer* 1959. April.

⁷⁹⁴ in MARTINKÓ Károly: *Factoring – a vállalatfinanszírozás hamupip kége*. Saldo Rt., Budapest, 2002. 63. o.

factoring elnyeit. Az 1600-as években alapították meg Angliában a House of Factors intézményt, amelyet a modernkori faktorálás gyökerének tartanak.⁷⁹⁵ Az ügylet széles körben való elterjedéséhez hozzájárult az 1696-ban elfogadott Act of Parliament, amely ellenrési jogot biztosított a kereskedelem felett, ezzel csökkentve a már meglévő faktorcégek monopóliumát.⁷⁹⁶ Ennek hatására a factoring szolgáltatások jelentősen átalakultak, és az egész üzleti ágazat egyre specializáltabbá vált.

Az *amerikai gyarmatokról* nagy mennyiségben érkezett fa, prém, gyapjú, dohány és gyapot a londoni és más európai kereskedelmi bankárok megellegezték a nyersanyagok árát, még mielőtt azok a kontinensre értek volna.⁷⁹⁷ Ennek köszönhetően látványosan tudott növekedni a termelés, nem kellett megvárni az európai pénzintézetek későbbi kifizetéseit, vagy a fogyasztók pénzét,⁷⁹⁸ továbbá a nem-fizetés kockázatát is tudták csökkenteni a termelők.⁷⁹⁹ A faktorálás fejlődésére az amerikai bankszektor szerkezete, azaz a számtalan kis bank is kedvező hatással volt.⁸⁰⁰ A 18. században az Egyesült Államokbeli termelők az éves gyapottermés 80 %-át Európában értékesítették, ekkor jelentek meg a gyapot-faktorok (*cotton-factors*).⁸⁰¹ A betakarítás és a szövőüzemekkel a fizetés megérkezése között jelentős eltolódás volt, mivel a szállítás és a raktározás sok időt vett igénybe, a faktorálás ezen segítette át a vállalkozókat.⁸⁰² A hajóra rakodás New Orleans Savannah kikötőjében történt, amelyhez egy folyón keresztül szállították a gyapotot, ennek neve máig őrzi az ügylet nevét: Factors Walk.

Az *ipari forradalom* idején a faktorálás sokkal inkább a hitelezés egyik formáját képviselte,⁸⁰³ mintsem valódi rendeltetését, azaz a követelés-finanszírozást. A változó gazdasági viszonyokhoz alkalmazkodó újonnan alakuló, fiatal vállalkozások tőkésigényüket elégítették ki a követelés-eladásokból, és nem pedig kereskedelmi módjuk finanszírozását látták benne.⁸⁰⁴ Ennek ellenére az ügylet alapvető feltételei, konstrukciója nem válto-

⁷⁹⁵ <http://www.factoring.com.ua/eng/5.html>

⁷⁹⁶ in HILLYER, William Hurd: *Four Centuries of Factoring*. in Quarterly Journal of Economics MIT Press 1939.

⁷⁹⁷ <http://www.prweb.com/releases/2005/3/prweb213813.htm>

⁷⁹⁸ <http://www.echo-finance.com/factoring.htm>

⁷⁹⁹ <http://www.franklincapitalnetwork.com/Factoring-Basics/History-of-Factoring.aspx>

⁸⁰⁰ in SILBERT, J.: *Banking in U.S.* in Harvard Business Review Jan/Feb 1952.

⁸⁰¹ in SILVERMAN, Herbert R.: *Factoring: Its Legal Aspects and Economic Justification*. in Law and Contemporary Problems 1948.

⁸⁰² Az ügylet annyira elterjedt lett az USA-ban, hogy még ma is a textiliparban meglévő vállalatok 90 %-a veszi igénybe. <http://www.factoring.com.ua/eng/5.html>

⁸⁰³ <http://www.articlesbase.com/ask-an-expert-articles/a-short-history-of-factoring-443517.html>

⁸⁰⁴ in REY, Heinz: *Die Behandlung des Factoringvertrages im schweizerischen Recht*. in Ernst A. Kramer: Neue Vertragsformen der Wirtschaft: Leasing, Factoring, Franchising, tanulmánykötet Bern, 1988-1991. 171-172.o.

zott.⁸⁰⁵ Ekkor jelent meg a visszkeresettel kombinált (*recourse*) vagy anélküli (*non-recourse*) faktoring elhatárolása. Az elbbit a hitelezéshez kapcsolódik, ugyanis, ha a faktor cég nem jut a követeléshez, a kifizetett összeget visszakövetelheti.⁸⁰⁶ Az amerikai szabályozás első lépése az 1830-ban New York államban elfogadott *Factors Act* jelentette.⁸⁰⁷ Ezt követően, 1889-ben fogadták el az Egyesült Államokban a *Factors' Lien Act*-et, amely megteremtette az alapját annak, hogy a faktoring a megszokott árukereskedelemtől elszakadjon, és mint új finanszírozási forma jelentkezzen a gazdasági életben.⁸⁰⁸ Általánosan elfogadott, hogy az első faktoráló céget, amely nem kapcsolódott hitelintézethez, 1904-ben alapították.⁸⁰⁹ A többi egyszerű pénzügyi intézmény, általában a klasszikus banki szolgáltatásokon (betét, kölcsön, leszámítolás) alapult. A jogalkotás következő állomása az 1911-ben elfogadott New York Factors Acts, amelyet többször, 1931-ben, 1935-ben és 1943-ban módosítottak. Az amerikai faktorok elnevezései i) *colonial factor* – olyan vállalkozás, amely még az áruforgalomhoz kötődik; ii) *old line factor* – saját kockázatára követelést vásárol; iii) *new style factor* – hasonló az *old line*-hoz, de már finanszírozási banktevékenység keretében.⁸¹⁰ Egészen az 1930-as évekig a tengerentúlon a faktoring első sorban a textil- és ruhaiparhoz kapcsolódott.⁸¹¹ Ennek hátterében az állt, hogy akkoriban ez az iparág számított a gyarmati gazdálkodás legerősebb elemének. Az 1920-as évek faktorálását a követelések ellenértékének megelégelése, valamint a vevő fizetőképességének kockázatátvállalását jelentette. Ekkor alakult ki a garancia faktoring (*guarantee factoring*), amelynek lényege az volt, hogy az eladó a faktor által felvett hozzájárulásával hitelezett. Az ügylet a 30-as évekre annyira elterjedt lett, hogy az amerikai biztosító társaságok piaci részesedése jelentősen lecsökkent, így ez ellen arra hivatkozva tiltakoztak, hogy ez inkább hitelbiztosítás, amely nem tartozik a faktorok tevékenységi körébe.⁸¹² Az üzleti élet erre úgy válaszolt, hogy a faktorcégek visszkereset nélkül vásárolták meg a követeléseket (*purchase factoring*).

⁸⁰⁵ <http://universalfunding.blogspot.com/2007/01/history-of-factoring.html>

⁸⁰⁶ <http://www.francincapitalnetwork.com/Factoring-Basics/History-of-Factoring.aspx>

⁸⁰⁷ in in FOSSATI, Giorgio – PORRO, Alberto: *Il Factoring – aspetti economici, finanziari e giuridici*. Dott. A. Giuffrè Editore, 1974. 89. o.

⁸⁰⁸ in SILVERMAN, Herbert R.: *Factoring: Its Legal Aspects and Economic Justification*. in *Law and Contemporary Problems* 1948.

⁸⁰⁹ <http://www.articlesbase.com/ask-an-expert-articles/a-short-history-of-factoring-443517.html>

⁸¹⁰ FOSSATI, Giorgio – PORRO, Alberto: *Il Factoring – aspetti economici, finanziari e giuridici*. Dott. A. Giuffrè Editore, 1974. 5. o.

⁸¹¹ <http://www.echo-finance.com/factoring.htm>

⁸¹² in RÉCZEI László: *A faktoring ügyletről*. Jogtudományi Közlöny 1988/1. sz.

Hogy valójában mit jelentett a garancia faktorálás arra két felfogással is találkozhatunk: a faktor cég i) megelégelte a követelést, a kockázatot átvállalta, feltéve, hogy az adós hitelnyújtáshoz, vagy a nemfizetéshez elzárkózott; ii) egyáltalán nem teljesített fizetést csak akkor, ha az adós fizetése képtelenné vált. Ez utóbbi valóban nem faktoring, hanem hitelbiztosítás. Réczei László ez utóbbi véleményen van.

A II. világháborút követően jelentősen átalakult a társadalmi, a gazdasági és a geopolitikai helyzet, ez a faktorálásban is változásokat hozott. A vállalatok, gyárak abban láttak lehetőséget, hogy a faktoringot összekapcsolták más számlalapú üzletekkel, és így elkezdődött a faktoring térhódítása.⁸¹³ Az Amerikai Egyesült Államokban tovább ívelt a faktoring virágkora, ugyanis a magas kamatlábak miatt a vállalkozások nem tudtak hiteleket felvenni, így kintlévőségeiket kezdték el faktorálni, hogy pénzhez jussanak. Ez egy időre olyan kedvelt forma lett, hogy majdnem veszélybe sodorta az ottani bankokat. Amerikában az 1960-as, 70-es, de a szigorú szabályozás miatt még a 80-as években is magasan maradtak a kamatlábak, a kis vállalkozások továbbra is rendkívül drágának tekintették a hagyományos forrásteremtést (pl. banki hitel).⁸¹⁴ A szegényebb cégek arra kényszerültek, hogy a növekedésükhöz és működésükhöz szükséges pénzügyi forrásokat más módon teremtsék elő. Ahogy a bankok elfordultak a kis(ebb) vállalkozásoktól, úgy vált a faktoring egyre népszerűbb lehetőséggé.⁸¹⁵

Európában az Európai Közösség stabilizálódása és fokozatos bővülése eredményeként, valamint amerikai hatásra az 1960-as évek elején kezdett dinamikusabban megjelenni a faktoring, azóta a kontinentális piac is folyamatos fejlődést mutat.⁸¹⁶ A kezdeti lépést a *First Bank of Boston* által az Egyesült Királyságban alapított faktorcég jelentette 1961-ben.⁸¹⁷ Később az egész kontinensen és a világon is elterjedt, az 1970-es években már alkalmazták Ausztriában, Hong Kong-ban, Japánban, Szingapúrban, Dél-Afrikában is.⁸¹⁸ Egyetemes elfogadottságnak hatására fogadták elő 1988. május 28-án a nemzetközi faktoringról szóló UNIDROIT egyezményt. Mára, a 21. század első évtizedére, az egész világon elterjedt, felismerték a faktoring ésszerűségét és alkalmasságát a jelenlegi gazdasági igényekhez, növekedéshez.⁸¹⁹ A világviszonylatban lebonyolított ilyen jellegű pénzügyi forgalom 2004-ben meghaladta a 850 milliárd eurót, amelyből 612 milliárd eurót Európa tesz ki, míg Magyarországon ez az érték alig haladta meg az 1 milliárdot. Ez az összeg így

⁸¹³ <http://www.catamountfunding.com/About/HistoryofFactoring.php>

⁸¹⁴ <http://universalfunding.blogspot.com/2007/01/history-of-factoring.html>

⁸¹⁵ <http://www.prweb.com/releases/2005/3/prweb213813.htm>

⁸¹⁶ <http://www.factoring.com.ua/eng/5.html>

⁸¹⁷ in SOMMER, Heinrich Johannes: *Factoring, International Factoring Networks and the FCI Code of International Factoring Customs* in *Uniform Law Review* 1998., valamint FOSSATI, Giorgio – PORRO, Alberto: *Il Factoring – aspetti economici, finanziari e giuridici*. Dott. A. Giuffrè Editore, 1974. 83. o.

⁸¹⁸ in PHILBRICK, William C.: *The Use of Factoring in International Commercial Transactions and the Need for Legal Uniformity as Applied to Factoring Transactions between the United States and Japan*. in *Commercial Law Journal* 1994.

⁸¹⁹ in BAUMOL, William J., LITAN, Robert E., és SCHRAMM, Carl J.: *Good Capitalism Bad Capitalism and The Economics of Growth and Prosperity*. Yale University Press, 2007.

önmagában keveset mond, de ha a növekedést vesszük alapul, akkor elmondható, hogy ez pénzügyi szektor 1997 óta megtízszerezte forgalmát.

A faktoringot a *magyar* bankélet is ismerte már a második világháború előtt is, elnevezése az akkori szakirodalomban, találóan, (könyv)követelés-leszámítolás volt.⁸²⁰ Révai Pénzügyi Lexikona szerint a könyvkövetelések leszámítolása keretében az engedményezett követeléseket adják át bankintézeteknek, valamint az ügylet további célja a könyvkövetelések biztosítása behajthatatlanságból eredő károk elhárítása.⁸²¹ A Magyar Királyi Kúria 93/1896 számú döntése a faktoringgal kapcsolatban egy rendkívül fontos megállapítást mondott ki, ugyanis az engedmény tárgyaként elismerte a reménybeli, jövőben keletkező követeléseket is. Érdeemes megemlíteni, hogy a polgári korszak magánjogi irodalma és gyakorlata is ismerte a kereseti jog átruházást,⁸²² engedményezését, amely értelmében az eredeti a hitelező a követelést fenntartotta magának, de annak perlését, érvényesítését, behajtását, egyszóval kereseti jogát (aktorátusát) átruházta másra, mai szóval a faktorra.⁸²³

A szocializmus során eltűnik a bankgyakorlatból. A Magyar Nemzeti Bank csak az 1970-es évek végén, illetve a 80-as évek elején jelent meg a faktoringpiacon, mint aktív résztvevő: i) a magyar vállalatok megbízásából keretmegállapodásokat kötött külföldi faktorintézményekkel a hazai exportőrök bankári biztosíték nélküli szállításainak fedezésére; ii) a külföldi faktorintézetek is megkeresték az MNB-t a magyar vállalatokkal szembeni követelések faktorálása ügyében.⁸²⁴ 1985 februárjától a Magyar Külkereskedelmi Bank Rt-n keresztül bonyolították a faktoringügyleteket, majd a kétszintű bankrendszer létrejöttével a többi hitelintézet is alkalmazta.⁸²⁵ A mindennapi gazdasági életbe csak az 1990-es évek óta került ténylegesen, elsősorban tipikusan az exportfaktoring. Ekkor jelentek meg ugyanis a külföldi kiskereskedelmi áruházláncok, amelyek hosszú fizetési határidőket diktáltak a beszállítóiknak, így ez utóbbiak egy faktorcég igénybevételével számottevően javítani tudtak versenyhelyzetükön, megőrizve likviditásukat, anélkül, hogy az áruba fektetett tőkét hosszú időre le kellett volna kötni. A kezdeti bankcsődök és bankkonszolidációk azon-

⁸²⁰ GYÖRGY Ernő: *A követelések engedményezése és leszámítolása*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1925.

⁸²¹ in SCHACK Béla – szerk. *Révai Kereskedelmi, Pénzügyi és Ipari Lexikona*; Révai Irodalmi Intézet, Budapest, 1929.

⁸²² in SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatja; II. rész*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933. 128. o.

⁸²³ BH 1988. 110. Kinnlevég behajtására vonatkozó képviselői meghatalmazás, mint engedményezési nyilatkozat.

⁸²⁴ <http://www.hodfaktor.hu/faktortort.html>

⁸²⁵ in KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 145. o.

ban kedvezően hatottak a faktorálására, sokáig mindenki a rossz követelésektől való megszabadulást látta benne,⁸²⁶ illetve az MNB és az állam általi kényszerrefinanszírozásokra, valamint az átmeneti nehézségekre, krachokra emlékezett. Az akkori szakirodalomban még ilyen kijelentésekkel találkozunk: „*Magyarországon a faktorálásnak nincs múltja és alig van jelene. ... meggyezés szerint komoly jövőt áll.*”⁸²⁷ És valóban, a nemzetközi tendenciáknak megfelelően az 1997-es adatokhoz képest a magyar faktoring üzletág is megtízszereződött.

A Világbank ajánlásokat dolgozott ki a kelet-közép-európai országok számára a faktoring továbbfejlesztése érdekében, amelyek a következő pontok köré csoportosulnak:⁸²⁸

- i. a hitelezők jogainak a megerősítése;
- ii. a hitelinformációs struktúra megerősítése
- iii. a faktoring tevékenység formalizálása, nevesített és kiemelt kezelése a köz- és magánjogi szabályozásban;
- iv. faktoring akadályainak lebontása, a tovább faktorálás lehetőségének fokozottabb érvényre juttatása;
- v. érdekérvényesítés, faktoring szövetség létrehozása.

A hazai jogalkotás még teljes mértékben nem biztosította e fenti pontokat, a legnagyobb, legszembetűnőbb hiányosságok a iii)-ban és iv)-ben foglaltakkal kapcsolatosan tapasztalhatók. A hazai piaci folyamatok jobb átláthatósága érdekében 2003-ban megalakult a Magyar Faktoring Szövetség. A Szövetségbe tömörült vállalkozások faktorált állománya 2005-ben 477 milliárd forintot tett ki.⁸²⁹

⁸²⁶ in MARTINKÓ Károly: *Factoring – a vállalatfinanszírozás hamupip kije*. Saldo Rt., Budapest, 2002. 19. o.

⁸²⁷ in GELLÉRT Andor: *Banküzletek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 145. o.

⁸²⁸ in BAKKER, Leora – KLAPPER, Gregory – UDELL, F.: *Financing Small and Medium – size Enterprises with Factoring: Global Growth in Factoring – and its Potential in Eastern Europe*. The World Bank, Warsaw, 2004. 32-34. o. A tanulmány nyolc, a Európai Unióhoz csatlakozó ország jogrendszerét vizsgálta meg: Csehország, Szlovákia, Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Szlovénia, Magyarország.

⁸²⁹ www.faktoringszovetseg.hu

IV.2. A FAKTORING ÁLTALÁNOS JELLEMZÉSE

IV.2.1. Fogalma

A faktoring általánosságban egy olyan ügyletet jelent, amely keretében az áru eladója harmadik személlyel szemben fennálló halasztott fizetéssel történt eladásainak ellenértékét (követelését) meghatározott összeg ellenében a faktorra ruházza át, azonnali kiegyenlítés ellenében; lényegét tekintve követelésvásárlás,⁸³⁰ illetve eladás, követeléskezelés. Az alapvető szabályozási kérdések i) a tulajdonátruházás; ii) az adós értesítése; iii) a követelés, számla diszkontálása; iv) a továbbértékesítés jogi feltételei (esetleg korlátai); v) a nyilvántartás; vi) a faktorcég szolgáltatásai (követeléskezelés, nyilvántartás, beszedés, veszteség átvállalása). Nehéz feladat a faktoringra egységes definíciót alkotni, mivel az elmélet és gyakorlat számos típusát dolgozta ki, amelyek egymással keveredhetnek.⁸³¹

IV.2.1.1. Az egyes nemzeti felfogások

A valódi faktoring – leszámítva egyes történelmi elzményeket – szintén az *angolszász* kultúrából származik,⁸³² amelynek a 18-19. századi gyarmatbirodalmi berendezkedés teremtette meg a gazdasági hátterét. A f leg amerikai gyarmatokról származó fa, prém, gyapjú és más nyersanyagok árát megelőgezték a londoni és más európai kereskedelmi bankárok.

A klasszikus *angol* faktoring a fejlett külkereskedelem eredménye,⁸³³ a terminológia az adósság faktorálás (*debt factoring*) és (könyv)követelés faktorálás (*accounts receivable factoring*) kifejezéssel a legelterjedtebb, de a számla faktorálás (*invoice factoring*)⁸³⁴ is ismert az irodalomban és a gyakorlatban. Az ügylet középpontjában valójában a követelés tulajdonjogának megszerzése áll. Mivel a váltóleszámtólason keresztül közelítették meg az ügyletet, ezért az értesítésnek sem volt akkora jelentése. Az eladó (szállító) és a faktor között folyamatos finanszírozási jogviszony áll fenn, a faktorcég kezeli a követeléseket. Az

⁸³⁰ A követelés megvásárlás, megelőgezés három típusa a váltóleszámtólás, a faktorálás és a forfetírozás. in HUSZTI Ern : *Banktan*. Tas Kft. 1996. 108. o.

⁸³¹ in SERICK, Nochmals: *Rechtsprobleme des Factoring-Geschäftes*. BB, 1976. 425. o. valamint NOCHTA – KOVÁCS – NEMESSÁNYI: *Magyar polgári jog*, Kötelmi jog, Különös rész; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2004. 240-241.o.

⁸³² Részletesebben lásd in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*; HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 294-296. o.

⁸³³ Az angol pénzügyi kultúrában a factoring külkereskedelmi jellege miatt ahhoz hasonló szolgáltatás a *confirming*; a *confirming house*, külkereskedelemmel foglalkozó keresked ház, a *confirming bank* pedig az akkreditívet igazoló bank, aki igazolja, megelőgeíti (*confirm*), hogy az eladó érdekében a vev számára hitelt biztosít. in Greater London Enterprise Ltd.: *Analyis of Use of Factoring*. EC Financial Report, 2002. 22. o.

⁸³⁴ Lásd Freddy SALINGER: *Factoring: The Law and Practice of Invoice Finance*; 3rd Edition, Sweet & Maxwell, London, 1999.

angol gyakorlatban a faktorcég szolgáltatásai négy terület köré csoportosíthatók: i) követelésvásárlás azonnali készpénzfizetés ellenében; ii) a követelés számviteli és egyéb adatainak nyilvántartása, kezelése; iii) az adósság behajtása; iv) a faktorcég kockázatvállalása, ha az adós nem fizet (szerz dástípustól függ en az eladó nem-fizetése is felmerülhet mint kockázat). A fenti elemek mindegyike vagy némelyike – de mindig több mint egy elem – jelenik meg a mindennapi bankélet által használt finanszírozási faktoring szerz désekben.⁸³⁵

Az *amerikai* faktoring alapvet en az angol mintát veszi alapul, tehát vételen alapul, de sajátossága az ügyletben résztvev szerepl k és a köztük lév feladatmegosztásban keresend , amelynek középpontjában az ügynök, ügynökség, közvetít (*agent*) intézményének, valamint a visszkereseti jog alkalmazása áll. Emellett a leglényegesebb elem, annak az elvnek a feltétel nélküli elfogadása, kötelez vé tétele, hogy az eredeti adós értesítése a faktorálási finanszírozásról a szerz dés érvényességi feltétele. Ez a szabály számos jogvitát el z meg (például, kell-e értesíteni az adóst, az kinek teljesítsen stb.).

Az 1920-as években jelent meg a garancia faktorálás (*guarantee factoring*), amely a hitelbiztosítás egyik formája volt, és a 30-as évekre annyira elterjedt lett, hogy a biztosítótársaságok hitelbiztosítási üzletága veszélybekerült.⁸³⁶ Ennek a helyét veszi át a visszkereseti jog nélküli vételi faktoring (*purchase factoring*).⁸³⁷ Az 1940-es évekre tehet ennek kialakulása, mivel tömegesen el fordult az adós értesítése nélkül is érvényesen létrejött finanszírozás, faktorálási ügyletfajta. Ebben a fejl désben az ügylet alapvet en nem az engedményezés jelleg szabályokat mutatta, hanem adásvétel és biztosítékadás keveréke volt. A klasszikus common law eredetileg az ügylet érvényességéhez megkívánta az adós értesítését, csak az 1950-es évekt l volt lehet ség a csendes faktoringra.⁸³⁸ Az 1960-as évekre az angol és amerikai típusjegyek és gyakorlat összerosódtak. Az Egyesült Államokban a faktoring jogi háttere az Egységes Kereskedelmi Törvényben (Uniform Commercial Code; UCC) található,⁸³⁹ amelyet fokozatosan fogadtak el a tagállamok.⁸⁴⁰ Az USA-ban a faktoring folyamatos megállapodás a faktor vállalat és az árut vagy szolgálta-

⁸³⁵ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

⁸³⁶ in GELLÉRT Andor: *Banküzletek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 150. o.

⁸³⁷ in SILVERMAN, Herbert R.: *Factoring: Its Legal Aspects and Economic Justification*. in *Law and Contemporary Problems* 1948.: „ A commercial factor does not *lend* against accounts receivable. He *buys* them outright, with no recourse to the client. ”

⁸³⁸ in SILVERMAN, Herbert R.: *Factoring as a Financing Device*. in *Harvard Business Review* 1949 September. 1949-ben fogadták el az Egyesült Államokban azt a szabályt, amely nem követelte meg az adós értesítését.

⁸³⁹ in SALINGER, Freddy: *Factoring law and practice*, Sweet & Maxwell Limited, London, 1995. 6. o

⁸⁴⁰ in MOORE, Carroll G.: *Developments in Factoring, Inventory Liens and Accounts Receivable Financing*. in *Banking Law Journal* 1960.

tást nyitva szállító eladó között,⁸⁴¹ amelynek értelmében a faktor elvégzi a következő szolgáltatásokat az áruk és szolgáltatások eladásából eredő követelésekre vonatkozóan: i) megvásárolja az összes követelést azonnali készpénzért, ii) nyilvántartást vezet és kezeli a követeléseket, illetve ellátja az ezzel kapcsolatos könyvvezetési feladatokat; iii) beszedi a követeléseket; iv) magára vállalja a vevő fizetésektelenségéből eredő veszteséget;⁸⁴² kiegészítve v) a tanácsadással.⁸⁴³

Az angol és amerikai gyakorlatot ismerő, alakító és a nemzetközi szabályozásában jelentős szerepet játszó *Freddy Salinger* nevét ki kell emelni.⁸⁴⁴ Saját definíciót próbál kialakítani, amelynek középpontjában az ügylet tárgya, az adósság, a számlakövetelés-vásárlás áll, valamint éles megkülönböztetésre törekszik a faktoring finanszírozási ügyletként való értelmezése, és a banki hitelezés egyik formája között.⁸⁴⁵ Salinger szerint a faktoring a követelés megvásárlását jelenti, amelynek célja a finanszírozás vagy az eladó adminisztrációs feladatainak ellátása vagy az adósságtól való mentesítés, illetve ezen feladatok együttesen való ellátása.⁸⁴⁶ Az elhatárolás alapja, hogy az adósság, amelynek a faktorálására (vásárlására) sor kerül, semmilyen körülmények között nem szolgálhatja az ügyfél (faktor) saját célú finanszírozását, vagyis csak az eladó hitelezése egy harmadik féllel (az eredeti adóssal) fennálló, kereskedelmi jellegű jogviszonyából eredő adósságok, követelések kezelésére, faktorálására szolgálhat. Ennek megfelelően a faktoring keretében nyújtott finanszírozás semmiképpen nem lehet jellegében azonos a hosszú távú banki hitelezéssel vagy részletfizetésre történő vásárlással. A faktor a következő szolgáltatásokat nyújtja: i) finanszírozás; ii) kétes követelések elleni védelem; iii) adósok kiértesítése, iv) követelésnyilvántartások vezetése; v) beszédés.⁸⁴⁷

A másik megkülönböztetés célja a faktoring elkülönítése az úgynevezett „rossz követelések” vásárlásától, amely pejoratív kifejezéssel gyakran összekeverik. Ezek – és ha-

⁸⁴¹ in BOAS, Maxwell S.: *Legal and Economic Aspects of Accounts Receivable Financing and Factoring*. in Commercial Law Journal 1954.

⁸⁴² SALINGER, Freddy: *Factoring law and practice*, Sweet & Maxwell Limited, London, 1995. 4. o

⁸⁴³ in MOORE, Carroll, G.: *Factoring – A Unique and Important Form of Financing and Service*. in The Business Lawyer 1959. April.

⁸⁴⁴ Angliában a faktorálás-szabályozás atyjának tekintik. in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*; HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 294. o.

⁸⁴⁵ B. cikkben in Freddy SALINGER: *Factoring: The Law and Practice of Invoice Finance*; 3rd Edition, Sweet & Maxwell, London, 1999.

⁸⁴⁶ in SALINGER, Freddy: *Factoring: The Law and Practice of Invoice Finance*; 3rd Edition, Sweet & Maxwell, London, 1999.

⁸⁴⁷ in SALINGER, Freddy: *Factoring: The Law and Practice of Invoice Finance*. 3rd Edition, Sweet & Maxwell, London, 1999. 24. o.

zai szakirodalom található összefoglaló értékelés⁸⁴⁸ – alapján megállapítható, hogy az angol gyakorlatban és jogi szabályozásban a faktorálási finanszírozás, i) mint ügylet mindig egyszer koncepció alapján jön létre; ii) fogalmilag elkülönül a faktorálási finanszírozás és a rossz követelések vásárlása; iii) mindig megkülönböztetik a klasszikus banki hitelezési és biztosítékadási finanszírozási formáktól; ugyanakkor iv) a banki hitelezés kiegészítéseként a rendes kereskedelmi üzletmenet fontos, elterjedt pénzügyi eszköze; valamint v) a faktorcég semmilyen módon nem állhat tulajdonosi vagy vezetői kapcsolatban ügyfelével vagy szállítójával, vagyis akit finanszíroz.

Közép-Európában a másfél-két évszázados t kefelhalmozási lemaradás következtében később jelent meg a factoring, és a gazdaságban jelentkező pénzhiány miatt a hitelezési elem dominált – érvényesül napjainkban is –, amely alapján a nem valódi típusnak feleltethető meg. A jelenlegi német szakirodalom és gyakorlat természetesen már valamennyi fajtáját ismeri és alkalmazza.⁸⁴⁹ Az 1980-as évek második felében, az 1990-es évek elején jelent meg és alakult ki Németországban az ügynökön keresztüli factoring egyik altípusa az *Eigen-Service Factoring*, amelyben az ügylet célja kizárólag a követelések finanszírozása és az eredeti adós értesítése, de gyakorlatilag másra nem terjed ki, így csökkentve a faktorcég kockázatát. A francia jog⁸⁵⁰ a faktorálást a Banque de France egy 1973-ból származó memoranduma alapján közelíti meg.⁸⁵¹ A definíció kiemeli az átruházás és behajtásbeszedés elemet, amely alapulhat az adós eseti és folyamatos fizetéseképtelenségén. A francia szabályozás érdekessége, hogy a Code Civil rendelkezik a hagyományos értelemben vett engedményezésről (*cession de créance*) és jogátruházásról,⁸⁵² míg egy másik törvény a kereskedelmi ügyletekből eredő követelések engedményezéséről,⁸⁵³ pénzügyi intézmények és vállalkozások közötti ügyletek esetében.⁸⁵⁴ Az olasz jog vállalati hitelengedményezésként kezeli (*cessione dei crediti di impresa*).⁸⁵⁵ A nevéből eredően – a

⁸⁴⁸ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 295. o.

⁸⁴⁹ Bővebben STOPP, Alexander H.: *Asset-Backed Financing in Germany: Legal Concepts Affecting the Securitization of German Receivables*. in *The Financier*. Vol. 4, No. 5, December 1997.

⁸⁵⁰ Bővebben in POSEL, Sidney: *Factoring Accounts Receivable in France: Some Legal Aspects and American Comparisons* in *Tulane Law Review* 1982-1983.

⁸⁵¹ <http://www.asf-france.fr/asfanglais/indexoui/engpresaffact.htm>

⁸⁵² Lásd Code Civil III. könyv VI. cím VIII. fejezet 1689-1701. szakasz, és az 1236., 1250. szakasz.

⁸⁵³ Ez a code monétaire et financier, vagy másik a hétköznapiokban elterjedt néven a Loi Dailly (1981).

⁸⁵⁴ in GAVALDA, Christian – STOUFFLET, Jean: *Droit bancaire*. Lexis-Nexis SA., Paris, 2005. 289-291. o.

Itt érdemes megjegyezni, hogy a franciák a factoringra az *affacturage* kifejezést is használják, a faktor pedig ennek megfelelően *affactureur*.

⁸⁵⁵ Bővebben in FOSSATI, Giorgio – PORRO, Alberto: *Il Factoring – aspetti economici, finanziari e giuridici*. Dott. A. Giuffrè Editore, 1974. Capitolo Secondo Il Contratto di Factoring 11-25. o.

nemzetközi gyakorlatnak megfelel en – csak a vállalkozások követelése szerepelhetnek, tehát a magántermészet követelés nem lehet tárgya az ügyletnek. A joganyag szerint az adós hozzájárulása nem szükséges eleme a jogügyletnek, az engedményezéssel a biztosítékok is átszállnak.⁸⁵⁶

A faktoringot a polgári korszak *magyar* bankélete is ismerte, elnevezése az akkori szakirodalomban, találóan, (könyv)követelés leszámítolás volt. Az 1980-as években kellett újra felfedezni Magyarországon. A jelenlegi hazai magánjog nem szabályozza a faktoringot, így a Ptk. engedményezés, adásvétel, megbízás, hitel-kölcsön szabályai keverednek. Szomorú, hogy napjaink pénzügyi életében sokan, mint a rossz követelésektől való megszabadulás egyik formáját látják benne, illetve a 90-es évek bankbotrányaira emlékeznek. A Hpt. a pénzkölcsön nyújtásának egyik típusaként jelöli meg, és követelés megvásárlás, illetve megellegezésésként említi, függetlenül attól, hogy a követelés esedékességének nyilvántartását és a kintlévőségek beszedését ki végzi. A szolgáltatást – a többi vezető országhoz hasonlóan – kizárólag pénzügyi intézmény nyújthatja. A jogbizonytalanságot az új Ptk. koncepció – jelenlegi állapota szerint – remélhetőleg fel fogja oldani.

IV.2.1.2. Fajai

Alapvetően különbséget kell tenni valódi és nem valódi faktoring között, amely összefügg az egyes jogi kultúrákban betöltött szerepével is.⁸⁵⁷ A klasszikus angol, vagy más néven valódi faktoring (*standard, non-recourse* vagy *old-line factoring*) esetében az adásvétel dominál, a faktor a követelés korábbi hitelezőjének jogi helyzetébe kerül. A *del credere* kockázat vállalásakor az adós nem-teljesítésének veszélyét is a faktor viseli. Ebből fejlődött tovább az amerikai típus, az ügynökön, vagy más közvetítőn keresztül történő faktorálás, az *agent* vagy *agency factoring*, egyébként maga a faktor szónak is van ilyen jelentése: ügynök, bizományos. Az ügynöki faktorálás keretében azzal a megoldással is gyakran találkozhatunk, hogy az adminisztrációt és a beszedést valójában az ügyfél (hitelező) végezze, mint a faktor társaság ügynöke; emellett azonban a visszkereseti jog is fennállhat. A megoldás célja a finanszírozás biztosítása olyan ügyfélnél, aki sok kis adóssal áll szemben, de nem felel meg a számlaleszámítolás pénzügyi és nyilvántartási feltételeinek. A klasszikus német, mint nem valódi, visszkereseti joggal való faktoring (*recourse*

⁸⁵⁶ <http://www.credfact.it/ucf/en/factoring/normativa.html>; lásd részletesen a 1991. évi 52. törvényt (Disciplina della cessione dei crediti di impresa) és a Codice Civile 4. könyv 1. fejezet V. cikk 1260-1267. szakaszait.

⁸⁵⁷ in CRANSTON, Ross: *Principels of Banking Law*; Oxford, 2003. 355.o és in NOCHTA – KOVÁCS – NEMESSÁNYI: *Magyar polgári jog, Kötelmi jog, Különös rész*; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2004. 240-242.o.

factoring) inkább egyfajta pénzügyi szolgáltatás, amelynél a hitel-kölcsön kerül a közép-pontba, és az adós nem-fizetése esetén a faktordíj visszajár, a követelés pedig visszazár az eredeti hitelezőre. Lényegében engedményezési hitelről van szó, ahol az értesítésnek is fontos szerepe van. A bizalmi, nem notifikált, kiértesítés nélküli faktoring (*confidential, non notification factoring*) esetében az ügyfél tovább finanszírozza adósát a faktorcégtől kapott összegből, a faktoráló vállalkozás semmilyen számlaköveteléssel kapcsolatos kezelést nem vállal és az eredeti adóst sem értesítik a pénzügyi megállapodásról. Ehhez hasonló az 1950-es években Amerikában kialakult csendes, rejtett, kiértesítés nélküli faktoring (*undisclosed factoring*), amely értesítés nélkül történik, a jogosult megkapja a pénzt, majd kifizeti a faktorcéget, tehát a vevő nem szerez tudomást arról, hogy a szállító milyen módszerrel finanszírozza a tevékenységét. Ennek ellentéte a *nyílt, notifikált, kiértesítéses faktoring (disclosed, notification factoring)*, ahol az adóst értesítik, és azt annak vállalnia kell, hogy a faktoráló cég felé fogja a vételárat és a tartozást megfizetni. Hazánkban ez a típus terjedt el. Amennyiben a faktorcég valamennyi szolgáltatás elvégzésre vállalkozik, akkor *full service factoring*-ról beszélünk, így az adós mentesül az adminisztráció alól és a kockázatot is áthárítja a faktortársaságra. A mai finanszírozási faktoringot szokták hitelezési, vagy *credit factoring*-nak is nevezni, ennek a fizetés esedékessége alapján két gyakori altípusa az *advance* és a *maturity factoring*. Az *advance factoring* esetében a faktor azonnal fizet, tehát az ügylet célja a megelőlegezés. A lejárat, esedékességi *maturity factoring*-nál a faktor csak az elre megállapított lejárat, napon fog fizetni, amely általában független attól, hogy az adós teljesített-e vagy sem, tehát nincs elfinanszírozás.

Külföldi elem megjelenésekor az ügylet neve *crossborder factoring*. A pénzügyi életben gyakran előfordul, hogy i) a vevő ismeretének hiányában a faktorálás célja a fizetési kockázat kezelése, nem csupán a pénzhiány finanszírozása; ii) külön importfaktor (külföldi cég) bevonására is sor kerül, hiszen az, aki a vevőt, a helyi viszonyokat ismeri, így jobban tud segítséget adni a dokumentáció kezeléséhez, a külföldi jogszabályok, viszonyok megismeréséhez, egyéb kapcsolódó szolgáltatások elintézéséhez.⁸⁵⁸ A *crossborder factoring* két altípusa az *export*, valamint az *import factoring*. Az *export factoring* esetén a hitelező belföldi, az adósnak és faktoráló cégnek pedig külföldön van székhelye, *import* esetben fordítva. Az *export factoring* esetén gyakori a *kétfaktoros módszer*, amely négy szereplővel is ügyletet jelent:⁸⁵⁹ i) a hitelező (*exporter*), a követelés eredeti jogosultja, aki a követel-

⁸⁵⁸ B. v. in PISAR, Samuel: *Legal Aspects of International Factoring – An American Concept Goes Abroad*. in *Business Lawyer* 1969-1970.

⁸⁵⁹ in GELLÉRT Andor: *Banküzletek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 147-148. o.

sét az export-faktoringcégre ruházza át; ii) az exportfaktor az export r t l megvásárolt követeléseket külön szerz déses viszony keretében továbbengedményezi az importfaktorra; iii) az importfaktor az átruházott követeléseket beszedi a vev t l, és vállalja a nemfizetés kockázatát; iv) az adós, aki a szállítási jogviszony alanya és aki az importfaktornak teljesít.

5. táblázat – A belföldi és a külföldi faktoring összehasonlítása

Belföldi faktoring	Nemzetközi faktoring
A faktor egyetlen devizanemben tartja nyilván és el legezi meg a kimen számlákat.	A faktor több devizával „dolgozhat”, ha az export r ekként értékesít. Az el leget általában a számla devizanemében fizeti.
A faktor egyedül is vállalhatja a vev hitel-ellen rzést és a hitelezési veszteség kockázatát.	Kétfaktoros rendszerben a szállítónak hitelbiztosítást nyújt az exportfaktor, akit a hitelveszteséggel szemben az importfaktor véd meg, továbbá gondoskodik a helyi
Szokásos szolgáltatás lehet a visszkeresetes faktoring: a faktor nem veszi át ügyfelét l a vev fizetési kockázatát.	Többnyire visszkereset nélküli a szolgáltatás: a faktor átvállalja ügyfelét l a hitelveszteség kockázatát.
Faktor, szállító és vev egyetlen jogi rendszer alá esik.	Legalább két ország jogrendjét érinti a kapcsolat.
Faktor, szállító és vev egyformán ismeri a helyi kereskedelmi szokásokat és a nyelvet.	A helyi kereskedelmi szokások és nyelv országonként más. A kétfaktoros rendszerben a szállító hasznosíthatja az importfaktor helyi piacismeretét.
A faktor felel s a kintlév ség beszedéséért.	Kétfaktoros rendszerben az importfaktor feladata a követelés beszedése.
A szolgáltatás min sége csak a faktoron múlik.	Kétfaktoros rendszerben az importfaktor határozza meg a szolgáltatás min ségét. ⁸⁶⁰

Forrás: FCI, Introduction to International Factoring, 2001. augusztus ⁸⁶¹

A láncfaktoring (*back-to-back factoring*) ügyletben a több faktorcég között jönnek létre egymásután a megállapodások, f leg a nemzetközi pénzügyi világban terjedt el. A *purchase factoring*, vételi faktorálást jelent, a faktor visszkereseti jog nélkül megvásárolja a követelést. A *guarantee factoring* esetében a faktor megel legezi a követelést, a kockázatot átvállalja, feltéve, hogy az adós számára történ hitelnyújtáshoz, vagy a nemfizetéshez el z leg hozzájárult. A *hitelbiztosítással kombinált faktorálás* esetén az ügyfélnek rendkívül kedvez ügyleti konstrukció alakítható ki: a hitelfinanszírozás, a számla faktorálás és a biztosítási szerz dések különböző el nyös oldalait lehet egy szerz déses dokumentumba foglalni. Ebben a formában a faktorcéget véd el nyös szabályozás általában a visszkereseti jog kikötése vagy a vételár jelent s diszkontálása. A *követelés beszedését* végezheti a faktor, az ügynökség (*agency factoring*), vagy maga a hitelez is, mint a faktoráló cég ügynöke. Ez utóbbi a megoldás akkor el nyös, ha a szállítónak rengeteg kis vev je van, ezt

⁸⁶⁰ Ezért kellene egységes szabályok, hogy az export- és importfaktor szolgáltatását azonos alapra helyezték.

⁸⁶¹ in MARTINKÓ Károly: *Factoring – a vállalatfinanszírozás hamupip kéje*. Saldo Rt., Budapest, 2002. 56. o.

bulk factoring-nak, vagy teljes forgalmú faktorálásnak is hívják, amely a számlák sokaságára utal.

Az ügylet *alanya* alapján három fajta faktoringot határolunk el egymástól: i) a szállítói, ii) a vevői és iii) a vegyes faktoringot. A *szállítói faktoring* esetében a hitelező (szállító) az adóssal szemben fennálló követeléseit kerülnek el finanszírozásra. A *vevői faktoring* esetén a hitelező felé fennálló adósi (vevői) kötelezettségek kerülnek faktorálásra, a faktor a számlaesedékesség napján a szállítót az el leg mértékéig kifizeti. A *vegyes faktoring* konstrukcióban a szállítói és vevői faktoring együttesen szerepel. A hitelező a vevői által elfogadott és visszaigazolt követelést már a számlaesedékesség el tti időtartamra – faktordíj felszámításának ellenében – faktoráltatja, a számla esedékességekor az adóssal kötött vevői faktoring lép életbe. A *factoring tárgya* szerint megkülönböztetünk i) *színlelt* faktorálást, amely lejárt követelésre vonatkozik, ennek ellentéte ii) a *nem színlelt*, amely le nem járt követelést érint, ami lehet már fennálló vagy a jövőben keletkező.

A *jogviszony időtartama* alapján, lehet rövid lejáratú, ez általában egyszeri, eseti, vagy tartós faktoring. Az *egyszeri követelésvásárlás*nál eseti diszkont elszámolás történik. A *tartós faktoring* egy keretszerződést feltételez, amely feltételi között történik a követelések egyenkénti vagy csoportos átruházása, finanszírozása, a követelések esetén a szerződés rendelkezhet az engedményes kezességének feloldásáról. A *keretjellegű faktoring* esetén a faktorcég a kockázatvállalási, adósszintési és fedezetértékelési elírások figyelembevételével faktoring-keretösszeget állapít meg, amin belül kulcszó jelleggel finanszírozza meg a követeléseket.

6. táblázat – Az egyes faktoringtípusok és a szolgáltatások kapcsolata

Faktoringtípusok		Finanszírozás	Kétes követelések elleni védelem ⁸⁶²	Adószok kiértékelése	Követelés- nyilvántartások vezetése	Beszedés
Nyílt faktorálás	teljeskörű faktoring (full service)	mindig	mindig	mindig	mindig	mindig
	teljes forgalmú faktorálás (bulk factoring)	mindig	nem jellemz	mindig	nem jellemz	nem jellemz
	esedékességi, lejáratú faktorálás (maturity factoring)	soha	mindig	mindig	mindig	mindig
	ügynökön keresztül faktorálás (agency factoring)	mindig	néha	általában	néha	nem jellemz
Bizalmi faktorálás	számla-leszámlázás (invoice discounting)	mindig	nem jellemz	nem jellemz	nem jellemz	nem jellemz
	csendes, rejtett faktorálás (undisclosed factoring)	mindig	néha	nem jellemz	nem jellemz	nem jellemz

Saját átdolgozás

SALINGER, Freddy: *Factoring law and practice*. Sweet & Maxwell, London, London, 1995. 24. oldal alapján⁸⁶³

IV.2.2. Gazdasági szerepe

A faktoringügylet felbukkanása mindig összefüggött a gazdasági élet színvonalával, kizárólag fejlett, virágzó kereskedelmi viszonyok körében találkozunk vele.⁸⁶⁴ Megjelenését az üzleti életre jellemző kockázatok csökkentése indokolja. A nem-fizetés kezelésének hagyományos megoldása a hitelbiztosítás, amely általában egy költséges konstrukció, így ennek egyik alternatívájaként jelentkezett a követelések faktorálása.⁸⁶⁵ Ezzel a pénzügyi

⁸⁶² Ez másik megfogalmazásban a visszkereseti jogot jelenti.⁸⁶³ A Salinger könyvében található táblázat tartalmazza a visszkereseti joggal kombinált faktoringot is, ez a sor azonban itt kimarad, mert az oszlopok között szerepel a kétes követelések elleni védelem; az eredeti forrásban sem egyértelmű, hogy miért szerepel kétszer. (Egyébként ugyanazok a jellemzők mint a full service-nek, természetesen a kétes követelések elleni védelem oszlopban soha szerepel, mivel a faktornak lehet segítsége a visszkeresetre.) Másik érdekesség ami az európai felfogástól jelentősen eltér, hogy a bizalmi faktorálást kettébontja számla-leszámlázásra és csendes faktoringra.

Az eredeti táblázatban használt soha (never) túlságosan erős kifejezés a gazdasági rugalmasság szempontjából, ezért inkább a „nem jellemző” használata helyesebb.

Érdemes ezzel összevetni MARTINKÓ Károly: *Factoring – a vállalatfinanszírozás hamupipéje*. Saldo Rt., Budapest, 2002. könyvében a 33. oldalon található táblázatot, ahol az alábbi kategóriák szerint elemzi az egyes típusokat: finanszírozás, hitelbiztosítás, vevő értesítés, követeléskezelés, beszedés.⁸⁶⁴ in NOCHTA – KOVÁCS – NEMESSÁNYI: *Magyar polgári jog, Kötelmi jog, Különös rész*; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2004. 239. o.⁸⁶⁵ in SOMMER, Heinrich Johannes: *Factoring, International Factoring Networks and the FCI Code of International Factoring Customs* in Uniform Law Review 1998.

A faktoring történelmi elzárnyai között olvasható, hogy a faktoring egy időben az Amerikai Egyesült Államokban komolyan veszélyeztette a hitelbiztosítási piacot.

konstrukcióval a hitelező a nem-fizetés kockázatát másra, azaz a faktorra telepíti, akit ezért természetesen ellenszolgáltatás, faktordíj illet meg. Rendszerint adásvételi, szállítási, vállalkozási vagy szolgáltatás végzésére irányuló jogügyletben harmadik személlyel, személyekkel szemben ténylegesen fennálló teljes követelésekhez, vagy azok egy részéhez kapcsolódik. A gyakorlati élet azonban bármilyen más kötelelemhez is kapcsolhatja, illetve a jövőbeli követeléseket is lehet faktorálni. Más megközelítésben egy olyan finanszírozási forma, amellyel – főleg – az ipar és a kereskedelem a maga – rövidlejáratú⁸⁶⁶ – kintlévőségeit, követeléseit valamely hitelnyújtónál leszámíttatja, ráruázza, azaz a könyveiben lévő holt tőkét mobilizálja.⁸⁶⁷ A belföldi faktoring azért alakult ki, mert a vállalkozások nem győzték a teljesítetlen ügyletek, nyílt számlák kezelését, míg a nemzetközi faktoring a kereskedelmi követelések finanszírozásának egyik formájaként jelentkezett, úgy mint az okmányos meghitelezés és más hasonló konstrukciók.⁸⁶⁸

Az angolszász kultúrában a faktoring klasszikus rendeltetése a követelésfinanszírozás, azaz a hitelező és az adós közötti gazdasági viszony pénzügyi rendezése. Mivel Európában később indult meg az eredeti tőkelfelhalmozás, így a kontinensen, különösen német hatásra, sokáig a hitelezés egyik alternatív fajtáját látták benne. Mára mindkét felhasználási mód elterjedt, de a (jogi)szakirodalom mindig hangsúlyozza az ügylet elemzésekor, hogy a középpontban a követeléskezelés kell, hogy érvényesüljön. Puritán megfogalmazásban: a vállalkozás hiteleit, kintlévőségeit készpénzre váltja, egy másik megközelítésben a jövőbeni pénzköveteléseit „jelenértékesíti”. Amennyiben a faktor oldaláról közelítjük meg, akkor diszkontálásról vagy leszámítolásról beszélhetünk, a hitelező általában az átruházott követelés 80-90,⁸⁶⁹ tágabb határok között mozogva,⁸⁷⁰ 75-95 %-át kapja meg.

A követelés eladása / vétele több célból történhet.⁸⁷¹ Egyik ilyen eset, ha a hitelezőnek általában sok követelése van és annak kezelésével nem kíván foglalkozni, ekkor megbízza a faktorcéget, hogy megfelelő díjazás ellenében lássa el az azokhoz kapcsolódó pénzügyi feladatokat. Másik lehetőség, hogy a hitelező nem ismeri az adóst, vagy nem biztos a fizetőképességében (pl. külkereskedelem során), ekkor a kockázatát úgy csökkenti,

⁸⁶⁶ in VERNIMMEN, Pierre – QUIRY, P. – DALLOCHIO, M. – LE FUR, Y. – SALVI, A.: *Corporate Finance – theory and practice*. Jhon Wiley & Sons Ltd, 2006. 513. o.

⁸⁶⁷ in GYÖRGY Ernő: *A követelések engedményezése és leszámítolása*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1925. 3. o.

⁸⁶⁸ in GIRSBERGER, Daniel L.: *Defenses of the Account Debtor in International Factoring* in American Journal of Comparative Law 1992.

⁸⁶⁹ in STOPPOK, Gerhard: *The Factoring Contract – Factoring Handbuch*, Frankfurt 1987. 93-94. o.

⁸⁷⁰ in KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 146. o.

⁸⁷¹ Részletesebben lásd KELLY, Walter M.: *Modern Factoring and How It Meets Today's New Financial Requirements*. in American Bar Association Journal 1956.

hogy átruházza másra. Harmadrészt, akkor is ezt a megoldást választják a vállalatok, ha nincs elég pénzüik, t. kéjük a megrendeléshez kapcsolódó pénzügyi terhek viselésére (forráshiány) és nem jutnak bankhitelhez;⁸⁷² leegyszer sítve: a megrendel , vev által kés bbi id pontban fizetend ellenértéket, vagy annak egy részét, már el re engedményezik a faktorra. Hazánkban egyes ágazatokban, leginkább az épít iparban, sajnos ez az utóbbi a jellemz . Amennyiben a gazdasági, pénzügyi kulturáltság foka alacsony, a fizetési magatartás hanyag, kialakul az gyakorlat, amely szerint mindenki késve fizet a partnereinek, így megjelenik a körbetartozás. A faktorálás pontosan ez ellen hat, mivel az ügylet keretében mindenki komolyabban veszi a fizetési határid ket, mert a faktor hatékonyabban tud fellépni a tartozás érvényesítésekor. Tehát a finanszírozás ezen módja kiszámíthatóbb pénzmozgást eredményez.⁸⁷³

A faktoring el nyei közül az alábbiakat érdemes kiemelni:

- i. csökken a kintlév ségek mennyisége, n az eszközök forgási sebessége;
- ii. stabilizálja a likviditást;
- iii. könnyebbé válik a pénzügyi tervezés;
- iv. egyszer és gyors ügyintézés (pár nap alatt pénzhez lehet jutni);
- v. a társaság forgalmának növeléséhez, új piacok megszerzéséhez biztosíthatóak a pénzeszközök;
- vi. a bankhitelnél gyorsabb, könnyebb ügyintézés, kezd vállalkozások, rosszabb mérleggel rendelkezők is forráshoz juthatnak;
- vii. nincs feltétlenül szükség biztosítékra, mint a bankhitelnél (az adott esett l függ).

Gazdasági szerepével szolgáltatási és igazgatási funkciója is összefügg, ugyanis a követelésátruházás eredményeként a faktorhoz kerül a követeléssel kapcsolatos könyvelés, nyilvántartásvezetés további ellátása. Emellett érvényesítheti az adóssal szemben a megintés, teljesítésre történ írásbeli felszólítás, fizetési meghagyásos eljárás eszközeit, inkasszót nyújthat be és végrehajtási eljárást is kezdeményezhet.⁸⁷⁴ Ezek a kapcsolódó jogosultságok és kötelezettségek eredményes intézése széleskör közgazdasági, jogi, piaci ismereteket kíván meg, valamint felkészült szakembereket, és gyors alkalmazkodóképességet. Tehát egyszerre pénzügyi technika és vállalatvezetési, vállalatfinanszírozási szolgáltatás is, amely az üzleti forgalom növelésére serkent egy passzív mérlegtételt.⁸⁷⁵

Egy angol felmérés alapján a következő megállapítások tehetők:⁸⁷⁶

⁸⁷² in PETERSEN, M. A. – RAJAN, R. G.: *Trade Credit: Theories and Evidence*. NBER Working Paper, 1996.

⁸⁷³ in GELLÉRT Andor: *Banküzletek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 145. o.

⁸⁷⁴ in NOCHTA – KOVÁCS – NEMESSÁNYI: *Magyar polgári jog*, Kötelmi jog, Különös rész; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2004. 240. o.

⁸⁷⁵ in MARTINKÓ Károly: *Factoring – a vállalatfinanszírozás hamupip kéje*. Saldo Rt., Budapest, 2002. 20. o.

⁸⁷⁶ Forum for Private Business (Bionks & Ennew, 1996.) A tanulmányt Czinege Éva ismertette diplomamunkájában (Budapest Közgazdaságtudományi Egyetem 2002.) in MARTINKÓ Károly: *Factoring – a vállalatfinanszírozás hamupip kéje*. Saldo Rt., Budapest, 2002. 25-27. o.

- i. *méret* – a faktoringot használó cégek viszonylag kicsinek számítanak akár a forgalom nagysága, akár a foglalkoztatottak száma alapján;
- ii. *üzletág* – a faktoring szolgáltatásokat a termelő cégekre fókuszálják;
- iii. *életkor* – a faktoring szolgáltatások az 1-5 éves cégekre koncentrálnak;
- iv. *cégforma* – a faktorcégek a korlátozott felelősségű társaságokra összpontosítanak;
- v. *hitelhez való hozzájutás* – minél nehezebb a banki hitel elérése a cég számára, annál inkább fordul faktoringhoz;
- vi. *lehetőségek* – minél kevésbé realiztikusak a banki hitelek fedezeti követelményei, annál inkább élnek a faktorálással a cégek;
- vii. *fedezeti követelmények* – a faktoring használata megnövekszik, minél nagyobb értékű fedezetet, biztosítékot kér a bank;
- viii. *eladósodottság* – minél eladósodottabb a cég, annál inkább faktoráltat;
- ix. *pénzügyi helyzet* – minél nagyobb pénzügyi nehézséggel néz szembe a cég, annál inkább veszi igénybe a faktor szolgáltatásait.

IV.2.3. Kötelmi jellege

A faktorcég egy hosszú lejáratú keretszerződés alapján vállalja a rövid lejáratú követeléseknek az adós fizetési képességéből eredő kockázatát, és a követelés meghatározott százaléka erejéig finanszírozza a hitelezőt.⁸⁷⁷ A szerződés értelemben vett faktoring-jogügylet a legtöbb nemzeti jogrendszer szerint atipikus, vegyes többalanyú szerződés,⁸⁷⁸ amelyben az *engedményezés*, a *hitel-kölcsön*, az *adásvételi*,⁸⁷⁹ és a *megbízási szerződés* elemei keverednek.⁸⁸⁰ Tekintettel a történeti előzményekre, mivel az ügylet alkalmas a hitelbiztosítás kiváltására, ezért egyes szerzők a *biztosítási szerződés* egyes elemeinél is megemlítik.⁸⁸¹ A *del credere* felelősség miatt pedig a *bizományosi szerződés* is előkerül. Rendkívül szerteágazó lenne azonban bemutatni a faktorcég valamennyi szolgáltatását, amennyiben azokat is szorosan a faktoring részének tekintenénk, ezért itt csak az ügylet központi eleme hangsúlyos. A fő szolgáltatás az i) azonnali készpénzfizetésért követelésvásárlás, leszámítolás (finanszírozás, alapvetően alacsonyabb áron); emellett a kapcsolódó tevékenységek ii) a könyvvézetési, nyilvántartási szolgáltatások (csak a szerződésben foglalt követelésekhez kapcsolódóan); iii) követelések beszedése, érvényesítése (követelések jogi kezelése; jogviták, perek, végrehajtás); iv) ügyfél fizetéseképtelensége esetén a veszteség átvállalása. Ez

⁸⁷⁷ in MOORE, Caroll, G.: *Factoring – A Unique and Important Form of Financing and Service*. in *The Business Lawyer* 1959. April. Vö. KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 145. o.

⁸⁷⁸ A vegyes, atipikus és többalanyú szerződések megközelítési lehetőségeiről lásd részletesebben a III.2.3.1. Az atipikus, a vegyes és a többalanyú kötelmekről szóló alpontot.

⁸⁷⁹ in BLAUROCK, Uwe: *Die Factoringcession*, Zeitschrift für Handelsrecht 1978. 142.o.

⁸⁸⁰ in CANARIS, Claus-Wilhelm: *Bankvertragsrecht*. 2. Aufl. Berlin/New York 1981. 249-250. o. és HORBACH, Josef: *Das Factoring – Finanzierungssystem* in: Hans Janberg: *Finanzierungs-Handbuch*, Betriebswirtschaftlicher Verlag Dr Th. Gabler, Wiesbaden, 1970.

⁸⁸¹ A hitelbiztosítás a faktoring kapcsolatát részletesen elemézi Michael MARTINEK: *Moderne Vertragstypen Band I. Leasing und Factoring*; München 1992. 254-255.o. és FOSSATI, Giorgio – PORRO, Alberto: *Il Factoring – aspetti economici, finanziari e giuridici*. Dott. A. Giuffrè Editore, 1974. 116-118. oldala.

utóbbiakkal függ össze a *megbízási*, esetleg a *vállalkozási* jogviszony. A gyakorlat szerint a faktoring egy folyamatos jogviszony, ritka az egyes eseti követelések faktorálása. Általában a hitelező és a faktor egy keretszerződést köt egymással, amelyen belül kerül sor a konkrét követelések átruházásra vonatkozó egyedi megállapodásokra.

A nemzetközi és a hazai magánjogi dogmatikában is egyaránt,⁸⁸² tipikusan az üzleti *engedményezés* a háttér joganyag. Az engedményezés az adós értesítéséhez kapcsolódik, valamint kiemeli az ügylet három pólusát: eredeti hitelező (szállító), új hitelező (faktor) és az adós. Ugyanakkor, mivel gyakran találkozunk az *adósvételre* való utalással is, különösen követelések tulajdonátruházásánál (pl. purchase factoring), ezért azt is érdemes megemlíteni. A követelés tovább értékesítése, tovább faktorálása, pedig szintén mindkettő kötetmi kategóriába tartozhat. A két elem eltérő jegyeket hordoz: az engedményezés absztrakt jogügylet, az elvont kötelmek közé soroljuk,⁸⁸³ míg az adósvétel külön is nevesített, jogcímes szerződés. Tehát tulajdonátruházás esetén a jogcím hiánya sok esetben közvetlenül kihat az érvényességre, az engedmény érvényességét a jogcím hiánya nem érinti. Egyebekben a jogcím nélküliség tette lehet vé a faktorálás elterjedését a kereskedelmi életben, ugyanis ennek következtében az adós nem hivatkozhat a hitelező és faktor közötti megállapodás hibáira, hiányosságaira, azaz teljesíteni köteles.⁸⁸⁴ Más megközelítésben az engedményezés nem kerülhet ellentétbe a saját maga formászerző nyilatkozatával, ez a *venire contra factum proprium* tilalma.

Az engedményezésre általában *korlátozások* vonatkoznak, így nem lehet engedményezni i) a jogosult személyéhez kötött,⁸⁸⁵ ii) azokat a követeléseket, amelyek engedményezését jogszabály kizárja, iii) ha felek így állapodtak meg.⁸⁸⁶ További fontos szabály –

⁸⁸² lásd *Az új Polgári Törvénykönyv – javaslat – normaszöveg és indokolás*. 2006., NOCHTA – KOVÁCS – NEMESSÁNYI: *Magyar polgári jog, Kötelmi jog, Különös rész*; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2004. és JOBBÁGYI Gábor – FAZEKAS Judit: *Kötelmi jog*. Szent István Társulat, Budapest, 2004.

⁸⁸³ in SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatja*; Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933. 126. o.

⁸⁸⁴ EBH 2003. 868. I. Engedményezési szerződés esetleges érvénytelensége az engedményezési szerződés alanyainak jogviszonyára hat ki, az érvénytelenség jogkövetkezményeit a közöttük fennálló jogviszonyban kell levonni. Az érvénytelenség az adós fizetési kötelezettségét nem befolyásolja.

⁸⁸⁵ Például tartás, gondozás.

⁸⁸⁶ Ezzel kapcsolatban az egyes nemzeti jogrendszerek nagy eltérést mutatnak. A külföldi gyakorlat alapvetően öt csoportba sorolható. Az angol és német szabályozás szerint az engedményezhető séget kizáró szerződéses kikötések dologi hatállyal bírnak, így még a jóhiszemű harmadik személyek sem szerzik meg a követelést. A holland Polgári Törvénykönyv szintén elismeri a dologi hatályt, de kivételt jelent a jóhiszemű harmadik személyekre történő átruházás. A francia és olasz jog nem ismeri el az engedményezést kizáró kikötések dologi hatályát, a felek kizáró megállapodása csak abban az esetben érvényes, amennyiben a harmadik személy a megállapodásról tudomással bír. A negyedik megoldás az UNCITRAL Egyszemély szabálya, amely a szerződéses engedményezést kizáró kikötést érvényesnek tekinti, de harmadik személyekkel szemben hatálytalannak, függetlenül annak jó vagy rosszhiszeműségétől. A legszigorúbb az amerikai jog (UCC), amely a követelések engedményezhető séget kizáró vagy korlátozó kikötéseket érvénytelennek tekinti. in GÁRDOS Péter: *Az engedményezésre vonatkozó szabályok újragondolása a nemzetközi gyakorlat tükrében*. in Polgári

sajnálatosan a hatályos hazai joganyag nem rendezi a kérdést –, hogy az alapjogviszonyra vonatkozó szerződés módosítása nem érinti az engedményesnek az adóssal szemben fennálló jogait.⁸⁸⁷

Az adós értesítése kizárólag engedményezés esetében értelmezhető.⁸⁸⁸ Viszont, ha az ügylet középpontjába a faktort, mint a hitelezői követelések engedményesét állítjuk, azaz általános jogutódává válását hangsúlyozva,⁸⁸⁹ akkor egyértelműen az adásvétel dominál. Ezzel kapcsolatban azonban érdemes hangsúlyozni, az engedményes ugyanazt a jogot szerzi meg, amely az engedményezőt megillette, mert *nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*. Az általános jelző a faktor széleskörű jogosultságaira, szolgáltatásaira vonatkozik. Ezenfelül az adásvétel még a szavatosság kérdését is felveti. Az eredeti hitelezői követelés fennállásért mindig felelősséggel tartozik, de az egyes faktoring típusoknál eltér, hogy ez mennyiben terjed ki a behajthatóságra.

A *del credere* felelősségről csak néhány kötelemmel kapcsolatban (pl. bizomány) beszélhetünk, ilyen a faktoring is, azaz a hitelező nem felel az adós fizetőképességért, csak a követelés tényleges fennállásért. Így a faktor átvállalja a követelés esetleges behajthatatlanságát, azaz az adós nem, vagy nem szerződés szerző teljesítése esetén nem támaszthat igényt az eredeti jogosulttal szemben. Erre külön ún. *del credere* jutalék köthető ki.

A hitel-kölcsönt pedig azért kell megemlíteni, mert a banktan a faktoringot az aktív bankműveletek közé sorolja, mivel pénzkihelyezésről, hitelezésről van szó. Ennek következményeként a klasszikus finanszírozási kikötésekből számos klauzulát átvett szerződési gyakorlat. Ugyanakkor mechanikusan nem lehet alkalmazni a hitel-kölcsön szabályait,

jogi kodifikáció 2003/5. szám. Az új Ptk. Konceptió az amerikai követeli. 5:165. § (4) A követelés engedményezésének szerződés keretében történő kizárása vagy korlátozása – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – semmis. Az európai uniós szabályozás – az Európai Szerződési Jog Alapelvei 11:301.§ – az angol, német felfogáshoz áll legközelebb, a fenti szabály szerint az engedményezés szerződéses kizárása harmadik személyekkel szemben is hatályos, azaz az engedményezett követelés alapjául szolgáló szerződésben kizárt, vagy a szerződéssel más módon ellentétes engedményezés a kötelezettel szemben nem hatályosul.

⁸⁸⁷ Ezt erősíti meg az UNCITRAL Egyezmény *United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade*. United Nations Publications, New York, 2004., és az új Ptk. Konceptió. Az Európai Szerződési Jog Alapelvek pedig szigorúbbak, csak az engedményes (faktor) hozzájárulásával lehet az alapjogviszonyt módosítani.

⁸⁸⁸ A külföldi jogban eltérő felfogásokkal találkozunk. A német jog azonos a magyar megoldással, az értesítés szerepe csak az adós tájékoztatására korlátozódik. A holland jog az engedményezés érvényességéhez megköveteli az adós értesítését vagy az engedményezés közjegyzői nyilvántartásba vételét. A francia megoldás szerint a Code Civil még az adós értesítését érvényességi kelléknek tekinti, de a faktoringot szabályozó loi Dailly alapján a faktoring követelésekről a követeléseket felsoroló jegyzék (bordereau) készül, amelyet az engedményező állít ki és mellé az engedményes is aláír. in RÉCZEI László: *A faktoring ügyletről*. in Jogtudományi Közlöny, 1998/1. szám

⁸⁸⁹ in NOCHTA – KOVÁCS – NEMESSÁNYI: *Magyar polgári jog, Kötelmi jog, Különös rész*; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2004. 240. o.

mert nem meghatározott pénzüsszeg rendelkezésre bocsátásáról, majd annak visszafizetéséről van szó.⁸⁹⁰

Amennyiben a faktorcég által a számlakövetelés ellenértékeként fizetett vételár csak a számlakövetelésekbe befolyt összeg beérkezéskor esedékes, a finanszírozás valamilyen formában történő elrefizetést jelent.⁸⁹¹ Az *el leg* szerepe is értelmezési kérdéseket vet föl, ugyanis az egyaránt sorolható az adásvételhez, illetve eltérő szóhasználatot alapján a hitelvezetéstől már folyósított kölcsön is felmerül. Az engedményezés körében ennek nincs jelentősége.

A faktoringtípusok elhatárolása szerint a valódi faktoringhoz kapcsolódik az adásvétel és a *del credere* kockázat, míg nem valódihoz az engedményezés. Mindkettőben viszont egyaránt nagy jelentőséggel bír a hitel-kölcsön, mint finanszírozási elem. Természetesen ezek a szerződés-, kötelemtípusok élesen nem különíthetők el a faktoring jogviszonyban, így mindig a jogalkalmazók feladata az egyes részek jogi minősítése. Ezt a problémát tovább árnyalja, ha a felek valamelyik kérdést nem rendezték el, akkor igen bonyolult egy (jog)vita esetén annak eldöntése, hogy melyik háttérszabályt kell alkalmazni, melyek maradhatnak ki, vagy hiányozhatnak-e egyáltalán.

IV.2.4. A magyar jog

IV.2.4.1. A hatályos joganyag

A *hitelintézeti törvény* nevesíti a faktoringot, mint tevékenységet, pénzügyi szolgáltatást, amely az üzletszerűséget is megköveteli. A normaszöveg jó, ugyanakkor az elhelyezés dogmatikailag teljes mértékben kifogásolható, mivel a 2. sz. melléklet 10.2. pontja a pénzkölcsön nyújtás körében szabályozza (b) alpont).⁸⁹² Eszerint pénzkölcsön nyújtásnak minősül a követelés – az adós kockázatának átvállalásával vagy anélkül történő – megvásárlása, megelégelése (ideértve a faktoringot és a forfetírozást⁸⁹³ is), valamint leszámítolása, függetlenül attól, hogy a követelés esedékességének nyilvántartását és a kintlévések beszedését ki végzi. Indokolt lenne a faktorálást külön tevékenységként definiálni, mivel így

⁸⁹⁰ in KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 146. o.

⁸⁹¹ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 293. o.

⁸⁹² a korábban hatályos a Pénzügyintézetekről és pénzügyintézeti tevékenységről szóló 1991. évi LXIX. törvény (Pit.) 4. § (1) bekezdés k) pontja külön kezelte a faktoringot, mint követelés megvásárlás.

Pit. 3. § (1) b) *követelések megvásárlása*: bármilyen pénzben teljesítendő követelés megvásárlása és azzal összefüggésben fizetés teljesítése a jogosult részére, valamint ezekhez kapcsolódóan az esedékes fizetések nyilvántartása, a kintlévések beszedése, illetve kockázatvállalás a megrendelő fizetési mulasztása esetére;

⁸⁹³ A forfetírozást a IV.5. pont tárgyalja.

a bírói gyakorlat kénytelen a félreértelmezéseket korrigálni.⁸⁹⁴ Emellett a 4. § (3) j) pontjában találkozunk egy másik furcsa rendelkezéssel, amely szerint a hitelintézet pénzügyi szolgáltatáson kívül üzletszerűen követelések megbízás alapján történő kezelésére, behajtására irányuló tevékenységet is folytathat. A szakirodalom és a hivatalos indokolás sem ad támpontot arra vonatkozólag, hogy ez és a faktoring között mi a különbség, hogyan kapcsolódik egymáshoz, miért így történt a szabályozás. A szövegben inkább az következik, hogy a faktoring egyes elemeit két helyen helyezte el a jogalkotó. Szükséges lenne a két jogszabályhely faktorálás-központú felülvizsgálata, figyelemmel a nemzetközi faktoring egyezményre is. A faktoring során a hitelintézet jelentős kockázatot vállal, ezért kötelező az ügylet írásba foglalása.⁸⁹⁵

A *jelzálog-hitelintézetekről és a jelzáloglevélről szóló törvény* (1997. évi XXX. Jht.) egy speciális – szigorú feltételek közé szorított – faktoringot, a hosszú lejárat miatt inkább forfetírozás típusú tartalmaz. Jelzálog-hitelintézet⁸⁹⁶ kizárólag jelzáloghitelt, valamint kapcsolódó kölcsönrészt⁸⁹⁷ vásárolhat meg, el lehet kezdeni, valamint számíthat le, amely tevékenység együttesen jelzáloghitel-vásárlás.

Az áfa törvény és a számviteli törvény⁸⁹⁸ nem nevesíti a faktoringot, de az engedélyezésről rendelkezik. Az áfa törvény a faktoringot szolgáltatásnyújtásként szabályozza,

⁸⁹⁴ KK EBH 2006. 1481. Pénzügyi szolgáltatásnak minősül a forintban, devizában, vagy valutában történő pénzkölcsön-nyújtás, a gépjármű-kárrendezés engedményezés alapján történő üzletszerű folytatása ezért nem pénzügyi szolgáltatás

⁸⁹⁵ Hpt. 77. § (2) Pénzügyi intézmény kockázatvállalással járó ügyletet kizárólag írásban köthet. A szóban kötött pénz- és tőkepiaci ügyleteknél az ügyletkötést írásban vissza kell igazolni.

Hpt. 210. § (1) A pénzügyi intézmény pénzügyi és kiegészítő pénzügyi szolgáltatásra irányuló szerződést csak írásban vagy minősített elektronikus aláírással ellátott elektronikus okirat formájában köthet. Az írásban kötött szerződés egy eredeti példányát a pénzügyi intézmény köteles az ügyfélnek átadni.

⁸⁹⁶ Jelenleg három jelzálogbank működik Magyarországon: a Földhitel- és Jelzálogbank Zrt., a UniCredit Jelzálogbank Zrt. és az OTP Jelzálogbank Zrt.

⁸⁹⁷ Jht. 3.§ (3) Kapcsolódó kölcsönrésznek nevezzük azt a hitelrészt, amelyet jelzáloghitelhez kapcsolódóan, azzal egyidejűleg, jogszabályon alapuló állami készpénz-kezelésvállalás biztosítéka mellett nyújtanak.

⁸⁹⁸ Számv. tv. 3. § (9) 5. *kereskedési célú pénzügyi eszköz*: a rövid távú ár- és árfolyam-ingadozásokból származó nyereség elérése céljából szerzett pénzügyi eszköz. [Így különösen: a forgatási célú hitelviszonyt megtestesítő értékpapír és tulajdoni részesedést jelent befektetés, a gazdálkodó által keletkeztetett, a vásárolt vagy harmadik fél által a gazdálkodóra engedményezett követelés, amelyet a gazdálkodó azonnal vagy rövid távon (egy éven belül) értékesíteni szándékozik, továbbá a kereskedési célúnak minősített, rövid távú nyereségszerzés céljára portfólió-kezelésbe helyezett pénzügyi eszköz, a nem fedezeti célú származékos ügyletből eredően merlegén kívüli követelés függetlenül attól, hogy portfólió részét képezi vagy egyedi szerződésen alapul.] 7. *értékesíthető pénzügyi eszköz*: olyan pénzügyi eszköz, amelyet nem soroltak be a kereskedési célú pénzügyi eszközök, a lejáratig tartott pénzügyi eszközök és a gazdálkodó által keletkeztetett kölcsön- és más követelések közé. (Így különösen a befektetési céllal tartott tulajdoni részesedést jelent befektetés, a befektetett eszközök között kimutatott, nem lejáratig tartott hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, illetve az a vásárolt vagy harmadik fél által a gazdálkodóra engedményezett követelés, amelyet a gazdálkodó a nyilvántartásba vételkor még nem döntött el, hogy rövid távon értékesíteni, behajtani vagy lejáratig tartani szándékozik.) 9. *a gazdálkodó által keletkeztetett kölcsön- és más követelés*: a gazdálkodó által pénzügyi eszközök, áruk vagy szolgáltatások – közvetlenül az adósnak teljesített – rendelkezésre bocsátásával létrehozott, rögzí-

viszont a pénzbeni követeléseként fennálló ellenérték harmadik félre engedményezése nem minősül annak.⁸⁹⁹ Az ügylet lényegét tekintve ez egyáltalán nem elhanyagolható szempont, sőt, nagyon sokszor az egyik fő érv, hiszen a finanszírozás árát, olcsóságát határozza meg az egyébként polgári jogi szerződést kötő szerződő felek adókötelezettségeinek teljesítése.⁹⁰⁰

A hatályos *Polgári Törvénykönyv* a faktoringot nem nevesíti, ezért általában az engedményezésről és a tartozásátvállalásról rendelkező XXVII. fejezetben található szabályokat használják a jogalkalmazók.⁹⁰¹ Emellett magyar faktorálási finanszírozási szerződések többségében – a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően⁹⁰² – keverednek további kötelemények: így az adásvétel, a hitel-kölcsön,⁹⁰³ valamint tág értelemben a bizomány, a megbízás és a vállalkozás is. Ez az alpont csak az engedményezéssel és az adásvételhez kapcsolódó néhány kérdést tárgyal részletesen. Mivel a hitel-kölcsönről, valamint a bizományi szerződésről ismert *del credere* felelősségről már volt szó fentebb, a megbízás és a vállalkozás pedig csak azokhoz a szolgáltatásokhoz kapcsolódik, amely nem része a szerződés értelemben vett faktorálásnak, ezért ezek kimerítő elemzésére itt nem kerül sor.

A 328. § szerint a jogosult követelését szerződéssel másra átruházhatja (engedményezés). A követelésnek átruházhatónak, pontosan megjelöltnek kell lennie, amely nem lehet az adós személyéhez szorosan kötődő követelés (pl. alimentációs kötelelem). A Ptk.

tett vagy meghatározható fizetéssel járó pénzügyi eszköz (ide nem értve azt, amelyet a gazdálkodó kereskedési célúvá minősített, illetve a vásárolt vagy harmadik fél által a gazdálkodóra engedményezett követelést); 77. § (3) Az egyéb bevételek között kell kimutatni a) az eredeti követelést engedményezéssel (eladónál) az átruházott (engedményezett) követelésnek az engedményes által elismert értékét a követelés átruházásakor;

⁸⁹⁹ Áfa tv. 13. § (2) b) kötelezettségvállalást valamely tevékenység egészbeni vagy részbeni abbahagyására, vagy annak végzésétől való tartózkodásra, illetve legvalamely helyzet tételére.

(4) Nem minősül szolgáltatás nyújtásának az sem, ha a termék értékesítése, szolgáltatás nyújtója a teljesítésével keletkezett, pénzbeni követeléseként fennálló ellenértéket harmadik félre engedményezi, feltéve, hogy a harmadik fél a követelés megvásárlásával nyújt szolgáltatást az engedményesnek.

⁹⁰⁰ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

⁹⁰¹ BH 1999. 77. A faktoring szerződés valamely jövőben esedékessé váló követelés átruházását, megvásárlását jelenti, (a Kúria 93/1896. számú döntése ugyanez) ez tehát engedményezésnek fogható fel. Jogszabályi elírás hiányában az engedményezési szerződés érvényességéhez – s ezzel a faktoringszerződés érvényességéhez – nem szükséges annak írásba foglalása. A faktoring szerződésről szóló értesítést követően a kötelezett csak az engedményesnek teljesíthet

⁹⁰² „Mivel a hatályos jog szerint a faktorálási finanszírozási ügyletre különálló jogszabály nincs, ezért – a hihetetlenül gyorsan, szinte robbanásszerűen fejlődő piac igényeinek engedelmessé válva – a piaci szereplők kénytelenek „hozott anyagból” vagyis a meglévő jogszabályok és saját üzleti érdekeik keretbe foglalásával és azok között meghatározni a jogviszonyukra irányadó fontosabb szabályokat.” in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 288. o.

⁹⁰³ GÜ BH 2005. 72. I. A faktoring lényege a követelésnek – a behajtás kockázata átvállalásával vagy anélkül történő – megvásárlása, megelvezése – A faktoring atipikus szerződés, amely a felek üzleti-szerződési céljától, szándékától függően a visszerthes engedményezés, az adásvétel, illetve hitelviszony elemeit foglalja magában.

formai követelményt nem ír el, ezért az akár írásban, szóban, ráutaló magatartással érvényesen megköthető akkor is, ha arra a szerződésre, amelyből a követelés ered, a jogszabály a kötelező írásbafoglalást rendeli. A hitelintézeti törvény alapján, mivel kockázatvállalás történik, azonban kötelező az írásbeliség.⁹⁰⁴ A megállapodásból egyértelműen ki kell tennie, hogy az engedményezés mely követelésre és milyen terjedelemben vonatkozik, mert a részleges engedményezés is érvényes. Törvényi rendelkezés hiányában az engedményezett követelés kötelezettjének hozzájárulására, beleegyezésére a szerződés létrejöttéhez nincs szükség.⁹⁰⁵

A 328. § (3) bekezdése okozza a legtöbb problémát a faktoring tekintetében, ugyanis az engedményezési szerződés annak megkötésével jön létre,⁹⁰⁶ de a kötelezettel szemben azonban csak akkortól hatályos, amikor arról *értesítést* kapott;⁹⁰⁷ a kötelezett az értesítésig jogosult az engedményezettnek teljesíteni.⁹⁰⁸ Az értesítés nincs alakiséghez kötve, de hitelt érdemlően kell lennie. Ha az értesítés elmarad, az engedményezés vele szemben nem hatályos, hiszen a jogosult személyében történt változásról nem szerzett tudomást, ennek következtében csak az általa ismert eredeti jogosult javára teljesíthet. A Ptk. differenciáltan szabályozza attól függően, hogy ki értesíti az adóst: i) ha a kötelezettet az engedményezett értesíti, a kötelezett az értesítés után csak az új jogosultnak (engedményes) teljesíthet; ii) az engedményezettől származó értesítés esetén a kötelezett követelheti az engedményezés megtörténtének igazolását, ennek hiányában csak a saját veszélyére teljesíthet annak, aki engedményesként fellépett. A törvény nem rendezi a harmadik személytől származó értesítést, így az az adóssal szemben nem hatályos, ezért csak az eredeti hitelezettnek teljesíthet. Fontos kiemelni, hogy amennyiben az adós joghatályosan teljesít, újra nem kerülhet kötelezett pozícióba.⁹⁰⁹ A többszöri értesítés problematikájára a hatályos jog nem tartalmaz rendelkezést. A – hazai – bankgyakorlat azonban ismeri a csendes faktorálást is, így

⁹⁰⁴ Hpt. 77.§ (2) Pénzügyi intézmény kockázatvállalással járó ügyletet kizárólag írásban köthet. A szóban kötött pénz- és tőkepiaci ügyleteknél az ügyletkötést írásban vissza kell igazolni. A 2. sz. melléklet III. 10. pontja tartalmazza a kockázatvállalás körébe tartozó ügyleteket, a 10.1. f. pontban szerepel a faktoring.

⁹⁰⁵ Érdemes kiemelni, hogy ettől eltérő rendelkezést tartalmaz a szerződési jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 46. § (1) bekezdése.

⁹⁰⁶ BH 2004. 183. II. Nem érinti az engedményezésről szóló szerződés érvényességét, ha erről az engedményezett a kötelezettet nem értesíti

⁹⁰⁷ GÜ BH 2005. 363. Az engedményezésről a kötelezettet értesíteni kell – Az engedményezés megtörténtének igazolására csak akkor van szükség, ha az értesítés az engedményezettől származik és az adós az igazolást kéri. II. A kötelezett értesítése – bármelyik féltől is származik – kizárja, hogy a kötelezett a régi jogosult kezéhez a kötelezettel megszüntet hatállyal teljesíthessen.

⁹⁰⁸ EBH 2005. 1222. II. A kötelezett értesítése - bármelyik féltől is származik - kizárja, hogy a kötelezett a régi jogosult kezéhez a kötelezettel megszüntet hatállyal teljesíthessen.

⁹⁰⁹ EBH 2002. 647. II. Azt az adóst, aki az engedményezettől kapott szabályszerű értesítés alapján joghatályosan teljesített - arra hivatkozással, hogy az engedményezés érvénytelen - nem lehet ismételt kötelezett pozícióba helyezni.

megint a faktoring kötelem-besorolási kérdésével találkozunk: adásvétel vagy engedményezés. A követelés átruházása, mint adásvétel nem követeli meg ugyanis az értesítést.

A követelés átruházásával a faktor a régi jogosult helyébe lép, és a törvény erejénél fogva (Ptk. 329. § (1-3) bekezdés) i) átszállnak rá a követelést biztosító mellékkötelezettségek közül a zálogjogból⁹¹⁰ és kezességből eredő jogok is; ii) az engedményezésről való értesítés az elévülést megszakítja; iii) az adós az engedményessel (faktorral) szemben csak azokat a kifogásokat érvényesítheti, és csak azokat az ellenköveteléseket számíthatja be, amelyek az eredeti hitelezővel szemben az értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek. Ez a korlátozás összefügg az engedményezés absztrakt jellegével, azaz a kötelezett nem érvényesíthet olyan kifogást, ami nem a közte és az engedményező között, hanem az engedményező és az engedményes közötti jogviszonyból ered, így például nem hivatkozhat arra, hogy az a szerződés, amelyre figyelemmel az engedményezésre sor került, érvénytelen. A Ptk. a kamatokról nem szól, így a bírói gyakorlat szerint az engedményezés után esedékes kamatok a faktort megilletik,⁹¹¹ de a késedelmi kamatokról⁹¹² és az egyéb mellékkötelezettségekről külön kell a feleknek rendelkezni. Érdemes lenne ezt a szabályt felülvizsgálni és valamennyi járulékos kötelezettségre kiterjeszteni azt.

Visszterhes engedményezés esetében (Ptk. 330. §), már pedig a faktoring üzletszer tevékenység, az engedményező az engedményessel szemben a kötelezett szolgáltatásáért – az engedményezés fejében kapott ellenérték erejéig, *pro viribus*, mint egyszeri (sortartó) – kezességgel felel, kivéve ha i) a követelést kifejezetten bizonytalan követelésként ruházta át az engedményesre; ii) felelősségét egyébként kizárta. Tehát a faktornak lehetősége van a *del credere* kockázat vállalására, továbbá – Nochta Tibor kijelentését megemlítve⁹¹³ – a felelősség kizárása természetesen csak a behajthatóságra vonatkozhat, a követelés fennállására nem.⁹¹⁴ Ugyanis ha nincs követelés, akkor az engedményezési szerződés lehetetlen

⁹¹⁰ BH 2002. 240. Jelzálogjoggal biztosított követelés engedményezésekor a zálogjog is átszáll az új jogosult-ra. Nem keletkezik tehát új jelzálogjog, hanem az átszálló, engedményezett követelést biztosító olyan zálogjog áll fenn, amely megtartja eredeti rangsorát. A felszámolási eljárásban tehát a hitelezői igény besoroláskor az eredeti rangsor az irányadó.

⁹¹¹ BH 1996. 31. Az engedményezés után esedékessé váló kamatok az engedményest külön kikötés hiányában is megilletik. Továbbá BH 1993. 95. A követelés engedményezése és a kamatok.

⁹¹² BH 1997. 449. Ha az engedményezési szerződés az engedmény összegét meghatározza, de nem szól a már esedékessé vált késedelmi kamatokról, azok összege - a kamat járulékos jellege ellenére - automatikusan nem tárgya az engedménynek.

⁹¹³ in NOCHTA – KOVÁCS – NEMESSÁNYI: *Magyar polgári jog*, Kötelmi jog, Különös rész; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2004. 245. o.

⁹¹⁴ Sajnálatosan ezzel ellentétes, és bírálható nézetet tartalmaz a *Polgári Törvénykönyv Magyarázata*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 1993. 808-809. oldala, elismerve a követelés fennállásért való felelősség kizárását.

szolgáltatás követelését jelentené, amely a Ptk. 227. § (2) bekezdése szerint semmis.⁹¹⁵ A törvény szerint egyebekben az ellenérték fejében való engedményre az adásvétel, az ingyenes engedményre az ajándékozás szabályait kell alkalmazni. A két kötelemtípusra utalás a normaszövegben azért szükséges, mert az ingyenesen engedményez t bár kezési felel sség nem terheli, viszont az ajándékozási szerz dés szabályai alapján azonban kártérítési felel sséggel tartozik az engedménnyel szemben, ha a Ptk. 581. § (1) bekezdésében foglalt feltételek valamelyike megvalósult. Az 581. § (1) bekezdése szerint az ajándékozó a megajándékozott tulajdonszerzésének, továbbá az ajándék tárgyának lényeges fogyatékoságáért vagy az ajándékozás során abban beálló kárért csak akkor felel, ha i) a megajándékozott bizonyítja, hogy az ajándékozó szándékosan vagy súlyosan gondatlanul járt el; ii) a megajándékozottat nem tájékoztatja az ajándék olyan lényeges tulajdonságáról, amelyet a megajándékozott nem ismer. Ennek értelmezésével kapcsolatban nincsen kialakult álláspont, valószínűleg a behajthatósággal van összefüggésben. Az adásvételre történ célzás pedig a szavatossági kötelezettségekre vonatkozik.

Az adásvétel tekintetében felmerül, hogy olyan követelés is faktorálható-e, amely fennállásáról okirat nem lett kiállítva. Ugyancsak egyetértve Nochta Tiborral⁹¹⁶ és Réczei Lászlóval,⁹¹⁷ el kell ismerni az ilyen követelések engedményezését is, mert nincs olyan magánjogi rendelkezés, amely el írná, hogy csupán okirattal bizonyítható valamely követelés léte. Az üzleti élet azonban megköveteli az okiratiságot, mivel jogvita esetén a bizonyítás egyszer , a követelés nyilvántartása e nélkül szinte lehetetlen, másrészt a faktor nem vállalja azt a kockázattöbbletet, amely az okirat hiánya okozna a követelés érvényesítése, behajtása, végrehajtása során.

Nehéz feladat azt az elméleti problémát feloldani, ha a követelés alapjául szolgáló dologon – az adásvétel szabályai alapján – biztosítékként kikötötték a tulajdonjog fenntartását.⁹¹⁸ Mivel így a faktor általános jogutódlása és a tulajdonjog fenntartása között kollízió áll fenn, mert felmerül annak a lehet sége, hogy a fenntartott tulajdonjog jogosultja rendelkezzen az ilyen dologgal. A prioritási elv alapján lényeges, hogy a faktor, mint általános jogutód számára a faktorálás prioritást adjon más jogosultak helyzetéhez képest.⁹¹⁹ Az általános jogutódlás a követeléshez kapcsolódó minden jogra vonatkozik, így a tulajdonjog

⁹¹⁵ Ptk. 227. § (2) A lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerz dés semmis.

⁹¹⁶ in NOCHTA – KOVÁCS – NEMESSÁNYI: *Magyar polgári jog*, Kötelmi jog, Különös rész; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2004. 244. o.

⁹¹⁷ in RÉCZEI László: *A faktoring ügyletr l.* in Jogtudományi Közlöny 1988/1. szám

⁹¹⁸ B vebben in SZEIBERT Orsolya: *A tulajdonjog-fenntartás mint hitelbiztosíték.* in Polgári jog kodifikáció, 2000/4. szám

⁹¹⁹ in NOCHTA – KOVÁCS – NEMESSÁNYI: *Magyar polgári jog*, Kötelmi jog, Különös rész; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2004. 245. o.

fenntartásának a biztosítékát is megszerzi a faktor. Az elmélet úgy oldotta fel a két szabály ütközését, hogy a faktor nem szerzi meg a dolog tulajdonjogát, de megszerzi a követelés tulajdonjogát.⁹²⁰ Tehát a követelés érvényesítése, kezelése érdekében megteheti a szükséges lépéseket, de a tulajdonjog fenntartása ideje alatt a dologgal csak korlátozottan rendelkezhet.⁹²¹ Ebben az esetben ajánlatos, hogy a hitelezés mindig birtokba lépjenek, mert ezáltal válnak a Ptk. 117. § (4) bekezdésében foglalt többszöri eladással szemben – még az ingó dolgok tekintetében – is védetté.⁹²²

Itt ismételtén érdemes utalni arra, hogy a polgári korszak magánjoga ismerte a *kereseti jog átruházását*,⁹²³ engedményezését. Indokolt lenne az új Ptk-ban is feléleszteni ezt a jogintézményt és nemcsak a bírói gyakorlatra hagyatkozni.⁹²⁴

IV.2.4.2. Az új Ptk.

Az új *Polgári Törvénykönyv tervezetében* sokáig vita volt, hogy szerepel-e a faktoring vagy sem. A Javaslat indokolásában a kodifikátorok hangsúlyozták, hogy az engedményezés fogalmi kereteit tágítani kell, valamint alkalmassá kell tenni a kereskedelmi (üzleti) forgalomban megjelent új jelenségek, illetve gazdasági funkciók kielégítésére. A szabályozásnál így figyelembe lehetett venni az UNCITRAL 2001. évi New York-i Egyezményét,⁹²⁵ illetve a nemzetközi követelésvásárlás, faktoringügyletekre vonatkozó Ottawai Egyezményt, amelyet a magyar jog is törvényileg (1997. évi LXXXV. tv.) szabályai közé iktatott. A Konceptió szerint tisztázandó az új Ptk-ban, hogy engedményezhető-e a jövőbeli követelés, s ha igen, milyen jogi feltételek mellett. A jövőbeli követelések engedményezését a francia, a német, az olasz, az osztrák és a svájci jog egyaránt ismeri. Az üzleti gyakor-

⁹²⁰ in RÉCZEI László: *A faktoring ügyletről*. in Jogtudományi Közlöny 1988/1. szám

⁹²¹ A német joggyakorlat erre az esetre egy meglehetősen bonyolult elméletet dolgozott ki: az eladó javára a tulajdonjog-fenntartás különböző módokat szerződéses kiszélesítést, ill. meghosszabbítást. Ennek legfontosabb eleme, hogy a vevőt tájékoztatni kell, hogy lényegében nem tulajdonjog átruházása történik, a vevő csupán várományosi helyzetbe kerülhet. A meghosszabbított tulajdonjog-fenntartás és a nem valódi faktoring ütközése látványos következményt eredményez, mert ez esetben a német bírói gyakorlat az ún. szerződésbontási elméletet követi. in NOCHTA – KOVÁCS – NEMESSÁNYI: *Magyar polgári jog, Kötelmi jog, Különös rész*; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2004. 246. o. alapján

⁹²² Ptk. 117. § (4) Többszöri eladás esetén az a vevő követelheti a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzését, aki elsőnek jóhiszeműen birtokba lépett, ha pedig ilyen nincs, a korábbi vevő, kivéve ha a későbbi vevő tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték. Ezt a rendelkezést kell alkalmazni többszöri ajándékozás esetén is.

⁹²³ in SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatja; II. rész*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933. 128. o.

⁹²⁴ BH 1988. 110. Kinnlevél segítség behajtására vonatkozó képviselői meghatalmazás, mint engedményezési nyilatkozat

⁹²⁵ Az United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade és az új Ptk. koncepcióban szereplő, az engedményezésre vonatkozó szövegének összehasonlítását lásd részletesen in GÁRDOS Péter: *Az engedményezés az UNCITRAL egyezményben és a készül új Polgári Törvénykönyvben*. in Gazdaság és Jog 2004/3. szám

latban gyakran előfordul, hogy nemcsak egy követelés, hanem – a szerződés partner közreműködésével – az egész szerződéses pozíció harmadik személy részére történő átengedésére kerül sor: szerződésengedményezés. Ilyen esetben kombinálódnak az engedményezés és a tartozásátvállalás szabályai. A legtöbb esetben a hatályos szabályok kielégítő megoldást adnak;⁹²⁶ megfontolandó mégis, hogy mely pontokon kell az engedményezés, illetve a tartozásátvállalás szabályait kiegészíteni annak érdekében, hogy a szerződésengedményezés jogi feltételei teljesen adottak legyenek. A holland Ptk. (Art. 6-159) és az olasz Codice Civile (Art. 1406-1410), valamint az Európai Alapelvek (III., Art. 12:201) rendelkezik a szerződésengedményezésről.

Az eredeti tervezetbe be sem került volna, de végül a Koncepció jelenlegi állapota szerint az Ötödik könyv: Kötelmi jog, Harmadik Rész – Egyes szerződések, 6. Cím - Pénz- és hitelviszonyok között a VIII. fejezet címe „A faktoring szerződés” lett.

A normaszöveg meglehetősen rövid, mindössze két szakasz. Az 5:343. § szerint a faktoringszerződés alapján a pénzügyi szolgáltatások nyújtására jogosult vállalkozás (faktor) díjazás ellenében arra vállal – a normaszövegben követezően konjunktív – kötelezettséget, hogy a javára engedményezett követelést i) az engedményező részben vagy egészben megfinanszírozza, továbbá ii) nyilvántartja, érvényesíti, illetve behajtja, és az engedményező irányában elszámol.⁹²⁷ A (2) bekezdés rögzíti, hogy a szerződés kötésének nem akadálya, ha annak keretében a faktor a követelés részére történő engedményezését követően csupán a ii) pont szerinti pénzügyi szolgáltatást nyújtja. Ebből az következik viszont, hogy ha a finanszírozás megtörtént, akkor a nyilvántartás, az érvényesítés és az elszámolás is a faktor kötelezettsége lesz. Az 5:344. § – a jelenlegi elméleti felfogáshoz ragaszkodva – mögöttes joganyagként, kötelemként – eszközcselekményként⁹²⁸ – az engedményezést jelöli meg, pusztán az eltéréseket sorolja fel, amely három területet érint: i) a kötelezett értesítésének módja; ii) az engedményezés terjedelme; iii) a kötelezett faktorial szembeni beszámítási lehetősége. Ennek megfelelően az ellenérték fejében történő engedményezés szabályait kell alkalmazni azzal, hogy

⁹²⁶ PK BH 1996. 422. Tartozásátvállalás hiányában az engedményező az engedményező tartozásáért csak az engedményezett összeg erejéig tehető felelőssé.

⁹²⁷ A Koncepció 2007-es változata ennél több szolgáltatást jelölt meg. 5:375. § (2) A faktorvállalkozás – a felek eltérő rendelkezése hiányában – pénzügyi szolgáltatásként a) a javára engedményezett követelést az eredeti jogosult számára részben vagy egészben megjellegezi, a követelés végleges átruházásra esetén pedig annak ellenértékét megfizeti; b) ellátja a követelés nyilvántartásával, illetve a számla vezetésével kapcsolatos feladatokat; c) a kötelezett nem vagy késedelmes teljesítése esetére biztosítékot nyújt; d) szükség esetén eljár a kötelezettel szemben a követelés érvényesítése érdekében; e) a kötelezett teljesítése esetén az eredeti jogosult részére szolgáltatja a követelésnek a szerződés szerinti költségekkel, kamatokkal csökkentett összegét.

⁹²⁸ in GADÓ Gábor: *Eltér és egyez álláspontok az új Ptk. előkészítése során.* in Magyar Jog 2008/6. szám

- i. az engedményezésről a kötelezettet írásban kell értesíteni; az írásbeli értesítés azonban aláírás hiányában is hatályos, ha azonosíthatóan megjelöli azt a személyt, aki azt küldte, vagy akinek nevében azt küldték, az engedményezett követelést (jövőbeli követelés esetén az erre történő utalást), továbbá a faktort, amelynek, vagy amelynek számlája javára a követelést teljesíteni kell;
- ii. ha a faktoring szerződés és az engedményezett megillet – a követelés teljesítését biztosító, járulékos mellékkötelezettségekben eredő jogokon kívüli további – jogoknak a faktorra történő átszállásáról rendelkezik, e rendelkezés a kötelezettel szemben csak annyiban hatályos, amennyiben a fenti jogok átszállásáról is írásban értesítették;
- iii. a kötelezett a faktorral szemben nem számíthatja be az érvényes értesítéskor már fennállt jogalapon keletkezett azokat az ellenköveteléseket, amelyek a beszámítással érintett követelést követően jöttek létre.

Tehát továbbra is megmarad az értesítési kötelezettség, ami bizonyára befolyásolja majd a jelenlegi faktoring piacot, különös tekintettel a csendes faktorálásra. Ezenfelül az értesítési szabály szigorodott azzal is, hogy a kötelezett bizonyos jogok átszállásáról is külön kell értesíteni. Ugyancsak szűkültek a beszámításra vonatkozó lehetőségek.

A Javaslat szövegének *hiányosságai*: i) nem rendezi a követelések átruházását; ii) az adós, mint kötelezett csak közvetetten jelentkezik; iii) a felek jogai és kötelezettségeinek szabályozása sem teljeskörű (igényérvényesítés, felelősség stb.). Ezeket az Ottawai Egyezmény rendelkezései alapján könnyen lehetne pótolni.

Az engedményezés szabályait csak vázlatosan tárgyalja ez a pont. Az 5:165. § (1) bekezdés a következőképpen definiálja: a jogosult (engedményező) a kötelezettel szembeni fennálló, jövőbeli vagy feltételesen keletkező, pontosan meghatározott,⁹²⁹ követelését szerző désszel másra (engedményes) átruházhatja. Az engedményezés tárgya lehet egy vagy több, fennálló vagy jövőbeli, feltétlen vagy feltételes követelés. Ennek megfelelően mintegy hat évtized alatt sikerült visszatérni a polgári korszak haladottabb felfogásához. A Konceptió 2007-es változatában szerepelt a felek által az engedményezés kizárásának szabálya,⁹³⁰ a jelenlegi ezt csak egyszer sített, de szigorúbb formában tartalmazza: 5:165. § (4) a követelés engedményezésének szerződés keretében történő kizárása vagy korlátozása – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – semmis.

⁹²⁹ 5:165. § (5) Az engedményezett követeléseket a kötelezett, a jogcím, az összeg és az esedékesség megjelenésével vagy egyéb módon úgy kell meghatározni, hogy azok az engedményezés időpontjában, jövőbeli követelések esetén pedig legkésőbb a követelés létrejöttkor azonosíthatók legyenek.

⁹³⁰ 5:167. § (3) Harmadik személlyel szemben hatálytalan a kötelezett és az engedményező olyan megállapodása, amely a követelés engedményezését kizárja. Az engedményezést kizáró kikötés ellenére történő engedményezés érvényessége – annak absztrakt jellegéből eredően – nem érinti az engedményező felelősségét a szerződés megszegéséért. E szerző désszegés nem eredményezheti az eredeti szerződés felmondását és nem vezethet az engedményes jogainak csorbulásához.

Ugyancsak változás a jelenlegi szabályokhoz képest, hogy az engedményezés viszont csak *írásban* érvényes. A jövőbeli követelés engedményezése esetén az értesítés akkor érvényes, ha az engedményezőnek a kötelezettel szembeni és az engedményezett követelés alapjául szolgáló jogviszonya a kötelezett értesítése időpontjában már fennállt. Az 5:167. § (1) szerint az engedményezéssel az engedményező az engedményezett helyébe lép, és átszállnak rá a követelést biztosító, járulékos mellékkötelezettségekből eredő jogok is, tehát a zálogra és kezességre korlátozódott jelenlegi szabályok kitágulnak. A Konceptió rendezi a többszöri és utólagos engedményezés kérdését is. Az 5:168. § (1) bekezdése kimondja, hogy amennyiben a kötelezett azonos engedményezettől származó azonos követelés több engedményezéséről kap érvényes értesítést (*többszöri engedményezés*), kötelezettsége alól akkor mentesül, ha az elsőként kapott értesítésnek megfelelően teljesít. A (2) bekezdés pedig rögzíti, hogy ha a kötelezettet az engedményező engedményese is értesíti (*utólagos engedményezés*), a kötelezett kötelezettsége alól akkor mentesül, ha az utolsó érvényes értesítésben foglaltaknak megfelelően teljesít.

A többi szabály nagymértékben megfelel a jelenleg hatályos rendelkezéseknek. Érdemes még kiemelni, hogy a kellék- és jogszavatosság a kötelmi jog általános részébe kerül, így a követelések tekintetében mindkettő terheli az eredeti hitelezőt.

IV.3. A FAKTORINGÜGYLET ELEMZÉSE

Figyelemmel arra, hogy a faktoring a finanszírozás egy speciális típusa, ezért a hitelkölcsönügylet fejezetben tárgyalt számos kérdéskör ehelyütt is újra el kerül. A dolgozatnak nem célja, hogy a már elemzett részeket megint ismertesse, mert mutatis mutandis lehet értelmezni a fentebbi részeket. Így ennek megfelelően ez a pont nem részletezi:

- i. a hitelmin sítési eljárásra (lásd II.3.2.2.): a kockázatokra, a jogvéleményre, a komfortlevélre;
- ii. egyes klauzulákra: MAC, market flex (lásd II.3.4.1.), valamint a sharing és az assignment (lásd II.3.5.1.);
- iii. a visszafizetésre;
- iv. a fizetési késedelemre (lásd II.3.7.) itt természetesen a faktor és az adós késedelme a meghatározó;
- v. a biztosítékokra (lásd II.3.8.), mivel itt általában a követelés már maga is biztosíték jelleg ; itt azonban érdemes megkülönböztetni egymástól a biztosított faktorálási keretszerzést és a faktorálási keretszerzést biztosítékkal fogalmakat. Az elbbi ugyanis egy (hitel)biztosítással kombinált, míg a másikhoz biztosíték jelleggel valamilyen mellékkötelezettség kapcsolódik.
- vi. a szavatolásokra, nyilatkozatokra, átvilágítási követelményekre (lásd II.3.9), ugyanakkor kiegészíti a kötelezettségvállalásokat, és elemzi a szavatosságot;⁹³¹
- vii. a szerződés megszűnésére (lásd II.3.10.), viszont az azonnali hatályú felmondást részletezi;
- viii. a vegyes rendelkezésekre (lásd II.3.11.) vonatkozó részeket.

IV.3.1. Az ügylet alanyai

A faktoringügylet tipikusan háromalanyú. Maga a faktoring szerződés a faktor és a hitelező között jön létre, ugyanakkor az adós teljesíti a követelést.

Az egyik szereplő a *faktor*, azaz faktoráló cég, faktorcég, faktorház (*factor*), amely a Hpt. szabályai alapján a PSZÁF engedélyével rendelkező hitelintézet, vagy pénzügyi vállalkozás formájában is működhet. Nagyobb volumenű követelések esetében a szindikált faktorálás is elképzelhető. Indokolt lenne a faktorcégeket, faktorházakat szakosított hitelintézetekként meghatározni,⁹³² ehhez azonban szükséges lenne, hogy a Hpt. a faktoringot külön pénzügyi szolgáltatásként határozza meg.

A másik alany az eredeti *hitelező*, más megközelítésben szállító, ügyfél, engedélyes, jogosult, eladó (*supplier, fournisseur*),⁹³³ aki – jogi felfogástól függően – engedmé-

⁹³¹ A kötelezettségvállalások közül érdemes kiemelni a már ismertetett continuity klauzulát. B. Joubert in JOUBERT, Nereus L.: *The Legality of Continuity Clauses in Factoring Contracts*. in South African Law Journal 1994.

⁹³² Vö. NAGY Zoltán: *A faktoring intézményi háttere*. in Competitio, Debrecen, 2007/2. szám

⁹³³ RÉCZEI László: *A faktoring ügyletről*. in Jogtudományi Közlöny 1988/1. számában még elállítót is említ.

nyezi vagy átruházza a követelést. Tekintettel az elméleti szakirodalomban uralkodó véleményekre, illetve a hatályos normaszövegekre, a faktoring nem szolgálhatja személyes követelések kezelését, ezért magánszemélyek nem kerülhetnek ilyen pozícióba.

A harmadik résztvevő az adós, kötelezett, vevő (*customer, debtor*) bárki lehet, aki a hitelezővel követelési jogviszonyba került, tehát természetes személy is. Ismert ugyanakkor olyan jellegű szerződési minta is, ahol az eredeti adós, mint a harmadik szerződő fél megjelenik, ezzel még inkább atipikussá téve a finanszírozási faktorálási keretszerződést.⁹³⁴

Természetesen további szereplőkkel is találkozhatunk:

- i. a hitelező vagy adósi oldalon lehet egyetemlegesség;
- ii. ügynök (agency factoring);
- iii. a biztosítékot nyújtó személy (óvadék, kezes);
- iv. harmadik személy, akinek a követelés alapjául szolgáló dolgon vagy szolgáltatáson valamilyen joga van (pl. használat, zálog, tulajdonjog fenntartása stb.).

IV.3.2. A minősítési eljárás

A faktoringügyletre általában finanszírozási nehézség, vagy annak egyszerűsítése érdekében kerül sor. Ennek első lépése, hogy a jogosult benyújtja, a faktor bekéri a faktorálási kérelmet, majd esetleg kiegészítve azt a szükséges dokumentumokkal⁹³⁵. Ezt követően a faktor – a belső szabályzatai alapján – minősíti és értékeli az ügyletet, valamint szereplőit, utána a döntéshozó szerve határozza meg a kérelem elfogadásáról vagy elutasításáról. Pozitív döntés esetén elkészítik a szerződést, megkötik, és történhet a folyósítás.

A minősítési eljárás három tényezőt vizsgál: i) a hitelezőt; ii) a követelést és biztosítékait; valamint iii) az adós pénzügyi helyzetét, állapotát. A követelés tulajdonátruházása egyértelműen kockázatot rejt magában, ez az eredeti adós, vagy fizetésre kötelezett személy esetleges nem- vagy csak részbeni teljesítése, fizetése.⁹³⁶ A kockázat valójában a fenti tényezők alapján meghárom-négyszereződik, ezért mindegyik esetben kell körültekintéssel kell eljárnia a faktornak. A faktorcég alapvető érdeke önmaga megóvása a túlzott kockázatvállalástól, ugyanakkor, ha ebből a gondolatmenetből visszaugrunk a polgári jogi

Emellett BARTA Judit – Fazekas Judit – HARSÁNYI Gyöngyi – KOVÁCS István – MISKOLCZI BODNÁR Péter – UJVÁRINÉ ANTAL Edit: *Üzleti szerződések*. UNIÓ Kiadó, Budapest 2005. 385. oldalán még a faktoráló kifejezéssel is találkozunk.

⁹³⁴ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 298. o.

⁹³⁵ Például a faktorálandó követelés alapjául szolgáló szerződés, teljesítésről szóló számla, teljesítést igazoló okmányok, tartozást elismerő nyilatkozat. Itt külön érdemes hangsúlyozni a formai és tartalmi követelmények fontosságát.

⁹³⁶ in HUSZTI Ernő: *Banktan*. Tas Kft. Budapest, 1996. 109. o.

kategóriák világába máris megkérd jelez dik a tulajdonátruházás szükségessége.⁹³⁷ Az „olcsó” követelésfinanszírozás elérése természetesen számos tényez t l függ,⁹³⁸ ebb l a két legfontosabb a számlakövetelés értékelése alapvet en a számviteli rend alapján, valamint az adójog. Mindkett terület a polgári jog világán kívül esik, túlnyomórészt kötelez , nem választható, nem módosítható szabályokat tartalmaz, melyek alkalmazása a felek által nem negligálható. Amennyiben a min sítési szabályzatot vagy a faktoring szerz déseket vesszük górcs alá, azzal a problémával találkozunk, hogy miként lehet kezelni és értelmezni magánjogi kategóriákkal a tipikusan számviteli és adójogba tartozó, kötelez en alkalmazandó közjogi szabályokat.

A *hitelez min sítése* nem meghatározó, mivel a faktorálást követ en lényegében kikerül az ügyletb l. Tehát a faktoring cégek nem az ügyfelük hitelképességére kíváncsiak, számukra a vev (kötelezett) személye meghatározó fontosságú, mivel fogja követelést teljesíteni, kifizetni. Az *adós ügyfélmin sítési eljárásának* lényege a megvásárolhatóság elbírálása, ami függ a kötelezett, i) fizet képességét l ii) pénzforgalmának nagyságától iii) fizetési fegyelmét l.

A faktoráló cégek általában saját üzletszabályzatukban el re meghatározzák, hogy milyen típusú *követeléseket* vásárolnak meg. A hitelez és a faktor közötti keretszerz désben általában csak utalnak erre, de elképzelhet , hogy jelent sebb üzleti partner és hosszú távú együttm ködés esetén a szerz dés mellékletében külön rendezik ezt a kérdést. A kockázatkezelés legnehezebb feladata, olyankor keletkezik ha a szerz dés tárgya jöv ben keletkez számlakövetelések finanszírozása is, mert ilyenkor azt a kérdést kell megoldani, hogy a jöv ben keletkez számlaköveteléseket milyen alapon kalkulálják. Az egyes követelésmin sítési, elhatárolási szempontok a következ k:

- i. egyedi követelések (ez a gyakoribb) – egész követelés csoportok;
- ii. éven belüli – éven túli esedékesség ;
- iii. belföldi – külföldi;
- iv. forint – valuta, deviza;
- v. áruszállításból – szolgáltatásnyújtásból ered ;
- vi. vitatott – nem vitatott, nem peresített, és nem elévült;
- vii. dokumentált, igazolt teljesítésen (számla, szállító- fuvarlevél, átvételi elismervény, tartozás elismer nyilatkozat) alapuló követelések.

⁹³⁷ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 292. o.

⁹³⁸ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

IV.3.3. A faktoring tárgyának meghatározása

A faktoring tárgya a követelések, kinnlev ségek (*receivables*) megvásárlása, engedményezése, illetve kapcsolódó, egyéb szolgáltatások nyújtása. Ebb l következik, hogy a követelésnek átruházhatónak,⁹³⁹ pontosan és határozottan megjelöltnek kell lennie.⁹⁴⁰ Ennek megfelel en a törvény korlátokat is felállít, így nem lehet érvényesen engedményezni i) a jogosult személyéhez kötött,⁹⁴¹ ii) azokat a követeléseket, amelyek engedményezését jogszabály kizárja,⁹⁴² iii) ha felek így állapodtak meg.⁹⁴³ A szakirodalom egységes abban, hogy nem lehet személyes kötelmeket, „háztartási ” adósságokat faktorálni, így fogyasztási faktoringról nem beszélhetünk. Ugyanakkor érdemes kitérni arra, hogy az engedményezés szabályait mechanikusan sem lehet átvenni, mert engedményezni bármilyen követelést lehet, míg faktoring tekintetében csak pénz- vagy számlakövetelésekr l beszélhetünk.⁹⁴⁴

Ennek megfelel en a faktorálható követelések típusai:

- i. a fennálló esedékes;
- ii. még le nem járt, vagy még nem esedékes;⁹⁴⁵
- iii. a feltételhez kötött;⁹⁴⁶

⁹³⁹ in *Polgári Törvénykönyv Magyarázata*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 1993. 804-805.o.

⁹⁴⁰ in NOCHTA – KOVÁCS – NEMESSÁNYI: *Magyar polgári jog*, Kötelmi jog, Különös rész; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2004. 243. o.

⁹⁴¹ például tartás, gondozás; de ez a pont a faktoring szempontjából nem releváns.

⁹⁴² például Ptk. 159. § (2) A haszonélvezet a *haszonélvezeti jogot* nem ruházhatja át, de annak gyakorlását átengedheti. Ellenérték fejében a haszonélvezeti jog gyakorlását csak akkor lehet átengedni, ha a tulajdonos – azonos feltételek mellett – a dolog használatára nem tart igényt.

BH 2000. 197. A fél a vele szemben lefolytatott büntet eljárással kapcsolatos *kárigényét* nem engedményezheti.

1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról 10. § (2) Az *alkalmazotti találmányra* a szabadalom a feltalálót illeti meg, a munkáltató azonban jogosult a találmány hasznosítására. A munkáltató hasznosítási joga nem kizárólagos; a munkáltató hasznosítási engedélyt nem adhat. A hasznosítási jog a munkáltató megsz nése vagy szervezeti egységének kiválása esetén a jogutódra száll át; egyébként másra nem szállhat, illetve nem ruházható át. 33. § (5) A *kényszerengedélyes* megsz nése vagy szervezeti egységének kiválása esetén a kényszerengedély a jogutódra száll át. A gátló szabadalomra adott kényszerengedély csak a függ szabadalommal együtt ruházható át. A kényszerengedély egyébként másra nem szállhat, illetve nem ruházható át. A kényszerengedélyes hasznosítási engedélyt nem adhat.

2001. évi CXX. törvény a t kepiacról 142. § (2) A számlakivonat az értékpapír tulajdonjogát harmadik személyek felé a kiállítás id pontjára vonatkozóan igazolja. A *számlakivonat* (értékpapírszámla-kivonat) nem ruházható át és nem lehet engedményezés tárgya.

⁹⁴³ in GYÖRGY Ern : *A követelések engedményezése és leszámítolása*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1925. 39. o.

⁹⁴⁴ Ezt er síti meg az UNCITRAL United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade és az UNDRIT Ottawai Egyezmény, valamint a Code of International Factoring Customs, illetve a szakirodalom is: SALINGER, Freddy: *Factoring: The Law and Practice of Invoice Finance*. 3rd Edition, Sweet & Maxwell, London, 1999.

A pénzkövetelésnek számos formája lehet: számla, váltó, értékpapír, befektetési jegy, áru felett rendelkezési jogot biztosító dokumentum, szellemi alkotásokhoz f z d jogok, egyéb jogok stb. Természetesen figyelemmel kell lenni a speciális szabályokra, például a váltóra, amíg nem forgatják a faktoring szabályai vonatkoznak; amennyiben forgatásra is sor kerül, akkor a váltójog szabályait kell alkalmazni.

⁹⁴⁵ BH 1999. 77. A faktoring szerz és valamely jöv ben esedékessé váló követelés átruházását, megvásárlását jelenti.

- iv. a lejárt;
- v. az elévült;
- vi. a peresített, vitatott;⁹⁴⁷
- vii. az engedményezési szerződés megkötésének időpontjában még létre sem jött;
- viii. a követelés-rész,⁹⁴⁸ követeléscsoport, követeléstömeg, globálcesszió.

Itt érdemes hivatkozni a hazai polgári korszak fejlett joggyakorlatára, amely szerint a Magyar Királyi Kúria gyakorlata nagyvonalú volt, mivel érvényesnek ismerte el a jövőbeni, sőt a kifejezetten még létre sem jött követelések engedményezését, átruházását is (I.G. 93/1896 sz.; I.G. 153/1902. sz.; P.K. V 2201/1933. sz.). A Legfelsőbb Bíróság sajnálatosan inkább megszorító gyakorlatot folytat, mivel többször is kimondta, hogy a nem létező,⁹⁴⁹ vagy még a létre nem jött követelés⁹⁵⁰ érvényesen nem engedményezhető.⁹⁵¹ Osztva Nochta Tibor álláspontját, vitatható az a bírói gyakorlat, amely szerint nem érvényes az engedményezés, ha az az engedményező összes jövőben keletkező követelésére irányul (globálcesszió).⁹⁵² Ehhez érdemes hozzátenni, hogy a faktoring, mint keretszerződés pontosan ezt szolgálja a hitelező és a faktor között. Másik megjegyzés a felsorolással kapcsolatban az, hogy a nemzetközi szakirodalom egyetért abban, hogy a vitatott, vagy lejárt követelések megvásárlása nem tekinthető faktoringnak.⁹⁵³

Az egyes számlakövetelések meghatározását alapvetően a *követeléslista* tartalmazza, vagyis a faktorálási keretszerződés szöveges, rendelkező részében a felek körülírják a követeléseket és a szerződéshez csatolt mellékletben részletesen felsorolják azokat. A követeléssel kapcsolatban a főbb megállapodási kérdések:

⁹⁴⁶ A felfüggesztő feltétel esetén az engedményes csak a feltétel bekövetkezésekor léphet fel a kötelezettel szemben, amennyiben a feltétel meghiúsul, az az engedményes jogait is megszünteti. in GELLÉRT György – szerk.: *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata I-II*. Complex Kft., Budapest, 2007. 1180. o.

⁹⁴⁷ GK BH 2002. 72. A vitás, peresített követelésre vonatkozó engedményezés érvényes.

⁹⁴⁸ PK BH 1994. 367. A köteles rész, mint kötelmi jellegű pénzkövetelés engedményezhető.

⁹⁴⁹ BH 1996. 379. Ha már nem létező követelés engedményezésére kerül sor, az ilyen engedmény lehetetlen szolgáltatásra irányul, ezért a szerződés semmis. A szerződés semmissége ilyen esetben nem orvosolható, ezért a szerződés érvénytelenségének következményeként az eredeti állapotot kell helyreállítani. Ennek során beszámításnak is helye lehet, ha annak feltételei egyébként fennállnak. Ugyanakkor ezzel némileg ellentétes a következő Bírósági Határozat!

GÜ BH 2005. 72. II. A faktoringszerződést nem teszi érvénytelenné, ha az engedményezett, lényegében biztosítéki szerepet betöltő követelésről utóbb bebizonyosul, hogy az nem is létezett (például „fiktív” volt), az alapügylet más okból érvénytelen, vagy ha az engedményezett követelés megszűnt – Ha az átruházott követelés valamilyen okból nem állt fenn, a faktoráló ezért helytállással tartozik.

A két döntés között csak árnyalatnyi különbség van, 1996. 379. már szerződés kötésekor is tudták a felek, hogy nem létezett, a 2005. 72. esetében utóbb derül ki.

⁹⁵⁰ BH 1996. 380. Az engedményezési szerződés megkötésének időpontjában még létre sem jött követelés – érvényesen – nem engedményezhető. Ezzel ellentétes – és a mai szakirodalomban is támogatott – a Magyar Királyi Kúria I. G. 93/1896. sz. döntése!

⁹⁵¹ in *Az új Polgári Törvénykönyv – javaslat – normaszöveg és indokolás*. 2006.

⁹⁵² in NOCHTA – KOVÁCS – NEMESSÁNYI: *Magyar polgári jog, Kötelmi jog, Különös rész*; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2004. 243. o.

⁹⁵³ in MARTINKÓ Károly: *Faktoring – a vállalatfinanszírozás hamupip kije*. Saldo Rt., Budapest, 2002. 18. o.

- i. a megvásárolandó követelés összege és azonosítása;
- ii. a faktor mérlegelési joga;
- iii. a vásárlás határideje;
- iv. a vételár meghatározása és kifizetésének ideje, módja;
- v. a hitelez és a faktor felel ssége (pro viribus, del credere);
- vi. a biztosítékok (az eladó készfizeset kezessége, óvadék, felhatalmazás azonnali beszedési megbízásra, az eladó vagyontárgyain elidegenítési és terhelési tilalom);
- vii. a tájékoztatási kötelezettség és tartalma.

Tekintettel arra, hogy a hatályos magyar jog nem nevesíti a faktoringot, azt is érdemes rendezni, hogy mely kötelmi elemeket kívánják a felek kiemelni és hangsúlyossá tenni, vagyis alapjaiban adásvételi, hitel-kölcsön vagy engedményezési jelleg szerz és készül-e. Az általánosan használt terminológia – az átruházás, az adásvétel vagy az engedményezés – önmagában még nem jelöli meg egyértelm en, hogy melyik nevesített kötelem szabályát kell alkalmazni, mivel a Ptk. kombinálja az akarati és a nyilatkozási elvet. A 207. § (1) bekezdése szerint a szerz és nyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogyan azt a másik félnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett.

Amennyiben a külföldi irodalomban (Salinger) elterjedt számlakövetelés faktorálást (*invoice factoring*) emeljük ki, a tulajdonátruházással, adásvétellel összefüggésben felvet -dik, hogy egyrészt mit jelent a *számlakövetelések tulajdonlása*;⁹⁵⁴ másrészt a tulajdonjog elemei közül melyiket, milyen módon és mértékben tudjuk a számlakövetelésre alkalmazni.⁹⁵⁵ A számlakövetelések *birtoklásának* lényegéb l fakad azok rendszeres nyilvántartása, a folyamatos állománykövetés és -kezelés. A nyilvántartás viszont átvezeti a kérdést a számviteli jog terminológiájába és kategóriarendszerébe, amely a kötelmi jog, jelesül engedményezés szabályaival ellentétben kógens.⁹⁵⁶ A számla ellenben valamely termékértékesítésre, szolgáltatásnyújtásra vonatkozik, így máris az adójogba, az áfa törvénybe került a kérdés. A számla fogalma így központi definíció, a rá vonatkozó szabályokat a számviteli jog mellett az adójogban is megfogalmazta a jogalkotó. A számlaköveteléssel való rendelkezéssel kapcsolatban meg kell vizsgálni, hogy a rendelkezés különböző elemei a faktorálási finanszírozás esetében mennyire megoszthatók, másrészt, milyen kockázatot vállal vagy vállalhat át a faktorcég. A polgári jogi értelemben vett *rendelkezés* egyik ele-

⁹⁵⁴ A számlakövetelések tulajdonjogán a több évtizedes nemzetközi gyakorlat valamiféle kockázat átvállalást ért; ez a fajta értelmezés nyilvánvalóan közelebb áll az angolszász felfogáshoz, mintsem a német precizitású kategória meghatározáshoz. in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 299. o.

⁹⁵⁵ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

⁹⁵⁶ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 290-291. o.

me, a használat, itt szinte értelmezhetetlen, viszont a hasznosítás, megterhelés, továbbruházás már értelmezhető, de ezek a részjogosítványok nem feltétlenül kapcsolódnak a finanszírozási faktorálás lényegéhez. Ezzel összefüggésben érdemes rendezni a számlakövetelés által megtestesített áru vagy szolgáltatás fölötti rendelkezési jogot, azonban a nemzetközi gyakorlat túlnyomórészt azt a megoldást követi, hogy a faktorcég nem foglalkozik a számlakövetelés alapjául szolgáló áru vagy szolgáltatáshoz kapcsolódó rendelkezési jog gyakorlásával, így az az ügyfélnél marad.

A nemzetközi gyakorlat és az 1988. évi Ottawai Egyezmény is alapelveként rögzíti a finanszírozási faktorálási szerződés körében az azonnali készpénzes fizetést a számlakövetelések átruházásakor. Természetesen az azonnaliság a szerződésben szofisztikáltabban jelenik meg, általában a követelés átruházásától számított bizonyos idő határon belül. Ugyanakkor az azonnaliság azt is jelenti, hogy a faktorálás egyik fő eleme maga a finanszírozás, vagyis a faktorcég általi fizetés az ügyfél, a szállító részére. A magyar szerződési gyakorlatban két fő közvetlen vagy más néven azonnali finanszírozási formával találkozunk: a szerződés alapján a számlakövetelések ellenértékének megellezése, illetve a tényleges kifizetés.

A faktoring keretjellegről következik, hogy az idő vagy meghatározott, vagy meghatározatlan időtartamra szól.⁹⁵⁷ Ennek ugyancsak nagy jelentősége van a hitelezés és a faktor közötti jogviszony során, ugyanis határozott időtartam esetén, csak megjelölt időpontig szállíthat követeléseket. Itt érdemes annak a rögzítése is, hogy a számla kelte, vagy pedig a benyújtás időpontja releváns a szerződés lejáratá tekintetében.

IV.3.4. Az előleg szerepe

Amennyiben a faktorálási szerződésben a faktorcég által a számlakövetelés ellenértékéért fizetett vételár csak a számlakövetelésekbe befolyt összeg beérkezéskor esedékes, a finanszírozási elem miatt a faktorcég valamilyen jogcímen előre fizet a hitelező részére. Ennek figyelembevételével az előleg szerepe is értelmezési kérdéseket vet föl, ugyanis az adásvételi elemeket túlsúlyban tartalmazó szerződés esetén oda is sorolhatjuk, míg eltérő szóhasználatot alapján és a hitelezési jogviszony dominanciájánál kapcsolatban a hitelező által már folyósított – kölcsön analógiája is felmerül. Ugyanakkor ez egy nem értelmezhető kategória a nagyrészt engedményezési kötelmi elemeket magában

⁹⁵⁷ in FOSSATI, Giorgio – PORRO, Alberto: *Il Factoring – aspetti economici, finanziari e giuridici*. Dott. A. Giuffrè Editore, 1974. 13. o.

foglaló szerződés esetében. A jövőben keletkező számlakövetelésre fizetett el leg szerepének jogi megítélése különösen bonyolult.

A gyakorlat az elteget inkább a kölcsönhöz hasonlítja, ennek megfelelően ügyleti kamatot számít fel a faktoráló vállalkozás. A feleknek külön rendezniük kell azt – a gyakran elforduló – helyzetet, amikor az átruházott követelésállomány a hitelezőnek folyósított elteget összege alá csökken. Erre az esetre általában a faktorcégek kikötik, hogy a különbözetet közvetlenül elszámolhatják, vagy a szerződés feljogosítja őket, hogy a már folyósított elteget, valamint az ügyleti kamatot a hitelezőtől visszakövetelhesék.⁹⁵⁸ Ez általában a klasszikus banki hitel-kölcsönszerződések körében elterjedt azonnali beszédési megbízás alkalmazását jelenti.

Az elteget szabályozásánál általában – legalábbis a magyar gyakorlatban – elfordul a faktorcég arra való feljogosítása, hogy a hitelező elteget legkérését indokolással vagy indokolás nélkül visszautasítsa, vagy amennyiben arra már korábban ajánlatot tett, azt szerződészegés következményének alkalmazása nélkül visszavonja. Ennek a jognak későbbi következménye, hogy a folyósított elteget visszakövetelheti. Ez a faktornak túlzott széleskörű jogosultságot enged. Tovább vezetve az elteget fizetésnek a kölcsönhöz való hasonlítását, még a magyar bírói gyakorlatban is ritkán elforduló eset, amikor a szerződés megszegése nélkül lehet a folyósítást megszüntetni, vagy a már folyósított összeget visszakövetelni.⁹⁵⁹

IV.3.5. A vételár folyósítása

A vételár az az összeg, amelyet a faktor ténylegesen kifizet a hitelezőnek. A szerződés felek általában a számlakövetelések könyvszerinti értékéből indulnak ki, amelyet megállapodásuknak megfelelően csökkentenek az arra vonatkozó engedmények, levonások vagy más korrekciók, illetve maga a faktordíj összege is.

A vételár kifizetése történhet egy összegben vagy több részletben: elteget, majd a követelés érvényesítésekor a fennmaradó rész kiegyenlítése. Az esedékesség szempontjából ez alapvetően két szélsőséges időhatár között mozoghat: i) a klasszikus finanszírozási faktorálás elvei szerint a vételár kifizetése egybeesik a szerződés megkötésének idejével, vagy ahhoz nagyon közel eső időpont; ii) a másik szélsőség a követelések érvényesítése,

⁹⁵⁸ in PETRIK Ferenc – szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

⁹⁵⁹ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 308-309. o.

befolyása idejéhez kötött esedékesség.⁹⁶⁰ A fenti két szélsőleges időhatár között a felek megállapodása alapján bármilyen más közös időhatár is megjelölhető.

Az esedékesség körében fontos kitérni arra az esetre, amikor a számlakövetelés teljesítése késedelmet szenved, vagyis az adós nem fizet időben. A magyarországi gyakorlat alapján a faktorcégek semmilyen felelősséget nem vállalnak a késedelemért. Ilyenkor az ebből fakadó plusz költségeket, tipikusan a késedelmi kamatkövetelést, a hitelező által a késedelem alapján és annak mértékéig kiállított külön számla szerint a faktorcég általánosan az alap-számlaköveteléstől elkülönülően, önálló követelésként kezeli, vásárolja meg.⁹⁶¹

A szerződési gyakorlatban előfordul, hogy a felek úgy állapodnak meg, hogy a faktor tájékoztatja a hitelezőt, hogy a faktorálás során a megvásárolt követelések névértékének a követelési listában %-os mértékben meghatározott arányú része *biztonsági tartalékot* képez, amely nem része a vételárnak. Ennek megfelelően a követelések megvásárlásakor az hitelezőnek csak és kizárólag a követelési listában vételárként meghatározott összegre van követelése. A biztonsági tartalék általában a követelésnek a faktorhoz történt időhatáridőben és teljes összegben történt megfizetésétől számított meghatározott időn – többnyire öt napotári napon – belül esedékes. A biztonsági tartalék kifizetése a hitelező által a követelési listában megjelölt hitelintézetnél vezetett számláján való jóváírással történik. A biztonsági tartalékot a gyakorlat óvadéknak minősíti, így a Ptk. 270-271. §-ban szabályozott rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.

IV.3.6. Az ellenérték

Az ellenérték a faktordíjból, a költségekből, az előleg utáni kamatból és az esetlegesen jelentkező del credere jutalékból áll össze. THM-hez hasonló egységes mutatóval a faktoringpiacon sem találkozunk, így nagyon nehéz a különböző típusok és szerződések terheinek összehasonlítása.

IV.3.6.1. Faktordíj

A faktorálás díja, vagy *faktordíj* a faktorcég által az átruházott követelés összege és a faktor által fizetett ellenérték (ez általában a követelés 75-95 %-a) különbözete.⁹⁶² Más – például a polgári korszakban elterjedt – megközelítés szerint ez a leszámítolás ellenértéke,

⁹⁶⁰ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 304-308. o.

⁹⁶¹ in PETRIK Ferenc –szerk. *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.

⁹⁶² in SZENTIVÁNYI Iván: *A faktoring és ami mögötte van*. in *Gazdaság és Jog* 1995/1. szám

vagy *diszkontkamatláb*,⁹⁶³ amely az el bbi szerint 5-25 % között mozog. A leszámítolás, azaz a diszkontkamat alapja szintén a pénzpiacok helyzetéhez igazodik, így itt is a LIBOR vagy BUBOR stb. a kiinduló pont.⁹⁶⁴ A faktordíj mértékét a *jutulékkal* (*commission*) – amely a követelés 0,75 és 1,75 % között mozog⁹⁶⁵ –, és a *kockázati elemekkel* (a forgalom nagyságrendje, a számlák darabszáma, fizetési fegyelem, fizetési határidő stb.) korigálják.

A magyar faktorálási gyakorlatban alapvetően két fajta módszert lehet megtalálni a faktorcég díjazásának megállapítása körében: i) a hitelező az adóssal tervezett forgalmának nagysága szolgálhat a faktorcég díjazásának megállapításul, ez esetben a hitelező által kiállított számlaösszegek azok, amelyek valamilyen matematikai módszer alkalmazásával a díj alapjául szolgálnak; ii) a díjazás alapjául szolgáló kalkuláció a hitelező és az adós közötti jogviszony más elemeinek figyelembevételével történik (ez utóbbi ritka).

A faktordíj *tartalma* másként alakul a le nem járt és a lejárt követelések esetében. A le nem járt követeléseknél a hitel-kölcsön kerül előtérbe, így egyfajta kamatot, diszkonttényezővel testesít meg, míg a lejárt követeléseknél megjelenik a követelés bizonytalansága, így a kockázat számszerűsített értéke lesz.⁹⁶⁶

A faktordíj fogalmához kapcsolódik a minimál díj és a maximált díj szabályozása.⁹⁶⁷ A *minimál díjat* arra az esetre köti ki, ha a keretszerződésben megállapított faktordíj, amely a hitelező és adós közti forgalom becsült nagyságán alapul, nem éri el a felek által meghatározott minimális összeghatárt. A minimál díj jellegéből következik, hogy azt a felek hosszabb időszakra kötik ki, és a tényleges elszámolást évente vagy esetleg még hosszabb időszakonként végzik a forgalom figyelembe vételével egyidejűleg. A *maximált díj* az el bbi ellentéte, akkor alkalmazzák, amikor a tervezett forgalom a hitelező és adós között nagyobb és ezért az így kalkulált faktordíj a tényadatokhoz képest kisebbnek minősülhet. Mindkét esetben a felek megállapodásától függ, hogy a faktorcég jogosult-e a keretszerződést egyoldalúan módosítani a megváltozott körülményekre tekintettel. Ez általában a

⁹⁶³ in SAMUELSON, Paul A. – NORDHAUS, Willam D.: *Közgazdaságtan*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. II. kötet 943-944. o.

⁹⁶⁴ Fontos megjegyezni, hogy ezek a mutatók az utólag fizetendő betéti kamatokra vonatkoznak, ebből kell ugyanarra a futamidőre diszkontkamatlábba képezni. $d_e = \frac{i}{(1+i)^n}$, ahol i a (betéti) kamatláb, n az évek száma; ez például 6 %-os LIBOR ($i = 0,06$) mellett egy évre 5,66 % diszkontkamatlábba jelent.

A diszkonttényező képlete: $D = \frac{100}{100+d(n+t)}$, ahol n : a tényleges napok száma, t : a türelmi napok száma. Ez az el bbi 6 %-os LIBOR, azaz 5,66 %-os diszkontkamatláb mellett 0,946.

⁹⁶⁵ in FOSSATI, Giorgio – PORRO, Alberto: *Il Factoring – aspetti economici, finanziari e giuridici*. Dott. A. Giuffrè Editore, 1974. 39. o.

⁹⁶⁶ in SZENTIVÁNYI Iván: *A faktoring és ami mögötte van*. in Gazdaság és Jog 1995/1. szám

⁹⁶⁷ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 308-309. o.

minimál vagy maximált díj megemelését jelenti. Kivételes eset, de el fordulhat, hogy a szerző deszmódosítás joga a hitelezőt illeti meg, aki természetesen csökkenteni fogja a díjak mértékét.

IV.3.6.2. Költségek

A hitelezésnél megismert valamennyi költség típus a faktoring esetében is szinte kivétel nélkül alkalmazható, *kezelési költséggel* azonban minden szerző deszben vagy szabályzatban találkozunk. A *pótdíj* mindazon számlakövetelések vonatkozásában fennáll, amelyeket az esedékesség el számított – a szerző d felek által a faktorálási keretszerző deszben meghatározott idő n belül – nem teljesítettek, vagyis ügynevezett nyitott követelések maradtak. Megállapításának mértéke vagy abszolút összegekben vagy százalékosan történhet. A hitelező nek általában *biztosítási díjat* kell fizetnie, amennyiben visszkereset nélküli faktorálási keretszerző desz jött létre. Az *opciós jutalék* arra az idő szakra illeti meg a faktort, amikor még az sem biztos, hogy a hitelező nek lesznek-e olyan követelései, amelyeket később faktoráltatni kíván. A jogviszony módosításáért a *szerző deszmódosítási díj* mellett *vev limit díjat* is felszámolnak, amelynek két típusa az alapítás és a módosítás. A keretszerző deszben a felek rögzítették, hogy a faktor mely kötelezettekkel szemben, milyen összeg erejéig fogad be számlákat (vev limit). Azonban, ha új adós kerül bevizsgálásra, akkor vev limit alapításáról, míg a keretösszeg megváltoztatásakor a vev limit módosításáról beszélünk. A faktoring *kivonatpótlási díj* szintén a többletmunka miatt került felszámításra és terheli a hitelezőt.

A kapcsolódó szolgáltatások ellenértéke természetesen külön költségelemként jelentkezik.

IV.3.6.3. Kamat

Az *el leg* különös tulajdonsága a felek finanszírozási faktorálási ügyletében, hogy – hasonlóan a hitelezési ügyletekben a kölcsön kamatához – a már folyósított *el leg* összege után a faktorcég a szerző deszben megállapodott mérték ügyleti kamatot számol fel. A gyakorlat szinte panelszerően építette be a hitelszerző deszbe a hitelezési kamat mértékének egyoldalú módosítási jogát, többnyire a hitelező egyidejű értesítése mellett. Ebben a kérdésben lényegében egy egyszeri kölcsönszerző desz jön létre, ahol a felek rögzítik a kamatszámítás módját, mértékét, referenciáit, valamint az esedékességének idő zítését.

IV.3.6.4. A *del credere* jutalék

A klasszikus, valódi faktoring jelenti a faktor számára az igazi kockázatot, mert a követelés megvásárlásával, annak minden rizikóját átvállalja, így különösen az érvényesítés nehézségeit, elhúzódását, de különösen az adós nem-teljesítését. A *del credere jutalék* csak akkor illeti meg a faktort, ha teljes egészében átvállalta az adósban rejlő nem-fizetési kockázatot.

IV.3.7. A faktor és a kötelezett helyzete

A faktor és a kötelezett kapcsolatának egyik központi eleme az *értesítés*. Ezt erősíti meg a Ptk. az új koncepció és az Ottawai Egyezmény is. A faktorálásról való tájékoztatás a hitelezőt terheli, amelynek részletesen ki kell térnie a faktor személyére, adataira, bankszámlájára stb. és minden egyéb lényeges körülményre. Garanciális elem, és az üzleti életben megkövetelik, hogy az értesítés megtörténtéről tájékoztatni kell a faktorcéget. Az értesítés elmaradása súlyos következményekkel jár, ugyanis az adóstól a faktor nem követelheti a teljesítést. Természetesen hivatkozhat hitelt érdemlően a hitelező és a közte kötött szerződésre, de az adós mindaddig megtagadhatja a teljesítést, míg a vele jogviszonyban álló fél nem nyilatkozik a követelésfaktorálás megtörténtéről. Az értesítés történhet a hitelező, a faktor vagy harmadik személy részéről is, amennyiben a felek erről nem rendelkeznek, akkor az engedélyezés szabályai az irányadók. Az értesítéshez kapcsolódhat az adós részéről a *tudomásulvételi nyilatkozat*, amely sok esetben tartózáelismerést is jelent; ez jelentősen megkönnyíti az esetleges jogviták során felmerülő problémák eldöntését. A szerződés teljesítés folyamatában előfordulhat az az eset, amikor az adós az értesítés ellenére nem a faktorcég, hanem közvetlenül az eredeti hitelező részére teljesít fizetést. Erre nézve a felek rögzítik a hitelező azon kötelezettségét, hogy az ilyen módon részére folyósított összeget rövid határidőn belül a faktorcég egyidejű értesítése mellett annak bankszámlájára átutalja.

A másik meghatározó elem a magánjog egyik alapvető tételéből ered, hogy a faktorálás, az alanyváltozást kivéve az *eredeti szerződést nem változtatja meg*, a szerződés további módosítására csak a kötelezett beleegyezésével van lehetőség. Tehát a faktor az eredeti jogosult helyébe lép, és ezzel rá szállnak a törvény erejénél fogva a követelés biztosítékai is. További fontos szabály – sajnálatosan a hatályos hazai joganyag nem rendezi a

kérdést –, hogy az alapjogviszonyra vonatkozó szerz és módosítása nem érinti az engedményesnek az adóssal szemben fennálló jogait.⁹⁶⁸

Az *adós* kötelezettsége, hogy teljesítsen a faktornak, de élhet a kifogásokkal és a beszámítással,⁹⁶⁹ valamint a visszaköveteléssel. A *kifogásolási jog* lehet egyaránt anyagi vagy eljárási jogba tartozó kérdés. A *beszámítás* általános szabályai szerint (Ptk. 296. §) a kötelezett a jogosulttal szemben fennálló egynem és lejárt követelését – ha jogszabály kivételt nem tesz – a jogosulthoz intézett vagy a bírósági eljárás során tett nyilatkozattal tartozásába beszámíthatja. Az engedményezés szabályai alapján az adós beszámíthatja azokat az ellenköveteléseket is, amelyek az engedményez vel szemben az értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek. A *visszakövetelési jog* csak az Ottawai Egyezményben szerepel, ezért azt a IV.4.1. pont tárgyalja.

Szintén rögzíteni kell a szerz ésben, illetve az irányadó jogot kell alapul venni, hogy a faktorcégnak lehet ségében áll-e a *követelés továbbfaktorálása*, engedményezése, értékesítése.⁹⁷⁰

IV.3.8. A kapcsolódó szolgáltatások

A kapcsolódó szolgáltatások a számla- és követelés-nyilvántartás, valamint annak érvényesítése, kezelése, modern kifejezéssel élve: követelésmenedzsment (*credit management services*, CMS).

A *hitelez* kötelezettsége, hogy a factoring szerz ésben meghatározott és a követeléshez kapcsolódó számla, nyilvántartás, egyéb dokumentumok másolatait megküldje a faktorcég számára. A gyakorlatban el fordul, hogy a számlát értesítési záradékkal látja el a jogosult, a faktor számára ez bizonyítja, hogy az adós tájékoztatása megtörtént.

A *faktorcég* köteles a hitelez t l kapott számlakövetelések adatait és a kapcsolódó dokumentumokat nyilvántartásba venni, valamint a felek megállapodásának megfelelő en a követelésállomány helyzetér l meghatározott id közönként tájékoztatni a jogosultat. Ezzel kapcsolatban rendkívül hangsúlyos a számviteli szabályok pontos betartása mindkét fél részér l. Amennyiben az adós fizetési kötelezettsége beáll, a faktorcég a teljesített fizetést

⁹⁶⁸ Ezt er síti meg az UNCITRAL Egyezmény *United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade*. United Nations Publications, New York, 2004., és az új Ptk. koncepció. Az Európai Szerz dési Jog Alapelvek pedig szigorúbbak, csak az engedményes (faktor) hozzájárulásával lehet az alapjogviszonyt módosítani.

⁹⁶⁹ Ptk. 329. § (3) A kötelezett az engedménnyel szemben érvényesítheti azokat a kifogásokat és beszámíthatja azokat az ellenköveteléseket is, amelyek az engedményez vel szemben az értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek.

⁹⁷⁰ in FOSSATI, Giorgio – PORRO, Alberto: *Il Factoring – aspetti economici, finanziari e giuridici*. Dott. A. Giuffrè Editore, 1974. 14. o.

annak jóváírásától számítva ezt szintén nyilvántartásba veszi, és értesíti a hitelezőt. Ha az adós fizetési kötelezettségét nem teljesíti a számlában foglalt határidőn belül, a faktorcég fizetési felszólítást küld számára oly módon és időben, ahogyan abban eredetileg akár a hitelező és az adós, akár a faktorcég és hitelező megállapodtak. Ennek megfelelően a faktoring szerződésnek mindenképpen tartalmaznia kell a fizetésre való felszólítás módját és időzítését.

A visszkereseti joggal kombinált faktoringnál a nem-teljesítéskor követendő eljárás szinte automatikus, a faktor visszaköveteli a már kifizetett összeget. A visszkereseti jog nélküli faktoring esetében az eredménytelen fizetési felszólítást követően a magyar gyakorlatban kétféle eljárási módot lehet megkülönböztetni: a faktor i) jogi eljárás keretében próbálja meg érvényesíteni: fizetési meghagyás, peresítés, végrehajtás stb. ii) megkísérli hitelező általi – de nem visszkereseti jogon alapuló – visszavásárlását. Ez utóbbi esetben a feleknek rögzíteniük kell, hogy miként alakul a korábban kifizetett vételár, illetve el leg további sorsa. A gyakorlatban az is előfordul, hogy a hitelező dönt arról, hogy a faktor milyen jogi eljárás keretében kezelje a követelést, ilyenkor az ebből ered minden költség és annak megelégelése is, valamint felmerülő kockázatot terheli.⁹⁷¹ Bármelyik itt ismertetett eljárást követik a felek, a faktorcég azon kötelezettsége továbbra is fennáll, hogy a lejárt, nem teljesített és a szállító által vissza nem vásárolt követeléseket és dokumentumokat nyilvántartsa. Tehát a nyilvántartási kötelezettség független az esetleges érvényesítéstől, peresítéstől.

A magyar szerződési gyakorlatban különösen elterjedt az a gyakorlat, amely az adós elleni csőd vagy felszámolási eljárás megindításához kapcsolódó és a finanszírozási faktorálási szerződést érintő következményeket tárgyalja. A keretszerződésben a faktorcég az esetek túlnyomó többségében – vitatható módon – fenntartja magának azt a jogot, hogy a szerződés további teljesítését megszüntesse anélkül, hogy szerződészegést követne el. Ennek a rosszul rögzült magyar nem jogi terminológiája az „elállás”, jelentése pedig a faktorcégnek az a joga, hogy eldöntse: a kötelezettség ellen esetleges indítandó csőd vagy felszámolási eljárás megkezdése után vajon az adóssal szemben fennálló számlaköveteléseket a hitelező részére visszaszármaztassa-e.⁹⁷² Ezt a gyakorlatban, nem jogi terminológiával szólva „szállító által visszavásárolt” követelésnek tekintik. A korábban már visszkereseti jognál részletezettekhez hasonlóan ez a fajta jogilag nem korrekt megoldás is tükrözi

⁹⁷¹ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 305-306. o.

⁹⁷² in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 306-308. o.

a feleknek azon szándékát, hogy a teljesítés folyamatát az egyik fél, (aki arra a megállapodásnál fogva jogosult) megszakítsa, megszüntesse a további teljesítéseket, de ez az eljárása ne minősüljön szerződéses magatartásnak.

IV.3.9. Kötelezettségvállalások és szavatolások

A *hitelez* kötelezettségei, szavatolásai körében alapvetően három fontos elem merül fel: i) az adós értesítése, nyilatkozatok megtétele; ii) a dokumentumok átadása; iii) a számlakövetelések átruházása. Tekintettel arra, hogy az első kétről fentebb már volt szó, ez a pont az átruházásra fókuszál, különösen a szavatossági szabályokat tárgyalja részletesen. Ezenkívül még további kötelezettségek is vannak i) az együttműködési és információadási kötelezettség; ii) az összeférhetetlenség szavatolása;⁹⁷³ iii) a fizetési feltételek korlátozása; iv) a kizárólagosság kikötése; v) díjak és költségek megfizetése; vi) egyéb.

Annak ellenére, hogy a faktoringügylet megközelítése a kötelmi jog nézőpontjából többféle is lehet, a követelés átruházásával mindig találkozunk. Ez a szerződési gyakorlatban úgy jelenik meg, hogy a *hitelez* a finanszírozás, faktorálási keretszerződés aláírásával visszavonhatatlan kötelezettséget vállal a számlakövetelések faktorcégre való átruházására.

Az átruházás viszont kellék- és jogszavatosságot is jelent egyszerre.⁹⁷⁴ A Ptk. 305. § (1) bekezdése szerint a kötelezett, jelesül *hitelez*, hibásan teljesít, ha a szolgáltatott dolog (követelés) a teljesítés időpontjában nem felel meg a jogszabályban vagy a szerződésben meghatározott tulajdonságoknak (*kellékszavatosság*). A *jogszavatosság* pedig azt jelenti, hogy a kötelezett jogilag is hibátlan szolgáltatással tartozik azaz i) a jogosult olyan jogot szerez, amelyre őt a szerződés jogosítja; ii) harmadik személy joga nem akadályozza vagy korlátozza a megszerzést. A számlakövetelés egyediségéből következik, hogy a hibás teljesítés szabályai közül a kicserélés csak igen nehezen értelmezhető lehet, mivel mindegyik követelés más és más. A kijavítás tehermentesítést jelent, az árleszállítás a faktorcég fokozottabb kockázatvállalását ellensúlyozza. A leggyakoribb eset az elállás, azaz a korábban nyújtott szolgáltatások (elleg, vételár) visszajárnak, és természetesen mivel pénztartozásról van szó, ezért a kamat is megilleti a faktort, továbbá a Ptk. 369. § (1) bekezdése szerint kártérítést is követelhet. E jogainak gyakorlása előtt a faktor (vevő) köteles a *hitelez* t (eladót) megfelelő határidő kitűzésével felhívni arra, hogy tulajdonszerzésének akadá-

⁹⁷³ Ennek célja a *hitelez* és az adós közötti összefonódás kizárása, amely vonatkozhat a tulajdonjogviszonyokra, ügyvezetésre, a döntéshozatalra, a közvetlen és a közvetett kapcsolatra egyaránt. Ezzel a kockázatot mérsékli a faktor. in BARTA Judit – FAZEKAS Judit – HARSÁNYI Gyöngyi – KOVÁCS István – MISKOLCZI-BODNÁR Péter – UJVÁRINÉ ANTAL Edit: *Üzleti szerződések*. UNIÓ Kiadó, Budapest 2005. 389. o.

⁹⁷⁴ Ennek azért van jelentősége, mert az engedményezésre vonatkozó rendelkezések közül a Ptk. 330. § (2) bekezdése az adásvétel és az ajándékozás szabályaira utal.

lyait hárítsa el, vagy adjon megfelelő biztosítékot. A kártérítés mértéke összefügg a hitelező szándékával, amennyiben jóhiszemű volt, csak a szerződés megkötéséből eredő károkat köteles megfizetni, de ez a faktor elállási jogát nem érinti. Természetesen, ha a faktor már a szerződés megkötésekor tudta, vagy tudnia kellett, hogy a követelésen korlátozástól mentes tulajdonjogot nem szerezhetsz, akkor ezek a jogok nem illetik meg, kivéve, ha az eladó a vevő korlátozástól mentes tulajdonszerzéséért jótállott. A jelzálogjogtól való mentességért az eladó akkor is szavatol, ha arról a vevő tudott.

A szavatoláshoz a *felelősség* is kapcsolódik. Az eredeti hitelező a követelés fennállásáért felelősséggel tartozik, de az egyes faktoring típusoknál eltér, hogy ez mennyiben terjed ki a behajthatóságra. A valódi faktoring egyértelműen kockázatátvállalást jelent, azaz az adós nem-fizetését is átvállalja. Ezt *del credere felelősségnek* nevezzük, tehát a hitelező nem felel az adós fizetési képességéért, csak a követelés tényleges fennállásáért. A nem valódi faktoring esetében a kockázatátvállalás csak ideiglenes, mert fizetési képtelenség esetén a faktor élhet a visszkereseti joggal (*recourse*), így az előre kifizetett előleget vagy vételárat kamattal visszakövetelheti, valamint a követelést visszaszármaztathatja a hitelezőre. A hatályos Ptk. engedményezési szabályai ez utóbbi megoldást tartalmazzák, kimondva, hogy a hitelező, mint engedményező – hacsak felelősségét a követelést megszerző faktor jóváhagyásával ki nem zárja – az adós teljesítéséért, a faktorálásért kapott összeg erejéig kezességként felel, mégpedig az eredeti kötelezett fizetése megtagadásának okától függetlenül. Természetesen a felek ettől a 200. § (1) alapján eltérhetnek.

A *faktorcég* kötelezettségvállalásai alapvetően a i) számlakövetelések megvásárlása és ii) kezelése, iii) a behajtás teljes egészében mérlegelés kérdése. A vásárlási kötelezettséghez kapcsolódik a visszkereseti jog gyakorlása. A visszkereseti jog kikötését kíséri általában annak kifejezett megjelölése is, hogy a visszkereseti jog faktorcég általi gyakorlása esetén a hitelezőnek a faktorcég felé kárigénye nincsen.⁹⁷⁵

IV.3.10. A szerződés megszűnése

A faktoringügylet valójában az adós, a fizetésre kötelezett által végrehajtott szerződés szerinti pénzügyi *teljesítést* követően zárul le. Ennek megtörténtéről a faktor általában először értesíti a jogosultat. A teljesítést követően a faktor mind az adóssal, mind a hitelezővel elszámol, különösen, ha a faktoring szerződés alapján i) csak előleget adott; vagy ii) kizárólag a behajtásra, beszédre vállalt kötelezettséget.

⁹⁷⁵ in BOTOS – HALUSTYI – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 303-308. o.

Az adós *nem-teljesítésér* l, fizetéseképtelenségér l a faktor szintén tájékoztatja a hitelez t. Amennyiben a kockázatcsökkentés érdekében biztosítékot is kikötöttek a felek, annak érvényesítésére is sor kerülhet mind az adós, mind a hitelez (pl. kezesség) oldalán. A del credere kockázat vállalásakor a faktor nem úgy vásárolta meg a követelést, hogy az esetleges adósi nem-teljesítés esetén a felel sséget kizárólag saját maga viseli, és nem háríthatja vissza a jogosultra. A visszkereseti jog (*recourse*) kikötése esetén a faktor valójában csak a profitot veszíti el, mivel kiköti, hogy amennyiben a vev nem fizet, akkor a faktoringügylet során az általa kifizetett el leget, vagy vételárat kamatostul a hitelez t l visszakövetelheti, vagy megfelelő eszközökkel beszédheti.

IV.3.10.1. A szerződésszegés és következményei

A faktoring szerz dés, mint keretszerz dés a között fennálló folyamatos, tartós jogviszonyt rendez. Ennek megfelelő en a legelterjedtebb a határozatlan idő re kötött, általában tizenöt vagy harminc napos – de el fordulhat hat hónapos⁹⁷⁶ – rendes felmondási idő t megszabó megsz nési klauzula alkalmazása. A faktor számára lehetőség van *részleges felmondásra* is, azaz egyes vev (k) tekintetében sz nik meg a faktorálás, de keretszerz dés a hitelez és közte továbbra is fennmarad. A szerz dési gyakorlatban sokféle megoldás található megsz nési körülményeinek meghatározására, amelyhez kapcsolódhat a mindkét felet vagy csak az egyik szerz d felet terhel *indokolási* kötelezettség el írására. A tartós jogviszonyra tekintettel az alkalmazandó *átmeneti szabályokat* is érdemes rögzíteni.

A hitelintézet, factorcég – hasonlóan a hitel-kölcsön szerz dés esetén megismert okok alapján⁹⁷⁷ – azonnali hatállyal felmondhatja a szerz dést:

- i. ha a hitelez a szerz désbe foglalt bármely kötelezettségét megszegi;
- ii. ha a hitelez a faktort valótlan tények közlésével, lényeges tények elhallgatásával, a valóságnak nem megfelelő adatok szolgáltatásával megtéveszti, vagy tévedésben tartja;
- iii. ha a hitelez vagyoni helyzetében, likviditásában, hitelképességében, gazdasági helyzetében, illetve ezek várható alakulásában a szerz dés megkötését követ en a faktor megítélése szerint olyan változás következik be, mely a követelés visszafizetését veszélyezteti;
- iv. ha a hitelez a faktor el zetes írásbeli tájékoztatása nélkül megváltoztatja nevét, szervezeti formáját vagy határoz az átalakulásáról;
- v. ha az hitelez a faktor el zetes írásbeli tájékoztatása nélkül olyan fizetési kötelezettséget vállal, mely veszélyezteti a faktorról szembeni kötelezettségei teljesítését;

⁹⁷⁶ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 308-309. o.

⁹⁷⁷ lásd II.3.10.1. pont.

- vi. ha az hitelező vagy a faktoringszerző és más kötelezettje elmulasztja közölni, hogy ellene harmadik személy bármely követelése kiegyenlítése érdekében – végrehajtható határozat alapján – végrehajtás megindítására jogosult;
- vii. ha az hitelező a hitelintézetnél vezetett forint- vagy devizaszámlájának szerzőjéét a faktoringszerző és lejáratát alatt felmondja, vagy a hitelintézetnél vezetett pénzforgalmi forintoszámláján megfelel összeg forgalmat nem teljesít;
- viii. ha az hitelező a követelés fedezetét elvonja vagy a szerzőjéét szerinti biztosítékának létrehozására, fenntartására, biztosítására, kiegészítésére vonatkozó kötelezettségének nem tesz eleget;
- ix. ha az hitelező az együttműködési, az adatszolgáltatási vagy a tájékoztatási kötelezettségének nem tesz eleget;
- x. a hitelező tulajdonosainak, tagjainak részesedési aránya, illetve menedzsmentjének személyi összetétele a jelen szerzőjéét aláírásának időpontjához képest megváltozik, és ez által a faktor veszélyeztetve látja a követelés visszafizetését;
- xi. ha a hitelező likviditási vagy tevékenységmutatója a szerzőjéét ésben meghatározott mértékhez képest csökken; (a faktor a fenti mutatók változását, minden a szerzőjéét aláírásától számított három naptári hónap elteltével jogosult vizsgálni);
- xii. ha a hitelező, vagy a tulajdonában lévő más gazdálkodó szervezet, vagy a benne részesedéssel rendelkező gazdálkodó szervezet a faktorról vagy más hitelintézettel, illetve harmadik személyekkel szemben fennálló bármely kötelezettségét nem vagy csak késedelmesen teljesíti.

IV.4. A FAKTORING NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁSA

A faktorálás nemzetközi gyakorlatában, különösen az export és import faktoringgal összefüggésben nagyon sokféle probléma alakult ki, amelyek az 1980-as évek végére oldódtak meg, így született meg az úgynevezett Ottawai Egyezmény, amelyhez Magyarország is csatlakozott, továbbá az ennek szabályait kiegészítő, kipótló továbbfejlesztéseként a 2001-ben megalkotott UNCITRAL Egyezmény: United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade.⁹⁷⁸ Az Egyezmény elfogadása kezdetben nem váltott ki különösebb érdeklődést 2003-ig csak három ország ratifikálta, ám a harmadik állam az Amerikai Egyesült Államok volt, amely nagy hatással volt a kereskedelmi életre. A korábban már említett Freddy Salinger nevével fémjelzett törekvések egyik legfontosabb eleme, az 1998-ban megkezdett, a Nemzetközi Faktorszövetség (Factors Chain International) keretén belül nemzetközi faktorálási szokványok kódexének kidolgozása: Code of International Factoring Customs. Amennyiben ez a munka sikerrel jár, nagy valószínűséggel a közösen elfogadott definíciókon túlmenően létrejön a Nemzetközi Faktorálási Választottbírószervezet, és az eljárási szabályokat is tartalmazó kódex-jellegű jogforrássá is válhat.⁹⁷⁹

A nemzetközi faktoring tevékenységgel összefüggő problémák kiküszöbölése érdekében alapították a *faktorláncokat*, amelyek a határon átvitelű faktoring tevékenység szabályozását és koordinálását ellátó, a szakmai cégeket tömörítő egyesületek.⁹⁸⁰ A két legjelentősebb faktorlánc a Factors Chain International (FCI) és az International Factors Group (IFG).

IV.4.1. Ottawai egyezmény

A nemzetközi követelés-vételről szóló UNIDROIT egyezményt – a lízingegyezménnyel együtt – ugyancsak 1988. május 28-án fogadták el Ottawában, – s mivel a feltételek azonosak voltak – így szintén Kanada Kormányánál helyezték letétbe, és 1995. május 1-én lépett hatályba, a harmadik ratifikációt követően. A 61 UNIDROIT tagállam még 1/3-a sem, csupán 18 ország részese az Egyezménynek. A Magyar Köztársaság a csatlakozásáról

⁹⁷⁸ *United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade*. United Nations Publications, New York, 2004. http://www.law.upenn.edu/bll/archives/ulc/aor/2007june_unc.pdf Tekintettel arra, hogy a dolgozat a faktoringgal foglalkozik, ezért ez a fejezet az engedményezésről szóló UNCITRAL Egyezményt részletesen nem tárgyalja, magyar elemzése megtalálható in GÁRDOS Péter: *Az engedményezés az UNCITRAL egyezményben és a készülő új Polgári Törvénykönyvben*. in Gazdaság és Jog 2004/3. szám

⁹⁷⁹ in BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 298. o.

⁹⁸⁰ in MARTINKÓ Károly: *Factoring – a vállalatfinanszírozás hamupip kije*. Saldo Rt., Budapest, 2002. 57. o.

szóló nyilatkozatot 1996. május 7-i helyezte letétbe, majd ezt követően 1996. december 1-jén lépett hatályba, amelyet az 1997. évi LXXXV. törvény hirdetett ki.

7. táblázat - Az Ottawai nemzetközi faktoringról szóló UNIDROIT egyezmény tagjai

Állam	Aláírás	Ratifikáció	Hatálybalépés	Fenntartások
Amerikai Egyesült Államok	82-12-90	–	–	–
Belgium	90-12-21	–	–	–
Cseh Köztársaság	90-05-16	–	–	–
Egyesült Királyság	90-12-31	–	–	–
Finnország	90-11-30	–	–	–
Franciaország	89-11-07	91-09-23	95-05-01	6(2); 18 Cikk
Fülöp szigetek	88-05-28	–	–	–
Ghána	88-05-28	–	–	–
Guinea	88-05-28	–	–	–
Litvánia	–	97-08-06	98-03-01	6(2); 18 Cikk
Magyarország	–	96-05-07	96-12-01	–
Marokkó	88-07-04	–	–	–
Németország	90-12-21	98-05-20	01-12-98	–
Nigéria	88-05-28	94-10-25	95-05-01	–
Olaszország	90-12-13	93-11-29	95-05-01	–
Szlovákia	90-05-16	–	–	–
Tanzánia	88-05-28	–	–	–
Ukrajna	–	06-12-05	07-07-01	–

Forrás: www.unidroit.org

Az UNIDROIT Egyezmény tárgyi hatálya a követelés-vételi szerződésekre (a jogforrás ezt nevezi faktoringnak) és a kinnlévőségek (*receivables*) engedményezésére terjed ki. Ez a fordítás vitatható, mivel jogi terminológiai zavart eredményez, ugyanis az adásvétel és az engedményezés kötelmi jellege eltér, engedményezés esetén az egész jogviszony nem száll át az új jogosultra. Az I. Fejezet 1. Cikk szerint a szerződés alanyai a szállító és a faktor. A jogügylet fogalma összetett: megjelenik az engedményezés, a kapcsolódó tevékenységek és az értesítési kötelezettség.⁹⁸¹ A definíció szerint csak az adás-vételi szerződés

⁹⁸¹ 1997. évi LXXXVI. törvény 2.§ I. fejezet 1. cikk 2. Az Egyezmény alkalmazásában „követelés-vételi szerződés” az a szerződés, amelyet egyik fél (a szállító) a másik szerződő féllel (faktor) köt, és amelynek alapján

a) a szállító a faktorra engedményezi vagy engedményezni fogja az olyan adásvételi szerződésből keletkezett kinnlévőségeit, amelyek a szállító és vevői (adósai) által kötött szerződésekből erednek, ha ezek nem olyan szerződések, amelyeknek tárgyát az adós személyes, családi vagy háztartási használat céljából szerezte meg;

b) a faktornak az alábbiak közül legalább két tevékenységet el kell látnia:

- a szállító megelőlegezése, ideértve kölcsönök és előleg folyósítását,
- kinnlévőségekkel kapcsolatos számlavezetés (könyvelés),
- kinnlévőségek beszedése,
- védelem az adós fizetési késedelme vagy mulasztása esetére;

c) a kinnlévőségek engedményezéséről az adósokat értesíteni kell.

dés(ek)b l ered követelésekre vonatkozik a nemzetközi szerz dés. Ez a kitétel sajnálatos módon jelent sen lesz kíti az alkalmazási teret, így megbízás, vállalkozás, bérlet, váltó, kölcsön stb. szerz désb l ered követelések faktorálására az egyezmény nem vonatkozik. Ugyanakkor kedvez rendelkezés, hogy a jöv beni – akár jelenleg még ismeretlen – követelések átruházásának lehet ségét elismeri, ebben az esetben kés bb már nem szükséges újabb faktoring szerz dést kötni, mivel ezek ipso iure szállnak át keletkezésükkor a faktorra. Az adós személyes, családi vagy háztartási használat céljából megszerzett követelése sem lehet a faktoring közvetett tárgya. A magyar fordítás helyenként pontatlan:⁹⁸²

- i. a „receivables” kifejezést helyesebb lett volna követelésnek fordítani, mivel a kinnlevőség helyett a Ptk. és a számviteli törvény is azt használja;
- ii. az angol a „finance” kifejezést használja, amely finanszírozást jelent – ez tágabb mint a megelőlegezés;
- iii. az angolban „maintenance of accounts (ledgering) relating to the receivables” található, ez inkább nyilvántartás és nemcsak számlavezetés;
- iv. az eredeti angol szöveg többes számot használ „contracts of sale of goods”, adásvételi szerz dések, feltehetően a felek közötti tartós kapcsolatra utalva;
- v. a „default payment” sem pusztán fizetési késedelem vagy mulasztás, hanem inkább fizetéssel kapcsolatos szerz désszegés.

A követelés-vételi szerz désnél – akárcsak a (hazai) engedményezés esetében – az *értesítés* szabályozása lényeges kérdés. Az Egyezmény nem követeli annak írásbeli formáját, de számos esetben utal arra, így az írásbeli értesítést nem kell aláírással ellátni, de azonosíthatóan meg kell jelölni azt a személyt, aki azt küldte, vagy akinek nevében azt küldték. Az értesítés megtörténtnek tekintendő, ha azt a címzett kézhez vette. Az írásbeli forma kézzel fogható alakban reprodukálható távközleményt jelent, amely magában foglalja, de nem korlátozódik a telexre, táviratra és más távközleményre, amelyet kézzelfogható alakban reprodukálni lehet, így a nemzetközi üzleti világban elterjedt elektronikus dokumentumok – különösen az elektronikus aláírással, időbélyeggel ellátottak – is megfelelnek a rendelkezéseknek. Továbbá az adós fizetési kötelezettségével kapcsolatban is utal az írásbeli formára.⁹⁸³

A polgári jogelmélet az engedményezést az elvont kötelmek közé sorolja, azaz a jogcímtől független. Az ottawai szerz dés is hasonlóan kezeli, amikor kimondja, hogy a száll-

⁹⁸² in KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 149-150. o. alapján.

⁹⁸³ 8. Cikk 1. Az adós csak akkor köteles a faktornak fizetni, ha nincs tudomása arról, hogy más személy erősebb jogon követelheti a fizetést, és ha a követelés átruházásáról a) a szállító vagy ennek felhatalmazása alapján a faktor az adóst írásban értesítette; b) az írásbeli értesítés ésszerűen megjelöli a követelést, amit átruháztak, valamint a faktort, akinek részére vagy akinek számlájára az adósnak a fizetést teljesítenie kell; és c) az írásbeli értesítés olyan követelésekre vonatkozik, amelyek az értesítés elküldésekor vagy azt megelőzően kötött adásvételi szerz dés alapján keletkeztek.

lító követelésének a faktorra történt átruházása attól függetlenül hatályos, hogy a szállító és adósa közötti szerződés és a követelés átruházását tiltja.

Az Egyezmény alkalmazhatóságára különböző szabályok vonatkoznak. A f szabály szerint csak olyan faktorálási ügyletekre irányadó, ahol az átruházott követelések olyan szállító és vevő közötti adásvételi szerződésből keletkeztek, akiknek székhelyei⁹⁸⁴ különböző államokban vannak és ezek az államok, valamint a faktor székhelye szerinti állam is szerződés államok. Másik lehetőség, ha mind az adásvételi szerződés, mind a követelésvételi szerződés tekintetében egy szerződés állam joga az irányadó. A 3. Cikk alapján azonban adott a lehetőség, hogy a faktoring szerződés felei, vagy az adásvételi szerződést kötő felek – abban az időpontban vagy azt követően keletkezett követelésekre, amikor a faktor a kizárásról szóló írásbeli értesítést kézhez vette – az Egyezmény alkalmazását teljes egészében kizárják.⁹⁸⁵ Ez a szabály jelentősen lerontja az általános elvek érvényesülését.⁹⁸⁶ Harmadik esetként jelentkezik, hogy az Ottawai Szerződés nem alkalmazható olyan további követelés átruházására, amit a követelés-vételi szerződés tilt. Ugyanakkor a szállító követelésének a faktorra történt átruházása attól függetlenül hatályos, hogy – *pactum de non cedendo* – a szállító és adósa közötti szerződés és a követelés átruházását tiltja;

Az Egyezmény II. fejezetének címe: A felek jogai és kötelezettségei, ennek ellenére leginkább továbbra is a faktoringra, mint szerződésre vonatkozó rendelkezések folytatódnak, és ezek között bújnak meg a jogviszony tartalmának szabályai.

A szállító (*supplier*) joga, hogy faktoring szerződéssel átruházza az őt megillető követelést, kötelezettsége, hogy eleget tegyen az adásvételben vállaltaknak.

Az adós (*customer, debtor*) kötelezettsége, hogy a követelést teljesítse a jogosult számára. Azonban csak akkor köteles fizetni a faktornak, ha nincs tudomása arról, hogy más személy erősebb jogon követelheti a fizetést, és ha a követelés átruházásról a szállító – vagy felhatalmazás alapján a – faktor az adóst írásban értesítette, az írásbeli értesítés ésszerűen megjelöli a követelést és a faktort, valamint az értesítés olyan követelésekre vonatkozik, amelyek elküldésekor vagy azt megelőzően kötött adásvételi szerződés alapján keletkeztek. A kifogásolási jog alapján az adós az adásvételi szerződésből keletkezett követelés megfizetése iránt a faktor által az adós ellen indított perben felhozhatja mindazokat a kifogásokat, amelyek az adásvételi szerződésből erednek, és amelyeket az adós akkor is érvé-

⁹⁸⁴ Érdemes megfigyelni, hogy a lízing egyezmény telephely, a faktoring egyezmény székhely kifejezést használ.

⁹⁸⁵ Részleges kizárásra itt nincs lehetőség.

⁹⁸⁶ in FERRARI, Franco: *General Principles and International Uniform Commercial Law Conventions: A Study of the 1980 Vienna Sales Convention and the 1988 UNIDROIT Conventions on International Factoring and Leasing and the UNIDROIT Principles* in European Journal of Law Reform 1999.

nyesíthetne, ha a pert a szállító indította volna. Az Egyezmény a *beszámítási kifogás* érvényesítését a faktorról szemben is lehetővé teszi az adós számára, de szigorú szabályok közé szorítva, mert az csak a követelés alapjogviszonyából eredhet, és csak olyan beszámítási igény érvényesíthető, amelynek az érvényesítésére az adós az értesítés megküldésekor már jogosult volt az engedménnyel szemben is. Az adásvételi szerződés teljesítésének elmulasztása, hibás vagy késedelmes teljesítése önmagában nem jogosítja fel az adóst arra, hogy a faktor részére teljesített fizetését *visszakövetelje*, ha joga van azt a szállítótól követelni. A faktortól csak akkor követelheti, i) ha a faktor ugyanazon kinnlévesség tekintetében a szállítóval szemben fizetési kötelezettségének nem tett eleget, vagy ii) a faktor a fizetést olyan időpontban teljesítette, amikor tudomása volt arról, hogy a szállító nem, hibásan vagy késedelmesen teljesített az áruk tekintetében, amelyeket az adós már kifizetett.

A faktor (*factor*) joga, hogy követelje a követelés ellenértékét. Amennyiben a kötelezett nem fizet akár bírósághoz is fordulhat, hogy az adásvételi szerződésből keletkezett követelést érvényesítse. A per során az adós kedvezőbb helyzetbe kerül, ugyanis a faktorról szemben felhozhatja mindazokat a kifogásokat, amelyek az adásvételi szerződésből erednek, s amelyeket az adós akkor is érvényesíthetne, ha a pert a szállító indította volna. A faktor további joga, hogy a kinnlévességet forgassa, azaz tovább faktorálja (utólagos engedményezés), ez esetben a későbbi faktort úgy kell tekinteni, mintha az eredeti faktor volna.

Az Egyezmény célja a jogütközések elkerülése, valamint a jogértelmezés egységes irányba terelése, ugyanakkor az adós és a faktor közötti kapcsolat jogi jellegét nem kívánja meghatározni, továbbá a visszkereseti jogról is hallgat, a felek megállapodására bízva azt.

IV.4.2. Nemzetközi kollíziós magánjog

Természetesen, ha az ügyletre nem vonatkozik az Egyezmény, akkor a kollíziós magánjog szabályai adnak eligazítást. Mivel a szerződés jogát kell alkalmazni a kötelmi jogviszony minden elemére, továbbá az abból eredő követelések engedményezésére is, adásvétel esetén ez az eladó székhelye szerinti jogrendszer lesz. Ez az okfejtés helytálló, de vitatható is egyben, ha a faktoringot önálló ügyletnek tekintjük és függetlenítjük az alapjogviszonytól.

IV.5. FORFETÍROZÁS

A forfetírozás (*forfaiting*) a francia „à forfait” kifejezésből ered, amely lényegében jogokról való lemondást jelent, mivel a hitelező a forfetírozás keretében mintegy lemond a követelésről a forfetőr javára. Az ügylet korszerű formája a II. világháború után jelentkezett, kezdetben a svájci bankok így finanszírozták a kelet-európai országokba irányuló amerikai gabonaszállításokat.⁹⁸⁷

A Hpt. a faktoringhoz hasonlóan szintén – nem szerencsés módon – a pénzkölcsönnyújtás egyik formájaként határozza meg. A hazai joganyagban sem itt, sem máshol nem találkozunk a faktoring és a forfetírozás elhatárolásával. A nemzetközi és hazai definíciókból kiindulva elmondható, hogy a két ügylet között alapvető jogi különbség nincsen.

A faktorálás rövid lejáratú elfinanszírozás, az esedékessé válása általában nem haladja meg a 90, 180 napot, míg a forfetírozás egy későbbi időpontban esedékes, *közép-*, illetve *hosszú lejáratú követeléssorozatok*, váltók visszkereset nélküli megvásárlását, megellegezését, finanszírozását jelenti. Ezek a követelések általában nem adásvételhez, hanem beruházásokhoz, fejlesztésekhez kapcsolódnak.⁹⁸⁸ Mivel a lejárat hosszabb, ezért a nyitva, azaz a bankári biztosíték nélküli szállítás ritkább, gyakran kapcsolódik a követelésekhez váltó, bankgarancia, óvadék, kezesség stb. Természetesen ekkor a biztosítékok értékelése is a megvásárlás kritériuma közé tartozik, váltó esetében ez a banki elfogadást, avalizálást (kezességgel való ellátást) jelenti.

Az ügylet hosszabb időtartama miatt az *opciós díj* szerepe megnövekszik, mivel bizonytalánosabb, hogy a hitelezőnek lesznek-e hosszúlejáratú követelései.⁹⁸⁹

A hosszabb lejárat a *kockázatok*at is érinti, így az adós nem-fizetése mellett az ország (politika, háború, államcsíny), illetve a gazdasági (árfolyam és kamat), valamint az átutalási (tartozás-átütemezés, fizetési moratórium) kockázatokkal is számolni kell.⁹⁹⁰ A *forfaitdíj* a követelés 2-6 %-a között mozog,⁹⁹¹ a költségekkel és egyéb terhekkel együtt a hitelező a követelés 80-85 %-át kapja meg, 5-10 %-os elleg mellett.⁹⁹²

⁹⁸⁷ in GELLÉRT Andor: *Banküzletek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 168. o.

⁹⁸⁸ in HUSZTI Ernő: *Banktan*. Tas Kft. 1996. 110. o.

⁹⁸⁹ in GYULAFFY Béláné: *Vállalkozások Pénzügyei*. Fiskolai Kiadó 2000. 102. o.

⁹⁹⁰ in SZÉKELY György: *Pénzügyek és banküzletek*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2002. 216. o.

⁹⁹¹ in KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 154. o.

⁹⁹² in GELLÉRT Andor: *Banküzletek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 167. o.

A forfetítőzés esetében a forfetítőző cég általában *visszkereseti jog nélkül* vásárolja meg véglegesen a követelést, oly módon, hogy levonja a megvásárlás és a futamid lejáratá közötti kamatokat a követelés értékéből.⁹⁹³ A forfetőr így egyszerre *banki és biztosítási szolgáltatásokat* is felkínál, valamint a magasabb forfajtdíj ellenében mentesíti a hitelezőt az országkockázat és a nem-fizetés alól.⁹⁹⁴

⁹⁹³ in KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei*; KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 154. o.

⁹⁹⁴ in GYULAFFY Béláné: *Vállalkozások Pénzügyei*. F iskolai Kiadó 2000. 102.o.

V. FEJEZET – A PÉNZÜGYI INTÉZMÉNYEK FELELŐSSÉGE A FINANSZÍROZÁSBAN

Az V. fejezet a hitelélet legtipikusabb alanyaival kapcsolatos egyes felelősségi kérdések elemző bemutatását, körüljárását dogozza fel, rávilágítva néhány, a hazai gyakorlatban is sokszor jelentkező problémára. A mára – szinte a világ minden pontján – teljes mértékben kialakult, megnövekedett és intenzívé vált piacgazdasági életben általánosnak mondható, hogy a magánszemélyek és a vállalkozások pénzügyeiket pénzintézeteken keresztül végzik. Érdekes módon ehhez társul az a jelenség, hogy a társadalomban, szűkebb értelemben az ügyfelekben, fogyasztókban megerősödött az a kép, hogy kiszolgáltatott helyzetbe kerültek a bankokkal szemben. A pénzintézetek és a nemzetközi hitelholdingtársaságok gazdasági életben elfoglalt ereje természetesen nem vitatható, sokuk szerepe meghatározó egy-egy nemzetgazdaságban vagy épp a világgazdaságban. Azonban e pénzügyi konglomerátumok vagyona és különösen a rendelkezésükre álló pénzeszközök nagysága sokkal több, mint az alaptörvényük.⁹⁹⁵ Kiegészítésül érdemes hozzáfűzni azt, hogy a Magyar Nemzeti Bank, amely az elbíralt csoportokhoz képest ugyan csekély alaptörvényével rendelkezik (10 milliárd forint), de megfelelő jogosítványokkal és intézkedési lehetőségekkel ez is elegendő pénzügyi erővel jelent ahhoz, hogy egy ország monetáris politikáját irányítsa...

Mindezek ellenére az ügyfelek helyzete mégsem olyan kiszolgáltatott, mint amilyennek a bankok gazdasági erőfölénye alapján történne, mert a jogállami és alkotmányos berendezkedés kellő védelmet képes nyújtani a „kisemberek” számára is, mivel a hitelintézeteknek a jogszabályokat betartva kell megkövetelniük, továbbá a bíróságok és a hatóságok előtt ugyanolyan, egyenlő jogalanyok, mint bármely más vállalkozás, természetes személy. Bármennyire is hatalmasak ezek a pénzügyi intézmények, felelősséggel tartoznak megkövetelésükért, tevékenységükért, illetve az ezzel összefüggésben okozott károkért is. A hitelintézetek ezirányú kötelezettsége három részre bontható: i) a jelenleg még nem kellően hangsúlyozott terület az adatvédelmi;⁹⁹⁶ ii) a megfelelő, prudens megkövetelésért való felelősség; iii) a szerződésért vállalt (ügyleti) – alapvetően a polgári jogba tartozó szerződési, kártérítési – felelősség. A tanulmány e legutóbbi túlságos szerteágazósága miatt csak vázlatosan is-

⁹⁹⁵ pl. a Citigroup holding mérlegfőösszege 1 484 milliárd dollár, ez 284 928 milliárd forint, azaz a magyar éves költségvetés mintegy 57-szerese.

⁹⁹⁶ A külföldi szakirodalom részletesen tárgyalja. WEBSTER, Mandy: *Data Protection in the Financial Services Industry*. Ashgate Pub Co. 2006.

merteti, tehát inkább az elhanyagoltabb területek: az általános szerződési feltételek és a fogyasztóvédelem elemzésére kerül sor.

Itt érdemes még megemlíteni az *etikai felelősséget* is, amely a Bankszövetség banketikai kódexén alapul. 1996-ban hozták létre a Magyar Bankszövetség Etikai Bizottságát, hogy az alapelvek figyelembevételével lásson neki a feladatnak. A kódex 1998-ra készült el, az ebben foglalt szabályok csak azokra vonatkoznak, akik tagjai a szövetségnek. Az etikai ügyekben a Bizottság jár el, amelynek eredményeként állásfoglalást hoz, hogy történt-e etikailag kifogásolható magatartás, ha igen, akkor az önkorlátozás alapján a jövőben tartózkodjon hasonló cselekményektől. Tehát valójában szankcionálásról nincsen szó, a nyilvánosság ereje a visszatartó erő, ennek formái: i) teljes nyilvánosság; ii) szövetségen belüli nyilvánosság; iii) csak az érintettekkel való közlés.⁹⁹⁷

⁹⁹⁷ B. vebben in SZENTIVÁNYI Iván: *Zöld út a „Banketikai Kódex” el tt.* in Gazdaság és Jog 1998/6. szám

V.1. A JOGI A FELELŐSSÉGRŐL RÖVIDEN

A *jogi felelősség* meghatározása nehéz feladat, legegyszerűbben megfogalmazásban egy kötelezettségért⁹⁹⁸ vagy magatartásért vagy helyzetért való folyamatos helytállást jelent.⁹⁹⁹ A felelősséget számos módon lehet *felosztani*: i) személyi – vagyoni; ii) korlátlan – korlátozott (ezen belül *cum viribus, pro viribus*); iii) egyenes, közvetlen – járulékos, közvetett. A két legtöbbet tárgyalt típus a vétkességi vagy szubjektív, illetve az eredmény vagy objektív felelősség.¹⁰⁰⁰ A magatartás esetében az egyaránt lehet szubjektív és objektív, a helyzetenél azonban csak objektív képzelhető el. Tekintettel arra, hogy a finanszírozás egyaránt tartalmaz közjogi és magánjogi szabályokat, ezért valamennyi felelősségi formával találkozhatunk. Ha a hitelintézet vétkesen késedelmesen, vagy nem megfelelő összeg kölcsönt folyósít, akkor a magatartásért (tevés vagy nem tevés) a felelősségre vonás szubjektív alapon történik, viszont az (adós)nyilvántartásba történő téves bejegyzésekért objektív felelősséggel tartozik. Bizonyos körülményekért, például a fizetéseképtelenségért, mint helyzetért, objektív felelősséggel tartozik. Fontos megjegyezni, hogy a felelősség *folyamatos*, a *jogszerű magatartás esetén is* fennáll, és nemcsak a felelősségre vonás pillanatában vagy annak során jelentkezik.¹⁰⁰¹ A *jogszerű magatartás is felelősséget tekinthet, és t* valójában ez az igazi felelősségs magatartás.¹⁰⁰²

A felelősség és a szankció, jogkövetkezmény összefügg, ezért gyakran összekapcsolják a két fogalmat, így *sz. kebb értelemben a „felelősség kifejezéssel olyan helyzetet határozzunk meg, amellyel akkor kerülünk szembe, ha valaki elmulasztotta kötelezettségét, és t megszegte valamely norma által elírt kötelemét, ilyenkor olyan hátrányos következményekkel kerül szembe a mulasztó, amelyeket a normát fedező tekintély a norma betartásának biztosítására határoz meg, és a norma sérelme setére irányoz el.*”¹⁰⁰³ Egyszerűbben, összefoglalva, akkor keletkezik felelősség (pontosabban felelősségre vonás), ha valamely kötelem megszegése vagy elmulasztása miatti következményeket kell rendezni. A büntető -

⁹⁹⁸ in LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2000. 278. o.

⁹⁹⁹ TAMÁS András: *A közigazgatási jog elmélete (Kiegészítés a tankönyvhöz)*. Szent István Társulat, Budapest, 2004. alapján.

¹⁰⁰⁰ Emellett még létezik az objektív egyik szélsőséges változata az *abszolút felelősség*, ez is eredmény felelősség, de szinte kimentési lehetőségek nélkül (pl. atomkarak esetében).

¹⁰⁰¹ in EÖRSI Gyula: *A felelősség jogágotatit variációról*. in *Jogtudományi Közöny*, 1978/1. szám 6-7. o.

¹⁰⁰² in TÓTH János: *Szankció és felelősség a pénzügyi jogban*. in *Felelősség és szankció a jogban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1980. 431. o.

¹⁰⁰³ in MARTON Géza: *A polgári jogi felelősség*. Triorg Kft. Budapest, 1992. 14. o.

jogból ismert szentenciák analógiája alapján: „ *nincs felelősség azt megelőző kötelelem nélkül, [és] ... nincs felelősség kötelelenség megszegés nélkül.* ”¹⁰⁰⁴

¹⁰⁰⁴ Ezek az idézetek szintén Marton Gézától erednek, ezért ki kell emelni, hogy könyvében (MARTON Géza: *A polgári jogi felelősség.* Triorg Kft. Budapest, 1992. 14-19. o.)
- a polgári jogi felelősséggel foglalkozott, ezért használta a kötelelem fogalmát; (Vö. TAMÁS András: *A közigazgatási jog elmélete (Kiegészítés a tankönyvhöz).* Szent István Társulat, Budapest, 2004.)
- az általános objektív felelősséget alapozta meg. (in LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2000. 95. o.)

V.2. ADATVÉDELMI ÉS TÁJÉKOZTATÁSI FELELŐSÉG

A hitelintézetek adatvédelemmel és tájékoztatási kötelezettséggel kapcsolatos felelősségét szabályozó joganyagot Magyarországon a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (a továbbiakban Avtv.), illetve a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (a továbbiakban Hpt.) tartalmazza. Ehhez kapcsolódnak az adatvédelmi biztos ajánlásai, tájékoztatói, állásfoglalásai, továbbá a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének határozatai. Ezt a joganyagot tartalmuk és tárgyuk alapján négy témakör köré lehet csoportosítani. A közös kiindulópont az, hogy a bankok szerződésük során rengeteg olyan információhoz jutnak, amelyek legnagyobb része kimeríti a személyes adatok fogalmát.¹⁰⁰⁵ A felelősséget az Avtv. 3. § (1) bekezdése alapozza meg, amely szerint személyes adat csak akkor kezelhető, ha az érintett ahhoz hozzájárult, vagy az adatkezelést törvény rendeli el. Az adatvédelmi biztoshoz évente 100-120 panasz érkezik,¹⁰⁰⁶ amelyek legtöbbször ezzel a jogszabályhellyel függ össze. Szomorú, hogy még a mai napig is találkozunk rutinszerűnek mondható, évenként visszaköszönő jogsértő esetekkel. Ennek következtében pedig egy sajnálatosan kialakult jogszertelen gyakorlatról – már-már „szokásjogról” – beszélhetünk. Ugyanakkor pozitívumot is lehet itt megemlíteni: szerencsére az elmúlt években a személyi szám hitelintézeti nyilvántartása már nem jelentkezik problémaként a mindennapi hiteléletben, de ennek ellenére még a közelmúltban is találkozhatunk olyan tudományos publikációkkal, amelyek javasolják ennek az azonosítónak az újbóli használatát.¹⁰⁰⁷ Ilyenkor az emberben anakronisztikus érzés támad: a tudományos élet valóban megéli-e a jogalkotást és a napi gyakorlatot, vagy ez utóbbiak még mindig valamilyen összhangban és a tudománymal némi lemaradással próbálják meg elfogadni azok létjogosultságát?

V.2.1. Személyi igazolvány

Az első témakör a személyi igazolvánnyal kapcsolatos adatkezelési gyakorlattal függ össze, amely az elmúlt 10-12 évben sem mutat számottevő javulást, minden évben találkozhatunk az ombudsman éves összefoglalójában visszaélésekkel kapcsolatos panaszok-

¹⁰⁰⁵ a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 2. § 1. pontja értelmében személyes adat: bármely meghatározott (azonosított vagy azonosítható) természetes személlyel (a továbbiakban: érintett) kapcsolatba hozható adat, az adatból levonható az érintettre vonatkozó következtetés. A személyes adat az adatkezelés során mindaddig megmarad, amíg kapcsolata az érintettel helyreállítható. A személy különösen akkor tekinthető azonosíthatónak, ha tiszteletlenül vagy közvetve – név, azonosító jel, illetve egy vagy több, fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző tényező alapján azonosítani lehet.

¹⁰⁰⁶ <http://abiweb.obh.hu/abi/>

¹⁰⁰⁷ pl. ÁRVAI-DÁVID-VINCZE: Hitelinformációs rendszerek; Hitelintézeti Szemle, 2002/5.

kal, állásfoglalásokkal. Gyakran előforduló eset, hogy a hitelintézeti alkalmazottak szerződés-kötéskor – tipikusan hiteligenyítés esetén – az ügyfél személyi igazolványról fénymásolatot készítenek, figyelmen kívül hagyva, hogy erre jogszabály nem jogosítja fel őket, és az esetek nagy részében az állampolgárok hozzájárulását sem kérik. Ez esetben az Avtv. és az adatvédelmi biztos állásfoglalása alapján az ügyfélnek jogában áll felvilágosítást kérni arról, miért készítenek személyi igazolványáról másolatot, továbbá kérheti annak megsemmisítését is.¹⁰⁰⁸ Az ombudsmannak azonban még 2005-ben is tájékoztatást kellett kérnie a Magyar Bankszövetségtől, valamint a Takarékszövetkezetek Országos Szövetségétől a pénzügyi szektor személyazonosító igazolvány másolásával és az ez irányú adatkezelési gyakorlatával összefüggésben. A megkeresésre válaszolva a szövetségek és hitelintézetek részletesen ismertették a kérdéses banki gyakorlatot és annak indokait is, hivatkozva a pénzmosás megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2003. évi XV. törvényre (a továbbiakban: Pmt.). A problémát valójában jogszabályi félreértelmezés okozta, mivel a bankok beleértették olyant is a törvénybe, amit az nem tartalmazott. A Pmt. ugyanis egyértelműen szabályozza, hogy a meghatározott esetekben azonosítás céljából mely okmányokat kell bemutatni,¹⁰⁰⁹ továbbá megjelöli, hogy mely adatokat kell az azonosítás érdekében rögzíteni,¹⁰¹⁰ de az azokról való másolatkészítést a Pmt. nem rendel el, így az jogellenes. (A törvény hiányosságának tekinthető, hogy az adatrögzítés módját nem határozza meg.) Az adatvédelmi biztos egyébként a további felhozott érveket sem tudta elfogadni, mert az általa kifejtett adatkezelési célok pontatlanok voltak, illetve a másolás hasznossága is kétségesnek bizonyul a pénzmosás elleni harcban.¹⁰¹¹

Fontos azonban kiemelni, hogy a pénzügyi szektorban a személyi igazolvány száma nem élvez abszolút felhasználhatatlanságot, a hitelintézetek például pénzfelvétel során jo-

¹⁰⁰⁸ lásd a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 14. § (2) bekezdését továbbá az adatvédelmi biztos 109/A/1997 számú állásfoglalását

¹⁰⁰⁹ A pénzmosás megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2003. évi XV. törvény 4. §-a szerint:

(1) Azonosítás során a szolgáltató köteles megkövetelni az alábbi azonosítást igazoló okiratok (okmányok) bemutatását: a) természetes személy esetén 1. *belföldi természetes személy* személyazonosító igazolványa (személyi igazolványa) és lakcímet igazoló hatósági igazolványa vagy útlevele és lakcímet igazoló hatósági igazolványa vagy kártya formátumú vezetői engedélye és lakcímet igazoló hatósági igazolványa, 2. *külföldi természetes személy* útlevele, személyi azonosító igazolványa, feltéve, hogy az magyarországi tartózkodásra jogosító, vagy érvényes tartózkodási engedélye, 3. *14. életévét be nem töltött természetes személy* személyi azonosítót igazoló hatósági igazolványa vagy útlevele, diákigazolványa;

¹⁰¹⁰ A pénzmosás megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2003. évi XV. törvény 5. §-a szerint:

(1) A szolgáltató az azonosítás során az alábbi adatokat köteles rögzíteni: a) természetes személy 1. családi és utónevét (születési név), amennyiben van, házassági nevét, 2. lakcímét, 3. születési helyét, idejét, 4. állampolgárságát, 5. anyja születési nevét, 6. az azonosító okmányának típusát és számát, 7. külföldi természetes személy esetében az 1–6. pontban meghatározott adatok közül az azonosító okmány alapján megállapítható adatokat, valamint a magyarországi tartózkodási helyet;... c) a üzleti kapcsolatra és az üzleti megbízásra vonatkozó és ahhoz kapcsolódó legfontosabb adatokat.

¹⁰¹¹ Belső ügyekben lásd az adatvédelmi biztos 1477/A/2005 számú állásfoglalásában.

gosan kérhetik azt,¹⁰¹² ugyanis a Hpt. 3. számú melléklete tartalmazza, hogy a bankok mely adatok kezelésére jogosultak. Továbbá Magyarország nemzetközi jogi kötelezettséget vállalt a pénzmosás b nceseleményé nyilvánítására, illetve a pénzmosást tiltó jogszabályok megalkotására.¹⁰¹³ Ennek jogalkotási eredménye, hogy az Országgyűlés elfogadta a pénzmosás megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 1994. évi XXIV. törvényt, amelyet 2006. június 16-i hatállyal váltott fel a pénzmosás megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2003. évi XV. törvény (Pmt.). E jogszabály 3. §-a szerint a pénzügyi szolgáltató nemcsak üzleti kapcsolat létesítésekor köteles az ügyfél, annak meghatalmazottja, a rendelkezésre jogosult, továbbá a képviselő azonosítását elvégezni, hanem akkor is, ha az – akár egymással ténylegesen összefüggő – ügyleti megbízás eléri vagy meghaladja a kétmillió forintot,¹⁰¹⁴ továbbá ha pénzmosásra utaló tény, vagy körülmény merül fel. Ennek következtében a bemutatóra szóló takarékbetétekre vonatkozó joganyagot is módosítani kellett,¹⁰¹⁵ mivel az előbb említett összeg felett a hitelintézet a betét feletti rendelkezési jogosultságtól függetlenül köteles az ügyfél személyazonosságát megállapítani. Ez azonban nem sérti a takarékbetétek, illetve értékpapírok bemutatóra szóló jellegét, mivel nem a felvételre való jogosultság vizsgálata a cél, hanem a nagyobb összegű pénzmozgások nyomon követése, azaz a Pmt. preambulumaának való megfelelés, azaz a pénzmosás elleni küzdelem.

V.2.2. Személyes adatok

A következő gondolatkör azzal függ össze, hogy a hitelintézetek az egyes banki ügyletek során milyen személyes adatok kezelésére jogosultak. A Hpt. 3. melléklete erre vonatkozólag egy részletes taxatív listát állapít meg,¹⁰¹⁶ amelyet azonban egyes esetekben más jogszabályi rendelkezések kiegészítenek.

Már szó volt róla: a pénzügyi életben a személyi szám kezelése az utóbbi években nem okoz problémát, de még 6-7 évvel a rendszerváltozást követően is lehetett találkozni

¹⁰¹² Ezt az adatvédelmi biztos 330/A/1997 számú állásfoglalása is megerősíti.

¹⁰¹³ Az 1988. évi Bécsi Egyezmény a kábítószeres és pszichotrop anyagok tiltott forgalmazásáról, kihirdetve az 1998. évi L. törvénnyel (5. cikkely); az 1990. novemberi Strasbourgi Egyezmény kihirdetéséről szóló 2000. évi CI. törvény (A pénzmosásról, a b nceseleményből származó dolgok felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról), továbbá a 308/91/EK irányelv és a 2001/97/EK irányelv a pénzmosás megelőzése és megakadályozása érdekében.

¹⁰¹⁴ Ide értendő a valuta és a deviza is.

¹⁰¹⁵ A takarékbetétről szóló 1989. évi 2. törvényerejű rendelet.

¹⁰¹⁶ A hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 3. számú melléklete szerint: természetes személy személyazonosító és lakcím adatai: név, születési név, anyja neve, születési hely, idő, állampolgárság, lakcím, postacím, személyi igazolvány (útlevél) száma, egyéb, a személyazonosság igazolására a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény szerint alkalmas igazolvány száma.

olyan panasszal, hogy vezet hazai bank fiókjában értékpapír-vásárlásnál az ügyfél kifejezett tiltakozása ellenére személyi igazolványából kiírták egykori személyi számát. A vizsgálat során az ombudsman megállapította, hogy az 1996. évi XX. törvény alapján a kereskedelmi bankok nem jogosultak a személyi azonosító kezelésre. Hasonló esetek elkerülése érdekében felhívta a bank hálózati egységeinek figyelmét, hogy az ügyfelek személyi azonosítóját nem rögzíthetik. A panaszost pedig tájékoztatták, hogy az Avtv. értelmében kérheti személyi azonosítója törlését.¹⁰¹⁷

Ugyancsak probléma, hogy a hitelintézetek az azonosításra szolgáló közokiratok körét is pontatlanul értelmezik, összekeverik a jogszabályok rendelkezéseit, így egyes dokumentumokat nem tartanak megfelelőnek, holott azok teljes mértékben kimerítik a Hpt-ben meghatározott definíciót. Ezt támasztja alá például egy 2005-ös panasz, amely azzal érkezett az adatvédelmi biztoshoz, hogy az ügyfél számlavezető bankja személyazonosságának igazolásához az új típusú vezető engedélyét önmagában nem fogadta el. Az ombudsman azonban helyesen mutatott rá, hogy az új típusú – kártya formátumú – vezető engedély is olyan adattartalmú hatósági igazolvány, amely a polgár személyazonosságát közhitelesen igazolja, tehát a személyazonosság igazolásához el kell fogadni. Valószínűleg itt a Pmt. rendelkezéseit keverték össze a Hpt. szabályaival. A pénzműveletről szóló törvény ugyanis részletesen meghatározza a személyazonosítás feltételeit és módját, elírva a személyes adatokat tartalmazó igazolványok¹⁰¹⁸ mellett a lakcímet igazoló hatósági igazolvány kötelező alkalmazását. De ezt az összetettebb azonosítást csak a Pmt-ben szabályozott esetekben kell alkalmazni,¹⁰¹⁹ egyéb ügyleteknél – például alacsonyabb összeg felvétele, pénzkötés, felvilágosítás-kérés, közmunkadíjak átutalással való teljesítése stb. – nem indokolt, a jogalkotó céljával is ellentétes a szigorúbb rendelkezés elírása, pl. a lakcímkártya bemutatása.¹⁰²⁰

Ugyanakkor, bár első hallásra megdöbbentőnek tűnik, mégis, ha az ember jobban utánanéz a hatályos joganyagának, talál olyan más közhiteles azonosítót, amely elkérése a hitelintézetek részéről az adott esetben jogszerűnek minősül. Ilyen például az ügyfél adóazonosító jele, de csak akkor, ha a kifizető – jelesül hitelintézet – olyan kifizetést teljesít, amely után az ügyfélnek (adózó) adófizetési kötelezettsége lenne. Ugyanis ez esetben az

¹⁰¹⁷ Lásd bővebben az adatvédelmi biztos 454/A/1997. sz. állásfoglalását. (Érdekességként említendő, hogy ez a panasz az OTP gyakorlatához kapcsolódott.)

¹⁰¹⁸ A pénzművelet megkezdéséről és megakadályozásáról szóló 2003. évi XV. törvény alapján ilyen a személyi igazolvány, az útlevél és a kártya formátumú vezető engedély.

¹⁰¹⁹ Lásd a fentebb – a f. szövegben – már bemutatott a pénzművelet megkezdéséről és megakadályozásáról szóló 2003. évi XV. törvény 3. §-át.

¹⁰²⁰ Lásd bővebben az adatvédelmi biztos 630/A/2005 és 2155/A/2005 sz. állásfoglalásait.

adózás rendjér l szóló 2003. évi XCII. törvény alapján¹⁰²¹ a kifizet nek kötelessége olyan bizonylatot kiállítani, amelyen szerepel az ügyfél adóazonosító jel. Ilyen ügyben pl. 1997-ben panasz érkezett ezzel kapcsolatban az adatvédelmi biztoshoz,¹⁰²² mert az ügyfél (adó-zó) azt a tájékoztatást kapta a hitelintézett l, hogy amennyiben nem tudja ezt az azonosítót megadni, a bank csak 42 %-os adókulccsal fizetheti ki az osztalékot. Az ombudsman megvizsgálta a panaszt, de mivel a pénzügyi szolgáltató eljárása tekintetében a törvényi feltételek fennálltak, adatvédelmi szempontból nem volt tekinthet jogsért nek.¹⁰²³

Személyes adatok azonban más formában is szerepelhetnek a bankéletben. Számos hitelintézetnél el fordul, hogy a kezelhet ún. referenciaadatok mellett egyéb személyes információkról is tudakozódnak: egészségügyi adatok, jövedelmi viszonyok, munkabér stb. Amennyiben az ügyfél kezelésükhöz, megismerésükhöz hozzájárul, akkor nem sérülnek alkotmányos és adatvédelmi jogai, de figyelemmel a mai hiteléleti viszonyokra, ezek már általános gyakorlattá váltak, megfelel jogi háttér nélkül. Bizonyos esetekben külön jogszabály tartalmaz kötelez el írásokat. A jelzáloghitelek esetében alkalmazandó módszertani elvekr l külön rendelkezik a 25/1997. (VIII. 1.) PM rendelet, így 4. számú mellékletének 2. c) 5. alpontja szerint a szakvélemény kötelez jelleggel tartalmazza az ingatlan állapotát és értékét bemutató fényképeket. Az adatvédelmi biztoshoz ezzel kapcsolatban is számos panasz érkezett, mivel ezek a felvételek személyes adatokra utaló részleteket tartalmazhatnak. Az ombudsman 2004-ben a pénzügyminiszterhez fordult, aki csak az ismételt megkeresésre adott válaszában közölte, hogy azt továbbította a Magyar Bankszövetséghez, onnan valamennyi érintett hitelintézetnek azzal a felszólítással, hogy törekedjenek az ajánlásban foglaltak szerint az adatvédelmi szabályoknak megfelelő en eljárni, továbbá egyetért az adatvédelmi biztos állásfoglalásával. A Bankszövetség még azt is külön ki-

¹⁰²¹ Az adózás rendjér l szóló 2003. évi XCII. törvény 46. § (9) bekezdése szerint: A kifizet olyan bizonylatot (igazolást) állít ki az osztalékban részesül személynek, amely tartalmazza a kifizet és a bevételt, jövedelmet szerz nevét (elnevezését), adóazonosító számát, székhelyét (telephelyét), lakóhelyét, a kifizetés jogcímét, az adó alapját és a megállapított adó összegét. Osztalékel leg fizetése esetén, illet leg ha az osztalék-, társasági adót a kifizet nem vonta le, adó-visszatérítésre jogosító igazolás nem állítható ki. *lásd még* 29. § Ha a ... kifizet a kifizetésr l szóló igazolás kiállítását követ en tárja fel, hogy a magánszemély adóel legét, adóját nem a törvényben meghatározottak szerint állapította meg és vonta le, a feltárt hibát nyilvántartásba veszi és az adókülönbözet összegér l, a kifizetés jogcímér l, valamint a kifizetésr l szóló igazolás kiállításának id pontjáról az adóazonosító szám feltüntetésével 15 napon belül bejelentést tesz a magánszemély állami adóhatóságához és a magánszemélyt értesíti, kivéve, ha a magánszemély értesítési címét nem ismeri. *továbbá* 31. § (2) A ... kifizet ... a rájuk vonatkozó bevallási gyakoriságtól függetlenül, havonként, a tárgyhót követ hó 12-éig elektronikus úton bevallást tesznek az adó- és/vagy társadalombiztosítási kötelezettséget eredményez , magánszemélyeknek teljesített kifizetésekkel, juttatásokkal összefügg valamennyi adóról, járulékról és az alábbi adatokról: 17. az általa kifizetett (juttatott), az összevont adóalapba tartozó bevételr l és az adóel leg alapjáról (külön a bétr l a jogosultsági hónapok feltüntetésével),... 19. a megállapított adóel legr l.

¹⁰²² Ekkor még a korábbi jogszabály, az adózás rendjér l szóló 1996.évi XCI. törvény volt hatályban.

¹⁰²³ Lásd b vebben az adatvédelmi biztos 523/A/1997 sz. állásfoglalását.

emelte, hogy egy ingatlanról készített fotó abban az esetben is személyes adatnak minősülhet, ha az nem tartalmaz a tulajdonos személyére utaló használati tárgyakat.

V.2.3. Adattovábbítás

A hitelélet szereplői mind nagyobb jelentőséget, gazdasági értéket tulajdonítanak az információknak, amelyeket egyre inkább meg kívánnak osztani, átadni és kicserélni egymással. A következő esetkör a hitelintézetek közötti jogszerű adattovábbításhoz kapcsolódik.

A panaszosok 1996-ban beadványaikban sérelmezték, hogy két hitelintézet rendszeresen átadja egymásnak az ügyfeleikről vezetett, nyilvántartott személyes adatokat. Figyelembe véve az Avtv. idevonatkozó rendelkezéseit, ez sértette a személyes adatok védelméhez való alkotmányos jogot. Az adatvédelmi biztos a vizsgálat során megállapította, hogy az adattovábbítás nem volt jogszerű, ugyanis a banktitok átadásához az akkori pénzügyintézetekről és a pénzügyintézeti tevékenységről szóló 1991. évi LXIX. törvény (Pit.) törvény alapján az ügyfélnek vagy törvényes képviselőjének közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt hozzájárulása szükséges.¹⁰²⁴ Ezt a korlátozást a jelenleg hatályos Hpt. is tartalmazza.¹⁰²⁵

A hazai pénzügyi rendszer szereplői gyakran változnak, az elmúlt évtizedben szinte teljesen átalakult a pénzügyi piac. Számos hitelintézet olvadt össze, vagy – főleg külföldi tulajdonú társaságok – vásároltak fel hazai fiókhálózatokat. Az adatvédelmi biztos álláspontja szerint az átalakulás tényéről és a jogviszony felmondásának lehetőségéről az ügyfeleket tájékoztatni kell, azonban fúzió, beolvadás esetében a magánszemély ügyfelek személyes adatainak jogutód általi további kezelése nem jogszerűtlen. Ugyanis a jogutódlás lényege pontosan az, hogy a jogutódot az összes olyan jog megilleti, továbbá mindazon kötelezettség terheli, amelyek korábbi alanya jogelődje volt. Ez konkrét esetként a CIB Hungária Bank beolvadásával kapcsolatban merült fel, amelynek általános jogutódja a CIB Bank Rt. lett 1997. december 31-i hatállyal.¹⁰²⁶ Ez akkoriban olyannyira foglalkoztatta a hitelélet

¹⁰²⁴ Lásd bővebben az adatvédelmi biztos 439/A/1996 sz. állásfoglalásában.

¹⁰²⁵ A Hpt. 51. § (1) bekezdése szerint: Banktitok csak akkor adható ki harmadik személynek, ha *a*) a pénzügyi intézmény ügyfele, annak törvényes képviselője a rá vonatkozó kiszolgáltatható banktitokkört pontosan megjelölve közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglaltan kéri, vagy erre felhatalmazást ad; nem szükséges a közokiratba, teljes bizonyító erejű magánokiratba foglaltatás, ha az ügyfél ezt az írásbeli nyilatkozatát a pénzügyi intézménnyel történő szerződés kötés keretében nyújtja, *b*) e törvény a banktitok megtartásának kötelezettsége alól felmentést ad, *c*) a pénzügyi intézmény érdeke ezt az ügyféllel szemben fennálló követelése eladásához vagy lejárt követelése érvényesítéséhez szükségessé teszi.

¹⁰²⁶ Az esetet lásd részletesebben az adatvédelmi biztos 662/A/1997 sz. állásfoglalásában.

közjogi alanyait, hogy az adatvédelmi biztos még az akkori Állami Pénz- és T. kepiaci Felügyelet elnökét is értesítette álláspontjáról.

V.2.4. Központi Hitelinformációs Rendszer – adóslista

Végezetül pedig a legfrissebb, a korábbi a Bankközi Adós- és Hitelinformációs Rendszerrel (továbbiakban BAR) és az azt 2006. január 1-i hatállyal felváltó Központi Hitelinformációs Rendszerrel (továbbiakban KHR) kapcsolatos adatvédelmi problémák rövid bemutatása következik.¹⁰²⁷ A hitelintézetekkel összefüggő panaszok száma évente 100-120 közötti, amelyek 40%-a KHR-rel függ össze. A módosítás indokai közül e cikkben csak az adatvédelmi szempontok kerülnek bemutatásra.

A panaszok többsége ugyanis 2005-ben is még arra irányult, hogy az adósokat nem értesítették az akkor még BAR listára kerülésükről, így annak megtörténtéről csak későbbi időpontban, leggyakrabban egy újabb hitelkérelem benyújtása során szereztek tudomást. Ezt a Hpt. jelenleg úgy szabályozza, hogy a KHR-be kerülés előtt harminc nappal tájékoztatni kell az ügyfelet arról, hogy adóssága kimeríti a törvényi feltételeket, azaz még egy utolsó lehetőséget biztosítanak arra, hogy az ügyfél elkerülje a listára felvételt. Amennyiben ez a határidő is eredménytelenül telik el, a hitelintézet átadja a referenciaadatot a KHR-nek, továbbá az átadás megtörténtéről nyolc napon belül tájékoztatni köteles az adóst.¹⁰²⁸ Ehhez kapcsolódik az a további garanciális szabály, hogy bárki bármely hitelintézetnél jogosult arra, hogy információt kapjon arról, hogy milyen adatai szerepelnek a KHR-ben, és melyik bank adta át. Ennek az eljárásnak az ideje kilenc napnál nem lehet hosszabb.¹⁰²⁹ Ez az úgynevezett *ügyféltudakozvány* évente egy ízben díjtalan, a további adatlekérésért költségtérítést kell fizetni. A törvény kógens szabálya szerint a hitelintézet számára a KHR-nek nyújtott, illetve az onnan származó adatszolgáltatás nem jelenti a banktitok sérelmét.

A KHR-ben a referenciaadatokat öt évig kezelik, ezt követően a Bankközi Informatika Szolgáltató Központi Hitelinformációs Zrt. (BISz) véglegesen és vissza nem állítható módon törli. Ennek az egyértelmű szabálynak ellenére is történnek jogsértések az adatke-

¹⁰²⁷ A Központi Hitelinformációs Rendszerre vonatkozó szabályokat jelenleg a Hpt. XX/A. fejezete tartalmazza.

¹⁰²⁸ Ezzel összefüggésben emelem ki, hogy aggályosnak tartom, hogy a vállalkozásokról sem a listára való tényleges kerülés előtt vagy után sem kell semmiféle felvilágosítást adni.

¹⁰²⁹ A hitelintézet a tájékoztatás iránti kérelmet a Bankközi Informatika Szolgáltató Központi Hitelinformációs Zrt.-nak haladéktalanul, de legkésőbb két munkanapon belül továbbítja, amely öt napon belül a kért adatokat zárt módon megküldi a banknak, amely a kézhezvételt követően ugyancsak zárt módon, kézbesítési bizonyítvánnyal feladott irat formájában haladéktalanul, de legkésőbb két munkanapon belül eljuttatja a kérelmezőnek.

zeléssel kapcsolatban. Például 2005-ben az adatvédelmi biztos tudomására jutott,¹⁰³⁰ hogy a rendszerben a törvényes öt évet követően az adatok újabb öt évre archív állományba kerülnek oly módon, hogy bár azok az adatszolgáltatók számára nem láthatók, de a bíróság, ügyészség esetleges írásbeli megkereséseire bizonyítási célból még elhívhatók és kiadhatók. Az ombudsman felszólította a BISz Zrt-t, hogy egyrészt a tervezett adatkezelést tekintsen el, másrészt a jogellenes adatkezelést szüntesse meg. Az adatkezelő végül elfogadva az álláspontot, megtette a szükséges intézkedéseket. Érdeemes felhívni arra is a figyelmet, hogy a törvényes ötéves időtartam akkor kezdődik, amikor az adós rendezési tartozását, tehát, hogy öt évnél több ideig kezelik az ügyfél adatait, még önmagában nem jogsért.

V.2.5. Banktitok, üzleti titok

Ezt a két titokfajtát a Hpt. külön is nevesíti,¹⁰³¹ de mert a banktitok a magántitok egyik típusa, így ez a megkülönböztetés, mint mögöttes joganyag a Polgári Törvénykönyvben (továbbiakban Ptk.) is megtalálható. Közös szabály, hogy aki üzleti vagy banktitok birtokába jut (különösen a hitelintézet tulajdonosa, az abban részesedést szerezni kívánó személy, a vezető állású személy, valamint alkalmazottja), köteles azt időbeli korlátozás nélkül megtartani. A titoktartási kötelezettség azt jelenti, hogy az e két fogalmi kör bármelyikébe tartozó tény, információ, megoldás vagy adat, a törvényben meghatározott körön kívül a pénzügyi intézmény, illetve az ügyfél felhatalmazása nélkül nem adható ki harmadik személynek, és a feladatkörön kívül nem használható fel. Aki a titok birtokába jut, nem használhatja fel arra, hogy annak révén saját maga vagy más személy részére közvetlen vagy közvetett módon elnyert szerezzen, továbbá, hogy a pénzügyi intézménynek vagy az intézmény ügyfeleinek hátrányt okozzon.

A hitelintézet alkalmazottai munkájuk során nap mint nap belelátanak a pénzügyi intézet vagyoni helyzetébe, egyéb adataiba, így *üzleti titkot*¹⁰³² ismernek meg. Ezek védelme fokozott kötelességük, hiszen, ha illetéktelenek ismerik meg, a versenyhelyzetet kihasználva nagy károkat okozhatnak. A Hpt. azonban már itt felállít egy kivételi listát, akik számára az adattovábbítás nem sérti az üzleti titok védelmét: Pénzügyi Szervek Állami Felügyelete, Országos Betétbiztosítási Alap, Önkéntes Betét- és Intézményvédelmi Alap, Magyar Nem-

¹⁰³⁰ Részletesebben in: Adatvédelmi biztos éves jelentése, 2005. Ügyszám: 1653/K/2005

¹⁰³¹ Lásd Hpt. 49-55/A §.

¹⁰³² A Ptk 81. § (2)-e szerint: üzleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek nyilvánosságra hozatala, illetéktelenek által történő megszerzése vagy felhasználása a jogosult jogszerű pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekeit sértené, vagy veszélyeztetné, és amelynek titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette.

zeti Bank, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Állami Számvevőszék, Gazdasági Versenyhivatal, Kormányzati Ellenőrzési Hivatal, továbbá vagyonellenőrző és nyomozó hatóság.

A modern *banktitok* fontosságát már a 20. század elején is felismerték.¹⁰³³ A pénzügyintézetek tevékenységük – különösen forráskihelyezés – során rengeteg magántitkot ismernek meg. Ezeknek nem csak megőrzése kötelességük, de biztosítani kell azt is, hogy harmadik személyek se ismerhessék meg jogtalanul a bizalmas információkat. A banktitokra¹⁰³⁴ hasonló rendelkezések vonatkoznak. Eltérés, hogy a jogosult szervek köre bővebb pl. Európai Csalásellenes Hivatal, továbbá a titok kiadásának feltételei összetettebbek. Eszerint csak akkor adható ki harmadik személynek, ha a hitelintézet ügyfele, annak törvényes képviselője a rá vonatkozó kiszolgáltatható banktitokkört pontosan megjelölve közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglaltan kéri, vagy erre felhatalmazást ad. Kivétel, ha ügyfél ezt az írásbeli nyilatkozatát a pénzügyi intézménnyel történő szerződés keretében nyújtja, illetve a pénzügyi intézmény érdeke ezt az ügyféllel szemben fennálló követelése eladásához vagy lejárt követelése érvényesítéséhez szükségessé teszi, valamint, ha a jogszabályban meghatározott szervek kéri.

V.2.6. Tájékoztatás

Az ügyfelek és a hitelintézetek között jelentős információs, informáltsági hézag, sok esetben szakadék tapasztalható. Az adósok, kérelmezők jelentős része nem rendelkezik – kell – pénzügyi tudással, jártassággal, de még a szakemberek sem ismer(het)ik valamilyeni bank üzleti feltételeit, belső szabályzatát, szerződési feltételeit. A hitelintézeti törvény ezért közenszabályokat fogalmaz meg a tájékoztatással kapcsolatban.

A *hirdetések*¹⁰³⁵ az elsődleges kommunikációs csatornák és egyben információforrások is. A hitelintézet a fiatalok körében betételhelyezésre, hitelfelvételre vagy egyéb pénzügyi szolgáltatás igénybevételére felhívó hirdetési tevékenységet csak nyilvános mó-

¹⁰³³ COTTELY István: *A banktitok*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1940.

¹⁰³⁴ A Hpt. 50. § (1) szerint banktitok minden olyan, az egyes ügyfelekről a pénzügyi intézmény rendelkezésére álló tény, információ, megoldás vagy adat, amely ügyfél személyére, adataira, vagyoni helyzetére, üzleti tevékenységére, gazdálkodására, tulajdonosi, üzleti kapcsolataira, valamint a pénzügyi intézmény által vezetett számlájának egyenlegére, forgalmára, továbbá a pénzügyi intézménnyel kötött szerződéseire vonatkozik.

¹⁰³⁵ Hpt. 201. § (6) *hirdetés*: a pénzügyi intézményre, bankképviselőre, illetőleg a pénzügyi, valamint a kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységre vonatkozó, kereskedelmi úton történő figyelemfelhívás, tekintet nélkül arra, hogy az az országban megjelenő sajtótermék vagy a posta útján, címke, kártya, matrica, szórólap, hanglemez, katalógus, árjegyzék vagy egyéb nyomtatott (nyomott) anyag szétosztásával, mozi-, az ország területén sugárzott, belföldi műsorszolgáltató rendelkezésére közvetített televízió- vagy rádióműsor eladásával vagy bármely más módon történik, ideértve az olyan hirdetést is, amely olyan cikkben, műsorban jelenik meg, amelynek nem a hirdetés az elsődleges célja, ha a cikk, illetve a műsorrészlet a pénzügyi intézmény kezdeményezésére vagy támogatásával jött létre.

let magyar nyelven tájékoztatni i) ha a szerz déssel kapcsolatos jogvita esetén nem a magyar jog alkalmazását, illetve nem a magyar bíróság kizárólagos illetékességét kötik ki; ii) devizahitel esetén az árfolyamkockázatról, valamint annak hatásáról a törleszt részletre; iii) ingatlanra kikötött vételi jogot tartalmazó szerz és esetén a vételi jog érvényesítésének módjáról és következményeiről. A folyamatos, hosszúlejáratú szerz dések során i) évente, továbbá ii) a lejáratkor is egyértelmű, közérthető és teljes körű írásbeli kimutatást, kivonatot kell küldeni (*időszakos tájékoztatás*).

A hitelintézet évenként legfeljebb két *bankszünnapot* tarthat, amelyet tizenöt nappal megelőzően legalább két országos napilapban köteles meghirdetni, valamint a Felügyeletnek és az MNB-nek bejelenteni. A Felügyelet az MNB-vel egyetértésben a hitelintézet kérelmére bankszünnap tartását rendeli el. Az elrendelt bankszünnapok száma évenként három napnál nem lehet több.

V.2.7. A felelősségrevonás módjai

Az előző hatálpont az adatvédelemmel összefüggő visszaélés lehetőségeit mutatta be,¹⁰³⁹ amelyek felelősségrevonási lehetőségek nélkül valóban kiszolgáltatott helyzetet teremthetnek az ügyfelek számára. A vonatkozó legfontosabb joganyagot az adatvédelmi törvény és a hitelintézeti törvény tartalmazzák.

Az Avtv. részletesen és differenciáltan szabályozza az érintettek jogait és érvényesítésük módját. Ezek alapján az ügyfeleknek lehetőségük van tájékozódni személyes adataik kezeléséről. Garanciális szabály, hogy a választ írásban, közérthetően és legfeljebb harminc napon belül közölni kell az érintettel.¹⁰⁴⁰ Ezen túlmenően kérhetik azok helyesbítését, törlését is, amennyiben a jogszabályi feltételek fennállnak. A valóságnak meg nem felelő személyes adatot az adatkezelő helyesbíteni köteles. A személyes adatot törölni kell, ha

- i. kezelése jogellenes,
- ii. ha az érintett azt jogszabályi lehetőség alapján kéri,
- iii. az adat hiányos vagy téves és ez az állapot jogszerűen nem korrigálható,
- iv. az adatkezelés célja megszűnt, vagy az adatok tárolásának törvényben meghatározott határideje lejárt,
- v. azt a bíróság vagy az adatvédelmi biztos elrendelte.

¹⁰³⁹ Bővebben in WEBSTER, Mandy: *Data Protection in the Financial Services Industry*. Ashgate Pub Co. 2006. és MADSEN, Wayne: *Handbook of Personal Data Protection*. Macmillan Publishers Ltd. 1992.

¹⁰⁴⁰ Az Avtv. csak kivételesen teszi lehetővé a választ megtagadását. Ilyen korlátozások a 16. § szerint az állam külső és belső biztonsága, a honvédelem, a nemzetbiztonság, a nemzetvédelem és a nemzetközi érdekek, a nemzeti érdekek, az Európai Unió jelentős gazdasági vagy pénzügyi érdekei, a foglalkozások gyakorlásával összefüggő fegyelmi és etikai vétségek, a munkajogi és munkavédelmi kötelezettségszegések megelőzése és feltárása, az érintett vagy mások jogainak védelme. Ezeket a korlátozásokat is külön törvényben kell szabályozni.

A jogalkotó ide is beépített egy ellenrizhetőséget biztosító rendelkezést: a helyesbítésről és a törlésről az érintettet, továbbá mindazokat értesíteni kell, akiknek korábban az adatot adatkezelés céljára továbbították. Az értesítés mellett lehet, ha ez az adatkezelés céljára való tekintettel az érintett jogos érdekét nem sérti.

Az Avtv. ezen kívül biztosítja az érintettek számára az adatkezelés ellen való tiltakozás jogát, amennyiben az adatkezelés kizárólag az adatkezelő vagy az adatátvevő jogának vagy jogos érdekének érvényesítéséhez szükséges (kivéve, ha azt törvény rendeli el), vagy közvetlen üzletszerzés, közvéleménykutatás vagy tudományos kutatás céljára történik, illetve, ha a törvény egyéb esetben lehetővé teszi. A tiltakozást az adatkezelő legfeljebb tizenöt nap alatt megvizsgálja, és döntése eredményéről írásban tájékoztatja az ügyfelet. Amennyiben az érintett nem ért vele egyet, bírósághoz fordulhat jogi érvényesítése érdekében.

A bírósági út adatvédelem terén ultima ratio jellegű, azaz végső fórum, és csak akkor kerül rá sor, ha már az előbb említett igényérvényesítések sikertelenek voltak. A bíróságoknak adatvédelmi ügyekben soron kívül kell eljárniuk. Az érintetteket védő rendelkezés, hogy az adatkezelőnek kell bizonyítania, hogy adatkezelése megfelel a jogszabályban foglaltaknak. Amennyiben a bíróság a kérelemnek helyt ad, kötelezi az adatkezelőt, hogy adja meg a megfelelő tájékoztatást, helyesbítse, vagy szükség szerint törölje az adatot, automatizált egyedi döntését semmisítse meg, az érintett tiltakozási jogát vegye figyelembe, illetve a meghatározott személy által kért adatot adja ki. Hogy kell visszatartó ereje legyen ezeknek az ítéleteknek, és az adatkezelőket is minél inkább jogkövető magatartásra indítsa, a bíróságnak lehetősége van arra, hogy ítéletének – az adatkezelő azonosító adatainak közzétételével történő – nyilvánosságra hozatalát elrendelje, ha azt az adatvédelem érdekei és nagyobb számú érintette törvényben védett jogai megkövetelik. A törvény idekapcsolja a jogellenes adatkezeléssel vagy a technikai adatvédelem követelményeinek megszegésével másnak okozott károk megtérítésével kapcsolatos felelősséget is. Természetesen a Ptk-ban személyhez fűződő jogok megsértése esetén támasztható igények is szerepet kaphatnak mind a kereseti kérelemben, mind az ítéletben.¹⁰⁴¹

Az adatvédelmi biztos szerepe kiemelkedő,¹⁰⁴² hiszen nem csak bejelentés alapján, hanem – amennyiben az adott ügyben bírósági eljárás nincs folyamatban – hivatalból is ellenrizheti, hogy az adatkezelők betartják a törvényi rendelkezéseket. Ezzel összefüggésben

¹⁰⁴¹ Bővebben lásd a 1959. évi IV. törvény 75-85. §-át (személyhez fűződő jogok)

¹⁰⁴² Lásd bővebben a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény 23-27. §-át.

kötelessége a hozzá beérkezett bejelentéseket kivizsgálni. Az ombudsman a jogellenes adatkezelés észlelése esetén az adatkezelőt az adatkezelés megszüntetésére szólítja fel. Az adatkezelő haladéktalanul köteles megtenni a szükséges intézkedéseket, és erről harminc napon belül írásban tájékoztatni az adatvédelmi biztost. Hogy a biztos tevékenysége is kellel érvel rendelkezzen, az Avtv. lehetővé teszi, hogy amennyiben szükségesnek tartja, eljárásának megindításáról tájékoztassa a nyilvánosságot a jogellenes adatkezelésről, az adatkezelő személyéről és a kezelt adatok köréről, valamint az általa kezdeményezett intézkedésekről, meghozott határozatokról. Ha az adatkezelő nem tesz eleget az ombudsman felszólításának, az adatvédelmi biztos határozatban elrendelheti a jogosulatlanul kezelt adatok zárolását, törlését vagy megsemmisítését, megtilthatja a jogosulatlan adatkezelést vagy adatfeldolgozást, továbbá felfüggesztheti az adatok külföldre továbbítását. A határozat ellen közigazgatási úton jogorvoslatnak nincs helye, tehát megint bíróság elé kerülhet az eset.

A Hpt. idevonatkozó fejezete a fenti szabályokkal összhangban, azokat kiegészítve biztosítja speciálisan a KHR-rel összefüggő – az ügyfélvédelem másik nagy területét – jogorvoslathoz való jogot, továbbá rögzíti az ehhez kapcsolódó eljárási szabályokat.¹⁰⁴³ Ennél fogva az ügyfeleknek joguk van ahhoz, hogy amennyiben az adatok hibásak vagy jogellenesen kezelik azokat, kifogást emelhessenek. Ennek eredményeként vagy helyesbítik a nyilvántartást, vagy törlik a bejegyzést, de szélsőséges esetben a meg-nem-változtatás is elképzelhető. A hitelintézet, illetve leg a BISz Zrt. köteles a kifogást annak kézhezvételét követően tizenöt napon belül kivizsgálni, és a vizsgálat eredményéről a nyilvántartottat írásban, kézbesítési bizonyítvánnyal feladott irat formájában haladéktalanul, de legkésőbb két munkanapon belül a nyilvántartottat tájékoztatni, és a megfelelő intézkedéseket (kijavítás, törlés, érdekelt hitelintézetek értesítése) megtenni. Amennyiben az ügyfelet nem, vagy nem megfelelően tájékoztatták, továbbá, ha a kifogásra számára nem megfelelő választ kap – a tájékoztatástól számított harminc napos jogvesztéshatáridőn belül, a lakóhelye szerinti helyi bíróságon – a hitelintézet és a BISz Zrt. ellen keresetet indíthat a jogsérelem orvoslása, a referenciaadatok átadása, kezelése, helyesbítése vagy törlése érdekében. Amennyiben a hiteladat-per megindul, akkor a már meglévő információk, adatok mellett ezt is nyilván kell tartani a KHR-ben. Fontos ügyfélvédelmi rendelkezés, hogy a bankot, illetve leg a KHR-t kezelő pénzügyi vállalkozást terheli annak bizonyítása, hogy a referenciaadat át-

¹⁰⁴³ Lásd részletesebben Hpt. XX/A. fejezetét.

adásának, illetve KHR-ben történő kezelésének e törvényben meghatározott feltételei fennálltak. A per során a bíróság elrendelheti az adatok kezelésének felfüggesztését, de az ítélet követően, annak jogerres emelkedésig azokat nem lehet kezelni. A referenciaadat módosítására vagy törlésére vonatkozó jogerres határozatot a PSZÁF-nak is meg kell küldeni.

V.3. A PRUDENS MŰKÖDÉSÉRT VALÓ FELELŐSSÉG

A hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) tartalmazza elsősorban a hitelélet szereplőinek felépítésére, működésére vonatkozó szabályokat. A törvényszöveg teljes elemzése jelentősen meghaladná e tanulmány keretét, így csak a legfontosabb gondolatok kiemelésére kerül sor. Általános szabály és kiinduló pont, hogy a hitelintézet a prudens működésre vonatkozó előírások betartásával úgy köteles a rábízott idegen és saját forrásokkal gazdálkodni, hogy folyamatosan fenntartsa azonnali, mindennapi fizetőképességét (likviditását) és mindenkor fizetőképességét (szolvenciáját). Bár a Hpt. ezt csak a 70. §-ban mondja ki, mégis az egész törvény értelmezése során figyelembe kell venni, tehát a korábbi rendelkezésekre is. A szabályok betartatását elsősorban a PSZÁF biztosítja, amely független a hitelintézetektől, tehát az engedélyezés mellett egy objektív külső ellenőrzést is képes megvalósítani. Ez a legerősebb kontroll, amely végső soron működik a felett, hogy a magyar hitelélet mentes legyen az így bekövetkező bankcsődöktől.

A prudens működés legszélesebb értelemben a pénzügyi intézmények vállalati ténykedésére vonatkozik, ehhez szorosan kapcsolódik a tulajdonosi feltételrendszer, sőt a pénzpiacra, a makrogazdaságra is hatással van. Ez a pont a tág értelemben vett prudens működés gazdasági hatásait; a versenyjogi, valamint az számviteli és adójogi összefüggéseket – a túlzott terjedelmi igények miatt – nem részletezi csupán utal rájuk, annak érdekében, hogy felhívja a figyelmet mennyire összetett a finanszírozást és a pénzpiacot érintő szabályrendszer, amely egyaránt hivatott a pénzügyi intézmények és a pénzélet egészének egészséges működését, tisztaságát biztosítani.

V.3.1. Tulajdonosok

A tulajdonosokra és vezető állású személyekre vonatkozó szabályok¹⁰⁴⁴ is kihatnak a prudens működésre, mivel csak a hitelintézet irányítói, döntéseik befolyásolhatják ügyfeleik pénzeszközeinek változását. A törvény szigorú szabályokat állapít meg a befolyásoló részesedésre, ezért a megállapított határküszöbök elérését (15%, 33%, 50%, 75%) nemcsak a részkönyvben kell feltüntetni, hanem minden esetben be kell jelenteni PSZÁF-nak is. Vezető állású személyt csak a Felügyelet engedélyével lehet megválasztani, kinevezni, továbbá vannak olyan feltételek, amelyek fennállta esetén az illető nem szerezhet tisztséget: pl. rendszeresen megsértette a Hpt. szabályait, büntetett előélet, személyes felelősségét már

¹⁰⁴⁴ Lásd részletesebben a Hpt. II. részét (37-69/A §-ok közötti terjedelemben).

korábban megállapították fizetéseképtelenség miatt, nincs elegendő vezetői és/vagy szakmai gyakorlata, stb.. Általános követelmény, hogy a vezető állású személy és a pénzügyi intézmény alkalmazottja mindenkor a beosztásával járó fokozott szakmai követelményeknek megfelelően, elvárható gondossággal és szakértelemmel, a pénzügyi intézmény és az ügyfelek érdekeinek figyelembevételével, a jogszabályok szerint köteles eljárni. Amennyiben fennáll a veszélye, hogy a hitelintézet nem tud megfelelni a törvényi vagy az az alapján kiadott végrehajtási rendeleteknek, a vezetők kötelessége, hogy ezt haladéktalanul jelentse a PSZÁF-nak. De nemcsak a vezetőkre vonatkoznak megkötések, hanem az irányítókra is: az igazgatóság, a felügyelőbizottság, a belső ellenőrzési rendszer tagjai, illetve munkatársai továbbá az ügyvezetők. A jogszabály a személyes összefonódások elkerülése érdekében további korlátozásokat, összeférhetetlenségi szabályokat is felállít: pl. vezető állású személy, alkalmazott, szakértő nem vehet részt hozzátartozója döntésében, illetve ilyen a belső információval kapcsolatos ügylet tilalma.

V.3.2. Működés

A prudens üzletvitel másik oldalát a működéssel kapcsolatos szabályok teszik ki, azaz, hogy a hitelintézetnek mindig megfelelő mennyiségű tőkéje legyen, ésszerű kockázatokot vállaljon, továbbá likviditása biztosított legyen. Ezért is sorolja a külföldi irodalom a bankok tevékenységét is a *regulated industries* (szabályozott gazdasági ágazatok, *regulated financial industries*) közé.¹⁰⁴⁵ Alapvető szabály, hogy a pénzügyintézet saját tőkéje a törvényben meghatározott jegyzett tőke minimumát mindig elérje. Emellett a bank képezzen olyan tőkemennyiséget (szavatolt tőkét), amely a bekövetkező esetleges veszteségekre a céltartalékok felhasználása után fedezetül szolgál. Továbbá, az adózott eredményéből az osztalék, illetve a részesedés kifizetése előtt különítsen el olyan összeget, amelyet kizárólag a tevékenységéből eredő veszteségek rendezésére használhat fel. Az általános tartalékok két fő célt szolgál: egyrészt fedezet azokra a veszteségekre, amelyekre a megképzett céltartalékok már nem elegendők, másrészt biztosítékot nyújt arra, hogy a hitelintézet több éven keresztül való működése során a hullámzó jövedelmezőség kiegyenlítésre kerüljön. A tartalékok azonban csak megfelelő nyilvántartások mellett szavatolják a pénzügyintézet biztonságos működését. Ezért a bankoknak tőkeszükségletük meghatározása érdekében kereskedési könyvet kell vezetniük, amely a befektetési vagy pénzügyi szolgáltatással kapcsolatos alapvetően piaci kockázatoknak kitett, kereskedési portfólióba tartozó befektetési eszközö-

¹⁰⁴⁵ Lásd www.lexcon.com, www.florf.com,

ket és az ezekkel kapcsolatos kockázatvállalásokat nyilvántartja.¹⁰⁴⁶ Tulajdonképpen a hitelintézetek minden egyes olyan ügylettel, amely során pénzt helyeznek ki,¹⁰⁴⁷ kockázatot vállalnak: a vissza nem fizetés kockázatát. A rizikót a következőképpen lehet csökkenteni: a szerződést kizárólag írásban lehet megkötni, és a kihelyezésről történő döntés előtt meg kell vizsgálni a szükséges fedezetek, illetve legbiztosítékok meglétéről, azok valószínű értékéről és érvényesíthetőségéről. Fedezetként nem lehet elfogadni saját értékpapírt, vele szoros kapcsolatban álló vállalkozás értékpapírját, továbbá vele szoros kapcsolatban álló vállalkozás minősített többséget biztosító befolyás alatt álló vállalkozás részvényét. A Hpt. külön szabályokat állapít meg az egyes kockázati csoportokra: nagykockázatok, tulajdonszerzéshez kapcsolódó korlátozások, befektetések korlátozása, ingatlanbefektetések, egyéb befektetések. Ezeket az eredménykimutatásban külön súlyozás szerint veszik figyelembe,¹⁰⁴⁸ és a felmerült kamat- és árfolyamkockázat, valamint a mérlegen kívüli kötelezettségekhez kapcsolódó kockázat és minden egyéb kockázat fedezetére pedig kockázati céltartalékot képeznek. Amennyiben e szabályokat betartja a bank, akkor már megfelel a hosszú távú fizetési képesség, a szolvencia követelményeinek. A mindennapi fizetési képességet, likviditást pedig azzal tudja garantálni, hogy a nyilvános forrásgyűjtés (betétek elfogadása, kötvények, letéti jegyek kibocsátása és azok lejáratja, továbbá biztosítékok a belső szabályzat szerinti) összhangban vannak a kintlévéliségek és kötelezettségek teljesítési idejével. Ez a hitelintézet számára azért különösen fontos, mert amennyiben képtelen megteremteni a lejáratú összhangot, akkor kénytelen máshonnan – feláron – forrásokat szerezni, amely „megeszik” a profitját, s a legrosszabb esetben veszteséges is teheti a banküzemet.¹⁰⁴⁹

¹⁰⁴⁶ Ez a regiszter a hitelintézetek egymás közötti, a hitelintézetek és befektetési szolgáltatók, intézményi befektetők és a Magyar Nemzeti Bank közötti befektetési eszközökkel végzett tevékenységet, továbbá a hitelintézet által saját kibocsátású kötvényével végzett adásvételi és csereügyleteket is tartalmazza.

¹⁰⁴⁷ Tipikusan ilyen tevékenységek: kölcsön- és hitelnyújtás, váltóleszámlálás, bankgarancia, bankkezesesség, más vállalkozásban részesedés vállalása, lízing nyújtása, más hitelintézetnél elhelyezett betét, stb.

¹⁰⁴⁸ Ilyen kockázati kategóriák: *a)* problémamentes: valószínűsíthető, hogy megtérülnek és a hitelintézetnek nem kell veszteséggel számolnia. Esetükben a törlesztés fizetési késedelme nem haladja meg a 15, illetve lakossági kölcsönök esetében a 30 napot *b)* külön figyelendő: 0-10% értékvesztés képzendő, vagy céltartalék számolandó elől (veszteség a minősítés időpontjában még nem valószínűsíthető, de az adós az általánostól eltérő odafigyelést igényel. (A hitel természetéből vagy az adósban rejlő okból) *c)* átlag alatti 11-30% értékvesztés képzendő vagy céltartalék számolandó elől (a szokásosnál nagyobb kockázatúnak minősül, vagy a minősítés időpontjában már bizonyos mértékű veszteség valószínűsíthető) *d)* kétes 31-70% értékvesztés képzendő, vagy céltartalék számolandó elől (egyértelműen veszteséget okoz, a fizetési késedelem tartós, vagy rendszeres, és ami per tárgyat képezi) *e)* rossz 71-100% értékvesztés képzendő, vagy céltartalék számolandó elől (a veszteség 70%-ot meghaladja, az adós törlesztési kötelezettségének többszöri felszólítás ellenére sem tesz eleget, vagy az adós ellen felszámolási eljárás indult)

¹⁰⁴⁹ in PETRIK Ferenc –szerk. Bankjog; HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 17.o.

V.3.3. A felügyeleti szervek szerepe

Az említett szabályok betartása nemcsak a hitelintézet fennmaradása, m ködése szempontjából, de társadalmi összefüggések szintjén is rendkívül fontos. Egy esetleges bankcs d az emberekben azt az érzetet kelti, hogy pénzük nincs biztonságban, ezért megrohamozzák a pénzügyintézeteket, mindenki ki akarja venni betéteit, eladni részvényeit, kötvényeit. Természetesen a gazdaságnak, így a bankoknak sincs ennyi készpénze, tehát hamar az egész hitelélet sokkos állapotba kerülhet. Ezért tekinthet k a bankok a gazdaság egyik veszélyes üzemének.¹⁰⁵⁰ A 1990-es években ennek elkerülése érdekében volt szükség állami beavatkozással a bankkonszolidációkra. Mára a magyar pénzvilág kiegyensúlyozott, viszonylag jól m ködik, így elegend a felügyeleti folyamatok ellen rzése: els dlegesen a Pénzügyi Szerveztek Állami Felügyelete (PSZÁF), emellett a Magyar Nemzeti Bank (MNB), a Gazdasági Verseny Hivatal (GVH), az Adó- és Pénzügyi Ellen rzési Hivatal (APEH) stb.

A Hpt. szabályainak ellen rzése els dlegesen a *Pénzügyi Szerveztek Állami Felügyelete* hatáskörébe tartozik. Az állami szervek – ritka kivételekt l eltekintve – csak az adott ország területén járhatnak el. A mai globális világban azonban egyre jellemz bbek a holdingtársaságok, pénzügyi konglomerátumok. Ezekben a vállalatcsoportokban a résztvevő tagok olyan szoros kapcsolatban állnak egymással, hogy egyenkénti külön felügyeletük csak nehezen lehetne megvalósítható, valójában értelmetlen is lenne. Ennek figyelembevételével került a Hpt-be e vállalatóriások, vállalatcsoportosulások feltételeihez idomuló két új jogintézmény: az összevont alapú és a kiegészít felügyelet.¹⁰⁵¹ Az ellen rzés önmagában nem pusztán monitoring jelent, hanem magába foglal, hatósági jogalkalmazó tevékenység keretében végzett egyéb cselekvési jogosítványokat is, amelyek els dleges célja az ügyfelek pénzének védelme, azaz, hogy a hitelintézet megfeleljen a törvényben el írtaknak, és csak másodlagosan jelenik meg a szankcionálás. Így a jogalkotó lehet vé teszi a

¹⁰⁵⁰ in RUSZNÁK Tamás: Bankjog; Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1997. 36.o.

¹⁰⁵¹ A Hpt. szerint: *Összevont alapú felügyelet* alá tartozik az a hitelintézet, amelynek legalább egy hitelintézet, pénzügyi vállalkozás vagy befektetési vállalkozás leányvállalata van, vagy ilyen típusú intézményben részesedési viszonytal rendelkezik, vagy anyavállalata pénzügyi holding társaság, a felügyelet kiterjed arra is amelyben (hitelintézet, pénzügyi vállalkozás, befektetési vállalkozás, járulékos vállalkozás) ellen rz befolyással vagy részesedési viszonytal rendelkezik. *Kiegészít felügyelet* l pedig pénzügyi konglomerátumok esetén beszélünk, amelynek célja a pénzügyi konglomerátum csoport szint prudens m ködésekének felügyelete: kockázatvállalás, csoporton belüli ügyletek, t kiegészítés, bels kontroll, kockázatkezelés. Pénzügyi konglomerátum az a csoport, amelynek élén hitelintézet vagy nem szabályozott vállalkozás áll, és a csoport tevékenysége jelent s mértékben a pénzügyi ágazatba sorolható, amelyben van olyan vállalkozás, amely a biztosítási szolgáltatási ágazathoz és olyan vállalkozás, amely a banki vagy befektetési szolgáltatási ágazathoz tartozik, és amely vállalkozásaiban összevontan (konszolidáltan), illetve leg aggregáltan mért tevékenység mind a biztosítási szolgáltatási, mind a banki vagy befektetési szolgáltatási ágazatban jelent s.

PSZÁF számára,¹⁰⁵² hogy a jogalkalmazás keretein belül az engedélyezés mellett a felmerül jogsértések esetén határidő megjelölésével lehet segíteni a jogszervi állapot helyreállítására, bírságot szabhat ki, helyszíni ellenőrzést végezhet,¹⁰⁵³ elírhatja meghatározott pénzeszközök eladását, az osztalékfizetést feltételhez kötheti, azt megtilthatja, felügyeleti biztost rendelhet ki, az engedélyt visszavonhatja, szélsőséges esetben végelszámolást kimondó határozatot hozhat, stb.

Az ellenőrzési eljárás megindítása nemcsak hivatalból, de kérelemre is történhet. A PSZÁF az engedély- vagy bejelentésköteles tevékenységekre vonatkozó írásos fogyasztói bejelentést tizenöt napon belül megvizsgálja, és ha az közvetlen intézkedést nem igényel, az érintett pénzügyi szervezetnek észrevételezésre és kivizsgálásra továbbítja. Amennyiben valószínűsíthető, hogy a pénzügyi szervezet gyakorlata nem felel meg a jogszabályok, felügyeleti határozat vagy saját szabályzat rendelkezéseinek, a Felügyelet ellenőrzést tarthat. További, a bejelentést védő rendelkezés, hogy az eljárás során nem szükséges a bejelentéstevő személyes adatainak átadása, ekkor a bejelentést anonim formában kell továbbítani. A Felügyelet a bejelentéssel kapcsolatban – a vizsgálat eredményét figyelembe véve – a pénzügyi szervezet válaszára beérkezését követően tizenöt napon belül a bejelentést tájékoztatja. Ezen felül a pénz- és tőkepiaci szereplők, a befektetők, a betétesek, a biztosítottak, illetve a pénztárgyak védelme érdekében a PSZÁF a honlapján közzéteszi az általa kiadott tevékenységi engedéllyel rendelkezők jegyzékét, azon külföldi felügyeleti hatóságok jegyzékét, amelyekkel kölcsönös elismeréssel alapuló együttműködési megállapodást kötött, a határozata, a végzése ellen indított jogorvoslati eljárás tényét és a határozata, a végzése elleni jogorvoslati eljárás során hozott jogerős ítéletet. A Felügyelet a határozatát, a végzését részben vagy egészben a honlapján, illetve legújabb döntését is függetlenül az általa célszerűnek tartott egyéb módon is közzéteheti.

A Hpt. alapján egyes tevékenységek véleményezése,¹⁰⁵⁴ valamint engedélyezése és ígény ellenőrzése¹⁰⁵⁵ is a *Magyar Nemzeti Bank* feladatai közé tartozik. Ezek inkább a mone-

¹⁰⁵² Részletesebben lásd a Hpt. idevonatkozó XXIV. fejezetét, továbbá a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 2007. évi CXXXV. törvényt.

¹⁰⁵³ in FORGÁCS Imre –szerk. *Gazdasági szektorok*; Osiris; 2000. 382-383. o.

¹⁰⁵⁴ Hpt. 3. § (1) *Pénzügyi szolgáltatás* a következő tevékenységek üzletszerű végzése forintban, illetve devizában, valutában: *d*) pénzforgalmi szolgáltatások nyújtása; *e*) elektronikus pénz, valamint készpénz-helyettesítő fizetési eszköz kibocsátása, illetve legfeljebb az ezzel kapcsolatos szolgáltatás nyújtása; *m*) készpénzátutalás. (5) Az (1) bekezdés *d*), *e*) és *m*) pontjában meghatározott pénzügyi szolgáltatási tevékenységet a Felügyelet az MNB elzáró véleményének kikérésével engedélyezi.

¹⁰⁵⁵ Hpt. 3. § (2) *Kiegészítő pénzügyi szolgáltatás* a következő tevékenységek üzletszerű végzése forintban, illetve devizában: *b*) az elszámolásforgalom lebonyolítása (elszámolásforgalmi ügylet); *c*) pénzfeldolgozási tevékenység; (6) A (2) bekezdés *b*) és *c*) pontjában meghatározott tevékenységet az MNB engedélyezi, ellenőrzés, illetve az ilyen engedélyt az MNB vonja vissza. (7) A (6) bekezdésben meghatározott tevékenységek

társis politika szempontjából jelentős, mintsem a prudens működés, vagy akár az ügyletek vonatkozásában.

Az egészséges versenyszellem szerint működő makrogazdaság és az Alkotmányban is szereplő szociális piacgazdaság közérdek, tehát egyaránt érinti az állampolgárokat, a jogi személyeket és jogi személyiséggel nem rendelkező jogalanyokat, függetlenül attól, hogy a pénzpiacon milyen minőségben jelennek meg. A *Gazdasági Versenyhivatal* feladata a jogszabályok¹⁰⁵⁶ érvényre juttatásán keresztül a tisztességes piaci magatartás biztosítása, a versenykorlátozó megállapodások felszámolása, valamint a fogyasztók érdekeinek, tisztességtelen befolyásmentes döntéseinek védelme. A fogyasztóvédelmet az ügyleti felelősség körében a V.3.2. alpont részletesen tárgyalja.

Az *Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal* feladata, a hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások számvitelének ellenőrzése, valamint az adójogszabályok betartatása.¹⁰⁵⁷ Az APEH-nak szintén figyelemmel kell lennie a holdingtársaságokra, és a pénzügyi konglomerátumokra, ugyanis a vállalatcsoporton belül egyszerűbb az adókikerülés.

végzésének engedélyezéséről az MNB a Felügyeletet értesíti. A Felügyelet az értesítés alapján a jogi személyt nyilvántartásba veszi.

¹⁰⁵⁶ A jogszabályok közül kiemelkedő jelentőségű a 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról.

¹⁰⁵⁷ A fontosabb jogszabályok: 2000. évi C. törvény a számvitelről I; 2003. évi XCII. törvény az adózás rendjéről I; 273/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalról; 2007. évi CXXXVII. törvény az általános forgalmi adóról; 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról; 1990. évi C. törvény a helyi adókról; és közvetetten a 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról

V.4. AZ ÜGYLETI FELELŐSSÉG

Az ügyleti felelősség e tekintetben *három nagy kérdéskör* köré csoportosítható: i) egyfelől a mindennapi gyakorlatban már elterjedt általános szerződési feltételeket alkalmazó adhéziós szerződések jogszer tartalmáért, ii) másfelől a fogyasztóvédelmi szabályok betartásáért, iii) harmadsorban pedig az egyes szerződésekben vállalt kötelezettségek teljesítésért. Ez előbbi esetekben a polgári törvénykönyv szabályai az irányadók, kiegészítve az egyéb idevonatkozó jogszabályokkal, bírósági határozatokkal, kollégiumi állásfoglalásokkal.¹⁰⁵⁸ A téma szempontjából az első kérdéskör a legfontosabb, mert az minden szerződésre alkalmazható. Terjedelmi korlátok miatt az egyes szerződésekhez kapcsolódó felelősség és a fogyasztóvédelmi szabályok ismertetését, elemzését itt el kell tekinteni, mivel ahány ügylettípus (hitel, kölcsön, lízing, számla, kártya, betét, széf stb.) annyi féleképpen alakulnak a felek jogai és kötelezettségei. Általánosságban csak az alapelveket lehet közös követelményként említeni: jóhiszeműség és rendeltetésszerű joggyakorlás, együttműködési kötelezettség, illetve a szerződés teljesítés. Sajnálatos ugyanakkor, hogy a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény csak a fogyasztási kölcsönről rendelkezik, holott a hatékonyabb fellépés érdekében az egész pénz- és hiteléletre (bank, biztosítás, tőzsde) vonatkozó szabályozásra lenne szükség, pl. fogyasztói lízing (személygépkocsi, ingatlan).

Az ügyleti felelősség *közjogi dimenzióba* is történő helyezése azért lehetséges, mert bizonyos esetekben – lásd fogyasztóvédelem – az állam és a mindenkori kormány köteles és jogosult – a fogyasztókra tekintettel – beavatkozni a szerződéses viszonyokba. Ezt a közbelépést a magánjog és a közjog – a fogyasztók érdekében – klauzikálisan kógens szabályai teremtik meg.¹⁰⁵⁹

¹⁰⁵⁸ Pl. Hpt., a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet; a betéti kamat, az értékpapírok hozama és a teljes hiteldíj mutató számításáról és közzétételéről szóló 41/1997. (III. 5.) Korm. Rendelet; PK 226. szám; EBH 2000. 328. II.; BH 2006. 111.; BH 2000. 154. II.; BH1997. 594. I.

¹⁰⁵⁹ Hpt. 213. § (2) A fogyasztási kölcsön szerződésre vonatkozó szabályoktól a fogyasztó hátrányára eltérő szerződési kikötés semmis. (3) A szerződés semmisségére csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni. Ptk. 205. § (2) Külön tájékoztatni kell a másik felet arról az általános szerződési feltételről, amely a szokásos szerződési gyakorlattól, a szerződésre vonatkozó rendelkezésektől lényegesen vagy valamely korábban a felek között alkalmazott kikötéstől eltér. Ilyen feltétel csak akkor válik a szerződés részévé, ha azt a másik fél – a külön, figyelemfelhívó tájékoztatást követően – kifejezetten elfogadta. Ptk. 205/C. § Ha az általános szerződési feltétel és a szerződés más feltétele egymástól eltér, az utóbbi válik a szerződés részévé.

Ptk. 209/A. § (1) Az általános szerződési feltételként a szerződés részévé váló tisztességtelen kikötést a sérelmet szenvedett fél megtámadhatja.

V.4.1. Általános szerződési feltételek

Az általános szerződési feltételek (továbbiakban ÁSZF)¹⁰⁶⁰ éreztetik, keltik leginkább az ügyfelekben – különösen a pénzügyi ágazatai szférában – a kiszolgáltatottság érzését, a mellérendeltség és a szerződő felek közötti egyensúly felbomlását. Ennek tompítására hatékony intézmény és fórumrendszert kell kialakítani elsősorban a fogyasztók érdekében.

A Ptk. 205/A. § szerint általános szerződési feltételnek minősül az olyan szerződési feltétel,¹⁰⁶¹ amelyet az egyik fél több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatároz, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg. A fogyasztót védő rendelkezés, hogy az ÁSZF-et használó felet terheli annak bizonyítása, hogy a szerződési feltételt a felek egyedileg megtárgyalták.¹⁰⁶² További követelmény, hogy az ügyfél számára lehetővé kell tenni, hogy az alkalmazott ÁSZF tartalmát megismerhesse, és azt kifejezetten vagy ráutaló magatartással elfogadja, továbbá fel kell hívni a figyelmét a szokásos gyakorlattól eltérő szerződési rendelkezésekre, klauzulákra. Ellenkező esetben ezek az általános kikötések nem válnak az ügylet, jogviszony részévé, ami a hiteléletben valójában – a bankgyakorlat figyelembevételével – a szerződés semmisségét eredményezi, mivel ma már szinte mindegyik pénzintézet kidolgozott formulákat, sablonokat alkalmaz. A bankok ritka, kivételes esetekben, az ügyfél személyére, az ügylet összegének, volumenének nagyságára tekintettel kötnek csak egyedi szerződéseket. Az ÁSZF független a formai szabályoktól,¹⁰⁶³ de a Hpt. rendelkezései a kockázatvállalási nyilatkozatokkal, szerződésekkel kapcsolatban írásbeliséget követelnek meg.¹⁰⁶⁴

Ezzel kapcsolatban az egyedileg meg nem tárgyalt általános szerződési feltételek tisztességtelensége a legproblémásabb kérdéskör. A tisztességtelenség *szubjektív oldalán* a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértése áll,¹⁰⁶⁵ *objektív oldalon* az egyoldalúan és indokolatlanul a szerződést kötő fél hátrányára megállapított szerződési feltétel található. Ennek vizsgálatakor figyelembe kell venni a szerződéskötéskor fennálló minden

¹⁰⁶⁰ részletesen a Ptk. 205/A-205/C §, valamint a 209-209/C. § szabályozza.

¹⁰⁶¹ Az általános szerződési feltételnek minősítés szempontjából közömbös a i) szerződési feltételek terjedelme, ii) formája, iii) rögzítésének módja, és az a körülmény, hogy a feltételek iv) a szerződési okiratba szerkesztve vagy attól elválasztva jelennek meg.

¹⁰⁶² GÜ BH 2006. 331. II. Az általános szerződési feltételeket kidolgozó hitelintézetnek kell viselnie a feltételek egyértelműségének hiányából eredő következményeket.

¹⁰⁶³ in MAGOSI Szilvia – CSEPINSZKY Andrea: *A szerződési feltételek tisztességtelensége. A pénzügyi lízing, hitel- és kölcsönszerződések a bírói gyakorlatban, különös tekintettel a pénzügyi vállalkozások ilyen jellegű ügyleteire.* Jogi Tájékoztató Füzetek 171. 2006. 85. o.

¹⁰⁶⁴ Hpt. 77. § (2) Pénzügyi intézmény kockázatvállalással járó ügyletet kizárólag írásban köthet. A szóban kötött pénz- és tőkepiaci ügyleteknél az ügyletkötést írásban vissza kell igazolni.

¹⁰⁶⁵ Érdekes, hogy a Ptk-ban ez az egyetlen hely a bevezető rendelkezéseken kívül, ahol a jogszabály ismételten hivatkozik a jóhiszeműségre és a tisztességre.

olyan körülményt, amely a szerz és megkötésére vezetett, továbbá a kikötött szolgáltatás természetét, az érintett feltételnek a szerz és más feltételeivel vagy más szerz désekkel való kapcsolatát. Az ÁSzF-ek tisztességtelenségének következményeit a Ptk. két részre bontja: i) fogyasztói szerz dések esetén semmisség; ii) nem fogyasztó ügyletek esetében a bíróság el tti megtámadhatóság. A könnyebb eligazodás és a jogbiztonság érdekében a jogalkotó lehet vé teszi, hogy külön jogszabályban meghatározhatóak azok a feltételek, amelyek a fogyasztói szerz désből tisztességtelenségnek min sülnek, vagy amelyeket az ellenkez bizonyításáig tisztességtelenségnek kell tekinteni. Ezzel összhangban ültette át a fogyasztóval kötött szerz désből tisztességtelenségnek min sül feltételekr l szóló 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet a fogyasztókkal kötött szerz désekben alkalmazott tisztességtelen feltételekr l szóló 93/13/EGK tanácsi irányelv mellékletét. A rendelet – az irányelvhez hasonlóan ugyancsak példálózó jelleggel – egy fekete- és egy szürkelistát határoz meg. A fekete-listán szerepl kikötések minden esetben tisztességtelenségnek min sülnek, a szürkelistába tartozók pedig csak vélelmezetten tisztességtelenségnek, azaz, a feltételt állító félnek lehet sége van az ellenkez bizonyítására.¹⁰⁶⁶ Emellett a bírói gyakorlat is kimondta egyes feltételek

¹⁰⁶⁶ 18/1999. (II. 5.) Korm. Rendelet a fogyasztóval kötött szerz désből tisztességtelenségnek min sül feltételekr l l. § (1) A fogyasztói szerz désből *tisztességtelenségnek min sül* különösen az a szerz dési feltétel, amely a) a szerz és bármely feltételének értelmezésére a fogyasztóval szerz d felet egyoldalúan jogosítja b) kizárólagosan a fogyasztóval szerz d felet jogosítja fel annak megállapítására, hogy teljesítése szerz és-szer -e c) a fogyasztót teljesítésre kötelezi abban az esetben is, ha a fogyasztóval szerz d fél nem teljesíti a szerz dést d) lehet vé teszi, hogy a fogyasztóval szerz d fél a szerz dést l bármikor elálljon, vagy azt felmondja, ha a fogyasztó ugyanerre nem jogosult e) kizárja, hogy a fogyasztó a szerz és megsz nésekor visszakovetelje a már teljesített, ellenszolgáltatás nélküli szolgáltatását, ide nem értve, ha a szerz és megsz -nésére szerz désszegés következtében kerül sor f) kizárja vagy korlátozza a fogyasztó lehet ségét arra, hogy szerz déses kötelezettségeit beszámítással szüntesse meg g) lehet vé teszi, hogy a fogyasztóval szerz d fél tartozását más személy a fogyasztó hozzájárulása nélkül átvállalja h) kizárja vagy korlátozza a fogyasztóval szerz d félnek az általa igénybe vett közrem köd ért való felel sségét i) kizárja vagy korlátozza a fogyasztó jogszabályon vagy a felek közötti megállapodáson alapuló igényérvényesítési lehet ségeit, kivéve, ha azt egyben más, jogszabályban meghatározott vitarendezési móddal helyettesíti j) a bizonyítási terhet a fogyasztó hátrányára változtatja meg. 2. § A fogyasztói szerz désből *az ellenkez bizonyításáig tisztességtelenségnek kell tekinteni* különösen azt a szerz dési feltételt, amely a) a fogyasztó meghatározott magatartását szerz dési nyilatkozata megtételének vagy elmulasztásának min sítí, ha a magatartás tanúsítására nyitva álló határid ésszer tlenül rövid b) a fogyasztó nyilatkozatának megtételére ésszer tlenül alaki követelményeket támaszt c) meghosszabbítja a határozott id re kötött szerz dést, ha a fogyasztó másként nem nyilatkozik, feltéve, hogy a nyilatkozat megtételére nyitva álló határid ésszer tlenül rövid d) *lehet vé teszi, hogy a fogyasztóval szerz - d fél a szerz dést egyoldalúan, a szerz désből meghatározott alapos ok nélkül módosítsa, különösen, hogy a szerz désből megállapított pénzübeli ellenszolgáltatás mértékét megemelje, vagy lehet vé teszi, hogy a fogyasztóval szerz d fél a szerz dést egyoldalúan, a szerz désből meghatározott alapos okkal módosítsa, ha ilyen esetben a fogyasztó nem jogosult a szerz dést l azonnali hatállyal elállni, vagy azt felmondani* e) lehet vé teszi, hogy a fogyasztóval szerz d fél egyoldalúan, alapos ok nélkül a szerz désből meghatározott tulajdonságú szolgáltatástól eltér en teljesítsen f) a fogyasztóval szerz d fél teljesítését olyan feltételt l teszi függ vé, amelynek bekövetkezte kizárólag a fogyasztóval szerz d fél akaratán múlik, kivéve, ha a fogyasztó jogosult a szerz dést l elállni, vagy azt felmondani g) a fogyasztóval szerz d félnek aránytalanul hosszú vagy nem megfelelő en meghatározott határid t biztosít szolgáltatása teljesítésére, valamint a fogyasztó szerz dési nyilatkozatainak elfogadására h) kizárja vagy korlátozza a fogyasztó jogszabályon alapuló jogait a fogyasztóval szerz d fél szerz désszegése esetén i) kizárja, hogy a fogyasztónak visszajárjon a szerz és szerint általa kifizetett összeg, ha a fogyasztó nem teljesít vagy nem szerz désszer en teljesít,

tisztességtelenségét.¹⁰⁶⁷ Amennyiben az azt használó fél nem kíván ellenbizonyítani, vagy a bizonyítás sikertelen, a feltétel tisztességtelennek min sül. A bírósági eljárás azonban elhúzódik, a sérelmet szenvedett fogyasztótól pedig nem várható, hogy pert indítson, ezért indokolt lenne a Kormány rendeletben szerepl feketelistával kapcsolatban a semmisség jogkövetkezményét alkalmazni.¹⁰⁶⁸ Természetesen nem min sülhet tisztességtelennek az a szerz dési feltétel, amelyet jogszabály állapít meg, vagy amelyet jogszabály el írásának megfelelő en határoztak meg, bár ekkor az alkotmánybírósági normakontroll lehet sége nyílik meg.

V.4.2. Fogyasztóvédelem

A hazai fogyasztóvédelem f szabályai a fogyasztóvédelemr l szóló 1997. évi CLV. törvényben (továbbiakban Fgy. tv.) található, amelyet számos más jogszabály tesz teljes sé.¹⁰⁶⁹ A fogyasztóvédelem tárgyalása a fogyasztó,¹⁰⁷⁰ valamint a fogyasztói szerz dés meghatározásán alapul, ezt követi a fogyasztói kölcsön és az új jogintézmények.

V.4.2.1. A fogyasztó és a fogyasztói szerződés

Az Fgy. tv. 2. § a) pontja szerint *fogyasztó* az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül es célok érdekében eljáró természetes személy, aki árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz, vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje.¹⁰⁷¹ A *fogyasztói szerz dés* az Fgy. tv. nem határozza meg, így a Ptk. 685. § e) pontját kell figyelembe venni, ennek értelmében az olyan szerz dés, amely a fogyasztó

amennyiben hasonló kikötés a fogyasztóval szerz d felet nem terheli j) a fogyasztót túlzott mértékű pénzösszeg fizetésére kötelezi, ha a fogyasztó nem teljesít vagy nem szerz désszer en teljesít.

¹⁰⁶⁷ EBH 2005. 1333. II. Tisztességtelen az az általános szerz dési feltétel, mely szerint a jutalék akkor is megilleti a megbízottat, ha az ingatlant nem a megbízott által közvetített vev vásárolja meg.

EBH 2005. 1333. III. Összeegyeztethetetlen az ingatlanközvetít i szerz dés rendeltetésével az az általános szerz dési feltétel, miszerint a megbízottat akkor is megilleti a jutalék, ha a megbízási szerz dés megsz nése után bizonyos id n belül a megbízó maga adja el az ingatlanát.

¹⁰⁶⁸ Vö. LITERSITS András: *Fogyasztó érdekek védelme a banki szolgáltatásoknál, különös tekintettel a hitel- és lízingszerz désekre.* in SZUPER József –szerk.: *A fogyasztóvédelem er sítésének lehet ségei Magyarországon.* Generáció 2020 Közhasznú Egyesület, 2008.

¹⁰⁶⁹ Ezek közül kiemelend a 2008. évi XLVII. törvény a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról; a 2005. évi XXV. törvény a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerz désekr l; a 2001. évi XCVI. törvény a gazdasági reklámok és az üzletfeliratok, továbbá egyes közérdek közlemények magyar nyelv közzétételér l; az 1997. évi LVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenységr l; a 225/2007. (VIII. 31.) Korm. rendelet a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóságról; és a 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet a fogyasztóval kötött szerz désben tisztességtelennek min sül feltételekr l

¹⁰⁷⁰ Itt most külön nem foglalkozik ez a pont a közüzemi fogyasztó fogalmával.

¹⁰⁷¹ a 2008. évi XLII. törvény a fogyasztóvédelemr l szóló 1997. évi CLV. törvény, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról alapján

A Ptk. 685. § d) pontja ennél hanyagabban fogalmaz, így eszerint *fogyasztó* a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül es célból szerz dés köt személy

tó és olyan személy között jön létre, aki (amely) a szerzést gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében köti.¹⁰⁷²

Ez a két definíció jelentesen lesz kítí a fogyasztó fogalmát, mert nem veszi figyelembe, hogy gazdasági vagy szakmai tevékenység körén belül eljáró jogalany is kerülhet kiszolgáltatott helyzetbe, holott vállalkozásnak minősül. Gondoljunk egy kisvállalkozásra, egy kényszervállalkozóra, egy 10.000 Ft-os betéti társaságra, egy egyesületre stb., esetükben ugyancsak nincs meg a kellő szakmai, különösen közgazdasági vagy jogi elkövettség, de a védelem nem vonatkozik rájuk, a hatóságok a velük kötött ügyleteket nem vizsgálhatják. Indokolt volna a fogyasztó fogalmának tágítása, figyelemmel a felek közötti egyenlőségre.

Az új Ptk. tervezet ezt a problémát közvetve oldja meg, ugyanis a 7:2. § pontja – összhangban az Európai Unió irányelveivel – szerint a fogyasztó: olyan, önálló foglalkozása és gazdasági tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy, aki önálló foglalkozása vagy gazdasági tevékenysége körén eljáró személlyel köt szerzést. A 5:33. § (1) bekezdése pedig a fogyasztói szerzéstésre szinte ugyanezt a definíciót használja.¹⁰⁷³ A (2) bekezdés azonban sokkal jobban sikerült, korszerű gondolatot tartalmaz, kimondva, hogy a törvénynek vagy a törvény felhatalmazása alapján más jogszabálynak a fogyasztói szerzéstésre irányadó szabályait – a törvény eltérő rendelkezése hiányában – alkalmazni kell arra a szerzéstésre is, amelyet a külön törvény szerint legalább középvállalkozásnak számító vállalkozás köt alapítvánnyal, egyesülettel, társasággal, egyéni vállalkozóval vagy legfeljebb mikrovállalkozásnak minősülő vállalkozással.¹⁰⁷⁴

¹⁰⁷² Ezt a Ptk. kiegészíti azzal, hogy a Ptk. jóállásra és kellékszavatosságra vonatkozó szabályai alkalmazásában az a szerzést minősülő fogyasztói szerzéstnek, amelynek tárgya ingó dolog, kivéve a villamos energiát, a – tartályban, palackban vagy egyéb módon korlátozott mennyiségben vagy meghatározott tartalommal ki nem szerelt – vizet és gázt, továbbá a végrehajtási eljárás vagy más hatósági intézkedés folytán eladott dolgot, valamint az olyan árverésen eladott használt dolgot, amelyen a fogyasztó személyesen részt vehet (fogyasztási cikk).

¹⁰⁷³ új Ptk. tervezet 5:33. § (1) Fogyasztói szerzést jön létre, ha önálló foglalkozása és gazdasági tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy önálló foglalkozása vagy gazdasági tevékenysége körén eljáró személlyel köt szerzést.

¹⁰⁷⁴ új Ptk. tervezet 7:3. § 25. mikrovállalkozás: a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló törvény szerint annak minősülő vállalkozás.

2004. évi XXXIV. törvény a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról

2. § A törvény hatálya a mikro-, kis- és középvállalkozásokra (a továbbiakban: KKV), valamint a KKV-k támogatására és az azzal kapcsolatos adatszolgáltatásra terjed ki.

3. § (1) KKV-nak minősül az a vállalkozás, amelynek a) összes foglalkoztatotti létszáma 250 f. nél kevesebb, és b) éves nettó árbevétele legfeljebb 50 millió eurónak megfelelő forintösszeg, vagy mérlegfőösszege legfeljebb 43 millió eurónak megfelelő forintösszeg.

(2) A KKV kategórián belül *kisvállalkozásnak* minősül az a vállalkozás, amelynek a) összes foglalkoztatotti létszáma 50 f. nél kevesebb, és b) éves nettó árbevétele vagy mérlegfőösszege legfeljebb 10 millió eurónak megfelelő forintösszeg.

A Tervezet – a finanszírozással is kapcsolatosan – további általános szabályokat is megállapít, amelyek nagy része a hatályos joganyagban már megtalálhatók. Az újdonságok közül néhány:

- i. 5:35. § [A fogyasztó különös elállási joga] Ha jogszabály feljogosítja a fogyasztót, hogy a szerzést 1 meghatározott határidőn belül indokolás nélkül elálljon, az elállás jogkövetkezményeit a jogszabály állapítja meg.
- ii. 5:80. § [A fogyasztóra hátrányos szerződési feltétel] (1) Semmis az a szerződési feltétel, amely a fogyasztó jogait megállapító jogszabályi rendelkezésektől a fogyasztó hátrányára eltér. (2) Semmis a fogyasztónak a jogszabályban megállapított jogairól lemondó nyilatkozata.
- iii. 5:100. § [A teljesítés helye dolog szolgáltatására irányuló fogyasztói szerződésnél] Ha a szolgáltatás jellegéből és rendeltetéséből más nem következik, dolog szolgáltatására irányuló fogyasztói szerződés esetén a teljesítés azzal történik meg, hogy a dolog birtokát a fogyasztónak a szerződés megkötésének időpontja szerinti lakóhelyén, ennek hiányában szokásos tartózkodási helyén, vagy fuvarozó igénybevételevel történő teljesítés esetén a rendeltetési állomáson átruházzák. Az 5:33. § (2) bekezdés alkalmazásában lakóhely helyett a jogi személy vagy jogi személyiség nélküli jogalany székhelyét, ennek hiányában telephelyét vagy fióktelepét kell érteni.
- iv. 5:110. § [A pénztartozásnak a teljesítési idő bekövetkezése előtti teljesítése] (1) A jogosult a teljesítési idő előtt felajánlott teljesítést köteles elfogadni. (2) Fogyasztói szerződésben az eltérő tartalmú kikötés, és az olyan kikötés, amely ebben az esetben a fogyasztóra további kötelezettséget (kamat, díj, kártalanítás fizetése) ró, semmis.
- v. 5:145. § [A kellékszavatossági igény közlése] (2) Fogyasztói szerződés esetében a hiba felfedezésétől számított két hónapon belül közölt szavatossági igényt megfelelő időben közöltnek kell tekinteni.
- vi. 5:152. § [A termékszavatosság fogalma, érvényesítésének feltételei] (1) Az üzletszerző forgalomba hozott ingó dolog (termék) hibája esetén a termék mindenkori fogyasztó tulajdonosa követelheti, hogy a gyártó a termék hibáját javítsa ki, vagy – ha a kijavítás megfelelő határidőn belül, a fogyasztó érdekeinek sérelme nélkül nem lehetséges – a terméket cserélje ki. (3) A jogosult a termékszavatossági igényét hároméves elévülési határidő alatt érvényesítheti. (5) Termékszavatossági igény – külön törvény rendelkezései szerint – a csoportos perlésre irányadó szabályokat alkalmazva is érvényesíthető.

Ehelyütt még ki kell térni a *fogyasztó megtévesztésére*, amelyről abban az esetben beszélhetünk, ha i) az áru ára, lényeges tulajdonsága – így különösen összetétele, használata, az egészségre és a környezetre gyakorolt hatása, valamint kezelése, továbbá az áru eredete, származási helye, beszerzési forrása vagy módja – tekintetében valótlan tény vagy valós

(3) A KKV kategórián belül *mikrovállalkozásnak* minősül az a vállalkozás, amelynek a) összes foglalkoztatottai létszáma 10 főnél kevesebb, és b) éves nettó árbevétele vagy mérlegfőösszege legfeljebb 2 millió eurónak megfelelő forintösszeg.

(4) Nem minősül KKV-nak az a vállalkozás, amelyben az állam vagy az önkormányzat közvetlen vagy közvetett tulajdoni részesedése – tőke vagy szavazati joga alapján – külön-külön vagy együttesen meghaladja a 25%-ot. (6) Ahol jogszabály „KKV-t”, „mikro-, kis- és középvállalkozást”, illetve „kis- és középvállalkozást” említ, azon – ha törvény másként nem rendelkezik, az e törvény szerinti KKV-t kell érteni.

tényt megtévesztésre alkalmas módon állítanak, az árut megtévesztésre alkalmas árujelz -
 vel látják el, vagy az áru lényeges tulajdonságairól bármilyen más, megtévesztésre alkal-
 mas tájékoztatást adnak; ii) elhallgatják azt, hogy az áru nem felel meg a jogszabályi el -
 írásoknak, vagy az áruval szemben támasztott szokásos követelményeknek, továbbá, hogy
 annak felhasználása a szokásostól lényegesen eltér feltételek megvalósítását igényli; iii)
 az áru értékesítésével, forgalmazásával összefügg , a fogyasztó döntését befolyásoló kö-
 rülményekről – így különösen a forgalmazási módról, a fizetési feltételekről, a kapcsolódó
 ajándékokról, az engedményekről, a nyerési esélyről – megtévesztésre alkalmas tájékozta-
 tást adnak; iv) különösen elnyös vásárlás hamis látszatát keltik.

A fogyasztó megtévesztése *bncselekmény*, a Btk. 296/A. § értelmében: aki az áru
 kelendőségének felkeltése érdekében nagy nyilvánosság előtt az áru lényeges tulajdonsága
 tekintetében valótlan tény, vagy valós tény megtévesztésre alkalmas módon állít, illetve
 az áru lényeges tulajdonságáról megtévesztésre alkalmas tájékoztatást ad, vétséget követ
 el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel bünt-
 tetendő. Az áru lényeges tulajdonságának minősül az összetétele, használhatósága, az
 egészségre és a környezetre gyakorolt hatása, valamint a kezelése, eredete, megfelel-e a
 jogszabályi előírásoknak, a nemzeti szabványnak vagy az áruval szemben támasztott szo-
 kásos követelményeknek, valamint, ha az áru felhasználása a szokásostól lényegesen eltér
 feltételek megvalósítását igényli.

V.4.2.2. A fogyasztói kölcsön és új jogintézmények

A hatályos joganyag a fogyasztási kölcsönt külön nevesíti. Ez ugyanannyira hasznos,
 mint hátrányos. Az előnye abban mutatkozik meg, hogy így a legtipikusabb finanszírozási
 ügylet is a fogyasztóvédelmi felügyeleti szervek látóképébe került. Az árnyoldal pedig
 abból adódik, hogy leszűkíti a hatóságok hatáskörét, mert így azok más pénzügyi szerz-
 éseket nem vizsgálják, holott nagy szükség volna erre is. Másik probléma, hogy a Fgy. tv.
 és a Hpt. külön szabályozza a fogyasztási kölcsönt.¹⁰⁷⁵ Ez a megkülönböztetés nem szeren-
 csés, inkább ellentmondásos, a jog kijátszására ad lehetőséget. Praktikusabb volna mind-
 kettőt együtt szabályozni. A hatályos joganyagban egyaránt találkozunk fogyasztói és fo-

¹⁰⁷⁵ Ezzel kapcsolatban érdekes megemlíteni: „A megjelölt törvényi helyeken meghatározott szabályok ál-
 láspontra szerint így többértelművé és határozatlanná teszik a fogyasztási kölcsön fogalmát. A Alkotmány-
 bíróság több határozatában is megjelenik: „valamely jogszabály határozatlansága és többértelműsége sérti a
 jogbiztonság elvét, ezért ... alkotmányellenes.” (31/1996. AB határozat) in LITERSITS András: *Fogyasztó
 érdekek védelme a banki szolgáltatásoknál, különös tekintettel a hitel- és lízingszerződésekre.* in SZUPER
 József –szerk.: *A fogyasztóvédelem erősítésének lehetőségei Magyarországon.* Generáció 2020 Közhasznú
 Egyesület, Budapest, 2008.

gyasztási kölcsönrel, a fogyasztói jelz a vásárló személyéhez kötődik (alanyi oldal), míg a fogyasztási az áruhoz, szolgáltatáshoz (tárgyi oldal).

A *fogyasztóvédelmi törvény* 2. §. o) pontja szerint:¹⁰⁷⁶ *fogyasztási kölcsön* a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény hatálya alá nem tartozó minden olyan kölcsön, részletfizetés vagy halasztott fizetés, amelyet vállalkozás fogyasztó részére nyújt az általa forgalmazott termék vagy ingatlan megvételéhez, illetve az általa nyújtott szolgáltatás igénybevételéhez. A p) pont szerint pedig a *fogyasztási kölcsön-szerz* és a fogyasztási kölcsön igénybevételére irányuló szerz és.

A *hitelintézeti törvény* is definiálja a fogyasztási kölcsönt a 2. számú melléklet III. részében az 5. pont szerint a fogyasztási kölcsön a mindennapi élet szokásos használati tárgyainak megvásárlásához, javíttatásához, illetve szolgáltatások igénybevételéhez – a természetes személy részére – nyújtott kölcsön és a felhasználási célhoz nem kötött kölcsön, ha a kölcsönt a természetes személy nem üzletszer tevékenysége keretében veszi igénybe.

Mindkét jogszabályban *közös elem*, hogy a törvény szerint az írásbeli forma és egy példány átadása a fogyasztó részére kötelez érvényességi feltétel, emellett ex lege semmisségi okokat is felsorol.¹⁰⁷⁷ A fogyasztási kölcsön-szerz ésre vonatkozó szabályoktól a fogyasztó hátrányára eltér szerz ésí kikötés semmis, erre a semmisségére csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni. Garanciális szabály a tájékoztatási kötelezettség. Fogyasztóvédelmi rendelkezés, hogy a fogyasztó minden esetben élhet a lejárat el tti teljesítés jogával. Ebben az esetben a hitelez köteles a hiteldíjat arányosan csökkenteni. A törvények szerint a fogyasztási kölcsön-szerz és esetében a Ptk. 329. §-ában foglaltaktól a fogyasztó hátrá-

¹⁰⁷⁶ a 2008. évi XLII. törvény a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról alapján

¹⁰⁷⁷ Fgy. tv. 7. § (2) Semmis az a fogyasztási kölcsön-szerz és, amely nem tartalmazza a) a szerz és tárgyat képez termék vagy ingatlan meghatározását, b) a szerz és alapján fizetendő ár meghatározását, c) a tulajdonjog átszállásának időpontját és feltételeit, d) a szerz és-szel kapcsolatos összes költséget, ideértve a kamatokat, járulékokat, valamint ezek éves, százalékosban kifejezett értékét, e) az éves, százalékosban kifejezett teljes hiteldíjmutatót, f) az éves, százalékosban kifejezett teljes hiteldíjmutató módosításának feltételeit, vagy ha ez nem lehetséges, az erről szóló tájékoztatást, g) a részletek számát, összegét, a törlesztési időpontokat, h) ha a termék vagy az ingatlan ára a szerz és időtartama alatt változhat, a változás feltételeit, illetve azt az összeget, melynek elérése esetén a fogyasztó hátrányos következmények nélkül elállhat a szerz és-től.

Hpt. 213. § (1) Semmis az a fogyasztási, lakossági kölcsön-szerz és, amelyik nem tartalmazza a) a szerz és tárgyat, b) az éves, százalékosban kifejezett teljes hiteldíjmutatót, a hiteldíjmutató számítása során figyelembe nem vett egyéb – esetleges – költségek meghatározását és összegét, vagy ha az ilyen költségek pontosan nem határozhatók meg, az ezekre vonatkozó becslést, c) a szerz és-szel kapcsolatos összes költséget, ideértve a kamatokat, járulékokat, valamint ezek éves, százalékosban kifejezett értékét, d) azon feltételeknek, illetve legkörülményeknek a részletes meghatározását, amelyek esetében a hiteldíj megváltoztatható, vagy ha ez nem lehetséges, az erről szóló tájékoztatást, e) a törlesztési részletek számát, összegét, a törlesztési időpontokat, f) a szükséges biztosítékok meghatározását, valamint g) a szerz és-shez kapcsolódóan a fogyasztótól megkövetelt biztosítások megjelölését.

nyára eltérni nem lehet, illetve nem kötelezhet arra, hogy a hiteleznek a fogyasztási kölcsönszerzősítésből származó követeléseivel szemben váltókötelezettséget vállaljon.

A magyar szabályozás az 87/102 EGK irányelvet, és az azt módosító 98/7 EK irányelvet ültette át a hazai joganyagba. Eltérés pusztán az elnevezésben mutatkozik meg, a hivatalos angol szöveg ugyanis *consumer credit*-ről (fogyasztói kölcsön) rendelkezik, amely lényegében valóban kölcsönszerzősítés.¹⁰⁷⁸

A Ptk. alanyi oldalról közelít és fogyasztói kölcsönről rendelkezik.¹⁰⁷⁹ Tekintettel arra, hogy az 87/102 EGK irányelv is a fogyasztó jelzést használja indokolt volna a Hpt. és a Fgy. tv. korrigálása. A lényeges elem ugyanis az adós személye (alanyi oldal) és nem a szolgáltatás tárgya, mivel egy fogyasztási cikk önmagában még nem eredményez fogyasztói szerzősítést.

Az új Ptk. a fogyasztói kölcsönszerzősítést külön nevesíti, a kölcsön általános szabályait kell alkalmazni. (5:333. §) Ugyancsak megjelenik i) az írásbeliség; ii) az egyik példány átadása; iii) a költségek arányos csökkentése eltörlesztés esetén; illetve iv) az eredményezés szabályaira történő utalás, amelynek értelmében ha a hitelező a fogyasztóval szembeni követelését harmadik személyre ruházza át, a fogyasztó e harmadik személlyel szemben érvényesítheti azokat a kifogásokat és beszámíthatja azokat az ellenköveteléseket is, amelyek a hitelezővel szemben az átruházásról szóló érvényes értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek.

Ez azonban önmagában még nem lenne elismerhető teljesítmény egy ilyen nagyszabású törvénykönyvtől, a várakozásokkal teli – pénzügyi, banki – jogalkalmazók, jogtudósok számára. Sajnálatosan a fogyasztói lízing nem szerepel a Javaslat szövegében, az idekapcsolódó új jogintézményeket a következő felsorolás csak vázlatosan ismerteti:

- i. 4:97. § [Fogyasztói zálogszerzősítés] (1) Fogyasztói zálogszerzősítésnek minősül a zálogszerzősítés, ha a) a zálogkötelezett természetes személy, b) a zálogtárgy elsősorban a zálogkötelezett gazdasági tevékenysége vagy önálló foglalkozása körébe nem tartozó célra használatos és c) a zálogjoggal biztosított követelés olyan szer-

¹⁰⁷⁸ Bővebben in HARSÁNYI Gyöngyi: *A fogyasztói hitelezés szabályozása Magyarországon egy EU direktíva tükrében.* in Gazdaság és Jog 1995/4. szám

¹⁰⁷⁹ Ptk. 685. § E törvény alkalmazásában

d) fogyasztó: a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül es célból szerzősítést kötő személy;
e) fogyasztói szerzősítés: az a szerzősítés, amely fogyasztó és olyan személy között jön létre, aki (amely) a szerzősítést gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében köti; a törvény jóváhagyására és kiegészítésére vonatkozó szabályai alkalmazásában az a szerzősítés minősül fogyasztói szerzősítésnek, amelynek tárgya ingó dolog, kivéve a villamos energiát, a – tartályban, palackban vagy egyéb módon korlátozott mennyiségben vagy meghatározott tartalommal ki nem szerelt – vizet és gázt, továbbá a végrehajtási eljárás vagy más hatósági intézkedés folytán eladott dolgot, valamint az olyan árverésen eladott használt dolgot, amelyen a fogyasztó személyesen részt vehet (fogyasztási cikk).

z és alapján áll fenn, amelyet a zálogjoggal biztosított követelés kötelezettje gazdasági tevékenysége vagy önálló foglalkozása körébe nem tartozó célból kötött.

- ii. 5:365. § [Fogyasztói kezességi szerződés] (1) Fogyasztó által vállalt kezesség esetében a jogosult köteles a fogyasztót a kezességi szerződés létrejöttét megelőzően tájékoztatni a) a kezes jogairól és kötelezettségeiről, és b) a kötelezett helyzetéből fakadó, a hitelezéssel ismert különleges kockázatokról. (2) Ha a jogosult nem tesz eleget az (1) bekezdés szerinti kötelezettségének, a kezes határidő nélkül visszavonhatja ajánlatát vagy elállhat a szerződéstől. (4) Ha a kötelezett késedelembe esik, a jogosult köteles a kezeset haladéktalanul értesíteni, ennek elmulasztása esetén a kezes nem felel a késedelemből eredő kárért és késedelmi kamatért.
- iii. 5:372. § [A fogyasztói garanciavállalás jogi minősítése] Ha a garantőr fogyasztó, a garanciaszerződés készfizetésű kezességi szerződésneként érvényes.

V.4.3. Igényérvényesítés

Az általános szerződési feltételként a szerződés részévé váló tisztességtelen kikötést a sérelmet szenvedett fél megtámadhatja. Az ügyfelek nagy többsége azonban nem rendelkezik jogi végzettséggel, így nem ismerik, milyen lehet ségek vannak valós vagy vélt sérelmeik orvoslására. A jogalkotó ezt figyelembe veszi, és lehetővé teszi, hogy külön jogszabályban meghatározott szervezet is kérheti a bíróságtól a tisztességtelenség megállapítását, még abban az esetben is, ha már nyilvánosságra hozták, megismerhetővé tették, de még egyáltalán nem került alkalmazásra. A Ptk. 5. § a következő személyeket és szervezeteket határozza meg: i) ügyész; ii) miniszter, országos hatáskörű szerv és központi hivatal vezetője; iii) (f) jegyző; iv) gazdasági, szakmai kamara, érdekképviseleti szervezet; v) fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó társadalmi szervezet; valamint vi) az Európai Gazdasági Térség¹⁰⁸⁰ bármely tagállamának joga alapján létrejött minősített szervezet, amely a fogyasztók védelme céljából a jogsértéstől eltiltó határozatokról szóló 98/27/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 4. cikkének (3) bekezdése alapján az Európai Unió Hivatalos Lapjában közzétett jegyzéken szerepel.

A tisztességtelen kikötés érvénytelenségét f) szabályként bíróság mondja ki a kikötés alkalmazójával szerződés valamennyi félre kiterjedő hatállyal.¹⁰⁸¹ A fogyasztókat védő rendelkezés, hogy a valóban vagy véltén tisztességtelen feltételt alkalmazó félnek kell bizo-

¹⁰⁸⁰ Az EGT az Európai Gazdasági Térség rövidítése, amely az Európai Unióból és valamennyi EFTA-tagállamból áll Svájc kivételével. Az EGT-Megállapodás, amely 1994. január 1-jén lépett hatályba, lehetővé teszi Izland, Liechtenstein és Norvégia számára, hogy élhessenek az EU közös piaca által nyújtott előnyökkel anélkül, hogy az EU-tagsággal járó kötelezettségek és kiváltságok teljes köre vonatkoznak rájuk.

Az Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA) negyedik tagja, Svájc nem része az EGT-nek.

¹⁰⁸¹ Ezzel kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy a per az ellen is megindítható, aki a fogyasztókkal történő szerződés-kötések céljából meghatározott és megismerhetővé tett tisztességtelen általános szerződési feltétel alkalmazását nyilvánosan ajánlja. A bíróság, ha megállapítja a sérelmes általános szerződési feltétel tisztességtelenségét, azt – alkalmazása esetére – érvénytelenné nyilvánítja, és eltilt az alkalmazásra ajánlástól.

nyítania, hogy az adott feltétel nem tisztességtelen. A törvény ezen kívül, kivételesen a szerződések jogának legszigorúbb szankcióját, a semmisséget is megállapítja olyan fogyasztói szerződésben alkalmazott tisztességtelen kikötések tekintetében, amelyeket egyoldalúan, előre határozott meg a szolgáltató, és egyedileg nem tárgyalta meg az ügyféllel. Erre a semmisségre csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni, és mivel a törvény erejénél fogva semmis, ez esetben nem szükséges bírósághoz sem fordulni, természetesen ennek ellenére jogvita lehet belőle. A felelősség így hirtelen megtöbbszöröződik, mivel akikkel a hitelintézet még szerződéses kapcsolatban áll, azokra mind kiterjed a bíróság ítélete, illetve a semmisség. Ez adott esetben több ezer ügyletet is érinthet, amelyekhez ha esetleges kártérítés is kapcsolódik, a pénzügyintézet számára rendkívüli megterhelést jelenthet, szélsőséges esetben működése is veszélybe kerül, amely továbbá rontja a felügyeleti eljárásba. Ezért a bankoknak, különösen azoknak a banki jogászoknak, akik a szerződéseket szerkesztik, kivételes figyelmet kell fordítaniuk a jogszabályi és egyéb normatív tartalmú rendelkezések betartására.

Kifejezetten pozitív hozzáállás a jogalkotó részéről, hogy az információs egyenlétlenséget figyelembe veszi, és lehetőséget biztosít a *jogvédő szervezetek* számára a fellépésre, végső soron közérdek kereset benyújtására is.

A fogyasztóvédelem másik igényérvényesítési fórumai a *békéltető testületek*, azonban ezek határozatai csak akkor bírnak kötelező erővel, ha a panasszal érintett gazdálkodó szervezet az eljárás elején nyilatkozik arról, hogy a testület döntését kötelezőként fogadja el. Amennyiben a vállalat nem teljesíti a határozatban foglaltakat, akkor a területileg illetékes kamara és fogyasztóvédelmi felügyelőség a panaszos megjelölése nélkül jogosult a panaszt és az eljárás eredményét nyilvánosságra hozni. A fogyasztók érdekében szükséges lenne, hogy a békéltető testületek ajánlásait a fogyasztóvédelmi jogokat sértő szervezet adataival együtt a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság (NFH),¹⁰⁸² illetve az illetékes kamarák minden esetben nyilvánosságra hozzák, és ez ne csak egy lehetőség legyen. Az NFH központi szerve útján figyelemmel kíséri a fogyasztói szerződés megkötésénél alkalmazott vagy e célból nyilvánosan megismerhető általános szerződési feltételeket, és szükség esetén a felügyelő útján külön jogszabály szerint eljárást indít ezek érvénytelenségének, illetve tisztességtelenségének megállapítása, valamint a tisztességtelen általános szerződési feltétel alkalmazásától és alkalmazására ajánlásától való eltiltás iránt.¹⁰⁸³

¹⁰⁸² Korábban Fogyasztóvédelmi Felügyelőség

¹⁰⁸³ 225/2007. (VIII. 31.) Korm. rendelet a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóságról 6. §. (3) c) pont

A hatékonyabb fogyasztóvédelem érdekében *növelni* kellene i) – különösen a pénzügyi szférára vonatkozó – ellenrészek hatásfokát, amelyhez több képzett szakértőre és jobb infrastruktúrára volna szükség; valamint ii) a tág értelemben vett fogyasztók aktívabb tájékoztatását. Ehhez a költségvetésben elkülönített összegeket is kell növelni annak érdekében, hogy a hatóságok mellett a fogyasztóvédelmi civil szervezetek is több támogatáshoz jussanak. A *szankciórendszer továbbfejlesztése* is megoldást jelent, a jelenlegi pénzbírság mellett lehet ségként merül fel i) a pályázatokból történő kizárás; ii) a támogatások megvonása; iii) a foglalkozás, tevékenység felfüggesztése, esetleg az attól való eltiltás.¹⁰⁸⁴ Az interneten az *on-line fogyasztóvédelem* egyik kiemelt honlapja a www.panaszfal.hu, amelyen bárki olvashat panaszokat, illetve regisztrációt követően szintén hozzászólhat az egyes topicokhoz.

A Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság mellett a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete és a *Gazdasági Versenyhivatal* is jogosult eljárni a versenyjog szempontjából releváns fogyasztóvédelmi kérdésekben. Íme néhány érdekesebb döntés:

- i. Vj-106/1997. Az igénybevehető hitelre vonatkozó valós tájékoztatás akkor sem ütközik a fogyasztó megtévesztés tilalmába, ha ez nem teljesen részletes;
- ii. Vj-75/1999. A hitelkamat futamidejének elhallgatása alkalmas a fogyasztók megtévesztésére (Wo-La-X Zálogházak Kft);
- iii. Vj-170/1999. Hitel nyújtására vonatkozó reklámban a „fedezet nélküliség” megjelölés olyan lényeges információ, ami hatással lehet a döntésre (Budapest Hitel és Fejlesztési Bank Rt);
- iv. Vj-186/1999. Valamely fogyasztói kölcsön feltételeinek meghatározásában a fogyasztó „szabad döntési” jogára utalni alkalmas a fogyasztó megtévesztésére, mert a kitétel ténylegesen a felek alkuját takarja (CC Credit Rt);
- v. Vj-34/2000. Az igénybevett hitel után járó kamatra és a havi törlesztő részletre vonatkozó pontatlan tájékoztatás alkalmas a fogyasztó megtévesztésére (Raiffeisen Bank Rt);
- vi. Vj-65/2000. A hitelkamat veszteségének hangsúlyozása és egyéb – a hitelt a fogyasztó számára lényegesen terheesebbé tevő – költségek homályban tartása alkalmas a fogyasztó megtévesztésére (Polgári Kereskedelmi Bank Rt és társa).

¹⁰⁸⁴ in NÁSZ Adrienn: *Közpolitikai Ajánlások a döntéshozók számára.* in SZUPER József –szerk.: *A fogyasztóvédelem erősítésének lehetőségei Magyarországon.* Generáció 2020 Közhasznú Egyesület, Budapest, 2008.

VI. Fejezet – AZ ADÓSOK NYILVÁNTARTÁSA

Ez a rész elemezi és bemutatja a magán- és a vállalkozó ember, mint adós helyzetét, megítélését a gazdasági életben és a társadalomban. Rávilágít az adósok kiszolgáltatott helyzetére, egyben közérthető, ugyanakkor szakmai iránymutatást ad a magyar hitelpiaci szereplőknek, álljanak bármelyik oldalon is. Az embert nemcsak jogalannak, szerződés félnek kell tekintenie a jogtudománynak és a jogászoknak, hanem olyannak, akinek van méltósága – érinthetetlen lényege – személyisége, magánszférája, amely egyetemes emberi értéket képvisel az élet minden területén, így a hitelviszonyokban is. A téma szempontjából kiemelkedő jelentőségű a – pénzügyintézetek által szorgalmazott – adólistára vonatkozó szabályozás és az ehhez kapcsolódó adatvédelmi kérdések, amelyet egy rövid történeti és szakmai elemzést bemutató prezentáció tesz színesebbé.

Annak ellenére, hogy nem feltétlenül finanszírozási ügyletek következményeként kerül sor végrehajtásra, a teljesség érdekében szükséges a Magyar Bírósági Végrehajtói Kamara (továbbiakban MBVK) egyes feladatairól szóló 14/2001. (X. 20.) IM rendeletben meghatározott *végrehajtási nyilvántartásokat* is megemlíteni.¹⁰⁸⁵ A rendelet alapján az MBVK két nyilvántartást vezet: i) az önálló bírósági végrehajtók által intézett végrehajtási ügyekről,¹⁰⁸⁶ az adatokat a kamara 15 évig kezeli (1. és 3. §); ii) azokról az adós gazdálkodó szervezetekről, amelyekkel szemben – az önálló vagy megyei bírósági végrehajtók által végzett – végrehajtás eredménytelen volt (4. §).

¹⁰⁸⁵ részletesebben in KAPA Mátyás: *Hitelez védelem a bírósági végrehajtásban*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2006. 161-163. o.

¹⁰⁸⁶ A második világháború előtt is létezett hasonló megoldás Magyarországon. Az 49 000/1930 IM. sz. rendelet szerint nyilvántartás készült a foganatosított eredményes és eredménytelen végrehajtásokról. Ezt a regiszter volt a *veszélykönyv*.

VI.1. AZ ADÓSNYILVÁNTARTÁSOK TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI

Az adósok nyilvántartása régre nyúlik vissza, egyidős a pénz, illetve bankszolgáltatások megjelenésével.

Az ókori Kaldeus Birodalomból már a Kr. e. 2300-ból vannak adataink bankokról, amelyek kölcsönöket nyújtanak. Valószínűleg ebben az időben is figyelemmel kísérték, hogy mely ügyfelek számára érdemes hitelt nyújtani, és kik azok, akik nem teljesítik vállalt köteleiket. Mózes III. könyve szerint az ötvenévenként ismétlődő jubileumi kürtölés évében el kellett engedni a tartozásokat.¹⁰⁸⁷ A görög történelemben találkozunk a legismertebb olyan intézkedéssel, amely átfogó nyilvántartásokat feltételez. Szolon (Σολων), akit Kr. e. 594-ben egy évre korlátlan hatalommal arkhónnak (αρχων) választották, első intézkedései közé tartozott a teherlerázás, szeiszakhteia (σεισαχθεια) bevezetése, amely az adósságoknak egyszerre való teljes eltörlését jelentette.¹⁰⁸⁸ További történelmi utalás adósjegyzékre – a köztársasági Róma idején, Kr. e. 367-ben – C. Licinius Stolo és L. Sextius Lateranus néptribunusok által indítványozott törvények egyik rendelkezése: a de aere alieno, amely kimondta, hogy a már kifizetett kamatot levonják a tőkéből, továbbá a még fennmaradó tőkeadósságot 3 évi egyenlő részletekben kell törleszteni.¹⁰⁸⁹

A középkor szokásait és nyilvántartási rendszerét jól tükrözik a megbélyegzések, ilyen a szégyensapká intézménye is. A hitelező a fizetésképtelen adóst arra kötelezhette, hogy egész életén át zöld sapkát viseljen, ha az adós e nélkül jelent meg valahol, akkor börtönbe vetették.¹⁰⁹⁰

A mai értelemben vett hitelinformációs rendszerek egyébként csak az 1980-as években alakultak ki Nyugat-Európában.¹⁰⁹¹ A hitelélet résztvevői mára már két értelemben, két jelzővel is használják az adóslistát: negatív vagy pozitív, attól függően, hogy csak a nemfizetőket tartják nyilván, vagy mindenkit, akinek adóssága van. Mindkét típus számos gazdasági, illetve jogi – különösen alkotmányos, adatvédelmi és polgári jogi – problémát vet fel.

¹⁰⁸⁷ Ezzel szemben Mózes V. könyvében hét évvel találkozunk. [Deut. 15. 1-3.] A hetedik esztendő végén elengedést mívelj. Ez pedig az elengedésnek módja: Minden kölcsönadó ember engedje el, a mit kölcsönadott az felebarátjának; ne hajtsa be az felebarátján és atyjafián; mert elengedés hirdettetett az Úrért. Az idegenen hajtsd be, de a mid a te atyádfiánál lesz, engedje el néki a te kezed.

¹⁰⁸⁸ Még napjainkban is vitatott, hogy vajon a kereskedelmi- és pénzüzletekre is kiterjedt-e a rendszabály, vagy csupán a földbirtokokat terhelés és a személyes szabadságvesztéssel járó adósságokra vonatkozott-e? In PECZ Vilmos –szerk.: *Ókori Lexikon*. Franklin Társulat, 1902

¹⁰⁸⁹ Ismertebb néven: Leges Liciniae Sextiae; in PECZ Vilmos –szerk.: *Ókori Lexikon*. Franklin Társulat, 1902

¹⁰⁹⁰ Erről szokásról még XVI. századi franciaországi ítéleteket is olvashatunk. In RÁTH-VÉGH István: *Hatalom és Pénz; Gondolat*, 1964

¹⁰⁹¹ Spanyolország (1983), Franciaország (1984, 1989) Belgium (1985), Ausztria (1986), - érdekesség, hogy Németországban már 1934-ben, Olaszországban pedig 1964-ben már ködök központi nyilvántartás.

VI.2. AZ ADÓSLISTA MAGYARORSZÁGON

VI.2.1. Magyarországi fejlődése

A hitelintézetek hagyományosan legtipikusabb aktív tevékenysége a hitelezés és a kölcsönnyújtás, ahol a szerző déskötést alapos vizsgálat, a hitelbírálat elvégzi meg. A két világháború között ezt a bankok az ún. *hitelértesítő levelekkel* oldották meg.¹⁰⁹² Ebben a hitelintézet a leendő adós ügyfeleit tudakolta meg vagyoni viszonyát, megbízhatóságát, üzleti jellemét, hírnevét stb. Ez a megoldást nagyon ésszerű, mert így első kézből, a közvetlen üzleti partnerek adtak átfogó képet a hitelkérelmező gazdasági helyzetéről. Visszaélések ekkor is lehettek, sőt az adott hitelértesítésekhez semmiféle felelősség sem kapcsolódott, de az akkori üzleti morál teljesen más volt, mint ma; a tisztesség sokkal megfoghatóbban jelentkezett a vállalkozások mindennapjaiban. A szakirodalom már akkor is foglalkozott a gyakorlatban egyre nagyobb teret hódító *hiteltudósítással*, a legjelentősebb kérdések a *hiteltudósító irodák* felelőssége, hitelessége, befolyástól mentessége, függetlensége.¹⁰⁹³ Az üzleti élet biztonságát tovább fokozta a hitelbiztosítás.

Értelemszerűen a *szocializmus* évtizedeiben a hitelbírálat mechanizmusa kikopott, ilyen módon hazánkban a rendszerváltozást követően – a még fiatal kétszintű bankrendszerben – még nem volt számottevő szerepe, kialakult gyakorlata és feltételrendszere, így ezek a tényezők is sokban hozzájárultak az akkori krachokhoz és bankkonszolidációkhoz.¹⁰⁹⁴ Sajátos megoldását jelentette a problémának – a mintegy négy évtizedre feledésbe merült intézmény újra alkalmazása – a *hitelbiztosítás*, amikor az ügyfél nem-fizetése esetére megfelelő díj ellenében a biztosítótársaság vállalta a helytállást, ilyen volt az 1980-as években az Állami Biztosító, illetve a 90-es években az ÁB-Generali gyakorlata. E zömmel áruvásárlási konstrukciónál jelentkező módozatnál a vevő kiesésekor a biztosító fizetett, azaz a bank pénzéhez jutott.

A bankcsődök általában a könnyelmű hitelkihelyezések, másik oldalról megközelítve, a fizetni nem képes adósok miatt következnek be; a csalás és más bűncselekmények kivételként jelentkeznek.¹⁰⁹⁵ Az 1990-es években a magyar hitelintézetek – nyugati mintákat átvéve – ezzel párhuzamosan adóslistákat kezdtek készíteni és vezetni, amelyek tartalmát egymás számára is elérhetővé kívánták tenni. Legfontosabb a hitelkihelyezéssel kapcsolatos kockázat mérséklése volt, amely a hitelintézetek közötti hatékony, kölcsönös in-

¹⁰⁹² in SCHACK Béla –szerk.: *Révai Kereskedelmi, Pénzügyi és Ipari Lexikona*; 1930

¹⁰⁹³ in SMOLKA János: *A hitelbiztosítás*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1926. 201-211. o.

¹⁰⁹⁴ Ez annak ellenére következett be, hogy még 2001-ben is a lakosság bankoktól felvett hitelállománya is csupán a GDP 6%-a körül alakult, míg az Európai Unióban 46% volt ez az érték. (KSH)

¹⁰⁹⁵ in KOHN, Mier: *Bank- és pénzügyek, pénzügyi piacok*. Osiris, Budapest 2003. 335.o

formációcserét feltételez a hiteligénylők eladósodottságáról, fizetőképességéről és készségéről. Már akkoriban felmerült a központi nyilvántartás kiépítése, amelynek egységes törvényi háttérrel kellett teremteni, mivel csak így működhet egy ilyen rendszer jogszabályon és hatékonyan.

A kezdeti problémák a személyes adatok védelme és a hitelintézetek közötti megvalósítás mikéntjéről jelentkeztek. Az Alkotmány és az Adatvédelmi törvény szigorú szabályokat állapít meg a személyes adatok védelmével, kezelésével és megismerésével kapcsolatban. Ugyanakkor a hitelintézetek is hivatkoztak az üzleti és banktitok polgári jogi védelmére. Jogszabályi változás, változtatás hiányában mindegyik sérült volna. A bankok, mint adatgazdák – érthető módon – eleinte nem kívánták minden zűrzavaros, nehézkes ügyletet egymás és az emberek előtt nyilvánosságra hozni, mivel ez adott esetben a beléjük vetett bizalmat megingatná, jó hírnevet, hitelüket rontaná.¹⁰⁹⁶ Az érem másik oldala, hogy – mint felhasználók – éppen abban érdekeltek, hogy ez a nyilvántartás minél teljesebb, részletesebb legyen, mivel csak egy megbízható jegyzék nyújt hathatós segítséget a döntéshozatal készítése során. A jogi háttér megteremtése akkoriban még a Pénzügyintézetekről és a pénzügyintézeti tevékenységről szóló 1991. évi LXIX. törvény (Pit.) normaszövegét érintette. A módosítást 1993. októberében fogadta el az Országgyűlés, amelynek következtében 1994. február 15-én, nyolc vezető bank¹⁰⁹⁷ megalapította zártkörű részvénytársaságként a Bankközi Informatika Szolgáltató Rt-t. Végül, 1995. június 28-ával¹⁰⁹⁸, a Bankközi Adós- és Hitelinformációs Rendszer (BAR) megkezdte működését. Egy ilyen központosított nyilvántartás kiépítése a magyar adatgazdák számára – az akkori informatikai ellátottság és fejlettség mellett – kezdetben nagy kihívást jelentett, mivel rengeteg információt kellett gyorsan és pontosan rögzíteni, ugyanakkor biztosítani kellett az egyszerű elérhetőséget, felhasználhatóságot is. Legelőször a központi rendszer (BAR KR) kezdte meg működését, majd a végponti interfész (BAR IR) rendszerek telepítésére is sor került. Ezután kezdődhe-

¹⁰⁹⁶ Ehhez hozzájárul az is, hogy a hitelintézetek közötti információcsere egyenlően oszlik meg. A vezető bankok több szereplővel kerülnek kapcsolatba, ezért több információval is rendelkeznek. Elképzelhető tehát, hogy az egymás közötti verseny miatt, és az információmegosztásból ténylegesen nagyobb vesztesége származik, mint amekkora nyereségre tesz szert azáltal, hogy a kisebb pénzügyintézetek által közrebocsátott adatokat is felhasználja. Erről többek között M. Pagano és T. Japelli írnak: in *Information Sharing in Credit Markets*, *Journal of Finance*, 1993 Dec.

¹⁰⁹⁷ Ez eltérés a nyugat-európai rendszerekhez képest, mert azokat jellemzően a központi bankok alapították és a felügyeleti szervek működtetik. Az alapítók: Budapest Bank, Inter-Európa Bank, Kereskedelmi és Hitelbank, Külkereskedelmi Bank, Magyar Hitelbank, Takarékbank, Országos Takarékpénztár és Kereskedelmi Bank Rt, Postabank. 1995-ben, a tőkeemelés során további négy bank (Commerzbank, Creditanstalt, Magyar Fejlesztési Bank, Mezőbank) és a Füzesabony és Vidéke Takarékszövetkezet csatlakozott a tulajdonosi körhöz. Ennek tükrében is érdemes megfigyelni, hogy egy bő évtized alatt mennyire átalakult a hazai bankrendszer.

¹⁰⁹⁸ E dátum körül vita van az irodalomban: az 1995. június 28. a BISZ ZRt. honlapján szerepel (www.bisz.hu), de www.webbank.hu oldalon az 1994. július 1. található.

tett csak el az adatbázis feltöltése,¹⁰⁹⁹ és fokozatosan a lekérdezés is. Viszonylag rövid idő alatt létrejött a már használható adatmennyiséget tartalmazó adatbázis. A későbbiekben a kisebb pénzügyintézetek, takarékszövetkezetek is csatlakoztak. 1996 közepére már valamennyi akkori hitelpiaci szereplő kapcsolódott a nyilvántartáshoz, s még évvégére teljesnek lehetett tekinteni a vállalkozások hitelszerződéseinek adatbázisát.

A BAR eredetileg kizárólag a vállalkozások adatait tartalmazhatta, ugyanis akkor még a jogszabályi háttér tiltotta a természetes személyek adatainak nyilvántartását, továbbá a kereskedelmi bankok is távolmaradtak ettől az üzletágtól, valójában az OTP uralta ezt a piacot. A hitelpiaci igények viszont a lakossági hitelezéssel kapcsolatban a felmerült hasonló problémák miatt, szorgalmazták a nyilvántartás kiterjesztését a magánszemélyekre is.

Ezzel kapcsolatban azonban nélkülözhetetlen a téma alkotmányos vetületének vizsgálata. Az Alaptörvény 59. §-a kimondja, hogy a személyes adatok védelme az állampolgárok alkotmányos alapjoga és mint ilyen, korlátozása csak akkor egyeztethető össze a jogállamisággal – az Alkotmány rendelkezéseire és az Alkotmány Bíróság joggyakorlatára figyelemmel –, ha

- i. alapvető jog lényeges tartalmát nem érinti;
- ii. más alapvető jog vagy kötelezettség védelme érdekében történik;
- iii. a közérdek indokoltá teszi a jog korlátozását;
- iv. a cél más módon nem érhető el;
- v. a korlátozás a cél elérésére alkalmas.

A negatív adóslista megfelel a fenti követelményeknek, mivel a magyar piacgazdaság és hitelélet így biztonságosabban tud működni. Másfelől a pénzügyintézetek és ügyfeleik érdekei, magántulajdonhoz való joga és védelme is indokoltá teszi, hogy az adatbázisban szereplők további adósságot ne tudjanak felhalmozni, veszélyeztetve a rendes hitelpiaci szereplők helyzetét. Ennek eredményeként a Hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) 1997-es módosítása következtében 1998-tól a rendszer kiegészült azoknak a természetes személy adósoknak adataival, akiknek felhalmozott és szerződésesen nem rendezett adósságállományuk van.¹¹⁰⁰ Ugyanebben az évben tették kötelezővé az egyes meghatározott tevékenységet végző pénzügyi intézmények részére a rendszerhez való csatlakozást. Később – bár a bankokhoz képest korlátozott-

¹⁰⁹⁹ www.bisz.hu

¹¹⁰⁰ A lakossági rendszer érdemi működése ténylegesen csak 1999-től kezdődött.

tabb mértékben¹¹⁰¹ – a Diákhitel Központ is csatlakozott a BAR-hoz, így a külön jogszabályban meghatározott hallgatói hitelszerzésben vállalt fizetési kötelezettségek megszegésére is egységesen ugyanazok a törvényi feltételek vonatkoznak, mint a többi tartozásra.

2003 májusában a Bankközi Informatika Szolgáltató Rt. részvényesei körében történt nagy változás, ugyanis egyszemélyi kizárólagos tulajdonos a GIRO Elszámolásforgalmi Rt. lett. A rendszer legátfogóbb reformjára a 2005. évi CLXXXVIII. törvénnyel módosított Hpt. keretében került sor. A jogszabályváltozás egyik legkiemelkedőbb eleme, hogy a jogalkotó a hitelintézeti tájékoztatási kötelezettséget kiszélesítette. Erre leginkább azért volt szükség, mert az adatvédelmi biztoshoz számos panasz érkezett – főleg a 2003-as „nagy lakáshitel-felvételi láz”¹¹⁰² idején – azzal kapcsolatban, hogy az adósok jelentős hányada csak akkor tudta meg, hogy szerepel az adólistán, amikor egy másik hitelkérelmét erre hivatkozással elutasították. Az ügyfelek továbbá azt is kifogásolták, hogy nem vagy csak nehézkesen tudnak hozzájutni az adatokhoz; téves vagy hibás bekerülésük esetén nem áll rendelkezésükre megfelelő jogorvoslati rendszer. A módosítás szerint a bankok számára kötelező, hogy még a hitelszerzés megkötése előtt írásban tájékoztassák az adóst az esetleges mulasztásának következményeiről, továbbá a későbbi nem-fizetés esetén a listára kerülés előtt harminc nappal jelezni kell az ügyfél számára, hogy mulasztása milyen következményekkel jár. Ezzel párhuzamosan még ebben az évben a rendszert is fejlesztették, aminek eredményeként az új lekérdezési forma keretében a hiteljelentés jobban feldolgozható, áttekinthetőbb formában jeleníti meg az ügyfelek adatait, valamint megoldja a természetes személyek névverzióinak kezelését is.

VI.2.2. A Központi Hitelinformációs Rendszer

A nyilvántartás jelenlegi hivatalos elnevezése, 2006. január 1-től: Központi Hitelinformációs Rendszer (a továbbiakban: KHR). Az alapvető szabályok a Hpt. XX/A. Fejezetében találhatóak. A törvényi definíció szerint KHR egy olyan zárt rendszer adatbázis, amelynek célja, hogy elősegítse és még biztonságosabbá tegye a pénzügyi intézmények üzleti tevékenységét, hitelezési és ügyfélminősítési munkáját, tovább csökkentse megbízható nyilvántartásból származó hiteles – a törvényben meghatározott és taxatív felsorolt – referenciaadatokkal¹¹⁰³ a hitelnyújtás kockázatát. A KHR 2002-ben összesen mintegy

¹¹⁰¹ Hpt. 130/A.§ (5): A KHR-ből a Diákhitel Központ részére - a 130/J. § (4) bekezdésében foglaltakon kívül - referenciaadat nem adható át.

¹¹⁰² A terminológia a www.pszaf.hu oldalon található.

¹¹⁰³ Bármely olyan adat, ideértve a nyilvántartott személyazonosító adatait is, amelyet a központi hitelinformációs rendszert kezelő pénzügyi vállalkozás e törvény alapján kezelhet. (Hpt. 2 melléklet V. fejezet)

155 000 adósnak (ebb 1 80 000 vállalkozási, 75 000 lakossági) körülbelül 1 220 000 (ebb 1 1 100 000 vállalkozási, 120 000 lakossági) mulasztását tartotta nyilván. A havonkénti lekérdések száma meghaladja 27 000-t (7 000 vállalati 20 000 lakossági).¹¹⁰⁴ 2006 végére a magánszemélyek száma már meghaladta a 370 000-t, a lakossági mulasztásoké pedig az 550 000-t. A társaság MSZ EN ISO 9001:2001-es szabvány szerinti min ségírányítási rendszert m ködtet. Az adatbázissal jelenleg több mint 400 hazai pénzügyi intézmény áll kapcsolatban.¹¹⁰⁵

8. táblázat - A KHR résztvevői 2006-ban és 2008-ban

Pénzügyi forma	2006.01.01	2008.08.01
Bankok	29	31
Szakosított hitelintézetek	7	8
Takarékszövetkezetek	167	168
Hitelszövetkezetek	5	5
Pénzügyi vállalkozások	212	262
Összesen	420	474

A PSzÁF honlapja <http://www.pszaf.hu> alapján

A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének engedélye alapján a kizárólagos üzemeltet a Bankközi Informatika Szolgáltató Központi Hitelinformációs Zrt. (BISz ZRt.),¹¹⁰⁶ amely megfelel a Hpt-ben megállapított feltételeknek.¹¹⁰⁷ A rendszer nukleusza a BISz Zrt. székhelyén elhelyezett központi egység, amelyhez az adatgazdánál, mint adatbevitel, illetve a felhasználónál elhelyezett interface teremti meg az összeköttetés lehet ségét. Az interface-t a BISz Zrt. építi ki, és a használatára betanítja a jogosultakat, kötelezetteket. A központhoz csak meghatározott kommunikációs csatornán, megfelelő jelszó segítségével lehet kapcsolódni, kiiktatva az interneten keresztüli adatforgalommal kapcsolatos problémákat, veszélyeket. Garanciális szabályok, hogy a KHR valamennyi hozzá kapcsolódó hitelintézet részére egyforma feltételekkel m ködik, kizárólag általuk átadott referenciaadatot vehet át, és kizárólag általa kezelt referenciaadatot adhat át a referenciaadat-szolgáltatóknak, továbbá, hogy mindenegyes adatátadás és adatlekérés tartalmáról, időpontjáról és tényéről az adatszolgáltatók és a BISz ZRt. is nyilvántartást vezet. A bevitt adatokat csak az adatgazdák módosíthatják, meghatározott szabályok betartásával. A

¹¹⁰⁴ in ÁRVAI-DÁVID-VINCZE: *Hitelinformációs rendszerek*. in Hitelintézeti szemle, 2002/5.

¹¹⁰⁵ A KHR felhasználója lehet minden olyan pénzügyi intézmény, amelynek csatlakozását a PSzÁF engedélyezi, és amely Együtműködési Szerződést köt a BISz ZRt-vel. A résztvevők köre nagyon sokszínű: bankok, szakosított hitelintézetek, takaré- és hitelszövetkezetek, faktoráló és lízingscégek, befektetési társaságok és más pénzügyi vállalkozások.

¹¹⁰⁶ Székhelye: 1205 Budapest, Mártonffy u. 25-27., honlap: www.bisz.hu

¹¹⁰⁷ lásd Hpt. 130/B.§

tárolt információt, szintén szigorú rendelkezések szerint kiszolgáltatják a lekérdező felhasználóknak. Valójában a rendszerhez csatlakozott hitel- és pénzügyi szereplők egyidejűleg adatgazdák és felhasználók is. Azonban e két fogalomkör nem fedti teljes mértékben egymást, ugyanis a szervezetek egy része olyan ügyletekkel foglalkozik, amelyeket nem kell a KHR-ben nyilvántartani, amelyek leginkább csak referenciaelemként kapcsolódnak a rendszerbe. Másik oldalon találhatóak azok, akik csak néhány vállalkozással állnak üzleti kapcsolatban, így a szerződés kötést és az adatszolgáltatást követően lekérdezésre aligha kerül sor.

A nyilvántartónak további kötelezettsége, hogy felelősséggel tartozik az adatok teljeskörű és naprakész nyilvántartásáért, az adatbázis teljességéért és folyamatos fenntartásáért. Ebből a felsorolásból azonban nem következik a valóságosság és pontosság követelménye, ami egy megbízható rendszer egyik alapvető elemének kellene lennie. A valóságnak való megfelelés hiánya még megmagyarázható a család módjára eljáró adósokkal, de ebben az esetben is bizonyos tényeket (pl. közokiratokat és tartalmukat) az ellenkező bizonyításáig valósnak kell elfogadni. Tehát az adatok valódiságáért, megbízhatóságáért a BISZ ZRt. nem felel, ami megkérdőjelezheti az egész rendszer létjogosultságát. A naprakész állapot biztosításának kötelezettsége az adatgazdát terheli, aki minden változást köteles 5 munkanapon belül bevinni a rendszerbe. A referenciaadatokat öt évig kezelik, ezt követően a BISZ Rt. véglegesen és vissza nem állítható módon törli. Ezzel kapcsolatban 2005-ben az adatvédelmi biztos tudomására jutott,¹¹⁰⁸ hogy a KHR-ben a törvényes öt évet követően újabb öt évre archív állományba kerülnek az adatok oly módon, hogy azok a hiteladat-szolgáltatók számára nem láthatók, de a bíróság, ügyészség esetleges írásbeli megkereséseire bizonyítási célból még elhívhatók és kiadhatók. Az ombudsman felszólította a BISZ Zrt-t, hogy egyrészt a tervezett adatkezelést tekintsen el, másrészt a jogellenes adatkezelést szüntesse meg. Az adatkezelő végül elfogadva az álláspontot megtette a szükséges intézkedéseket. Érdemes felhívni arra a figyelmet, hogy ez az elbírolt törvényes öt éves időtartam akkor kezdődik, amikor az adós rendezési tartozását, illetve a szerződés vagy a követelések sorba állítása megszűnik, továbbá amikor visszaélés, bűncselekmény miatt átadják az adatokat.

A legfontosabb, hogy a KHR-ből a teljesítéstől számított öt éven belül utólagos jogkövet magatartással, szerződés szerinti teljesítéssel sem lehet kikerülni. Ebből a szempontból megkülönböztetünk passzív és aktív adóslistásokat;¹¹⁰⁹ az elbíroltak azok, akik már ren-

¹¹⁰⁸ in Adatvédelmi biztos éves jelentése, 2005. Ügyszám: 1653/K/2005

¹¹⁰⁹ A terminológiai megkülönböztetés a www.bankweb.hu oldalról származik.

dezték a tartozást, az utóbbiak pedig nem. Természetesen későbbi hitelfelvétel esetén a bankok a hitelbírálat során ezt is figyelembe veszik, mivel a negatív listára való felkerülés önmagában még nem jelenti a hitelkérelem automatikus elutasítását, mert a hiteligénylésről a hitelintézet mindig saját, belső mérlegelési szempontjai alapján dönt. Értelemszerűen ezek a hitelkonstrukciók már nem olyan kedvezőek, mint amelyekkel a médiában találkozhat az ember. A listások az újabb hitelfelvételnél több lehetőség közül választhatnak: közeli hozzátartozójuk szerzik, újabb biztosítékot tudnak adni (különösen ingatlan), drága osztrák hitelek vagy magánhitelek (tipikusan uzsorások) lépnek be. Az osztrák hitel a probléma megoldásának legismertebb módja, azonban óvatosan és körültekintően kell eljárni a külföldi szerződési elemekkel kapcsolatban, ezért az első két megoldás tekinthető a leginkább ajánlottaknak.

A Központi Hitelinformációs Rendszer három részből áll:

- i. az adatszolgáltatók adatai;
- ii. természetes személyek adatai;
- iii. vállalkozások adatai.

Értelemszerűen ez utóbbi kettő alrendszer alkotja az adóslistát. Az adatszolgáltatók nyilvántartása azért fontos, mert a KHR csak a rendszerben szereplőket kérhet, csak nekik közölhet referenciaadatot. A listára kerülés törvényi szabályai eltérnek a magánszemélyek és a vállalkozások tekintetében. Abban egységes, hogy az adósságnak kizárólag következő ügylet típusokhoz kell kapcsolódnia: hitel¹¹¹⁰, pénzkölcsön; pénzügyi lízing; készpénzhelyettesítő fizetési eszköz; kezesség, bankgarancia-vállalás. Természetes személy adósságmiatti listára vétele – márpedig egy adóslista esetén ezt kell tipikus esetnek tekinteni – csak akkor történhet, ha megfelel egy együttes feltételrendszernek: több mint 90 napon keresztül, legalább a kezdő időpontban érvényes minimálbért kitevő összeggel és folyamatosan késlekedjen. Ez a határidő elegendő egy tartozás kiegyenlítésre, azonban az összeg viszonylag alacsony, tekintettel arra, hogy a minimálbér jelenlegi, 2008. január 1-től érvényes értéke is csak 69 000 Ft/hó. Egy lejárt hiteladósságnak ugyanis egyéb terhei is vannak, a tartozást növeli: késedelmi kamat, banki eljárás, végrehajtás költségei, továbbá záloggal biztosított ügylet esetében fennáll a zálogtárgy (sok esetben tipikusan ingatlan) elvesztésének lehetősége is. Tehát kisebb figyelmetlenség vagy akadályoztatás esetén a hitelfelvevő könnyen az adóslistán találhatja magát. A többi esetben büntetőeljárás elkövetésével vagy egyéb csalárd magatartással függ össze: valótlan adatok közlése; hamis, hamisított

¹¹¹⁰ Bank- és áruhitel egyaránt.

okiratok használata; visszaélés készpénz-helyettesítéssel fizetési eszközzel. Természetes személyeknél ezeket a feltételeket az egyes jogviszonyoként külön kell figyelembe venni.

Vállalkozásokat nyilvántartó alrendszer teljes körű,¹¹¹¹ és három részből áll. Az első rész – ez még nem negatív adóslista – mindegyik hitelfelvető bekerül, függetlenül attól, hogy jogi személy-e vagy sem, illetve mekkora összeg a megkötött hitelszerződés. A valódi adóslista azokat tartalmazza, akiknek bankszámlájával szemben – fedezethiány miatt – harminc napot meghaladó időszak alatt, megszakítás nélkül, egymillió forintnál nagyobb összeg sorba állított követelést tartanak nyilván. A magyar gazdaság sajátos szerkezetére tekintettel, azaz, hogy a kis- közép- vállalkozások száma igen magas, megkövethető az a megítélés, hogy így az üzleti szférára sokkal enyhébb szabályok vonatkoznak, hiszen e cégek számottevő részénél az éves forgalom mozog ezen összeg körül. A KHR-be kerülés harmadik lehetősége viszont szigorúbb, mivel nem büntetőeljárás elkövetéséhez, vagy csalárd magatartáshoz kapcsolódik, elegendő, ha a vállalkozás a készpénzhelyettesítéssel fizetési eszköz elfogadására irányuló szerződésben vállalt kötelezettségét megszegi, és emiatt a hitelintézet felmondja vagy felfüggeszti a megállapodást. Tulajdonképpen ebben az esetben a bank dönti el, hogy az illető cég adóslistára kerül-e vagy sem, ugyanis az előbbi két szankción kívül más lehetőség is választható, pl. elállás.

VI.2.3. Ügyfél- és adatvédelem

A törvényben az ügyfélvédelem egyik oldala az írásban történő tájékoztatás jogát és kötelezettségét jelenti. A két ügyfélkört itt is megkülönböztetik. Természetes személy esetén nehézkes és a gyakorlatot feleslegesen bonyolító szabályozás, hogy az ügylet megkötésének kezdeményezését és a szerződés megkötését megelőzően mászt kell ismertetni az ügyféllel. Egyszerűbb lenne, ha az első esetben már kiokítanák a leendő szerződésfelet. A további szabályok viszont garanciális jelentéssel bírnak. A KHR-be kerülés előtt harminc nappal tájékoztatni kell az ügyfelet arról, hogy adóssága kimeríti a fenti feltételeket. Mivel nincs rendelkezés, így a bankok eldönthetik, hogy azt a bizonyos kilencven napot hosszabbítják-e meg, vagy már hatvan nap után kiküldhetik ezt a levél, hogy harminc nap múlva adóslistára teszik az ügyfelet. A törvény abban viszont már egyértelmű, hogy a hitelintézetnek a referenciaadat átadását követően legfeljebb nyolc napon belül, annak megtörténtéről tájékoztatni kell az adóslistát. A vállalkozásokra egyszerűbb szabályok vonatko-

¹¹¹¹ A lakossági és vállalkozási alrendszer között ez az alapvető különbség, a természetes személyek esetében csak már kialakult rendezetlen adósságot tartják nyilván, míg a vállalkozások tekintetében minden egyes szerződés bekerül a KHR-be.

nak: szerződéskötés előtt kell ismertetni a listára kerülés feltételeit. Az viszont aggályosnak minősül, hogy a KHR-be való tényleges bekerülés előtt vagy után, erről semmiféle felvilágosítást nem kell adni. Ezt követően közös szabályok találhatók. Bárki, bármely hitelintézetnél jogosult arra, hogy információt kapjon arról, hogy milyen adatai szerepelnek a KHR-ben, és ezen adatait mely bank adta át. Ennek az eljárásnak az ideje kilenc napnál nem lehet hosszabb¹¹¹². Ez az úgynevezett ügyféltudakozvány évente egy ízben díjtalan, a további adatlekérésért költségtérítést kell fizetni. A törvény kógens szabálya szerint a hitelintézet számára a KHR-nek nyújtott, illetve az onnan származó adatszolgáltatás nem jelenti a banktitok sérelmét.

Az ügyfélvédelem másik nagy területe a jogorvoslathoz való jog biztosítása, továbbá az ehhez kapcsolódó eljárási szabályok rögzítése. Ennélfogva az ügyfeleknek joguk van ahhoz, hogy amennyiben az adatok hibásak vagy jogellenesen kezelik azokat, kifogást emelhessenek. Ennek eredményeként vagy helyesbítik a nyilvántartást, vagy törlik a bejegyzést, de szélsőséges esetben a meg-nem-változtatás is elképzelhető. A hitelintézet, illetőleg a BISz ZRt. köteles a kifogást annak kézhezvételét követően tizenöt napon belül kivizsgálni, és a vizsgálat eredményéről a nyilvántartottat írásban, kézbesítési bizonyítvánnyal feladott irat formájában haladéktalanul, de legkésőbb két munkanapon belül a nyilvántartottat tájékoztatni, és a megfelelő intézkedéseket (kijavítás, törlés, érdekelt hitelintézetek értesítése) megtenni. Amennyiben az ügyfelet nem, vagy nem megfelelően tájékoztatták, továbbá, ha a kifogásra számára nem megfelelő választ kap – a tájékoztatástól számított harminc napos jogvesztéshatáridőn belül, a lakóhelye szerinti helyi bíróságon – a hitelintézet és a BISz ZRt. ellen keresetet indíthat a jogsérelem orvoslása, a referenciaadatok átadása, kezelése, helyesbítése vagy törlése érdekében. Amennyiben a hiteladat-per megindul, akkor a már meglévő információk, adatok mellett ezt is nyilván kell tartani a KHR-ben. Fontos ügyfélvédelmi rendelkezés, hogy a bankot, illetőleg a KHR-t kezelő pénzügyi vállalkozást terheli annak bizonyítása, hogy a referenciaadat átadásának, illetve KHR-ben történő kezelésének a törvényben meghatározott feltételei fennálltak. A per során a bíróság elrendelheti az adatok kezelésének felfüggesztését, de az ítéletet követően, annak jogerőre emelkedésig azokat nem lehet kezelni. A referenciaadat módosítására vagy törlésére vonatkozó jogerős határozatot a PSZÁF-nak is meg kell küldeni.

¹¹¹² A hitelintézet a tájékoztatás iránti kérelmet a BISz ZRt-nak haladéktalanul, de legkésőbb két munkanapon belül továbbítja, amely öt napon belül a kért adatokat zárt módon megküldi a banknak, amely azt, a kézhezvételt követően ugyancsak zárt módon, kézbesítési bizonyítvánnyal feladott irat formájában haladéktalanul, de legkésőbb két munkanapon belül eljuttatja a kérelmezőnek.

A hitelintézetek az adatokkal kapcsolatos törvényi rendelkezéseket szerették volna nagyon szűken csak a referenciaadatokra szorítkozóan értelmezni, kibújva így például a hitelbírálat indokolása alól. Azonban a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (Avtv.) értelmében a szakaszai szerint nem csak az adatok, de az ebből levonható, az érintettre vonatkozó következtetés is személyes adatnak minősül. Így az Avtv. 12. §-a szerint erről, tehát a hitel odaítélésének vagy megtagadásának okairól is kötelező tájékoztatást adni.¹¹¹³ A hitelképesség, illetve hitelképtelenség indokolása a bankok szerint sérti a számukra is biztosított üzleti titok védelmét, mivel így megismerhetővé válhat belső minősítési módszerük. Az Avtv. rendelkezéseit egyes hitelintézetek úgy próbálták meg kikerülni, hogy az általános szerződési feltételek vagy az ügyfelek által aláírt igénylőlap pontjai között szerepelt egy olyan kitétel, amely szerint a bank hitelbírálati döntését nem indokolja, és az adós a bírálat szempontjait, illetve annak eredményét nem kifogásolhatja. Természetesen ez jogellenes, hiszen egy törvényi közenszabályt nem lehet adhézión szerződéssel kikerülni. Ezt az adatvédelmi biztos 1999. december 22-i ajánlása, továbbá később, 2002-ben a PSZÁF elnökével folytatott konzultáció, és még egy 2005-ös ügy is megerősíti. Amennyiben a hitelintézet e fenti kötelezettségének nem tesz eleget, ezeket az ajánlásokat figyelembe véve és az Avtv. 17. §-ra hivatkozva szintén joga van az állampolgárnak bírósághoz fordulnia.¹¹¹⁴

Személyes adatok azonban más módon is szerepelhetnek egy hitelbírálat során. Számos banknál előfordul, hogy a kezelhető referenciaadatok mellett egyéb személyes információkról is tudakozódnak: egészségi adatok, jövedelmi viszonyok, munkabér, ingatlan esetében fényképek stb. Amennyiben az ügyfél ezek kezeléséhez, megismeréséhez hozzájárul, akkor nem sérülnek alkotmányos jogai, de figyelemmel a mai hiteléleti viszonyokra, ezek általános gyakorlattá váltak. Bizonyos esetekben külön jogszabály tartalmaz kötelező elírásokat. A jelzáloghitelek esetében alkalmazandó módszertani elvekről külön rendelkezik a 25/1997. (VIII. 1.) PM rendelet, így 4. számú mellékletének 2. c) 5. alpontja szerint a szakvélemény kötelező jelleggel tartalmazza az ingatlan állapotát és értékét bemutató fényképeket. Az adatvédelmi biztoshoz ezzel kapcsolatban is számos panasz érkezett, mivel ezek a felvételek személyes adatokra utaló részleteket tartalmazhatnak. Az ombudsman 2004-ben a pénzügyminiszterhez fordult, aki az ismételt megkeresésre adott válaszában

¹¹¹³ Avtv. 12. § (1) Az érintett kérelmére az adatkezelő tájékoztatást ad az általa kezelt, illetve az általa megbízott feldolgozó által feldolgozott adatairól, az adatkezelés céljáról, jogalapjáról, időtartamáról, az adatfeldolgozó nevéről, címéről (székhelyéről) és az adatkezeléssel összefüggő tevékenységéről, továbbá arról, hogy kik és milyen célból kapják vagy kapták meg az adatokat.

¹¹¹⁴ Avtv. 17. § (1) Az érintett a jogainak megsértése esetén, valamint a 16/A. § (4) bekezdésében meghatározott személy, az adatkezelő ellen bírósághoz fordulhat. A bíróság az ügyben soron kívül jár el.

közölte, hogy a megkeresést továbbította a Magyar Bankszövetséghez, onnan valamennyi érintett hitelintézetnek azzal a felszólítással, hogy törekedjenek az ajánlásban foglaltak szerint eljárni, továbbá egyetért az adatvédelmi biztos állásfoglalásával. A Bankszövetség még azt is kiemelte, hogy egy ingatlanról készített fotó abban az esetben is személyes adatnak minősülhet, ha az nem tartalmaz a tulajdonos személyére utaló használati tárgyakat.

Magyarországon a KHR mellett – Európa legtöbb országához hasonlóan¹¹¹⁵ – ún. magán credit büro is működik. 1998-ban alakult meg a Girodat Rt., amelyet 2003-ban végelszámoltak. Tevékenységét 2004 januárjától a Giro Zrt. keretében működő GIRinfo folytatja. Működése megkezdésekor az alapítók egy, a magánszemélyek adatait tartalmazó pozitív listás hitelinformációs rendszer kiépítését tervezték a német SCHUFA minta alapján. Ez a törvényi korlátok miatt azonban még ma sem lehetséges. A credit büro nem rendelkezik önálló adatbázissal, mint a KHR, a szereplők egymás nyilvántartásaiból egy közös keresésszoftveren keresztül jutnak hozzá a szükséges információkhoz. Emellett számos más – tagok által is használható – adatbázishoz van hozzáférési jogosultsága: személyazonosító igazolvány-, útlevelel-, vezetői engedély, lakcím nyilvántartás; arckép és aláírás adatbázis; cégnyilvántartás, zálogszerződés nyilvántartás. A céghez a hitelintézetek önkéntes alapon csatlakozhatnak, de mivel a KHR-hez kötelező és az a vállalkozásokról is vezető nyilvántartást – e két elnyelének köszönhetően az sokkal szélesebb körű –, a GIRinfo kevés pénzügyi intézménnyel áll kapcsolatban. E tekintetben az elkövetkező egy-két évben sem várható változás, figyelemmel arra, hogy ilyen adatbázishoz való kapcsolódás rendkívül költség- és munkaigényes, továbbá a meglévő hozzá képest aligha tud többletszolgáltatást nyújtani. Emellett a BISz ZRt. adószámítási rendszert is kialakított.¹¹¹⁶ Vállalkozás / Személyi BAR Index, amely 0-9 között osztályozza kockázati tényező alapján az ügyfeleket. Az 1-es a legrosszabb, az 5-ös az átmeneti kockázatú, a 9-es a legjobb szerződésfelet jelzi, a 0 pedig ha semmilyen adat nem áll rendelkezésre. Értelemszerűen a Személyi BAR Index, mivel csak negatív információkat tartalmaz, 1-től 5-ig terjed. A tapasztalat azt mu-

¹¹¹⁵ Németországban ilyen a Bundes-SCHUFA és a Creditreform Experian GmbH; Nagy-Britanniában az Equifax és Experian. A világ legjelentősebb hitelinformációs cége a CRIF Group, amelyet 1989-ben alapítottak Olaszországban és mára számos országban jelen van (Anglia, USA, Németország, Ausztria, Csehország, Mexikó, Kanada, Hollandia, Dánia).

¹¹¹⁶ A hitelpontozásnak (*scoring*) az amerikai gazdasági életben régóta kialakult gyakorlata van, csak egy bizonyos küszöb elérése fölött kap az ügyfél hitelt. Bővebben in KOHN, Meir: *Bank- és pénzügyek, pénzügyi piacok*. Osiris, Budapest, 2003.

tatja, hogy a bankok nem használják ezt az ügyfélmin sítési szolgáltatást, inkább bels módszereik alapján mérlegelnek.¹¹¹⁷

¹¹¹⁷ in *Háttéranyag a lakossági hitelinformációs rendszerekr l.* PSzÁF, Budapest, 2006.

VI.3. ADÓSLISTÁK AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Magyarország 2004-es uniós csatlakozása óta szinte minden hazai jogi kérdés EU-s dimenzióban is jelentkezik. Így van ez a magyar adóslistával is, mivel az Európai Unióban valamennyi ország rendelkezik egy vagy több olyan szervezettel, amely hitelreferencia, hitelinformációs szolgáltatást nyújt. A négy alapszabadság következtében, továbbá a hitelpiacok integrálódásával felmerült az igény egy egységes európai uniós hitelnyilvántartó rendszer kialakítására. Jelenlegi legnagyobb akadálya, hogy a tagállamokban jelenleg eltérések mutatkoznak a feltételekkel szemben is: kötelező / önkéntes, pozitív / negatív lista, állami alapítás / piaci alapon szerveződés, küszöbértékek megjelenése. Akár néhány ország vizsgálatát követően is megállapítható, hogy a résztvevők köre mennyire nagy változatosságot mutat.

9. táblázat - Néhány EU-tagállam hitelreferencia-rendszer résztvevői

Ország	Résztvevő intézményi kör
Ausztria	Nemzeti pénzügyi intézmények, biztosítók, lízing és faktoring cégek, valamint ezek külföldi leányvállalatai
Belgium	Nemzeti hitelintézetek és külföldi leányvállalataik
Franciaország	Nemzeti hitelintézetek és külföldi fiókinvézetek, lízing és faktoring cégek
Németország	Nemzeti hitelintézetek és külföldi leányvállalataik, nemzeti biztosító társaságok
Olaszország	Nemzeti hitelintézetek és külföldi leányvállalataik, külföldi bankok olaszországi fiókinvézményei
Portugália	Nemzeti hitelintézetek, külföldi bankok portugáliai fiókinvézményei, lízing, faktoring cégek és hitelkártya-társaságok
Spanyolország	Nemzeti hitelintézetek, külföldi bankok spanyolországi fiókinvézményei, lízing és faktoring cégek

Forrás: ÁRVAI-DÁVID-VINCZE: *Hitelinformációs rendszerek*. in *Hitelintézeti szemle*, 2002/5. szám

Jelenleg csak a *magán credit bírók* tudtak létrehozni egymással *határokon átnyúló szövetséget*: Fogyasztói Hitel Információ Szolgáltatók Szövetsége (*The European Association of Consumer Credit Information Suppliers*, ACCIS) név alatt. Természetesen az Európai Uniónak célja, hogy a 87/102/EGK fogyasztói hitel irányelv átdolgozása során biztosítsa, hogy az egyik tagállam hitelezőjének ugyanolyan feltételekkel legyen hozzáférési lehetősége egy másik tagországban működő hitelinformációs rendszerhez, mint a saját országában. Mint az ehhez hasonló közelítések támogatásával kapcsolatban tapasztalható, továbbá a tagállamok közösségi jogközelítő magatartását is figyelembe véve, ez még sokat vár magára. Ennek ellenére valószínű, hogy középtávon kidolgozásra kerül az egységes

uniós nyilvántartó rendszer, az üzleti élet ezt egyértelműen ki fogja kényszeríteni a tagországok magánszemélyei és vállalkozásai vándorlásának erősödésével. Már most is működnek sikeresen referencianyújtó független intézmények, akik külföldi pénzintézetek megkeresésére megbízható üzleti információkat nyújtanak a potenciális hitelfelvevők hitelképességük érdekében nem hajlandók korrupcióra.

VI.4. GONDOLATOK A POZITÍV LISTÁRÓL

Az adóslisták másik típusa a pozitív lista, amely a hitelfelvevő teljes hiteltörténetét tartalmazza, részletes képet mutatva egy adott személy hitelképességéről; fizetési szokásairól, hajlandóságáról, képességéről és készségéről. A nemzetközi gyakorlatot figyelembe véve ez tekinthető jellemzőnek (pl. Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Németország, Lengyelország, Olaszország), de számos ország használ kizárólag negatív listát (pl. Portugália, Franciaország, Finnország, Ausztrália). Egyes szerzők szerint a negatív listának az a hátránya a pozitívhoz képest, hogy az elbíráló csak problémás ügyleteket tartja nyilván, így magasabb vissza-nemfizetési arányt eredményez, emiatt a listán szereplők hitelkérelmének elfogadási aránya is alacsonyabb. A pozitív lista további előnye, hogy nemcsak a fizetések szerepelnek, hanem olyan események is, mint például amikor az ügyfél a hitelbírálat során volt rosszhiszemű, csalárd, és ezért nem kötött vele szerződést a bank. Ha egy személy teljes hiteltörténetét ismerjük, akkor az is kiderül, hogy általában milyen pénzügyi habitussal rendelkezik, vagyoni viszonyaihoz képest mennyire adósodott el, illetve még mekkora terhet képes vállalni. Általánosságban a fizetőképességgel kapcsolatban elmondható, hogy az, aki mindig határidőben teljesít és nincs nagy adósságállománya, az kisebb vissza-nemfizetési kockázatot jelent, tehát ilyen ügyfél tekintetében érdemes kedvezőbb (b)en elbírálni a hitelkérelmet.¹¹¹⁸ Természetes személyek esetében a teljes hiteltörténet ismerete azért lehet fontos, mert a magánszemélyeknek eladósodottságukról nem kell hivatalos nyilván tartást, beszámolót készíteniük.

A magyarországi hitelinformációs életbe idővel időre visszatér a pozitív adóslista kiépítésnek gondolata. Amikor 1998-ban a magánszemélyeket nyilvántartó adatbázis megkezdte működését, a lakossági hitelezés még nem volt olyan mértékű, hogy meggyőzően indokolni lehessen egy átfogó hiteltörténetet tartalmazó rendszer létjogosultságát. 2002-ben a Magyar Nemzeti Bank és a Bankszövetség közösen tettek javaslatot a rendszer teljes körűvételére a Pénzügyminisztériumnak. Az egyeztetések és tárgyalások a minisztérium, a PSZÁF, az MNB és az ombudsman között azóta is tartanak. Fontos megemlíteni, hogy a Felügyelet csupán 2006 augusztusától helyezkedett arra az álláspontra, hogy szorgalmazza a Hpt-nek ezirányú módosítását.

¹¹¹⁸ Erről a témáról számos tanulmány született, a legjelentősebb az USA-beli J. BARRON és M. STATEN: The Value of Comprehensive Credit Reports: Lessons from the U. S. Experience, 2000 Draft munkája. Szerintük az ott működő és felelősen kezelt teljeskörű credit büro rendszer kimagasló szerepet játszik – az elmúlt évtizedben tapasztalható – pénzügyi szolgáltatások jelentékeny mértékű fejlődésében.

A hazai pozitív lista kialakítása két dimenzióból vizsgálható: egyrészt információtechnológiai kérdések, másrészt jogi szempontok alapján. A technikai kérdés úgy vetődik fel, hogy a meglévőt fejlesszük, vagy egy újat alakítsunk ki? Első esetben a lengyel szisztema átültetése lenne a legkézenfekvőbb, míg a második esetben Németország lehet a követendő példa. Még a jelenlegi KHR átalakítása is legkevesebb kilenc hónapot venne igénybe.¹¹¹⁹ Tekintettel a Girodat hitelinformációs helyzetére, a magán credit büro továbbfejlesztése fel sem merül. A legnagyobb problémát a hirtelen megnövekedett adatállomány kezelése jelentené. A jelenlegi több mint 400 000-es ügyfélszám pillanatok alatt meghaladná akár a 2-3 milliót. Ekkora adatbázist a KHR jelenlegi használatában lévő, természetes azonosítók alapján (név, születési dátum, anyja neve) csak nehézkesen lehetne módosítani, tehát mindenki számára újat kellene generálni. Egyes szerzők a személyi számat tartják kézenfekvő megoldásnak, és sajnálatukat fejezik ki, hogy a BISz. ZRt. nem kapott jogosultságot a közhiteles azonosító kezelésére. A személyi számat nem kellene a hitelinformációs rendszerrel semmilyen összefüggésbe hozni, egyfelől a mindennapi életben egyre ritkábban játszik szerepet, továbbá ismételten felmerül az eltérő funkciójú rendszerek könnyebb összekapcsolhatósága, mint aggályos kérdés, harmadsorban sokakban idézné a szocialista államberendezkedést, ami nehezen fér meg egy kétszintű, modern bankrendszerrel. Érezhetjük tehát, hogy a jogi szempontú témák a technikaiaknál összetettebbek. Felvetődik továbbá, hogy a nyilvántartásba mikortól szerepeljenek az adósok és az ügyletek. Természetesen ez csak a jövőre vonatkozóan lehetséges, tehát csak azok a szerződések kerülhetnének fel, amelyeket a pozitív adólista bevezetését követően kötöttek. Ebből következik, hogy a rendszer csak 3-4 év után lehet használható mennyiségű információval feltöltve. A kép teljességéhez hozzátartozik, hogy a Diákhitel Központ KHR-hez történt csatlakozása miatt ez automatikusan rengeteg – főiskolát, egyetemet kezdő és diákhitelt felvevő – fiatal listára kerülését is jelentené. A nyilvántartott adatok körének meghatározása is kérdéses. Sokan gondolják, hogy a fizetőképesség megítélésében ne csak hitelinformációk szerepeljenek, hanem a jövedelemmel és vagyonnal kapcsolatos kötelezettségvállalások, közüzemi befizetések stb. adatok is.

A másik kérdés az adatvédelemhez kapcsolódik. Ahhoz, hogy a KHR az ügyfelekről minden adatot kezelhessen, törvénymódosítás szükséges. Egyelőre azonban sem a törvény-

¹¹¹⁹ Lengyel üzemetelték számolták ki, amellet, hogy felajánlották rendszerük átalakított átadását. In ÁRVAI-DÁVID-VINCZE: Hitelinformációs rendszerek; Hitelintézeti szemle, 2002/5.

alkotó, sem az adatvédelmi biztos nem szorgalmazza a pozitív lista bevezetését,¹¹²⁰ mivel a fentebb már ismertetett, az alapjogok korlátozásával kapcsolatos együttes feltételrendszer nem teszi megnyugtatóan indokolttá ilyen átfogó nyilvántartás kiépítését. Sok helyen olvasható, hogy az adatbázis kiterjesztése hosszútávon költségmegtakarítást jelentene a hitelintézetek számára, mivel olcsóbbá válna az adminisztráció, ugyanis egy központot használna mindenki. A teljesebb hiteljelentés javítaná a hitelbírálat minőségét, a pénzkihelyezés kockázatát, így a hitelezési veszteséget is csökkentené, ami az elbírálással együtt a hitelek kínálati kamatát mérsékelné, így még inkább stabilizálná a hitelpiacot. Ez azonban csak feltételezés, nincs olyan egyértelmű és megfelelő számítási módszer, amely kétségtelenül alátámasztaná. Valóban, az Európai Unióban olcsóbbak a hitelek, mint Magyarországon, de meglehetősen naiv dolog ezt a pozitív listákra visszavezetni,¹¹²¹ mivel vannak olyan makrogazdasági eszközök és jelenségek (jegybanki alapkamat, tisztes alakulása, árfolyamváltozás, infláció stb.), amelyek számszerűsíthetetlenül gyakorolnak befolyást a hitelkamatok alakulására. Tehát – figyelemmel a szerződéses tényezőkre, sok esetben (millió nagyságrend) – az adatbázis cél nélküli, készletezett adatgyűjtés lenne.

Az adósok amúgy is kiszolgáltatott helyzetben vannak a hitelintézetekkel szemben. Az adatvédelmi biztoshoz rengeteg panasz érkezik,¹¹²² amelyek banki túlkapásokra, jogellenes adatkezelésekre világítanak rá. Az adósokról egyébként nem indokolt még árnyaltabb képet kapniuk a hitelezőknek, mivel a legtöbb esetben csak a fedezet mellett nyújtanak kölcsönt, így a Ptk-ban szereplő szerződés biztosító mellékkötelezettségek sokszínűsége elég biztonságot nyújt a nem-fizetés esetére is. A gazdasági szakemberek egy része úgy gondolja, hogy a pozitív lista az ügyfeleknek kedvezne, mert a jól informáltság eredményeként erősödne a bankok közötti verseny, sokkal adócentrikusabb, adósbarátabb szerződési feltételeket dolgoznának ki. Mások a becsület és jó hírnév védelmét emelik ki, állítva, hogy a listán való szereplésre és elért indexpontra hivatkozni elnyúlhat az üzleti életben. Elég szomorú ugyanakkor, hogy manapság a hazai gazdaságban a jó hírnév és a becsület védelme úgy merül fel, mint amit nem óvni kell a támadástól, hanem bizonyítani, hogy egyáltalán van.

A pozitív lista bevezetése egy többpárti jogállami demokráciában végeredményben az Országgyűlésben dől el, azaz módosítják-e a Központi Hitelinformációs Rendszerre

¹¹²⁰ Erről bővebben az www.abiweb.obh.hu internetes oldalon lehet olvasni: Állásfoglalás a pozitív adóslistával kapcsolatban, továbbá az éves jelentések idevonatkozó részei.

¹¹²¹ A PSzÁF Háttéranyag a lakossági hitelinformációs rendszerekről, 2006. című anyag ilyen megközelítést is tartalmaz.

¹¹²² 2005-ben közel 120 panasz érkezett a pénzügyi szolgáltatók adatkezelésével kapcsolatban, amelyek közel 40 %-át azonban a központi hitelinformációs rendszer működését kifogásoló bejelentések tették ki.

vonatkozó jelenleg hatályos szabályozást. Az előbbieken alapján elmondható, hogy mivel a szakemberek véleményei között jelentős eltérések mutatkoznak, így a döntés elhúzódik. A sajtóban és a médiában olykor-olykor megjelennek hírek a KHR pozitív listájáról, a jelenlegi találgatások, 2009-2010-re jósolják bevezetését.

VII. FEJEZET – ÖSSZEFOGLALÁS

A modern magyar finanszírozás tudománya és gyakorlata annak ellenére, hogy rövid történelmi múltra tekint vissza – hiszen érdemben csak a reformkortól beszélhetünk hazai bankügyről, azt is megszakítja a szocializmus négy évtizede – gazdag hagyományokkal, színvonalas elméleti gondolatokkal, szakirodalommal rendelkezik. A rendszerváltozás és a 90-es évek kezdeti buktatói, ügyetlenségei ma már ritkábban jelentkeznek, hatásai máig érezhetőek. A bankpiac a jelentős és rapszodikus (jegybanki)kamat, árfolyam ingadozások stb. ellenére is többé-kevésbé stabil.

A magyar hitelélet *alkotmányos fogalmi keretei* a jogállamiság és szociális piacgazdaság. E két alappilléren épül az egész társadalom és a gazdaság működése, amelynek élénk szegmense a pénzpiac, a hitelvilág és a finanszírozás. Természetesen komoly közgazdasági (egyaránt mikro- és makrogazdaságtani) vetülete is van, amely nélkül a pénzügyi ágazatokra vonatkozó joganyag működésképtelen lenne. Mivel a közgazdaságtan általában nem rendelkezik nemzeti karakterekkel, ezért a multi- transznacionális jelleg a joganyagon is érezhető, a legjobb példa erre a Basel II. A szabályozás azért fontos, mert a fejlett és prudens pénzügyi közvetítés a hatékony tőkeallokáción keresztül támogatja a nagyobb gazdasági növekedést.

A főbb pénzügyi finanszírozási *ügyletek* jogi szempontból szerződéses, mégpedig olyanok, amelyekben keverednek a közjogi és magánjogi elemek, alkotva egy rendkívül változatos világot. Rendkívül izgalmas a gyakorlat áttanulmányozása során látni, hogy miként kerül életre az elvont joganyag, és a Ptk. vagy a Hpt. néhány mondatából hogyan lesz tíz, húsz vagy – nagyobb volumenű ügyletek esetében – akár több száz oldalas szerződéses rendszer. Az egyes klauzulákat, kikötéseket szinte lehetetlen teljes egészében felsorolni, összegyűjteni, de így az egyes elvont elemekre legalább kétféleképpen példát lehet találni. A hatalmas pénzügyi konglomerátumok megjelenésével mára annyira egységes kezd lenni a nemzetközi gyakorlat, hogy a szerződéses szövegéből – a keltezés és a jogválasztás nélkül – képtelenség egyértelműen megállapítani, hogy az melyik jogrendszer alapján született. A nemzetközi tendenciákat megfigyelve a közelítés és az angol nyelv elterjedése eredményeként a pénzügyi világra vonatkozó jogrend eltolódik az angolszász felfogás, megoldások irányába. A kontinentális jogrendszerek azonban kedvelik a kodifikált joganyagot; hatálybalépésével a magyar új Ptk. lesz, (lehet) az első európai törvénykönyv, amely nevesíti az olyan bankügyleteket is, mint a lízing, faktoring.

A kihelyezések kockázatának csökkentése érdekében az adószilvántartások is kezdenek megfelelni, jogszerűen működni, a pozitív listás tendencia kezdi meghódítani a világot, egyelőre Magyarországon bevezetése még nem indokolt.

A hitelintézetekre vonatkozó hazai felelősségrendszerrel megállapítható, hogy jogi szempontból kellően differenciált és megfelelően szabályozott. Az ügyfelek, fogyasztók számára jogaik, igényeik érvényesítésére számos fórum áll rendelkezésre, és a jogállamiság tartalmának megfelelően – mintegy ultima ratio jelleggel – a bíróság működik a törvények betartása felett.

VII.1. Következtetések – tézisek

A következtetések és az észrevételek a jog három területe köré csoportosulnak: jogelmélet, jogalkotás és jogalkalmazás.

VII.1.1. Jogelmélet (jogtudomány)

- i. A hazai jog számos *elavult Prokrusztész ágytól* terhes, sok *meghaladott fogalom, megközelítés* nyomasztja, amelyek bár alapvető jelentőségűek, mégis i) hasznos új tartalommal megtölteni, vagy legalábbis a polgári korszak felfogásához igazítani azokat, (pl. jogág, felelősség, felügyelet); ii) illetve megszabadulni egy részüktől (gazdasági jog).
- ii. Az egyes új, komplex területek *jogági besorolásánál* figyelemmel kell lenni a külföldi tendenciákra, tekintettel a közjog és magánjog egymásba történő betüremkedéseire. Számos olyan területtel találkozunk, ahol ennek a dichotómiának a fenntartása teljes mértékben életszerűtlen.
- iii. Vissza kell állítani a *magánjog egységes szemléletét*, amelynek, mint azt a dolgozat is jelzi, nem kell feltétlenül egy törvényben megvalósulnia.
- iv. A *pénzügyi ágazatok joga* egy szellemes megoldás a három összefüggő gazdasági terület (bank, biztosítás, tőzsde) jogi szempontú együtt-tárgyalására, ezért indokolt lenne annak elfogadása és beépítése a tudományba, továbbá az oktatásba.
- v. Szükséges a *preambulumok* – például az Alkotmány preambuluma – kötelező erejének kimondása, elfogadása, mert annak ellenére, hogy absztrakt kijelentéseket tartalmaznak, rendelkezések, követelmények találhatók bennük, valamint egyértelműen a normaszöveg részei.
- vi. A *finanszírozás felelősségi rendszere* Janus-arcú, egyszerre közjogi és magánjogi; egy adott ügyben olykor nehéz eldönteni, hogy a közigazgatási, a fogyasztóvédelmi, a magánjogi, esetleg akár a büntető jogi szabályokat sértették-e meg. Ennek eldöntése egyszerre elméleti és gyakorlati kérdés.
- vii. A magyar gazdaság helyzete indokolja a *Tobin adó* majdani bevezetését, így az abból képzett alap nagyobb biztonságot eredményezne. Fontos szempont, hogy a pénzügyi intézmények ezt a közterhet ne terheljék rá sem közvetlenül, sem közvetve az ügyfeleikre. Megfelelő szankciórendszer kidolgozásával ez elkerülhető, megvalósítható.
- viii. A hátrányos helyzetű társadalmi rétegek megsegítése érdekében el kell kezdeni a *szegények bankjának* elméleti megalapozását a magyar viszonyok figyelembevételével. Ezek az intézmények kisebb összegű hitelt folyósíthatanak és akár lízing konstrukciókat is al-

kalmazhatnának. A lakossági követelések megvásárlása nem életképes konstrukció, a kockázatszámítás szinte lehetetlen.

VII.1.2. Jogalkotás

- i. A preambulum mellett az Alkotmány törzsszövegében is szükséges a *szociális piacgazdaság* szerepeltetése.
- ii. A bank- és hitelviszonyok kimunkálása során figyelemmel kell lenni a *nemzetközi megállapodásokra, tendenciákra* (Ottawai Egyezmények – lízing, factoring; UNIDROIT Nemzetközi Kereskedelmi Szerződés Alapelvei; az Európai Szerződési Jog Alapelvei; számviteli standardok stb.); nem szerencsések a szabályozási ellentmondások (pl. engedélyezés szabályai: értesítés, visszeresti jog), eltérő fogalmak (pl. lízing esetében berendezés – dolog) használata.
- iii. A hatályos joganyagban *ugyanarra a fogalomra vonatkozóan több eltérő meghatározással* találkozunk (hitel, kölcsön, lízing, factoring, fogyasztói kölcsön), egy átfogó felülvizsgálat során rendezni kell a definíciókat. (különösen Hpt., Ptk., számviteli és adótörvények tekintetében).
- iv. A jogalkotó rendszerint lassan reagál a társadalmi, gazdasági változásokra, amely *postkodifikációs állapotot*, (jog)bizonytalanságot eredményez. Ezt a reakcióidőt rövidíteni kell, különösen az olyan törvények tekintetében, ahol elegendő az Országgyűlés egyszerű többsége (különösen Hpt., Ptk.), illetve rendeletek (pl. THM) esetében.
- v. Számos olyan, a gyakorlatban elterjedt *megoldással* találkozunk, amelyek *jogi jellege nem szabályozott*, ezeket is el kell helyezni a joganyagban, akár a Hpt., akár a Ptk. szabályai között. Ilyen például: hiteligenylevél; lehívólevél, folyósítási értesítés.
- vi. A bankpiac legátfogóbb jogszabálya a *hitelintézeti törvény* (Hpt.), az ezzel összefüggő megjegyzések:
 - a. a *kölcsön* fogalma túlzottan tág (factoring, váltó), ennek következtében a magánjogi és közjogi szabályok ütköznek;
 - b. a *factoring* elhelyezése (kölcsön) félreérthető, helytelen; külön szolgáltatásként kellene szabályozni;
 - c. amennyiben a factoringot külön pénzügyi szolgáltatásként definiálja a Hpt., indokolt lenne a *factorcégeket, faktorházakat* szakosított hitelintézetekként meghatározni;
 - d. a *lízingcégeket* is lehetne szakosított hitelintézetekként kezelni.
- vii. Az új Ptk. javaslat szövege a bank és hitelviszonyokat sokkal bátrabban és részletesebben kezeli, mint a hatályos törvénykönyv; néhány, a normaanyagra vonatkozó észrevétel:

- a. a *szavatolások*, vagy *felelősségvállalási nyilatkozatok*, mint önálló új jogintézmények igen termékenyít leg hatnának a szerződési életre, ezért a kötelmi könyvön belül egy önálló fejezetet kellene kialakítani;
 - b. a *kamatfizetés időpontját* a Konceptió nem rögzíti, pedig mind a hitel-kölcsön, lízing, faktoring esetében is komoly jelentőséggel bír;
 - c. az bankügyleteknél mindig csak két szereplő rendelkezik a Javaslat, pedig gyakran *harmadik személy* is bekapcsolódik a törlesztésbe, vagy teljesen átvállalja azt, erre is ki kell térni a szövegben;
 - d. a *hitel* definíciója nem korszerű, a hiteligenybevételi módot lesz kíti a kölcsönnyújtásra, szerencsésebb lenne a finanszírozási műveletek kifejezés használata, ami jobban megfelel a gyakorlatnak;
 - e. a *kölcsön* jelenlegi (Ptk. 523. §) meghatározását veszi át a Javaslat szövege is, ami nem szerencsés, az új szöveget az Mtj. 1314. §, vagy az azzal rokon ZGB, Codice Civile szerint kell átfogalmazni, hangsúlyozva a tulajdonjogot, az adós átvételi kötelezettségét, továbbá kiemelve az ugyanolyan fajtaságot, mennyiséget stb.;
 - f. tekintettel az adósok helyzetére a *felmondás aszimmetrikus szabályozása* indokolt, pl. határozatlan időre kötött kölcsön szerződést az adós harminc, a hitelező hatvan napos felmondással szüntetheti meg;
 - g. a f. szabály szerint a *szívességi kölcsön* ugyan kamatos, de kamatmentes, ha ezt a felek kifejezetten kikötötték, ha a szerződés céljából, vagy az eset körülményeiből ez következik; ez az utolsó fordulat igen sok értelmezési vitát fog eredményezni, jobb volna törölni a szövegből;
 - h. a *lízing* és a *faktoring meghatározása* tekintetében az Ottawai Egyezmények és a hatályos adó törvények rendelkezéseire nagyobb figyelmet kell fordítani a jogszabályok közötti összhang és az ellentmondások feloldása érdekében;
 - i. A *fogyasztói lízing* rendkívül jellemző a lízingpiacon, ezért szükséges külön nevesíteni a normaszövegben.
 - j. a *fogyasztók* esetenkénti *tágabb értelmezése* egy régóta várt állapot és igény deklarálása.
- viii. A *fogyasztóvédelemmel* kapcsolatos meglátások:
- a. a *fogyasztó és fogyasztási jelző* használata nem következetes a joganyagban, mert valójában fogyasztók védelmét emelik ki a jogszabályok (fogyasztó), és nem a szerződés tárgya (fogyasztási termékek, szolgáltatások) határozza meg az ügyletet.
 - b. a fogyasztóvédelemben már régóta is indokolt a *fogyasztó tágabb értelmezése*: mikro- és vállalkozások, egyéni vállalkozók, civil szervezetek, így minél hamarabb módosítani kell a hatályos joganyagot az új Ptk. bevezetésétől függetlenül.
 - c. a *fogyasztói kölcsönt* az Fgy. tv. és a Hpt. külön szabályozza; ez a megkülönböztetés nem szerencsés, inkább ellentmondásos, a jog kijátszására ad lehetőséget; praktikusabb lenne mindkettőt együtt, egy helyen szabályozni.
 - d. a *bank és hitelügyleteket* be kell építeni a fogyasztóvédelembe (például fogyasztói lízing, kártyaszerződések, számlaszerződések stb.), ugyanis a jelenlegi szabályozás nem elegendő.
- ix. Szigorítani kell a pénzügyi intézmények *tájékoztatási kötelezettségét*; az ügyfelek zöme a tanulmányban felsorolt felelősségi formákkal nincsen (teljesen vagy egyáltalán) tisztában, sokszor nem tudják, hogy hova fordulhatnak segítségért. Több médiatermékre

lenne szükség (újságok, kiadványok, prospektusok, közérdek hirdetések stb.), amelyek közérthető módon, röviden foglalják össze a szükséges alapismereteket. Ennek eredményeként az állami szervek is hatékonyabban tudnának működni, mivel a bejelentések alapján hamarabb értesülnének a jogtalanságokról, így előbb tudnák azokat orvosolni, amely kevesebb károsultat, sértett felet jelenthetne.

- x. A gyakorlat mára szinte teljesen kiforgatta a *teljes hiteldíj mutatóra* (THM) vonatkozó rendelkezéseket, indokolt egy új, precízebb, adóvédelem központú megfogalmazás készítése.
- xi. Az egységes *teljes lízingdíj mutató* (TLM) bevezetése fokozná a lízingpiac szereplőinek és termékeinek összehasonlíthatóságát, illetve versenyzését.
- xii. A *hitelbiztosítás* mára a magyar üzleti életben is rendkívül elterjedt, ennek következtében nevesítése – leginkább az új Ptk-ban – kifejezetten sürgetendő, mivel a jogviták során szabályozatlansága sok problémát okoz.
- xiii. Számos országban (pl. Franciaország, Svájc) külön *közhitel nyilvántartást* vezetnek azokról a dolgokról, amelyeknek a tulajdonosa és a birtokosa más-más személy, egy ilyen regiszter bevezetése Magyarországon is hasznosnak bizonyulna, továbbá sokban erősítené a jogbiztonságot, mivel a lízingszerződés alapján történt bejegyzés a tulajdonos jogát megvédi.
- xiv. A jogelmélet számára tett megjegyzések alapján külön törvényi szabályozás keretében be kell vezetni a *Tobin adót* a magyar pénzügyi rendszerbe.
- xv. El kell készíteni a *szegények bankjáról szóló törvényjavaslatot*, amely lehet egy új törvény is, de a Hpt. kiegészítése egy új fejezettel is megvalósítható megoldásnak tűnik.

VII.1.3. Jogalkalmazás

- i. Amennyiben a *preambulumokat* is kötelezően el kell olvasni, úgy jelentőségük megnövekszik, amely kihat a további jogalkalmazásra, különösen megnövekszik a szerepe a szociális jellegűnek az alkotmánybíróság gyakorlatában.
- ii. A jogalkalmazás során merül fel a legtöbb olyan helyzet, amelyre a jogszabályok nem adnak egyértelmű választ, eligazítást; ezért szükséges a jogalkotó tájékoztatása, továbbá a fokozottabb ráhatás új, korszerű jogszabályok, módosítások érdekében.
- iii. A *joghézagok kitöltése* egyelőre nem egységes, a felek akaratának vizsgálata olykor eltérő döntéseket eredményez. Számos idegen kifejezés, jogintézmény tekintetében a szakvak általánosan elfogadott jelentése szerinti értelmezése, magyar megfeleltetése szinte lehetetlen feladat.

- iv. A törvénykezés számára nehéz feladat lesz az új Ptk. hatalmas joganyagának következetes alkalmazása:
- a. az új Ptk. nem oldja fel önmagában a közjogi és a magánjogi *definíciók közötti ellentmondásokat*, ezek továbbra is megnehezíthetik az ítélkezést;
 - b. az új jogintézmények (fogyasztói kölcsön, lízing, faktoing, esetleg kapcsolódóan a TLM stb.) új joggyakorlatot fognak eredményezni;
 - c. a *szívességi kölcsön* szabályai szerint az akkor is kamatmentes, ha az eset más körülményeiből az következik, ennek valószínűleg nagy BH irodalma lesz.
- v. A magánjogi biztosítékok köre a gyakorlatban jóval szélesebb, mint a (új) Ptk-ban, a hatósági és bírói jogalkalmazás során erre is figyelemmel kell lenni, meg kell ismerni az elterjedt és alkalmazott jogintézményeket (fiduciárius vételi jog, engedményezés, hitelbiztosítás, komfortlevél stb.).
- vi. Az adósok jogvédelme érdekében a feljogosított szervek alaposan vizsgálják át a *szerezzési gyakorlatot*, ugyanis a túl sok költségelem (különösen eltörlesztési, stornódíj), kötelezettségvállalás, szavatolás elírása, ha egyenként nem is tisztességtelen, de összességében az lehet. Emellett ellehetetleníti az adós visszafizetési lehetőségét, illetve a feltételekért való felelősségért való utközés (pl. egyoldalú szerződés módosítás kikötése) is felmerül.
- vii. Az elzárás pont alapján a pénzügyi intézményeknek is figyelemmel kell lenni a jogszabályokra, nem bújhatnak a *bankpiac* – olykor kétes – széleskörű gyakorlata mögé, mert sikeres felelősségrevonás esetén jelentős költségekkel kell számolniuk.
- viii. A teljes hiteldíjmutató hatékonyabb ellenőrzése különösen fontos, mert bár a médiatermékekben fel kell tüntetni, az sokszor – különösen hosszú futamidő esetén – nem mutatja meg, hogy ténylegesen mekkora is lesz a hiteldíj összesen a futamidő végén.
- ix. A finanszírozás felelősségi rendszerének kétsége a jogalkalmazás számára is nehézséget jelenthet, ugyanis az eljáró fórum tekintetében vita alakulhat ki: közigazgatási vagy polgári bíróság tárgyalja-e, vagy pedig a közigazgatási szerv hatáskörébe tartozik-e az ügy.
- x. A fogyasztó tágabb értelmezését (egyéni, mikroállalkozások is) várhatóan megteremti az új Ptk., erre a hatóságoknak és a bíróságoknak is fokozottan kell majd figyelniük.
- xi. A fogyasztóvédelemnek hatékonyabban kell fellépnie a *pénzügyi intézmények gyakorlata* ellen, ebben segítség lehet a magasabb bírságok kiszabása, illetve a minél nagyobb nyilvánosság.
- xii. A hitelintézetek tájékoztatási kötelezettségnek hatékonyabb ellenőrzése, betartatása az ügyfelek, fogyasztók érdekében szükséges;

- xiii. A *Tobin adó*val kapcsolatban hatékony *ellen* résre lesz szükség, hogy a pénzügyi intézmények annak terheit ne hárítsák át az ügyfelekre.

VII.1.4. A magyar nyelv védelmében

A bankzsargon az elmúlt 15-20 évben rendkívül megkedvelte a *külföldi szavak, kifejezések* átvételét. Magyarországon ennek háttérében az áll, hogy a szocializmus évei alatt a polgári korszak kimunkált hitelélete és szellemi örökségének nagy része homályba merült, így a 90-es években a pénzügyi szféra kénytelen volt külföldi, főleg angol és német anyagokból dolgozni. Ennek eredményeként olykor rendkívül követhetetlen, magyartalan szakszövegekkel, szerződésekkel találkozunk, amelyekben például a kamatot prime rate-ként, a hitelminősítési eljárást due diligence vagy credit ratingként említik. Természetesen bizonyos tendenciákkal nehéz szembemenni, mert egyes kifejezések (például akkreditív, lízing) egyértelműen elterjedtek, mások lefordítása pedig túlságosan bonyolult (treasury). További problémát jelent az egységes definíciók hiánya, amely eltérő jelentéseket, felfogásbeli különbségeket eredményez. Az egységes helyesírásban is meg kell állapodni a pl. lízinget sokan angolul írják (leasing), a faktoring tárgyesete számos helyen „faktoringet” és nem „faktoringot” stb.. A faktorálás – faktoring analógiájára a forfetírozás – forfeting.

Összességében tehát *magyarításra* és *egységes értelmezésre* van szükség.

SUMMARY

The PhD. dissertation presents, apprises and analyses the theoretical and practical problems and solutions relating to certain contracts and regulating, operating questions of financial financing in the point of view of the national, international and comparative law. The financial markets of the globalised world are also important for Hungary also. No country can keep away from the international trade and banking-life, its effects and tendencies. For that very reason, so be either private person or enterprise or civil organisation or entity of public law etc. need to be update informed, and to know the rules in effect and the everyday practice.

The *financing services* of the *financial institutions* became more and more complicated, creating coherent systems that are vital for members in market economy. Their operations and transactions bear such a nature making risky the activity of these enterprises for the partners and for the whole economy as well. The macro-economy dimension is a strong economy, the sustainable growth cannot be imagined without an affect and stable banking system and healthily working financial markets. In this respect the followings are qualified as public interest: i) diligent legislation; ii) strong payment system; iii) economy-developing financial policy; iv) availability in case of liquidity crisis; v) stable relationships with other countries and financial markets; vi) effective professional supervision.

The expression *financing* covers diversified definition. Its significations and complexity are shown by a separate point. The most typical financial financing forms are: crediting-lending, leasing and factoring. It is rare to discuss the private and the relevant public law provisions of these three obligations, contracts together in the specialized literature. Generally the crediting-lending and one of the other two, typically the factoring is mentioned.

The *liability* of financial institutions and the *registration of debtors* are the two most important themes in public law which are linked with the part of civil law and the law of obligations referring to the transactions. Certainly the tax and accounting regulation bears great importance but in connection with these there are numerous comprehensive and detailing works in the specialized literature and publications published by the public administration especially the Ministry of Finance and the Tax and Financial Control Administration (Hungarian acronym APEH). The discourse does not repeat such observations.

Chapter I. gives theoretical foundation, sketches the main themes. These are indispensable in the point of view of the researching results further, because i) the clarification of the definitions; ii) the historical development; iii) the approach of legal theory; iv) complex legal tendencies; are needed to be known for appreciation of certain provisions. Accordingly the foundation shows the method of research, determines the definition of financing in the point of view of the paper, touches upon the placing in the legal system, describes the development and history of the Hungarian financial and credit-life. This is followed by the analysis of constitutional background, then the summary of the international regulation panning out about the *acquis communautaire* of the EU. Finally some thoughts stand on the possibilities and changes in the future. *Chapter II., III., and IV.* construes with full particulars the three typical transactions: crediting-lending, leasing and factoring. After the short historical introduction comes the exposition of the general characterization, the definition and the economic role of the certain contract. The major part deals with the transactions and their clauses. An overview is given about the specialities and on international law. The liability system (*Chapter V.*) contains the liability for data protection, information, prudent operation, transactions and consumer protection. *Chapter VI.* treats the debtor-registrations, it means the Central Credit-information System (acronym KHR) in Hungary. The summary is placed at the end of the study.

The science and the practice of *modern Hungarian financing* none the less that runs back over a short historically past – because substantive national banking life exists only from the Reform Era (first half of 19th century) and this period is cut off by the four decades of the socialism – possesses rich traditions and theoretical thoughts, specialized literature of high standard. The initial pitfalls and awkwardness of the 1990s have not appeared again, but the effects are still appreciable nowadays. Banking market stands more or less stable in contempt of the remarkable and rhapsodic fluctuation of the (central bank) interest and exchange rate.

The *constitutional confines* conceptual of the Hungarian banking life are the Rechtsstaat (Rule of Law) and the social market economy. The whole society and the operation of the economy are based on these two keystones. The money market, credit life and the financing is an active, living well functioning segment of it. Of course it bears a serious economic (micro and macro also) dimension, without the lawsuit relative to the financial industries should be inoperative. Since the economics does not dispose of na-

tional characteristic therefore the multi- and transnational nature can be felt on the lawsuit, the best example is the Basel II.

The main *financial financing transactions* are contracts in the point of view of the law which mix the private and public law elements creating a various world. It is extraordinary exciting to see by examining the practice, how the abstract lawsuit boosts, and how a contract-system comes with ten, twenty or hundred pages from some sentence of the Ptk. (Hungarian Civil Code) or the Hpt. (Act on Credit Institutions and Financial Enterprises). With the appearance of financial conglomerates the international practice begins to become so uniform. Therefore it is impossible to find out which was basic legal system from the contractual text without date and choice of law. Observing the international tendencies as a result of the spread of harmonization and English language the law and order relative to financial sphere shifts to Anglo-Saxon concept. However the continental legal systems prefer codified lawsuit. By entering into force the new Hungarian Ptk. will be the first European civil code which nominates leasing and factoring.

For the reduction of risks the *debtorlists* start to operate suitably and lawfully. The positive list conquers the world, but it is not justified to introduce in Hungary yet.

The national *liability-system* in reference to credit institutions is adequately regulated and differentiated. Numerous forums are available for the clients and consumers to exercise their rights. According to the subject of the Rule of Law the courts keep guard – as an *ultima ratio* nature – on the compliance with the law.

FORRÁSJEGYZÉK

1. Hivatkozott könyv – publikáció

1.1. Magyar

1. *A magyar nyelv értelmező szótára.* Akadémiai Kiadó, 1959–1962.
2. ÁDÁM Attila – SULYOK Tamás: *A lízingszerzők és egyes kérdései. A kellékszavatosság.* in Bankszemle, 1997. 8. szám
3. ALFÖLDI Antal: *A budapesti pénzüintézetek története napjainkig.* Tébe Kiadóvállalata, 1928.
4. ARISZTOTELÉSZ: *Politika.* Gondolat, Budapest 1984.
5. ÁRVAI Zsófia: *A vállalatfinanszírozás új fejlődési irányai,* In: Tanulmányok a bank-szektor középtávú fejlődési irányáról, MNB M helytanulmány, Budapest, 2002.
6. ÁRVAI-DÁVID-VINCZE: *Hitelinformációs rendszerek.* Hitelintézeti szemle 2002/5. szám
7. Az Adatvédelmi biztos éves jelentése, 2005.
8. *Az európai Szerződés jogi Alapelvei.* in Európai Jog 2002/1. szám és 2004/2. szám
9. *Az új Polgári Törvénykönyv – javaslat – normaszöveg* 2008.
10. *Az új Polgári Törvénykönyv – javaslat – normaszöveg és indokolás.* 2006.
11. BAKOS Ferenc –szerk.: *Idegen szavak és kifejezések szótára.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978.
12. BALOGH Zsigmond: *Az újonnan szabályozott önálló zálogjog a német tapasztalatok tükrében.* in Magyar Jog 2002/7. szám
13. BALOGH – HOLLÓ – KUKORELLI – SÁRI: *Az Alkotmány magyarázata* KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2003.
14. BÁNRÉVY Gábor: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga.* Szent István Társulat, Budapest, 2004.
15. BÁRDOS Péter: *A kereskedelmi jog alapjairól.* in Gazdaság és Jog 1996/9. szám
16. BARTA Judit – FAZEKAS Judit – HARSÁNYI Gyöngyi – KOVÁCS István – MISKOLCZI BODNÁR Péter – UJVÁRINÉ ANTAL Edit: *Üzleti szerződések.* UNIÓ Kiadó, Budapest, 2005.
17. BEÖTHY Leó: *A bankügy elmélete.* Budapest, 1875.
18. *Bevezetés a jogi ismeretekbe.* Baranya Megyei Vállalkozói Központ Vállalkozásfejlesztési oktatási jegyzet, Pécs, 2007.
19. BÉRES István: *Gyorsak-e a váltóperek, ha lízingügyletekkel függnek össze?* in Magyar Jog 2008/3. szám
20. BÍRÓ György: *Hitelezés védelem – a reális kamatszabályozás igényével.* in Gazdaság és Jog 1994/2. szám
21. BODAI Zsuzsa: *A pénzfilozófiája.* Aula Kiadó, Budapest, 2001.
22. BODAI Zsuzsa: *Arisztotelész gazdaságbölcselete.* <http://www.inco.hu/>
23. BÓKAY Judit: *Követelések biztosítékai, különös tekintettel a jelzálogra.* in Gazdaság és Jog 1998/1. szám
24. BOTOS – HALUSTYIK – KOVÁCS – PETRIK – RUSZNÁK – TOMORI: *Bankjog.* HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2003.
25. BOTOS Katalin – TERTÁK E. György: *A lízing – eszköz a munkaerő szaki fejlődés és rugalmas gazdaságpolitikájában.* Közgazdasági Szemle, 1984/12. szám
26. BOTOS Katalin: *Magyar pénzügy- és tőkepiaci rendszer.* Osiris, Budapest, 2001.
27. BOYTHA György – PAPP Mónika: *Az Európai Unió létrejötte, intézményrendszere és jogforrásai.* Budapest 2004.

28. BRASSAI Samu: *Bankismeret I-II*. Kolozsvártt, 1842.
29. BUDAY László: *A megcsonkított Magyarország*. Budapest, 1921.
30. BURIÁN László – KECSKÉS László – VÖRÖS Imre: *Magyar nemzetközi kollíziós magánjog*. Logod Bt. Budapest, 2003.
31. COTTELY István: *A banktitok*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1940.
32. CSANÁDI Ágnes – GYURCSÁK Ferencné – HEVESI Zsuzsanna: *A vállalkozások pénzügyei; Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992.*
33. CSIBY – KISS – SÁRHEGYI – TULLER: *Lízing*. Unió Lap és Könyvkiadó, Budapest, 1992.
34. CSULAK Elemér – PILISY Lajos – FRIMMEL Gyula: *Magyar pénzügyi jog*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1930.
35. DEÁK Dániel: *A pénzügyi lízingügyletek elszámolása*. in *Gazdaság és Jog* 1997/9. szám
36. DEÁK Dániel: *Vagyonkezelés adójogi néz pontból*. in *Gazdaság és Jog* 1999/2. szám
37. DEDÁKNÉ NÉMETH Margit: *Az általános forgalmi adóról és a lízingr I. Saldo*, Budapest, 2001.
38. DELL' ADAMI Rezs : *Az anyagi magyar magánjog codifikációja*. Budapest, 1877.
39. DESSEWFFY Emil: *Alföldi levelek*. 1842.
40. DORKÓ Katalin: *A lakossági bankügyletek*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2000.
41. ECKHART Ferenc: *A magyar közgazdaság száz éve 1841-1941*. Posner Grafikai M intézet, Budapest, 1941.
42. EÖRSI Gyula: *A felel sség jogágazati variációiról*. in *Jogtudományi Közlöny* 1978/1. szám
43. EÖRSI Gyula: *A szocialista polgári jog alapproblémái*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1956.
44. EÖRSI Gyula: *Kötelmi jog, Általános rész*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979.
45. EXNER Kornél: *Magyar pénzügyi jog*; Athenaeum, Budapest, 1910.
46. FEKETE Orsolya – TATAY Tibor: *T ketartozás, törlesztés, kamatfizetés*. in *Gazdaság és Jog* 2000/5. szám
47. *Felügyeleti állásfoglalások*. www.pszaf.hu
48. FOGARAS István: *A leasing üzlet külföldi tapasztalatai*. Pénzügyi Szemle 1981/6. szám
49. FÖLDES Béla: *Az államháztartástan: Pénzügytan*. Politzer, Budapest, 1900.
50. FÖLDES Gábor: *Pénzügyi jog*. Osiris, Budapest, 2005.
51. FÖLDES István –szerk. *Közgazdasági Kislexikon*; Kossuth Kiadó, Budapest, 1968.
52. FÖLDI András – HAMZA Gábor: *Római jog*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.
53. GADÓ Gábor: *Eltér és egyez álláspontok az új Ptk. el készítése során*. in *Magyar Jog* 2008/6. szám
54. GÁRDOS István – GÁRDOS Péter: *Az engedményezés és a vételi jog biztosítéki célú alkalmazása*. in *Gazdaság és Jog* 2004/4. szám
55. GÁRDOS Péter: *Az engedményezés az UNCITRAL egyezményben és a készül új Polgári Törvénykönyvben*. in *Gazdaság és Jog* 2004/3. szám
56. GEHÉR József – RÉCZEI László – KATONA Péter: *Nemzetközi Kereskedelmi Szerz dések Alapelvei*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1996.
57. GEHÉR József: *A nemzetközi lízingr I szóló UNIDROIT Egyezmény (1997. évi LXXXVI. törvény)*. Jogi Tájékoztató Füzetek, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Budapest, 2000.
58. GELLÉN Klára: *Az önálló zálogjog alkalmazása a jelzálog-hitelezés gyakorlatában*. in *Jogelméleti Szemle* 2002/4. szám

59. GELLÉRT Andor: *A nemzetközi kereskedelmi ügyletek fizetési módozatai*. Trainex, Budapest, 1994.
60. GELLÉRT Andor: *Banküzletek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993.
61. GELLÉRT György –szerk.: *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata I-II*. Complex Kft., Budapest, 2007.
62. GÉVAI Gábor – JÁNOSI Kornél – RUTAI István: *A lízing és finanszírozása*. Kaposvári Nyomda Kft. 1995.
63. GROSSCHMID Béni: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből I II*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1932.
64. GROSSCHMID Béni: *Jogszabálytan*. Budapest, 1905.
65. GYERGYÓINÉ RUDNAI Vera: *Nemzetközi helyzetkép a lízingről I*. Pénzügyi Szemle, 1985/3. szám
66. GYÖNGYÖSSY Márton: *Magyar középkori gazdaság- és pénztörténet*. Bölcsész Konzorcium, Budapest, 2006.
67. GYÖRGY Ernő : *A követelések engedményezése és leszámítolása*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1925.
68. GYULAFFY Béláné: *Vállalkozások Pénzügyei*. F iskolai Kiadó, Budapest, 2000.
69. HAJDÚ – NIZSALOVSKY – NYULÁSZI – PETH – SÁRFFY – VICZIÁN: *Hiteljogunk fejlődése a világháború óta*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1939.
70. HALÁSZ Sándor – MANDELLÓ Gyula –szerk. *Közgazdasági lexikon*. Pallas, Budapest, 1898.
71. HALMÁGYI Csaba: *Féljünk-e, ha gépjárművünkre nem tipikus biztosítéki jogot engedünk a banknak, avagy vételi jog a banki gyakorlatban*. in Hitelintézeti Szemle 2008/3. szám
72. HALUSTYIK Anna –szerk. *Pénzügyi jog I-II.*; Aula, 2007.
73. HANÁK András: *Magyar zálogjog nemzetközi kitekintéssel*. in Gazdaság és Jog 1999/9. szám
74. HARMATHY Attila: *A szerzői díj biztosító mellékkötelezettségek*. Polgári Jog - Kommentár a gyakorlat számára II., HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 1997.
75. HARSÁNYI Gyöngyi: *A fogyasztói hitelezés szabályozása Magyarországon egy EU direktíva tükrében*. in Gazdaság és Jog 1995/4. szám
76. HAVAS Miksa: *A Magyar Nemzeti Bank és a pénzügyi piac*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1928.
77. HELLER Farkas: *Közgazdasági lexikon*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1937.
78. HELLER Farkas: *Közgazdaságtan I. II*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1919, 1920.
79. HÓMAN Bálint: *A magyar királyság pénzügyei és gazdaságpolitikája Károly Róbert korában*. Budavári Tudományos Társaság, Budapest, 1921.
80. HORVÁTH S. Attila: *Engedményezés másképp?* in Bank és Törvény 2003. Január
81. HORVÁTH S. Attila: *Jogvélemény, ügyvédek és lehívási el feltételek ellenőrzése*. 2007. <http://www.ash-law.hu/>
82. HUSZTI – LENTNER – SEREGDI – TARPATAKI: *Bankszabályozás*. László Print, Sopron, 2002.
83. HUSZTI Ernő : *Banktan*. Tas Kft. Budapest, 1996.
84. IMRE Miklós –szerk. *Közgazdaság és gazdaság*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2007.

85. IVÁNYI-GRÜNWARD Béla: *Széchenyi magánhitelügyi koncepciójának szellemi és gazdasági elzményei és következményei a rendi Magyarországon 1790-1848.* Pécs, 1927.
86. JAKAB András: *A szocializmus jogdogmatikai hagyatéka.* in Jogelméleti szemle 2003/3. szám
87. JAKAB András: *Közjog, magánjog, polgári jog – a dogmatikatörténet Próteuszai és az új Ptk. tervezete.* in Állam- és Jogtudomány 2007/1. szám
88. JOBBÁGYI Gábor – FAZEKAS Judit: *Kötelmi jog.* Szent István Társulat, Budapest, 2004.
89. JUNKERTNÉ SZ CS Zsuzsanna: *Lízing kézikönyv.* Adónet.hu Kft. Budapest, 2007.
90. KÁLMÁN György: *A gazdaság jogi szabályozása.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979.
91. *Kamara* 1860-62. évekr l.
92. *Kamara*, 1923.
93. KAPA Mátyás: *Ha az adós nem fizet...* . HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2006.
94. KAPA Mátyás: *Hitelez védelem a bírósági végrehajtásban.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2006.
95. KAPA Mátyás: *Néhány gondolat az önálló zálogjogról.* in Collega 2005. IX. évfolyam 5. szám
96. Kapásiné dr. BUZA Mária – PANKUCSI Zoltán: *Számvitel az Európai Unióban és Magyarországon.* in Európai Füzetek 4. 2003.
97. KATONA Béla: *Magyarország közgazdasága.* Közgazdasági Évkönyv 1916. évr l, 1916.
98. KATONA Klára –szerk.: *Pénzügyi szolgáltatások fogyasztói szemzőgb l.* Szent István Társulat, Budapest, 2008.
99. KELEMEN József: *A magyar hitelügy története legújabb id kig.* Budapest, 1938.
100. KERÉKGYÁRTÓ Judit: *A hitel-derivatívák piaca és szabályozási kérdései.* Felügyeleti Füzetek 1999.
101. KIRÁLY Miklós –szerk.: *Az Európai Közösség kereskedelmi joga.* KJK-Kerszöv, Budapest, 2003.
102. KISLÉGI NAGY Dénes: *Híres keresked k.* Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1940.
103. KMETY Károly: *Magyar közigazgatási és pénzügyi jog.* Politzer Zs. Budapest, 1897
104. KOHN, Mier: *Bank- és pénzügyek, pénzügyi piacok.* Osiris, Budapest, 2003.
105. KOLOSVÁRY Bálint: *Magánjog.* A „Studium” kiadása, Budapest, 1930.
106. KÓNYA Judit: *A nemzetközi hitelszerz dés jogi aspektusai,* in Hitelintézeti Szemle 2007/5. szám
107. KÓNYA Judit: *A vállalkozások bankügyletei;* KJK-Kerszöv, Budapest, 2001.
108. KOÓS Zoltán: *Pénz és hitel.* Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1944.
109. *Közgazdasági értekezések. I. II. kötet.* Politzer, Budapest, 1902.
110. *Közjogi tanulmányok L rincz Lajos 70. születésnapjára.* Budapest, 2006.
111. KRESZ Károly: *A magyar hitelélet szervezete.* Tébe, Budapest, 1939.
112. KUKORELLI István: *Alkotmánytan.* Osiris, Budapest, 2001.
113. KUNCZ Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázлата.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1928.
114. LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2000.
115. LENGYEL Miklós –szerk.: *Lízing 1996.* („Sz nyegbombázás” után). Verzál Könyvek, Budapest, 1996.
116. LESZKOVEN László: *A biztosítéki célú vételi jog néhány kérdésér l.* in Gazdaság és Jog. 2004/12. szám

117. LESZKOVEN László: *A fiduciárius engedményezés jogi természetéről*. in *Gazdaság és Jog* 2002/3. szám
118. LITERSITS András: *Fogyasztó érdekek védelme a banki szolgáltatásoknál, különös tekintettel a hitel- és lízingszerződésekre*. in SZUPER József –szerk.: *A fogyasztóvédelem erősítésének lehetőségei Magyarországon*. Generáció 2020 Közhasznú Egyesület, Budapest, 2008.
119. LÓNYAI Menyhért, gr.: *A bankügyről*. Athenaeum, Budapest, 1875.
120. MAGOSI Szilvia – CSEPINSZKY Andrea: *A szerződési feltételek tisztességtelensége. A pénzügyi lízing, hitel- és kölcsönszerződések a bírói gyakorlatban, különös tekintettel a pénzügyi vállalkozások ilyen jellegű ügyleteire*. Jogi Tájékoztató Füzetek 171. 2006.
121. MAGYARY Zoltán: *Magyar közigazgatás*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1942.
122. MAKAI Oszkár: *Export- és importüzletek finanszírozása*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1925.
123. MÁRFFY Ede: *A magyar pénzügyi jog kézikönyve*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1930.
124. MARISKA Vilmos: *Pénzügytan*. Pest 1911.
125. MARTINKÓ Károly: *Factoring – a vállalatfinanszírozás hamupip kője*. Saldo Rt. Budapest, 2002.
126. MARTON Géza: *A polgári jogi felelősség*. Triorg Kft. Budapest, 1992.
127. MARTON Géza: *Justinianus császár Institúciói*; Egyetemi Könyvkereskedés, Budapest, 1939.
128. MENYHÁRD Attila: *Köztulajdon – közdolgozatok – forgalomképesség*. in *Polgári jogi kodifikáció* 2006/2. szám
129. *Mi a lízing?* Világgazdaság melléklete. 1984. febr. 1.
130. MIKOS Ferenc: *A Quadragesimo Anno gazdasági rendje*. Pázmány Péter Irodalmi Társaság Kiadása, Budapest, 1934.
131. MISKOLCZI BODNÁR Péter: *A lízingszerződések tartalma és elhatárolása más szerződéstípusoktól*. in *Jogtudományi Közlöny* 1987/1. szám
132. MISKOLCZI BODNÁR Péter: *Atipikus szerződések (lízing, factoring franchise)*. in *Gazdaság és Jog* 1997/1.
133. MONTESQUIEU, Charles-Louis: *A törvények szelleméről*. (1748); (NEMES István – HORVÁTH Andor) Téka kiadó, Bukarest, 1987.
134. MOÓR Gyula: *A magánjogi jogügylet mint jogforrás*. in *Szaldits Emlékkönyv*. Győri Hírlap Nyomda, 1938.
135. NAGY Éva: *A fogyasztási célú hitelezés kialakulása*. in *Jura* 2006/1. szám
136. NAGY Zoltán: *A factoring intézményi háttere*. in *Competitio*, Debrecen, 2007/2. szám
137. NAGY Zoltán: *A factoring közjogi szabályozásának aspektusai*. in *Miskolci Jogi Szemle* 2007/2. szám
138. NÁSZ Adrienn: *Közpolitikai Ajánlások a döntéshozók számára*. in SZUPER József – szerk.: *A fogyasztóvédelem erősítésének lehetőségei Magyarországon*. Generáció 2020 Közhasznú Egyesület, Budapest, 2008.
139. NEVITT, Peter K. – FABOZZI, Frank: *Projektfinanszírozás*. Co-Nex Könyvkiadó Kft. Budapest, 1997.
140. NIZSALOVSKY Endre: *Az állami vállalatok forgalmi viszonyainak új alakulásához*. in *Tanulmányok a jogról*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984.
141. NOCHTA – KOVÁCS – NEMESSÁNYI: *Magyar polgári jog*, Kötelmi jog, Különös rész; Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2004.
142. NÖTEL Rudolf: *A beruházási politika pénzügyi hatásai*. Budapest, 1940.

143. NYÁRI Gál: *A Pénzügyintézet története 1916–1993*. 1. köt. Első huszonöt éve, 1916–1941. 2. köt. A Pénzügyintézet története 1941-től napjainkig. Bp.: Pénzügyintézet Központ 1997.
144. ORAVECZ Beatrix: *Credit scoring modellek és teljesítményük értékelése*. in Hitelintézet Szemle. 2007/6. szám
145. *Pallas Nagy Lexikona*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest, 1893-97.
146. PAPP Tekla: *Atipikus szerződéses*; Palatia Nyomda és Kiadó Kft, Győr, 2006.
147. PECZ Vilmos – szerk. *Ókori Lexikon*. Franklin Társulat, Budapest, 1902.
148. PETRIK Ferenc – szerk.: *Bankjog a gyakorlatban*. Economix Rt. Budapest, 1990.
149. PETRIK Ferenc – szerk.: *Bankjog CD 2008*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.
150. *Polgári Törvénykönyv Magyarázata*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 1993.
151. POPPER Klára: *Modern életbiztosítás*. in Gazdaság és jog 2001/2. szám
152. PORKOLÁB Erika: *A lízing a polgári jog rendszerében*. in ELTE Seminarum, Budapest, 2002.
153. PRESSER Andrea: *Alapvetés a lízing kodifikációjához*. in Gazdaság és Jog 2008/1. szám
154. Price Waterhouse: *A hitelkockázat kezelése*. (ford. Hajós-Tóth) Panem Kft. Budapest, 1993.
155. PSZÁF Háttéranyag a lakossági hitelinformációs rendszerekről, PSZÁF, Budapest, 2006.
156. RÁTH-VÉGH István: *Hatalom és Pénz*. Gondolat, Budapest, 1964
157. RÉCZEI László: *A faktoring ügylete I*. in Jogtudományi Közlöny 1988/1. szám
158. RÉCZEI László: *A leasing dióhéjban*. ELTE Jogi Továbbképzési Intézet, Budapest, 1992.
159. RUSZNÁK Tamás: *Bankjog*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1997.
160. SAJÓ András: *Alkotmányosság a magánjogban*. Complex kiadó, Budapest, 2006.
161. SALAMONNÉ Dr. SOLYMOSI Ibolya: *A szerződéses biztosítékok*. AGROCENT Kiadó, Budapest, 1999.
162. SAMUELSON, Paul A. – NORDHAUS, Willam D.: *Közgazdaságtan*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987.
163. SÁNDOR István: *A magyar fogyasztóvédelmi jog*. UNIÓ Lap- és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft., Budapest, 2003.
164. SÁNDOR István – LUKÁCS Mónika – SZÉCSÉNYI Brigitta: *Új típusú szerződéses és azok gyakorlata a gazdasági életben*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003.
165. SCHACK Béla – szerk. *Révai Kereskedelmi, Pénzügyi és Ipari Lexikona*; Révai Irodalmi Intézet, Budapest, 1929.
166. SERF Zoltán György: *A lízing I*; Száminform; Budapest, 1991.
167. SIMON István: *Magyar Bankjog 1985-2005*. Budapest, 2006.
168. SIPOS Aladár – szerk. *A politikai gazdaságtan kisszótára*; Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1981.
169. SMOLKA János: *A hitelbiztosítás*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1926.
170. SURÁNYI-UNGER Tivadar: *Magyar Nemzetgazdaság és Pénzügy*. Budapest, 1936.
171. SZABÓ Imre – szerk. *Állam- és Jogtudományi Enciklopédia*; Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.
172. SZÁDECZKY-KARDOS Tibor: *Magyarországi pénzügyintézetek fejlődése*. Budapest, 1928.
173. SZÁSZY István: *A köztörvényes jog általános tanai*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1943.

174. SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv: *Magánjogi Fejtegetések*. Budapest, 1890.
175. SZÁZ János: *Hitel, pénz, t ke.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1989.
176. SZÉCHENYI István: *Hitel*. 1830.
177. SZEIBERT Orsolya: *A tulajdonjog-fenntartás mint hitelbiztosíték.* in Polgári jog kodifikáció, 2000/4. szám
178. SZENTIVÁNYI Dezső: *Bankdiktatúra és a zsidókérdés*. Centrum, Budapest, 1939.
179. SZENTIVÁNYI Iván: *A banki üzletszabályzatok és a fogyasztóvédelem.* in Gazdaság és Jog 2001/1. szám
180. SZENTIVÁNYI Iván: *A bankrendszer tagjainak adóalanyisága.* in Gazdaság és Jog 2003/1. szám
181. SZENTIVÁNYI Iván: *A faktoring és ami mögötte van.* in Gazdaság és Jog 1995/1. szám
182. SZENTIVÁNYI Iván: *A kétszintű bankrendszer tíz éve és a bankügyletek szabályozásának fejl. dése.* in Gazdaság és Jog 1997/7-8. szám
183. SZENTIVÁNYI Iván: *Bankjog*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988.
184. SZENTIVÁNYI Iván: *Bankügyletek jogi szabályozása a Ptk-tervezetben.* in Gazdaság és Jog 2007/6-7. szám
185. SZENTIVÁNYI Iván: *Meddig terjed a bankok önálló kamatmegállapítási jogosultsága?* in Gazdaság és Jog 2004/12. szám
186. SZENTIVÁNYI Iván: *Zöld út a „Banketikai Kódex” el tt.* in Gazdaság és Jog 1998/6. szám
187. SZIGETI Péter: *Jogtani és államtani alapvonalak*. Rejtjel, Budapest, 2002.
188. SZLADITS Károly –szerk.: *Magyar magánjog I.-VI.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1938. 1940.
189. SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatok I-II.*; Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1933.
190. SZTERÉNYI József, br. – szerk.: *Közgazdasági Enciklopédia*. Atheneum, Budapest, 1930.
191. TAMÁS András: *A közigazgatási jog elmélete (Kiegészítés a tankönyvhöz)*. Szent István Társulat, Budapest, 2004.
192. TAMÁS András: *A közigazgatási jog elmélete*. Szent István Társulat, Budapest, 2001.
193. TAMÁS András: *Legistica*. Szent István Társulat, Budapest, 2008.
194. TAMÁS Lajos: *A lízingszerző és kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991.
195. TELESZKY János: *A magyar állam pénzügyei a háború alatt*; MTA, Budapest, 1927.
196. TISZAI István: *Bank és t zsedei szakkifejezések öt nyelven magyarázatokkal*; Saldo, Budapest, 1987.
197. *Tolnai Nagylexikona*, Budapest, Tolnai Nyomdai M intézet és Kiadóvállalat Rt, Budapest, 1926–1930.
198. TÓTFALUSI István –szerk. *Magyar Etimológiai Nagyszótár*. 1993. Arcanum DVD könyvtár VI.
199. TÓTH Barnabás – SZABÓ S. László: *A belföldi lízing a pénzügyi szabályozásban*. Világgazdaság, 1984. július 14.
200. TÓTH János: *Szankció és felel sség a pénzügyi jogban*. in Felel sség és szankció a jogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1980.
201. TÖRÖK Gábor –szerk.: *A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvének 1 szóló 1959. évi IV. törvény kommentárja*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. (Hivatalos Jogszabálytár CD)
202. UMENHOFFER Ferenc: *A hitel, a lízing, a faktoring és kapcsolatuk a társasági adóval és a számvittel*. in Adó 2004/3. szám

203. *Változás a lízingvev személyében.* A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróság gyakorlatából in *Gazdaság és Jog* 1997/3. szám
204. VARGA István: *Csonka-Magyarország gazdasági fejl dése.* Budapest, 1932.
205. VARGA Nelli: *A pénzügyi lízing a küszöbön álló Ptk. kodifikáció tükrében.* in Miskolci doktoranduszok jogtudományi tanulmányai, Tomus 2/2. 2002.
206. VARGHA Gyula: *A magyar hitelügy és hitelintézetek története.* Budapest, 1896.
207. VÉKÁS Lajos: *A szerz dési rendszer fejl dési csomópontjai.* Akadémiai kiadó, Budapest, 1977.
208. VÖRÖS Imre: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga II.* KRIM Bt, Budapest, 2004.
209. WILCSEK Jen – VÉRTESY László –szerk.: *Vállalat-gazdasági Lexikon;* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966.
210. ZÁMBÓ Tamás: *A zálogszerz dés.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999.
211. ZELLER Gyula: *Pénz- és bankügyletek.* Misprint Kft. Budapest, 2008.
212. ZIEGLER Éva: *Lízinger l mindenkinek.* Aula kiadó, Budapest, 2001.

1.2. Idegen nyelvű

1. AMBROSE, Clare: *Force Majeure in International Contracts – The English Law Perspective.* Business Law 2003. Issue 3.
2. ANDERSON – FOX – TWOMEY: *Business Law.* South-Western Publishing Co., Cincinnati, Ohio, 1987.
3. ANDREAU, Jean: *Banking and Business in the Roman World.* Cambridge University Press, 1999.
4. ASIYEDU-AKROFI, Derek: *Negative pledge clauses in international loan agreements.* in Law and Policy in International Business 1995. Vol. 26.
5. AYER: *Guide to Finance for Lawyers.* 2001.
6. BAKKER, Leora – KLAPPER, Gregory – UDELL, F.: *Financing Small and Medium – size Enterprises with Factoring: Global Growth in Factoring – and its Potential in Eastern Europe.* The World Bank, Warsaw, 2004.
7. BARRON, J. and STATEN, M.: *The Value of Comprehensive Credit Reports: Lessons from the U. S. Experience.* 2000. Draft
8. BAUMOL, William J., LITAN, Robert E., és SCHRAMM, Carl J.: *Good Capitalism Bad Capitalism and The Economics of Growth and Prosperity.* Yale University Press, 2007.
9. BEAUFOY, Mark: *Is the Law of the Sea Ready for Nuclear Leasing.* in Macquarie Journal of International & Comparative. Environmental Law. Volume 3 No. 2. (2006)
10. BEROLD, Robert –edited: *Leasing for Small and Micro Enterprises.* ILO Publications 2003.
11. BLAIR, Michael and WALKER, George: *Financial Services Law.* Oxford University Press, 2006.
12. BLAUROCK, Uwe: *Die Factoringcession,* Zeitschrifts für Handelsrecht 1978.
13. BLOCK, Kenneth M. és STEINER Jeffrey B.: *Comfort Letters.* in New York Law Journal. Volume 231. No. 13. 21. January 2004.
14. BOAS, Maxwell S.: *Legal and Economic Aspects of Accounts Receivable Financing and Factoring.* in Commercial Law Journal 1954.
15. BOGART, Daniel B.: *The Right Way to Teach Transactional Lawyers: Commercial Leasing and the Forgotten Dirt Lawyer.* in University of Pittsburgh Law Review. (2000-2001)
16. Brown and Brown Insurance: *Credit Insurance.* 2005.

17. BUCHHEIT, Lee. C. – Dr. SEUSS: *How to negotiate the payment default clause*. in International Financial Law Review 1994. February
18. BUCHHEIT, Lee. C. – PAM, Jeremiah S.: *The hunt for pari passu I-II*. in International Financial Law Review 2004. February, March
19. BUCHHEIT, Lee. C.: *Changing bond documentation: the sharing clause*. in International Financial Law Review 1998. July
20. BUCHHEIT, Lee. C.: *Choice of law clauses and regulatory statutes*. in International Financial Law Review 1996. March
21. BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate cross-default clauses*. in International Financial Law Review 1993. June
22. BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate permissible liens*. in International Financial Law Review 1993. January
23. BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the assignment clause*. in International Financial Law Review 1993. February
24. BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the capital adequacy indemnity clause*. in International Financial Law Review 1993. March
25. BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the currency indemnity clause*. in International Financial Law Review 1994. May
26. BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the definition of indebtedness*. in International Financial Law Review 1993. December
27. BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the expense reimbursement clause*. in International Financial Law Review 1994. January
28. BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the governing law clause*. in International Financial Law Review 1994. July
29. BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the illegality clause*. in International Financial Law Review 1994. June
30. BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the increased costs clause*. in International Financial Law Review 1993. April
31. BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the Libor definition*. in International Financial Law Review 1993. June
32. BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the material adverse change clause*. in International Financial Law Review 1994. March
33. BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the negative pledge clause*. in International Financial Law Review 1992. December
34. BUCHHEIT, Lee. C.: *How to negotiate the tax gross-up clause*. in International Financial Law Review 1993. September
35. BUCHHEIT, Lee. C.: *Negative pledge clauses: the games people play*. in International Financial Law Review 1990. July
36. BUCHHEIT, Lee. C.: *Syndicated loans and the art of happiness*. in International Financial Law Review 1992. October
37. BUCHHEIT, Lee. C.: *The pari passu clause sub specie aeternitatis*. in International Financial Law Review 1991. December
38. BUCHHEIT, Lee. C.: *The sharing clause as a litigation shield*. in International Financial Law Review 1990. October
39. BURGESS, Robert: *Law of Loans and Borrowing*. Sweet & Maxwell, London, 1989.
40. CANARIS, Claus-Wilhelm: *Bankvertragsrecht*. 2. Aufl. Berlin/New York 1981.
41. Centre for Commercial Law Staff: *Chinese Banking Law and Foreign Financial Institutions*. 2001.
42. COLEMAN, Ebo: *Cross-default confusion*. in International Financial Law Review 1997. April

43. COOLURIS, John G.; WINN, Edward L.: *Consumer Leasing Developments*. in Business Lawyer (1983-1984)
44. CRAMMOND, James D.: *Leasing Water Rights for Instream Flow Uses: A Survey of Water Transfer Policy, Practices, and Problems in the Pacific Northwest*. in Environmental Law (1996)
45. CRANSTON, Ross QC MP: *Principles of Banking Law*. Oxford, 2003.
46. CUMING, Ronald C.C.: *Model Rules for Lease Financing: A Possible Complement to the UNIDROIT Convention on International Financial Leasing*. in Uniform Law Review (1998)
47. DEAN, Joel: *The Economics of Equipment Leasing*. in University of Illinois Law Forum (1962)
48. DOLAN, John F.: *Analyzing Bank Drafted Standby Letter of Credit Rules, The International Standby Practice (ISP98)*. in Wayne Law Review 1999-2000.
49. EGGER, Anton – KREJCI, Heinz: *Das Leasinggeschäft*. Wien, 1987.
50. ELKHOURY, Marwan: *Credit Rating Agencies and their Potential Impact on Developing Countries*. a United Nations Conference on trade and Development kiadványa 2008.
51. ELLINGER E. P., LOMNICKA, Eva and HOOLEY, Richard: *Ellinger's Modern Banking Law*. Oxford, 2005.
52. Federal Trade Commission: *Building a Better Credit Report*
53. Federal Trade Commission: *Need Credit or Insurance? Your Credit Score Helps Determine What You'll Pay*
54. FERGUSON, John J.; HALL, Barbara Chillcott; RANDALL, Brianna: *Keeping Fish Wet in Montana: Private Water Leasing: Working within the Prior Appropriation System to Restore Streamflows*. in Public Land & Resources Law Review. (2006)
55. FERRARI, Franco: *General Principles and International Uniform Commercial Law Conventions: A Study of the 1980 Vienna Sales Convention and the 1988 UNIDROIT Conventions on International Factoring and Leasing and the UNIDROIT Principles* in European Journal of Law Reform 1999.
56. Financial Consumer Agency Canada: *Understanding Your Credit Report and Credit Score*.
57. FISHER, James; HARSHMAN, Ellen; GILLESPIE, William; ORDOWER, Henry: *Privatizing Regulation: Whistleblowing and Bounty Hunting in the Financial Services Industries*. in Dickinson Journal of International Law (2000-2001)
58. FOSSATI, Giorgio – PORRO, Alberto: *Il Factoring – aspetti economici, finanziari e giuridici*. Dott. A. Giuffrè Editore, 1974.
59. FOSSATI, Giorgio: *Il Leasing. Nuovi Strumenti Finanziari*. Buffetti Editore, 1987.
60. GAVALDA, Christian – STOUFFLET, Jean: *Droit bancaire*. Lexis-Nexis SA., Paris, 2005.
61. GILLIGAN, George and GILLIGAN, George P.: *Regulating the Financial Services Sector*. in Studies in Comparative Corporate and Financial Law Volume 6. (1999)
62. GIRSBERGER, Daniel L.: *Defenses of the Account Debtor in International Factoring* in American Journal of Comparative Law 1992.
63. GKOUTZINIS, Apostolos Ath.: *Internet Banking and the Law in Europe: Regulation, Financial Integration and Electronic Commerce* 2006.
64. GLASSMAN, Cynthia A.: *Regulating the New Financial Services Industry*. Rowman & Littlefield Pub Inc. 1988.
65. GOLDEN, S. – WALKER, H.: *Ten Commandments of Commercial Credit: The Cs Good and Bad Loans*. in Journal of Commercial Banking 1993. January

66. GRAY, Richard; HOLMES, Patrick; MUZILLA, Kevin: *Why Banks Should Look Again at Market Flex and MAC Clauses Cover Story* in *International Financial Law Review* Vol. 22. 2003. Issue 4.
67. Greater London Enterprise Ltd.: *Analysis of Use of Factoring*. EC Financial Report, 2002.
68. *Guidelines on Private Sector Infrastructure Projects*. National Procurement Agency, Sri Lanka, 2006.
69. GUTTERIDGE – MEGRAH: *The Law of Bankers' Commercial Credits*. London 1984.
70. HALUSTYIK Anna: *Public versus Private Law in Banking Regulation Questions and Framework Answers in a Complicated World*. In *Közjogi tanulmányok* L. rincz Lajos 70. születésnapjának tiszteletére. 2006.
71. HAYNES, Andrew: *Financial Services Law Guide*. 2006.
72. HEATHER, Thomas S.; COLLINS, Martha Traudt: *Secured Financing of Machinery and Equipment, including Cross-Border Leasing and Conditional Sales Contracts*. in *United States – Mexico Law Journal* (1997)
73. HEMETSBERGER – SHOPPMANN – SCWANDER – WENGLER: *European Banking and Financial Services Law*. Kluwer Law international – European Association of Public Banks, 2006.
74. HILDEBRAND, Bruno: *Die Nationalökonomie der Gegenwart und Zukunft*. Frankfurt/Main 1848.
75. HILLYER, William Hurd: *Four Centuries of Factoring*. in *Quarterly Journal of Economics* MIT Press 1939.
76. HILLYER, William Hurd: *Key Business Cash, Origin of Factoring Traced Back to Ancient Babylon*. in *Barrons National Business and Financial Weekly*, Boston 1941/10.
77. HORBACH, Josef: *Das Factoring – Finanzierungssystem* in: Hans Janberg: *Finanzierungs-Handbuch*, Betriebswirtschaftlicher Verlag Dr Th. Gabler, Wiesbaden, 1970.
78. HORN, Norbert: *German Banking Law and Practice in International Perspective*. Walter de Gruyter Inc. 1999.
79. IMF Institute: *Current Developments in Monetary and Financial Law, Vol. 1*. 1999.
80. JOUBERT, Nereus L.: *The Legality of Continuity Clauses in Factoring Contracts*. in *South African Law Journal* 1994.
81. KAISER, Johannes – CHMURA, Thorsten – PITZ, Thomas: *The Tobin Tax – A Game-Theoretical and an Experimental Approach*. SSRN Papers, 2006.
82. KELLY, Walter M.: *Modern Factoring and How It Meets Today's New Financial Requirements*. in *American Bar Association Journal* 1956.
83. KOCH, Ernst-Gerald: *Störungen beim Finanzierungsleasing*. Berlin 1981.
84. KOHN, Mier: *Money, Banking, and Financial Markets*; Dryden Press; 1991.
85. KRAUS, Brent.: *Leasing as an Alternative to Secured Financing*. in *Saskatchewan Law Review* (1999)
86. LAWRENCE, Gary M.: *Due Diligence in Business Transactions*. Law Journal Press, 1994.
87. *Leading International Law Firms: Financial Services Regulation in the Americas*. (Global Financial Services Regulation) 2006.
88. Leaseurope 2006. Annual Enquiry
89. LEVY, David A.: *Financial Leasing under the UNIDROIT Convention and the Uniform Commercial Code: A Comparative Analysis*. in *Indiana International & Comparative Law Review* (1994-1995)

90. LIBENSON, Daniel J.: *Leasing Human Capital: Toward a New Foundation for Employment Termination Law*. in Berkeley Journal of Employment & Labour Law. (2006)
91. LOVETT, William A.: *Banking and Financial Institutions Law in a Nutshell*, 2005
92. M. PAGANO és T. JAPPELLI: *Information Sharing in Credit Markets* in Journal of Finance. 1993 December
93. MADSEN, Wayne: *Handbook of Personal Data Protection*. Macmillan Publishers Ltd. 1992.
94. MALLOY, Michael P.: *Principles of Bank Regulation*. 2003, West Group
95. MARTINEK, Michael: *Moderne Vertragstypen Band I. Leasing und Factoring*. München 1992.
96. MATTSON, Kirk W.: *An Analysis of the Multistate Tax Commissions New Regulations for Financial Services Industries*. in Journal of State Taxation (1997-1998)
97. MEYER: *Law in a Nutshell: Accounting & Finance for Lawyers*. 2006.
98. MOORE, Caroll, G.: *Factoring – A Unique and Important Form of Financing and Service*, in The Business Lawyer 1959. April.
99. Moore, Carroll G.: *Developments in Factoring, Inventory Liens and Accounts Receivable Financing*. in Banking Law Journal 1960.
100. MORLEY, Alfred C.: *The Financial Services Industry - Banks, Thrifts, Insurance Companies, and Securities Firms*. AIMR (CFA Institute). 1992
101. NIMMER, Raymond T.: *The New Face of Leasing?*. in DePaul Business & Commercial Law Journal. (2004-2005)
102. NORTH, Gary: *Honest Money – The Biblical Blueprint for Money and Banking*. Dominion Press 1986.
103. OBAY, Lamia: *Financial Innovation in the Banking Industry: The Case of Asset Securitization (Financial Sector of the American Economy)*. Routledge 2000.
104. PATOMÄKI, Heikki: *Democratising Globalisation: The Leverage of the Tobin Tax*. Zed Books, 2003.
105. PENN, G. A. – SHEA, A. M. – ARORA, A.: *The Law & Practice of International Banking*. Sweet & Maxwell, London, 1987.
106. PETERSEN, M. A. – RAJAN, R. G.: *Trade Credit: Theories and Evidence*. NBER Working Paper, 1996.
107. PHELPS, Clyde W.: *The Role of Factoring in Modern Business Finance*. Baltimore, USA. 1956.
108. PHILBRICK, William C.: *The Use of Factoring in International Commercial Transactions and the Need for Legal Uniformity as Applied to Factoring Transactions between the United States and Japan*. in Commercial Law Journal 1994.
109. PIETRZAK, Lisa: *Sloping in the Right Direction: A First Look at the UCP 600 and the New Standards as Applied to Voestalpine*. in Asper Review of International Business and Trade Law Volume VII 2007.
110. PISAR, Samuel: *Legal Aspects of International Factoring – An American Concept Goes Abroad*. in Business Lawyer 1969-1970.
111. PITT, Harvey L.: *The Law of Financial Services*. 1988.
112. POSEL, Sidney: *Factoring Accounts Receivable in France: Some Legal Aspects and American Comparisons* in Tulane Law Review 1982-1983.
113. REINICKE – TIEDTKE: *Kaufrecht*. Luchterhand Verlag, 2005.
114. REY, Heinz: *Die Behandlung des Factoringvertrages im schweizerischen Recht*. in Ernst A. Kramer: *Neue Vertragsformen der Wirtschaft: Leasing, Factoring, Franchising*, tanulmánykötet Bern, 1988-1991.

115. RICE, George Graham: *My adventures with your money*. Elibron Classics, 2005. replica of 1913 edition by Richard G. Badger, Boston.
116. ROBERTS, Graham: *Law Relating to Financial Services*. 2004.
117. ROHNER, Ralph J.: *Leasing Consumer Goods: The Spotlight Shifts to the Uniform Consumer Leases Act*. in Connecticut Law Review. (2002-2003)
118. SALINGER, Freddy: *Factoring law and practice*, Sweet & Maxwell, London, 1995.
119. SALINGER, Freddy: *Factoring: The Law and Practice of Invoice Finance*. 3rd Edition, Sweet & Maxwell, London 1999.
120. SAMULESON – NORDHAUS: *Economics*; McGraw-Hill Inc; 1985.
121. SCOTT, E. Symposium: *Striking the Right Balance: Federal and State Regulation of Financial Industries*, 53 BROOK. Law Review. 27 (1987)
122. SERICK, Nochmals: *Rechtsprobleme des Factoring-Geschäftes*. BB, 1976.
123. SHAPIRO, Samuel L.: *The ABC's of Leasing*. in University of Illinois Law Forum (1972)
124. SHLESINGER, Piero: *Manuale di diritto privato*. Giuffrè Editore, 2004.
125. SILBERT, J.: *Banking in U.S.* in Harvard Business Review Jan/Feb 1952.
126. SILVERMAN, Herbert R.: *Factoring as a Financing Device*. in Harvard Business Review, 1949. September
127. SILVERMAN, Herbert R.: *Factoring: Its Legal Aspects and Economic Justification*. in Law and Contemporary Problems 1948.
128. SOMMER, Heinrich Johannes: *Factoring, International Factoring Networks and the FCI Code of International Factoring Customs* in Uniform Law Review 1998.
129. STANFORD, Martin J.: *UNIDROIT Convention on International Financial Leasing and the Preliminary Draft UNIDROIT Convention on International Interests in Mobile Equipment: Two Examples of UNIDROIT in Its Law-Making Role*. in International Journal of Legal Information (1999)
130. STOPP, Alexander H.: *Asset-Backed Financing in Germany: Legal Concepts Affecting the Securitization of German Receivables* in The Financier. Vol. 4, No. 5, December 1997
131. STOPPOK, Gerhard: *The Factoring Contract – Factoring Handbuch*, Frankfurt 1987.
132. STROUGH, George, HILLS, George S.: *The law of accounting and financial statements*. 1957.
133. *Technical Assistance for Legal Training in BOT/BOOT Infrastructure Development*. Asian Development Bank, 1997. April
134. The Association of Corporate Treasurers: *Letters of Comfort – A Practical Guide*. London, 2007.
135. THEISS, William R.: *Security Aspects of Equipment Leasing*. in University of Illinois Law Forum. (1962)
136. TYREE, Alan: *Banking Law in Australia*. 1990.
137. ULPH, Janet.: *Sale and Lease-Back Agreements in a World of Title Relativity: Michael Gerson (Leasing) Ltd v. Wilkinson and State Securities Ltd*. in Modern Law Review (2001)
138. *Ungarisches Wirtschaftsjahrbuch 1932*. (KRESZ Károly)
139. *Ungarisches Wirtschaftsjahrbuch 1940*. (STEIN Emil)
140. *United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade*. United Nations Publications, New York, 2004.
http://www.law.upenn.edu/bll/archives/ulc/aor/2007june_unc.pdf
141. VERNIMMEN, Pierre – QUIRY, P. – DALLOCHIO, M. – LE FUR, Y. – SALVI, A.: *Corporate Finance – theory and practice*. Jhon Wiley & Sons Ltd, 2006.

142. VÉRTESY László: *The Place and Theory of Banking Law – or Arising of a New Branch of Law: Law of Financial Industries* – in *Collega* 2007/2.
143. WEBER, Adolf: *Depositenbanken und Spekulationsbanken*. München, 1924.
144. WEBSTER, Mandy: *Data Protection in the Financial Services Industry*. Ashgate Pub Co. 2006.
145. WENGLER C. & GERSTER, Cornelia: *European Banking and Financial Services Law*. 2004.
146. WESTPHALEN, Friedrich Graf von: *Der Leasingvertrag*. Verlag Dr. Otto Schmidt KG. Köln, 1987.
147. WHITTAKER, W. H.: *Statutory Provisions for Leasing Railroad*. in *Central Law Journal* 1882.
148. WILLIAMS, Harding: *Federal Banking Law & Regulations: A Handbook for Lawyers*, 2007.
149. WOOD, Philip: *Comparative Financial Law*. London, Sweet & Maxwell, London, 1995.

2. Internetes oldalak

- <http://209.85.135.104/search?q=cache:z98pLDpBiuQJ:tipi.tapi.hu/egyetem/VII.%2520felev/atipikus/atipikussipi.doc+tipikus+atipikus+szerz%C5%91d%C3%A9s&hl=hu&ct=clnk&cd=4&gl=hu> (lekérdezés dátuma: 2008. augusztus 29.)
- <http://abiweb.obh.hu/abi/> (lekérdezés dátuma: 2008. január 6.)
- <http://casecentral.com/finacial.php> (lekérdezés dátuma: 2008. július 5.)
- <http://eng.rlr.ru/leasing/history/> (lekérdezés dátuma: 2008. február 2.)
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/hu/oj/2007/ce270/ce27020071113hu00010035.pdf> (lekérdezés dátuma: 2008. május 3.)
- <http://ezinearticles.com/?What-Is-A-Sandwich-Lease?&id=481499> (lekérdezés dátuma: 2008. július 15.)
- <http://letterofcreditforum.com> (lekérdezés dátuma: 2008. június 21.)
- <http://universalfunding.blogspot.com/2007/01/history-of-factoring.html> (lekérdezés dátuma: 2008. május 8.)
- <http://www.admin.ch/ch/i/rs/220/a312.html> (lekérdezés dátuma: 2008. április 23.)
- <http://www.aelusa.com/leasing-history.php> (lekérdezés dátuma: 2008. július 12.)
- <http://www.afponline.org/pub/pdf/finconssurvey00.pdf> (lekérdezés dátuma: 2008. január 30.)
- <http://www.articlesbase.com/ask-an-expert-articles/a-short-history-of-factoring-443517.html> (lekérdezés dátuma: 2008. július 7.)
- <http://www.asf-france.fr/asfanglais/indexoui/engpresaffact.htm> (lekérdezés dátuma: 2008. május 12.)
- <http://www.ash-law.hu/> (lekérdezés dátuma: 2008. március 4.)
- <http://www.bankestozsde.hu/online/cikk.html?aid=1000172> (lekérdezés dátuma: 2008. május 6.)
- <http://www.bbinsurance.com/uploads/creditBrochure.pdf> (lekérdezés dátuma: 2008. augusztus 7.)
- <http://www.bisz.hu> (lekérdezés dátuma: 2008. július 13.)
- <http://www.catamountfunding.com/About/HistoryofFactoring.php> (lekérdezés dátuma: 2008. július 20.)
- <http://www.collegeboard.com> (lekérdezés dátuma: 2008. június 4.)
- <http://www.credfact.it/ucf/en/factoring/normativa.html> (lekérdezés dátuma: 2008. június 6.)
- <http://www.deutsche-leasing.com/it/en/leasing-italy.html> (lekérdezés dátuma: 2008. június 22.)
- <http://www.eandh.hu/mediacio/mediacio.html> (lekérdezés dátuma: 2008. május 10.)
- <http://www.echo-finance.com/factoring.htm> (lekérdezés dátuma: 2008. július 8.)
- <http://www.eds.com/industries/finacial/> (lekérdezés dátuma: 2007. december 13.)
- <http://www.es-a-legjobb-ingatlan-hitel-kalkulator.com/hitelbiztositas.html> (lekérdezés dátuma: 2008. augusztus 10.)
- <http://www.factoring.com.ua/eng/5.html> (lekérdezés dátuma: 2008. június 2.)
- http://www.fbibusiness.com/history_of_leasing.htm (lekérdezés dátuma: 2008. május 29.)
- <http://www.finaid.org> (lekérdezés dátuma: 2008. február 16.)
- <http://www.florf.com> (lekérdezés dátuma: 2008. április 11.)
- <http://www.franklincapitalnetwork.com/Factoring-Basics/History-of-Factoring.aspx> (lekérdezés dátuma: 2008. június 27.)
- <http://www.investorwords.com/1960/financing.html> (lekérdezés dátuma: 2008. március 7.)
- http://www.hiteltanacsok.com/cikk_THM2.htm (lekérdezés dátuma: 2008. január 22.)
- <http://www.hodfaktor.hu/faktortort.html> (lekérdezés dátuma: 2008. június 30.)

- http://www.hoovers.com/free/co/factsheet.xhtml?COID=45556&cm_ven=PAID&cm_cat=YAH&cm_pla=CO4&cm_ite=financial_industry (lekérdezés dátuma: 2008.)
- <http://www.kih.gov.hu/alaptev/partfogo/mediacio> (lekérdezés dátuma: 2008. május 9.)
- <http://www.lanepowell.com/services/industries/detail.asp?iid=2> (lekérdezés dátuma: 2007. november 29.)
- <http://www.law.com/jsp/article.jsp?id=1187428799028> (lekérdezés dátuma: 2008. február 17.)
- http://www.leasing.ru/en/benefit/leasing_history/ (lekérdezés dátuma: 2008. február 12.)
- <http://www.lexcon.com> (lekérdezés dátuma: 2008. május 25.)
- http://www.lizingpercek.hu/lizing_thm_tanulmany.html (lekérdezés dátuma: 2008. április 18.)
- <http://www.mehib.hu/> (lekérdezés dátuma: 2008. január 20.)
- <http://www.mnb.hu/> (lekérdezés dátuma: 2008. augusztus 26.)
- http://www.nsls.ed.gov/nsls_SA/SaGlossary.do (lekérdezés dátuma: 2008.)
- <http://www.otp.hu> (lekérdezés dátuma: 2007. december 16.)
- <http://www.pillsburylaw.com/financialservicesindustry> (lekérdezés dátuma: 2007. december 28.)
- <http://www.prweb.com/releases/2005/3/prweb213813.htm> (lekérdezés dátuma: 2008.)
- <http://www.pszaf.hu> (lekérdezés dátuma: 2008. augusztus 11.)
- <http://www.smarter.com/---se--qq-The+Financial+Industry--pt-0--tt-.html> (lekérdezés dátuma: 2008. március 23.)
- http://www.szerszamgepgyartas.hu/hun/factory/csepel/csepel_02.htm (lekérdezés dátuma: 2008. (2008. július 20.)
- <http://www.unidroit.org> (lekérdezés dátuma: 2008. február 25.)
- http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/ (lekérdezés dátuma: 2008. június 6.)
- <http://www.vg.hu> (lekérdezés dátuma: 2008. május 14.)

3. Jogszabályok

Külföldi

Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB, Ausztria)

Bürgerliches Gesetzbuch (BGB, Németország)

Code Civil (Franciaország)

Codice Civile (Olaszország)

Legge 21 febbraio 1991. n. 52. Disciplina della cessione dei crediti di impresa (Olaszország)

Zivilgesetzbuch (ZGB, Svájc)

Code of International Factoring Customs – Nemzetközi Faktoring Szokványok Kódexe

International Accounting Standards, IAS – Nemzetközi Számviteli Standardok

International Financial Reporting Standards, IFRS – Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok

ICC 325. Uniform Rules for Contract Guarantees – A szerződéses garanciák szokványai

ICC 458. Uniform Rules for Demand Guarantees – Az első felszólításra, egyszeri hívással, feltétel nélkül fizetendő garanciák szokványai

ICC 590. Rules for International Standby Practices, ISP98, – A készenléti ügyletek szokványai

UCP 600. Uniform Customs and Practice for Documentary Credits – Az okmányos megítélés szokványai

UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce – Modell törvény az elektronikus kereskedelemről

UNCITRAL United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade – az Egyesült Nemzetek Egyezménye a követelés-engedményezésről

UNCITRAL United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, CISG – az Egyesült Nemzetek Egyezménye az áruk nemzetközi adásvételi szerződéséről

UNIDROIT Convention on International Factoring – A nemzetközi követelés-vételről szóló UNIDROIT Egyezmény

UNIDROIT Convention on International Financial Leasing – A nemzetközi lízingről szóló UNIDROIT Egyezmény

Európai Unió – *acquis communautaire*

Az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó Római szerződés (1957)

Az Európai Uniót létrehozó Maastrichti szerződés (1992)

77/780/EGK irányelv a hitelintézetek üzleti tevékenységének megkezdésére és gyakorlására vonatkozó jogszabályai és közigazgatási rendelkezéseinek közelítéséről

86/635/EGK irányelv a bankok és más pénzügyi intézmények éves beszámolójáról és konszolidált éves beszámolójáról

87/102/EGK irányelv a tagállamok fogyasztói hitelre vonatkozó jogszabályai és közigazgatási rendelkezéseinek közelítéséről

88/361/EGK irányelv a Szerződés 67. cikkének végrehajtásáról

89/299/EGK irányelv a saját tőke szabályozásáról

89/646/EGK irányelv a 77/780/EGK irányelv módosításáról

89/647/EGK irányelv a fizetőképességi mutató szabályozásáról

- 90/88/EGK irányelv az 87/102/EGK irányelv módosításáról
 91/308/EGK irányelv a pénzügyi rendszerek pénzmosás céljára való felhasználásának megel zésér l
 92/121/EGK irányelv a nagykockázatokról és azok ellen rzésér l
 93/13/EGK irányelv a fogyasztókkal kötött szerz désekben alkalmazott tisztességtelen feltételekr l
 98/7/EK irányelv a fogyasztói hitelre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgati rendelkezések közelítésér l szóló 87/102/EGK irányelv módosításáról
 2001/97/EK irányelv a 91/308/EGK irányelv módosításáról a pénzmosás megel zése és megakadályozása érdekében
 2002/47/EK irányelv a pénzügyi biztosítékokról szóló megállapodásokról
 2006/48/EK irányelv a hitelintézetek tevékenységének megkezdésér l és folytatásáról
 2006/49/EK irányelv a befektetési vállalkozások és hitelintézetek t kemegfelelésér l

Európai Szerz dési Jog Alapelvei (Principles Of European Contract Law; PECL)

Magyar

CompLex CD Jogtár

Magyar Hivatalos Jogszabálytár. Jogszótár. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.

1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya
 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvér l
 1978. évi IV. törvény a Büntet Törvénykönyvr l
 1990. évi XCIII. törvény az illetékekr l
 1991. évi II. törvény a cs deljárásról és a felszámolási eljárásról
 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelmér l és a közérdek adatok nyilvánosságáról
 1992. évi XXXVIII. törvény az államháztartásról
 1992. évi LXVI. törvény a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról
 1994. évi XLII. törvény a Magyar Export-Import Bank Részvénytársaságról és a Magyar Exporthitel Biztosító Részvénytársaságról
 1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról
 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról
 1995. évi XXXIX. törvény az állam tulajdonában álló vállalkozói vagyont értékesítésér l
 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról
 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról
 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekr l és pénzügyi vállalkozásokról
 1997. évi LXXXV. törvény a nemzetközi követelés-vételr l szóló, Ottawában, 1988. május 28-án kelt UNIDROIT Egyezmény kihirdetésér l
 1997. évi LXXXVI. törvény a nemzetközi pénzügyi lízingr l szóló, Ottawában, 1988. május 28-án kelt UNIDROIT Egyezmény kihirdetésér l
 1997. évi XXX. törvény a jelzálog-hitelintézettr l és a jelzáloglevélr l
 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemr l
 1997. évi CXXXII. törvény a külföldi székhely vállalkozások magyarországi fióktelepeir l és kereskedelmi képviselőit l
 1998. évi L. törvény az 1988. évi Bécsi Egyezmény kihirdetésér l (A kábítószeres és pszichotrop anyagok tiltott forgalmazásáról)
 1999. évi CXXI. törvény a gazdasági kamarákról
 2000. évi C. törvény a számvitelr l

2000. évi CI. törvény az 1990. novemberi Strasbourgi Egyezmény kihirdetéséről (A pénzmossásról, a b ncselkményből származó dolgok felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról)
2001. évi CXX. törvény a t kepiacról
2001. évi LVIII. törvény a Magyar Nemzeti Bankról
2002. évi LV. törvény a közvetített tevékenységről
2003. évi XCII. törvény az adózás rendjéről
2003. évi XV. törvény a pénzmossás megelőzéséről és megakadályozásáról
2004. évi XXXIV. törvény a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról
2006. évi X. törvény a szövetkezetekről
2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról
2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról
2007. évi CVI. törvény az állami vagyonról
2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról
2007. évi CXXXV. törvény a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről
1979. évi 13. törvényerejű rendelet a nemzetközi magánjogról
1987. évi 20. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzeteknek az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről szóló, Bécsben, az 1980. évi április hó 11. napján kelt Egyezménye kihirdetéséről
1965. évi 1. törvényerejű rendelet a Genfben, 1930. június 7-én megkötött váltójogi egyezmények kihirdetéséről
- 41/1997. (III. 5.) Korm. Rendelet a betéti kamat, az értékpapírok hozama és a teljes hiteldíj mutató számításáról és közzétételéről
- 18/1999. (II. 5.) Korm. Rendelet a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről
- 250/2000. Kormány Rendelet a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások éves beszámoló készítési és könyvvizelési kötelezettségének sajátosságairól
- 312/2001. (XII. 28.) Korm. rendelet a Magyar Exportkredit Biztosító Részvénytársaság által a központi költségvetés terhére, a Kormány készpénzkezelése mellett vállalható nem-piacképes kockázatú biztosítások feltételeiről
- 225/2007. (VIII. 31.) Korm. rendelet a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóságról
- 14/2001. (X. 20.) IM rendelet a Magyar Bírósági Végrehajtói Kamara egyes feladatairól
- 27/2007. (XII. 20.) PM rendelet az összevont alapú szavatoló tétel és összevont alapon számított tétel követelmény számításáról
- 13/1990. (VI. 18.) AB határozat, ABH 1990, 54., 55.
- 13/1990. (VI. 18.) AB határozat, ABH 1990, 54., 55.
- 32/1991. (VI. 6.) AB határozat, ABH 1991. 146., 153-154., 162.
- 59/1991. (XI. 19.) AB határozat, ABH 1991, 283., 294-295.
- 881/B/1991. AB határozat, ABH 1992, 474., 475.
- 1814/B/1991. AB határozat, ABH 1994. 513., 514-515.
- 327/B/1992 AB határozat, ABH 1995. 604. 609.
- 33/1993. (I. 28.) AB határozat, ABH 1993, 247., 249.
- 54/1993. (I. 13.) AB határozat, ABH 1993, 340., 341-343.
- 21/1994. (II. 16.) AB határozat, ABH 1996, 117., 120.
- 31/1994 (VI. 2) AB határozat, ABH 1994. 168., 170.

17/1998. (I. 13) AB határozat, ABH 1998. 155., 156.
 61/1993. (XI. 29.) AB határozat
 497/B/1997. AB határozat
 423/B/1996. AB határozat

az adatvédelmi biztos 439/A/1996 számú állásfoglalása
 az adatvédelmi biztos 109/A/1997 számú állásfoglalása
 az adatvédelmi biztos 330/A/1997 számú állásfoglalása
 az adatvédelmi biztos 454/A/1997 számú állásfoglalása
 az adatvédelmi biztos 523/A/1997 számú állásfoglalása
 az adatvédelmi biztos 662/A/1997 számú állásfoglalása
 az adatvédelmi biztos 630/A/2005 számú állásfoglalása
 az adatvédelmi biztos 1477/A/2005 számú állásfoglalása
 az adatvédelmi biztos 2155/A/2005 számú állásfoglalása

BH 1982. 153.	BH 1998. 443.
BH 1986. 431.	BH 1998. 495.
BH 1990. 217.	BH 1998. 546.
BH 1990. 268.	BH 1999. 175.
BH 1990. 385.	BH 1999. 176.
BH 1991. 285.	BH 1999. 267.
BH 1991. 285.	BH 1999. 77.
BH 1991. 30.	BH 2000. 154.
BH 1991. 357.	BH 2000. 197.
BH 1992. 776.	BH 2000. 5.
BH 1993. 513.	BH 2001. 29.
BH 1993. 712.	BH 2001. 489.
BH 1993. 95.	BH 2001. 557.
BH 1994. 367.	BH 2001. 573.
BH 1994. 40.	BH 2002. 197.
BH 1994. 425.	BH 2002. 240.
BH 1994. 551.	BH 2002. 364.
BH 1994. 555.	BH 2002. 72.
BH 1995. 154.	BH 2002. 72.
BH 1995. 457.	BH 2002. 182.
BH 1996. 257.	BH 2003. 204.
BH 1996. 31.	BH 2003. 473.
BH 1996. 378.	BH 2003. 495.
BH 1996. 379.	BH 2004. 183.
BH 1996. 380.	BH 2005. 188.
BH 1996. 422.	BH 2005. 363.
BH 1996. 541.	BH 2005. 63.
BH 1997. 408.	BH 2005. 72.
BH 1997. 449.	BH 2006. 111.
BH 1997. 594.	BH 2006. 111.
BH 1997. 594.	BH 2006. 331.
BH 1997. 85.	BH 2006. 370.
BH 1998. 144.	BH 2007. 56.
BH 1998. 242.	BH 2007. 58.
BH 1998. 290.	

EBH 2000. 195.
EBH 2000. 328.
EBH 2001. 537.
EBH 2002. 646.
EBH 2002. 647.
EBH 2003. 868.
EBH 2003. 869.
EBH 2004. 1028.

EBH 2005. 1222.
EBH 2005. 1333.
EBH 2006. 1481.

VB 2001. 1.

PK 226. szám

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AB	Alkotmánybíróság
ABH	Alkotmánybírósági Határozat
ABGB	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB, Ausztria)
Alkt.	1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya
Art.	2003. évi XCII. törvény az adózás rendjéről
Avtv.	1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekező adatok nyilvánosságáról
Áfa tv.	2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról
Áht.	1992. évi XXXVIII. törvény az államháztartásról
ÁSZF	Általános szerződési feltételek
Basel I.	Baseli tőkeegyezmény 1988.
Basel II.	Baseli tőkeegyezmény 2001.
BH	Bírósági Határozat
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (BGB, Németország)
Btk.	1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
Ct.	2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról
Cstv.	1991. évi II. törvény a csőd eljárásról és a felszámolási eljárásról
EBH	Elvi Bírósági Határozat
EGK	Európai Gazdasági Közösség
EK	Európai Közösség
EU	Európai Unió
Fgy. tv.	1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről
Gt.	2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról
Hpt.	1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról
IM	Igazságügyminiszter
Itv.	1990. évi XCIII. törvény az illetékekről
Jht.	1997. évi XXX. törvény a jelzálog-hitelintézetekről és a jelzáloglevélről
Korm.	Kormány
MNB	Magyar Nemzeti Bank - 2001. évi LVIII. törvény a Magyar Nemzeti Bankról
Mtj.	Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének Törvényjavaslatja 1928.
Nmtvr.	1979. évi 13. törvényerejű rendelet a nemzetközi magánjogról
Pit.	1991. évi LXIX. törvény a Pénzügyintézetekről és pénzügyintézeti tevékenységről
PM	Pénzügyminiszter
PSZÁF	Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete – 2007. évi CXXXV. törvény a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről
Ptk.	1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről
Számv. tv.	2000. évi C. törvény a számvitelről
Szja tv.	1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról
Tao.	1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról
THM	Teljes Hiteldíjmutató – 41/1997. (III. 5.) Korm. Rendelet a betéti kamat, az értékpapírok hozama és a teljes hiteldíj mutató számításáról és közzétételéről
TLM	Teljes Lízingdíjmutató
Tpt.	2001. évi CXX. törvény a tőkepiacról
Vht.	1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról
Verseny tv.	1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról
ZGB	Zivilgesetzbuch (ZGB, Svájc)

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet – Az új Polgári Törvénykönyv finanszírozási szerződéseinek javasolt normaszövege¹¹²³

Ötödik könyv: Kötelmi jog Harmadik Rész – Egyes szerz dések 6. Cím - Pénz- és hiteljogviszonyok

I. fejezet A hitelszerz dés

5:326. § [A hitelszerz dés]

- (1) Hitelszerz dés alapján a hitelez díj ellenében arra vállal kötelezettséget, hogy a szerz désben meghatározott feltételek megléte esetén a másik szerz d féllel kölcsönszerz dés köt.
- (2) A hitelez azonnali hatállyal felmondhatja a hitelszerz dés, ha
- a) a szerz dés megkötése után a másik fél körülményeiben olyan lényeges változás következett be, amely miatt a szerz dés teljesítése már nem várható el, vagy
 - b) a kölcsönszerz dés azonnali hatályú felmondásának lenne helye.
- (3) A másik fél a hitelszerz dés bármikor felmondhatja.
- (4) A hitelszerz dés felmondása a szerz d felek külön megállapodása nélkül a már megkötött kölcsönszerz dészeket nem szünteti meg.

II. fejezet A kölcsönszerz dés

5:327. § [A kölcsönszerz dés]

Kölcsönszerz dés alapján a hitelez köteles az adósnak meghatározott pénzüsszeget fizetni, az adós pedig köteles a szerz dés szerinti kés bbi id pontban ugyanakkora pénzüsszeget és a kamatot a hitelez nek megfizetni.

5:328. § [A kölcsön átadásának megtagadása]

A kölcsönösszeg átadását a hitelez megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy

- a) a szerz dés megkötése után az adós körülményeiben olyan lényeges változás állott be, amely miatt a szerz dés teljesítése többé el nem várható, vagy
- b) a kölcsönszerz dés azonnali hatályú felmondására jogosult.

5:329. § [A kölcsönösszeg igénybevételének elmaradása]

Az adós a kölcsönösszeg igénybevételére nem köteles, meg kell azonban térítenie a hitelez nek a szerz dés megkötéséb l ered kárát.

5:330. § [A kölcsönszerz dés azonnali hatályú felmondása]

- (1) A hitelez azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönszerz dés az adós súlyos szerz désszegése esetén, különösen ha
- a) a kölcsönnek a szerz désben meghatározott célra való fordítása lehetetlen vagy az adós a kölcsönösszeget nem erre a célra használta fel,
 - b) az adós a hitelez t megtevesztette, amennyiben ez a szerz dés megkötését és annak tartalmát befolyásolta,
 - c) az adós a fizet képességére vonatkozó, valamint a kölcsön fedezetével, biztosítékával vagy céljának megvalósulásával kapcsolatos vizsgálatot – figyelmeztetés ellenére – akadályozza,
 - d) az adós a szerz désben vállalt vagy jogszabályban el írt adatszolgáltatási kötelezettségét – figyelmeztetés ellenére – megszegi,
 - e) az adós vagyoni helyzetének romlása vagy a fedezet elvonására irányuló magatartása veszélyezteti a kölcsön visszafizetését,
 - f) a kölcsönre nyújtott biztosíték értéke vagy érvényesíth sége jelent sen csökkent és azt az adós a hitelez felszólítására nem egészíti ki, vagy
 - g) az adós fizetési késedelembe esik, és mulasztását felszólításra sem pótolja.

¹¹²³ A 2008. június 5-i szöveg a 2008. április 25-i konferencia módosításai szerint.

(2) Az adós azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönszerződést a hitelező súlyos szerződészegése esetén.

5:331. § [A szívességi kölcsön]

- (1) Az adós nem köteles kamat vagy egyéb ellenszolgáltatás fizetésére, ha ezt a felek kifejezetten kikötötték, vagy ha a szerződés céljából, vagy az eset körülményeiből ez következik.
- (2) Az (1) bekezdés szerinti esetben a kölcsönszerződés szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy
 - a) a hitelező a saját körülményeiben bekövetkezett lényeges változás miatt is megtagadhatja a kölcsönösszeg átadását és a már kifizetett kölcsönösszeget visszakövetelheti,
 - b) ha a kölcsön határozatlan időre szól, vagy egyébként a visszafizetési kötelezettség időpontja bizonytalan, a hitelező a kölcsönt bármikor visszakövetelheti,
 - c) ha a kölcsön határozatlan időre szól, az adós a kölcsönt bármikor visszafizetheti.
- (3) A (2) bekezdésben foglalt rendelkezés nem alkalmazható, ha az (1) bekezdés szerinti kölcsönt pénzügyi intézmény nyújtja.

5:332. § [A kölcsönszerződés szabályainak megfelelő alkalmazása]

- (1) A kölcsönszerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni akkor is, ha a hitelező nem pénzt fizet, hanem más helyettesíthető dolgot ad az adós tulajdonába, azzal, hogy az adós a szerződésben meghatározott kétszázötven százalékos mértékben ugyanolyan fajtajú, minőségű és mennyiségű dolognak a hitelező tulajdonába adására köteles. Ebben az esetben kamatfizetésen a kölcsönadott dolog átadáskori értékének és a kamatszámítás szabályainak alapulvételével kiszámított díj megfizetését kell érteni.
- (2) A kölcsönszerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni minden olyan esetben, amikor az egyik fél által nyújtott szolgáltatás megfelel a másik fél által nyújtandó pénzzolgáltatást, ideértve a jövőbeli vagy feltételes keletkező követelés engedélyezését is.

III. fejezet A fogyasztói kölcsönszerződés

5:333. § [A fogyasztói kölcsönszerződés]

A kölcsönszerződés szabályait az e fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni akkor, ha a hitelező a kölcsönt – ideértve a részletfizetés és a halasztott fizetés esetét is – a külön jogszabályban meghatározott fogyasztói kölcsönszerződés keretében nyújtja.

5:334. § [Az írásbeliség követelménye]

- (1) A fogyasztói kölcsönszerződés csak írásban érvényes.
- (2) A fogyasztói kölcsönszerződés egy példányát a fogyasztónak át kell adni.

5:335. § [A költségek arányos csökkentése eltérítés esetén]

Ha a fogyasztó a kölcsönt a teljesítési időeltérést visszafizeti, jogosult a kölcsön felhasználásával összefüggésben fizetendő költségeinek arányos csökkentésére. E rendelkezést nem érvényesen a fogyasztó hátrányára nem lehet eltérni.

5:336. § [A követelések érvényesítése harmadik személlyel szemben]

Ha a hitelező a fogyasztóval szembeni követelését harmadik személyre ruházza át, a fogyasztó e harmadik személlyel szemben érvényesítheti azokat a kifogásokat és beszámíthatja azokat az ellenköveteléseket is, amelyek a hitelezővel szemben az átruházásról szóló érvényes értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek.

VII. fejezet A lízingszerződés

5:340. § [A lízingszerződés]

- (1) A lízingszerződés alapján a lízingbeadó a tulajdonában levő, vagy a lízingbevevő által kiválasztott és a lízingbeadó által beszerzett dolgot, vagy a lízingbevevő által meghatározott feltételeknek megfelelően elállított (elállítatott) dolgot meghatározott időtartamra a lízingbevevő használatába adja. A lízingbevevő köteles a dolgot átvenni és a lízingszerződés szerinti díjat megfizetni.
- (2) A lízingszerződés csak írásban érvényes.

5:341. § [A lízingszerződés kötelező tartalma]

A lízingszerződés érvényes létrejöttének feltétele, hogy a felek a szerződésben rendelkezzenek

- a) arról, hogy a dolog hasznai és terhei átszállnak-e és milyen módon a lízingbevev re,
- b) arról, hogy a lízingbevev a lízingszerz ésben meghatározott id tartam végén megszerzi-e a dolog tulajdonjogát és a tulajdonjog megszerzésének módjáról,
- c) arról, hogy a lízingszerz és id tartama miként viszonyul a dolog hasznos élettartamához,
- d) a lízingdíjnak a dolog értékéhez viszonyított mértékér l és a lízingdíj összetev ir l,
- e) a lízingszerz és felmondásának feltételeir l és a felmondás esetén követend eljárásról.

5:342. § [A dolog használata]

- (1) A lízingbevev a dolgot rendeltetésének és a szerz ésben foglaltaknak megfelelő en használhatja. Felel s minden olyan kárért, amely a rendeltetésellenes vagy a szerz ésellenes használat következménye.
- (2) A dolgot a lízingbevev csak a lízingbeadó el zetes hozzájárulásával alakíthatja át, dolgozhatja fel, egyesítheti vagy vegyítheti más dolgokkal, építheti be ingatlanba, ideértve az ingatlan átépítését, az ingatlanhoz való hozzáépítést és a ráépítést is. Az eredeti állapot helyreállítása esetén annak költségei a lízingbevev t terhelik.
- (3) A lízingbeadó
 - a) a lízingbevev szükségtelen háborítása nélkül ellen rizheti a használatot,
 - b) követelheti a szerz ésellenes vagy egyébként nem rendeltetésszer használat megszüntetését, továbbá az ilyen használatból ered kárának megtérítését,
 - c) abban az esetben, ha a nem rendeltetésszer használat tovább folytatódik, vagy ha a dolgot fenyeget ve-súlyossága miatt a rendeltetésellenes használat megszüntetésének követelése nem vezetne eredményre, a lízingszerz ést azonnali hatállyal felmondhatja.

5:343. § [A dolog használatának átengedése harmadik személy részére]

- (1) A lízingbevev a dolog használatának – a lízingszerz ésben meghatározott id tartamon belüli – átengedésére csak a lízingbeadó el zetes hozzájárulásával jogosult.
- (2) Ha a lízingbevev a dolgot a lízingbeadó engedélyével – az (1) bekezdés szerint – más használatába adta, a használó magatartásáért sajátjaként felel.
- (3) Ha a lízingbevev a dolgot a lízingbeadó engedélye nélkül engedi át másnak használatra, felel s azokért a károkért is, amelyek e nélkül nem következtek volna be.

5:344. § [A hibás teljesítésb l ered jogok gyakorlása]

- (1) A lízingbeadót a dologgal, vagy a dolog használatának átengedésével összefüggésben szavatossági felel sség nem terheli, kivéve, ha
 - a) a dolgot maga állította el ;
 - b) a felek a lízingszerz ésben kifejezetten ebben állapodtak meg; vagy
 - c) ha a lízingbeadó a dolog tulajdonjogának megszerzésére irányuló szerz és hibás teljesítéséb l ered jogairól a lízingbevev hozzájárulása nélkül lemondott.
- (2) A dolog tulajdonjogának megszerzésére irányuló – a dolog eladóival, illetve gyártóival kötött – szerz és hibás teljesítéséb l ered jogok – az elállás kivételével – a lízingszerz és, vagy ha a dolog tulajdonjogának megszerzésére irányuló szerz és kés bbi, úgy ennek megkötésével, a lízingbevev re szállnak át azzal, hogy a dolog kicserélése esetén átvett új dolgon a lízingbeadó szerez tulajdonjogot.
- (3) A lízingbevev a (2) bekezdés szerint t megillet jogokat a körülmények által lehet vé tett legrövidebb id n belül saját költségére köteles gyakorolni. A lízingbevev felel s azért a kárért, amely e kötelezettsége elmulasztásából ered.
- (4) A lízingbevev a hibás teljesítésb l ered jogok gyakorlását harmadik személynek csak a lízingbeadó el zetes hozzájárulásával engedheti át.

5:345. § [Lízingdíj]

- (1) A lízingbevev a díjat a szerz ésben meghatározott id szakonként köteles megfizetni.
- (2) A rendeltetésszer használat lízingbeadónak fel nem róható akadálya vagy korlátozása a lízingbevev szerz és szerinti díjfizetési kötelezettségét nem érinti.
- (3) Harmadik személy részér l a rendeltetésszer használat akadályozásával vagy korlátozásával kapcsolatos bármilyen jogcímen teljesített pénzszolgáltatás, – így különösen biztosítási összeg vagy kártérítés – azt a felet illeti, amelyik a biztosítási díjat fizeti a lízingszerz és id tartama alatt. Amennyiben a lízingszerz és szerint a lízingbevev t terheli a biztosítási díj fizetése, a dologban beálló kár viselése, és a lízingbevev részére fizetett biztosítási összeg vagy kártérítés a lízingbeadót illeti meg; a rendeltetésszer használatnak harmadik személy részér l történ akadályozása vagy korlátozása id tartamára a lízingbevev nem köteles lízingdíjat fizetni, illet leg csökkentett mérték lízingdíjat fizet.

5:346. § [A lízingszerz és megsz nése]

- (1) A lízingszerz és megsz nésekor a lízingbevev köteles a dolgot a lízingbeadónak visszaszolgáltatni, kivéve, ha a lízingszerz és alapján vagy az általa kijelölt harmadik személy a dolog tulajdonjogát megszerezte.
- (2) A lízingbeadó a lízingszerz és azonnali hatályú felmondására a lízingszerz ésben meghatározott esetekben jogosult.
- (3) A lízingszerz és azonnali hatályú felmondása esetén a lízingbevev a dolgot a lízingszerz ésben felkeletkezett követeléseinek kiegyenlítéséig még annak használata nélkül sem tarthatja vissza.
- (4) Ha a lízingszerz és a szerz ésben meghatározott időtartam lejárt, a felek kötelesek egymással elszámolni. Az elszámolás során a lízingbeadó érvényesítheti a szerz és megsz néseiig esedékessé vált követeléseit, a hátralévő időre fennmaradó díját, köteles azonban követelését – a lízingszerz ésben meghatározott módon – csökkenteni a dolog későbbi hasznosításából, értékesítéséből származó vagy a dologgal kapcsolatosan más jogcímen keletkező megtérülések összegével, feltéve, hogy a lízingbevev vagy az általa kijelölt személy a dolog tulajdonjogát nem szerzi meg.

5:347. § [A lízingszerz és szabályainak alkalmazása]

- (1) A lízingszerz és szabályait kell megfelelően alkalmazni, ha a lízingbeadó vagyoni érték jog gyakorlásának lehetőséget biztosítja meghatározott időtartamra a lízingbevev számára.
- (2) Lízingszerz ésnek minősül az a szerz és is, amellyel a lízingbeadó a korábban lízingbeadás céljára beszerzett vagy elállított dolgot a fejezet rendelkezései szerint ismételt, a korábbi vagy más lízingbevev – meghatározott időtartamra szóló – használatába adja.

VIII. fejezet

A faktoring szerz és

5:348. § [A faktoring szerz és tartalma]

- (1) Faktoring szerz és alapján a faktor vállalkozás díjazás ellenében arra vállal kötelezettséget, hogy a javára engedményezett követelést
 - a) az engedményezett részben vagy egészben finanszírozza, továbbá
 - b) nyilvántartja, érvényesíti, illetve behajtja, és az engedményezett irányában elszámol.
- (2) Faktoring szerz és jön létre akkor is, ha annak keretében a faktor a követelés részére történő engedményezését követően csupán az (1) bekezdés b) pontja szerinti szolgáltatást nyújtja.

5:349. § [A faktoring szerz ésre alkalmazandó szabályok]

- A faktoring szerz és keretében történő engedményezésre az ellenérték fejében történő engedményezés szabályait kell alkalmazni azzal, hogy
- a) az engedményezésről a kötelezettet írásban kell értesíteni; az írásbeli értesítés azonban aláírás hiányában is hatályos, ha azonosíthatóan megjelöli azt a személyt, aki azt küldte, vagy akinek nevében azt küldték, az engedményezett követelést (jövőbeli követelés esetén az erre történő utalást), továbbá a faktort, amelynek, vagy amelynek számlája javára a követelést teljesíteni kell,
 - b) ha a faktoring szerz és az engedményezett megilleti – a követelés teljesítését biztosító, járulékos mellékkötelezettségekből eredő jogokon kívüli további – jogoknak a faktorra történő átszállásáról rendelkezik, e rendelkezés a kötelezettel szemben csak annyiban hatályos, amennyiben a jogok átszállásáról is írásban értesítették,
 - c) a kötelezett a faktossal szemben nem számíthatja be az érvényes értesítéskor már fennállt jogalapon keletkezett azokat az ellenköveteléseket, amelyek a beszámítással érintett követelést követően jöttek létre.

2. számú melléklet – A hatályos Polgári Törvénykönyv és a Javaslat összehasonlítása a hitel- és kölcsönszerződés tekintetében ¹¹²⁴

1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről 1	Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója Ötödik könyv
XLIV. Fejezet A bank- és hitelviszonyok	6. Cím Pénz- és hitelviszonyok
1. A hitel- és a kölcsönszerződés	I. Fejezet - A hitelszerződés
<p>Ptk.522. §</p> <p>(1) Bankhitelszerződéssel a pénzintézet arra vállal kötelezettséget, hogy jutalék ellenében meghatározott hitelkeretet tart a másik szerződő fél rendelkezésére, és a keret terhére – a szerződésben meghatározott feltételek megléte esetén – kölcsönszerződést köt, vagy egyéb hitelt nyújt végez.</p> <p>(2) A bankhitelszerződés érvényességéhez a szerződés írásba foglalása szükséges.</p>	<p>5:321. § [A hitelszerződés]</p> <p>(1) Hitelszerződés alapján a hitelező díj ellenében arra vállal kötelezettséget, hogy a szerződésben meghatározott feltételek megléte esetén a másik szerződő féllel kölcsönszerződést vagy egyéb finanszírozási jellegű szerződést köt.</p> <p>(2) A hitelező azonnali hatállyal felmondhatja a hitelszerződést, ha</p> <p>a) a szerződés megkötése után a másik szerződő fél körülményeiben olyan lényeges változás következett be, amely miatt a szerződés teljesítése már nem várható el, vagy</p> <p>b) a kölcsönszerződés azonnali hatályú felmondásának lenne helye.</p> <p>(3) Az adós a hitelszerződést bármikor felmondhatja.</p> <p>(4) A hitelszerződés felmondása a szerződő felek külön intézkedése nélkül a már megkötött kölcsönszerződéseket, egyéb finanszírozási jellegű szerződéseket nem szünteti meg.</p>
	II. Fejezet - A kölcsönszerződés
<p>Ptk.523. §</p> <p>(1) Kölcsönszerződés alapján a pénzintézet vagy más hitelező köteles meghatározott pénzüsszeget az adós rendelkezésére bocsátani, az adós pedig köteles a kölcsön összegét a szerződés szerint visszafizetni.</p> <p>(2) Ha a hitelező pénzintézet – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – az adós kamat fizetésére köteles (bankkölcsön).</p>	<p>5:322. § [A kölcsönszerződés]</p> <p>Kölcsönszerződés alapján a hitelező köteles az adósnak meghatározott pénzüsszeget fizetni, az adós pedig köteles a szerződés szerinti későbbi időpontban ugyanakkora pénzüsszeget és a kamatot a hitelezőnek megfizetni.</p>
<p>Ptk.524. §</p> <p>(1) A kölcsönösszeg átadását a hitelező megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy a szerződés megkötése után akár az adós, akár az adós körülményeiben olyan lényeges változás állott be, amely miatt a szerződés teljesítése többé el nem várható, továbbá a szerződés megkötése után olyan körülmények következtek be, amelyek miatt azonnali hatályú felmondásnak (525. §) van helye.</p> <p>(2) Az adós a kölcsönösszeg átvételére nem köteles, ebben az esetben azonban a hitelezőnek a szerződés megkötéséből eredő kárát meg kell térítenie. Ha a hitelező pénzintézet, kártérítés nem illeti meg, arra az időre azonban, amely alatt a kölcsönösszeget – akár hitelszerződés alapján, akár anélkül – az adós rendelkezésére tartja, az adós jutalék fizetésére köteles.</p>	<p>5:323. § [A kölcsön átadásának megtagadása]</p> <p>A kölcsönösszeg átadását a hitelező megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy</p> <p>a) a szerződés megkötése után az adós körülményeiben olyan lényeges változás állott be, amely miatt a szerződés teljesítése többé el nem várható, vagy</p> <p>b) a kölcsönszerződés azonnali hatályú felmondására jogosult.</p> <p>5:324. § [A kölcsönösszeg igénybevétele elmaradása]</p> <p>Az adós a kölcsönösszeg igénybevételeire nem köteles, meg kell azonban térítenie a hitelezőnek a szerződés megkötéséből eredő kárát.</p>

¹¹²⁴ Az egyes részek könnyebb összehasonlítása, azonosítása érdekében a Javaslat eredeti sorrendje esetenként megtörik a hatályos Ptk. szövegéhez való igazodás érdekében. A 2008. március 25-i szöveg a 2008. április 25-i konferencia módosításai szerint.

<p>Ptk.525. § (1) A hitelez azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönt, ha</p> <p>a) a kölcsönnek a szerz désben meghatározott célra fordítása lehetetlen;</p> <p>b) az adós a kölcsönösszeget a szerz désben meghatározott céljától eltér en használja;</p> <p>c) a kölcsönre nyújtott biztosíték értéke jelent sen csökkent, és azt az adós a hitelez felszólítására nem egészíti ki;</p> <p>d) az adós vagyoni helyzetének romlása vagy a fedezet elvonására irányuló magatartása veszélyezteti a kölcsön visszafizetésének lehet ségét;</p> <p>e) az adós más súlyos szerz désszegést követett el.</p> <p>(2) Ha a hitelez pénzintézet az (1) bekezdésben meghatározott eseteken kívül azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönt, ha</p> <p>a) az adós hitelképtelenné válik,</p> <p>b) az adós a pénzintézetet a kölcsön összegének megállapításánál valótlán tények közlésével, adatok eltitkolásával vagy más módon megtévesztette, amennyiben ez a kölcsön összegének a megállapítását befolyásolta a kölcsön fedezetével, biztosítékával vagy céljának megvalósításával kapcsolatos vizsgálatot – figyelmeztetés ellenére – akadályozza, ideértve azt az esetet is, ha a szerz désben vállalt vagy jogszabályban el írt adatszolgáltatási kötelezettségét megszegi.</p>	<p>5:325. § [A kölcsönszerz dés azonnali hatályú felmondása]</p> <p>(1) A hitelez azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönszerz dés az adós súlyos szerz désszegése esetén, különösen ha</p> <p>a) a kölcsönnek a szerz désben meghatározott célra való fordítása lehetetlen vagy az adós a kölcsönösszeget nem erre a célra használta fel;</p> <p>b) az adós a hitelez t megtévesztette, amennyiben ez a szerz dés megkötését és annak tartalmát befolyásolta;</p> <p>c) az adós a fizet képességére vonatkozó, valamint a kölcsön fedezetével, biztosítékával vagy céljának megvalósulásával kapcsolatos vizsgálatot – figyelmeztetés ellenére – akadályozza;</p> <p>d) az adós a szerz désben vállalt vagy jogszabályban el írt adatszolgáltatási kötelezettségét – figyelmeztetés ellenére – megszegi;</p> <p>e) az adós vagyoni helyzetének romlása vagy a fedezet elvonására irányuló magatartása veszélyezteti a kölcsön visszafizetését;</p> <p>f) a kölcsönre nyújtott biztosíték értéke vagy érvényesíthet sége jelent sen csökkent és azt az adós a hitelez felszólítására nem egészíti ki;</p> <p>g) az adós fizetési késedelembe esik, és mulasztását felszólításra sem pótolja.</p> <p>(2) Az adós azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönszerz dés a hitelez súlyos szerz désszegése esetén.</p>
<p>Ptk.526. §</p> <p>(1) A határozatlan id re kötött kölcsönszerz dés tizenöt napi felmondással szüntethet meg.</p> <p>(2) A hitelez nek a kölcsönösszegre vonatkozó visszakövetelési joga a szerz désben meghatározott lejárat, illetve lejáratok szerint, felmondás esetén pedig a felmondási id elteltével nyílik meg.</p>	
<p>Ptk.527. §</p> <p>(1) Ha az adós a kölcsönösszeget neki felróható módon a szerz désben meghatározott céltól eltér en használja, a szerz dés megszegéséb l ered jogkövetkezmények é felhasználás id pontjától kezd d en állanak be.</p> <p>(2) Ha az adós kamat fizetésére köteles, a kamatot negyedévenként utólag, illet leg akkor kell megfizetni, amikor a kölcsön visszafizetése esedékessé válik.</p>	
<p>Ptk.528. §</p> <p>(1) A kölcsönre, valamint a kamatra irányadó szabályokat megfelelő en alkalmazni kell akkor is, ha a hitelez nem pénzt, hanem más helyettesíthet dologot ad kölcsön.</p> <p>(2) Ha a jogszabály kivételt nem tesz, a bankhitelre és a bankkölcsönre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni azokra a kölcsönökre is, amelyeket pénzintézet nem a saját nevében vagy nem a saját pénzforrásából nyújt az adósnak.</p> <p>(3) A bankhitel- és bankkölcsönszerz dés részletes szabályait külön jogszabály tartalmazza.</p>	<p>5:327. § [A kölcsönszerz dés szabályainak megfelelő alkalmazása]</p> <p>(1) A kölcsönszerz dés szabályait kell megfelelő en alkalmazni akkor is, ha a hitelez nem pénzt fizet, hanem más helyettesíthet dologot ad az adós tulajdonába, azzal, hogy az adós a szerz désben meghatározott kés bbi id pontban ugyanolyan fajtájú, min ség és mennyiség dolognak a hitelez tulajdonába adására köteles. Ebben az esetben kamatfizetésen a kölcsönadott dolog átadáskori értékének és a kamatszámítás szabályainak alapulvételével kiszámított díj (dög) a kölcsönszórték szabályait kell megfelelő en alkalmazni minden olyan esetben, amikor az egyik fél által nyújtott szolgáltatás megel zi a másik fél által nyújtandó pénzszolgáltatást, ideértve a jöv beli vagy feltételes keletkez követelés engedményezését is.</p>

3. számú melléklet – A főbb lízingtípusok összehasonlítása

	OPERATÍV LÍZING V. TARTÓS BÉRLET	ZÁRTVÉGŰ PÉNZÜGYI LÍZING	NYÍLTVÉGŰ PÉNZÜGYI LÍZING
Mihez hasonlít leginkább?	BÉRLET	HITEL	
EGYEZŐSÉGEK			
Az ügylet alanyai	Bérbeadó, bérbevev , szállító	Lízingbeadó, lízingbevev , szállító	
Az eszköz tulajdonosa	Bérbeadó	Lízingbeadó	
Az eszköz használója	Bérbevev	Lízingbevev	
Kockázatok (szavatosság, jótállás, káresemény)	A bérbevev nél	A lízingbevev nél	
Szerz és futamideje	Határozott idej , éven túli	Határozott idej , általában éven túli	
ELTÉRÉSEK			
A fizetés jogcíme	Bérleti (operatív lízing) díj	(Pénzügyi) lízingdíj	
Mit fizet az ügyfél?	Bérleti díj + Áfa	T ketörlesztés + kamatfizetés	T ketörlesztés + kamatfizetés + t ketörlesztés Áfá-ja
Számlázás	Minden esedékességkor az adott bérleti (operatív lízing) díj + Áfa	A futamid elején a lízingbeadó kiszámlázza a teljes nettó vételárat a teljes Áfá-val. A kés bbi esedékességkor fizetési bekér t ír (mint egy hitelnél) az esedékes t ketörlesztésr l és a kamatfizetésr l. Ekkor már nincs Áfa fizetés!	A futamid elején lízingbeadó lízingdíj-el leg számlát állít ki lízingbevev részére (saját er), mely Áfá-s. A futamid alatt a lízingdíjak esedékességekor számlát állít ki lízingbevev nek, melyek t kerésze szintén Áfá-s.
ÁFA megfizetése	Az egyes esedékességekkor a nettó bérleti díjra számított Áfa	Futamid elején egy összegben, a teljes nettó vételárra számított Áfa.	Futamid elején a bekért saját er Áfája + a törleszt részletek t kerészenek Áfá-ja
ÁFA visszaigényelhet sége (ha az ügyfél nem ÁFA alanyi adómentes)	Igen, minden esetben	Igen, kivéve személygépjárm	
SZÁMVITELI ELSZÁMOLÁS			
Kinek a könyveiben szerepel?	Bérbeadó (Elvileg a bérbevev könyveiben a leltárban és a 0-s számlaosztályon mint nála tárolt idegen tulajdonú tárgyi eszköz; és szerepelnie kellene a kiegészít mellékletben is)	Lízingbevev	
Konstrukció számviteli jellege	A bérbevev számára „off-balance sheet”, azaz mérlegén kívüli konstrukció	Klasszikus kötelezettségvállalás	
Lízing-bérleti díjak elszámolása	A megfizetett nettó bérleti díj mint költség (5. számlaosztály)	Mint a hitelnél: t ketartozás a forrásoldalon a kötelezettségek (éven belüli, éven túli) között (4. számlaosztály). Kamatfizetés a ráfordítások között (8. számlaosztály)	
KOCKÁZATOK			
A lízingbe adó kockázata	Lízingbe vev nemfizetése Üzemeltetési kockázatok Visszavett lízingtárgy Újrahasznosítás kockázata	Szokásos hitelkockázatok Szállítói kockázatok Visszavett lízingtárgy Értékesítési kockázata	
A lízingbe vev kockázata	Üzemeltetési kockázat Lízingtárgy visszavételének kockázata Díjfizetés kockázata	Üzemeltetési kockázat Szokásos hitelfelvételi kockázat Lízingtárgy visszavételének kockázata	
SZERZŐDÉS LEZÁRÁSA			
Futamid végén a tulajdonos	Bérbeadó	Lízingbevev	
Tulajdonjog átszállás a futamid végén	Nincs	Automatikusan a lízingbevev	Maradványérték megfizetése esetén a lízingbevev , egyébként a lízingbeadó
Az eszköz birtoklása	Visszakerül a bérbeadó birtokába	Marad a lízingbevev birtokában	Maradványérték megfizetése esetén a lízingbevev birtokába kerül, egyébként visszakerül a lízingbeadó birtokába
Kalkulált maradványérték/piaci érték	Van, általában a nettó ár 5%-40%-a, eszközt l függ en. Az ügyfél nem fizeti ki az eszköz t keértékének 100%-át	Nincs: az ügyfél teljesíti a teljes t ketörlesztési kötelezettségét, a hitelállománya 0-ra fut ki.	Van, általában a nettó ár 1%-5%-a (max 20%), az ügyfél a maradványérték megfizetésével fizeti meg az eszköz t keértékének 100%-át.
Mi történik az eszközzel?	Bérbeadó értékesíti, legalább a kalkulált maradványértéken.	A tulajdonjog átszáll a lízingbevev re, birtokolja tovább.	A tulajdonjog a maradványérték megfizetése esetén a lízingbevev re száll át, egyébként lízingbeadó értékesíti az eszközt.
TEVÉKENYSÉG JOGI KERETE			
Ki végezheti?	Bárki, aki a kölcsönzést, bérbeadást felvette a tevékenységi körébe.	Hpt. alapján és felügyeleti engedély hitelintézet vagy kizárólagosan ezt a tevékenységet végz pénzügyi vállalkozás (Rt., 50 Mft jegyzett t ke).	

4. számú melléklet – A lízingre vonatkozó jogi szabályozás összehasonlító táblázata a Leaseurope országokban

	Magán- vagy kereskedelmi joganyag	Operatív vagy pénzügyi lízing közötti megkülönböztetés	Lízingbevevési lehetősége	Speciális jogi forma a lízing társaságokra	Pénzügyi lízing-társaságokra vonatkozó formai követelmény	Bankfelügyelet	Megkülönböztetés az EU és nem EU tag lízingbeadó között	Külön engedélyezés
Ausztria	Magán	Nincs	Nincs meghatározva	Nincs	Jelentéktelen	Nincs meghatározva	Nincs meghatározva	Nincs meghatározva
Belgium	Kereskedelmi és külön lízing joganyag	Szigorú megkülönböztetés a teljesen kifizetett lízing, az operatív lízing és a részletvétel között	Van	A kereskedelmi kódexben meghatározott valamennyi társasági forma	Jelentéktelen	Nincs közvetett felügyelet a banki tulajdonú társaságoknál	Nincs meghatározva	MEA
Cseh Köztársaság	Mindkettő	Nincs (kivéve SZJA törvényben)	Van	Nincs	Jelentéktelen	Nincs meghatározva	Nincs	Nincs meghatározva
Dánia	Egyik sem, törvényes célok érdekében történő bérletnek tekintik	Nincs	Nincs meghatározva	Nincs	Jelentéktelen	Nincs meghatározva	Nincs	Nincs
Egyesült Királyság	Nincs külön joganyag	Van + egy harmadik lízing típus (részletvételi megállapodás)	Van	Bármilyen jogi személyiségi forma	Nincs	Nincs	Nincs meghatározva	Nincs
Finnország	Mindkettő, Nincs különös	Van	Van	Nincs	Külön szabályok	Nincs meghatározva	Nincs meghatározva	Nincs
Franciaország	Mindkettő, bank jogban külön „crédit-bail”	Nincs; megkülönböztetés „location simple” és „credit-bail” között	Van (credit-bail) Nincs (location simple)	Pénzügyi intézményeknek kötelező a regisztrálás credit-bail esetén	Vétel lehetésége estén bank és pénzügyi jogot kell alkalmazni	Van	Nincs	Nincs
Görögország	1986-tól joganyag + módosítások	Nincs; mindegyiket operatívnak tekintik	Van, futamid végén vagy korábban	Társaságok (cégek) vagy külföldi fiókok	Jelentéktelen	Van	Van, a lízingbeadónak EU székhelynek kell lennie	Görög Bank, Kereskedelmi Minisztérium helyi adóhatóságok
Hollandia	Nincs külön joganyag	Van	Csak pénzügyi lízing esetén	Nincs	Nincs	Nincs	Nincs meghatározva	Nincs
Írország	Nincs külön joganyag, magánjogot alkalmazzák	Nincs; megkülönböztetés a fogyasztóknak és másoknak nyújtott lízing között	Nincs meghatározva	Nincs	Jelentéktelen	Nincs	Nincs meghatározva	Nincs
Lengyelország	Magánjog; bérlet, adásvétel; és egy 1993-as pénzügyminisztériumi rendelet	Van	Van	Nincs	Nincs	Nincs	Nincs	Nincs
Luxembourg	Mindkettő, nincs külön lízing joganyag	Nincs, megkülönböztetés a bérleti és adásvételi szerződés között	Van, vételi kötelezettség, ha adásvételi szerződés	Nincs	Nincs	CSSF, ha társaság betétet fogad el a nyilvánosságtól	Nincs meghatározva	Kereskedelmi engedély szükséges
Magyarország	Nincs átfogó lízing joganyag	Csak a pénzügyi lízing szabályozott, mint tevékenység; a gyakorlatban az operatív a bérlet szinonimája	Van	Nincs, kivéve pénzügyi lízing esetén	Engedélyezett pénzügyi vállalkozások, kötelező az Rt forma	Nincs meghatározva	Nincs meghatározva	PSzÁF engedélye a pénzügyi lízing esetén
Németország	Civil, Nincs külön joganyag, a lízinget alapvetően bérletnek tekintik	Nincs; megkülönböztetés csak a részletfizetés között	Vétel lehetősége, ha a lízingbevevő kifizeti a dolog értékét	Nincs	Jelentéktelen	Nincs; de közvetett felügyelet a banktulajdonú társaságoknál, csoport felügyelet esetén	Nincs meghatározva	Nincs

Norvégia	Nincs külön joganyag	Van; annak ellenére, hogy nincs törvényi definíció	Van	Nincs	A pénzügyi tevékenységekről és pénzügyi intézményekről szóló törvénnyel összhangban	Nincs meghatározva	Nincs meghatározva	Kormány engedélye a pénzügyi vállalatoknak
Olaszország	Nincs külön rendelkezés a Codice Civile-ben	Van	Van	Csak részvénytársaságok, korlátolt felelősségű társaságok és közkereseti társaságok	Társaságok, akik kizárólag pénzügyi közvetítéssel foglalkoznak	Nincs meghatározva	Van, pénzügyi lízing esetén	Csak pénzügyi lízing esetén
Oroszország	1998 óta külön joganyag	Van	Van	Nincs	Nincs	Nincs meghatározva	Nincs meghatározva	Nincs
Portugália	1979-es törvényrendelet, és egy 1983-as Pénzügy miniszteri közlemény	Van	Van	Részvénytársaságok, akik kizárólag csak lízinggel foglalkozhatnak	Nincs	Van	Nincs meghatározva	Banco de Portugal
Spanyolország	Mindkett	Van	Van	Nincs	A pénzügyi tevékenységekről és pénzügyi intézményekről szóló törvénnyel összhangban	Spanyol Központi Bank	Van, pénzügyi minisztériumi engedély nem EU-székhely társaságoknak	Nincs
Svájc	Nincs külön joganyag	Szerzések közötti megkülönböztetés	Csak pénzügyi lízing esetén	Svájci társaságok	Nincs	Nincs	Nincs meghatározva	Nincs
Svédország	Nincs magánjogi joganyag, 1998 javaslat külön szabályozásra	Van	Van	Nincs	Csak pénzügyi társaságok	Svéd Pénzügyi Felügyeleti Hatóság (FSA)	Van, csak EU-lízingbeadók, akik az FSA felügyelete alatt állnak és van engedélyük	Svéd FSA
Szlovákia	Mindkett	Van	Van	Nincs	Nincs	Nincs meghatározva	Nincs meghatározva	Nincs meghatározva
Törökország	Külön lízing joganyag (Pénzügyi lízing törvény)	Csak a pénzügyi lízing van szabályozva, mint lízing ügylet	Van	Pénzügyi lízing társaságok alapítása a Pénzügyi lízing törvény szerint, de fejlesztési és beruházási bankok, pénzügyi üzemházak is folytathatnak	Nincs	Nincs	Nincs	Lízing társaság alapításához a Kincstári Titkárság engedélye szükséges

forrás: <http://www.lizingszovetseg.hu/index.php?pageid=142>

5. számú melléklet – Irodalmi szemelvény a payment default klauzuláról

in International Financial Law Review 1994. February – Buchheit, Lee. C. – Dr. Seuss

How to negotiate the payment default clause

Amid bankers so stern and bankers so sour,
And lawyers aplenty at 400 an hour,
Horton the borrower, to pay what he owes,
Must again put the arm on the market called Euro.

'The money is yours, it's practically lent,
Just put your John Q on this small agreement.'
This said a banker and this he did mean,
A borrower's favorite colour is usually green.

Horton looked down and sensed a cruel trick,
For the agreement before him was thick as a brick.
'Go on, read it,' said the lawyer, 'I encourage you to.
But there isn't one word without which we'll do.'

The lenders then added, 'Yes read it. You should.
Not that we think it will do you much good.
For, silly lad, we seem to have caught you,
Attending a meeting, sin abogado.'

So with one pudgy finger Horton commenced,
To do what his lenders told him made sense.
He ever so slowly,
Ever so dolefully,
Opened the brick
... Topage56.

Horton sat silent, a groan, nothing more,
But the groan could be heard at the closing next
door.
For on 56, the first thing one sees
In huge bold typeface, the hateful word FEES.

'It's all very simple,' chirped the bankers with glee,
The doc's quite standard on the subject of fees.
Everyone starts with 3 % flat,
The Managers get paid on top of that.
Plus fees if you pay early (and this part you'll hate),
Even more fees if ever you're late!'

'Oh heavens, oh Betsy,' was poor Horton's moan,
At rates like these, do I really need this loan?
Surely,' gasped Horton, 'there's been a mistake.
Aren't you collecting your fees with a rake?'

'A loan without fees! How perfectly ridiculous.
The banks'll never lend absent the vigorish.'
And so said the bankers, in full-throated chorus,
'Whatever you borrow, much more will you owe us.'

With finger upraised and expression so sorrowful
The lawyer set in to lecture the borrower.
'Now see here, old chap, it's best that you listen
To what I must tell you is our final position.
If even one dollar you don't pay when due,

My clients are willing and able to sue!'

'He's right, you know,' the bankers then chanted.
'This agreement he drafted is so wonderfully slanted.
If even one dollar you don't pay when due,
We're ever so willing and able to sue.'

'The thrust of Clause 10 is beyond peradventure,
It is,' said the lawyer, 'in all my indentures:
A default shall it be, and 'event' no less,
If ever a principal payment is missed.'

'The rest of the clause,' the lawyer explained,
'Is, if anything, even more plain:
A separate event of default shall arise,
If ever an interest payment fails to arrive.'

'I fear,' squealed Horton, 'that it may be my fate,
One day for a payment to be a teeny bit late.'
'Tut, tut,' said the bankers, 'it's a default on the spot,
No excuses, no apologies or any such rot!
If even one dollar you don't pay when due,
We're ready and willing and able to sue.'

'But surely,' said Horton, 'the reasons you know,
Why on a date certain you don't get the dough.
Perhaps it is useful if I now review
Some of the usual payment SNAFUs.

My banker lost it,
The Agent tossed it,
The check's in the mail,

The CHIPS could fail,
A creditor can dock it,
Uncle Sam may block it.

In short,' said Horton, 'I think this a case,
In which I may need a small bit of grace.
Nothing too fancy. Nothing too tall.
Ten days, perhaps, yes ten days, that's all.'

'Ten days?' cried the bankers. 'Ten days is he
dreamin?'
We wouldn't give that to the Kingdom of Sweden!
Two days you can have. Two days is just plenty,
Even that will be tough with our credit committee!'

'Two days?', howled Horton, 'Two days!' he yelled,
'You gave more than that to Robert I. Maxwell.
My agreements are crossed, one with another,
If a default occurs, I'm in terrible trouble.
I know my position, though I'm not at the bar,
I read all about it in the IFLR.'

'Dear Horton,' said the bankers, 'we must now
confess
A small overstatement of our legal redress.
We say very firmly you must pay when due,
But look at Brazil, would we really sue you?

So Horton don't worry, don't fret and don't mope,
If ever you need it, we'll give you some rope.
Trust us, we're bankers, we're kind and we're soft,
Even when a fellow's snout is back in the trough.
If ever one dollar you fail to remit,
In all likelihood, we'll re-schedule it.'

6. számú melléklet – Irodalmi szemelvény a kamatról

TOLSZTOJ, Lev Nyikolajevics: *A Sötétség Hatalma* III-ik felvonásból:

Hárman vannak együtt: a nagybácsi, a fiatalasszony és a világlátott munkás.

Nagybácsi: Nikita tehát a városba ment; bizonyára valamit el akar adni.

Az asszony: Nem, üresen ment; pénzt akar hozni, a bankból akarja kivenni.

Nagybácsi: Kis pénzeteket el akarjátok költeni!

Az asszony: Isten ments. A pénz megmarad. Csak 20 vagy 30 rubelt adat magának, elfogyott a pénze.

Nagybácsi: Adat magának... Miért adat magának? Ma adat, holnap adat, végtére minden elfogy.

Az asszony: Oh nem! Ezt csak úgy kapja. A pénz, amit a bankba tett, érintetlen marad.

Nagybácsi: Érintetlen? Te kiveszel, azután megint kiveszel s mégis érintetlen marad? Te! ha a lisztedb l elveszel valamit, érintetlen marad az? Nyisd ki a szemedet, megcsalnak. Kiveszel, kiveszel és érintetlen marad!

Az asszony: Én sem értem. A szomszéd beszélt rá minket. Azt mondotta: Vidd pénzedet a bankba, megmarad érintetlenül az egész és kapsz még kamatot.

A munkás: Úgy van. Keresked nél dolgoztam, ismerem ezt a dolgot. Nálunk az a szokás, hogy a pénzt beviszik a bankba, otthon lefekszenek a kályha tövébe és kapnak kamatot.

Nagybácsi: Furcsán beszélsz. Kivesznek, kivesznek, hát honnan veszik k a pénzt.

Az asszony: Hát a bankból.

A munkás: Asszonykoponya nem érti ezt. Hallgass ide atyuska, én majd megfejtem. Fülelj hát! Mondjuk, neked van pénzed, nekem meg nincsen. Itt a tavasz, vet mag kellene. Atyuska, mondom neked, adjál kölcsön 10 rubelt, aratás után visszafizetem és ráadásul kapsz még egy mér rozsot. Nekem van lovam, tehenem, hát bízhatok bennem. Te pedig mondd: Adjál rozs helyett három rubelt és állok kötélnek. A kés a torkomon van, belevágok s viszem a 10 rubelest. sszel visszahozom a te pénzedet és te, a pénzeden kívül, lekapcsolsz még 3 rubelt.

Nagybácsi: Barátom, ez cudar hazugság, ez csalás. Istent l elrugaszkodottak m velnek ilyen vétkes dolgot.

A munkás: Hallgass meg! Az ifiasszony elleste, hogy te mily ügyesen zsaroltál meg engemet. Mondjuk, neki is van hever pénze s nem tud mit kezdeni vele. Megkérdez tégedet, a nagybácsit, hogy nem csinálhatna-e is a pénzével kis üzletet? Miért nem, mondd te. Várd meg a tavaszt, amikor ez a világlátott ember megint eljön 10 rubeles kölcsönért. Kikutatod, hogy van-e valamim, ha úgy találod, hogy van, akkor az ifiasszony pénzét ide kölcsönzöd. Ha úgy látod, hogy semmim sincsen, akkor szólsz szépen: Isten veled testvér, és az asszony pénzét másnak adod kölcsön, hadd vérezzék az a más. Ez a más: a bank. Körbe-körbe. Testvér, ez egészen egyszer .

Nagybácsi: Ez komizság. Becsületes paraszt szemében ez b n, ellenkezik a tízparancsolattal. Komizság. Hogy tanult emberek ezt t rik...

A munkás: Testvér, ez nálunk pogány-tréfa. De hallgass még meg. Ha valaki tehetetlen s pénzével nem tud semmihez sem fogni, akkor beviszi a bankba. Ezek a bankemberek, vigye el az ördög, másnak a pénzével szipolyozzák a népet. Csúnya dolog.